T.C.

MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

ESKİ TÜRK DİLİ PROGRAMI

KİTĀB-I AḤKĀMÜ'L-'AḲĀYİD (180b/247) Varaklarının Dilbilgisi İncelemesi, Çeviri Yazılı Metin, Metnin Türkiye Türkçesine Aktarımı, Dizin Ve Tıpkıbasımının Yapılması

(Yüksek Lisans Tezi)

HAZIRLAYAN:

20126131 Sermin KARAKAYALI

Danışman:

Prof. Dr. Tanju ORAL SEYHAN

İSTANBUL 2014

Sermin KARAKAYALI tarafından hazırlanan **Kitāb-ı Ahkāmü'l-Akāyid (180b / 247) Varaklarının Dilbilgisi İncelemesi, Çeviri Yazılı Metin, Metnin Türkiye Türkçesine Aktarımı, Dizin ve Tıpkı Basımının Yapılması** adlı bu çalışma aşağıda adları yazılı jüri üyelerince Oybirliğiyle / ~~Oyçokluğuyla~~ Yüksek Lisans Tezi olarak Kabul Edilmiştir.

Kabul (Sınav) Tarihi : 12 / 09 / 2014

(Jüri Üyesinin Ünvanı , Adı , Soyadı ve Kurumu) :	İmzası :
Jüri Üyesi : Prof.Dr. Tanju SEYHAN (Danışman)	.....
Jüri Üyesi : Yrd.Doç.Dr. C.Eralp ALIŞIK (Yeditepe Ünv.Öğr.Üy.)	.....
Jüri Üyesi : Yrd.Doç.Dr. Sezer ÖZYAŞAMIŞ ŞAKAR	.....

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ …….. XV

ÖZET …… XVII

SUMMARY …… XVIII

KISALTMALAR VE İŞARETLER LİSTESİ ……..... XIX

ÇEVİRİ YAZI ALFABESİ ……. XXIV

1. GİRİŞ ……. 1

1.1. Oğuz Türkçesinin Kuruluşu ve Gelişme Dönemleri ……..1

1.1.1. Merkezî Oğuz Türkçesinin Kuruluşu …….....3

1.2. Eser ……... 5

1.2.1. Eserin Adı …….. 5

1.2.2. Eserin Yazılma Amacı; Konusu Ve Bölümleri ……. 6

1.2.3. Eserin Yazarı; Eser Tercüme mi; Telif mi? ……..... 10

1.2.4. Eserin Yazılış Yılı ……... 11

1.2.5. Eserin İthaf Edildiği Kişi ……. 11

1.2.6. Yazarın Kullandığı Dil ve Dil Anlayışı ……... 12

1.2.7. Eserin Nüshaları …….. 12

1.2.8. Eser Üzerinde Yapılan Çalışmalar ……...… 13

1.3. Metnin Kuruluşu ……...……. 13

1.4. Metnin Dizin Hazırlanış Metodu ……... 14

I. BÖLÜM ……. 15

A. YAZI İŞARETLERİ …… 15

1. Ünlüler İçin Kullanılan Yazı İşaretleri ……. 15

1.1. Elif-i maksûre işareti …….. 15

1.2. Hemze …… 15

2. Ünsüzler İçin Kullanılan Yazı İşaretleri ……... 16

2.1. Şedde …….. 16

2.2. Sükûn ……. 16

2.3. Tenvin …… 16

2.4. Sin altında kullanılan üç nokta …….. 16

B. Eserin Yazılış Özellikleri ……. 17

1. Eserin Genel Yazılış Özellikleri ……... 17

1.1. Ünlülerin Yazılış Özellikleri ……. 17

1.1.1 a/e ünlülerinin yazılışı ……. 17

1.1.1.1. a ünlüsü …… 17

1.1.1.2. e ünlüsü …… 20

1.1.2. ı/i ünlülerinin yazılışı …….. 21

1.1.2.1. ı ünlüsü …… 21

1.1.2.2. i ünlüsü …… 22

1.1.3. o/u/ö/ü ünlülerinin yazılışı …….. 23

1.1.4. İzafet Kesresinin Yazılışı …… 24

1.2. Ünsüzlerin Yazılışları …… 25

1.2.1. p ünsüzünün yazılışı ……... 25

1.2.2. ç ünsüzünün yazılışı ……... 27

1.2.3. g ünsüzünün yazılışı ……... 28

1.2.4. ñ ünsüzünün yazılışı …… 29

1.2.5. t, d ünsüzlerinin yazılışı …….. 29

1.2.6. s ünsüzünün yazılışı …… 30

1.2.7. Yardımcı ünsüzün (y) yazılışı …… 31

1.3. Ayrı Yazılan Ekler …… 31

1.4. Bitişik Yazılan Sözcükler ……... 32

1.5. Yanlış Veya İki Türlü Yazılan Sözcükler 33

1.6. Şeddenin Yazılışı 34

II. BÖLÜM 36

1. SES BİLGİSİ 36

1.1. ÜNLÜLER 36

1.1.1. Uzun Ünlüler 36

1.1.1.1. ā ünlüsü 36

1.1.1.2. ī / ī̇ ünlüleri 37

1.1.1.3. ō/ ö / ū /ü ünlüleri 37

1.1.2. Ünlü Gelişmeleri ve Değişmeleri 38

1.1.2.1. ė> i ses gelişimi 38

1.1.2.2. a>e>i değişimleri 39

1.1.2.3. ı > u / i > ü değişimleri 39

1.1.2.4. u > ü > i düzleşmesi 41

1.1.3. Ünlü Uyumu 41

1.1.3.1. Damak Benzeşmesi 41

1.1.3.1.1. Alıntı sözcüklerde görülen damak uyumunun bozulduğu örnekler 42

1.1.3.2. Dudak Benzeşmesi 42

1.1.3.2.1. Sözcük Köklerinde Görülen Dudak Benzeşmezliği 42

1.1.3.2.2. Eklerde Dudak Benzeşmezliği 42

1.1.3.2.2.1. Yuvarlak Ünlülü Ekler 43

1.1.3.5.2. Düz Ünlülü Ekler 46

1.1.3.6. Ünlü Düşmesi 48

1.1.3.6.1. Orta Hece ünlüsünün Düşmesi 48

1.1.3.7. Ünlü Türemesi 48

1.1.3.7.1 İç Seste Ünlü Türemesi 48

1.1.3.8. Ünlü Birleşmesi 49

1.2. ÜNSÜZLER 49

1.2.1. Ünsüzler ve Ünsüz Değişmeleri 49

1.2.1.1. ñ sesi 49

1.2.1.2. b > w > v değişimi 50

1.2.1.3./b/ > /v/ > Ø değişimi 52

1.2.1.4. /t/ > /d/ değişimi 52

1.2.1.5. d > ḍ/z > y değişimi 53

1.2.1.6. k > g değişimi 54

1.2.1.7. ķ >ẖ Sızıcılaşması ……. 55

1.2.1.8. g > v değişimi ……... 55

1.2.1.9. -g> -y değişimi ……..... 55

1.2.1.10. k > y değişimi ……...…….. 55

1.2.1.11. İç seste "hemze"nin(-ء-) /y/ sesine dönüşmesi ……..…… 56

1.2.2. Ünsüz Uyumu …….. 56

1.2.2.1. Ünsüzlerle İlgili Ses Olayları ……..….. 58

1.2.2.1.1. Tonlulaşma ……...…….. 58

1.2.2.1.2. Tonsuzlaşma ……...… 59

1.2.2.1.3. Ünsüz Türemesi ……..... 60

1.2.2.1.4. Ünsüz İkizleşmesi …….…… 60

1.2.2.1.5. Ünsüz Düşmesi …….. 60

1.2.2.1.6. Hece Düşmesi ……...……. 61

1.2.2.1.7. Yer Değiştirme (Göçüşme) ……... 61

2. ŞEKİL BİLGİSİ ……...……. 62

2.1. TÜRETME EKLERİ …….. 62

2.1.1. İsim Türetme Ekleri ……..... 62

2.1.1.1. İsimden İsim, Sıfat ve Zarf Türeten Ekler ……..... 62

2.1.1.2. Fiilden İsim, Sıfat ve Zarf Türeten Ekler ……. 66

2.1.2. Fiil Türetme Ekleri …….. 67

2.1.2.1. Fiilden Fiil Türetme Ekleri ……... 67

2.1.2.2. İsimden Fiil Türetme Ekleri ……..…….. 68

2.2. İSİMLER ……..…….. 69

2.2.1. İsim Çekim Ekleri ……...…… 69

2.2.1.1. Çokluk Ekleri ……...…… 69

2.2.1.2. İyelik Ekleri …….. 70

2.2.1.3. Durum Ekleri ……...……. 71

2.2.1.3.1. Yalın Durum ……...…… 71

2.2.1.3.2. İlgi Durumu ……...…… 72

2.2.1.3.2.1. İlgi Durumu Fonksiyonunda Kullanılan Diğer İsim Durum Ekleri ……...…….. 73

2.2.1.3.3. Yükleme Durumu ……..…… 73

2.2.1.3.3.1. Yükleme Durumu Eki Fonksiyonunda Kullanılan Diğer İsim Durumu Ekleri …….. 73

2.2.1.3.4. Yönelme Durumu ……..…… 74

2.2.1.3.4.1. Yönelme Durumu Eki Fonksiyonunda Kullanılan Diğer İsim Durumu Ekleri ……...……... 75

2.2.1.3.5. Bulunma Durumu …….. 75

2.2.1.3.5.1. Bulunma Durumu Eki Fonksiyonunda Kullanılan Diğer İsim Durumu Ekleri …….. 76

2.2.1.3.6. Ayrılma Durumu ……...…… 77

2.2.1.3.6.1. Ayrılma Durumu Eki Fonksiyonunda Kullanılan Diğer İsim Durumu Ekleri ……..…… 78

2.2.1.3.7. Eşitlik Durumu Ekleri ……...…… 78

2.2.1.3.7. Eşitlik Durumu Eki Fonksiyonunda Kullanılan Diğer İsim Durum Ekleri ……..... 79

2.2.1.3.8. Vasıta Durumu …….. 79

2.2.1.3.8.1. Vasıta Durumu Eki Fonksiyonunda Kullanılan Diğer İsim Durumu Ekleri …….. 79

2.2.1.3.9. Yön Gösterme Ekleri …… 79

2.2.1.3.10. Sebep Gösterme Eki ……...……. 80

2.2.1.4. Aitlik Eki …….. 80

2.2.2. ZAMİR N'Sİ ……...…… 80

2.2.3. İSİMLERDE SORU ……...……. 81

2.2.4. SAYI İSİMLERİ 81

2.2.4.1. Asıl Sayı İsimleri 81

2.2.4.2. Sıra Sayı İsimleri 81

2.2.4.3. Kesir Sayı İsimleri 82

2.2.4.4. Üleştirme Sayı İsimleri 82

2.3. SIFATLAR 82

2.3.1. Vasıflandırma Sıfatları 82

2.3.2. Belirtme Sıfatları 83

2.3.2.1. İşaret Sıfatları 83

2.3.2.2. Sayı Sıfatları 83

2.3.2.2.1. Asıl Sayı Sıfatları 84

2.3.2.2.2. Sıra Sayı Sıfatları 84

2.3.2.2.3. Üleştirme Sayı Sıfatları 84

2.3.2.2.4. Kesir Sayı Sıfatları 84

2.3.2.3. Soru Sıfatları 84

2.3.2.4. Belirsizlik Sıfatları 84

2.3.3. Sıfatlarda Karşılaştırma ve Küçültme 86

2.3.3.1. Karşılaştırma sıfatları 86

2.3.3.2. Küçültme Sıfatları 87

2.4. ZARFLAR 87

2.4.1. İşlevleri Bakımından Zarf Türleri 87

2.4.1.1. Durum Zarfları 87

2.4.1.2. Zaman Zarfları 89

2.4.1.3. Yer Zarfları 92

2.4.1.4. Azlık-çokluk Zarfları 93

2.4.1.5. Soru Zarfları 95

2.5. ZAMİRLER 95

2.5.1. Kişi Zamirleri 95

2.5.2. İşaret Zamirleri 96

2.5.3. Dönüşlülük Zamirleri 97

2.5.4. Belirsizlik Zamirleri 97

2.5.5. Soru Zamirleri 100

2.6. EDATLAR 100

2.6.1. Çekim Edatları 101

2.6.1.1.Benzerlik Bildiren Edatlar 101

2.6.1.2. Yer ve Tarz Bildiren Edatlar …….. 101

2.6.1.3. Yön Bildiren Edatlar …….. 101

2.6.1.4. Zaman Bildiren Edatlar …….. 102

2.6.1.5. Miktar Bildiren Edatlar …….. 103

2.6.1.6. Birliktelik Bildiren Edatlar …… 103

2.6.1.7. Başkalık, Farklılık Bildiren Edatlar ……... 103

2.6.1.8. Sebep Bildiren Edatlar ……... 103

2.6.2. Bağlama Edatları ……... 104

2.6.3. Karşılaştırma-Denkleştirme Edatları …… 105

2.6.4. Cümle Başı Edatları …….. 107

2.6.5. Ünlem Edatları …….. 113

2.6.5.1. Ünlemler …… 113

2.6.5.2. Seslenme Edatları ……... 113

2.6.5.3. Soru Edatları ……... 114

2.6.5.4. Gösterme Edatları ……... 115

2.6.5.5. Kuvvetlendirme Edatları ……..…. 116

2.7. FİİLLER ……... 119

2.7.1. Şekil ve Zaman Ekleri …….. 119

2.7.1.1. Bildirme Kipleri 119

2.7.1.1.1. Görülen Geçmiş Zaman Kipi 119

2.7.1.1.2. Öğrenilen Geçmiş Zaman Kipi 120

2.7.1.1.3.Geniş Zaman Kipi 121

2.7.1.1.4. Şimdiki Zaman Kipi 122

2.7.1.1.5. Gelecek Zaman Kipi 122

2.7.1.2. Dilek Kipleri 123

2.7.1.2.1. Şart Kipi 123

2.7.1.2.2. İstek Kipi 124

2.7.1.2.3. Gereklilik Kipi 125

2.7.1.2.4. Emir Kipi 126

2.7.2. Fiil Çekim Ekleri 127

2.7.2.1 Kişi Ekleri 127

2.7.2.1. I. Tip Kişi Ekleri 127

2.7.2.1.2. II. Tip kişi Ekleri 129

2.7.2.1.3. III. Tip Şahıs Ekleri 131

2.7.3. Cevher Fiil 131

2.7.3.1.Cevher Fiil ve Bildirme Ekleri …… 131

2.7.3.2. Fiillerde Birleşik Çekim ……. 132

2.7.3.2.1. Katmerli Birleşik Çekim ……. 134

2.7.3.3. Kuvvetlendirme ve ihtimal eki …….. 134

2.7.4. Birleşik Fiiller ……... 135

2.7.4.1. İsim + Yardımcı Fiil Birleşmesinden Meydana Gelmiş Birleşik Fiil Türleri ……. 135

2.7.4.2. Tasvir Fiilleri …….. 136

2.7.5. Çekimsiz Fiiller ……. 137

2.7.5.1. İsim-Fiiller …….. 137

2.7.5.2. Sıfat-Fiiller ……. 138

2.7.5.3. Zarf-Fiiller ……..... 139

2.7.6. Fiillerde Soru ……. 141

2.8. ÖLÇÜ BİRİMLERİ ……. 141

2.8.1. Ağırlık ölçüleri …….. 141

2.8.2. Uzunluk ölçüleri …… 142

2.8.3. Değer Birimleri ……..... 143

3. SÖZ VARLIĞI ……... 144

3.1. Sözcüklerin Kökenleri …….. 144

3.2. Atasözleri ve Deyimler ……..... 145

3.2.1. Deyimler …… 145

3.2.2. Atasözleri …….. 146

4. ÇEVİRİ YAZILI METİN ……... 147

5. METNİN TÜRKİYE TÜRKÇESİNE AKTARIMI …… 218

6. DİZİN ……..... 289

7. SONUÇ ……... 616

8. KAYNAKLAR ……...…… 617

9. ÖZ GEÇMİŞ ……... 629

10. TIPKIBASIM …… 630

ÖN SÖZ

X. yüzyıldan itibaren Orta Asya'dan batıya sistemli bir biçimde göç eden Oğuzların, XIII. yüzyıldan itibaren kendi ağız özelliklerine dayanan yazı dili meydana getirmesiyle birlikte telif ve tercüme pek çok eser kaleme alınmıştır. Söz konusu eserlerin çoğunun dinî mahiyette olduğunu görmekteyiz. Bunlar arasında Kur'ân ve hadis tercümelerini, vaaz ve fıkıh kitaplarını, dinî kıssaları, gazavat-nâmeleri sayabiliriz.

Lisansüstü tezi olarak üzerinde çalıştığımız *"Ahkâmü'l- Akâyid"* adlı eser, H. 891 (M. 1486) yılında kaleme alınmıştır. Merkezî Oğuz Türkçesi'nin son dönemi olan "Osmanlı dönemi Türkçesi"ne ait mensur bir fıkıh kitabıdır. Yazılış yılından yola çıkarak eserin Sultan II. Bâyezîd döneminde kaleme alınmış olduğu tahmin edilmektedir. Çalışmamızda söz konusu eserin 180b-247. varaklarının Dilbilgisi İncelemesi, Çeviri yazılı Metni, Metnin Türkiye Türkçesine Aktarımı, Dizin ve Tıpkıbasımı yapılacaktır. Eserin tespit edebildiğimiz tek nüshası *Revan 648* kayıt numarası ile *Topkapı Sarayı Yazma Eserler Kütüphanesi*'nde yer almaktadır.

Aḥkāmü'l- Akāyid"de Hanefî fıkhının esas alındığı ve diğer mezheplerin görüşlerine de yer verilmiş olduğu görülmektedir. Yazar eserini, İslam'ın beş şartı üzerine halkı bilinçlendirmek amacıyla herkesin anlayabileceği bir dille kaleme alınmıştır. Eser, yer yer konuşma diline özgü ses özellikleri ve söz varlığına ait unsurları da yansıtmaktadır. Gerek Türk dili gerekse İslam fıkhı açısından önemli bir eser olan *Aḥkāmü'l- Akāyid,* atalardan gelen bütün değerleri yansıtan bir dille kaleme alınmıştır. Halk için yazılan ve daha önce bilinmeyen bu harekeli eserin

ortaya çıkarılmasındaki amaç Merkezî Oğuz Türkçesi ile ilgili bilgilerimize ışık tutmaktır.

Lisansüstü tezimi hazırlarken bana yol gösteren, karşılaştığım güçlüklerin giderilmesinde ilgi ve desteğini gördüğüm hocam ve tez danışmanım Prof. Dr. Tanju ORAL SEYHAN'a; Eski Türk Dili ve Türk Dili Tarihi derslerinde vermiş olduğu bilgiler ışığında çalışmama katkıda bulunmuş olan hocam Dr. C. Eralp ALIŞIK'a teşekkürlerimi sunarım.

ÖZET

KİTĀB-I AḤKĀMÜ'L-'AḲĀYİD

Merkezî Oğuz Türkçesi döneminde kaleme alınan Türkçe eserlerde en çok işlenen konuların başında dinî-ahlakî muhtevalı olanlar gelir. Çalışmamıza konu olan "Ahkâmü'l-Akâyid" adlı eser de XV. yüzyılın son çeyreğinde halk için yazılmış bir fıkıh kitabıdır. Çalışmamızda söz konusu eserin 180b-247. varaklarının Dilbilgisi İncelemesi, Çeviri yazılı Metni, Metnin Türkiye Türkçesine Aktarımı, Dizin ve Tıpkıbasımı yapılacaktır. Eserin tespit edebildiğimiz tek nüshası *Revan 648* kayıt numarası ile *Topkapı Sarayı Yazma Eserler Kütüphanesi*'nde yer almaktadır. Söz konusu eser üzerinde ilk çalışma Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Eski Türk Dili Lisansüstü öğrencisi Kürşat KARTAL tarafından 2014 yılında Lisansüstü tezi olarak sunulmuştur.

Anahtar sözcükler: Merkezî Oğuz Türkçesi, Ahkâmü'l-Akâyid, fıkıh

SUMMARY

KİTĀB-I AḤKĀMÜ'L-'AḲĀYİD

One of the most discussed subjects in Turkish works written in Central Oguz Turkish period is religion-ethics. The work named "Ahkâmü'l-Akâyid" which is handled in our study is an Islamic jurisprudence book written for public in the last quarter of XV. century Grammar Analysis, Translated Script, Apaptation into Turkey Turkish, Index and Facsimile of foils 180b-247 of the work will be made. The only copy of the work we have found so far is in Topkapı Palaca Manuscripts Library with registration no Revan 648. The first study on the said work is submitted as a post graduate thesis by Kürşat KARTAL, Old Turkish Language Post Graduate student in Mimar Sinan Fine Arts University in 2014.

Key words: Central Oguz Turkish, Ahkâmü'l-Akâyid, islamic jurisprudence

KISALTMALAR VE İŞARETLER LİSTESİ

I. KISALTMALAR

a.g.e. adı geçen eser

a.g.m. adı geçen makale

a.g.s. adı geçen sure

Alt. Ana Altayca

anat. anatomi

Ar. Arapça

AT. Altay Türkçesi

AÜ. Ankara Üniversitesi

bağ. bağlaç

bkz. bakınız

bot. botanik

C. cilt

CC. Codex Cumanicus

CTD III DANKOFF, Robert KELLY, James, (1985): Mahmud al-Kaşgari, Compendium of The Turkic Dialects, Part I-II-III, Harvard University Printing Office.

çev.	Çeviren
Çin.	Çince
DLT.	Divanü Lugati't-Türk
DS.	Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü
DT.	Doğu Türkçesi
DTCF.	Dil Tarih Coğrafya Fakültesi
ed.	edat
EDPT.	An Etimological pre-thirtheenth Century of Turkish
ET.	Eski Türkçe
ETG.	Eski Türkçenin Grameri
etn.	etnik
Far.	Farsça
fizyo.	fizyolojik
H.	Hicrî
Hak. T.	Hakas Türkçesi
Haz.	Hazırlayan
İÜ	İstanbul Üniversitesi

k.i.	kitap ismi
Kur.	Kur'an
Lat.	Latince
M.	Miladî
Mak.	Makaleler
ME.	Mukaddimetül Edeb
müz.	müzik
org. adı:	organ ismi
Orh. T:	Orhun Türkçesi
Orh. Y.	Orhun Yazıtları
OT.	Orta Türkçe
ö.i:	özel isim
r. a.	radiya'llâhu anhu
Rum.	Rumca
s.	sayfa
S.	sayı
sıf.	sıfat

Soğd.	Soğdça
T.	Türkçe
tas.	tasavvuf
TDED.	Türk Dili Ve Edebiyatı Dergisi
TDK.	Türk Dil Kurumu
TKAE.	Türk Kültürü Araştırmaları Enstitüsü
top. bil	toplum bilimi.
TS.	Tarama Sözlüğü
TTAS.	Türkiye Türkçesi Ağızları Sözlüğü
Uyg. T.	Uygur Türkçesi
ünl.	ünlem
vb.	ve benzeri
y.i.	yer ismi
yar. ey.	yardımcı eylem
yay.	yayınları
yy.	yüzyıl
zf:	zarf

zm.	zamir.

II. İŞARETLER

→	Bakınız.
+	İsim kök ve gövdelerini gösterir.
-	Fiil kök ve gövdelerini gösterir.
*	Nazarî biçimleri gösterir.
<	Bu biçimden gelir.
>	Bu biçime gider.
~	Değişken biçimi gösterir.
Ø	Düşen ya da eriyen sesi gösterir.
§:	Madde başını gösterir.
[…]	Metinde okunamayan sözcükler

ÇEVİRİ YAZI ALFABESİ

ا	a, ā, e	ش	ş
آ	a, ā	ص	ṣ
ىِ,اِ,ا	ė	ض	ż, ḍ
ء	ʾ	ط	ṭ
ب	b, p	ظ	ẓ
پ	p	ع	ʿ
ت	t	غ	ġ
ث	s̱	ف	f
ج	c, ç	ق	ḳ
ح	ḥ	ك	g, k, ñ
خ	ḫ	ل	l
د	d	م	m
ذ	ẕ, ḏ	ن	n
ر	r	نك	n̂g
ز	z	و	o, ö, u, ū, ü, v
ژ	j	ه	a, e, h
سِ,س	s	ى	ı, i, ī, y
		وا	vā

1. GİRİŞ

1.1. Oğuz Türkçesinin Kuruluşu ve Gelişme Dönemleri

Dil, en önemli kültür taşıyıcısıdır. Bir toplumu, bir ulusu oluşturan unsurların başında dil, din ve toprak parçası gelir. Zaman içerisinde bu üç unsurun iç içe geçmesi, iç içe geçişte yaşanan süreç, tarihi oluşturur.[1] Bu nedenle dil ve tarih bir bütün olarak değerlendirilmelidir. Biz de bu bütünlüğü göz önünde bulundurarak tezimize konu olan Ahkâmü'l- Akayid adlı metnimizi anlamak, anlamlandırabilmek ve dil hususiyetlerini tespit edebilmek amacıyla tarih bilgisine ihtiyaç duymaktayız. Bu doğrultuda genel hatlarıyla Oğuz tarihini ve kültürünü incelemeye çalışacağız.

Macar bilgin Nemeth'e göre Oğuz adı, etnik bir boyu gösterme dışında, "boy, kabile" anlamındaki "ok" sözü ile çokluk bildiren +ºz ekinin birleşmesinden oluşmuş (Ok+uz > Oğuz) biçimiyle "boylar topluluğu" anlamındadır. D. Sinor "oğuz" sözcüğünü "öküz"le ilgili bulurken, J.R. Hamilton ise sözcüğün "oğuş"tan geldiğini düşünür. Bu iki görüş de pek kabul görmemiştir. Çünkü "öküz" sözcüğü dilimize Toharca "okus" ya da "ökes"den geçmiş olup günümüze kadar "öküz" şeklinde kullanılagelmiştir. "Oğuş" da kitâbelerde bazen "oğuz" ile aynı cümlede geçmekte olup sadece "akraba ve aile" manasına gelir.[2] Biz Nemeth'in görüşünü dikkate değer bulmaktayız.

Oğuz adına ilk defa, VII. yüzyılda yazıldıkları tahmin edilen Yenisey Yazıtları'nda rastlanır. Barlık gölü yakınlarında bulunan Barlık 1 Yazıtı 2. satırında :

---

[1] İlber ORTAYLI, **Tarihimiz Ve Biz** Timaş yayınları, İstanbul, 2008, S. 9

[2] Faruk SÜMER, **Oğuzlar(Türkmenler)**, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yay. İstanbul, 1999, s. 18-20

"Öz Yigen Alp Turan Altı Oguz budunda üç yigirmi (yaşımka) adırıldım." ifadesi yer almaktadır. Bu yazıt, Oğuzlar'ın altı boy hâlinde Barlık bölgesinde yaşadıklarına işaret eder.[3]

Oğuzlar'ın VII. yüzyılda Tula Irmağı kıyılarında yaşadıklarının bir delili de Orhun Yazıtları'dır. Yazıtlarda özellikle sık sık Oğuzlara yer verilmesi, İlteriş Kağan'ın Köktürk Devlet'ni yeniden kurarken karşısında en güçlü ve en kalabalık bodun olarak Oğuzları bulması, Oğuzların bu devlet üzerindeki ağırlığına işaret eder. Yine bazı yerlerde bu boy, devletin dayandığı ikinci bir güç olarak belirtilmiş, Oğuz beyleri adına mezar taşları dikilmiştir[4].

Köktürk devletinin resmî dili Köktürkçedir; Orhun Yazıtları'nın söz varlığında Oğuzca sözcüklerin yer alması bize, resmî dilin dayandığı edebî dilin Oğuzca olduğunu göstermektedir. Ancak Oğuz yazı diliyle ilgili olarak Orhun Yazıtları'ndan çok daha eski bir belge gün ışığına çıkmıştır. Merkezi Ötüken olan Köktürk devletinin Batı kanadını idare eden İstemi Yabgu'nun 568'de Bizans İmparatoru II. İustinos'a verilmek üzere göndermiş olduğu "İskit Harfleriyle" yazılı mektup Oğuz yazı dilinin VII. yüzyılın son çeyreğinden çok daha eski bir tarihe gittiğinin göstergesidir.[5]

Oğuzlar, X. yüzyılda Sirderya boylarında ve Aral gölü kıyılarında, merkezi Yenikent olan bir Yabgu devletinde yarı yerleşik bir hayat sürdürmüşlerdir. Oğuzlar'ın yaşadığı bu bölgede kısmen konar-göçer kısmen de yüksek kültürlü bir

---

[3] Faruk SÜMER "Oğuzlar", **Türkler Ansiklopedisi,** Cilt 2, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s.289

[4] Zeynep KORKMAZ, "Oğuz Türkçesinin Tarihi Gelişme Süreçleri", **Journal of Turkish Studies, Vol:5**, 2010, s. 4

[5] Sema BARUTÇU ÖZÖNDER, "Eski Türklerde Dil Ve Edebiyat", **Türkler Ansiklopedisi,** C. III. Ankara, 2002, s. 482

yerleşik hayata geçiş söz konusudur.[6] Mâveraünnehir'in yerli halkıyla karışıp Karahanlılar'a komşu olan Oğuz Yabgu devletinin yıkılmasından sonra ise Oğuzların büyük bir kısmı Samanî devletinin ortadan kalkmasından faydalanarak Buhara'ya geçerek Harezm yolu ile Horosan'a kadar ulaşmışlardır. Harezm bu dönemde batıya doğru ikmal merkezi olma özelliği göstermektedir.[7] 1071 Malazgirt zaferiyle birlikte ise büyük dalgalar hâlinde çeşitli Türk boylarının Anadolu'ya gelip yerleştiği görülür. Bunların büyük çoğunluğunu da Oğuzlar oluşturur.[8] Anadolu'ya gelen Oğuzlar buraya edebî geleneklerini de getirerek Orta Asya ile olan bağlarını da devam ettirmişlerdir.

XI. yüzyılda Oğuzlar'ın henüz müstakil bir yazı diline sahip olup olmadıkları hususunda kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Bir konuşma dilinin yazı diline geçişi muhtemelen güçlü siyasi erke dayanmaktadır[9].

XI. yüzyıl Oğuzcasına ait sistemli bilgiler, Kaşgarlı Mahmud'un Dîvânü Lugati't-Türk adlı eserinde yer almaktadır. Ancak Kaşgarlı eserinde, Oğuzlara ait yazılı eserlerden söz etmez; Karahanlı diline oranla Oğuzcadaki lehçe ve ağız farklılıklarına değinir.[10]

1.1.1. Merkezî Oğuz Türkçesinin Kuruluşu

X. yüzyıldan itibaren Orta Asya'dan batıya sistemli bir biçimde göç eden Oğuzların, XIII. yüzyıldan itibaren kendi lehçelerine dayalı olarak Anadolu ve

---

[6] Zeynep KORKMAZ, 2005, "XI-XIII. Yüzyıllar Arasında Oğuzca", **Türk Dili Üzerine Araştırmalar**, C. I., Türk Dil Kurumu, Ankara, s. 268

[7] Ahmet TAŞAĞIL, **Kök Tengri'nin Çocukları,** Bilge Kültür Sanat, İstanbul, 2013, S. 240

[8] Zeki Velidi TOGAN, **Umumî Türk Tarihine Giriş: En Eski Devirden 16. Asra Kadar,** İÜ. Edebiyat Fakültesi, İstanbul, 1970, s. 187

[9] Sema BARUTÇU ÖZÖNDER, 2002, a.g.m. s.484

[10] Doğan AKSAN, AKSAN, DOĞAN, (2007), "Anadolu'da Yeni Bir Yazı Dili: Eski Anadolu Türkçesi", **Türkiye Türkçesinin Dünü, Bugünü, Yarını**, Bilgi yayınevi, İstanbul, 2007, S. 46

civarında kurup geliştirdikleri edebî yazı diline Merkezî Oğuz Türkçesi denilmektedir. XV. yüzyılın sonuna kadarki metinlerin dili bu şekilde adlandırılır. Oğuz yazı dilinin bundan sonraki gelişme ve dallanmalarında temel olma görevi üstlenen Merkezî Oğuz Türkçesi, kendi içerisinde "Selçuklu Dönemi Türkçesi", "Beylikler Dönemi Türkçesi" ve "Osmanlı Dönemi Türkçesi" olmak üzere üç alt devreye ayrılmaktadır.[11]

Bizim kullanmakta olduğumuz Merkezî Oğuz Türkçesi terimi yerine özellikle Batılı Türkologlar "Eski Osmanlıca"; Faruk Kadri Timurtaş Türkiye Türkçesinin tarihî şeklini temsil etmesinden dolayı "Eski Türkiye Türkçesi" ve Ahmet Bican Ercilasun ise "Eski Oğuzca" terimini önermektedir. Bu terimlerin dışında en yaygın kullanılan terim ise Eski Anadolu Türkçesi'dir.[12]

Oğuzcanın bilinen en eski yazı dili olması dolayısı ile bu döneme Eski Oğuzca demek doğru tercih gibi görünse de, biz Merkezî Oğuz Türkçesi terimini kullanmayı daha uygun buluyoruz. Bilindiği gibi XI. yüzyıldan itibaren tek merkezli yapı yerini yavaş yavaş çok merkezli yapıya bırakmıştır. Coğrafyanın gelişmesi ve bu çok merkezli yapının artması Türk boylarının kendi hâkimiyetini ve edebî dillerini oluşturmalarına olanak sağlamıştır. Oğuzlar Harezm yolu ile Anadolu'ya sistemli bir biçimde yerleşmiştir. Merkezî Oğuz Türkçesi terimini kullanmamızın sebebi Oğuzların artık yayılma alanını terk edip yaşam alanına geçmiş olmalarıdır. Yaşam alanı sürekli olan bir hâkimiyeti ifade eder. Yayılma alanının yaşam alanına

---

[11] Muharrem ERGİN, **Türk Dil Bilgisi,** İÜ. Edebiyat Fakültesi yay., İstanbul, 1972, s. 16

[12] Ahmet Bican ERCİLASUN, "Batı Türkçesi", **Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi**, Akçağ yay. Ankara, 2010, s.430

dönüşebilmesi için tek merkezli yapıyla birlikte "kalabalık nüfus", "edebî eser" ve "mimarî yapı" gibi unsurlar önem arz eder. Söz konusu unsurları bünyesinde barındıran Selçuklu devletinin kurulması ile Oğuzlar siyasî birliklerini kurmuştur. Böylece Oğuzcaya dayalı bağımsız bir yazı dilinin oluşmasına olanak sağlanmıştır. Orhun Yazıtları'ndan itibaren karşımıza çıkan Oğuz edebî dili Selçuklu devletinde resmî dil seviyesine ulaşmıştır.

VI-XIII. yüzyıllar arasında tek bir koldan ilerleyen Türk dili, Harezm Türkçesi döneminden başlayarak bir dallanma sürecine girmiştir. Selçuklu devletinin kurulup Oğuz edebî dilinin resmî dil seviyesine çıkmasıyla birlikte Türk dili "Doğu Türkçesi" ve "Batı Türkçesi" olmak üzere iki koldan ilerleme sürecine girmiştir. Merkezî Oğuz Türkçesi bu süreç içerisinde Batı Türkçesinin tarihî devresinin ilkini teşkil etmekte olup Oğuzcanın sonraki yüzyıllarda dallanmasında da önem arz etmiştir. Türkiye Türkçesi, Azerbaycan Türkçesi, Türkmence ve Gagavuzcanın içinde bulunduğu Güney-batı Türk lehçeleri grubunun oluşmasına temellik etmiştir.

1.2. Eser

1.2.1. Eserin Adı

Lisansüstü tezi olarak üzerinde çalışmış olduğumuz eserin adı: *Kitāb-ı Aḥkāmü'l-Akāyid*'dir. (180b-247). Eser tek nüsha olup *Revan 648* kayıt numarası ile *Topkapı Sarayı Yazma Eserler Kütüphanesi*'nde yer almaktadır.

Ḫaṭṭ-ı ta'līḳ-i Çaġatayī ile yazılmış olan eser harekeli ve okunaklıdır. 247 varaktan oluşan söz konusu yazmanın her sayfasında 13 satır bulunmakta olup

yalnızca [246a] numaralı sayfasında 15 satırın yer almış olduğu görülmektedir. Mıklepli kahverengi deri ve aharlı kâğıt kullanılmıştır. Ölçüsü 225x125 mm.'dir.

Eserde, eksiklikleri ve hataları düzeltmek için kimi yerlerde *"derkenar"* yapılmış ve *"V"* işaretiyle kenardaki yazıların nereye konulması gerektiği özel olarak belirtilmiştir. (**Derkenar**: niyyet eyler-ise 194a/13); (**Derkenar**: ẕebḥ ḳurbān idicek, bunı oḳısa: *"Allāhümme teḳabbel minnā kemā teḳabbelte min ibrāḥīm ḫalīlike ve muḥammed nebiyyüke"*, dise 201a/13); (**Derkenar:** "İlāhī! Senüñ-içün bir ev yapdum.". Tañrı Ta´ālā eyitti 202a4).

1.2.2. Eserin Yazılma Amacı; Konusu Ve Bölümleri

Aḥkāmü'l- ´Akāyid, bölümler halinde hazırlanmış, mensur bir fıkıh kitabıdır. Eserde Hanefî fıkhının esas alındığı ve yer yer diğer mezheplerin görüşlerine de yer verildiği görülmektedir. Yazar, tüm eseri bir hadisin açıklaması üzerine kurmuştur:

[003a/1] Ammā ḥadīṯ budur: ḳāle'n-nebiyyü ´aleyhi's-selāmü (2) buni'el islāmu alā ḫemsin şehādet ellā ilāhe illa'llāh ve enne muḥammed resulullahi ve iḳāmetu'ṣ-ṣalati itāü'z-zekati ve ṣavmü ramażāne ve haccü'l beyti men isteṭā´a ileyhi sebīle. ("Hadîs budur: İslâm beş şey üzerine kurulmuştur: Allah'tan başka ilah olmadığına inanmak ve Muhammed'in Allah'ın Resulü olduğuna şehadet etmek, namaz kılmak, zekât vermek, Ramazan orucunu tutmak ve hacca gitmek")

Yazar, söz konusu eseri kaleme almasının sebebini şu şekilde açıklamaktadır:

[001b/5] "bu kitāb (6) müştemildür bu ḥadīṯ ma´nīsine kim ol ḥadīṯ (7) dīn görki ve şerī´at bünyādıdur. Her kim ol (8) ḥadīṯin ma´nīsin bu kitābda bilürse,

rabbānī ʿālimlerden (9) ola ve ḳıyāmet güninde bile ḳopa inşa'llāhü (10) teʿālā. Ve ʿālimler içinde şābitdür kim dünyede ve(11) āḫiretde ʿilimden yigrek nesne hīç yoḳdur.".

Yukarıda yer alan ifadelerden anlaşıldığı gibi yazar eserini İslam'ın beş şartını (tevhid, namaz, zekât, oruç ve hac), İslam dini ile ilgili birtakım meseleleri halka öğretmek ve ahirete faydalı olması için kaleme almıştır.

Eserin çalışmış olduğumuz 180b-247. varakları arasında, İslâm'ın dördüncü şartı olan *"oruç"*un ve beşinci şartı olan "*hac"*ın önemi anlatılmaktadır. Bununla birlikte eserde dinî konularda çeşitli meselelere ve hikâyelere de yer verilmiştir.

Metnin çalışmış olduğumuz varaklarında işlenen konuları şu şekilde şemalandırabiliriz:

1	Latife: Hz. Muhammed Kıssası	178b/9-180b/12
2	Hikâye: Zennûn-ı Mısrî rahmetullâhi aleyhi (Tanrı Teâlâ'dan başka şeye iltifat etmemek)	180b/13-183b/10
3	Cehennem ve müminlerin Kıyamet günündeki durumu	183b/11-186a/7
4	Hikâye: Feth-i Mûsılî rahmetullâhi aleyhi (Oruç tutmanın önemi)	186a/8-186b/7
5	Hz. Muhammed'in hikâyesi	186b/8-188a/7
6	Latife: Tanrı Teâlâ'nın oruç ile ilgili buyruğu	188a/8-188a/11
7	Veysel Karânî rahmetu'llâhi aleyhi'nin hikâyesi (Oruç tutmanın önemi)	188a/12-189a/8

8	Latife: Tanrı Teâlâ'nın oruç tutanlara hitabı	189a/9-190a/10
9	Latife: Tanrı Teâlâ'nın oruç tutan kuluna hitabı	190a/11-190b-10
10	Hikâye: Şeyh Ebû Bekir Şiblî rahmetu'llâhi ´aleyhi	190b/11- 191b/3
11	Latife: Yahyâ bin Mu´âz er-Râzî rahmetu'llâhi aleyhi'nin rüyası (Bâyezîd-i Bestâmî'nin hikayesi)	191b/3-194a4
12	Bâbü's-savm (Oruç nedir? Oruca ne zaman ve nasıl niyet edilir?	194a/5-195b/2
13	Fasl: Orucu bozan ve bozmayan şeyler	195b/3-196b/11
14	Fasl: Orucu bozup kaza ve kefaret gerektiren şeyler	196b/12-198b/10
15	Özürsüz olarak Oruç yiyenler hakkında Hz. Peygamber'in birkaç hadisi	198b/11-201a/2
16	Oruç bölümünün sonu, hac bölümüne giriş	201a/2-201b/1
17	Beşinci Bölüm: Hac (Kâbe'nin İnşası ve haccın faydaları)	201b/1-204b/1
18	Latife: Tanrı Teâlâ'nın Miraç gecesi Hz. Peygamber'e hitabı ve haccın faydaları	204b/5-207a/11
19	Latife: Hz. Peygamber'in Haccü'l-Vedâ günü sahabelerine hitabı	207a/11-208a/10
20	Latife: Kıyamet günü İsrâfil aleyhi's-selâm'ın sûru üfleme kıssası	208a/10-208b/12
21	Hz. Peygamber ile Hz. Ali'nin Halil Kâbesi ve Celil Kâbesi hakkındaki konuşması	208b/12-210b/12
22	Latife ve Hikâye: Derviş kıssası	210b/12-212b/12
23	Hikâye: Ebû Hanîfe rahmetu'llâhi ´aleyhi's-selâm	212b/12-213b/10

24	Hikâye: Bâyezîd-i Bestâmî rahmetullâhi aleyhi	213b/10-214a/12
25	Latife: Hz. Peygamber'in kıssası (Haccın faydaları)	214a/12-215b/5
26	Haccın Hükümleri	215b/5-216a/6
27	Fasl: Haccın farzları	216a/6-216b/13
28	Fasl: Haccın Geçerli Olmasının Şartlar, Haccın Vakti, Haccın Rükünleri, Tavaf, Haccın Vacipleri, Haccın Sünnetleri, Haccın Yapılışı	216b/13-225b/3
29	Hac bölümünün sonu	225b/3-226a/13
30	Meseleler Bölümü: Namazı bozan ve bozmayan şeyler	226a/13-229b/1
31	Mesele: Gusül abdesti	229b/1-229b/8
32	Mesele: Eşi ölen bir kadının ya da erkeğin eşini kefenlemesi	229b/8-229b/13
33	Mesele: Talak iddeti	229b/13-230a/9
34	Meseleler Bölümü: Zekât vermek	230a/9-232a/10
35	Meseleler Bölümü: Orucu bozan şeyler (Kaza ve Kefaret gerektiren durumlar)	232a/10-233a/9
36	Mesele: Abdest almak ve namaz kılmak	233a/9-233b/10
37	Meseleler Bölümü: Talak	233b/10-235a/5
38	Meseleler Bölümü: Av avlamak	235a/5-236a/13
39	Meseleler Bölümü: Av bağışlamak	236a/13-237a/5
40	Mesele: Namazın batıl olması	237a/5-237a/12
41	Meseleler Bölümü: Miras hakkı	237a/12-239b/6
42	Nasihat Bölümü	239b/6-246a/2

43	Hatime	246a/2-247

1.2.3. Eserin Yazarı; Eser Tercüme mi; Telif mi?

Eserde, eserin telif olduğuna dair birtakım ibarelerin yer aldığı görülmektedir: *[200b/6-7]* "*İllā, bu kitāb (7) müellifi ʿafāallāhu ʿanhu eydür", [192b/10-11]* "*İllā, bu kitāb muṣannifi, ʿafā- (11) –allāhu ʿanhu eydür" vb.* Bununla birlikte eserde, eserin müellifi ve musannifi ile ilgili herhangi bir bilgi bulunmamaktadır; ancak müellifin kendinden *"Maẖẕūm"* olarak söz ettiği görülmektedir: *[215b/8-9] "Tañrı Taʿālā (9) Maẖẕūm'a tevfīḳ rūzī ḳıla.".*

Eserin müellifi *Derviş Muḥammed bin Melik Aḥmed bin Maḥmūd*'dur. Temmet bölümünde yazarın ismi yer almaktadır:

[246b/1] Temmet'il-aḳāyid bī-ʿavni'llāhi ve ḥüsn'it-tevfīḳ ve keremihi (2) ve cūdihi ve faẓlihi min evāyili şehrü'l-cumādiye'l-āḫırı (3) min yevmi'l-cum'ati min vaḳti'ṣ-ṣalati fi taḥrīr Derviş (4) Muḥammed Melik Aḥmed bin Melik Maḥmūd ġafara'llāhu lehü ve li-vālideyi (5) aḥsene ileyhimā ve ileyhi ve li-cemīʿi'l-mü'minīn ve'l-mü'mināt (6) ve'l-müslimīne ve'l müslimāti bi-raḥmetike yā er-raḥme'r-raḥimīn ṣāḥibihi (7) ve mālikihi Derviş Muḥammed bin Melik Aḥmed ġafara'llāhu (8) ileyümā ve ileyhi el-kitāb (9) bi-ʿavni'llāhi (10) sene aḥadī tis'eyne ve şemānemāye fī hicretü'n-nebeviyye ve'l-vehhāb el-kitābet Derviş Muḥammed bin Melik Aḥmed bin Melik Maḥmūd

[246b/1] "Akâyid" Allah'ın yardımı, cömertliği ve ihsanı ile Cumâdiye'l-âhir ayının başlarında, Cuma günü namaz vaktinde tamamlandı. Yazarı Derviş

Muhammed bin Melik Ahmed bin Melik bin Mahmud'u ve onun anne (5) babasını, tüm mü'min ve müslümanları rahmetiyle bağışlasın. (eserin) sahibi ve maliki Derviş Muhammed Bin Melik Ahmed'dir. Allah o ikisini bağışlasın. Kitap Alla'ın yardımıyla H. 891 (10) senesinde Derviş Ahmed bin Melik bin Mahmud tarafından yazıldı."

1.2.4. Eserin Yazılış Yılı

"Temmet" bölümünde eserin yazılış yılı ile ilgili bilgilerin yer aldığı görülmektedir. Söz konusu bölümde eserin Cumaziye'l-âhir ayının başında, Cuma günü H. 891 (M. 1486) yılında bitirilmiş olduğu kayıtlıdır. [246b/08-10] Bu bilgiler doğrultusunda metnimizin, XV. yy.'ın son çeyreğinde kaleme alınmış olduğu görülmektedir. Merkezî Oğuz Türkçesi'nin üçüncü ve son evresi kabul edilen "Osmanlı dönemi Türkçesi"ne ait bir eserdir.

1.2.5. Eserin İthaf Edildiği Kişi

Eser, dönemin emirlerinden olduğu tahmin edilen Emir İlyas'a sunulmuştur.

(12) Ya'nī "Benden 'ilim dilegil. Ayruḳ nesne (13) dilemegil." didi. "Çün ḥaḳīḳat oldur kim, dünyede ve āḫiretde [002b/1] *'ilim gibi nesne yoġımış." Ve ben ża'īf ve naḥīf du'ācı- (2) kim bu 'azīz kitābuñ müellifi ve muṣannifi-vem, diledüm kim ḫudāvendzāde (3) mefāḫḫaru'l-ümerā'i ve'l-ekābir ve 'avni'l-cüyūşi (4) ve'l-'asākir ḫayru'n-nāsi Emīr İlyās ebeda'llāhu devletehu (5) ḥażretlerîle dōstlıḳ ḳılam. Ve dōstlar arasında (6) tuḥfe virişmek, ulular resmidür. "Eger ben ża'īf ol (7) maḫẕūma dünyālik virsem Zīre'ye, Kirmen'e, Ḳaṭar'a, 'Ummān'a (8) iltmiş gibi olam." didüm.*

1.2.6. Yazarın Kullandığı Dil ve Dil Anlayışı

Yazar eserde, eserin yazılış amacına uygun olarak açık, sade ve anlaşılır bir dil kullanmıştır. Eserde kimi dinî terimlerin Türkçeleştirilmiş olduğu görülmektedir. Bu durum yazarın Türkçe sözcük kullanmadaki hassasiyetinin bir göstergesidir: *Yaradan "Allah, Tanrı" 204a/10; yaradılmışlarda "Tanrı'nın yarattıklarında, mahlûklarda" 240b/2; kiçi bayram "Kurban bayramı" 198b/4; iki diyici "Tanrı'ya şirk koşan" 185b/8; ortaḳ eylemiş "Tanrı'ya şirk koşmuş" 236a/11; Tañrı Ta'ālā evi "Ka'be" 201b/4 vb.*

Yazar, metinde Arapça *"cennet"* ve *"cehennem*" sözcüklerini hiç kullanmamıştır. Söz konusu sözcükler yerine Soğdca *"uçmaḳ"* ve Türkçe *"ṭamu"* sözcüklerini kullanılmıştır. Metnimizde Türkçe *"Tañrı"* sözcüğü 108 yerde geçerken, Arapça *"Allāh"* sözcüğü yalnızca 1 yerde; *"Ḥaḳ"* sözcüğü ise 14 yerde geçmektedir.

Eserde, dikkat çekici bir diğer husus da Arapça ayet, hadis ve dualardan sonra yazarın *"ya'nī"* ile başlayarak bu ayet, hadis ve duaların Türkçe açıklamasını yapmış olmasıdır. (bkz. 181b/4)

Yazarın özellikle dinî terimlerde Türkçe sözcükleri kullanmış olması ve söz varlığı noktasında Türkçe sözcüklerin Arapça ve Farsça sözcüklere oranla daha fazla olması Türkçenin aynı zamanda din dili de olabileceğini kanıtlar niteliktedir. (bkz.II. Bölüm - 3. Söz Varlığı)

1.2.7. Eserin Nüshaları

Eserin bilinen başka bir nüshası yoktur. Anakara Üniversitesi'nde Ahsen Esatoğlu tarafından *"Ahkâm-ı Akâ'id'in Söz Varlığı*" adıyla hazırlanmış olan bir doktora tezi tespit edilmiştir. Doktora tezine konu olan eserde anlatılan konular, çalışmakta olduğumuz "*Aḥkāmü'l-ʿAkāyid"* adlı eserle birtakım benzerlikler gösterse de bizim çalışmakta olduğumuz eserin daha ayrıntılı olduğu, eserimizde yer alan birçok hikâye ve meselelerin doktora tezine konu olan söz konusu eserde yer almadığı ve söz varlığı açısından her iki eserin farklılık arz ettiği açık olarak görülmektedir. *"Ahkâm-ı Akâ'id'in Söz Varlığı*" adlı doktora tezine konu olan eser, 106 varak olup her varak 15 satırdan oluşmaktadır. Doktora tezine konu olan söz konusu eserin Milli Kütüphane'de Yazmalar Koleksiyonunda 6 Mil Yz. A.8506/ 1 arşiv numarası ile kayıtlı olduğu belirtilmiştir.

1.2.8. Eser Üzerinde Yapılan Çalışmalar

Eserin ilk 50 varağı Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Lisansüstü öğrencisi Kürşat KARTAL tarafından 2014 yılında Lisanüstü tezi olarak sunulmuş olup; 51b/115a sayfaları arası Burcu KAYA; 115b/180a sayfaları arası Emre KUNDAKÇI tarafından çalışılmaktadır..

1.3. Metnin Kuruluşu

Metinde, metni daha düzenli sunmak için söz dizimi değeri bulunan "asıl noktalama işaretleri" (nokta, virgül, iki nokta, soru, ünlem vb.) ve söz dizimi değeri bulunmayan "yardımcı işaretler" (kesme, tırnak, kısa çizgi vb.) kullanılmıştır.

Özel isimler ve özel isim niteliği gösteren sözcüklerin baş harfleri büyük harfle yazılmıştır. Özel isimlerle onlara eklenen çekim ekleri arasında ayırıcı işaret

olarak “kesme işareti” (‘) kullanılmıştır. Arapça ve Farsça birleşik sözcüklerde iki sözcük arasına ve ayrı yazılması gerektiği halde bitişik yazılan sözcüklerin arasına “kısa çizgi işareti” (-) konulmuştur.

Metinde birtakım onarımlar yapılmıştır. Eksik ya da fazla yazılmış olduğunu düşündüğümüz sözcükler düzeltilmiş olup sözcüğün yazmadaki aslî biçimi dipnotla belirtilmiştir. Metinde okunamayan sözcükler […] işareti ile gösterilmiştir. Farsça izâfet kesresi (ya-yı izâfet) bağlandığı sözcüğün damak uyumuna uygun bir biçimde yazılmıştır: ʼArṣa- yı ʼAraṣāt 186b/12. Farsça sözcüklerdeki vav-ı madule “ḫ̆ā” olarak gösterilmiştir: ḫ̆āce 212a/4.

Konu başlıkları koyu renkle gösterilmiş olup, metinde yer alan ayetler, hadisler, Arapça dualar, Arapça ve Farsça sözler tırnak işaretiyle ve eğik yazılarak belirtilmiştir. Ayet, hadis ve dualarin çeviri yazısı yapılmamış olup metindeki aslî şekilleriyle gösterilmiştir. Ayetlerin Kuran’da hangi sure ve kaçıncı ayet oldukları, Hadislerin ise hangi kaynaktan tespit edilmiş olduğu dipnotlarla belirtilmiştir.

1.4. Metnin Dizin Hazırlanış Metodu

Çalışmamızın “Dizin” bölümünde eserdeki tüm sözcükler verilmiş olup sözcükler kazanmış oldukları farklı anlamları ile tespit edilmiştir. Bu farklı anlamlar, sözcüğün geçtiği ilgili madde içinde Romen rakamlarıyla numaralandırılmıştır. (I, II, III, IV. vb.) Sözcükleri anlamlandırma noktasında somut anlamdan soyut anlama doğru bir sıralanma yapılmıştır.

Metindeki sözcüklerin tümünün kökeni ve aslî biçimleri gösterilmiştir. Türkçe sözcüklerin ses yapısı açısından tarihî gelişimini ortaya koyabilmek için

sözcüğün Eski Türkçe ve Orta Türkçedeki biçimleri gösterilerek tanıklatma yoluna gidilmiştir.

I. BÖLÜM

A. YAZI İŞARETLERİ

1. Ünlüler İçin Kullanılan Yazı İşaretleri

Çalışmakta olduğumuz Ahkâmü'l- Aḳayid adlı eserde gerek Türkçe gerekse alıntı sözcüklerin yazımında düzenli olarak harekelerin kullanılmış olduğu görülmektedir. Üstün, med, esre ve ötrenin yazılışlarına "Eserin Yazılış Özellikleri" bölümünde değinildiği için burada tekrar anlatılmamıştır. (Bkz. B. Eserin Yazılış Özellikleri - 1.1. Ünlülerin Yazılış Özellikleri)

. 1.1. Elif-i maksûre işareti

Arapça sözcüklerde "ye" (ى) harfi ünlü olarak kullanıldığında uzun bir "î" sesini karşılamaktadır. Bu "ye" harfi kimi sözcüklerin sonlarında "â" olarak okunmaktadır: مُوسىَ (Mūsā "Mûsâ Peygamber" 205a4); مُصطَفىَ (Muṣṭafā "Hz. Muhammed" 204a/6); يَحىَ (Yaḥyā "Yahyâ bin Muâz" 191b/6)

1.2. Hemze

Metinde hemze, alıntı sözcüklerde aslî imlasına uygun olarak kullanılmaktadır. Bununla birlikte ünlü ile biten kimi sözcüklere yönelme ve yükleme durumu eki getirilirken "y" yardımcı ünsüzünün yerine yazılmış olduğu

dikkat çekmektedir: كَعبَهٔ (<Ar. Ka′be'i "Kabe'yi" 202a/3) مَسَلَهٔ (<Ar.mes'ele'e "meseleye" 230b/9); لُقمهٔ (<Ar. loḳma'ı "lokmayı" 234a/8); نَسنَهٔ (nesne'e "nesneye" 240b/3)

2. Ünsüzler İçin Kullanılan Yazı İşaretleri

2.1. Şedde

(Bkz. B. Eserin Yazılış Özellikleri- 1.7. Şeddenin yazılışı)

2.2. Sükûn (ـْ)

Türkçe ve alıntı olan sözcüklerde doğru okuyuşu sağlamak amacıyla sükûn işareti (ـْ) kullanılmaktadır: بُوشْ (boş "boş" 191b/7); قاَجْ (ḳaç "kaç" 192a/10); جَمعْ (<Ar. cem′ "toplanma" 193a/3)

2.3. Tenvin

Metinde ablatif ekinin yazımında ara ara tenvin işaretinin kullanıldığı görülmektedir: دُكَلِسِندهً (dükelisinden "hepsinden" 195b/9)

2.4. Sin altında kullanılan üç nokta

Sin harfinin yazılışında düzenli olmamakla birlikte altta üç nokta kullanılmıştır: طُيوُرسِياً (ṭoyursa "doyursa" 196a/7); اوُرجسِيُزدهَ (oruçsuzda "oruçlu değilken" 196b/10); اِكِسِندَجيِ (ikisine-daḫı "ikisine de" 230a4)

B. Eserin Yazılış Özellikleri

1. Eserin Genel Yazılış Özellikleri

Metnimiz, düzgün, okunaklı birkaç sözcük dışında harekeli bir nesta'likle yazılmıştır XV. yüzyılın son çeyreğine ait bir eserdir, Eserde kimi eklerin ayrı yazılması, harekeli bir metin olduğu hâlde ünlülerin aynı zamanda ünlü işaretleriyle de gösterilmesi ve sözcük içindeki ve sonundaki /e/ harfinin "*elif*" (ا) ile gösterilmesi Eski Türk yazı geleneğinin yansımasıdır. Bununla birlikte, kimi sözcüklerin iç seslerinde ünlülerin yazılmamış, harekeyle gösterilmiş olması Arap ve Fars imla geleneğinin metnimizdeki etkisidir. Ünsüzlerin yazımında ise Arap ve Fars imla geleneğinden söz edilebilir.

Metnimizde özellikle *ç* ve *p* ünsüzlerinin yazımındaki tutarsızlık Arap harf sisteminde */ç/* ve */p/* harfinin olmamasına bağlıdır.(bkz. B. Eserin Yazılış Özellikleri - 1.2.2. ç ünsüzünün Yazılışı / 1.2.1. p ünsüzünün yazılışı)

1.1. Ünlülerin Yazılış Özellikleri

1.1.1 a/e ünlülerinin yazılışı

1.1.1.1. a ünlüsü

Metnimizde *"a"* ünlüsü, kimi yerlerde *"üstün"* işareti ile (ـَ) ; kimi yerlerde ise *"elif"* in (ا) değişik şekilleriyle kullanılmıştır.

Üstün (ـَ): **İç seste** *"a"* ünlüsü için genel olarak *üstün* (ـَ) işareti kullanılmıştır: اَتَمُز (ata-muz "baba" 202a/3); اَيَڤْلَرِين (ayaḳ-ların "ayak" 181a/11); يَرَرْ (yara-r "yarar" 226a/1); بَرْمَغِنْ barmaḳ-ın (barmağın) "parmak" 181a/9); **son seste** "a" ünlüsü için nadir olarak üstün (ـَ) işareti kullanılmıştır: كِتَابَ (< Ar. kitāba "kitap" 225b/7); صِرَاطَ (< Ar. ṣırāṭa "Sırat köprüsü" 239b/8)

Önses, iç ses ve son seslerde *"a"* ünlüsü için kullanılan *"elif"* in değişik şekilleri şunlardır:

Üstünlü elif (اَ): Metnimizde genel olarak ön seste, nadir olarak da iç ve son seslerde kullanılmıştır. **Ön seste**: اَنُكْ (anuñ "onun" 186a/6); اَگْسُزِنْ (añsuzın "ansızın" 182b/13); اَيرُقْ (ayruḳ "başka" 183b/1) vb. **İç seste:** قَرَاَوَشِناَ (ḳaravaş-ına "cariye" 201b/6); قَاَتِنَهَ (ḳat-ına "huzur" 181a/5); طَاَغِي (ṭaġ-ı "dağ" 180b/6); اُجَاقْ (uçmak "cennet" 183a/5); وار (var "var olmak, mevcudiyet" 181b/5); يَاَلِن (yalın "çıplak" 203a4); يَاَرَرْ (yara-r "yaramak" 210b/6); يِلاَنْ yılan "yılan" 199b/3); يُولداَشْلِغاَ (yoldaşlıḳ-a (yoldaşlığa) "yoldaşlık" 211a/5) vb. **Son seste:** بَكاَ (baña "bana" 182a/5); قَپُوسِناَ (kapu-sına "kapı" 187b/8; اوُلْمَياَ (olma-ya "olmamak"

183b/6); طَغاَ (ṭaġ-a “dağ” 180b/8); وارِساَ (var-ısa “var olmak, mevcudiyet” 184b/8); vb.

Üstünlü güzel he (ەَ,ـَـهَ) *“a”* ünlüsü için son seslerde *“üstün”* ve *“üstünlü elif”* in dışında, “üstünlü güzel he” (ەَ,ـَـهَ) de kullanılmaktadır: اُرْتَسِندَهَ (orta-sında “orta, ara” 222a/5); اَنْدَهَ (anda “orada” 223a/13); بَاَشِنَهَ (baş-ına “baş, kafa” 211a/1) بُجَاغَهَ (bucaḳ-a(bucaġa) “köşe” 221a/2); صُكْرَهَ (ṣoñra “sonra” 219b/12) vb.

Medli elif (آ): Genel olarak ön seslerde kullanılır. Metnimizde, önseslerde hem *“üstünlü elif”* hem de *“medli elif”* kullanılmıştır. ön seslerde “Üstünlü elif” *norma*l *a* ve *e* ünlüsünü karşılarken *“medli elif”* Türkçe, Arapça ve Farsça sözcüklerde *“uzun ā”* ünlüsünü karşılamaktadır: آدُم (adum<ād+um “adım, ismim” 182a/7); آرِلِقوُكُزَهَ (arılıḳ+uñuza<ārılıḳ+uñuza (arılığuñuza) “temizliğinize, arılığınıza” 204a/11); آوْ (av<āv “av” 219b/7) vb.

Metnimizde Türkçe sözcüklerin iç seslerinde “*medli elif*” tespit edilememiştir. Yabancı sözcüklerin ön seslerinde ve iç seslerinde “*medli elif*” kullanılmıştır: آدَمِي (< Ar. ādemī “insanoğlu” 193b/10); آوآز (<Ar. āvāz “yüksek

ses, ses 211b/12); قُرْآنْ (< Ar. Ḳur’ān “Kuran” 207a/9); سُؤآل (<Ar.su’āl “istek” 180b/10) vb.

1.1.1.2. e ünlüsü

Metnimizde *“e”* ünlüsü, önseslerde *“üstünlü elif”* (اَ) ile içseslerde genel olarak “üstün” (ـَ) işareti ile nadir olarak da *“üstünlü elif”* (اَ) ile sonseslerde ise *“üstünlü elif”* (اَ), *“üstünlü güzel he”*(ەَ,ـەَ) ile gösterilmiştir:

Üstün (ـَ): İç seste *“e”* ünlüsü için genel olarak *“üstün”* (ـَ) işareti kullanılmıştır: بَكزْي (beñzi “beniz” 186b/10); دَكْمَهَ (degme “her bir” 185a/7); دَگُلْ (degül “değil” 187a/9); كِرَكْ (girek “bulutlu hava” 195a/5) يِيَنْلَر (yiyen-ler “yemek yiyenler” 199b/12) vb.

Üstünlü elif (اَ) : Ön seste: اَگَر (<Far. eger “eğer” 200b/2); اَلِن (el-in “el” 182a/1); اَوِن (ev-in “ev” 211a4); اَيِتدّي (eyit-ti “söylemek” 202a/12); اَيوُ (eyü “iyi” 207a/3) vb. **iç seste** *“e”* ünlüsü için *“üstünlü elif”* in kullanıldığı yalnız bir sözcük tespit edilmiştir: يِيَاسِي (yiyesi “yiyecek, yemek” 199b/3-4). **son seste** اَيلَيَاَ

(eyle-ye "eylemek" 221b/6); كَندوُزِناَ (kendüz-ine "kendi" 194b/1); دِرْساَ (di-rse "demek, söylemek" 192a/2) vb.

Üstünlü güzel he (ەَ,ـَـهَ): *"e"* ünlüsü için son seslerde *"üstünlü elif"* in dışında, "*üstünlü güzel he"* (ەَ,ـَـهَ) de kullanılmaktadır: بِلَهَ (bile "ile, birlikte" 223a/1); بوُيْلَهَ (böyle "böyle, bu şekilde" 181b/1) دَوه (deve "deve" 211a/9); نَسْنهَ (nesne "şey, obje" 219b/11); شوُيْلَهَ (şöyle "şöyle, şu şekilde" 230b/9);

1.1.2. ı/i ünlülerinin yazılışı

Metnimizde *"ı"* ünlüsü ile *"i"* ünlüsünü ayırt etmek için özel bir işaret kullanılmamaktadır.

1.1.2.1. ı ünlüsü

Ön seslerde "*i"* ünlüsü genel olarak *"esreli elif"* (اِ) ile iç seslerde genel olarak *"esre"* (ـِ) ve nadiren *"esreli y"* (ـِي) ile son seslerde ise genel olarak *"esreli y"* (ـِي) ve nadiren *"esre"* (ـِ) ile gösterilmektedir.

Esreli elif (اِ) : ön seste; اِلِي (ılı "sıcak" 184b/6); اِسّيِدي (ışşı-y-ıdı "sıcak" 181b/11);

Esreli y (ـِي): iç seste: يَقِين (yaḳın “yakın” “182a/12); **يأَرِين** (yarın “yarın, gelecek zaman” 202b/12); **son seste: اَجيِ لِغِي** (acı-lığı “acılık” 203a/11); **دَخِي** (daḫı “dahi” 180b/5); **اِسّي** (ıṣṣı “sıcak” 187b/3); **قَنقِي** (ḳanḳı “hangi”241a/5; **قَتِي** (ḳatı “çok fazla” 181b/10); **قُزِي** (ḳuzı “kuzu” 136b/10)

1.1.2.2. i ünlüsü

Ön seslerde “*i*” ünlüsü genel olarak *“esreli elif”* (اِ) ve *“esreli elif y”* (اِي) ile, iç seslerde *“esre”* (ـِ) ve *“esreli y”* (ـِي) ile, son seslerde ise *“esre”* (ـِ) ve *“esreli y”* (ـِي) gösterilmektedir.

Esreli elif (اِ): ön seste: اِچ (iç “iç” 219b/10); **اِكِي** (iki “iki” 229a/3); **اِلک** (ilk “ilk” 240b/9); **اِمدي** (imdi “şimdi” 240b/1) اِنجُو (incü “inci” 187b/6); اِرتة (irte “sabah” 210b/3)

Esreli elif, y (اِي): ön seste: اِينجهَ (ince “ince” 186a/3); **اِيش** (iş “iş” 208a/8); اِيشِيدِي (işi-yidi “eşi idi, arkadaşı idi” 188a4);

Esre (ـِ): iç seste: بِر (bir “bir” 181a/8); **بِز** (biz “biz” 180b4); **دَكِز** (deñiz “deniz” 203a/7); **كُمِش** (gümiş “gümüş” 230a/9) **يِلّرِي** (yil-leri “yel” 203a/10);

وِرُک (vir-üñ “vermek” 236b/13); **son seste:** دَگَلِ (dükeli “hepsi, tümü” 224b/7); يِکِرمِ (yigirmi “yirmi” 213b/13)

Esreli y: iç seste: سِينِ (sin-i “mezar” 186b/10); وِيرَ ر (vir-e-ler 237a/1); يِل (yil “yel” 203a/11); **son seste**: اِمدِي (imdi “şimdi” 180b/01); کِردِي (girdi “girdi” 181a/10)

1.1.3. o/u/ö/ü ünlülerinin yazılışı

Metinde, söz konusu dört ünlü için ön seslerde *“ötreli elif”* (اُ) ya da “*ötreli elif”, “vav”* (اُو) kullanılmıştır.

Ötreli elif, vav (اُو): وُد (ōd “kor, ateş” 203b/1); اوُغلَن (oğlan “çocuk, evlat” 197b4) وُن (on “on, 10” 195b/1); وَک (ön “ön, ilk” 224b/7); اوُزکهَ (özge “başka” 189a4); وُن (un “un” 197b/7); وُنِنِ (ünin “sesini” 202b/1); وُستِناَ (üstine “üzerine” 200a/3)

Ötreli elif (اُ): أُغلَن (oğlan “çocuk, evlat” 197b/1); أُلُم (ölüm “ölüm” 206a/2); أُنِي (unı “unu” 196a/7); أُشَق (uşak “küçük” 201b/6); أُلُو (ülü “pay, hisse” 238a/6)

Metinde söz konusu dört ünlü için iç seslerde kimi durumlarda yalnız *"ötre"* (ـُ); kimi durumlarda ise *"ötreli vav"* (وُ) kullanılmıştır.

Ötre (ـُ): چُق (çoḳ "çok" 205a/9); كُجاَ (güce "güce, kuvvete" 242b/11) كُنِي (güni "günü" 222a/12) قُقُوُ (ḳoḳu "koku" 202a/2); اُزُم (üzüm "üzüm" 197b/7)

Ötreli vav (وُ): اَكوُل (añul "yavaş, sakin" 221b/3); بوُش (boş "boş" 191b/8); دوُش (düş "düş, rüya" 205a/11) كوَكلك (göñlek "gömlek" 219b/9) سوُزلَر (sözler "sözler" 191b/8); طوُن (ṭon "don, elbise" 206b/8) طوُرمَق (ṭurmaḳ "durmak" 220b/10), يوُلداَشْ (yoldaş "yol arkadaşı" 203a/9)

Metinde, son seste u ve ü yuvarlak ünlülerinin kural dâhilinde ötreli vav ile yazılmış olduğu görülmektedir:

Ötreli vav (وُ): بَلّوُ (bellü "belli, açık" 244b/3); دُرلوُ (dürlü "türlü, çeşitli" 217b/5); قُروُ (ḳuru "kuru" 191a/13); اُلوُ (ulu "yüce, büyük" 240a4); طُلوُ (ṭolu "dolu" 243b/5);

1.1.4. İzafet Kesresinin Yazılışı

Metinde izafet kesresi düzenli olarak *“esre”* ile yazılmaktadır: مَقَامِ اِبرَاهِيم (maḳam-ı İbrāḥīm “İbrahim makamı” 186b/6); خَاصِيَّتِ تَجَلِّي (ḫāṣıyyet-i tecelli “tecellinin tesiri” 193a/7); رُكنِ عِرَاق (Rükn-i ʿIrāḳ “Irak rüknü” 220a/2-3)

1.2. Ünsüzlerin Yazılışları

Metnimizdeki ünsüzlerin yazılışında hem Arap ve Fars yazı dilinin hem de eski Uygur yazı dili geleneğinin etkisi görülmektedir. Arap yazısında /p/, /ç/, /g/ ve /ñ/ seslerini karşılayan işaretlerin bulunmaması sebebiyle metnimizde bu sesler genel olarak ب, ج, ک ile karşılanmaktadır. ک işareti hem /ñ/ hem de /g/ seslerini karşılamaktadır. Uygur ve Farz yazı dilinin etkisi ile yer yer /ç/ sesi چ ile /p/ sesi ise پ işareti ile karşılanmaktadır.

1.2.1. p ünsüzünün yazılışı

Türkiye Türkçesinde ön seste p- ünsüzü ile yazılan kimi sözcüklerin metnimizde b- ünsüzü ile yazılmış olduğu ve ön seste p- ünsüzünün “peyġāmbar" بَيغَامبَر ve “pes” بَس sözcükleri dışında yalnızca Farsça sözcüklerde kullanılmış olduğu görülmektedir. بَرمَغِن barmağın “(onun) parmağını” 182a/1; بِيكَارلَردَهَ bıñarlarda “pınar, kaynak” 219a/2); بَک bek “güçlü, sağlam” 207a4; بِيک (bik

“zf. çok, pek” 182b/9); بِشُرَهَ (bişür-e “pişirmek” 234a/7); پادِشاهلَر (<Far. pādişāhlar “kağan, sultan” 189a/10); پَردهَ (perde “örtü” 205b/9) پَروآز (<Far. pervāz “kanat açmak, uçmak” 181b/12); پَنبوُق (<Far. panbūḳ “pamuk 234b/3) vb.

Türkçe sözcüklerde iç seste ünlüler arasında, hece başlarında ve sonlarında kimi zaman /p/ ünsüzünün kimi zaman da /b/ ünsüzünün yazılmış olduğu görülmektedir:

İç seste /b/ ünsüzü: دَبرَدِمَديلَر (debredimediler “kımıldatmak, hareket ettirmek” 181a/9); قاَبِلدُم (ḳabıldum “kapılmak” 182a/13); طُبرَق (ṭobraḳ “toprak” 227b/2); يَبرَغي yabrağı “yaprak” 199a/2 v.b.

İç seste /p/ ünsüzü: قَيوُدَن (ḳapudan “kapı" 181a/10); قُيمِش (ḳopmış “(kıyamet) kopmak” 186b/8) طَيُک (ṭapuñ “tapmak” 191b/11); طَيوُسِندَن (ṭapusından “huzur” 226a4); يآَير (yapar “yapmak” 183a/9) vb.

Metnimizde Arapça sözcüklerde son seste /b/ ünsüzünün yazılışı kural dâhilindedir: جَوآَب (cevāb “cevap” 184a/8); كِتآَب (kitāb “kitap” 192a/10)vb. Türkçe –p zarf fiil ekleri Arap imlasının etkisiyle –b olarak yazılmıştır: كَلُب (gel-üb

“gelmek” 188a/8); قچُب (ḳaç-ub “kaçmak” 181b/9); قِلُب (ḳıl-ub “yapmak, etmek” 193b/11) vb.

Türkiye Türkçesinde –p ünsüzü ile yazılan “sarp” sözcüğünün metnimizde -b ünsüzü ile yazılmış olduğunu görmekteyiz: صَرب ṣarb “zor, güç” 192a/2

Türkçe “bayram” ve “bayraḳ”; Farsça “bīzār” sözcüklerinde kimi yerlerde /b/ ve /y/ sesini göstermek için /p/ sesinin yazıldığı görülmektedir: پَرَامِن (bayram-ın “sevincini” 190a/6); پَرَق (bayraḳ “bayrak” 208b/2); پِزَار (bīzār “bıkmış, usanmış” 200a/6)

1.2.2. ç ünsüzünün yazılışı

Metnimizde, Türkçe ve alıntı sözcüklerin ön seslerinde ç ünsüzünün yazılışı kurallı iken, iç ve son seslerde kurallı değildir. Türkçe ve alıntı sözcüklerin ön seslerinde ç sesi (چ) ile iç ve son seslerinde ise çoğunlukla (ج) ile karşılanmaktadır:

Ön seste: چَادِر (çādır (<Far. çāder) 220a/1); چَيَانَدَن (çayandan “çiyandan” 219a4); چَقِشدِيلَر (çekişdiler “tartıştılar” 181a/1) چَينَيُو (çeyneyü “çiğneyerek” 232b/12); چَلتُك (çeltük (<Far. çeltik) “çeltik, pirinç” 197a/7); چِقدِي (çıḳdı “çıktı” 202a/11); چِرَاغِي (çırağı (<Far. çerāġ)“ışığı, mumu” 202a/12)

İç ses ve son seste: اِچ (iç "iç" 219b/9); اِنجوُ (incü "inci" 187b/6); اَجُغِن (acuġın "acısını" 206a/6); اَغاَج (aġac "ağaç" 205a/3); كِرجَک (gircek "gerçek" 202a/3); اَوُج (avuc "avuç" 184a/10); حَقّچوُن (ḥaḳḳı-çün "hakkı için" 187b/10); كوُج (güc "güç" 231a/6); قِچِن قِچِن (ḳıçın ḳıçın "geri geri" 225b/2); چِحكِيلَه (çiçegiyle "çiçeğiyle" 231a/8); كُجوُجُک (kücücük "küçücük" 196b/8)

1.2.3. g ünsüzünün yazılışı

Metinde, Türkçe sözcüklerin ön, iç ve son seslerinde ince sıradaki /k/ sesi ile /g/ sesini ayırt edici bir işaret bulunmamaktadır. Her iki ses de (ک) ile karşılanmaktadır. Bu nedenle nerede /k/ nerede /g/ sesinin kullanılması gerektiğini daha önce çalışılmış olan Merkezî Oğuz Türkçesi dönemi metinlerinden ve Türkiye Türkçesi'ndeki örneklerinden yola çıkarak açıklayabilmekteyiz:

Ön seste: كوَكُل (göñül "gönül" 190a/6 <ET. köñül 731b); كِشِي (kişi "kişi" 192a/13 <ET. kişi EDPT. 752b); كَندوُزِن (kendüzin "kendini" 192a/13 <ET. kentü EDPT. 728b; <ET. öz EDPT. 278a); كِبِ (gibi "gibi" 193b/8 <ET. ki:p+i: EDPT. 686a); كوَزِى (gözi "gözü 192a/6 <ET. kö:z EDPT. 756b)

İç ve son seslerde: دَگُل (degül “değil” 227b/6); بَگلَرِي (begleri “beyleri” 209a/10); اَدُگ (edük “mest” 219b/10); دوُگِلَهَ (dökile “döküsün” 208b/2)

1.2.4. ñ ünsüzünün yazılışı

Metinde, ñ sesi sürekli olarak (ک) ile gösterilmektedir: بَكاَ (baña “bana” 210a/6); قَرَكوُ (ḳarañu “karanlık” 218b/10); تَكرِي (Tañrı “Tanrı, Allah” 212b/10); صوُك (ṣoñ “son” 216a/5); يَكاَ (yaña “-e doğru” 215a/12)

1.2.5. t, d ünsüzlerinin yazılışı

Eski Türkçe’deki kalın ve ince sıradaki tonsuz /t/ sesleri Merkezî Oğuz Türkçesi dönemi metinlerinde kimi sözcüklerde tonlulaşarak /d/ sesine dönüşmüştür.

Düzenli olarak /d/ ünsüzü ile yazılan sözcükler: دَخِي (daḫı “dahi, da, de” 180b/5); دَقدُقلَرِي (daḳduḳları “(lakap) taktıkları” 240a/11); دَكمَهَ (degme “her bir” 203a/12)

/t/ sesinin korunmuş olduğu sözcükler: طاَغهَ (ṭaġa “dağa” 180b4); طَمَرِن (ṭamarın“damarını” 218b/3); طاَر (ṭar “dar” 214a4); طاَروُ (ṭaru “darı” 229a/8); طُلووسِي (ṭolusı “dolusu” 225b/6); طوُكُز (ṭoñuz “domuz” 233b/6)

Metinde kalın sıradaki Türkçe sözcüklerin ön seslerinde bulunan t'ler kurallı olarak *"tı"* (ط) ile yazılmaktadır: طَماَغي (ṭamaġı "damağı" 187a/10); طَكلاَ (ṭañla "sabah vakti" 210b/1); طوُننهَ (ṭonına "elbisesine" 233b/6)

Hem /t/ hem de /d/ ünsüzüyle yazılan sözcükler: دَشرهَ (daşra "dışarı" 241a/13); طَشرَ (ṭaşra "dışarı" 224b/10); دِرنغِن (dırnaġın "tırnağını" 219a/11); طِرنَق (ṭırnaḳ "tırnak" 224b/10);

1.2.6. s ünsüzünün yazılışı

Metinde Türkçe sözcüklerde kalın sıradan ünlülerde *"sın"* (س) ve *"sat"* (ص) yazılışı düzenli değildir. Bununla birlikte, ince sıradan sözcüklerde asla *"sat"* (ص) kullanılmamıştır: سَجاَين (saçayın "saçayım" 203b/6) صاَندِلَر (ṣandılar "sandılar" 182a/3); سَقِز (saḳız "sakız" 196b/8); صاَروُ ṣaru "sarı" 199ab/5); سِكَر sıñar "eş, arkadaş" 215b/1)

Aynı sözcüğün kimi zaman *"sin"* (س) ile kimi zamanla sat (ص) ile yazıldığı görülmektedir: سِنُر (sınur "bozulur" 196b/2); صِنُر (ṣındı "bozuldu" 198a/13); سَردِي (sardı "sardı" 181a/11) صاَردِي (ṣardı "sardı" 212a/11)

Metinde *"sın-"* fiili on yerde *"sin"* (س) ile, altı yerde *"sat"* (ص) ile yazılmıştır. *"sar-"* fiili ise bir yerde *"sin"* (س) ile, bir yerde *"sat"* (ص) ile yazılmıştır.

"Sin" harfinin yazılışında düzenli olmamakla birlikte altta üç nokta kullanılmıştır: طُيوُرپسآ (ṭoyursa "doyursa" 196a/7); اوُرجپسُزدهَ (oruçsuzda "oruçlu değilken" 196b/10); اِكِپسِنَدَجيِ (ikisini-daḫı "ikisini de" 230a4)

1.2.7. Yardımcı ünsüzün (y) yazılışı

Ünlü ile biten bir köke ünlü ile başlayan bir ek geldiği zaman araya "y" (ي) yardımcı sesinin getirildiğini görmekteyiz: هَوآيهَ (<Ar. hevā+ya "gökyüzüne" 212b/5); دِيَجَكدُر (di-y-ecek-dür "diyecektir" 241a/12); اَسَنلَيآ (esenleye "selamlasın" 225b/2);

1.3. Ayrı Yazılan Ekler

I. +dUr; +dUrUr: Metinde, III. kişi bildirme eklerinin genel olarak bitişik yazıldığı görülmektedir; fakat ayrı yazılan örnekler de bulunmaktadır: عآشِق دُر (<Ar.ʿāşıḳ+dur "âşıktır" 182b/3); اِتِي دُر (iti+dür "keskindir" 186a/3); قَوُم دُرُر (<Ar. ḳavm) ḳavum+durur "kavimdir" 200b/2)

II. "+lAr" çokluk eki, "-dI" görülen geçmiş zaman eki, "+sIn; +sIz" ikinci kişi bildirme ekleri, "+lIk" isimden isim yapma ekleri genel olarak bitişik yazılmakla birlikte ayrı yazılmış oldukları örnekler de metnimizde yer almaktadır: **اوُلاَلَر** (olalar "olsunlar" 206a/5); **قِلاَلَر** (ḳılalar "kılsınlar" 184a/5); **لاَيِق سِن** (<Ar. lāyīḳ+sın "layıksın" 180b/1); **كَلِيمُم سِن** (<Ar. kelīmüm+sin "kelimimsin" 205a4); **ياَلِنجَق لِق** (yalıncaḳ+lıḳ "çıplaklık" 187a/8); **كَرِيم لِک** (<Ar. kerīm+lik "kerimlik" 183a/2)

1.4. Bitişik Yazılan Sözcükler

I. ile edatı: أُجمَغِلَه (uçmaġ-ıla "cennetle" 180b/1); **كُجِلاَ** (güç-ile "güçlükle, zorla" 235a4)

II (i)çun, (i)çün edatı (<içün; →<ET. uçun EDPT. 28b): **حَقِّيجوُن** (ḥaḳḳı-çun "hakkı için" 187b/10); تَكريجوُن (Tañrı-çun "Tanrı için" 202b4); نَفسِيجوُن (nefsi-çün "nefsi için" 245b/13)

III. kadar edatı: **نَقَدَر** (ne-ḳadar "ne kadar" 181b/11); **شوُلقَدَر** (şol-ḳadar "şu kadar" 186a4)

IV daḫı edatı: اوُلَخِي (ol-daḫı “o da” 187a/2); اِكِسِنُكدَخِي (ikisinüñ-daḫı “ikisinin de” 229a4; اِكِسِنَدَخِي (ikisine-daḫı “ikisine de” 230a4); بَندَندَخِي benden-daḫı “benden de” 183a/13

V. nitekim edatı: نِتَكِم (nitekim “nitekim” 189b/3)

VI. i- yardımcı fiili: يوّغِدِي (yoġ-ıdı “yok idi” 211a/3); يَاتُريكَن (yatur-iken “yatarken” 213a/1); وِرمِشِدِي (virmiş-idi “vermiş idi” 238b/6); سَوَارِسَا (sever-ise “severse” 244a/10

VII. “bugün” sözcüğü: بُكُن (bugün “bugün” 235a/2)

1.5. Yanlış Veya İki Türlü Yazılan Sözcükler

(<Ar. silāḥ) سِلَح (silaḥ “silah”192a/10)

(<Ar. rezzāḳ +<T. lıḳ) رَازّقلِغجوُن (rāzzaḳlıġı-çun 183a/3)

İki türlü yazılan sözcükler:

(<T. ḳaftan): قَفتَن (ḳaftan “kaftan” 191a/13); قَفتَان (ḳaftān “kaftan” 219b/9)

(<Ar. maḳālāt): مَقالَت (maḳālatında "sözler" 192b/9); مَقالَات (maḳālāt "sözler" 246a/6)

(<Ar. ṣıfāt): صِفَات (ṣıfāt "sıfat" 183a/1); صِفَت (ṣıfat "sıfat" 193a/13)

(<Far. cān + Far. āver): جَنَوَرُک (canavarun "canavar" 235a/3 جانَوَر (cānavar "canavar" 235b/3); جَناوَرُک (canāvaruñ "canavarın" 235a/7)

(<Ar. ö.i. Mūsā): مؤسیَ (Mūsā "Mûsâ Peygamber" 205a4); مؤسا (Mūsā "Mûsâ Peygamber" 204b/6); (<Ar. ö.i. Yaḥyā) یَحیَ (Yaḥyā "Yahyâ bin Muâz" 191b/3); یَحیا (Yaḥyā "Yahyâ bin Muâz" 191b/10). Burada Mūsā ve Yaḥyā sözcükleri hem elif-i maksûre (ىَ) hem de elif-i memdûde (ا) ile gösterilmiştir.

(<Ar. ö.i. Bāyezīd): بایَزِید (Bāyezīd "Bâyezîd-i Bestâmî" 192a/2); بیَازِید (Beyāzīd "Bâyezîd-i Bestâmî" 191b/13)

1.6. Şeddenin yazılışı

Türkçe sözcüklerde şedde kullanımı

Metinde ünsüz ikizleşmesi olan Türkçe sözcüklerde şedde kullanımı olduğu görülmektedir. Bu sözcüklerin yazımı düzenlidir: اصّيلَة (aṣṣı “yarar, fayda” 218b/1); اِسّي (ıssı “sıcak” 191a/13)

Kimi Türkçe sözcüklerde art arda gelen aynı ünsüzün iki kere yazılmasına rağmen şedde kullanıldığı görülmektedir: اللّرِندهَ (ellerinde “ellerinde” 186b/13) قُلّلُقجي (ḳulluḳçı “kulluk yapmakla yükümlü” 232a/3); يوللّرِين (yolların “yollarını” 185b/11); يقسوللّرنُک (yoḳsullarınuñ “yoksullarının” 215a/2)

Metinde, tonsuz ünsüzle biten kimi sözcüklere tonlu ünsüzle başlayan bir ek geldiğinde sözcüğün sonundaki tonlu ünsüzün üzerinde şedde kullanıldığı ve sözcük ile ek arasında ton bakımından uyum sağlandığı görülmektedir: اَيِتّدى (eyit-ti “söyledi” 202a4); دُتّدُغي (duttuġı “tuttuğu” 235a/10); رِكعَتّدهَ (rik´atta “rekatta” 217a/3)

Alıntı olan sözcüklerde çift ünsüzü göstermek için şedde kullanılmıştır; fakat şedde kullanımı düzenli değildir. Genel olarak şedde kullanılırken; aynı sözcüğün hem şeddeli hem de şeddesiz yazılmış olduğu örnekler de mevcuttur: خَطّلَه (<Ar. ẖaṭṭ-ıla “hat ile” 211b/13); حُجَّت (<Ar. ḥüccet “kanıt, delil” 212b/11); لَذَّتي (<Ar.

leẕẕeti “lezzeti” 184a/2); رَدّ (<Ar. redd “geri verme” 244a/7); ضِدّيله (<Ar. żıddîla “zıttıyla” 185a4);

Hem şeddeli olarak hem de şeddesiz olarak yazılan sözcükler:

(<Ar. ḥacc) حَج (ḥac “hac ibadeti” 201b/7); حَجّ (ḥacc “hac ibadeti” 206a/1)

(<Ar.ḥaḳḳ) حَق (<ḥaḳ “Tanrı” 202b/11); حَقّاً (ḥaḳḳa “Tanrı’ya” 180b/7);

II. BÖLÜM

1. SES BİLGİSİ

1.1. ÜNLÜLER

1.1.1. Uzun Ünlüler

1.1.1.1. ā ünlüsü

Metnimizde, Uygur yazı dilinden gelen ünlülerin yazıda belli edilmesi geleneğine bağlı olarak, Türkçe sözcüklerin ön seslerinde yer yer *“medli elif”* in; iç seslerinde yer yer *“üstünlü elif”*in kullanılmış olduğu görülür. Kimi Türkçe sözcüklerin ön seslerinde *“üstünlü elif”;* ilk hecelerinde ise *“üstün”* kullanılabilecekken *“üstünlü elif”*in kullanılmış olması yazı dili geleneğiyle birlikte bizi aslî uzun ünlülerin varlığına götürmektedir: آدُم (ād-um “ad, isim” 182a/7); آرِلِقوُكُزَهَ (ārılıḳ-uñuza (arılığuñuza) “temizlik, arılık” 204a/11); آوْ (āv “av” 219b/7);

اَرَاجُغَاَ (arācuḳ-a “ara yer” 181b/12); بَايْ (bāy “varlıklı” 206b/12); صَاغِنَاَ (ṣāġ-ına “sağ” 181a/12) طَاشْ (ṭāş “taş” 183a/9); وَارِسَاَ (vār-ısa “var olma, mevcudiyet” 181b/11) يَاشْ (yāş “yaş, gözyaşı” 213a/10)

1.1.1.2. ī / ī̂ ünlüleri

Metnimizde, Uygur yazı dilinden gelen VE Doğu Türkçesi’nde devam ettirilen, ünlülerin yazıda belli edilmesi geleneğine bağlı olarak, Türkçe sözcüklerin ön seslerinde *“esreli elif, y”* in ve iç seslerinde yer yer *“esreli y”* nin kullanılmış olduğu görülür. Kimi Türkçe sözcüklerin ilk hecelerinde *“esre”* kullanılabilecekken *“esreli y”* nin kullanılmış olması yazı dili geleneğiyle birlikte bizi aslî uzun ünlülerin varlığına da götürmektedir.

Ön seste: اِينجهَ (ince “ince” 186a/3); اِيش (iş “iş” 208a/8); اِيشِيدِي (işîdi “eşi idi, arkadaşı idi” 188a4)

İç seste: يَقِين (yaḳın “yakın” “182a/12); يَارِين (yarın “yarın, gelecek zaman” 202b/12); يِيل (yil “yel” 203a/11)

1.1.1.3. ō/ ö / ū /ü ünlüleri

Metnimizde, Uygur yazı dilinden gelen ünlülerin yazıda belli edilmesi geleneğine bağlı olarak, Türkçe sözcüklerin iç seslerinde yer yer *“ötreli vav”* ın kullanılmış olduğu görülür. Kimi Türkçe sözcüklerin ilk hecelerinde *“ötre”*

kullanılabilecekken *"ötreli vav"* ın kullanılmış olması yazı dili geleneğiyle birlikte bizi aslî uzun ünlülerin varlığına da götürmektedir: **بوُش** (bōş "boş" 191b/8); **دوُش** (düş "düş, rüya" 205a/11) **سوُزلَر** (sözler "sözler" 191b/8); **طوُن** (ṭōn "don, elbise" 206b/8) **طوُرمَق** (ṭurmaḳ "durmak" 220b/10), **يوُلداَشْ** (yōldaş "yol arkadaşı" 203a/9) vb.

1.1.2. Ünlü Gelişmeleri ve Değişmeleri

1.1.2.1. ė> i ses gelişimi

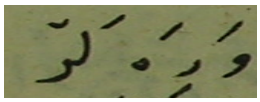
Eski Türkçe'den itibaren varlığı bilinen "kapalı e" ünlüsünün kimi sözcüklerin ön seslerinde ve iç seslerinde yerini "i" ünlüsüne bıraktığı görülmektedir:

Ön seste: iş "eş, arkadaş 188a4 (<Uyg. T. ė:ş ED 253b), işite "işite" 215a/1 (<ET. ėşid- EDPT. 257b); idicek "yaptığında" 219b/5 (<ET. ė:t- EDPT. 36b); ivmeñ "acele etmeyin" 239a/9 (<DLT ėv- CTD. III, 30

Metinde "eyle-" fiilinde ve "eger" sözcüğünde ikili kullanım dikkat çekmektedir. Yalnızca bir örnekte "iyle-" ve "iger" biçimleriyle kullanılmış oldukları görülür: iger "eğer" 196a/13; iyleye "eylesin" 208b4

İç seste: bil "bel" 219a/12 (<Uyg. T. bėl: EDPT. 330a); biş "beş" 195a/13 (<ET. bėş EDPT. 376a); çiçegin "çiçeğini" 230b/13 (<Uyg. T. çėçek: EDPT. 400b); gice "gece" 184b/7 (<ET. kėç-e: EDPT. 694b); virdi "verdi" 212b/10 (<ET. bėr- EDPT. 354b); yimişlerinüñ "meyvelerinin" 184a/2 (<Uyg. T. yė-miş EDPT. 938b); yir "yer" 235b/6 (<ET. yė:r EDPT. 954a); yig "daha iyi, yeğ" 241a/10 (<ET. yėg

EDPT. 909b)vb. Bununla birlikte kimi sözcüklerde hem “e” hem de “i” ünlüsünün ikili kullanımı olduğu dikkat çekmektedir: geçse “geçse” 197b/11; giçer “geçer” 186a/5 (<ET. kėç-: EDPT. 693b); geydi “giydi” 203a/3; giyer “giyer” 187a/13 (<ET. ke:ḍ- EDPT. 700b)

Metinde, harekelerden yola çıkarak, iki sözcükte “kapalı e” ünlüsü tespit edilmiştir: (bėn “ben” 234b/13); vėreler “versinler” 226a/6

Türkçe sözcüklerin ilk seslerindeki e > i değişimi metnimizde Arapçadan alıntı olan “imīn” (<Ar. emīn) ve “ri′kat” (<Ar. re′kat) sözcüklerinde de görülmektedir.

1.1.2.2. a>e>i değişimleri

Eski Türkçe’de söz başında /a/ ünlüsü bulunan kimi sözcükler, Merkezî Oğuz Türkçesi’nde “e”ye ve yer yer “i”ye dönüşmüştür: eyle “öyle” 206b/7 (<ET. ayla: EDPT. 272a); eyit-se “söylese” 198b/3 (<ET. ay-(ı)t-: EDPT. 268b); iy! “ünl. ey!” 202a/3(<ET. ay EDPT. 265b) ünl. ey!

1.1.2.3. ı> u / i > ü değişimleri

Eski Türkçe’de birden fazla heceli sözcüklerin son seslerindeki ve ek sonlarında bulunan–g/-ġ ünsüzlerinin Merkezî Oğuz Türkçesi’nde zamanla eriyip kaybolduğu ve önündeki dar ünlüyü yuvarlaklaştırmış olduğu görülür. Çalıştığımız eserde de genel olarak bu özellik korunmakla birlikte yer yer kimi sözcüklerin dar ünlülü biçimlerinin korunmuş ya da uyuma girmiş olduğu görülmektedir.

Yuvarlak ünlülü sözcükler: ḳapu “kapı” 220b/6 (<ET. ḳap-(ı)ġ EDPT. 583a); saçu “saçı” 187b/10 (<Uyg T. saç-(ı)ġ EDPT. 796a); ṣatu “ticaret” 241a/13 (<Uyg T. ṣat-(ı)ġ EDPT. 798b); ṭapu “saygı, hürmet” 216a/2 (<Uyg. T. ṭap-(ı)ġ EDPT. 437a)

Metinde, “ṭarı/ṭaru” sözcüğünün ikili kullanımı dikkat çekmektedir. “ṭaru” sözcüğünün dört örneği; “ṭarı” sözcüğünün ise yalnızca bir örneği görülmektedir: ṭaru “darı, ekin” 196a/9; ṭarı “darı, ekin” 229a/6 (<Uyg. T. ṭarı-ġ EDPT. 537b)

Dar ünlülü ve uyum dâhilinde olan sözcükler: Ünlü ile biten kimi fiillerin köklerinde *–g/-ġ* ünsüzleri düşerken başka ekin korunduğu ve uyum dâhilinde olduğu görülür: arı “arı, saf” 194a/9; diri “diri, sağ” 192a/5; acı “acı” 203a/7; biti 238b/11

acı “acı, tatsız” 203a/7 (<Uyg.T. [1]āçı-ġ EDPT. 21b); arı “arı, saf” 235b/6 (<ET. [1]ārı-ġ: EDPT. 213a);diri “diri, canlı” 192a/5 <ET. *tir-(i)g: EDPT. 543b); ḳatı “kuvvetli, şiddetli” 190b/13 (<ET. ḳat-(ı)ġ EDPT. 597b)

-lig/-lıġ: adlu “(…) adlı, isimli” 209b/8 (<Uyg. T. āt+lıġ EDPT 54b); irtelü gicelü “sabah akşam” 226b/13; sevgü+lü+dür “sevgilidir” 201b/10 (<Uyg. T. sew-(i)g+lig EDPT. 788a); ṭatlu “tatlı” 206b/1 (<Uyg. T. ṭat-(ı)ġ+lıġ EDPT. 454a)

Metinde “uyu-” (<AT. u “uyku”, *ūdı- TEKİN 1995: 179); fiilinde de ı > u ses değişimi söz konusudur. Söz başındaki dar yuvarlak ünlü olan /u/, söz sonundaki dar ünlüyü yuvarlaklaştırmış ve düzlük-yuvarlaklık bakımından uyum sağlanmıştır. Bununla birlikte metnimizde, “unıt/unut-”, “ṭolın-/tolun-“, “ṭoġır-/ṭoġur-” fiillerinin ikili kullanımları dikkat çekmektedir. Bu durum bize, yavaş yavaş düzlük-yuvarlaklık uyumuna gidildiğini göstermektedir: unıdup “unutup” 227a/11; unudup

“unutup” 198a/12 (<ET. unıt- EDPT. 279b); ṭoġırıcaḳ “doğurduğunda” 197b4; ṭoġururs̱a “doğurursa” 239b/2 (<Uyg. T. ṭuġ-ur- EDPT. 472a); ṭolınıcaḳ “(gün) battığında” 228b/5; ṭolundı “ (gün) battı” 228b4 (<Uyg. T. ṭo:l- EDPT. 491a)

1.1.2.4. u > ü > i düzleşmesi

Metnimizde yalnızca “içün” sözcüğünün ön sesinde u > i değişimi görülmektedir. Söz konusu sözcük Eski Türkçe’de “uçun” iken “ç” sesinin inceltici etkisiyle ünlüleri incelmiştir ve ön sesindeki yuvarlak ünlü dar ünlüye dönüşmüştür. Sözcük Eski Türkçe’de düzlük-yuvarlaklık uyumu dâhilinde iken metnimizde bu uyumun bozulmuş olduğu görülür: içün “için, -den dolayı” 188a/10 (<ET. uçun EDPT. 28b)

1.1.3. Ünlü Uyumu

1.1.3.1. Damak Benzeşmesi

Metnimizde kalınlık-incelik bakımından oldukça sağlam bir uyum söz konusudur. Metinde yalnızca “biregülıḳ” (“kişilik, insanlık” 245a/9) sözcüğünde bu uyumun bozulduğu görülmektedir. Bu sözcük dışında “+KI” aitlik eki, “-ken/-iken” zarf-fiil eki ve “-yorur” şimdiki zaman eki dil uyumuna aykırı olan eklerdir.

+KI aitlik eki: Metnimizde “sendaġı” (“sendeki” 234b/13) sözcüğü dışında +KI aitlik ekinin de uyum dâhilinde olduğu görülmektedir: alt+ı+n+da+ġı+ları “altındakileri” 245a/11; ḳar(ı)n+ı+n+da+ġı “karnındaki” 236b/9

-ken/iken zarf-fiil eki: ağlamış-ken “ağlamışken” 188a/1; ḳılur-ken “(namaz) kılarken” 227b/9; var-iken “var iken” 198a/10; yanmış-iken “yanmış iken” 185a/11; yatur-iken “yatar iken” 213a/10

yorur şimdiki zaman eki: geli-yorur “geliyor” 182b/8; ṭavāf eyleyü-yorur “tavaf ediyor” 211a/13

1.1.3.1.1. Alıntı sözcüklerde damak uyumunun bozulduğu örnekler

dünyā+lik “varlık, servet” 205b/13 (<Ar. dünyā + T. +lik); ḥelāl-zāde+lıḳ 241b/6 (<Ar. ḥelāl +Ar. –zāde + T. +lik); ser-gerdān+lik “şaşkınlık” 187b/13; (<Far. ser + Far. gerdān + T. +lik); ża´īf+lıḳ “güçsüzlük” 232a/1

1.1.3.2. Dudak Benzeşmesi

Metinde, dudak benzeşmesi seyrek olarak görülmektedir.

1.1.3.2.1. Sözcük Köklerinde Görülen Dudak Benzeşmezliği

delük “delik” 196b/6 (<DLT. telik CTD III, 184); demür “demir” 195b/11 (ET. temir: EDPT. 508b); ṭamu “cehennem” 184b/8 (<Uyg. T. [1]ṭamu EDPT. 503a; ; <ṭamuġ ~ ṭamuḳ EDPT. 503a); yavuz “kötü” 207a/3 (<Orh. T. yabız TEKİN 2000: 257); yılduz “yıldız” 207b/1 (<Uyg. T. yultuz EDPT. 922b)

Eski Türkçe’de birden fazla heceli sözcüklerin son seslerindeki ve ek sonlarında bulunan–g/-ġ ünsüzlerinin Batı Türkçesinde zamanla eriyip kaybolması ve önündeki dar ünlüyü yuvarlaklaştırması da dudak uyumsuzluğuna sebep olmaktadır. (Bkz. 1.1.2.3. ı > u / i > ü değişimleri)

1.1.3.2.2. Eklerde Dudak Benzeşmezliği

1.1.3.2.2.1. Yuvarlak Ünlülü Ekler

Metinde, dudak benzeşmesine aykırı pek çok ek bulunmaktadır. Bu eklerin kimi Eski Türkçe'den itibaren bu şekilde kullanılmakta kimi de Merkezî Oğuz Türkçesi'ndeki yuvarlaklaşma temayülünün bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır:

I. İlgi Durumu Eki: -uñ / -üñ, -nuñ / -nüñ: Tañrı+nuñ muḥibleri "Tanrı'nın sevenleri" 181b/7; yimişleri+nüñ le̲z̲z̲eti "yemişlerinin lezzeti" 184a/2; nesne+nüñ ´ivażıdur "(…) nesnenin karşılığıdır" 190b/7-8; ḥoḳḳa+nuñ mührin "hokkanın mührünü" 212b/7; kitāb+uñ ṣoñında "kitabın sonunda" 226a/8

II. Yön Gösterme Eki: -aru / -erü: iç+erü "içeri" 181a/9; il+erü "ileri" 198a/3; üz+erü "üzeri" 191a/10

III. I. Kişi. İyelik Ekleri:-um / -üm, -umuz / -ümüz: ad+um "(benim) adım" 182a/7; cān+um "(benim) canım" 182b/3; ev+üm+de "(benim) evimde" 202a/8; ata+muz "(bizim) atamız 202a/3; Tañrı+muz "(bizim) Tanrımız" 213b/5; dükeli+müz "(bizim) hepimiz" 181a4

IV. II. Kişi. İyelik Ekleri: -uñ / -üñ; -ñuz/-ñüz, -uñuz / -üñüz: senüñ cemālüñ "senin yüzünün güzelliği" 180b/6; sizüñ arılıġuñuza "sizin arılığınıza" 204a/11; sizüñ ṭā´atüñüz "sizin ibadetiniz" 184a/11; sizüñ gölgeñüz "sizin gölgeniz" 184b/3

V. içün edatı ve -çun / -çün ekleri: kerīmlik içün "eli açıklığı için" 183a/2; senüñ-içün "senin için" 186a/12; nefsi-çün "nefsi için" 245b/13; Tañrı ḥaḳḳı-çun "Tanrı hakkı için" 243a4

VI. İsimden İsim Yapma Eki: -lu / -lü: ad+lu+sı “adlısı, adını taşıyan” 213b4; deve+lü “devesi olan, deve sahibi” 211b/7; tat+lu “tatlı” 206b/1; var+lu “varlıklı, zengin” 216a/6

VII. İsim İsim Yapma Eki: -suz / -süz: aṣṣı+suz “faydasız” 241b/5; dat+suz “tatsız” 203b/2; dil+süz “dilsiz” 241b/5; yaḳa+suz “yakasız” 206b/8

VIII. İsimden İsim Yapma Eki: -cuḳ / -cük: ara+cuḳ “aracık, dar” 181b/12; oġlan+cuḳ “küçük çocuk, evlat” 233b/10

IX. Fiilden İsim Yapma Eki: -gu / -gü: güye-gü “güvey, damat” 184b/5; sev-gü “sevgi” 189b/2

X. Fiilden İsim Yapma Eki: -u / -ü: Eski Türkçe’de mevcut olan *–g/-ġ* ünsüzleri düşerken kendinden önce gelen ünlüleri yuvarlaklaştırmıştır: öl-ü “ölü” 181b4; saç-u “saçı” 187b/10; ṣat-u “alışveriş” 241a/13

XI. Fiilden İsim Yapma Eki: -uḳ / -ük: aç-uḳ “açık” 203a4; yaz-uḳ “günah” 200b/10

XII. Sıfat-fiil Eki: -duḳ / -dük: di-dük+üñ(didügin) “(senin) dediğin” 214b/7; sev-dük+i(sevdügi) “sevdiği 212b/2; ḳıl-duḳ+ın(ḳılduġın) “kıldığını” 215a/8

XIII. Zarf-fiil Eki: -(y)u / -(y)ü: beliñle-(y)ü “korkarak, irkilerek” 213b/8; di-(y)ü “diyerek, diye” 195a/10; iste-(y)ü gel- “istemek” 203a/2

XIV. Zarf-fiil Eki : -(y)up / -(y)üp: çıḳ-up “çıkıp” 215b/5; doḳın-up “dokunup” 235b/7 gider-üp “giderip, ortadan kaldırıp” 230b/6; bil-üp “sayıp, kabul edip” 239b/10

XV. Zarf-fiil Eki: -duḳça / -dükçe: eli ir-dükçe “yapabildiği, gücünün yettiği sürece” 197a/10; güci yit-dükçe “gücünün yettiği sürece” 243a/1

XVI. Fiilden Fiil Yapma Eki: -ur- / -ür-: bit-ür-se-ler “bitirseler” 229a/13; degür-gil “ulaştır, eriştir” 210a/3; geçür-di “geçirdi” 187b/8;

XVI. Fiilden Fiil Yapma Eki: -dur- / -dür-: bıraḳ-dur-dum “attırdım” 204b/8; bin-dür-di “bindirdi” 187b/7; çek-dür-se “çektirse” 195b/6; in-dür-di-ler “indirdiler” 182a/3; kes-dür-se “kestirse” 236b/12

XVII. Teklik Ve Çokluk I. Kişi.Çekiminde Görülen Geçmiş Zaman Eki–du-m / -dü-m: baḳ-du-m “baktım “182b/10; ḳapıl-du-m “kapıldım” 182a/13; yap-du-m “yaptım” 202a4;

XVIII. Teklik Ve ÇoklukII. Kişi Çekiminde Görülen Geçmiş Zaman Eki –du-ñ / -dü-ñİ --duñuz / -düñüz ağırla-duñ “ağırladın” 211b/7; aldanma-duñ “aldanmadın” 180b/2; ḳılduñuz “yaptınız” 210a/5

XIX. Çokluk I. Kişi Çekiminde Görülen Geçmiş Zaman Eki –du-ḳ / -dü-k: bil-dük “bildik, öğrendik” 241a/10; yaz-duḳ “yazdık” 225b/6

XX. Geniş Zaman Kip Eki -ur / -ür: urın-ur “takar” 187a/12; benzet-ür(benzedür) “benzetir” 196b/11; bişir-ür “pişirir” 202b/9; ḫaber vir-ür “haber verir” 204b/5

XXI. Şimdiki Zaman Eki: -yorur: ṭavāf eyleyü-yorur “tavaf ediyor” 211a/13; geli-yorur “geliyor” 182b/8

XXII. Çokluk I. Kişi Emir Eki -alum / -elüm: gel-elüm “gelelim” 242b/5; ṣaç-alum “saçalım” 203b/7; yap-alum “yapalım” 209a/11

XXIII. Çokluk II. Kişi Emir Ekleri - uñ / -üñ: bıçaḳ dart-un “bıçak çekin” 192a4; ḳıġır-uñ “çağırın” 211b/9; vir-üñ “verin” 236b/12

XXIV. Teklik Ve Çokluk III. Kişi. Emir Eki - sun / -sün, -sunlar / -sünler: bil-sünler “bilsinler” 200a/10; añma-sunlar “anmasınlar” 200a/12; esirge-sin “korusun” 245a/12; oḳu-sın “okusun” 217a/5

XXV. Zamir Kökenli Çokluk I. Kişi Ekleri -vuz / -vüz; -uz / -üz: ola-vuz 201a/8; eyde-vüz “söyleriz” 216b/12; ister-üz “isteriz” 206a/10

XXVI. Bildirme Ekleri - dur / -dür; -durur: ´āşıḳ-dur “âşıktır” 182b/3; işi-dür “işidir” 183a/1; benüm-durur. “benimdir” 188b/5

1.1.3.5.2. Düz Ünlülü Ekler

I. Yükleme Durumu Eki -ı / -i: ḳarındaşı+(n)ı 237b/7; selāmı+(n)ı 210a/3; üçi+(n)i “üçünü 232a/13

II. Teklik III. Kişi İyelik Eki -ı / -i; -sı / -si: yir+i 223a/12; yoġunlıḳ+ı(yoğunlığı) 209a/13, cān acı+sı “can acısı” 241b/10; efendü+si 237a/10

III. Görülen Geçmiş Zaman Eki -dı / -di: indür-diler “indirdiler 182a/3; öl-di “öldü” 192b/2; gün ṭogun-dı “güneş battı” 233b/8

IV. İsimden İsim Yapma Eki +cı / +ci; +çı / +çi: da´vī+ci “hakkını arayan, davacı”190a/12, şefā´at+çı “şefaatçi”” 245b/5

V. İsimden İsim Yapma Eki +lıḳ / + lik: cāhil+lik+lerin "bilgisizliklerini" 226a/10; dīnsüz+lik+dür "dinsizliktir" 240b/5; oġru+lıḳ "hırsızlık" 190a/3

VI. Fiilden İsim Yapma Eki -ıcı + -ici: gezdür-ici "gezdiren" 187a/13; ḫōrla-(y)ıcı "aşağılayan" 244b/1; ısıt-ıcı "ısıtan" 210b/10

VII. Ayrılma Durumu Eki +dın / +din: Metnimizde esas ayrılma durumu eki +dan/+den'dir. Eski Türkçe döneminde kullanılan +dın/+din ayrılma durumu ekinin, metnimizde yön bildiren kimi edatlarla birlikte kullanıldığı görülmektedir: a+n+dan öñ+din "ondan önce" 204a/12; daşra+dın "dışarıdan" 221b/9

VIII. Öğrenilen Geçmiş Zaman Kipi ve Sıfat-Fiil Eki -mış / -miş: ṣınan-mışdur "denenmiştir" 219a/6; uyma-mış olur "uymamış olur" 228b/1 yimek yi-miş "yemek yemiş" 233a/2

IX. Gelecek Zaman Eki -ısar / -iser: bul-ısar-lar "bulacaklar" 189a4

X. İşdeşlik Eki -ış / -iş: düriş-diler "çabaladılar" 182a4; gülüş-diler "gülüştüler" 211a/10; ḳuçış-maḳ "kucaklaşma" 219b/6

XI. Teklik II. Kişi Emir Eki -ġıl / -gil: bil-gil "bil" 209a/5; giçgil "geç" 185a/12; ṭut-ġıl "tut" 185b/10

XII. Soru Eki -mı / -mi: bilür misin "bilir misin?" 213a/3; düşmen ṭutar mı "düşman sayar mı?" 244b/1

XIII. Fiil Çekimlerinde Teklik I. Kişi Eki -ın / -in: yirine giçür-ür-in "yerine sayarım" 215a/2

XIV. Fiil Çekimlerinde Teklik Ve Çokluk II. Kişi Ekleri -sın / -sin; -sız / -siz: maḥrūm ḳalmaya-sın "mahrum kalma" 185b/12; vire-siz "verin" 234a/2

XV. Zarf-Fiil Eki -ıcaḳ / -icek: çıḳ-ıcaḳ “çıktığında” 219a/6; naẓar ḳıl-ıcaḳ “baktığında” 192b/12; var-ıcaḳ “ulaştığında” 187b/8

XVI. Zarf-Fiil Eki -ınca / -ince: gün ṭolınınca “güneş batınca” 194a/6; görmeyince “görmeyince” 195b/1; evine dönince “evine döndüğü zaman” 201b/5

1.1.3.6. Ünlü Düşmesi

1.1.3.6.1. Orta Hece ünlüsünün Düşmesi

aġzumdan (<aġız+umdan) 191a/11, burnına (burun+ına) 196b4, eylügüñüz (eyü+lügüñüz) 184a/11, gönliñi (<gönül+iñi) 185b/10, oġlum (< oġul+um) 192b/1

1.1.3.7. Ünlü Türemesi

Metnimizde sözcük başında ünlü türemesine rastlanmamaktadır. İç seste görülmektedir.

1.1.3.7.1 İç Seste Ünlü Türemesi

Metinimizde *+raḳ/+rek* isimden isim yapma ekinden önce ve kimi alıntı sözcüklerde ünlü türemesi olduğu görülmektedir. Bu ses olayı metnimizde hareke ile gösterilmektedir.

+raḳ / +rek: . artuġ+ıraḳ “daha çok” (189a/13); çoġ+ıraḳ “daha çok” (194a4); tīz+irek (<Far. tīz “daha hızlı” 199b/1)

Türkçenin ses yapısına aykırı olarak iç seste yan yana iki ünsüz taşıyan kimi alıntı sözcüklerin iç seslerinde ünlü türemesi görülmektedir; faẓul “iyilik, cömertlik” (<Ar. faẓl 203b/9); ḫışım “kızgınlık, öfke” (<Ar. ḫışm 183a/8); kavum “topluluk” (<Ar. kavm 200b/1); küfür “Tanrı’yı yok saymak, inançsızlık” (<Ar. küfr 191b/13,

192a/1); lafız “söz” (<Ar. lafz 201a/6); şehir “kent” (<Far. şehr 214b/1); şükür “şükür” (<Ar. şükr 213b/9); ṭıfıl “küçük çocuk” (<Ar. ṭıfl 197b/1)

1.1.3.8. Ünlü Birleşmesi

Kimi sözcüklerde yan yana gelen ünlülerin birleşmesi sonucunda tek bir ünlü ortaya çıkar. Metinde *it-* ve *eyle-* yardımcı fiilleriyle kullanılan *ne* soru zamirinde ünlü birleşmesi görülmektedir. Ayrıca *buġur, böyle, kimse, kimesne, nesne, niçin, şol, şoloḳ, şöyle, yoḥsa/yoḳsa,* sözcüklerinde de bu ses olayı görülmektedir.

böyle “böyle, bu şekilde” (<bu+ile 181b/5); buġur “şimdi” (<bu+uġur 181a/9); kimse “kimse” (<kim+ise 190b/8); kimsene “kimse” (<kim+ise+ne 210b/1); n’eyledi “ne yaptı” (<ne eyledi 213b/5); n’için “niçin” (<ne+için 187b/1); n’ittüñ “ne yaptın.” (<ne ettiñ 202a4); şol “şu, bu” (<uş+ol 201a/1); şoloḳ sā´aṭ “o anda” (<uş+ol+oḳ 181a/10) şöyle “şöyle, şu şekilde” (şu+ile 185b/3); yoḥsa/yoḳsa “yoksa, aksi takdirde” (<yoḥ+ise 214a/7; <yoḳ+ise 200b4)

1.2. ÜNSÜZLER

1.2.1. Ünsüzler ve Ünsüz Değişmeleri

1.2.1.1. ñ sesi

Metnimizde /*ñ* /damak ünsüzünün genel olarak korunduğu, hem sözcük köklerinde hem de kimi eklerde kullanımının devam ettiği görülmektedir. Metnimizde, /ñ/ damak ünsüzü daima (ڭ)’le yazılmş olduğu görülmektedir.

Sözcüklerde: deñiz “deniz” (199b/9); göñül “gönül” (182b/9); Tañrı “Tanrı, Allah” (236a/6); ṭoñuz “domuz” (233b/6); soñ “son” (181a4); yüñ “koyun tüyü” (236b/8);

Eklerde: ivmeñ “acele etmeyin” (239a/9); ḳarnuñdaġı “ senin karnındaki” ḳuluñ “kulun, kölenin” (238a/8); ögrenmedüñ “öğrenmedin” (231a/9); virüñ “verin” (236b/12)

Metnimizde ñ > n değişimi “aydın/aydıñ” sözcüğünde görülmektedir. “aydın” sözcüğünün son sesinin bir yerde /n/ ile iki yerde ise /ñ/ ile yazılmış olduğu görülmektedir: aydın “aydınlık, ay aydınlığı” 223b/13; aydıñ “aydınlık, ay aydınlığı” 186b/3; aydınlıḳ “aydınlık” 200a/2; aydıñlıḳ “aydınlık” 243a/2 (<DLT. ay+dıñ CTD. III, 17; <ET. ay: EDPT. 265a)

1.2.1.2. b > w > v değişimi

Eski Türkçe’deki kimi sözcük ve fiillerdeki /b/’ler, Güney-Batı Türk Lehçeleri’nde /v/’ye dönüşmüştür. Söz konusu durum itibarıyla metnimizde de v’li şekiller kullanılmaktadır.

Ön seste:

var “var, mevcut olmak” (<ET. bar EDPT. 353a): otuz bölük ṣaçı var 187a/12

var- “ulaşmak, gitmek” (<ET. bar- EDPT. 354a): uçmaġa vara 184b4

vir- “vermek” (<ET. bėr- EDPT. 354b): bu fülān kişiye niçün ḳıf virmedüñüz 187b/1

Orhun Türkçesinde iç ve son seslerde bulunan /b/ ünsüzü Uygur döneminden itibaren yerini /w/ ünsüzüne bırakmıştır. (GABAIN 2007: 29) Batı Türkçesinin ilk dönemlerinden itibaren /v/ ünsüzünün kullanılmış olduğu görülmektedir.

İç seste:

sevin- "sevinmek" (212a/3; <Uyg. T. sewin- EDPT. 790b; <Orh T. sebin- TEKİN 2000: § 224): sevinü ḳıvanu ḳavme geldi 212a/3

yalvar- "yalvarmak, yakarmak" (191a/2; <Uyg. T. yalwar- EDPT. 920b; <Orh. T. yalbar- TEKİN 2000 § 429): Yā Ebā Beḳir yalvar Tañrıña 191a/2

yavlaḳ "pek, çok" (190b/12; <Uyg. T. yawlak "kötü, uğursuz" EDPT. 876b; <Orh. T. yablak "kötü, uğursuz" TEKİN 2000: § 254): yavlaḳ ḳarañulıḳ oldı 190b/12

yavuz "kötü" (207a/3; <Uyg. T. yawız EDPT. 881b; <Orh. T. yabız TEKİN 2008: 183): kimi eyü ´amelīle şād ḳām kimi yavuz ´amelīle renclü 207a/3-4

Son seste:

av "av" (219b/7; <ET. āb ~ āw ETG § 29): ve daḫı av avlamak 219b/7

ev "ev" (238b/13; <ET. ew EDPT. 3b; <Orh. Y. eb TEKİN 2008: 136): kābinlü ´avratın evinde ḳodı 238b/13

Merkezî Oğuz Türkçesi'nde I. şahıs –van /- ven; -vuz / -vüz kişi ve bildirme ekleri, "ben" ve "biz" zamirlerinden b- > v- ses değişmesi sonucunda ortaya çıkmıştır. (Korkmaz 1964: 43)

-van / -ven: Tañrı-van 192a/1; di-r-ven 192a/2;

vuz / -vüz: ol-a-vuz 201a/8; eyt-e-vüz (eydevüz) 216b/12

+vaş: Yalnızca bir sözcükte görülmektedir. Esas olarak *baş* sözcüğünden geldiği ve ön sesteki b ünsüzünün sızıcılaşarak v'ye dönüştüğü düşünülmektedir. ḳara+vaş "cariye" 236b/6

1.2.1.3./b/ > /v/ > Ø değişimi

Ön seste: Metnimizde, ön seste ol- "olmak" sözcüğünde b > v > Ø değişimi görülmektedir: ol- "olmak" 183a/1 (<Uyg. T. bol- EDPT. 331a;)

Son seste: Metnimizde son seste ṣu "su" sözcüğünde b > w > v > Ø değişimi görülmektedir: ṣu "su" 184a/12; <Uyg. T. suw EDPT. 782a; Orh. T. sub TEKİN 2000: § 254)

1.2.1.4. /t/ > /d/ değişimi

Ön seste: Eski Türkçe'de söz başında /d/ sesi bulunmamakta, daima /t/ sesi kullanılmaktadır. Metnimizde, kimi sözcüklerde ön seste /t/ sesinin korunmuş, kimi sözcüklerde /d/ ünsüzüne geçiş, kimi sözcüklerde ise ikili kullanım olduğunu görmekteyiz.

/t/ sesinin korunmuş olduğu sözcükler: ṭaġ "dağ" 180b4; ṭamar "damar" 218b/3; ṭar "dar" 214a4; ṭaru "darı" 229a/8

/d/ sesine geçmiş olan sözcükler: daḫı "dahi, de/da" 180b/5 (<ET. taḳ-ı EDPT. 466a); daḳdukları "taktıkları" 240a/11 (<Uyg. T. taḳ: EDPT. 464b); damuzsa "damlatsa" 196b/6 (< Uyg. T. tam-uz- EDPT. 510a) datmaḳ "tatmak" (<Uyg. tat-ı-ġ: EDPT. 452a) 196b/7; degdi "ulaştı" 212b/6 (<ET. teg-: EDPT. 476a) degme "her,

her bir" 184a4 (<DLT. teg+me CTD III, 476a) diken "diken" 203a/12 (<Uyg. T. *tik-(g)en: EDPT. 483b); doḳınmadı "dokunmadı" 235b4 (<ET. tokı-n-: EDPT. 471a) dördüni "dördünü" 221b/3 (<ET. tört: EDPT. 534a) dükelüñüzden "hepinizden" 204a/9 (<ET. tüke-l: EDPT. 480b) dürlü "türlü, çeşitli" 181a/1 (<Orh T. tür+lüg TEKİN 2000: 256a; <Uyg. T. tör+lüg: EDPT. 546b)

+DAş isimden isim yapma ekinin hem /d/'li hem de/t/'li kullanımının metnimizde yer aldığı görülmektedir: Metnimizde iki yerde ḳar(ın)+daş ("kardeş" 245b/7, 245b/8); tek bir yerde ise ḳar(ın)+ṭaş ("kardeş" 237a/12) sözcüğü kullanılmıştır.

/t/ ve /d/ sesinin ikili kullanıldığı sözcüklere baktığımızda /d/'li yazılışların daha fazla olduğu dikkat çekmektedir:

daşra "dış, dışarı" 241a/13 (dört yerde); ṭaşra "dış, dışarı" 228a/5 (üç yerde)

dırnaġın "tırnağını" 219a/11 (dört yerde); ṭırnaḳ 224a/10 (bir yerde)

durmaḳ "durmak" 228a/2 (üç yerde); ṭurmaḳ "durmak" 220b/10 (bir yerde)

dutmaḳ "tutmak" 187b/2 (on yerde); tutmaḳ "tutmak" 188a/5 (iki yerde)

İç seste: Metnimizde, sonu /t/ ünsüzüyle biten sözcüklerin ünlüyle başlayan çekim ya da yapım eki ile genişletilmesi sonucu, iki ünlü arasında kalan kimi /t/ sesleri /d/'ye dönmüştür. Bu durum iç seste tonlulaşma olayı ile ilgili bir durumdur: bulut/buludı "bulutu" 203a/9; dört/dörder "dörder" 230a/5; git-/gidicek "gittiğinde" 218a/13; yarat-/yaradan "yaratan" 204a/10; yut-/yudarsañ "yutarsan" 234a/9

1.2.1.5. d > ḍ/z > y değişimi

Eski Türkçe'deki /d/ ünsüzü Türkçenin tarihî gelişim sürecinde önce /ḍ/z/'ye daha sonra da /y/ ünsüzüne dönüşmüştür. Metnimizde de bu değişiminin kurallı

olduğu görülmektedir: ayrılan “ayrılan” 236a4 (<*aḍ- CTD. III, 4; < ET. aḍır-ı-l- <aḍır- EDPT. 68b); eyü “iyi” 192b/12 (<ET. edgü: EDPT. 51b); gey “pek, çok” 214a/5(<Uyg. T. keḍ <Soğd. k’z̨y ‘very, extremely’ EDPT. 700a); gey- “giymek” 203a/3 <ET. ke:ḍ- EDPT. 700b); ḳuyu “kuyu” 205a/7 (<Uyg. T. ḳuḍ-(u)ġ EDPT. 598b); ṭoyursa “doyursa” 196a/11 (<ET. ṭo:ḍ- EDPT. 451a) vb.

1.2.1.6. k > g değişimi

Eski Türkçenin kalın sırada söz başındaki /ḳ/ sesinin Merkezî Oğuz Türkçesi’nde de değişime uğramadan devam ettiği görülmektedir. Metnimizde de bu durum görülür: ḳamu “hep, bütün” 182a/11; ḳarındaş “kardeş” 245b/10; ḳız “kız” 237b/7; ḳorḳu “korku” 186b/11; ḳul “kul, köle” 190b/2 vb.

Metinde ince sıradaki /k/ ile /g/ seslerini ayırıcı işaretler kullanılmamış her iki harf de “kef (ک)” ile gösterilmiştir. Bu nedenle söz başında k- > g- ses değişimini, daha önce çalışılmış olan Merkezî Oğuz Türkçesi dönemi metinlerinden ve Türkiye Türkçesi’ndeki örneklerinden yola çıkarak açıklayabilmekteyiz. Buna göre:

Ön seste k->g- değişimi görülen sözcükler: gerek “gerek” 196a/2 (<ET. kerge-k EDPT. 742a); geçse “geçse” 197b/11 (<ET. keç-: EDPT. 693b); gel- “gelmek” 180b/2 (<ET. kel-: EDPT. 715b); gibi “gibi” 184b/9 (<ET. ki:p+i: EDPT. 686a); giñez “kolay” 241b/10 (<DLT keñes ~ keñez CTD. III, 102) gökler “gökler” 199a/9 (<ET. [4]kö:k EDPT. 708b); gözler “gözler” 243a/10 (<ET. kö:z EDPT. 756b)

Genel olarak k->g- değişimi dışında değerlemdirilen sözcükler: kendü “kendi, kendisi” 187b/1; kendüz “kendi, kendisi” 192a/12; kes- “kesmek” 219a/11; kez “kez,

kere” 189b/12; kiçi “keçi” 198b4; kim “kim, kimse” 188a/1; kimse “kim, kimse” 221b4; kimsene “kim, kimse” 188b/13; (kücücük “küçücük” 196b/8)

1.2.1.7. ḳ >ḫ Sızıcılaşması

Türkçe sözcüklerde /ḫ/ sesi aslî bir ses değildir. Kimi Türkçe sözcüklerde /ḳ/ sesi sızıcılaşarak /ḫ/’ya dönüşmüştür. Metnimizde bu değişim yalnızca iç seslerde görülmektedir. Metinde, ḳ > ḫ sızıcılaşmasına örnek olarak üç sözcük tespit edilmiştir. İki sözcüğün hem /ḳ/’lı hem de /ḫ/’lı biçimleri tespit edilmiş: yoḳsa “yoksa aksi durumda” 200b/4; yoḫsa “yoksa, aksi durumda” 186a/7; yoḳsul “yoksul, fakir” 188b/11; yoḫsul “yoksul, fakir” 196a/12

Metinde “aḫşam” sözcüğünün ise yalnızca /ḫ/’lı biçimine rastlanmaktadır: aḫşam “akşam” 207b/8

1.2.1.8. g > v değişimi

Metnimizde bu değişimin tek bir örneği bulunmaktadır:ḳavut “kavut, undan yapılan bir yemek” (<DLT ḳaġ-(u)t CTD III., 124); ṣovuḳ “soğuk” 243a/12; ṣovıttı “soğuttu” 185a/6 (<Uyg. T. ṣoġı-ḳ EDPT. 806b; <Uyg. T. ṣoġı-t- EDPT. 806b)

1.2.1.9. -g> -y değişimi

Metnimizde yalnızca “yig” sözcüğünde -g > -y değişimi tespit edilmiştir. Söz konusu sözcüğün hem “yig” hem de “yiy” biçimine rastlanmaktadır: yig “daha iyi” 241a/10; yiy “daha iyi” 241a/9 (<ET. yėg EDPT. 909b)

1.2.1.10. k > y değişimi

Metnimizde yalnızca “çeynemek” sözcüğünde görülen bir ses değişimidir: çeynemek “çiğnemek” 196b/7 (<DLT. çikin+e- CTD.. III, 91

1.2.1.11. İç seste “hemze”nin(-ء-) /y/ sesine dönüşmesi

Metinde, Arapça bir ses olan hemzenin (-ء-) Arapçadan alıntı sözcüklerde /y/ sesine dönüşmüş olduğu görülmektedir: dāyimā دَايِمَا (<Ar. dā’imā “her zaman” 246a/2); dāyire دَايِرَة (<Ar. dā’ire “çember” 183b/2) fāyide فَايِدَة (Ar. fā’ide “yarar” 246a/3), ġāyib غَايِب (<Ar. ġā’ib “görünmeyen” 243b/9); ḫalāyıḳ خَلَايِق (<Ar ḫalā’iḳ “insanlar” 212a/12)

1.2.2. Ünsüz Uyumu

Metinde tam olarak bir ünsüz uyumundan söz etmek mümkün değildir. Yalnızca /t/ ünsüzü ile biten kimi sözcüklerin , tonlu /d/ ünsüzü ile başlayan bir ek getirildiğinde tonsuz /t/ ünsüzün üzerine şedde yazılarak tonlu /d/ ünsüzünün tonsuzlaşarak /t/’ye dönüştüğü ya da telaffuza işaret edilmiş olduğu görülmektedir. (Bkz. 1.2.2.1.2. Tonsuzlaşma)

I. +dA bulunma durumu eki: Metinde sonu tonsuz ünsüzle biten sözcük ile ek arasında tam olarak bir uyumdan söz edilemez. Genel olarak /+dA/ bulunma durumu eki kullanılmıştır: ocaḳ+da 183a/9; dutmaḳ+da 188a/7; yaradılmış+da 201b/12 vb. Bununla birlikte metinde, iki sözcüğün sonundaki tonsuz ünsüzün üzerinde şedde kullanıldığı ve sözcük ile ek arasında ton bakımından uyum olduğu tespit edilmiştir: ri′ḳat+te “rekâtta” 217a/3-5; ḥaḳīḳat+te gerçekte” 228a/12

II. +dAn ayrılma durumu eki: Metinde ayrılma durumu eki genel olarak /+dAn/'dır. Bu nedenle sonu tonsuz ünsüzle biten sözcük ile ek arasında ton bakımından tam bir uyum görülmemektedir: oġurlıḳ+dan 190a/3; baḳmaḳ+dan 190a/5; cünublıḳ+dan 194a/9 vb. Bununla birlikte metinde, "´avrat" sözcüğünün sonundaki tonsuz ünsüzün üzerinde şedde kullanıldığı ve sözcük ile ek arasında ton bakımından uyum olduğu tespit edilmiştir: ´avrat+tan "hanımdan, eşten" 229b4

III. –dI görülen geçmiş zaman eki: Metinde genel olarak /-dI/ görülen geçmiş zaman eki kullanılmaktadır. Ton bakımından tam bir uyumdan söz etmek mümkün değildir: aç-dı "açtı" 243b/12; aḳ-dı "aktı" 213a/10; baḳ-dı "baktı" 180b/8; çekiş-diler "tartıştılar" 181a/1; çıḳ-dı "çıktı" 212b/5; geç-diler idi "geçmişlerdi" 184a/13; saç-dılar "saçtılar" 187b/10 vb. Bununla birlikte metinde, tonsuz /t/ ünsüzü ile biten kimi sözcüklerin üzerinde şedde kullanıldığı ve sözcük ile ek arasında bir örnek dışında ton bakımından uyumun sağlanmış olduğu görülmektedir:

Uyuma girmiş olan sözcükler: eyit-ti "söyledi" 182a/1; eylet-tiler "hazırlattılar" 192a/7; git-ti "gitti" 187b/7; işit-ti "işitti" 240b/13; yut-tı "yuttu" 232b/6

IV. –dUk sıfat-fiil eki: Metinde genel olarak /-dUk/ sıfat-fiil ekinin kullanılmış olduğu görülmektedir. Ton bakımından tam bir uyumdan söz etmek mümkün değildir: baḳduḳ+îla(baḳduġîla) "baktığı gibi" 189b/12; çıḳduḳ+ı(çıḳduġı) "çıktığı" 232a/7; yap-duḳ+ı(yapduġı) "yaptığı" 210a4; yapışduḳ+ından(yapışduġından) "yapıştığından" 235b/2 vb. Bununla birlikte metinde, ek başında /d/ ünsüzü bulunan diğer eklerde olduğu gibi "-dUk" sıfat-fiili

de tonsuz /t/ ünsüzüyle biten sözcüklerden sonra geldiğinde tonsuzlaşıp "-tUk" biçimiyle kullanılmıştır. Bu durum metnimizde şedde ile gösterilmektedir: attuḳ+ınca(attuġınca) "attığı kadar" 224a/2; duttuḳ+ı(duttuġı) "tuttuğu" 235a/10; eyttük+ümüz(eyttügümüz) "söylediğimiz" 216b/8; git-tüḳ+i(gittügi) "gittiği" 180b/13; yittük+ce "yettikçe" 243a/1

V. –dUr ettirgenlik eki: Metinde bir sözcük dışında /-dUr/ ettirgenlik ekinin kullanılmış olduğu görülmektedir. Bu nedenle ton bakımından tam bir uyumdan söz etmemiz mümkün değildir: bıraḳ-dur-dum "bıraktırdım" 204b/8; dik-dür-medin "diktirmeden" 236b/13; ḳoş-dur-ġıl "koştır" 199b/1;

Metinde ton bakımından uyumlu olan tek örnek "ṣatturdum" sözcüğüdür. Tonsuz /t/ ünsüzü ile biten "ṣat-" fiili üzerinde şedde kullanılmış ve ton bakımından uyum sağlanmıştır: ṣat-tur-dum "sattırdım" 205a/8; fakat aynı uyumun işit-dür-di ("işittirdi" 202b/3) sözcüğünde olmadığı dikkat çekmektedir.

-dUr/dUrUr bildirme eki: Metinde "ʿimaret-tür" ("imarettir" 209b/6) sözcüğü dışında–dUrUr ve –dUr bildirme ekleri kullanılmaktadır. Bu nedenle ton bakımından tam bir uyumdan söz etmemiz mümkün değildir: çoḳ+dur "çoktur" 190a/11; ḳaravaş+dur "cariyedir" 238a/8; maḫlūḳ+dur "mahlûk, yaratılmış olan" 242a/9; toprāḳ+dur "topraktır" 228b/9

1.2.2.1. Ünsüzlerle İlgili Ses Olayları

1.2.2.1.1. Tonlulaşma

İç seste: Türkçede iki vokal arasında kalan tonsuz ç, k, ḳ, p, t ünsüzleri tonlulaşarak c, g, ġ, b, d ünsüzlerine dönüşürler: aġaç/ağacı "ağaç/ağacı" 209b/6; bulut/buludı "bulut/bulutu" 203a/9; dört/dörder "dört/dörder" 230a/5; git-/gidicek "git-/gittiğinde" 218a/13; ḳap/ḳabîla "kap/kabuğuyla" 232b/9; oġlancuḳ/oġlancuġa "küçük çocuk/küçük çocuğa" 239a/10; yarat-/yaradan "yarat-/yaratan" 204a/10

Son seste: Metinde, bir ya da birden fazla heceli kimi Türkçe sözcüklerin son seslerinde tonsuz /p/ ve /t/ ünsüzleri yerine, bu ünsüzlerin tonlu biçimleri olan /b/ ve /d/ ünsüzlerinin yer aldığı görülmektedir: ṣarb "sarp" 192a/2; yurd "yurt" 199b/3

Eski Türkçe'de sonu /t/ ünsüzü ile biten kimi sözcüklerin Merkezî Oğuz Türkçesi'nde tonlulaşarak /d/'ye dönüştüğü görülür. Bu durum aslî uzun ünlülerin kısalmasına bağlı olarak açıklanabilir: ad "ad, isim" (<ET. [1]āt EDPT.32b); od "kor, ateş" (<Orh. T. ōt TEKİN 2000 § 49)

"-p" zarf-fiil ekinin de metnimizde kurallı olarak "-b" ünsüzü ile yazılmış olduğu görülmektedir: bil-üb "bilip" 239b/10; ḳurtıl-ub "kurtulup" 184b/12; oḳı-yub "okuyup" 221a/2; ṣan-ub "sanıp" 198a/10

1.2.2.1.2. Tonsuzlaşma

Eski Türkçe'de birden fazla heceli sözcüklerin son seslerinde bulunan tonlu –g/-ġ ünsüzlerinin metnimizde, kimi sözcüklerde erimeyip tonsuz biçimi olan –k/-ḳ seslerine dönüştüğü görülmektedir: açuḳ "acı, ıstırap" 206a/3 (<Uyg. T. [1]açı-ġ EDPT. 21b)

Metnimizde sonu tonsuz /t/ ünsüzüyle biten kimi sözcüklere, tonlu /d/ ünsüzü ile başlayan bir ek getirildiğinde tonsuz /t/ ünsüzün üzerine şedde yazılarak tonlu /d/

ünsüzünün tonsuzlaşarak /t/'ye dönüştüğü ya da telaffuza işaret edilmiş olduğu görülmektedir: حَالَتّدَ (ḥālet+te "halde" 187a/1) (Bkz. 1.2.2. Ünsüz Uyumu)

1.2.2.1.3. Ünsüz Türemesi

Ön seste v türemesi

Metinde, Eski Türkçe'deki "ur-" fiilinin başında /v/ sesinin türediği görülmektedir: Hem ur- fiili hem de vur- fiili bir arada kullanılmaktadır: bir cānavar vurdı "bir canavar vurdu" 235b/3; temeli bir ḳaç ṭaş urdı "temele birkaç taş koydu." 209a/10

1.2.2.1.4. Ünsüz İkizleşmesi

Metinde "aṣṣı" ve "ıssı" sözcüklerinde ünsüz ikizleşmesi görülmektedir. Bu sözcükler Eski Türkçe'de "asıġ" (<Uyg. T. aṣıġ: EDPT. 244b) ve "isig" (<Uyg. T. isi-g EDPT. 246a) biçimindedir; Merkezî Oğuz Türkçesi'nde sözcüklerin sonundaki g/ġ ünsüzleri eriyerek kaybolmuştur. Bu ses olayı bu durumun bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır.

1.2.2.1.5. Ünsüz Düşmesi

Ön seste ünsüz düşmesi: Eski Türkçe'deki "bol-" fiili Merkezî Oğuz Türkçesi dönemi eserlerinde "ol-" biçimiyle karşımıza çıkmaktadır. Metnimizde de /b/ ön sesinin düşmüş olduğu ve "ol-" biçimiyle kullanıldığı görülmektedir: aydıñ ola "aydınlık olsun" 188b/6

İç seste ve son seste ünsüz düşmesi

Eski Türkçe'deki birden fazla heceli sözcüklerin sonundaki -g/-ġ ünsüzlerinin Merkezî Oğuz Türkçesi dönemi metinlerinde düşmüş olduğu görülmektedir. Metnimizde de aynı durum söz konusudur: arı "saf, arı" 235b/6 (<ET. arı-ġ: EDPT. 213a); ḳapu "kapı" 220b/6 (<ET. ḳap-ıġ EDPT. 583a); ḳuyu "kuyu" 205a/7 (<Uyg. T. ḳuḍ-(u)ġ EDPT. 598b)

Metinde –g/-ġ ünsüzlerinin yanısıra –b, -k-, -l-, ve -r-ünsüzlerinin düşmüş olduğu örnekler de bulunmaktadır: ṣu "su" 184a/12 (<Uyg. T. su:w EDPT. 781a; <Orh. T. sub TEKİN 2000: 252); küçücük; <küçü(k)+cük "çok küçük, ufak" 196b/8; bek "sağlam, sert" 207a4 (<ET. berk~bek: EDPT. 323a); getür-di "getirdi" 187b/7(<ET. kel-tür- EDPT. 716b); otur-dum "oturdum" 186b/7 (<ET. ol-tur~ol-ur-: EDPT. 133b, 151a)

1.2.2.1.6. Hece Düşmesi

Metinde, hece düşmesine örnek olarak "yapraḳ" 199a/2 (<DLT. yap-ur-ġa-ḳ CTD. III, 214) sözcüğünü ve –tUr/-dUr III. kişi bildirme eklerini göstermemiz mümkündür. Metnimizde III. kişi bildirme ekinin hem dUrUr hem de –tUr/-dUr'lu biçimleri kullanılmıştır: farīża+dur "farzdır." 194a/10; işbu+dur "budur." 221b/1; ḳavum durur "kavimdir." 200b/2; ʿimāret+tür "imarettir" 209b/6

1.2.2.1.7. Yer Değiştirme (Göçüşme)

Metinde yalnızca "kotluḳ altı" (koltuk altı 221b/2) sözcüğünde yakın göçüşme olayı görülmektedir.

2. ŞEKİL BİLGİSİ

2.1. TÜRETME EKLERİ

2.1.1. İsim Türetme Ekleri

2.1.1.1. İsimden İsim, Sıfat ve Zarf Türeten Ekler

+acuḳ: Metnimizde tek bir örnekte görülen bu ek sıfatlarda dereceyi düşürür: az+acuḳ "az miktarda, çok az" 233b/6

+aḳ: Organ adlarında görülen bir ektir: dırnaḳ "tırnak" 228b/6; barmaḳ "parmak" 182a4;

+An: Eski Türkçe'de de mevcut olan çokluk ekidir. Merkezî Oğuz Türkçesi'nde kalıplaşmış örneklerde görülmektedir: er+en "yiğit, kahraman" 183a/2; oġ(u)l+an "çocuk" 197b/1 (bkz. 2.1.2.1.)

+Az: İşlek bir ek değildir: giñ+ez "kolay, basit"

+CA: Esasında eşitlik ekidir; fakat kimi sözcüklerde yapım eki görevinde kullanıldığı görülmektedir. a. "-e göre" anlamını taşıyan zarflar yapar: şer´ī+ce "şeriata göre" 244b/7; i´tibār+ca "bu görüşe göre.

b. Dil isimleri yapar: ´Arab+ca "Arap dili" 225b/8

+CAK: a.Sıfat fonksiyonunda sözcükler türetir: gök+çek "güzel, sevimli" 206b/13

b. Zarf fonksiyonunda sözcükler yapar: tīz+cek “çabucak” 245b/11, yalın+caḳ “yalnız” 186b/9,

+CI: En işlek isimden isim yapma eklerinden biridir: a. meslek ismi yapar: boya+cı “boyama işini yapan kimse, boyacı” 230b/13; ḳullıḳ+çı “kulluk yapmakla görevli, hizmetçi” 216a/9,

b. Bir işi yapmayı kendisine iş edinen kimseyi bildirir: da´vī+ci “hakkını arayan, davacı”190a/12, şefā´at+çı “şefaatçi”” 245b/5

+cUK: Küçültme ekidir: ara+cuḳ “dar, daracık” 181b/12; küçü(k)+cük “çok küçük, ufak” 196b/8; oġlan+cuḳ “küçük çocuk. bebek” 239a/10; ṣu+cuḳ “az miktarda su, su birikintisi” 233b/7,

+DAş: Birliktelik ve aynılık bildiren isimden isim yapma ekidir: ḳar(ın)+daş “kardeş” 245b/7; ḳar(ın)+ṭaş “kardeş” 237a/12; ḳarın+daş 238a/3; ḳol+daş “arkadaş” 204a/8; yol+daş “yol arkadaşı” 203a/9

+dIn: Çok seyrek sözcüklerde görülen bir isimden isim yapma ekidir: a. isim yapar: ay+dın “aydınlık” 223b/13

b. Ayrılma durumu eki olup, yön bildiren sözcüklere getirilerek bu sözcükleri zarflaştırır: öñ+din “önce, evvel” 204a/12

+dUn: Çok seyrek görülen bir isimden isim yapma ekidir: al+tun “altın” 184b/9

+düz: Zaman zarfı yapan bu ek tek bir örnekte görülür: gündüz “gün+düz” 191b/2

+egü: Belirsizlik zamiri yapan bir isimden isim yapma ekidir: bir+egü “birisi” 183a/8

+lA: Zaman bildiren sözcüklere eklenerek anlamı güçlendirir: dün+le “geceleyin” 218b/3; öy+le (<öd+le → <ET. öd EDPT. 35a) “gün ortası” 222b/13; ṭañ+la “sabah vakti” 210b/3

+lAyIn: Getirildiği sözcükleri zarf yapan bir ektir: iki+leyin “iki kez” 198a/13

+lIK ~ +lUK: Metnimizde kalınlık-incelik uyumu söz konusuyken, tam anlamıyla düzlük-yuvarlaklık uyumundan söz etmemiz mümkün değildir:

a. İsimler, sıfatlar ve soyut isimler yapar: acı+lıḳ “acı olma” 203a/11; açuḳ+lıḳ “açık olma” 195a/13; ḳarañu+lıḳ “karanlık” 190b/12; ḳullıḳ “kulluk” 183a/5; ölmek+lik “ölme durumu” 181b4; ulu+lıḳ “büyüklük” 245a/10

b. İsimlere gelerek zaman bildiren sözcükler yapar: ḳuş+luḳ “kuşluk vakti” 194a/13

c. Meslek ve meslek haline getirilmiş uğraşları gösteren isimler yapar: oġru+lıḳ “hırsızlık” 190a/3

+lU: İsimden sıfat yapan daima düz-yuvarlak vokalli işlek bir ektir: ad+lu “adlı, isimli” 209b/8; borç+lu “borcu olan” 230a/13; cisim+lü “cismi olan” 193b/3; dür+lü “türlü” 181a/1; gerek+lü “gerekli, lazım” 214a/5; ḳorḳu+lu “korkusu olan, korkulu” 187a/10

+mIş: Altı ve yedi sayı isimleri üzerinde kalıplaşmış olduğu görülür: alt(ı)+mış “altmış” 196a/6; yit(i)+miş “yetmiş” 192a/13

+(I)ncI ~ UncI: Ekin ilk ünlüsü uyum dahilinde iken ikinci ünlüsü sadece düz vokallidir. Sıra sayı sıfatı yapar: dörd+(ü)nci "dördüncü" 206b/3; üç+(ü)nci "üçüncü" 202b/9; biş+(i)nci "beşinci" 201b/2

+ndü: Metnimizde yalnızca bir örnekte görülmektedir: İki sayı isminden sonra gelerek zaman bildiren yeni bir isim yapmıştır: iki+ndü "ikindi vakti" 222b/13

+rA: İsimlerden sonra gelen bu ek gelmiş olduğu isimleri zarf yapar. (bkz. 2.1.2.3.9. Yön ekleri)

a. Yön gösteren zarflar yapar: daş+ra "dışarıda, dışta" 185b/7; ṭaş+ra "dışarıda, dışta" 228a/5

b. Zaman zarfı yapabilir: soñ+ra "sonra" 181b4

+(I)rAk: Sık kullanılan bir ektir. Karşılaştırma için kullanılır. Sıfat ve zarf türetir: artuġ+ırak̟ "daha fazla, daha çok" 209a/5; çoġ+ırak̟ "daha çok" 194a4; ʹaẓīm+rak̟ "daha büyük, daha ulu" 193b/9; tīz+irek "daha çabuk" 199b/1; yig+rek "daha iyi" 197a/3

+sul: Yalnızca bir örnekte görülmektedir: yoḫ+sul "yoksul, varlıksız" 196a/12; yok̟+sul 188b/11

+sUz: Daima dar-yuvarlak ünlülüdür. Yokluk bildiren sıfatlar yapan bir ektir: ayak̟+suz "ayağı olmayan" 196a4; āzād+suz "hür olmayan, kul" 238b/6; dat+suz "tatsız" 203b/2; dıñ+suz "sessiz, suskun" 207a4; dil+süz "dilsiz, konuşamayan" 241a/8; ʹīmān+suz "inançsız" 199a/10; yak̟asuz "yakası olmayan" 206b/8

2.1.1.2. Fiilden İsim, Sıfat ve Zarf Türeten Ekler

-ç: Bu ek metnimizde yalnızca bir sözcükte görülmektedir: yigren-ç "iğrenç" 233a/3

-çek: Bu ek metnimizde yalnızca bir sözcükte görülmektedir. em-çek "meme, göğüs" 236b/8

-GU: Yuvarlak ünlülü olan bir fiilden isim yapma ekidir. güye-gü "güvey, damat" 184b/5; sev-gü "sevgi" 189b/2

-(I)m/-(U)m: Metnimizde bu ekin ünlü uyumuna girmediği görülmektedir: iç-üm "içecek, içmelik" 184a/12; öl-üm "ölüm, ölme durumu" 181b/7

-In/-Un: Metinde ünlü uyumuna girdiği örnekler olduğu gibi ünlü uyumuna girmediği örnekler yer almaktadır: büt-ün "bütün, tam" 232b/5; tüt-ün "tütün" 195b/7

-(A)ḳ: Geçişli ve geçişsiz fiillere gelen bir ek olup, aynı zamanda sıfat ve alet ismi yapar: bıç-aḳ "bıçak" 192a/10; dile-k "dilek, istek" 202b/8; ıra-ḳ "uzak" 226a/2; ḳuşa-ḳ 242b/8

-(U)ḳ: aç-uḳ "açık, kapalı olmayan" 203a4; buç-uḳ "yarım" 196a/7; böl-ük "bölük" 187a/12; ḳon-uḳ "konuk, misafir" 204a/6; yaz-uḳ "günah" 200b/10

-l: Metnimizde bu ek yalnızca bir sözcükte görülmektedir: düke-l(i) 185b/10;

-mur: Geçişsiz fiillere gelen bir ektir: yaġ-mur "yağmur" 191a/12

-ş: Metnimizde kalıcı isim yapmış olduğu tek bir örneği bulunmaktadır: in-(i)ş "iniş, yokuş karşıtı" 219a/8;

-t: Geçişli fiillere gelerek isim yapar: bin-it "binecek hayvan" 211a/8; ög-üt "öğüt, nasihat" 217a/1

-A/-I/-U: Eski Türkçe'de mevcut olan zarf-fiil ekleridir. Kalıplaşmış olarak edat yapar: daḫ-ı "dahi" 180b/5; öt-e "öte" 231a/5; ötür-ü "-den dolayı" 189b/10; ulaşdur-ı "sürekli" 196a/5

-U: Eski Türkçe'de mevcut olan *–g/-ġ* ünsüzleri düşerken kendinden önce gelen ünlüyü yuvarlaklaştırmıştır. Bunlar yapım eki olarak kullanılabilir duruma gelmiştir: öl-ü "ölü" 181b4; saç-u "saçı" 187b/10; ṣat-u "alışveriş" 241a/13

-(y)IcI: Fiilden sıfat yapan bir ektir. Ünlüleri düzdür. gezdür-ici "gezdiren" 187a/13; ḫōrla-(y)ıcı "aşağılayan" 244b/1; ısıt-ıcı "ısıtan" 210b/10

2.1.2. Fiil Türetme Ekleri

2.1.2.1. Fiilden Fiil Türetme Ekleri

I. Ettirgenlik Ekleri:

-Ar; -Ur, -Ir: elin çıḳar-dı "elini çıkardı" 182a/1; i´tiḳādsuzlıḳ ḳopar-ur "inançsızlık oluşturur" 200b/5; artur-am "arttırayım" 245a/6; bişür-e "pişirsin" 234a/7;geçür-di "geçirdi" 187b/8; bişir-ür "olgunlaştırır" 202b/9

-t: beñzet-ür (beñzedür) 196b/11; derlet-e+me-yiser-dür "terletemeyecektir" (derledimeyiserdür) 208b/9; çūpānlıḳ eylet-tüm "çobanlık yaptırdım" 204b/13; incit-e (incide) "incitsin" 212b/9

-dUr; -tUr: bıraḳdur-dum “attırdım” 204b/8; bildür-di “bildirdi” 243b/13; bindür-di “bindirdi” 187b/7; çekdür-se “çektirse” 195b/6; getür-e (<ge(l)-türe) “getirsin” 245a/2

-dAr: dönder-di “döndürdü” 181a/12; gönder-gil 199a/10

-z-: dam-uz-sa “damlatsa” 196b/6; em-(ü)z-ür- “emziren” 197b/1

II. Edilgenlik Ekleri:

-l: yarıl-a “yarılsın” 208b/2; baġlanıl-duġın “bağlanıldığını” 216b/11; düzülmiş “düzülmüş, dizilmiş” 246a/7; ırıl-maz ısa “ayrılmazsa” 226a4; yönel-e “yönelsin” 222a/8

-n: öden-mez “ödenmez” 216b/3; ṣınan-mışdur “denenmiştir” 219a/6; ṭolın-ur “batar” 208a/2

III. Dönüşlülük Eki:

-n: yaralan-mışlar “yaralanmışlar” 192b/8; yun-ıcaḳ “yıkandığında” 231a4

IV. İşteşlik Eki:

-ş: düriş-diler “çabaladılar” 182a4; gülüş-diler “gülüştüler” 211a/10; ḳuçış-maḳ “kucaklaşma” 219b/6

Metinde yer alan diğer fiilden fiil yapma ekleri:

-y-: Kuvvetlendirme ekidir (<Orh. T. *ḳo-d- TEKİN 2000: § 219): ḳo-y-a “bıraksın 225a/12

2.1.2.2. İsimden Fiil Türetme Ekleri

+A: ad+a-duġum “adadığım” 194b/7; oy(u)n+a-rın “oynarım” 244b/9; yoḳ+a-ya “dokunsun, yoklasın” 221b/5

+(A)l: yön+el-düm “yöneldim” 190b/11; buñ+al-dum “bunaldım, sıkıldım” 190b/13

+dA: al+da-n-sañ “aldansan” 180b/1

+(I)k: bir+ik-dür-üp “söz birliği yapıp” 244b/5

+lA: av+la-r “avlar” 235a/8; bağış+la-dı “bağışladı” 227a/6; bañ+la-ya “ezan okusun” 223a/1; beliñ+le-yü “korkarak, irkilerek” 213a/9; esen+le-ye “vedalaşsın” 225b/2

+sA: ṣu+sa-mış “susamış” 243a/12

2.2. İSİMLER

2.2.1. İsim Çekim Ekleri

2.2.1.1. Çokluk Ekleri

+lAr: Eski Türkçe döneminden beri işlek olarak kullanılan +lar/+ler çokluk eki metnimizde de sıklıkla kullanılmıştır: ağız+lar+ı “ağızları” 191a/98; azuḳ+lar+ı “yiyecekleri” 211a/7; bay+lar “varlıklılar” 232a/5; yatlu+lar “kötü olanlar” 240a/7; söz+ler “sözler” 192b/11; ümmet+ler+i “ümmetleri” 202a/12; yil+ler “yeller” 190b/13

Metnimizde çokluk I. ve II. kişi zamirlerinden sonra da +ler çokluk ekinin kullanılmış olduğu görülmektedir. Böylece anlam kuvvetlendirilmiştir: biz+ler+e 207b/6; siz+ler “sizler” 200a/5

+An Eski Türkçe döneminde mevcut olan +an/+en çokluk ekinin Merkezî Oğuz Türkçesi döneminde birkaç sözcükte kalıplaşmış olarak devam ettiği görülmektedir: <oġlan; oġul+an "(kız ya da erkek) çocuk 197b/1; <eren; er+en "yiğit, kahraman" 183a/2

+z: Eskicil bir çokluk eki olarak kabul edilen +z çokluk eki, birkaç sözcükte kalıplaşmış olarak kullanılmaktadır: beñiz "beniz" 186b/10; göz "göz" 206b/5

Çokluk I. ve II. kişi zamirlerinde: bi:z "biz" 180b4; si:z "siz" 208a/2

2.2.1.2. İyelik Ekleri

İyelik ekleri eklendiği sözcüklerin kişilere aitliğini bildirir:

I. Birinci kişi iyelik ekleri: Teklik eki +(u)m/ +(ü)m: cān+um "(benim) canım" 182b/ 3; düş+üm "(benim) düşüm" 213a/1; ḳan+um+ı "(benim) kanımı" 192a/3; kerem+üm "(benim) cömertliğim" 214a4; ser+üm+e "(benim) başıma" 194b/1

Çokluk eki +(u)muz/+(ü)müz: dōst+umuz+a "(bizim) dostumuza" 211b/10; ḥażret+ümüz+de "(bizim) huzurumuzda" 212b/12; ḳursaḳ+umuz+a "(bizim) midemize" 207b/7; söz+ümüz+e "(bizim) sözümüze" 183b/10;

II. İkinci kişi iyelik ekleri: Teklik eki +(u)ñ/ +(ü)ñ: buyruḳ+uñ+dan "(senin) buyruğundan" 185b/6; cemāl+üñ "senin cemalin" 180b/6; dost+uñ "(senin) dostun" 205a/5; iç+üñ+den "(senin) içinden" 185b/11; ṣūr+uñ+dan "(senin) sûrunun (sesinden)" 208b/7

Çokluk eki +(u)ñuz / +(ü)ñüz: arılıḳ+uñuz+a “(sizin) arılığınıza” 204a/11; gölge+ñüz “(sizin) gölgeniz” 184b/3; ṭā´at+üñüz “(sizin) ibadetiniz” 184a/11; yüz+üñüz “(sizin) yüzünüz” 184a/10

III. Üçüncü kişi iyelik ekleri: Teklik eki +ı/ +i; +sı/ +si: acılıḳ+ı “(onun) acısı” 203a/11; bahā+sı “(onun) değeri” 231a/8; beden+i “(onun) bedeni” 204a/5; delīl+i “(onun) kanıtı” 233a/9; efendü+si “(onun) eşi, kocası” 237a/10; gölge+si “(çadırının) gölgesi” 219b/13; ḳarındaş+ı+n “(kız) kardeşini” 237b/8;

Çokluk eki +ları/ +leri: bereket+leri+y+le “(bunların) bereketleriyle” 185b/11; ḳırġıl+ları+n (onların) yaşlılarını 245b/7; teyemmüm+leri “(onların) teyemmümleri” 229a/13; yüz+leri (onların) yüzleri” 191a/10

Türk dilinde, kimi zaman III. kişi iyelik eki almış sözcüklerin kalıplaşarak taban durumuna geldiği görülmektedir. Söz konusu sözcüklerin üstüne yeniden III. kişi iyelik eki gelerek ek yığılması olur:

biri+si <bir+i+si “biri, birisi” 236b4; dükeli+si <dükel+i+si “hepsi, tümü” 195b/9; kimi+si+n <kim+i+si+n “kimini, kimisini” 245b/8

2.2.1.3. Durum Ekleri

2.2.1.3.1. Yalın Durum

Hiçbir ek almayan yalın durum kök ve gövdelerin yanı sıra, iyelik eki ve çokluk eki almış isimlerden de oluşabilmektedir.

I. Kök ve gövdelerde: ad "ad, isim" 240a/3; baş "baş, kafa" 186b/9; eyü "iyi" 185b/12; gökçek "güzel, sevimli" 206b/13; kişi "kişi, insan" 186a4, ṭamu "cehennem" 184b/8

II. Çokluk eki almış sözcüklerde: balıḳlar "balıklar" 199b/9; ferişţehler "melekler" 199a/10; gökler 199a/9

III. İyelik eki almış isimlerde: ata+muz "atamız" 202a/3; cemālüñ "cemalin" 180b/6; düşüm "düşüm" 213a/1; ḫulḳum "huyum" 189b/5; Tañrımuz "Tanrımız" 213b/5.

2.2.1.3.2. İlgi Durumu

Metnimizde ilgi ekinin yalnızca dar-yuvarlak ünlülü *+uñ,/ +üñ; +nuñ/ +nüñ* şekilleri görülmektedir. Ünlü ile biten sözcüklerden sonra ekin, *+nuñ,/ +nüñ; ünsüzle biten sözcüklerden sonra ise ekin +uñ,/ +üñ*:'lü şekilleri kullanılmaktadır:

biregü+nüñ biregüye "herhangi birinin başka birine" 189a/13; bu+nuñ üstine "bunun üzerine" 193b/ 7; derviş+üñ üstine "dervişin üzerine" 212a/12; faḳih+üñ cānı "fakihin canı" 225b/11; Ṣırāṭ+uñ uzunlıġı "Sırat köprüsünün uzunluğu" 186a/2; ʻulemā+nuñ şifā otîla"ulemanın şifa otu ile" 241b/8

Birinci şahıs zamirlerinde ise, uzak-dudak benzeşmesi sonucu ekin, *-um/-üm'lü* şekilleri görülmektedir: ben+üm yolum "benim yolum" 186b/2; biz+üm ḳoldaşlarumuz "bizim arkadaşlarımız" 204a/8

2.2.1.3.2.1. İlgi Durumu Fonksiyonunda Kullanılan Diğer İsim Durum Ekleri: Metnimizde yalın hâldeki isim kök ya da gövdelerinin ve çokluk eki almış sözcüklerin de genitif eki fonksiyonunda kullanıldığı görülmektedir.

I. Yükleme durumu: aġ(ı)z+ı+n içinde "ağzının içindeki" 204a/9

2.2.1.3.3. Yükleme Durumu:

İsmi fiile bağlayan bir ektir. Metnimizde üç türlü yükleme durumu eki vardır:

I. +(y)ı / +(y)i: Metnimizde bu ekin, kalınlık-incelik uyumu dâhilinde olup düzlük-yuvarlaklık uyumu dâhilinde olmadığı görülmektedir. Ekin yalnızca düz-dar vokalli şeklinin kullanıldığı görülmektedir: ʼaẓamet+üm+i "büyüklüğümü" 185a/12; dīdār+(u)m+ı "didarımı" 205b/1; güyegü+(y)i "güveyi" 184b/5; kerem+(ü)m+i "cömertliğimi" 185a/12; Tanrı+(y)ı "Tanrı'yı" 191b4

II. +nı/ +ni: Metnimizde bu yükleme durumu eki yalnızca işaret zamirlerinden sonra kullanılmaktadır: a+nı "onu" 180b4; bu+nı "bunu" 201a/13; şu+nı "şunu" 208b/9

II. +n: Eski Türkçe'de bütün iyelik eklerinden sonra kullanılan +n yükleme durumu eki, metinimizde yalnızca üçüncü şahıs iyelik eklerinden sonra kullanılmaktadır: ad+ı+n "adını, ismini" 240b/6; at-ı+n "atını" 227b/9; barmaḳ+ı+n "parmağını" 181a/8; dırnaḳ+ı+n "tırnağını" 219a/11; el+i+n "elini" 188a/1

2.2.1.3.3.1. Yükleme Durumu Eki Fonksiyonunda Kullanılan Diğer İsim Durumu Ekleri:

I. Eksiz kullanım: Kimi iyelik eki almış sözcüklerin +ı/, +i ya da +nı/+ni yükleme durumu eklerini almaksızın belirtili nesne olarak kullanıldığı görülmektedir. Burada eksiz bir yükleme durumu eki söz konusudur: ṭalāḳ+uñ virdüm "talakını verdim" 234a/1

II. Yönelme durumu: kimse+ye "kimseyi" 236a/11; ḳolın yumaḳ+a "kolunu yıkamayı" 227a/13; su virmek+e "su vermeyi" 233b/1

2.2.1.3.4. Yönelme Durumu:

İsmi fiile bağlayan ve yönelme, yaklaşma ifade eden bir ektir Eski Türkçe'deki +ġa/+ge datif eki, Batı Türkçesine geçerken başındaki +ġ ve +g seslerinin süreklileşmesi ve yutulması sonucunda +a/+e datif eki oluşmuştur. Ünlüyle biten bir sözcüğe geldiğinde araya /y/ yardımcı sesi; üçüncü kişi iyelik eklerinden sonra ise araya zamir n'si gelmektedir.

Kullanılışları:

I. Fiilin yönünü bildirir: aġaç+a "ağaca" 243b/6; bur(u)nı+na "burnuna" 196b4; deñiz+e 204b/7; hevā+ya 212b/5; ortası+na secde+ye "secdeye" 191b4; üzeri+ne "üzerine" 185a/7

Ekin kişi zamirleriyle kullanımı Eski Türkçe'de olduğu gibi +ñ'lidir. Bu durum, ekin başındaki g ve ġ seslerinin sonradan düşmüş olduğunu kanıtlar niteliktedir: aña <a+(n)ġa "ona" 182a/13; baña <ben+ge "bana" 182b/5; buña <bu+(n)ġa "buna" 238a/7; saña <sen+ge "sana" 183b4

II. "… için; … sebebiyle" anlamını verir: benüm ´ışḳum+a "benim aşkıma, benim aşkım için" 188a4; boġazlamaḳ+a "boğazlamak için" 236a/8; namāz ḳılmaḳ+a "namaz kılmak için" 229a/9

III. Edatlarla kullanılışı: +(y)A degin: irte+ye degin "sabaha kadar" 207b/9; ḳuşluḳ+a degin "kuşluk vaktine kadar" 194a/13; ol vaḳt+e degin "o zamana kadar" 194a/7

2.2.1.3.4.1. Yönelme Durumu Eki Fonksiyonunda Kullanılan Diğer İsim Durumu Ekleri:

I. Eksiz kullanım: ṭavāf "tavafa" 221b/8

II. Yükleme durumu: a+nı ṭañlamaġıl "ona şaşırma!" 208b/7; şu+nı ṭañlaġıl "şuna şaşır! 208b/9; ol temeli birkaç taş urdı "o temele birkaç taş koydu." 209a/9-10

III. Bulunma durumu: a+n+da "oraya" 202b/6; evliyā maḳalātı+n+da "evliya bahislerine" 192b/9; oluġı altı+n+da "oluğu altına" 221a/5

IV. Ayrılma Durumu: dīvār+dan "duvara" 235b/6

V. Vasıta durumu: uçmaḳ+ıla "cennete" 180b/2; ḥācıları+yla "hacılarına" 213b/5

2.2.1.3.5. Bulunma Durumu:

İsmi fiile bağlayan ve bulunma ifade eden bir ektir. Eski Türkçe'de bulunma durumu eki +da/+de, +ta/+te şeklinde; fakat ünsüz uyumuna bağlı değildir. Metnimizde ise birkaç sözcük dışında (ri´ḳat+te "rekâtta" 217b/3-5; ḥaḳīḳat+te

“gerçekte” 228a/12) ekin genel olarak d’li şekillerinin kullanılmış olduğu görülmektedir. Bu sebeple, ünsüz uyumundan söz etmek mümkün değildir.

Kullanılışları

I. Bir yerde bulunmayı, beklemeyi ifade eder: alt+da “altta” 221a/5; a+n+da “orada” 192a/8; ben+de “bende” 182b/7; cihān+da “dünyada”199a/11; ḳarañu+da “karanlıkta” 222b/7; sefer+de “yolculukta” 197a/7; söz+de “sözde” 193b/1; yil+de “yelde” 199a/2

II. Zaman bildiren isimlere gelerek zarf yapar: añsuz+da “aniden, ani olarak” 186b/7; bir laḥża+da “bir anda” 187b/7; gün+de bir kez “günde bir kere” 212a/6

III. Sıfat-fiil ekleri üzerine getirildiğinde “-ınca, …-dIGI zaman” anlamlarını vererek zarf-fiil fonksiyonu kazanırlar: deg-en+de “miras kaldığında, kaldığı zaman” 236b/5

IV. Kesir sayılarında “bir şeyden biri” anlamında kullanılmaktadır: üç ülü+de iki ülüsi “üçte ikisi” 238a/6

2.2.1.3.5.1. Bulunma Durumu Eki Fonksiyonunda Kullanılan Diğer İsim Durumu Ekleri

I. Yönelme Durumu: oruç+a “oruçta, oruç tutmakta” 189a/8; ḳapusı+na “kapısında 212b/3; andı+na durmasa “yemininde durmasa” 226b/12

II. Ayrılma Durumu: namaz+dan “namazda, namaz esnasında” 227b/13

III. Vasıta Durumu: vaḳtin “vakitte, zamanda” 180b/13

2.2.1.3.6. Ayrılma Durumu:

İsmi fiile bağlayan ve ayrılma, uzaklaşma ifade eden bir ektir. Metnimizde ayrılma durumu ekinin tonlu şekli olan +dan/+den görülmektedir. Eski Türkçe döneminde kullanılan +dın/+din ayrılma durumu ekinin, metnimizde yön bildiren kimi edatlarla birlikte kullanıldığı görülmektedir: a+n+dan öñ+din "ondan önce" 204a/12; daşra+dın "dışarıdan" 221b/9

Kullanılışları:

I. Ayrılma, uzaklaşma ifade eder: aḫşam+dan "akşamdan" 207b/10; bāzār+dan "alışverişten" 239a/1; biregü+den "birisinden" 196b/1; gök+den "gökyüzünden" 212a/2; söz+den "sözden" 193b/8; süd+den "sütten "197b4

II. "-den dolayı, -dığı için" anlamını veren sebep bildirme görevinde kullanılmaktadır: baḳ-maḳ+dan "baktığı için" 190b/5; işit-mek+den "işitmekten dolayı" 190a4; ḳorḳu+dan "korkudan, korktuğu için" 186b/11

III. Edatlarla kullanılışı:

+dAn ayruḳ a+n+dan ayruḳ "ondan başka" 207a/12

+dAn ṣoñra a+n+dan ṣoñra "ondan sonra" 198a/11; bayram+dan ṣoñra "bayramdan sonra" 198b/8; iç-dük+i+n+den ṣoñra "içtiğinden sonra" 187a/7; oḳı-duḳ+ı+n+dan ṣoñra "okuduğundan sonra" 225a/11

+dAn yaña ben+den yaña "benden yana" 215a/12; ev+i+n+den yaña "evinden yana" 190b/11

2.2.1.3.6.1. Ayrılma Durumu Eki Fonksiyonunda Kullanılan Diğer İsim Durumu Ekleri:

I. Bulunma Durumu: Eski Türkçe döneminden itibaren +da/+de bulunma durumu eki aynı zamanda ayrılma durumu eki fonksiyonunda da kullanılmaktadır. Söz konusu kullanışın metnimizde de kimi örnekleri görülmektedir: boğazı+n+da "boğazından" 192a/12; ḳulları+n+da "kullarından" 244a/9 ser-gerdānlik+de "şaşkınlıktan" 187b/13

II. Eşitlik Eki: ardı+n+ça "ardından" 187b/12

2.2.1.3.7. Eşitlik Durumu Ekleri

Metnimizde asıl eşitlik eki olarak, +ca/+ce ekleri kullanılmaktadır. Metinde eşitlik görevinde kullanılan bir diğer ek de +layın/+leyin'dir. "kere, defa" anlamında kullan bu ek tek bir örnekte görülür: iki+leyin "ikinci kere" 198a/13

Kullanılışları:

I "… kadar" anlamında: şu+n+ca "şu kadar" 214a/10; vaḳt+ca "vakit kadar" 186a/5

II. "+(y)A göre" anlamında:ḥükm+i+n+ce "hükmüne göre" 237b/3; i´tibār+ca "görüşe göre" 193a/2; şer´ī+ce "şeriata göre" 244b/7

III. Ekin kalıplaşmış olarak kullanıldığı örnekler de metinde yer almaktadır: anca <*a+n+ca "öylece" 184a/3; ḳaçan <*ḳa+ça+n "ne zaman" 185a/9; ḳanca <*ḳa+n+ca "nasıl" 211a/8; nice <ni+ce "nasıl" 199a/2

2.2.1.3.7. Eşitlik Durumu Eki Fonksiyonunda Kullanılan Diğer İsim Durum Ekleri:

I. Ayrılma durumunda: i´tibār+dan "görüşe göre, itibarca" 193a/13

2.2.1.3.8. Vasıta Durumu

Metnimizde vasıta durumu +(I)n, +ıla / +ile ekleriyle sağlanmaktadır.

+(I)n: Metnimizde vasıta eki eskicil olarak ve kalıplaşarak zarflaşmış kimi sözcüklerde görülmektedir: añ+suz+ın "aniden, birden bire" 181b/13; dün+in "gece olduğunda" 208a/3; gündüz+in "gündüz olduğunda" 208a/2; ilk+in "ilk olarak" 204b/7; ḳıç+ın ḳıç+ın "geri geri" 225b/2

+(ı)la/+(i)le Metnimizde sıklıkla kullanılan vasıta durumu ekidir. ile edatının ekleşmiş şeklidir. aṣṣ+(y)la "faydayla" 218b/1; baḳmaḳ+ıla "bakmakla" 195b4; çoġan+ıla "sabun ile" 231a4; dil+île "diliyle" 191b/11; güç+ile "güçle, kuvvetle" 235a4; incü+(y)ile "inciyle" 187b/6; mertebe+(y)le "mertebeyle" 182b/12; ölçi+(y)le 209b/5

2.2.1.3.8.1. Vasıta Durumu Eki Fonksiyonunda Kullanılan Diğer İsim Durumu Ekleri

I. Yönelme Durumu: le̲z̲z̲etine "lezzetiyle" 206a/13; bu ṣuya üçüñüz bile alsun "bu suyla üçünüz birlikte (abdest) alsın." 229a/13

2.2.1.3.9. Yön Gösterme Ekleri:

Metnimizde +aru/+erü ve +ra/+re yön eklerinin seyrek olarak kullanıldığı görülmektedir.

+aru/+erü: Eski Türkçe dönemindeki +ġaru/+gerü yön ekinin bir kalıntısıdır: iç+erü "içeri" 181a/9; il+erü "ileri" 198a/3; üz+erü "üzeri" 191a/10

+ra/+re: ṣoñ+ra "sonra" 181b4; ṭaş+ra "dışarı" 228a/5; üz+re "üzeri" 242a/1

2.2.1.3.10. Sebep Gösterme Eki

Metnimizde sebep gösterme eki olarak +çun/+çün eki kullanılmaktadır. Eski Türkçe'deki uçun edatının ekleşmesi sonucu oluşmuştur: bulun-duḳ+ı+çun "bulunduğu için" 227a/8; ḥürmet+i+çün "hürmeti için" 191a/3; Tañrılıḳ+ı+çun "Tanrı olması sebebiyle" 183a/6;

2.2.1.4. Aitlik Eki

Metinde aitlik eki +ḳı/+ki ve +ġı biçiminde kullanılmaktadır: alt+ı+n+da+ġı+ları "altındakileri" 245a/11; ilerü+ki "önceki" 224b/3; ḳar(ı)n+ı+n+da+ġı "karnındaki" 236b/9

Metnimizde bir sözcükte kalınlık-incelik uyumunun olmadığı görülür: sendağı "sendeki" 234b/13

2.2.2. ZAMİR N'Sİ

III. şahıs iyelik eklerinden sonra isim çekim eklerinden birisi getirildiğinde araya bir "n" yardımcı ünlüsü getirilmektedir. Metnimizde zamir n'sinin düzenli olarak kullanılmış olduğu görülür: yir+i+n+e "yerine" 194b4; gün+leri+n+de

“günlerinde” 200a/11; çevre+si+n+de “çevresinde 202a/7; ḳız+ı+n+dan “kızından” 206b/7; ḳulaḳ+ı+n+a (kulağına) “kulağına” 208b/13

2.2.3. İSİMLERDE SORU

Metnimizde isimlerde soru +mı/+mi ekiyle yapılmaktadır: ben mi? “ben mi?” 192a/2; comerdlıḳ mı “cömertlik mi?” 214a/2; degül mi? “değil mi?” 226b/1; revā mı? “uygun mu?” 226b/1

2.2.4. SAYI İSİMLERİ

2.2.4.1. Asıl Sayı İsimleri

Türkçe Asıl Sayı İsimleri: bir “bir, 1” 181a/9; iki “iki, 2” 229a/3; üç “üç, 3” 181a4; dört, “dört, 4” 210b/1; biş “beş, 5” 195a/13; altı “altı, 6” 213a/13; yidi “yedi, 7” 199a/8; “sekiz, 8” 190a/7; on “on, 10” 195b/1; on iki, “on iki, 12” 210b/9; yigirmi “yirmi, 20” 238a/10; elli “elli, 50” 225b/5; altmış “altmış, 60” 196a/6; yetmiş “yetmiş, 70” 187b/5; yetmiş biñ “yetmiş bin, 70.000” 205b/6; yüz “yüz, 100” 214b/10; yüz biñ “yüz bin, 100.000” 183b/9; yüz yigirmi dört biñ “yüz biñ yirmi dört bin, 124.000” 185a/9

Metinde, Farsçadan alıntı olan tek bir sayı ismi yer almaktadır: hezārān hezār (<Far. hezār “bin” –ān “-ler”) “binlerce” 192a/8

2.2.4.2. Sıra Sayı İsimleri

Metinde sıra sayı isimleri +nçI ekiyle yapılmakta olup bu ekten sonra kimi zaman iyelik eki geldiği görülmektedir.

iki+nci “ikinci” 184b/13; üç+ünci “üçüncü” 202b/9; dört+inci(dördinci) “dördüncü” 206b/3; biş+inci “beşinci” 201b/2; yigirmi ṭoḳuzunçı yirmi dokuzuncu” 194b/11

2.2.4.3. Kesir Sayı İsimleri

Metinde, tek bir örnekte kesir sayı ismi tespit edilmiştir: üç ülüde iki ülü “üçte iki pay” 238a/2

2.2.4.4. Üleştirme Sayı İsimleri

Metinde üleştirme sayı isimleri +Ar/+şAr eki ile sağlanmaktadır.

bir+er “birer” 211b4; üç-er “üçer” 230a/7; dört+er (dörder) “dörder” 230a/5; yidi+şer “yedişer” 224b/6; on+ar “onar” 230a/6; yüz+er “yüzer” 213b/7

2.3. SIFATLAR

2.3.1. Vasıflandırma Sıfatları

Metinde, hem Türkçe hem de alıntı sözcüklerden oluşan vasıflandırma sıfatları yer almaktadır.

Türkçe Vasıflandırma Sıfatları: aḳ biz “ak, beyaz bez” 219a/12; bay kişiler “varlıklı kişiler” 215a/3; eyü ad “iyi ad, iyi isim” 240a/2; görklü ṭa´āmlar “güzel yemekler” 243b/13; ḳarañu cisimlü “karanlık cisimli” 193b/9; ḳuru üzüm “kuru üzüm” 197b/7; ṣarp iş “güç iş” 192a/2-3; ṭoġrı yol “doğru yol” 243b/13; uşaḳ oğlan “küçük çocuk” 201b/6; yavuz ´amel “kötü amel” 207a/3-4; yeşil ṭonlar “yeşil (renkli) elbiseler 213a/1; yiñi nāfe “yeni nafe” 226b/2

Alıntı Olan Vasıflandırma Sıfatları: ´ayıblu nefes “kusurlu nefes” 215a/11; ´azīz maḳām “saygın makam” 206b/3; herze söz “boş söz, laf” 193b/8; ẖōş ḳoḳulu

“güzel kokulu” 219b/11; laṭīf kitāb “güzel kitap” 226a/2; mübārek vücūd “kutsal beden” 189b/12

Farsça “bī-” Arapça “nā-” Ön Ekleri İle Kurulan Niteleme Sıfatları: Merkezî Oğuz Türkçesi’ndeki +sUz yokluk ekinin Farsçadaki ve Arapçadaki karşılıklarıdır: bī-çāre cihetlü “zavallı, çaresiz olan” 193b/9; bī-ġayret olan “gayretsiz olan” 244a/11; nā-maḥrem “mahrem olmayan” 190a/5

2.3.2. Belirtme Sıfatları

2.3.2.1. İşaret Sıfatları

Metinde; bu, şu, ol, şol, işbu işaret sıfatları kullanılmaktadır.

bu: bu söz “bu söz” 181a/3; bu mehleke “bu tehlike” 191a4; bu i´tibārla “bu görüşler” 193a/0; bu bāb “bu bölüm “194a/5

şu: şu ṭaġ “şu dağ” 180b4

ol: ol ´amel “o amel” 186a/13; ol barmaġı “o parmağı” 182a/7; ol kişi “o kişi” 187b/3; ol oruçlaruñ “o oruçların” 190a/5; ol ṭā´at “o ibadet” 189a/1

şol (<uş+ol): şol ḥadīṯden şu hadisten” 201a4; şol i´tibārca “şu bakımdan, açıdan” 193a/2; şol-ḳadar “o kadar” 190b/13; şol mertebeye “şu mertebeye” 203b4

işbu (<uş+bu): işbu bizi, “bu bezi” 236b/11; işbu du´āyı “bu duayı” 218a/7; işbu ḳoyını “bu koyunu” 237a/1; işbu ün heybeti “bu sesin gücü” 208b/5-6;

2.3.2.2. Sayı Sıfatları

2.3.2.2.1. Asıl Sayı Sıfatları

iki gözi “iki gözü” 186b/11; üç türlü millet çekiştiler. “üç türlü millet tartıştı.” 180b/13- 181a/1; dört rik´at namāz “dört rekat namaz” 210b/1; biş günlik “beş günlük” 218b4; otuz bölük saç “otuz kat saç” 187a/12; iki yüz kişi “iki yüz kişi” 195b/1

2.3.2.2.2. Sıra Sayı Sıfatları

ikinci şükri “ikinci şükrü” 184b/13; dördinci ḥikmet “dördüncü hikmet” 206b/3; bişinci ḳısmı “beşinci bölümü” 201b/2; yigirmi ṭoḳuzunçı gicesi “yirmi dokuzuncu gecesi” 194b/11; otuz birinci gün “otuz birinci gün” 194b/12

2.3.2.2.3. Üleştirme Sayı Sıfatları

birer ḥüccet “birer hüccet” 211b4; birer kez selām “birer kez selam versin.” 217a/6; dörder ay “dörder ay” 230a/5-6;

2.3.2.2.4. Kesir Sayı Sıfatları

Metinde kesir sayı sıfatının tek bir örneğinin yer aldığı görülmektedir: üç ülüde iki ülüsi “üçte iki pay” 238a/6

2.3.2.3. Soru Sıfatları

ne: ne gökçeklik “nasıl güzellik” 182b/7; ne ṭā´at “nasıl ibadet” 188a/6; ne yazuġı var “nasıl günahı var” 200b/10; ne-ḳadar ḳuvvet “ne kadar güç” 208b/12

2.3.2.4. Belirsizlik Sıfatları

Metinde Türkçe ve alıntı sözcüklerde belirtme sıfatları kullanılmaktadır.

Türkçe Belirsizlik Sıfatları

bir: "herhangi bir" anlamını ifade eden belirsizlik sıfatıdır: bir müsülmān kişi "Müslüman olan biri, herhangi bir Müslüman kişi" 217a/1; bir ḳız ḳarındaş "bir kız kardeş" 182b/8; bir nesneyi "herhangi bir nesneyi" 185a4

biraz: "az sayıda, çok olmayan" anlamlarını ifade eden bir belirsizlik sıfatıdır: biraz ṣu "biraz su" 229b/3; biraz pamuḳ "bira pamuk" 234b/3; biraz vaḳt "biraz zaman" 233b/8

birḳaç: "birkaç, az sayıda" anlamlarını ifade eden belirsizlik sıfatıdır: bir ḳaç lavaş 191a/12; bir ḳaç gün "birkaç gün" 197a/12; bir ḳaç ṭaş "birkaç taş" 209a/10

bir niçe: "bir çok, fazla" anlamlarını ifade eden bir belirsizlik sıfatıdır: Bir niçe kişiler "bir çok kişi, çoğu kişi" 243b/7; bir niçe kāfirler "bir çok kafir, kafirlerin çoğu" 185a/7-8

çoḳ: "çok, fazla" anlamlarını ifade eden bir belirsizlik sıfatıdır: çoḳ zaḥmetler "çok zahmet" 205a/9; çoḳ kerem "çok, fazla cömertlik" 214a/10; çoḳ aṣṣı "çok yarar, fayda" 218b/1

degme: "her bir" anlamında kullanılan bir belirsizlik sıfatıdır: degme bir diken "her bir diken" 203a/12; degme kez "her bir kez" 221b/3; degme kişi "her kişi, herhangi bir kişi" 226a/6

ḳamu: "bütün, her" anlamlarını ifade eden bir belirsizlik sıfatıdır: ḳamu ṭā´atlar "bütün ibadetler" 188b/5; ḳamu ḫışmîla "bütün öfkesiyle" 208b/6; ḳamu muṣannifler "bütün musannifler" 231b/7

Alıntı Olan Belirsizlik Sıfatları

fülān: "belirsiz bir şey, falan" anlamlarını ifade eden ve Arapçadan alıntı olan bir belirsizlik sıfatıdır: fülān kişi "falankişi, (…) kişi" 187b/1; fülān iş "falan iş, (…) iş" 234b4

her: "bütün, hep" anlamlarını ifade eden ve Farsçadan alıntı olan bir belirsizlik sıfatıdır: her nesne "her nesne"193a/12;

her bir (<Far. her + T. bir): "her, her bir" anlamlarını ifade eden bir belirsizlik sıfatıdır: her bir ḥālde "her bir durumda" 220a/2; her bir ṭā´at "her bir ibadet" 206b/1; her bir menzil "her bir menzil" 218a/12-13

hīç: "yok olan, hiç, hiçbir" anlamlarını veren ve Farsçadan alıntı olan bir belirsizlik sıfatıdır: hīç kimsene "hiç kimse" 182b/10; hīç nesne "hiçbir nesne" 229b/8; hīç gümān "hiçbir kuşku" 240a/1

2.3.3. Sıfatlarda Karşılaştırma ve Küçültme

2.3.3.1. Karşılaştırma sıfatları

Metinde, sıfatlarda karşılaştırma +rAK ve +IrAK ekleriyle yapılmakta olup üçü Türkçe ikisi alıntı olmak üzere toplam beş sözcükte tespit edilmiştir: artuḳ+ırak (artuġırak) "daha çok" 209a/5; artuḳ+raḳ (artuġraḳ) 224b/9; çoḳ+ıraḳ (çoġıraḳ) "daha çok" 194a4; yig+rek "daha iyi, daha üstün" 197a/3; ´aẓīm+raḳ (<Ar.´aẓīm + T.

+raḳ) “daha ulu, daha yüce” 193b/9; tīz+irek (<Far. tīz + T. +irek) “daha hızlı, daha çabuk” 199b/1

2.3.3.2. Küçültme Sıfatları

Metinde, sıfatlarda küçültme +cUK ekiyle yapılmaktadır: ara+cuḳ “dar, daracık” 181b/12; küçü(k)+cük “çok küçük, ufak” 196b/8; oġlan+cuḳ “küçük çocuk, bebek” 239a/10; ṣu+cuḳ “az miktarda su, su birikintisi” 233b/7

2.4. ZARFLAR

2.4.1. İşlevleri Bakımından Zarf Türleri

2.4.1.1. Durum Zarfları

Metinde, Türkçe ve alıntı sözcüklerden oluşan çeşitli durum zarfları kullanılmaktadır.

Türkçe durum zarfları:

añul: “ağır, yavaş” anlamını ifade eden bir durum zarfıdır: dördüni añul ḳıla “dördünü yavaş yapsın.” 221b/3

añsuzda/añsuzdan/añsuzın: “aniden, ani olarak” anlamlarını ifade eden bir durum zarfıdır: añsuzda, gözümden ḥicāb gitti “ansızın gözümden perde gitti.” 186b/7; Añsuzdan bir yigit gelür. “aniden bir yiğit gelir.” 187a/11; añsuzın tābūt çatladı “ansızın tabut çatladı” 181b/13;

eyle/öyle (<ol+ile): “öyle, öylece” anlamlarını ifade eden durum zarflarıdır: eyle dut “öyle say, farzet.” 206b/11; öyle olıcaḳ “öyle olduğunda” 230a/8

böyle (<bu+ile): "böyle, bu şekilde" anlamlarını ifade eden durum zarfıdır: böyle diyicek "böyle dediğinde" 181b/5

şöyle (şu+ile): "şöyle, şu şekilde" anlamlarını ifade eden durum zarfıdır: şöyle olur "şöyle olur" 185b/3

nicesi: "nasıl, ne şekilde" anlamlarını ifade eden bir durum zarfıdır: gökdeki bedr ayı nicesi görür-ise "gökteki ayı nasıl görürse" 188b/10

girü: "yine, tekrar" anlamlarını ifade eden bir durum zarfıdır: Ölümden ṣoñra, girü dirlik var mı? "ölümden sonra tekrar yaşam var mı?" 181b4-5

yalıñuz/yaluñuz: "yalnız, tek" anlamlarını ifade eden bir durum zarfıdır: bādiyede giderdüm yalıñuz "kırda tek başıma giderdim" 182a/9-10; ṣāliḥ kişi yaluñuz eydürse "akıllı bir kişi tek başına (şöyle) söylerse" 195a/5-6

yine: "yeniden, tekrar" anlamlarını ifade eden bir durum zarfıdır: yine yiñileyiser-dür. "yine yenileyecektir." 209b/8

Alıntı olan durum zarfları:

hemān (<Far hem + Far. ān.) "yalnızca, sadece" anlamlarını ifade eden bir durum zarfıdır: gün nūrı, hemān nūr-dur "gün ışığı yalnızca ışıktır." 242a/12

tīz/tīzcek/tīzirek (<Far. tīz + T +cek/+irek): "çabucak, hızlıca" anlamlarını ifade eden ve farsçadan alıntı olan bir durum zarfıdır: tīzcek dökesini tīz dökmeye "çabucak dökeceğini çabuk dökemesin" 245b/11-12; tīzirek koşdurġıl "çabucak koştur." 199b/1

lā-cerem: "kuşkusuz, şüphesiz" anlamlarını ifade eden ve Arapçadan alıntı olan bir durum zarfıdır: lā-cerem ḥarāmdur. "kuşkusuz haramdır." 236a/7

Türkçe+alıntı ögeli durum zarfları:

şol resm (<T. şol + Ar. resm): "şu şekilde, şöyle" anlamlarını ifade eden bir durum zarfıdır: şol resme işleye "şu şekilde işlesin." 222a/9

2.4.1.2. Zaman Zarfları

Metinde Türkçe ve alıntı sözcüklerden oluşan zaman zarfları kullanılmaktadır. Bunlardan bazıları ikileme şeklindedir.

Türkçe zaman zarfları:

berü: "-den beri" anlamını ifade eden bir zaman zarfıdır: biş yıldan berü Efendüsi ölmiş "beş yıldan beri efendisi ölüymüş, efendisi öleli beş yıl olmuş" 237a/9-10

bugün: "bugün, şimdiki zaman" anlamlarını ifade eden bir zaman zarfıdır: bugün daḫı gelüñ "bugün de gelin." 184a/13; bugün ol oruçlaruñ bayramın eylegil "bugün de o oruçların sevincini yaşa." 190a/5-6

bir gün: "herhangi bir gün" anlamını ifade eden bir zaman zarfıdır: bir gün iñiledi "bir gün inledi" 185b4

bir gün-ile bir dün: "yirmi dört saat, bir gün" anlamlarını taşıyan bir zaman zarfıdır: bir gün ile bir dünde üç yüz altmış kez naẓar ḳılurdum "bir günde üç yüz altmış kez bakardım" 189b/11-12

degin: "-e kadar, (…) zamana kadar" anlamlarını taşıyan zaman zarfıdır. Yönelme durumu ekiyle birlikte kullanılmaktadır: ṭañladan öyleye degin aylaḳ yörise gerek "sabaktan akşama kadar aylak yürmelidir." 210b/3-4

dünle: "geceleyin" anlamını ifade eden bir zaman zarfıdır: kişi dünle yörüse gerek "kişi geceleyin yürümelidir" 218b/3

gice: "gece, geceleyin" anlamını ifade eden bir zaman zarfıdır: Gice, Tañrı'yı düşümde gördüm "gece Tanrı'yı düşümde gördüm." 214a/1-2

gündüzin: "gündüz vakti" anlamını ifade eden bir zaman zarfıdır: güneş gündüzin ṭoġar "güneş sabah doğar" 208a/1

ilerü "önce, -den önce" anlamını ifade eden ve ablatif ekiyle birlikte kullanılan bir zaman zarfıdır: zevālden ilerü oruca niyyet eylese revādur "zevalden önce oruca niyet eylemesi revadır." 198a/3

ilkin: "önce, ilk olarak" anlamlarını veren zaman zarfıdır: ilkin oġlı öldi "önce oğlu öldü" 238a/1

irte: "sabah" anlamına gelmektedir: irte olıcak gün aydınlığı… "sabah olduğunda gün aydınlığı…" 200a/2

irtesi: "sonraki" anlamını ifade eden bir zaman zarfıdır: bayram irtesi öyleden girü yaya vara "bayram sonrası tekrar yürüyerek gitsin" 224b/5

irtelü gicelü: "sabah akşam" anlamını ifade eden ikileme biçiminde bir zaman zarfıdır: irtelü gicelü, altmış yoḳsulı ḫōş yiyesiler eyleyüp, ṭoyursa revādur "sabah ahşam, altmış yoksula güzel yemekler verip, doyurursa revadır." 196a/10-11

öyle: "öğlen, öğle vakti" anlamlarını ifade eden bir zaman zarfıdır: öyle olıcaḳ, öyle namāzın ve ikindü namāzın bile ḳıla "öğle vakti geldiğinde öğle namazını ve ikindi namazını birlikte kılmalıdır." 222b/13- 223a/1

ṣoñ/ṣoñra: "sonra, -den sonra" anlamlarını ifade eden zaman zarflarıdır. Ayrılma durumu ekiyle birlikte kullanıldığında "-den sonra" anlamını taşır: andan soñ üçi eyittiler "ondan sonra üçü (şöyle) söyledi" 181a4; ṣoñra Abdü'l-muṭṭalib, ol temeli bir ḳaç ṭaş urdı "sonra Abdülmuttalip o temele birkaç taş koydu" 209a/9-10; bayramdan soñra ulaşdurı gündür "bayramdan sonraki gündür" 198b/8

ṭañla: "tan vakti, sabahleyin" anlamlarını ifade eden bir zaman zarfıdır: ṭañla, dört rik´at namāz-dur "sabahleyin dört rekat namazdır." 210b/1

Alıntı olan zaman zarfları:

evvel: "önce" anlamını ifade eden ve Arapçadan alıntı olan bir zaman zarfıdır: evvel bir müsülmān kişi ala getüresin "önce müslüman olan bir kişi alıp getirmelisin" 217a/1

hemīn: "hemen, o anda" anlamlarını ifade eden ve Farsçadan alıntı olan (<Far. hem + Far. īn) bir zaman zarfıdır: hemīn kim bir Müsülmān içerü girdi "o anda bir Müslüman içeri girdi" 181a/9-10

hemīşe: "her zaman, daima" anlamlarını ifade eden ve Farsçadan alıntı olan bir zaman zarfıdır: andan ´ināyet hemīşe şöyle olur "O'ndan (gelen) yardım daima şu şekilde olur" 185b/2-3

henüz: "şimdiye kadat, hala" anlamlarını ifade eden ve Farsçadan alıntı olan bir zaman zarfıdır: henüz gün var-iken ol gün dutsa "henüz gün varken, o gün tutmalı" 198a/10-11

her-dem: "her zaman" anlamını ifade eden ve Farsçadan alıntı (<Far her + Far dem) olan bir zaman zarfıdır: her-dem ´ulemādan ṣorsa gerek "her zaman ulemaya sorması gerekir" 242b/11-12

hergiz: "hiçbir zaman, asla" anlamlarınıo ifade eden ve Farsçadan alıntı olan bir zaman zarfıdır: ol farīżaya hergiz irişilmez "o farza hiçbir zaman ulaşılmaz" 210b/7-8

Türkçe + alıntı olan zaman zarfları:

bir laḥẓa (<T. bir + Far. laḥẓa): "bir anda" anlamını veren bir zaman zarfıdır: bir laḥẓada ṣırāṭı geçürdi "bir anda Sırat'ı geçirdi" 187b/7-8

şimdiki zamān (<T. şimdi + Far. zamān) "bu devir, şimdiki zaman" anlamlarını ifade eden bir zaman zarfıdır: şimdiki zamānda: "Fülānuñ içinde ne varduġın biz ne bilelüm?", dimek yoḳdur "şimdiki zamanda: 'filanın içinde ne olduğunu niz nasıl bilelim', demek yoktur." 244a/1-2

2.4.1.3. Yer Zarfları

Metinde geçen yer zarfları şunlardır:

alt: "alt, üst karşıtı" anlamlarını ifade eden bir yer zarfıdır: Ka´be'nüñ (5) oluġı altında varıcaḳ "Kabe'nin oluğunun altına vardığında" 221a4-5

anda: "orada" anlamını ifade eden bir yer zarfıdır: anda durmamaḳ gerek "orada durmamak gerekir" 223a/13-223b/1

ardınca: "ardından" anlamını ifade eden bir yer zarfıdır: ben ardınca baḳa ḳaldum "ben ardından bakakaldım" 187b/12

aşaġa: "aşağı" anlamını ifade eden bir yer zarfıdır: boġazından aşaġa az nesne iner "boğazından aşağıya az bir şey iner" 232b/3-4

içerü daşra: "içeride dışarıda" anlamında ikileme biçiminde kullanılmış olan bir yer zarfıdır: dürlü dürlü işi içerü daşra, ´ulemāsuz bitmez "içeride ve dışarıdaki türlü türlü işi ulemasız bitmez." 240a/13

orta: "orta yer" anlamını ifade eden bir yer zarfıdır: ol Mīl ortasında yile "o milin (Mîl-i Ahsâr) ortasında hızlıca yürüsün" 222a/5-6

öñ: "ön taraf" anlamını ifade eden bir yer zarfıdır: Buraġ öñine getürdi "Burak'ın (cennetteki bir at) önüne getirdi" 187b/6-7

üst: "üst taraf, alt karşıtı" anlamını ifade eden yer zarfıdır: Arafāt ṭaġı üstinde bir ḫuṭbe daḫı oḳıya "Arafat dağının üzerinde bir hutbe daha okusun" 222b/12

2.4.1.4. Azlık-çokluk Zarfları

Metinde, Türkçe ve alıntı sözcüklerde azlık-çokluk zarflarının kullanıldığı görülmektedir.

Türkçe azlık-çokluk zarfları

artuḳ: “çok, fazla” anlamını ifade eden bir azlık-çokluk zarfıdır: diremden artuḳ olıcaḳ “diremden fazla olduğunda” 226b4

az: “sayıca eksik olan, çok karşıtı” anlamlarını ifade eden bir azlık-çokluk zarfıdır: ´ömrini az eylegil “ömrünü az yap, ömrü az olsun.” 199a/8

biraz: “az, sayıca eksik olan” anlamını ifade eden bir azlık-çokluk zarfıdır: biraz panbuḳ baṣsunlar “biraz pamuk bassınlar” 234b/3

çoḳ “çok, pek” anlamlarını ifade eden bir azlık-çokluk zarfıdır: Zemzem ḳuyusından çoḳ ṣu içe “Zemzem kuyusundan çok su içsin” 224b/11-12

gey: “çok, pek” anlamlarını ifade eden bir azlık-çokluk zarfıdır: key aydın olıcaḳ Mina’ya vara 223b/13

iñen: “çok, pek” anlamını ifade eden bir azlık-çokluk zarfıdır: iñen iñen ġarīb-durur “çok çok tuhaftır.” 206a/8

ḳadar: “kadar, miktar” anlamlarını ifade eden bir azlık-çokluk zarfıdır: ne ḳadar göñli dilerse, “gönlü ne kadar isterse” 222a/10; şol-ḳadar buñaldum kim (…) “öyle çok bunaldım ki…” 190b/13

niçe: çok, pek” anlamını ifade eden miktar zarfıdır: bir niçesin bıraḳsun “bir çoğunu bıraksın” 234a/12

Alıntı olan azlık-çokluk zarfları:

şemme: “biraz, pek az” anlamlarını veren bir azlıḳ-çokluk zarfıdır: bir şemme eyittük “bir miktar söyledik” 242b/5

2.4.1.5. Soru Zarfları

ne: "ne, nasıl, hangi?" anlamında kullanılan bir soru zarfıdır: "Fülānuñ içinde ne vardugın biz ne bilelüm? "filanın içinde ne olduğunu biz nasıl bilelim?" 244a/1-2

n'içün: (<ne+içün): "neden, niçin?" anlamında kullanılan bir soru zarfıdır: bu fülān kişiye n'içün ḳıf virmedüñüz "bu filan kişinin eline neden kadeh vermediniz? 187b/1

nite: "ne, nasıl" anlamlarında kullanılan bir soru zarfıdır: nite ola bunuñ cevābı? "bunun cevabı nasıldır?" 233a/13

ḳanḳı: "hangi, hangisi?" anlamında kullanılan bir soru zarfıdır: yā Resūlu'llāhi! Ol iki iş ḳanḳısıdur? "ey Resulu'llahi! o iki iş hangisidir?". 208a/8-9

niye: "niçin, neden?" anlamında kullanılan bir soru zarfıdır: ḫ̆āce ṣorar kim: nite oldı, niye geldüñüz? "hoca sorar: 'ne oldu, niçin geldiniz?'" 212a/13

2.5. ZAMİRLER

2.5.1. Kişi Zamirleri

Metindeki teklik ve çokluk kişi zamirleri, almış oldukları isim durum eklerine göre şu şekilde çekime girmektedir:

Teklik	**I. kişi**	**II. kişi**	**III. kişi**
Yalın durum	ben (180b/3)	sen (180b/1)	ol (180b/7)
İlgi durumu	benüm (180b/2)	senüñ (180b/6)	anuñ (181a/4)

Yükleme durumu	beni (183b/12)	seni (180b/1)	anı (180b/4)
Yönelme durumu	baña (182a/5)	saña (182b/3)	aña (182a/13)
Bulunma durumu	bende (182b/7)	sende (189b/12)	anda (192a/8)
Ayrılma durumu	benden 183a/13)	senden (200b/4)	andan (183a/4)
Çokluk	**I. kişi**	**II. kişi**	**III. kişi**
Yalın durum	biz (180b/4)	siz (207b/12)	anlar (215b/1)
İlgi durumu	bizüm (202b/4)	sizüñ (184a/10)	anlaruñ (191a/8
Yükleme durumu	bizi (199b/3)	sizi (245a/6)	anları (192b/5)
Yönelme durumu	bize (199b/1)	size (210a/4)	anlara (210a/3)
Bulunma durumu	bizde (metinde yok)	sizde (metinde yok)	anlarda (metinde yok)
Ayrılma durumu	bizden (206a/9)	sizden (189b/9)	anlardan (200a/12)

Metnimizde, çokluk I. ve II. kişi zamirlerinin üzerine anlamı güçlendirmek için "–ler" çokluk ekinin getirilmiş olduğu da görülmektedir: bizlere "bizlere" 207b/6; sizler "sizler" 200a/5

2.5.2. İşaret Zamirleri

Metinde, "bu, ol, şu, işbu" işaret zamirlerinin kullanılmış olduğu görülmektedir: bunlara ṣormaḳ gerek "bunlara sormak gerekir." 215b/13; işbundan ṭaşra "bunun dışında, bundan başka" 194a/2; şundan ḳatı ditrer "şundan kuvvetli

titrer.” 199a/2; bir cevāb oldur “bir cevap şudur:” 184b/4; andan öñdin “ondan önce” 204a/12; anı yise “onu yese” 195b/8

2.5.3. Dönüşlülük Zamirleri

Metinde, “kendü”, “kendüz” ve “öz” dönüşlülük zamirlerinin kullanıldığı ve isim durum ekleriyle çekime girdiği görülmektedir.

kendü: kendü “kendi” 187b/1; kendü+ye “kendine” 203a/13; kendü+nüñ “kendisinin” 237b/13

kendüz (kendü+öz <ET. kentü EDPT. 728b; <ET. öz EDPT. 278a): kendüz+i+n “kendisini” 203a/3; kendüz+i+n+e “kendisine” 194b/1

öz: Metinde yalnızca iki yerde geçmektedir: öz+i “kendi, özü” 192b/5, 192b/8

2.5.4. Belirsizlik Zamirleri

Metinde geçen Türkçe belirsizlik zamirleri şunlardır:

ayruḳ (<ET. aḍır-(u)ḳ EDPT. 65a): “başka, başkası” anlamlarını ifade eden bir belirsizlik zamiridir.

ḳalanı ayruġuñ dimek olmaz “kalanı başkasının demek olmaz.” 188b/4-5

biregü: “birisi, herhangi biri” anlamlarını ifade eden bir belirsizlik zamiridir.

biregü geldi. “birisi geldi.” 191a/12

biregü ṭanuḳlıḳ virse “birisi tanıklık verse” 195a/9

biri/birisi: “biri, birisi” anlamlarını ifade eden belirsizlik zamiridir.

Eger ol altıdan biri degül-ise. “o altı (kişiden) birisi değilse” 213a/13

birisi ḳaravaşdur. “(içlerinden” birisi cariyedir.” 238a/8

bir niçe: “bir çoğu” anlamını ifade eden bir belirsizlik zamiridir.

bir niçesin yutsun. “bir çoğunu yutsun.” 234a/12

her birisi (<Far. her + T. birisi): “her biri, her birisi” anlamlarını ifade eden bir belirsizlik zamiridir.

her birisi niyyet eyledi. “her biri niyet etti.” 228b/13

dükeli (<ET. tükel: EDPT. 480b): “hepsi, tümü” anlamlarını ifade eden bir belirsizlik zamiridir.

dükelimüz anuñ ḳatına varalum “hepimiz onun huzuruna gidelim.” 181a/4-5

dükelinüñ cezāsın ben virür ven. “hepsinin cezasını ben veririm.” 188b/5

ḳamu (<ET. ḳamaġ EDPT. 627a) “hepsi, tümü” anlamlarını ifade eden bir belirsizlik zamiridir.

ḳamusından ṣoñra eyttüm “hepsinden sonra söyledim” 205a/3-4

ḳanḳı/ḳanḳısı (<DLT ḳanı+ḳı CTD. III, 126; <ḳanı:ḳı EDPT. 637b): “hangisi” anlamını ifade eden bir belirsizlik zamiridir.

ḳanḳısı olursa “hangisi olursa” 229b/7

ḳanḳıñuz gerekse “hanginize gerkse” 229a/11

kim, kimi: "kimi, kimisi" anlamlarını ifade eden belirsizlik zamirleridir.

kim eydür oğlum öldi kim eydür atam öldi "kimisi 'oğlum'; kimisi 'babam öldü' der."192b/2

kimi bay; kimi yoḳsul "kimi varlıklı, kimi yoksul" 206b/12

kimse (<kim+i-se): "kim, kimse" anlamlarını ifade eden ve isim durum ekleriyle çekime giren belirsizlik zamiridir.

kimse incidmedin yoḳayu bilürse, yoḳaya. "kimseyi incitmeden dokunabilirse dokunsun." 221b4-5

kimseye uymamış olur. "kimseye uymamış olur." 228b/1

kimsene (<kim+i-se ne): "kim, kimse" anlamlarını ifade eden belirsizlik zamiridir.

kimsene oruç dutduġın bilmez. "kimse oruç tuttuğunu bilmez." 188b/13-189a/1

döndüm, baḳdum hīç kimsene yoḳ. "döndüm, baktım hiç kimse yok." 182b/10-11

her kim (<Far. her + T. kim): "herhangi biri, kimse" anlamlarını ifade eden belirsizlik zamiridir. Genellikle şart cümleleriyle birlikte kullanılmıştır.

her kim, ḳatılıḳ belāsın çekmedi "her kim güçlük, sertlik belasını çekmediyse" 185a/1-2

her kim ol ḥāletde sininden baş ḳaldurursa “her kim o durumda mezarından başını kaldırırsa” 187a/1

nesne (<ne+i-se ne): “nesne, şey, herhangi bir şey” anlamlarını ifade eden bir belirsizlik zamiridir.

hīç nesnesi ḳalmasa “hiçbir şeyi kalmasa” 229b/8-9

nesne görinü ḳalmaz. “hiçbir şey görünmez.” 231a/5

Metinde Türkçe belirsizlik zamirleri dışında Arapçadan alıntı olan “cümle” ve “fülān” belirsizlik zamirlerinin de yer aldığı görülmektedir:

evin şehrin cümlesin terk eyledi “evini, şehrini, hepsini terk etti.” 203a/1

fülānuñ içinde ne varduġın biz ne bilelüm? “filanın içinde ne olduğunu biz nereden bilelim?” 244a/1-2

2.5.5. Soru Zamirleri

Metinde, kişiler için “kim”; nesneler için ise “ne” soru zamirlerinin kullanılmış olduğu görülmektedir. Bununla birlikte ḳanı “nerede?”, ḳanca “nereye”, ḳanḳı “hangi, ne?” soru zamirleri de metnimizde yer almaktadır.

ol kimdür? “o kimdir?” 187b/13; ma´nīsi nedür? “anlamı nedir?” 188b/2; yā hüccetüñ ḳanı? “öyleyse hüccetin nerede?” 211b/3; ol iki iş ḳanḳısıdur? “o iki iş hangisidir?” 208a/8-9; ḳanca gidersin? “nereye gideceksin?” 211a/8

2.6. EDATLAR

Metnimizde yer alan edatlar, anlam ve görevlerine göre aşağıdaki şekilde sınıflandırılmıştır:

2.6.1. Çekim Edatları

2.6.1.1.Benzerlik Bildiren Edatlar:

Metnimizde "gibi, dürlü/türlü" benzerlik bildiren edatlar olarak kullanılmıştır.

gibi: "gibi, benzer" anlamında kullanılan bir edattır: altun gibi "altın gibi, altına benzer" 184b/9; bayraḳ gibi "bayrak gibi" 208b/2; benüm gibi+ye "benim gibi birine" 182b/10; gözîle görmiş gibi "gözüyle görmüş gibi" 206b/5; yimiş gibi "yemiş gibi" 233a4; Zülāl gibi "Zülal suyu gibi" 243a/2

dürlü "gibi, çeşit" anlamında kullanılan bir edattır: ne dürlü ṭā´at "ne türlü bir ibadet" 188a/9; üç dürlü millet "üç farklı millet" 181a/1

2.6.1.2. Yer ve Tarz Bildiren Edatlar

Metinde, "daşra/taşra, içerü, üstine, üzerine" yer ve tarz bildiren edatları olarak kullanılmaktadır: daşra "dışarı" 241a/13; içerü "içeri" 241a/13; bunuñ üstine "bunun üzerine" 187b/10; anuñ üzerine "bunun üzerine" 181a/1; taşra "dışarı" 228a/5

2.6.1.3. Yön Bildiren Edatlar

Metinde, "aşaġa, degin, ḳarşu, yaña" yön bildiren edatlar olarak kullanılmaktadır:

aşaġa: Ayrılma durumu ekiyle birlikte kullanılan bir edattır: boğaz+ı+n+dan aşaġa "boğazından aşağıya doğru" 232b4

degin: "-e doğru" anlamında ve yönelme durumu ekiyle birlikte kullanılan bir edattır: ol bucaḳ+a degin "o köşeye kadar" 221a/2

ḳarşu: "-e karşı, e doğru" anlamında ve yönelme durumu ekiyle birlikte kullanılan bir edattır: Ḥacerü'l-Esved'e ḳarşu "Hacerü'l Esved+e karşı" 220b/10

yañа: "yana, yanından" anlamında ve ayrılma durumu ekiyle birlikte kullanılan bir edattır: evin+den yañа "evinden tarafa" 190b/11; Ka´be+den yañа "Kabe yönüne" 221b/11; Merve'den yañа "m"erve yönüne" 222a/5

2.6.1.4. Zaman Bildiren Edatlar

Metinde zaman bildiren edatlar, "berü, degin, girü, öñdin, ṣoñ, ṣoñra" ile Arapçadan alıntı olan evvel "önce" ve Farsçadan alıntı olan tā" "-a kadar" edatlarıdır.

berü: "-den beri, -den itibaren" anlamında ve ayrılma durumu ekiyle birlikte kullanılan bir edattır: biş yıl+dan berü "beş yıldan beri, beş yıldır" 237a/10

degin: "-e kadar" anlamında ve yönelme durumu ekiyle birlikte kullanılan bir edattır: irteye degin uyumaz; "sabaha kadar" 207b/9; ḳuşluḳ+a degin "kuşluk vaktine kadar" 194a/13; ol vaḳt+e degin "o zamana kadar" 194a/7; ṭañladan öyle+ye degin "sabahtan öğle vaktine kadar" 210b/5

evvel: "ilk, önce" anlamına gelen Arapçadan alıntı bir edattır: evvel bir müsülmān kişi ala getüre "öncelikle Müslüman bir kişi alıp getirsin." 217a/1; evvel rik'atta "ilk rekatta" 217a/3

girü: "den sonra, den itibaren" anlamında ve ayrılma durumu ekiyle birlikte kullanılan bir edattır: . an+dan girü "ondan sonra" 183a/6; imdi+den girü "şimdiden sonra bundan böyle" 201a4

öñdin: "önceki, evvelki" anlamında ve ayrılma durumu ekiyle birlikte kullanılan bir edattır: andan öndin "ondan önceki" 204a/12

ṣoñ/ṣoñra: "-den sonra" anlamında ve ayrılma durumu ekiyle birlikte kullanılan bir edattır: a+n+dan soñ "bundan sonra" 181a4; bildük+den ṣoñra "bildikten sonra" 241a/1; içdügin+den ṣoñra "içtikten sonra" 187a/7; ölüm+den sonra "ölümden sonra, öldükten sonra" 181b4

tā: "-e kadar" anlamını taşıyan Farsçadan alıntı olan bir edattır: tā kendü yirlerin ṭamuda görmeyince "kendi yerlerini cehennemde görmeyinceye kadar" 199b/12-13; tā gül-āb adın adanınca "gülâb adını alıncaya kadar" 203b/2

2.6.1.5. Miktar Bildiren Edatlar

ḳadar: "gibi, miktarınca" anlamında kullanılan bir edattır: aya ḳadarınca "avuç içi kadar" 233b/9; şol ḳadar yolı "şu kadar yol "şu kadar yolu" 186a4

2.6.1.6. Birliktelik Bildiren Edatlar

Metnimizde bile, birle, ile edatları birliktelik ifade ederler.

bile: bu ṣuya üçüñüz **bile** alsun "bu suyu üçünüz birlikte alsın, kullansın." 229a/12-13; ikindü namāzın **bile** ḳıla."ikindi namazını birlikte kılsın" 223a/1

birle: ´avrat birle yaḳınlıḳ eylese "hanımı ile yakınlaşsa" 195b/3; tevbe ḳılmaḳ birle "tövbe etmeyle" 215a/1

ile: bilmek+ile "bilmekle" 241b4; güç+ile "güçle, kuvvetle" 235a4; öğrenmek+ile "öğrenmekle" 241b/9; tevfīḳi+ile "yardımıyla" 225b/5

2.6.1.7. Başkalık, Farklılık Bildiren Edatlar

Metinde başkalık ifade eden edat olarak yalnızca“özge” kullanılmaktadır.

özge: “-den başka” anlamında ve ayrılma durumu ekiyle birlikte kullanılan bir edattır: oruç+dan özge “oruçtan başka” 189a4; bu ḳız+dan özge “bu kızdan başka” 238b/7

2.6.1.8. Sebep Bildiren Edatlar

Metinde sebep bildirme “için, ötürü” edatları ile ifade edilmektedir.

için: “den dolayı, sebebiyle” anlamında kullanılan bir edatıdır: oġrıdan ṣaklamaḳ için senüñ için “hırsızlıktan korumak için” 220a/2; ol gün için “o gün için” 198b/5; “senin için” 186a/12; yimek ve yatmaḳ için “yemek ve yatmak için” 241a/7

ötürü: “den dolayı, sebebiyle” anlamında ve ayrılma durumu ekiyle birlikte kullanılan bir edattır: mu´az̲z̲ablıḳ ṣıfātın+dan ötürü “azap çektirici niteliğinden dolayı” 183a4; oruç duttuġuñuz+dan ötürü “oruç tuttuğunuz için” 189b/10; yalıñuz olduġın+dan ötürü “yalnız olduğu için” 195a/11

2.6.2. Bağlama Edatları

Metinde bağlama edatı olarak Türkçe “bile, daḥı, ile” ve Arapça ve Farsçadan alıntı “ve; u/ü” edatları kullanılmaktadır.

bile: Aslında çekim edatı olan bile, Merkezî Oğuz Türkçesi’nde “da, de, dahi” anlamıyla bağlama ve kuvvetlendirme bir edatı olarak da kullanılmaktadır:

imām-ıla ḳılıcaḳ bile “imam ile kıldığında bile” 223a/2; ḳalan mālı-yla bile “kalan malıyla da” 231a/1

daḫı: “ve” anlamında kullanılan bir bağlama edatıdır; Bunun dışında “da, de, bile” anlamıyla bağlama ve kuvvetlendirme edatı olarak da kullanılmaktadır:

Cemālümüz daḫı göresin “cemealimizi de görebilirsin” 180b/5; güldi daḫı eytti “güldü ve (şöyle) söyledi” 181b/6

ile: Genellikle iki sözcüğü birbirine bağlayan “ve” anlamında kullanılan bir bağlama edatıdır:

muḫlişler ile müfīdlerüñ “temiz ile yararlı olanların” 185b/13; Ka´be-y-ile maḳām-ı İbrāhīm arasında “Kabe ile Makam-ı İbrahim arasında” 186b/6

ve: Arapçadan alıntı olan, “ile” anlamına gelen ve iki sözcüğü ya da iki cümleyi birbirine bağlayan bir edattır:

iki gözü göge dikilmiş ve ḳorḳudan üñi gitmiş “iki gözü gökyüzüne dikilmiş ve korkudan sesi kısılmış.” 186b/11; ulu ve ´izzetlü “şerefli ve saygın” 188a/5-6

u/ü: Farsçadan alıntı olan, “ile” anlamına gelen ve iki sözcüğü birbirine bağlayan bir edattır:

şād u ḳām “sevinçli ve zevkli” 207a/3; gül ü reyḥan “gül ve reyhan” 184a/5

2.6.3. Karşılaştırma-Denkleştirme Edatları

Metinde Türkçe “gerek…gerek, gerekse…gerek, gerekse…gerekse, ne…ne”; Farsçadan alıntı “hem…hem; veya, yā, yā…yā; yā…yāhūd” karşılaştırma edatları kullanılmaktadır.

gerek…gerek “ister…ister” anlamında kullanılan bir karşılaştırma edatıdır:

gerek gül-ḫanede olsun gerek sulṭān sarāyında olsun “ister gülhanede olsun, ister sultan sarayında olsun” 242a/12-13; gerek fāsıḳda olsun gerek müttaḳīda olsun. “ister haramdan ve günahtan çekinmeyen kimselerde ister çekinen kimselerde olsun.” 242b/1

gerekse…gerek “ister…ister” anlamında kullanılan bir karşılaştırma edatıdır:

gerekse bıçaḳ degşürsün gerek degşürmesün “ister bıçak değiştirsin, ister değiştirmesin.” 236a/3

gerekse…gerekse: “ister…ister, isterse…isterse” anlamında kullanılan bir karşılaştırma edatıdır:

gerekse oruç ayı olsun gerekse bayram ayı olsun. “ister oruç ayı olsun, ister bayram ayı olsun.” 195b/1-2; gerekse Müsülmān olsun, gerekse kāfir olsun. “ister Müslüman olsun, ister kafir olsun.” 196a/3

hem…hem: Farsçadan alıntı bir karşılaştırma edatıdır:

hem güneş oluñ hem yılduz oluñ. “hem güneş hem yıldız olun.” 208a4-5; hem boş olur hem ´iddeti giçer. “hem boşanır hem de iddeti geçer.” 239a/6

ne…ne: “ne…ne” anlamında kullanılan bir karşılaştırma edatıdır.

ne açlıḳ ve ne ṣusuzlıḳ “ne açlık ne susuzluk” 187a/7-8; ne azmaḳlıḳ ve ne ḳızmaḳlıḳ “ne azma ve ne kızma” 187a/9

veyā (<Ar. ve + Far. yā): “veya, yada” anlamında kullanılan bir edattır:

ḳarnındağın biregüye bağışlar veyā ḳoyın ḳarnındağın biregüye bağışlar. “karnındakin, ya da koyunun karnındakini başka birine bağışlar.” 236b/6-7

yā: “ya da, veya” anlamında kullanılan ve Farsçadan alıntı olan bir karşılaştırma edatıdır:

Ka´be gölgesinde, yā kendü çādırı gölgesinde oturmaḳ. “Kabe gölgesinde ya da kendi çadırının gölgesinde oturmak.” 220a/1; mekrūh-dur oruç kişiye nesne datmaḳ, yā çeynemek. “oruçlu olan kişiye bir şey tatmak ya da çiğnemek mekruhtur.” 196b/7

yā…yā: “ya… ya da...” anlamında kullanılan ve Farsçadan alıntı bir karşılaştırma edatıdır:

yā bir ṣā´ arpa, yā bir sā´ ṭaru “ya bir sâ arpa ya da bir sâ darı” 196a/8-9; yā anuñ mu´cizātın yā da´vetin görüp “onun mucizesini ya da davetini görüp” 240b/11

yā…yāhūd: “ya… ya da...” anlamında kullanılan ve Farsçadan alıntı bir karşılaştırma edatıdır:

yā ḳavut yāḫūd bir ṣā´ arpa “ya kavut ya da bir sâ arpa” 196a/8

2.6.4. Cümle Başı Edatları

Metinde, “fakat” anlamını taşıyan ammā, ancaḳ, illā; “eğer” anlamını taşıyan eger; “gerçi, her ne kadar” anlamını taşıyan egerçi kim; “-dığı için, -dığı zaman, -dığında” anlamını taşıyan çün, ḳaçan/ḳaçan-kim; “sonuç ve açıklama” anlamını taşıyan bārī, bes, belkim, imdi/şimdi, hem, illā, kim, meger, nice-kim nite-kim ya´nī, yine, zīrā/zīre cümle başı edatları kullanılmaktadır.

ammā: “fakat, yalnız” anlamında kullanılan ve Arapçadan alıntı bir cümle başı edatıdır:

dükeli bağışlayu bilür; ammā ölüden bağışlamaḳ gelmez. “hepsi bağışlayabilir; fakat ölü bağışlayamaz.” 229b/6-7; zekātın ikileyin virmek gerek; ammā namāz Tañrı’nuñ-dur. “zekatı iki kere vermek gerekir; fakat namaz Tanrı’nındır.” 232a/1-2

ancaḳ: “fakat, yalnız” anlamlarında kullanılan bir edattır:

ancaḳ ben bilür ven “sadece ben bilirim” 189a/1; ancaḳ bir yaluñuz senüñ ḥaccuñ maḳbūldur. “fakat bir tek senin haccın kabul oldu.” 211b/11

illā: “yalnız, fakat” anlamında kullanılan ve Arapçadan alıntı olan bir cümle başı edatıdır:

her kim ḥacc ḳıldıysa ḳabūl olmadı illā dükelin senüñ içün bağışladuk “her kim haccetttiyse haccı kabul olmadı; fakat hepsini senin için bağışladık.” 212a/1-2; eger yülimeyüp oḳursa daḫı vācib olur illā yülimek ṣevābı çoḳ artuḳraḳdur “tıraş olmadan okursa da vacip olur; fakat tıraş olmanın sevabı çok daha fazladır.” 224a/7-8-9

eger: şart ekiyle kullanılıp "eğer, şayet" manasını taşıyan ve Farsçadan alıntı olan bir cümle başı edatıdır:

eger baḳmaz-ısa ´āṣī olurdı "eğer bakmasaydı, asi olurdu." 180b/12; eger Tañrı Ta´ālā, serüme ṣaġlıḳ virürse "eğer Tanrı Teala sağlık verirse" 194b/1-2

egerçi kim: (<Far. egerçi + T. kim): "gerçi, her ne kadar" manasında kullanılan bir cümle başı edatıdır:

egerçi-kim ulular bu mes'ele'e şöyle dimişler "her ne kadar ulu kişiler bu meseleye şöyle demiş olsalar da" 230b/8-9; bu sözler egerçi kim cāhiller ḳatında mu´teber görinür "her ne kadar bu sözler cahillerin nezdinde saygın görünse de" 192b/11-12

çün: "çünkü, -dığı için, -dığı zaman, -dığında" anlamını taşıyan ve Farsçadan alıntı olan bir cümle başı edatıdır:

çün uçmaġ-ıla aldanmaduñ "cennete aldanmadığın için" 180b/2; çün eyttüm "söylediğim için" 182b/3

ḳaçan/kaçan-kim: "ne zaman, -dığı zaman" anlamını taşıyan bir cümle başı edatıdır:

ḳaçan ḳıyāmet güni olsa, Tañrı Ta´ālā, emr eyleye "kıyamet günü olduğunda, Tanrı Teala emreder." 185a/9; ḳaçan kim bāliġ ola ve ṣayru olmaya; varlu ola; yoḳsul olmaya. "buluğa ermiş olup hasta oldığı, varlıklı olup yoksul olmamadığı zaman" 216a/7-8

bārī: "hiç olmasa, hiç değilse" anlamını taşıyan ve Farsçadan alıntı olan bir cümle başı edatıdır:

eger ol daḫı elüñüzden bārī güneş oluñ "eğer o da elinizden (gelmezse), hiç değilse güneş olun." 207b/13- 208a/1

belkim:"belki" anlamında kullanılan bir edattır:

belkim ölmeklik ve ṣayrulıḳ ve fenālıḳ evinden raḫtların ol bāḳī ḳalacaḳ yire iltürler "Belki eşyalarını, ölüm, hastalık ve yokluk evinden o sürekli kalınacak yere götürürler.". 181b/9-10

bes: "böylece, öyle olunca, sebebiyle " anlamını taşıyan ve Farsçadan alıntı olan bir cümle başı edatıdır:

kimseye uymamış olur bes namāzı revā olmasa gerek "Kimseye uymamış olduğu için namazının reva olmaması gerekir." 228b/1; bes oġlı oġlı var-iken ḳarındaşına nesne degmez. "oğlunun oğlu olduğu için kardeşine bir şey kalmaz." 238a/3-4

imdi/şimdi: "şimdi, öyleyse, o halde" anlmını taşıyan bir cümle başı edatıdır:

biregü aña ṣu virdi, imdi anuñ teyemmümi revā degül. "birisi ona su verdi; öyleyse onun teyemmümü reva değildir." 227a/3-4; şimdi, ben aña virdügüm, ol ḳabūl ḳılduġum nesnenüñ, ´ivażı-dur. "şimdi, (bu) benim ona verdiğin, kabul ettiğim şeylerin karşılığıdır." 190b/7-8

hem: "aynı zamanda, hatta" anlamını taşıyan ve Farsçadan alıntı olan bir cümle başı edatıdır:

bu ʿavrat ol ölenüñ ḳaravaşıdur hem andan oġlancuġı var "bu hanım o ölen kişinin cariyesidir. Aynı zamanda ondan bir küçük çocuğu vardır. 237a/7-8; kimsenüñ eline virmeyeler hem ben żaʿīfi, her-dem inʿāmıla aña duralar "(Bu kitabı) kimsenin eline vermesinler, ayrıca ben güçsüz (kulu) her zaman iyilikle ansınlar." 246a/9-10-11

kim: "Uygur Türkçesi döneminden itibaren kullanılmış olan ve iki cümleleyi birbirine bağlama görevinde olan bir edatıdır:

orucı gözüñ-ile gördüñ kim ne ṭāʿat-durur "Orucun nasıl bir ibadet olduğunu gözünle gördün." 188a/6; Tañrı Taʿālā buyurur kim benven pādişāhlar pādişāhı. "Tanrı Teala: 'Padişahlar Padişahı benim.' diye buyurur. 189a/9; şol ḳadar degdi kim görinmez oldı "görünmez olacak kadar (çok) yükseldi." 212b/5-6

meger: "-den başka, koşuluyla" anlamını taşıyan ve Farsçadan alıntı olan bir cümle başı edatıdır:

mekrūh-dur oruç kişiye nesne datmaḳ, yā çeynemek; illā meger kim küçücük oğlana yidüresi ola. "Küçük çocuğunu yedirecek olan (anne) dışında oruç (tutan) herkese, bir şey tatmak (ve) çiğnemek mekruhtur.". 196b/7-8; dünyāda diri olduġumca gündüz ṭaʿāmın yimedüm; illā meger bayram günleri ve eyyām-ı teşrīḳ günleri. "Hayatta olduğum müddetçe, bayram günleri ve eyyam-ı teşrik günleri dışında gündüz yemeğini yemedim."191b/1-2-3

nice-kim: "nasıl ki, olduğu gibi, zira" anlamlarını taşıyan bir cümle başı edatıdır:

bī-temyīzelerden nice-kim biregünüñ biregüye münāsebeti artuġıraḳdur, sevgüsi daḫı artuġıraḳdur. “Nasıl ki seçkin olmayanlardan birinin diğeriyle olan münasebeti daha çoksa, sevgisi de daha çoktur.”. 189a/13-189b/1; aña açlıḳ gösterdüm nice-kim Ḳur’ān içinde buyurur “Ona açlık gösterdim. zira Kuran içinde buyurur.”.204b/11-12

nite-kim: “nasıl ki, olduğu gibi, zira” anlamlarını taşıyan bir cümle başı edatıdır:

nite-kim Ḳur’ān içinde buyurur. “Zira Kur’an içinde buyurmuştur.”.207a/9

ya´nī: “yani, şöyle ki” anlamını taşıyan ve Arapçadan alıntı olan bir cümle başı edatıdır:

ya´nī, uçmaḳlarum ḳapuların senüñ-içün açdum ve ṭamularum ḳapuların senüñ üstüñe bağladum. “şöyle ki, Cennetlerimin kapılarını senin için açtım, cehennemlerin kapılarını senin üzerine kapadım.” 186a/11-12-13; ya´nī, İslāmuñ daḫı bir bünyādı Tañrı Ta´ālā evi ziyāreti-dür. “Yani, İslam’ın bir esası da Tanrı Teala’nın evini ziyarettir.” 201b/3-4

yine: “yine, yeniden” anlamını taşıyan bir cümle başı edatıdır:

yine Resūl *´aleyhi’s-selām* eydür “Yine Resul aleyhis’s-selam söyler.”. 200a4; yine ol iki firişteh geldiler “Yine o iki melek geldi.” 213b/3

zīrā/zīre: “çünkü, şu nedenle” anlamlarına gelen ve Arapçadan alıntı olan bir cümle başı edatıdır:

zīrā kim ġusl eyleyüp iḥrām giymek, temīz olup yunmaḳ gibi-dür. “Çünkü gusul abdesti alıp ihram giymek, temizlenip yıkanmak gibidir.”. 206b/5-6; zīre kim Ḥaḳ Ta´ālā, ādemi yimek ve yatmaḳ içün yaratmadı. “Çünkü Hak Teala insanoğlunu yemek ve yatmak için yaratmadı.” 241a/6-7

2.6.5. Ünlem Edatları

2.6.5.1. Ünlemler

Metinde, çeşitli duygu ve ruh durumunu ifade etmek üzere Farsçadan *dırīġā* ve Arapçadan alıntı olan *ḥāşā* ünlemlerinin yer aldığı görülmektedir:

dırīġā “eyvah, yazık!” 237a/6

ḥāşā “asla, Allah göstermesin.” 214a/11

2.6.5.2. Seslenme Edatları

Metinde seslenme edatı olarak Türkçe “iy!”, Arapça “yā!” ve Farsça ek halinde “–ā/–ī” edatları kullanılmıştır.

-ā/-ī: “ey” anlamında kullanılan ve Farsçadan alıntı olan bir seslenme edatıdır:

Hüdāvend-ā “ey Tanrı’m!” 199a/9; İlāh-ī “ey Allah’ım, Tanrı’m!” 180b/5; İlāhün-ā “ey Allah’ım , Tanrı’m!” 199a/12;

İy!: “ey, hey!” anlamını taşıyan bir seslenme edatıdır:

İy benüm ṣaḥābelerüm! “Ey benim sahabelerim!” 207b/1; İy ölü! “Ey ölü!” 181b4; iy benüm odum! “ey benim ateşim!” 185b/5

yā: "ey, hey!" anlamını taşıyan ve Arapçadan alıntı olan bir seslenme edatıdır:

Yā Mūṣā! "Ey Musa!" 205a4; yā ´Alī! "ey Ali!" 210b/1

2.6.5.3. Soru Edatları

Metinde, "´aceb, ´acebā, ḳanca, ḳanda, ḳanı, ḳanḳı, mı/mi; nice, n'içün, nite, niye" soru edatları kullanılmaktadır.

´aceb: tek başına soru anlamı ifade etmez, kuşku ifade eden ve Arapçadan alıntı olan bir edattır; başında bulunduğu cümle ya da sözden sonra, "ne/ni" ya da mı/mi edatının gelmesiyle soru anlamı kazanır:

´aceb ben zekātum virdüm mi ya virmedüm mi? "acaba ben zekatımı verdim mi; vermedim mi?" 231a/9

´acebā: Arapçadan alıntı olan ve görev itibarıyla ´aceb ile aynı olan bir edattır.

´acebā kimdi? "acaba kimdi?" 188a/1

ḳanca: "nasıl?" anlamında kullanılan bir soru edatıdır:

binidüñ daḫı yoḳ, ḳanca gidersin? "binecek hayvanın bile yok, nasıl gideceksin?" 211a/8

mı/mi: Eski Türkçe döneminden itibaren mevcut olan, isimlerden ve fiillerden sonra kullanılan bir soru edatıdır:

a. fiilden sonra: → oruç bereketinde görmedüñ mi yā Yaḥyā? “ey Yahya! oruç bereketinde görmedin mi?” 191b/9-10

b. isimden sonra: → kendü dīni ḳatında sevgülü midür; yoḫsa degül midür? “kendi dini nezdinde sevilir mi; yoksa sevilmez mi?” 244a/12-13

nice: “nasıl?” anlamında kullanılan bir soru edatıdır:

ābdesti nice almaḳ gerek ve namāzı nice ḳılmaḳ gerek? “abdesti nasıl almak ve namazı nasıl kılmak gerekir?”. 241a4-5

n’içün (ne+içün): “neden, niçin?” anlamında kullanılan bir soru edatıdır:

bu fülān kişiye n’içün ḳıf virmedüñüz “bu filan kişinin eline neden kadeh vermediniz? 187b/1

nite: “ne, nasıl” anlamlarında kullanılan bir soru edatıdır:

nite ola bunuñ cevābı? “bunun cevabı nasıldır?” 233a/13; imdi, anı Müsülmān olan nite seve ve nite isteye? “şimdi onun Müslüman olan nasıl sevsin, nasıl istesin?” 244a/10

niye: “niçin, neden?” anlamında kullanılan bir soru edatıdır:

ḫˇāce ṣorar kim: Nite oldı, niye geldüñüz? “hoca sorar: ‘ne oldu, niçin geldiniz?’”. 212a/13

2.6.5.4. Gösterme Edatları

Metinde, uş gösterme edatı yanında, uş edatının bu ve ol zamirleriyle birleşerek işbu ve şol biçiminde zamir ya da sıfat görevinde kullanılmış olduğu da görülmektedir:

uş: "işte" anlamında kullanılan bir gösterme edatıdır: uş geldi, baḳ! "işte geldi, bak!" 182b/10; uş bunda biriñüze yitesi ṣu var. "işte burada, birinize yetecek kadar su var" 229a/10-11

işbu (<uş+bu): "işte bu" anlamına gelen bir gösterme edatıdır: işbunlaruñ dükelisinden oruç sınmaz. "işte bunların hepsinden oruç bozulmaz." 185b/9; taḥḳīḳ var işbu sözlerde "işte bu sözlerde bir doğruluk var." 183b/9

şol (<uş+ol): "işte, bu" anlamına gelen bir gösterme edatıdır: şol oruç duttuġuñuzdan ötürü "işte oruç tuttuğunuz için" 189b/9-10; şol ḳamu ḫışmîla "işte bütün öfkesiyle" 208b/8

2.6.5.5. Kuvvetlendirme Edatları

Metinde isim ve fiillerden sonra gelerek anlamı güçlendiren Türkçe "bile, daḫı, gey, niçe" edatları ile Arapça ve Farsçadan alıntı olan "elbette, hem, hergiz, hīç, ḫōd, illā, lā-cerem, zinhār" edatları kullanılmaktadır.

Türkçe Kuvvetlendirme Edatları

bile: "da, de, bile" anlamlarını ifade eden bir kuvvetlendirme edatıdır:

imām-ıla ḳılıcaḳ bile bir kezden ḳıla. "İmam ile kılsa da bir defada kılmalıdır." 223a/2

daḫı: “da, de, dahi” anlamlarını ifade eden bir kuvvetlendirme edatıdır:

cemālümüz daḫı göresin “Cemalimizi de görebilirsin.” 180b/5; cezāsını daḫı ben viriser-ven.”cezasını da ben veririm.” 188a/9

gey: “çok, pek” anlamlarını ifade eden bir kuvvetlendirme edatıdır:

bir gey sevdügüñ ve gereklü nesneñ olsa “Bir çok sevdiğin ve (sana) gerekli olan nesnen olsa” 214a/5-6; gey ulu sa´ādet-dür “Çok büyük mutluluktur.” 240a4

niçe: “pek çok, ne kadar” anlamlarını ifade eden bir kuvvetlendirme edatıdır:

niçe ṭuzlu ve acı ve datsuz ve raġbetsüz ṣudur “ne kadar tuzlu, acı ve rağbetsiz sudur.” 203a/7-8;

bir niçe kāfirler inanmadılar. “pek çok kâfir inanmadı.” 185a/7-8

Alıntı Olan Kuvvetlendirme Edatları

elbette: “kuşkusuz, şüphesiz” anlamını ifade eden ve Farsçadan alıntı olan bir kuvvetlendirme edatıdır:

elbette du´ā müstecābdur. “kuşkusuz dua kabul olur” 225a/11

hem: “dahi, da/de” anlamlarını taşıyan ve Farsçadan alıntı olan bir kuvvetlendirme edatıdır:

yaradan ben-ven, hem ´ayıblarîla ṣatun alan ben-ven. “Onları yaratan da ayıplarıyla satın alan da benim.” 204a/10-11; ve hem bilsünler “ve de bilsinler” 200a/10

hergiz: "asla, hiçbir zaman" anlamlarını ifade eden ve Farsçadan alıntı olan bir kuvvetlendirme edatıdır:

hergiz ayruḳ ṣıfāta aldanmayasın "Asla başka sıfata aldanmamalısın." 183b/1-2; hergiz ṭamuñda bundan artası ʿaẕāb yoḳdur "Cehenneminde asla bundan fazla azap yojtur." 190a/6-7

hīç: "hiç, yok olan" anlamlarını ifade eden ve Farsçadan alıntı olan bir kuvvetlendirme edatıdır:

eger hīç nesneye güci yitmez-ise "Eğer hiçbir şeye gücü yetmezse" 227a/1; hīç oruçdan özge nesne işlemeyeydüñ "oruç tutmaktan başka hiçbir şey yapmazdın." 189a4

ḫōd: "zaten, da/de, dahi" anlamlarını veren ve Farsçadan alıntı olan bir kuvvetlendirme edatıdır:

ayruḳ nesneye mültefit olursañ, aña ḫōd hīç irişmeye-sin. "Başka bir şeye iltifat edersen, ona zaten hiç ulaşamazsın." 183b/7-8; ḥac ḳılmayan kişi ḫōd vaḳtlü vaḳtinde ḳıla "Haccetmeyen kişi de vakti vaktine kılmalıdır." 223a4

illā: "mutlaka, -den başka, aksi halde" anlamını taşıyan ve Arapçadan alıntı olan bir cümle başı edatıdır:

terāzüyi aġır ḳılmaya illā oruç, ḳıyāmet güninde sin içinde aydıñ ḳılmaya illā oruç "Oruç olmadan terazi ağır olmaz, kıyamet gününde kabrinin içi aydınlanmaz." 186b/2-3-4; necislik gitmez illā ʿulemā yudurmaġ-ıla "Ulema yudurmadıktan sonra necislik gitmez." 241b/12

lā-cerem: "kuşkusuz, şüphesiz" anlamlarını ifade eden ve Arapçadan alıntı olan bir kuvvetlendirme edatıdır:

Tañrı adınsuz boġazlanmış olur, lā-cerem ḥarāmdur. "Tanrı adını söylemeden boğazlamış olur, kuşkusuz murdardır." 236a/6-7; ortaḳ eylemiş gibi olur, lā-cerem murdār-dur. "Ortak etmiş gibi olur, kuşkusuz murdardır." 236a/11

zinhār: "kesinlikle, mutlaka" anlamlarını veren ve Farsçadan alıntı olan bir kuvvetlendirme edatıdır:

oruca becid oluñ zinhār zinhār "Oruç tutmakta mutlaka ısrarlı olun." 189a/8; zinhār ben kendü ḳanumı mübāḥ ḳıldum ve hīç eyledüm. "Ben kesinlikle kanımı mübah ve yok saydım." 192a/3

2.7. FİİLLER

2.7.1. Şekil ve Zaman Ekleri

2.7.1.1. Bildirme Kipleri

2.7.1.1.1. Görülen Geçmiş Zaman Kipi

Metinde, görülen geçmiş zaman, I. ve II. kişi ekleriyle çekime girdiğinde daima yuvarlak ünlülü, III. kişi çekiminde ise daima düz ünlülü olarak kullanılmaktadır. Görülen geçmiş zamanın olumsuzu "-mA" ekiyle yapılmaktadır.

Teklik I. kişi: aç-du-m "açtım" 186a/12; baḳ-du-m "baktım" 182b/10; düriş-dü-m "savaştım" 246a/5; revā gör-dü-m "reva gördüm" 246a/8

Teklik II kişi: ağırla-du-ñ “yücelttin” 211b/7; ´āşıḳ ol-du-ñ “âşık oldun” 182b/5; ḫōr eyle-dü-ñ “aşağıladın” 211b/8

Teklik III. kişi: bağışla-dı “bağışladı” 227a/6; bil-di “bildi, öğrendi” 228a/9; dönder-di “döndürdü” 181a/12

Çokluk I. kişi: eyle-dü-k “ettik” 225b/5; ḳo-du-ḳ “bıraktık” 180b/8; yaz-du-ḳ “yazdık” 225b/6

Çokluk II. kişi: gel-dü-ñüz “geldiniz” 212a/13; vir-dü-ñüz “verdiniz” 187b/1; ṭavāf ḳıl-du-ñuz “tavaf ettiniz” 210a/5

Çokluk III. kişi: diril-di-ler “toplandılar” 181a/8; inanma-dı-lar “inanmadılar” 185a/8; yum-dı-lar “kapattılar, yumdular” 191b/12

Metinde, görülen geçmiş zaman ekinin başındaki ünsüz genel olarak tonlu /d/ sesidir; fakat tonsuz /t/ ünsüzü ile biten kimi sözcüklerin üzerinde şedde kullanıldığı ve sözcük ile ek arasında bir örnek dışında (eyitdiler “söylediler” 208a/8) ton bakımından uyumun sağlanmış olduğu görülmektedir:

Uyuma girmiş olan sözcükler: eyit-ti “söyledi” 182a/1; eylet-tiler “hazırlattılar” 192a/7; git-ti “gitti” 187b/7; işit-ti “işitti” 240b/13; ögret-ti idi “öğretmiş idi” 223a/7; yut-tı “yuttu” 232b/6

2.7.1.1.2. Öğrenilen Geçmiş Zaman Kipi

Metinde öğrenilen geçmiş zaman ekleri “-mIş” ve Up -durur” dur.

-mIş: “-mIş” öğrenilen geçmiş zaman eki metnimizde daima düz vokallidir ve dudak uyumuna girmemiştir. Olumsuzu “-mA” ekiyle yapılmaktadır ve I. tip şahıs

ekleriyle çekime girmektedir: örü ḳal-mış “yukarı kalkmış” 182a4; üñi git-miş “sesi kısılmış” 186b/10; yüzini ört-miş “yüzünü örtmüş” 186b/10

-up dur/ -up durur: “-mıştır, -miştir” görevinde kullanılmaktadır. Metnimizde yalnızca teklik III. kişi çekimiyle yer almaktadır: buyur-up durur “buyurmuştur” 198b/11; bul-up dur “bulmuştur” 240a/2; gel-üp durur “gelmiştir” 188a/8; ḳapla-yup durur “kaplamıştır” 193b/3

-dUk: “-miştir” anlamını ifade etmektedir: eylen-me-dük-dür “yapılmamıştır” 225b/8

Metinde -mIş ve -dUk eklerinin başka sözcüklerle birleşerek öğrenilen geçmiş zaman görevinde kullanıldığı örnekler de yer almaktadır.

-mIş ol- “-miş gibi, -miş sayılır” anlamını ifade etmektedir: boġazlan-mış olur “boğazlanmış gibi olur” 236a/6; eyle-miş olmaz “yapmış sayılmaz” 236a/12; uymamış olur “uymamış gibi olur” 228b/1; yi-miş “yemiş sayılmaz” 233a4; viril-miş dutmazlar “verilmiş saymazlar” 231b/7

-dUk ol-: “miş olmak, -miş saymak” anlamlarını ifade etmektedir. Olumsuz tabanlarda görülmektedir: ögren-me-dük olur “öğrenmemiş kabul edilir” 235a/9

2.7.1.1.3. Geniş Zaman Kipi

Metinde sıklıkla “-r/-Ur/-Ar” geniş zaman ekleri kullanılmakta olup yalnızca “deg-” fiiliyle “-ir” geniş zaman ekinin çekimlenmiş olduğu görülmektedir: deg-ir “temas eder” 226b/9; di-r “der” 187b/1; ṣor-ar “sorar” 212a/13; ṭoġar “doğar” 207b/8; yapış-ur “yapışır” 226b/9; yin-ür “yenir” 232b/9; yit-er “yeter” 229b/3

Geniş zamanın olumsuzu "-mAz" ekiyle yapılmaktadır: dur-maz "beklemez" 229a/8; ḳal-maz "kalmaz" 228b/5; vir-mez "vermez" 235a4; yin-mez "yenmez" 232b/9

-(y)A: Esas olarak istek eki olan "-A" metnimizde geniş zaman göreviyle de kullanılmaktadır: ṣan-a-sın kim dünyādan ḥażrete iltdiler "Dünyadan (Tanrı'nın) huzuruna gönderdiler sanırsın

2.7.1.1.4. Şimdiki Zaman Kipi

Metinde şimdiki zamanı karşılamak üzere tespit edilen ekler şunlardır:

-r/-Ur/-Ar: Aslında geniş zaman ekleri olan "-r/-Ur/-Ar"ın, metnimizde şimdiki zaman kipini karşılamak üzere de kullanıldığı görülmektedir: Küfür söyler-sin, "küfrediyorsun" 192a/1; ben mi dir-ven "ben mi diyorum?" 192a/2;

-(y)A durur: Metnimizde üç yerde tespit edilmiştir: bekle-yü durur-ıdı "bekliyor idi" 181b/13; boğazla-yu durur-ken "boğazlıyorken" 224a/3; görin-ü durur "görünüyor" 231a/1

-I/-U yorur: "yorı-" fiilinden gelen bu ekin, asıl şimdiki zaman kipi olma yoluna girmiş olduğu görülür: geli yorur "geliyor" 182b/8; ṭavāf eyle-yü yorur "tavaf ediyor" 211a/13;

2.7.1.1.5. Gelecek Zaman Kipi

-IsAr: Metnimizde, en sık kullanılan gelecek zaman eki "-IsAr"dır. I. tip şahıs ekleriyle çekimlenmektedir. Gelecek zamanın olumsuzu ise "-mA" ile yapılmaktadır: şöyle meded ḳıl-ısar-dur "şöyle yardım edecektir" 188a/5; nūrı art-

ısar-dur “nuru artacaktır” 209a/10; ben viriser-ven “ben vereceğim” 188a/9; yiñileyiser-dür “yenileyecektir” 209b/8

-AcAk: benüm şefā´atümden maḥrūm olacaḳlardur “benim şefaatimden mahrum kalacaklardır” 200a/7; ādemīler *lā ilāhe illallāhu Muḥammed Resūlu’llāh* diyecekdür. “insanlar: *lā ilāhe illallāhu Muḥammed Resūlu’llāh,* diyeceklerdir.” 240a/13

-AsI: Ḥuccāc adlu kişi yıḳasıdur “Huccac isimli birisi yıkacaktır” 2009b/8

-(y)A: Esas olarak istek ekidir; fakat dilek kipleri gelecek zaman anlamı da taşımaktadır: mü’minleri Tañrı Ta´ālā ḳıyāmet güninde, ṭamuya givüre mi? “müminleri Tanrı Teâlâ kıyamet günü geldiğinde cehenneme koyacak mı?” 184a/7-8; ; şehīdler ol ṣūr ünin işitme-yeler ve beliñleme-yeler “şehitler o surun sesini duymazlar ve (sur sesinden) korkmazlar” 208b/3; ḳıyāme güninde daḫı dükeli dıñsuz duralar “kıyamet gününde de hepsi sessiz bekleyecekler” 207a/5

2.7.1.2. Dilek Kipleri

Dilek kiplerinde zaman ifadesi bulunmamaktadır.

2.7.1.2.1. Şart Kipi

Metinde, şart eki “-sA”dır. Olumsuzu “-mA” ekiyle yapılmakta ve II. tip kişi ekleriyle çekime girmektedir. Eski Türkçe’deki “-sAr” şart ekinin sonundaki /r/ sesinin erimesi sonucu “-sA” biçimini almıştır.

Ahkâmü’l- Akayid, halka hitaben yazılmış olduğu için metinde daha çok şart kipinin kullanıldığını ve teklik III. kişiyle çekimlenmiş olduğunu görmekteyiz.

eger …-sA +kişi eki: "-(V)rsA" anlamında kullanılmaktadır: Eger sen uçmaġa aldan-sa-ñ "eğer cennete aldanırsan" 180b/1; ṣayru ol-sa "hasta olursa" 194a/10; oruç ada-sa "oruç adarsa" 194b/1; az nesne ḳal-sa "(dişlerinin arasında) bir şeyler kalırsa" 195b/8; ḳaṣd-ıla yi-se "kasıtlı olarak yerse" 195b/13; güci yitme-se "gücü yetmezse (maddi olarak)" 196a/5

Yukarıda belirttiğimiz ekler dışında "-A" istek ekinin şart görevinde kullanıldığı örnekler de metnimizde yer almaktadır. (Bkz. 2.7.1.2.2. İstek Kipi)

2.7.1.2.2. İstek Kipi

Merkezî Oğuz Türkçesi'nde istek eki "-(y)A"dır. I. tip şahıs ekleriyle çekime giren istek ekinin olumsuzu ise -mA'dır.

Kullanılışları:

I. Dilek-istek bildirir: bir gül ü reyḥān ḳılam "Bir gül yapayım, bir reyhan yapayım." 184a/5; va´deye vefā ḳılmış ola-vuz "Sözümüzü yerine getirmiş olalım." 201a/7-8; ben ża´īfi, her-dem in´āmıla aña duralar. "Ben güçsüz (kulu), her zaman iyilikle ansınlar." 246a/10-11;

II. Herhangi bir öneride gereklilik bildirir: Ka´be'den girü evine gelince ne ḳıl-a-sın, bir vech eyd-eyim "Kabe'den eve dönünce ne yapması gerektiğini bir şekilde söyleyeyim" 215b/5-6

III. Gereklilik bildirir: borclu bay degüldür zekāt virmeye "borcu olan kişi varlıklı olmadığı için zekat vermemelidir" 230a/13;

IV. “-mAsI için” anlamını verir: ne ʿamel ḳılayın kim ol ʿamel beni senüñ hażretüñe ḳulavuzlaya? “beni senin huzuruna getirmesi için nasıl bir iş yapmalıyım?” 186a/13-186b/1

V. Şart bildirir: her kim, bu kitaba baḳa, ʾīmānı ve inṣāfı ola “kim bu kitaba bakarsa, imanı ve insafı olur” 225b/7; saña üç ṭalāḳuñ virdüm ol şarṭ-ıla kim bañа biñ mıṣrī ḳızıl viresiz “bana bin Mısır altını verirseniz sana üç talakını veririm (seni boşarım)” 234a/1-2

2.7.1.2.3. Gereklilik Kipi

Metinde tespit edilen gereklilik biçimleri şunlardır:

-sA gerek: “-mAlI, -mAsI gerek” anlamlarını ifade etmektedir: iḥrām bağlan-sa gerek “ihram bağlanmalıdır” 216b4; yidi kez çevrün-se gerek “yedi kez etrafında dönmelidir” 221b/2; yitincekler iftirāsı ol-sa gerek “yeni yetmelerin iftirası olmalıdır” 192b/13; günine gün ḳażā eyle-se gerek “günü gününe kaza etmesi gerekir” 194a/12

-mAk gerek: “-mAlI” anlamını ifade etmektedir: bu muʿameleye meşġūl ol-maḳ gerek “bu işle meşgul olunmalıdır” 210a/12; bunlara ṣormaḳ gerek “bunlara sorulmalıdır” 215b/13; ḥaccı nicesi eyle-mek gerek “haccı nasıl yapmak gerekir” 215b/13-216a/1

-A gerek: “-mAlI, -mAsI gerek” anlamlarını ifade etmektedir: vaḳtinde ḳıl-a gerek “vaktinde kılmalıdır” 223a4

-AsI: "-mAll, -mAk gerek" anlamlarını ifade etmektedir: Eger şerī´at içinde tamām ´ayār-ısa, ḳabūl eyleyesi ve etegine yapışası ve du´āsın alası "eğer şeriat içinde tam, eksiksiz kabul edilirse, kabul etmek, eteğine yapışmak ve duasını almak gerekir" 244a/5-6

Bunların dışında "-A" istek ekinin de gereklilik görevinde kullanıldığı örnekler metnimizde yer almaktadır. (Bkz. 2.7.1.2.2. İstek Kipi)

2.7.1.2.4. Emir Kipi

Metnimizde emir kipi kişilere göre aşağıdaki eklerle çekime girmektedir. Emir kipinin olumsuzu "-mA" ekiyle yapılmaktadır.

Teklik I. kişi: -AyIn: Ne ´amel ḳıl-ayın? "Nasıl amel kılayım?" 186a/13; göstereyin "göstereyim" 185a/12

Teklik II kişi: Eksiz kullanım (Ø); -GIl-: naẓar ḳıl "bak!" 180b4; yalvar "yalvar!" 191a/2; bil-gil "bil!" 209a/5; raḥmet ḳıl-ġıl "rahmet et!" 199b/8

Teklik III. kişi: -sIn/-sUn: esirge-sin "korusun" 245a/12; oḳu-sın "okusun" 217a/5; yut-sun "yutsun" 234a/12; degşür-sün "değiştirsin" 236a/3

Çokluk I. kişi: -AlUm: saç-alum "saçalım" 203b/7; yap-alum "yapalım" 209a/11; bildür-elüm "bildirelim" 194a4

Çokluk II. kişi: -Uñ: bıçaḳ dart-un "bıçak çekin" 192a4; ḳıġır-uñ "çağırın" 211b/9; vir-üñ "verin" 236b/12

Çokluk III. kişi: sUnlAr: bil-sünler "bilsinler" 200a/10; añma-sunlar "anmasınlar" 200a/12; dile-sünler "dilesinler" 202a/10

2.7.2. Fiil Çekim Ekleri

2.7.2.1 Kişi Ekleri

2.7.2.1. I. Tip Kişi Ekleri

Merkezî Oğuz Türkçesi'nde; öğrenilen geçmiş zaman, geniş zaman, gelecek zaman, istek çekimlerinde kullanılan zamir kökenli kişi ekleridir. Bu ekler ve metinde geçen örnekleri şunlardır:

Teklik I. kişi: -vAn; -Am; -In

Öğrenilen geçmiş zaman: metinde örneğine rastlanmadı.

Gelecek zaman: cezāsını daḫı ben vir-iser ven "cezasını da ben vereceğim" 188a/9

Geniş zaman: Seni ṭanuḳ dutar-van. "Seni tanık tutarım." 213b/12-13; Senüñ cemālüñ görmege gizle-r-in "Senin cemalini görmek için saklarım." 180b/6

İstek kipi: dükeli Muḥammed yolların senüñ içüñden ḳılam "Muhammed yollarının hepsini senin içinden yapayım" 185b/10-11

Teklik II. kişi: -sIn; sUn

Öğrenilen geçmiş zaman: metinde örneğine rastlanmadı.

Gelecek zaman: metinde örneğine rastlanmadı

Geniş zaman: ne buyurursın iy bizüm girçek atamuz? “Ey bizim gerçek atamız! Ne buyurursun?” 202b/3-4

İstek kipi: eyü ṣoḥbetlerinden maḥrūm ḳalmayasın “iyi sohbetlerinden mahrum kalma” 185b/12

Teklik III. kişi: Eksiz

Öğrenilen geçmiş zaman: baḳdum ol-daḫı git-miş “baktım, o da gitmiş” 182b/11

Gelecek zaman: yine yiñile-yiser-dür “yine yenileyecektir” 209b/8

Geniş zaman: Ḳur’ān içinde buyurur “k”ur’an içinde buyur-ur” 204b/8

İstek kipi: girü benüm cemālüm gör-e, yumıl-a “benim cemalimi gördükten sonra, yumulsun” 182a/8

Çokluk I. kişi: -vUz; -Uz

Öğrenilen geçmiş zaman: Metinde örneğine rastlanmadı.

Gelecek zaman: Metinde örneğine rastlanmadı.

Geniş zaman: oruç dut-ar-uz “oruç tutarız” 194b/6

İstek kipi: iḥrām ne’ydügin ve nite baġlanılduġın eyde-vüz “ihramın ne olduğunu ve nasıl bağlanıldığını söyleriz” 216b/11-12

Çokluk II. kişi: -sIz

Öğrenilen geçmiş zaman: Metinde örneğine rastlanmadı

Gelecek zaman: Metinde örneğine rastlanmadı.

Geniş zaman: Metinde örneğine rastlanmadı.

İstek kipi: Saña üç ṭalāḳuñ virdüm ol şarṭ-ıla kim baña biñ mıṣrī ḳızıl vir-e-siz "Bana bin Mısır altını verirseniz sana üç talakını veririm" 234a/1-2

Çokluk III. kişi: -lAr

Öğrenilen geçmiş zaman: bir bölük kārvān gönül-miş-ler "bir bölük kervan yönelmişler" 210b/13

Gelecek zaman: benüm ḥażretümde neler bul-ısar-lar "benim huzurumda neler bulacaklar" 189a/3-4

Geniş zaman: dükeli la´net oḳ-ur-lar. "hepsi lanet okur" 200a4

İstek kipi: ḳonuḳlıġa oḳıy-a-lar "konukluğa çağırsalar" 197b/11

2.7.2.1.2. II. Tip kişi Ekleri

Merkezî Oğuz Türkçesi'nde; görülen geçmiş zaman ve şart çekimlerinde kullanılan iyelik kökenli kişi ekleridir. Bu ekler ve metinde geçen örnekleri şunlardır:

Teklik I. kişi: -m

Görülen Geçmiş zaman: dön-düm, baḳ-dum hīç kimsene yoḳ "döndüm, baktım hiç kimse yok" 182b/10-11

Şart kipi: ben fülān işi işler-sem ḳullarum āzād olsun. "ben filan işi işlersem, kullarım hür olsun" 234b4-5

Teklik II. kişi: -ñ

Görülen Geçmiş zaman: çün uçmaġ-ıla aldanma-duñ "çünkü cennete aldanmadın" 180b/2

Şart kipi: Eger sen uçmaġa aldansañ "eğer sen cennete aldanırsan" 180b/1

Teklik III. kişi: Eksiz

Görülen Geçmiş zaman: ol ġassāl, anı yu-dı "o (ölü) yıkayıcı onun yıkadı" 181a/12

Şart kipi: Eger ṣayru olsa ya seferde olsa yir-ise revādur "eğer hasta olur ya da seferde olur yer ise, revadır" 194a/10-11

Çokluk I. kişi: -k/-ḳ

Görülen Geçmiş zaman: kefāret n'eydügin beyān eylemedük "kefaretin ne olduğunu açıklamadık" 232a/12

Şart kipi: Metinde örneğine rastlanmadı.

Çokluk II. kişi: -ñUz

Görülen Geçmiş zaman: Ka'be'nüñ ṭavāfın ḳılduñuz "Kabe'nin tavafını yaptınız" 210a4-5

Şart kipi: Eger virdügüm ni'metüñ şükrin eylerseñüz "eğer vediğim nimete şükrederseniz" 252a/5-6

Çokluk III. kişi: -lAr

Görülen Geçmiş zaman: Gölge eylediler. “Gölge ettiler.” 181b/12; Ben Tañrınuñ birligine ṭanuḳlıḳ virdiler. “Ben Tanrı’nın birliğine tanıklık verdiler.” 204a/12-13

Şart kipi: Ya burnına ya ḳulaġınā nesne damuzsalar. “Ya burnuna ya da kulağına bir şey damlatsalar” 196b4

2.7.2.1.3. III. Tip Şahıs Ekleri

(Bkz. 2.7.1.2.4. Emir Kipi)

2.7.3. Cevher Fiil

2.7.3.1.Cevher Fiil ve Bildirme Ekleri

Metnimizde bildirme, geniş zamanda bildirme ekleri ile yapılırken; öğrenilen geçmiş zaman ve Öğrenilen geçmiş zaman ve şartta “i-” cevher fiiliyle yapılmaktadır. Olumsuzlukta “degül” kullanılmaktadır.

Geniş Zamanda Bildirme:

Teklik I. kişi +vAn: ben+ven “benim” 204a/10; dervīş+ven “dervişim” 244a4; Tañrı+van “Tanrıyım” 192a/2

Teklik II. kişi +sIn: ādemī+sin “insanoğlusun” 214a/5; peyġambār+sın “peygambersin” 184a/6; sen+sin “sensin” 183a/12

Teklik III. kişi +durur / +dUr: artuḳdur “fazladır” 189b/2; çoḳdur “çoktur” 190a/11; lāyıḳ-dur “layıktır” 191a/9; şōm ḳavum durur “uğursuz kavimdir” 200b/2; ġarīb-durur “gariptir” 206a/8; gibi-dür “gibidir” 206b/6

Çokluk I. kişi: Metinde örneğine rastlanmamıştır

Çokluk II kişi : Metinde örneğine rastlanmamıştır.

Çokluk III. kişi Metinde örneğine rastlanmamıştır.

Metnimizde bildirme ekinin değişik bir kullanımı da söz konusudur. Eski Türkçe'de olduğu gibi isimden sonra kişi zamiri getirilmiştir: ol benüm ol-ıdı "o benim idi" 190b/6

Görülen Geçmiş Zamanda Bildirme:

raġbetsüz idi "rağbetsiz idi" 203b/3; gibi-(y)idi "gibiydi" 209a/13; ṣındı idi "bozulmuş idi" 209b/6; farīżā idi. "farz idi" 237a/11-12

Öğrenilen Geçmiş Zamanda Bildirme:

Zeyd+i-miş "Zeydmiş" 228a/9; irte+(y)i-miş "sabahmış" 198a/9-10

Şartta Bildirme:

eski-(y)ise "eski ise" 226b/2; köylü-(y)ise "köylüyse" 228b/8; nāfe-(y)ise "nafe ise" 226b/2; Ẕātuñ ise "Tanrı'nın ise" 193a/1

2.7.3.2. Fiillerde Birleşik Çekim

İki çekimli fiilin arasına "i-" cevher fiilinin getirilmesiyle birleşik çekim oluşturulur. Metnimizde "i-" cevher fiilin yer yer kullanılmadığı ve ekleşme olduğu görülmektedir. Birleşik çekim kipleri şunlardır:

I. Hikâye biçimi:

Görülen geçmiş zamanın hikâyesi: ṭut-tı-(y)ıdı “tutmuş idi” 188a4; ḳabūl ḳıl-dum ıdı “kabul etmiş idim” 190b/6

Öğrenilen geçmiş zamanın hikâyesi: uç-mışlar ıdı “uçmuşlardı” 192b/5; ṭoġra-mış-dı “doğramışdı” 192b/1

Geniş zamanın hikâyesi: otur-ur-dum “oturuyordum” 186b/7; gör-ür-düm “görürdüm” 189b/13; çıḳar-ur-dı “çıkarırdı” 212a/6; ḫaber vir-ürler-idi. “haber verirler idi” 243b/9; bekle-rler-idi “beklerler idi” 205b/6

Gelecek zamanın hikâyesi: di-(y)iser-di “diyecekti” 227b4

Şart kipinin hikâyesi: gör-se-y-düñ “görseydin” 182b/9; bil-se-y-idüñ “bilseydin” 189a/3

İstek kipinin hikâyesi: bağlama-ya-(y)ı-duñ “bağlamazdın” 182b/9-10; eyt-e-(y)idüñ “söyleseydin” 183a/11

II. Rivâyet biçimi:

Metinde örneğine rastlanmamıştır.

III. Şart biçimi:

Görülen geçmiş zamanın şartı: ḥacc ḳıl-dı-y-sa “haccettiyse” 212a/1; di-dise “dediyse” 227b/5

Öğrenilen geçmiş zamanın şartı: Farklı bir kullanım söz konusudur. ´āşıḳ-mıs-sañ (<´āşıḳ+(i)-mış-sañ) “âşık olsaydın” 183a/10-11

Geniş zamanın şartı: götür-ürler ise “götürürler ise” 181a/1; yi-r ise “yer ise” 194a/11; ḳaldur-ur-sa “kaldırırsa” 187a/1; it-mez ise “yapmaz ise” 194b4

2.7.3.2.1. Katmerli Birleşik Çekim:

Öğrenilen geçmiş zamanın şartının hikâyesi: ol-mıs-sa-y-dı “olmuş olsaydı” 241a/7-8; degül-mis-se-y-idi (<degül+(i)-miş-se-y-idi) “olmasaydı” 184a/11

2.7.3.3. Kuvvetlendirme ve ihtimal eki

Teklik III. şahıs bildirme eki olan “-dUr” fiil çekimlerinde de kullanılmaktadır. Metnimizde, kuvvetlendirme ve ihtimal ekinin, “-Acak, -IsAr, -AsI” gelecek zaman ve “-mIş, -dUk” Öğrenilen geçmiş zaman ekleriyle çekime girmiş olduğu görülmektedir

Gelecek zamanda kullanılışı:

-AcAk ile: maḥrūm ol-acaḳ-lar-dur “mahrum kalacaklardır” 200a/7; di-(y)ecek-ler-dür “diyeceklerdir” 240a/13

-AsI ile: yıḳ-ası-dur “yıkacaktır” 209b/8

-IsAr: şöyle meded ḳıl-ısar-dur “şöyle yardım edecektir” 188a/5

Öğrenilen geçmiş zamanda kullanılışı:

-mIş ile: ṣınan-mış-dur “denenmiştir” 219a/6; götür-miş-dür “götürmüştür” 226b/5

-dUk ile: eylen-medük-dür “yapılmamıştır” 225b/8

2.7.4. Birleşik Fiiller

2.7.4.1. İsim + Yardımcı Fiil Birleşmesinden Meydana Gelmiş Birleşik Fiil Türleri

İsimlere " al-, bul-, dur-/ṭur-; dut-/ṭut-, it-, ḳal-; ḳıl-, eyle-, ol-, ur-, vir-" yardımcı fiillerinin getirilmesiyle oluşan birleşik fiil biçimleridir. Metnimizdeki örnekleri şu şekildedir:

al-: zekāt alsa "zekat alsa" 230b/3; şevābın ala "sevabını alsın" 190a/13

bul-: yol bulmaz "fırsat bulmaz" 181b/7; ʿizzet bula "saygı görsün" 203a/5; şevāb bula "sevap kazansın" 209b/13

dur- / ṭur-: dıñsuz duralar "sessiz bekleyecekler" 207a/5; namāza durduḳları "namaza başlamak" 229a/10; yayan turup "ayakta bekleyip, yaya olup" 224b/8

dut- / ṭut-: eyle dut "öyle say, farzet" 206b/7; oruç dutam "oruç tutayım" 194b/3; düşmen ṭutar mı "düşman sayar mı" 246b/1

it-: terk idüp "terk edip" 215a/8; ḳurban idicek "kurban ettiğinde" 201a/13; ḫayr işi ide "hayır işi yapsın, iş edinsin" 245b/12-13

ol-: aydıñ ola "aydınlık olsun" 188b/6; eyü ola "iyi olsun" 195a/12; pāre pāre ola "parça parça olsun" 208b/1; Müsülmān olan "Müslüman olan" 244b/10; ḳarañu oldı "karanlık oldu" 190b/12

eyle-: ṣatu-bāzār eylerse "alış-veriş yaparsa" 241a/13; şükrin eylerseñüz "şükrederseniz" 245a/5; niyyet eylerse "niyet ederse" 194b/6; sefer eyleyüp "sefer yapıp" 203a/8

ḳal-: dūr kala "uzak olsun" 206b/3; maḥrūm ḳalasın "mahrum olasın" 183b/5

ḳıl-: heves kıldum “heves ettim” 182a/13; ḫiṭāb ḳılur “hitabeder, seslenir” 184a/9; naẓar ḳıl “bak” 180b4; namāz ḳılan “namaz kılan” 210b/3; meded kılısardur “yardım edecektir” 188a/5

ur-: taş urdı “taş koydu” 209a/10; pervāz urdılar “kanat çırptılar” 181b/12

vir-: āvāz virdi “seslendi” 182a/5; ḫaber verdi “haber verdi” 188a/2; ṣu verdi “su verdi” 227a/3; selām verdi “selamladı, selam verdi” 188b/1

2.7.4.2. Tasvir Fiilleri

Tasvir fiilleri, fiillerin kök ya da gövdelerine “-a, -e , -u, -ü ,-ı, -i, -p” zarf-fiil eklerinin getirilmesiyle oluşmaktadır.

I Süreklilik fiilleri: Metnimizde birleşik fiil içinde süreklilik, “dur- / ṭur-; gel-; ḳal-; var-“ yardımcı tasvir fiilleriyle sağlanmaktadır.

dur- / ṭur- aña duralar “anadursunlar” 246a/11; görinü durur “görünür” 231a4; boġazlayu durur-ken “boğazlarken” 224a/3; göre ṭurur-ven “görürüm” 202a/9

gel-: isteyü geli “istedi” 203a/2; duru geldi “ayağa kalktı” 214b/2; uyanu geldüm “uyandım” 213a/9

ḳal-: baḳa ḳaldum “bakakaldım” 187b/12; görinü ḳalmaz “görünmez” 231a/5

var-: ḳaynayu varıcaḳ “kaynadığında” 234a/7; üşe varıcaḳ “bir araya geldiklerinde” 210a/1

II. Tezlik fiilleri: Metnimizde birleşik fiillerde tezlik, “vir-” yardımcı tasvir fiiliyle sağlanmaktadır.

vir-: alı virdi “alıverdi” 237b/12; ḳılı virdi “kılıverdi” 185a/7; üleşdüri virdüm “paylaştırıverdim” 209b/5

III. Yaklaşma fiileri: Metnimizde örneğine rastlanmadı.

IV. Yeterlilik Fiili: Metnimizde birleşik fiillerde yeterlilik, "bil-" yardımcı tasvir fiiliyle sağlanmaktadır. "bil-" yardımcı fiilinin olumsuzu ise "u-"tır.

bil-: Metnimizde tek bir örneği tespit edilmiştir: duyabilürseñ "duyabilirsen" 180b4

u-: ṣevāb bulamaya (bul-a+u-ma-ya) "sevap bulamasın" 209b/12; diremediler (dir-e+u-me-diler) "toplayamadılar" 181a/8; olımazsañuz (ol-ı+u-maz-sañuz) "olamazsanız" 207b/2; yumamadılar (yum-a+u-ma-dılar) "yumamadılar" 182a4

2.7.5. Çekimsiz Fiiller

2.7.5.1. İSİM-FİİLLER

-mAK: Eski Türkçe döneminden itibaren işlek kullanılan bir ektir. Fiilin mastar şeklidir: bil-mek+ile "bilmekle" 241b4; çeyne-mek "çiğneme durumu" 196b/7; ırla-maḳ "şarkı, türkü söyleme durumu" 244b/6; ḳalḳ-maḳ+a "kalkmaya" 212b/5; ḳarşula-maḳ "karşılamak" 195a/1; ört-mek "örtme, kapama" 237a/11; yu-maḳ+a "yıkamaya" 227a/13

Mastar eki olmasının yanı sıra kalıcı isimler de yapmaktadır: yi-mek "yemek, aş" 233a/2

-mAKlIK: "-mAK" mastarı ile "+lIK" isimden isim yapma ekinin birleşmesiyle oluşnuş bir mastar ekidir.-mAK mastar eki ile aynı görevde kullanılmaktadır: az-maḳlıḳ "doğru yoldan çıkma, azma" 187a/9; eyle-meklik "yapma, etme" 226a/11; iriş-meklik "ulaşma durumu"190a/6; ḳız-maḳlıḳ "kızma durumu" 187a/9; öl-meklik "ölme, vefat etme" 181b/8

-mA: Metnimizde seyrek kullanılan bir mastar ekidir. Kalıcı isimler yapmıştır: deg-mesi "ulaşması" 206a/13; sür-me "kirpik boyası, sürme" 195b/6

-(I)ş: Metnimizde kalıcı isim yapmış olduğu tek bir örneği bulunmaktadır: in-(i)ş "iniş, yokuş karşıtı" 219a/8;

2.7.5.2. Sıfat-Fiiller

-An Geniş zaman sıfat-fiil ekidir: emzür-en "emziren" 197b/3; ḳal-an "kalan" 231a/1; seç-en "seçen" 241a/10; uy-an "uyan" 229a/3; var-an "varan, ulaşan" 188b/8; yap-an 209b/9

Kalıcı isim yapmıştır: dik-en "diken" 203a/12; Yarat-an "Yaradan, Tanrı" 187a/6

-Ir: Geniş zaman sıfat-fiil ekididir. Olumsuzu -mAz'dır kalıcı isim yapmıştır. Metnimizde -Ir sıfat-fiil eki tek bir sözcükte görünmekte olup olumsuz biçimine rastlanmamıştır: deg-ir "değer, tutar" 230b/2

-dUk Geçmiş zaman sıfat-fiil ekidir: daḳ-duḳları "taktıkları" 240a/11; gel-dükleri "geldikleri"206a4; ol-duḳların "olduklarını" 242b/5; sev-dükleri "sevdikleri" 205b/13

-mIş Geçmiş zaman sıfat-fiil ekidir, daima düz ünlülüdür: dikil-miş gönlek "dikilmiş gömlek" 219b/8; bir ḥayżdan arın-mış ´avrat "hayzdan arınmış hanım" 229b/1; vaḳti giç-miş namāz "vakti gwçmiş olan namaz" 231b4

-AsI gelecek zaman sıfat-fiil ekidir: dökesini "dökeceğini" 245b/11; ṣıġmayası niyāz "sığmayacak niyaz" 210b/5; artası māl "artacak mal" 216a/9.

Kalıcı isimler yapar: ẖōş yi-(y)esi “güzel yiyecek” 196a/11

-AcAk Gelecek zaman sıfat-fiil ekidir: bāḳī ḳal-acaḳ yir “sonsuza kadar kalınacak yer, ahiret” 181b/9; dur-acaḳ yir “durulacak yer” 223a/12; ṣoracaḳ mes’eleler “sorulacak meseleler” 226a/7; belür-ecek yir “belirecek yer” 183a/7

2.7.5.3. Zarf-Filler

–(y)U; -(y)I; -(y)A: Eski Türkçe döneminde de mevcut olan bu zarf-fiil eklerinin Merkezî Oğuz Türkçesi döneminde de kullanıldığını görmekteyiz. Bu zarf-fiil ekleri tek olarak kullanılmasının yanı sıra daha ziyade iki fiili birbirine bağlama göreviyle kullanılmaktadır: beliñle-(y)ü “korkarak, irkilerek” 213b/8; bak-a ḳal- “baka kalmak” 187b/12; di-(y)ü “diyerek, diye” 195a/10; dur-u gel- “ayağa kalkmak” 213b/9; iste-(y)ü gel- “istemek” 203a/2; ulaş-dur-ı “ardı arkası kesilmeksizin” 196a/5

Metnimizde aynı zarf-fiilin art arda kullanılmış şekilleri de bulunmaktadır: aġla-(y)u aġla-(y)u “ağlaya ağlaya” 213b/1; gül-e gül-e “gülerek, güle güle” 189b/9

–(U)p: Tek olarak kullanıldığı gibi iki fiili birbirine bağlamak için de kullanılmaktadır. Eski Türkçe döneminde ekin bünyesindeki yardımcı ünlü uyum dahilinde iken metnimizde, p/ dudak ünsüzünün tesiriyle, ekin bünyesindeki yardımcı ünlünün daima yuvarlak şeklinin kullanılmış olduğu görülmektedir: baḳ-up “bakarak” 195b/5; bıraḳ-up “bırakarak” 195b/11; buyur-up dur- “buyurmak” 198b/11; çeyne-(y)üp “çiğneyip” 233a/1; ġarīblıḳ çek-üp “gariplik çekerek” 215a4; gel-üp dur- “hikaye etmek, nakletmek” 188a/8; terk it-üp “terk edip” 215a/8; yoldaş eyle-(y)üp “arkadaş edip” 203a/9

–mAdIn: Olumsuzluk ifade eden zarf-fiil ekidir. I. "madan önce" anlamı ile: aġzum+dan çıḳ-madın "çıkmadan önce" 191a/11; dervīş ol-madın "derviş olmadan önce" 242b/9; yapış-madın "yapışmadan önce" 235b/1

II. "-maksızın" anlamı ile: bir gün yime-din "bir gün yemeden, yemeksizin" 196a/5; gözleri ḳamaş-madın "gözleri kamaşmadan, kamaşmaksızın" 208b/10; kimseyi incit-medin "kimseyi incitmeden" 221b4;

-dUkcA; -dUġIncA: "-dığı sürece, -dığı kadar" anlamlarına gelen ve -dUk isim-fiil eki ile +cA eşitlik ekinin birleşmesiyle oluşmuş bir zarf-fiil ekidir: eli ir-dükçe "yapabildiği, gücünün yettiği sürece" 197a/10; güci yit-dükçe "gücünün yettiği sürece" 243a/1; at-dugınca "attığı kadar" 224a/2

–IcAk: Metnimizde işlek olarak kullanılan zarf-fiil eklerindendir. I. "dıktan sonra" anlamında: yoḳışa çıḳ-ıcaḳ "yokuşa çıktıktan sonra" 219a/6; ṣayru ṣaġal-ıcaḳ "hasta iyi olduktan sonra" 194a/11; südden kesil-icek "sütten kesildikten sonra" 197b4; üşe var-ıcaḳ "toplandıktan sonra" 210a/1

II. "-ınca" anlamında: gice ol-ıcaḳ "gece olunca" 200a/3; imāma uy-ıcaḳ "imama uyunca" 228a/11; yapış-ıcaḳ "yapışınca" 226b/9

III. "-dığında, o anda" anlamında: böyle di-(y)icek "böyle dediği anda"; 228b/5; yaḳın var-ıcaḳ "yaklaştığı anda" 187b/8

-IncA: Eski Türkçe döneminde kullanılan –kIncA; -gIncA zarf-fiil ekinin Merkezî Oğuz Türkçesi döneminde kullanılan biçimidir. I"-ıncaya kadar" anlamında:

dişleri görin-ince “dişleri görününceye kadar” 181b/6; gün ṭolın-ınca “güneş batıncaya kadar” 194a/6

II. “-dıktan sonra” anlamında: girü evine dön-ince “evine döndükten sonra” 201b/5; ırla-(y)ınca “türkü, şarkı söyledikten sonra” 244b/11; oyna-(y)ınca “oynadıktan sonra” 244b/11; Ramażān ayı geç-ince “Ramazan ayı geçtikten sonra” 198a/8

III. olumsuz tabanlar üzerine geldiğinde “-madan önce” anlamını taşır: tamām ol-ma-(y)ınca “tamamlanmadan önce” 219b/6; yirlerin ṭamuda gör-me-yince “yerlerini cehennemde görmeyinceye kadar” 199b/13

-ken “i-“ cevherî fiili ile kullanılmaktadır: .gerekmez-iken “gerekmezken” 214a/10; yan-mış+i-ken “yanmışken” 185a/11; .var+i-ken “varken” 198a/10; yoḳ-iken “yokken” 197b/9

-(y)ArAk: Metnimizde bu zarf-fiil eki tek bir örnekte görülmektedir: güy-erek “sabrederek” 245b/12

2.7.6. Fiillerde Soru

Fiillerde soru -mı / -mi edatıyla yapılmaktadır.

bil-ür misin “bilir misin?” 213a/3; maḥrūm mı olalar “mahrum mu olsunlar?” 214b/5; ḳıldum mı “kıldım mı?” 231a/11

2.7. ÖLÇÜ BİRİMLERİ

2.7.1. Ağırlık ölçüleri

Metinde, ağırlık ölçüsü olarak Arapçadan alıntı “direm”, “müd” ve “ṣā´” sözcüklerinin kullanılmış olduğunu görmekteyiz.

direm (<Ar. dirhem) okkanın dört yüzde birine eşit olan, 3,207 gramlık eski bir ağırlık ölçüsüdür.

namāz içinde bir diremden artuḳ murdār götürse, namāzı revā degüldür "birisi namaz kılarken üzerinde bir dirhemden fazla kir varsa, namazı reva olmaz" 226b4-5

müd (<Ar. müdd) iki avuç dolusu kadar olan toplamda 875 gr.olan bir ağırlık birimidir.

yirinden on müd taḫıl getürdi "yerinden on müd değerinde tahıl getirdi" 230a/11

ṣā′ (<Ar.): Bir dirhemlik tahıl ölçeğidir.

yā bir ṣā′ arpa, yā bir sā ṭaru, yā ḳıymetin virse gerek "ya bir sâ arpa ya bir sâ darı ya da değerini vermelidir" 196a/8-9

2.7.2. Uzunluk ölçüleri

Metnimizde, uzunluk ölçüsü birimleri olarak "arşun, direk, günlük/yıllıḳ, ḳarış ḳulaç," sözcüklerinin kullanılmış olduğu görülmektedir.

arşun (<DLT. arış CTD. III, 13): yaklaşık 68 cm'ye eşit olan uzunluk ölçüsüdür.

uzunluġı otuz arşun ıdı "uzunluğu otuz arşın idi" 209a/12-13

direk (<Uyg. T. tirgük EDPT. 544a; tire-k EDPT. 543): 25-40 şinik arasında değişen ve tohum ölçmeye yarayan ölçüdür.

yoġunlıġı bir direk gibi-y-idi "kalınlığı bir direk kadardı" 209a/13

günlük/yıllıḳ (<ET. kün EDPT. 725a; (<ET. yıl EDPT. 917a)): "… gün kadar; …yıl kadar" anlamını ifade eden bir uzunluk ölçüsü birimidir.

on günlik yolı, biş günlik ḳılurlar "on günlük yolu beş gün yaparlar" 218b4

Sıratuñ uzunlıġı, otuz biñ yıllıḳ yoldur "Sırat'ın uzunluğu otuz bin yıl yol kadardır." 186a/2-3

ḳarış (<Uyg T. ^{2}*kar-ı EDPT. 644b): bez ölçülen arşın anlamını taşıyan bir sözcüktür.

Eger ol benden yaña bir ḳarış gelürse "eğer o bana doğru bir karış gelirse" 215a/12-13

ḳulaç (<DLT. ḳol aç ~ ḳulaç CTD. III 141): Gerilerek açılmış iki kolun parmak uçları arasındaki uzaklığı ifade eden bir uzunluk ölçüsü birimidir.

benüm raḥmetüm aña biñ ḳulaç ḳarşu varur "benim rahmetin ona bin kulaç kadar gelir, yakın olur" 215a/13

2.7.3. Değer Birimleri

Metinde değer birimi olarak hem Türkçe hem de alıntı sözcüklerin kullanılmış olduğu görülmektedir.

avuç (<Uyg. T. adut: EDPT. 44b) avuç, elin iç tarafı anlamlarını ifade eden bir sözcüktür. Metinde "avuç kadar" anlamında bir ölçü birimi olarak kullanıldığı görülmektedir.

dünyede bir avuç günāhluları, sizüñ yüzüñüz ṣuyı berekātında ḫōş giçerlerdi "dünyada bir avuç günahlılar sizin yüzünüzün suyu bereketiyle iyi yaşarlardı.

aya ḳadar (Uyg. T. aya: EDPT. 267a): "avuç içi kadar" anlamını ifade eden bir sözcüktür. Metinde "aya kadar" anlamında bir ölçü birimi olarak kullanılmış olduğu görülmektedir.

ol yaġ yayıldı, aya ḳadarınca oldı, ol dört vaḳti ol ābdest-ile ḳıldı, dürüst degüldür "o yağ yayılıp, avuç içi kadar olduysa (ve) o, dört vakit namazı o abdest ile kıldıysa namazı dürüst olmaz" 233b/9-10

direm (<Ar. dirhem): para birimi.

biregünüñ biñ direm gümiş borcı olsa "birisinin bin dirhem kadar gümüş borcu olsa" 230a/10-11

3. SÖZ VARLIĞI

3.1. Sözcüklerin Kökenleri

Metnimizde, Türkçe sözcüklerin yanında Arapça, Farsça, Rumca, Çince ve Soğdça gibi dillerden alıntı sözcükler de yer almaktadır. Dizinde, sözcüklerin hangi dile ait oldukları tek tek belirtilmiş olup madde başı olarak toplam 2107 sözcük tespit edilmiştir. Sözcüklerin ait oldukları dillere göre sayısal dağılımı şu şekildedir:

Türkçe: 1141

Arapça: 762

Farsça: 199

Rumca: 4

Soğdca: 3

Çince: 2

Latince: 1

Bu dağılıma göre metinde; %54 Türkçe, %36 Arapça, %9 Farsça ve %1 oranında Rumca, Soğdca, Çince, ve Latince sözcük kullanılmıştır. Metnimiz bir fıkıh kitabı olması sebebiyle içerisinde pek çok Arapça duâ, hadis ve ayet yer almaktadır. Söz konusu oranda Arapça dua, hadis ve ayetler dikkate alınmamıştır.

3.2. Atasözleri ve Deyimler

Aslî söz varlığının önemli kısımlarından biri olan deyimler ve atasözleri, bir milletin anlatımdaki gücünü ortaya koymaktadır. Çalışmış olduğumuz metin, özellikle deyim bakımından son derece zengindir. Bununla birlikte metnimizde atasözü niteliğinde değerlendirilebilcek birkaç söz de yer almaktadır.

3.2.1. Deyimler

ağız birikdür-: "söz birliği etmek": ol altı yüz biñ Müsülmān ağız birikdürseler "O altı yüz bin Müslüman ağız biriktirse" 214a/06

bāḳi ḳalacaḳ yire ilt-: "sonsuz olan yere göndermek, ölmek": belkim ölmeklik ve ṣayrulıḳ ve fenālıḳ evinden raḫtların ol bāḳī ḳalacaḳ yire iltürler "Ölüm, hastalık ve yokluk evinden eşyalarını (alıp) o sonsuz olan yere gönderirler." 181b/8-9

cān ḳuşu ḳafesinden uç- "ruhu bedeninden ayrılmak, ölmek": cānları ḳuşları kafesinden uçmışlardı "Ruhları bedenlerinden ayrılmıştı." 192b/3-4

cānı ḫulḳına gel- “canı boğazına gelmek, çok korkmak”: cānum ḥulḳumuma geldi “Canım boğazıma geldi, çok korktum” 190b/13-191a/1

dünyeden git “- bu dünyadan ahrete intikal etmek, ölmek, vefat etmek”: şol Ẕe’n-nūn kim dünyeden gittügi vaḳtin “Şu Zennûn vefat ettiği zaman” 180b/13

göñli yirinden ḳop- “çok heyecanlanmak, kalbi çarpmak”: göñlüm yirinden kopmış “Kalbim yerinden çıkmış gibi” 213a/9

gözinden ḳan aḳ- “gözlerinden kan ak, çok ağlamak”: gözümden yaş yirine ḳan aḳdı “Gözümden yaş yerine kan aktı” 213a/10

kendüzine gel- “kendine gelmek, ayılmak”: Bāyezīd, kendüzine geldi “Bâyezîd kendine geldi, ayıldı” 192b/3

söze var- “söze dönmek, konuya dönmek”: imdi, girü sözümüze varalum “Şimdi konumuza dönelim” 183b/10-11

yüzsüzligi bīşe eyle-: “yüzsüzlüğü huy edinmek, iş edinmek”yüzsüzligi bīşe eyleyüp “Yüzsüzlüğü iş edip” 226a

3.2.2. Atasözleri

ġarīblıḳ ḫāmı puḫte ḳılur: “Gariplik ham olanı olgunlaştırır” 203a/5-6

ġarīblıḳ ādemi bişirür ve ḫāmlıġın giderür: “Gariplik insanı olgunlaştırır, hamlığını yok eder” 202b/9-10

ÇEVİRİ YAZILI METİN

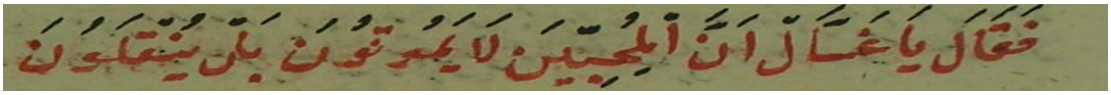
[180b/1] uçar. “İmdi, eger sen uçmaġa aldansañ uçmaġ-ıla seni ḳordum. (2) Çün uçmaġ-ıla aldanmaduñ, imdi gel kim benüm cemālüme lāyıḳ-sın”, didi. (3) Yine eydür: “Yā Aḥmed! Mūsā, da´vī ḳıldı kim: ‘ben dīdār ´ā- (4) –şıḳı-van.’. Biz anı şınayu eyttük: ‘Şu ṭaġa naẓar ḳıl duyabilür- (5) señ, cemālümüz daḫı göresin.’, didük. Eger eytse-idi kim: ‘İlāhī (6) ben gözümü senüñ cemālüñ görmege gizlerin; ben ṭaġı n’iderin?’; (7) ḥaḳḳa tecellimüzden anı maḥrūm ḳılmaya-y-ıduḳ; illā ol çün (8) ṭaġa baḳdı. Biz anı ol baḳduġîla ḳoduḳ; *“unẓur ilā el cebelī”*[13] ,(9) didük. Bu isticābī emr-dür; vücūb içün degüldür. [Andan] (10) Andan, ´Alā et- terāḫī’[14]dür; ḫavr içün degüldür. Bes su’āl (11) degüldür; ol su’āl kim Mūsā’ya oldı, unẓur emr idi. (12) Eger baḳmaz-ısa, ´āṣī olurdı.”, didi. **El-ḥikāye-i Ẕe’n-nūn-ı Mıṣrī rahmetu’-llāhi ´aleyhi:** (13) Şol Ẕe’n-nūn kim dünyeden gittügi vaḳtin, üç **[181a/1]** dürlü millet çekişdiler. Anuñ üzerine Cühūdlar, eyttiler: “Ẕe’n-nūn (2) bizdendür.”; ve Naṣrānīler, eyttiler: “Ẕe’n-nūn bizdendür.”; ve Müsülmānlar, (3) eyttiler: “Ẕe’n-nūn bizdendür.”. Çoḳ da´vī eylediler bu söz (4) üzerine. Andan ṣoñ, üçi eyttiler: “Gelüñ, dükelimüz anuñ (5) ḳatına varalum; eger Naṣrānīler dirilüp götürürlerse, anlardandur; (6) eger Cühūdlar dirilüp götürürler-ise, anlardandur.”. Andan ḳatına (7) geldiler. Mıṣr şehrinüñ Cühūdları, bir araya dirneşdiler. Ẕe’n-nūn-ı (8) Mıṣrī’nuñ bir barmaġın diremediler. Andan, Naṣrānīler tamāmen dirildiler. (9) Bir barmaġın depredimediler. Bugur, hemīn kim bir Müsülmān içerü (10) girdi ḳapudan. Şoloḳ sā´at, Ẕe’n-nūn ṭuru geldi, yöriyü (11) teneşür üstine vardı, yatdı, ayaḳların sardı.

[13] Araf suresi 14. ayet.
[14] Metinde: ´Alí-et-Terāhí olarak harekelenmiştir.

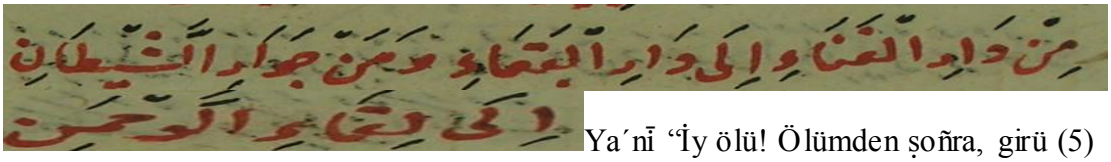
Andan, (12) ol ġassāl, anı yudı, bir ṣaġına dönderdi ve bir ṣolına (13) dönderdi. Andan, ol yuyan Müsülmān eydür: kim [181b/1]

(2)

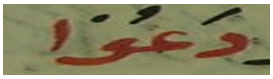

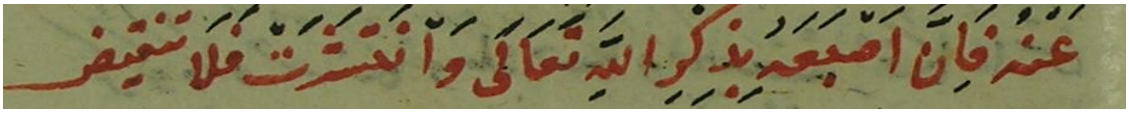
(3) (4)

Ya´nī “İy ölü! Ölümden ṣoñra, girü (5) dirlik var mı?”. Andan, yuyıcı böyle diyicek, Ẕe’n-nūn-ı Mıṣrī (6) yattuġı yirde dişleri görinince güldi daḫı eytti: “İy yuyıcı (7) bilmez misin kim Tañrınuñ muḥibleri ölmez ve ölüm bunlara yol bulmaz? (8) Belkim ölmeklik ve ṣayrulıḳ ve fenālıḳ evinden raḫtların ol (9) bāḳī ḳalacaḳ yire iltürler ve şeyṭān ḳonşulıġından ḳaçup raḥmān (10) cemāline irişürler?”. Andan, anuñ cenāzesin götürdiler. Katı (11) ıssı-y-ıdı. Yiryüzinde ne-ḳadar ḳuşlar var-ısa, hevā yüzinde (12) pervāz urdılar, gölge eylediler ve bir aracuġa irişdiler (13) kim müeẕẕin bekleyü-durur-ıdı. Añsuzın tābūt çatladı, içinden [182a/1] Ẕe’n-nūn elin çıḳardı ve barmaġın götürdi, eyitti: *“Eşhedü (2) en lā ilāhe illallāhu ve eşhedü enne Muḥammeden resūlu’llāhi.”*.[15] Andan ḫalā-(3) –yıḳlar, Ẕe’n-nūnı dirildi ṣandılar, indürdiler, gördiler (4) şehādet barmaġı örü ḳalmış. Nice-kim dürişdiler, yumamadılar. (5) Andan Hātıf āvāz virdi kim ḫalāyıḳ

[15] Kelime-i Şehadet.

işittiler: (6) (7)

 Ya´nī: “Ḳoñ ol barmaġı. Benüm adum (8) eydi. Ḥayr-ıla ḳalḳdı, girü benüm cemālüm göre, yumıla.”.

İmdi, (9) şol Ẕe’n-nūn kim vaṣfın işittük, eydür: “Bir gün, bādiyede (10) giderdüm yalıñuz. Añsuzın bādiye içinde bir ´avrata uġradum (11) kim anuñ ḥüsni içinde nāẓir yoḳ. Kamu ḫūblar, anuñ ḫūblıġı ḳatında (12) hīç idi. Andan yaḳın gelicek, ḳamu zāhirlıġum-ıla bir uġurdan (13) bī-iḫtiyār aña ḳapıldum ve nikāḥ ḳılmaġa heves ḳıldum ve daḫı **[182b/1]** yaḳın gelicek, selām virdüm daḫı eyttüm: *“Yā cāriye!* (2) *Küllī be-küllīke meşġūlü nem ḳālat iẕin küllī be-küllīke mebzūletü.”* (3) Ya´nī, çün eyittüm: “Benüm cānum saña ´āşıḳ-dur ve meşġūl-dur.”. (4) Andan ol-daḫı eytti: “Benüm daḫı cānum ve tenüm fidī olsun. (5) Bāña neden ´āşıḳ olduñ ?”. Ẕe’n-nūn eydür: Ben eyttüm: (6) “Görküñe ve ḥüsnüñe ve melāḥatuña ve laṭīflıġuña ´āşıḳ (7) oldum.”. Andan, ol eydür: “Bende ne gökçeklik gördüñ? (8) Uş bir ḳız ḳarındaşum ardumça girü geli-yorur. Eger anuñ (9) ḫūblıġın görseydüñ, bik benüm gibiye göñül bağlamaya- (10) –y-ıduñ. Uş geldi, baḳ!”, didi. Döndüm, baḳdum hīç kimsene (11) yoḳ. Döndüm girü, bu ´avrata baḳdum ol-daḫı gitmiş. Andan, (12) ben eyttüm: “Ol Tañrı ḥaḳḳı içün kim seni bu mertebe-y-le ağırladı, (13) bāña ḥāl niteligin bildürgil!”. Andan ol eydür: “İy miskīn! **[183a/1]** Sıfāta ´aşıḳ olmaḳ, yitincekler işi-dür; Ẕāta ´āşıḳ (2) olmaḳ, kāmil erenler işidür; kerīmlik içün sevmek, ḥarīşler (3)

işidür; Tañrı rezzaḳlıġı[16]-çun sevmek, ḳarnı ḳulı olan kişiler (4) işidür ve mu´aẕẕablıḳ ṣıfātından ötürü andan ḳorḳmaḳ, (5) ḥicābda ḳalmışlar işidür ve uçmaḳ ṭama´ına ḳullıḳ, itler işidür. (6) Yā Ẕe'n-nūn! Tañrı Tañrılġı-çun sevmek gerek. Andan girü (7) ḳulı yattuġı gerekse raḥmet belürecek yir ḳılsun; gerekse (8) ḫışım görinecek yir ḳılsun; ´aẕāb ḳılsun. Biregü bir (9) oda yapar. Ocaḳda oda ḳatlanası taş ḳor, (10) andan oda yandurur. Yā Ẕe'n-nūn! Eger girçek baña ´āşıḳ- (11) mıssañ, 'ḳız ḳarındaşum gelür, baḳ!', diyicek eydeydüñ[17] kim: (12) 'Benüm sensin. Ben ḳız ḳarındaşuñı ben n'iderin?', diyedüñ. Dünyede (13) ol maḳṣūda irmedüñ. Bendendaḫı yad ḳılduñ.", didi.

[183b/1] İmdi Tañrı Ta´ālā, Tañrılıġı-çun severseñ, hergiz ayruḳ (2) ṣıfāta aldanmayasın. Hemīşe, tevḥīd dāyiresi içinde, (3) ẕevḳüñde olasın. Eger ṣıfāta ´āşıḳ olursañ, İblīs (4) ol ṣıfātı saña telbīs eyleye. Haḳ gösterdügine yol bulmaya- (5) –sın ve dīdārdan daḫı maḥrūm ḳalasın ve nice-kim Tañrı-y-ıla (6) ola-sın. Andan yaḳın saña nesne olmaya. *Ne´ūzu-* (7) *–billāh*. Eger ayruḳ nesneye mültefit olursañ, aña ḫōd hīç (8) irişmeye-sin. Dīdārdan daḫı maḥrūm ola-sın. İmdi, bir (9) taḥḳīḳ var işbu sözlerde kim yüz biñ cāhil, bī-çāre (10) bunuñ-ıla dīdāra irişe.

İmdi, girü sözümüze vara- (11) –lum: Resūl Ḥażreti, mi´rācdan gelürken, Tañrı Ta´ālā (12) ḫitāp ḳıldı; eydür: "Yā Aḥmed! Eger beni severseñ bir kez saġ (13) gözüñ-ile uçmaġa baḳ ve ṣol gözüñ-ile ṭamuya baḳ. Ol **[184a/1]** uçmaġa ḳılduġuñuñ naẓar berekātîla, uçmaġuñ köşkleri (2) yüksele ve burakları yügrişe ve yimişlerinüñ leẕẕeti arta (3) ve ḥūrīlerinüñ ḥüsni biñ ança ola ve ṭamuya baḳduguñ (4) bir naẓar

[16] Yazmada: "rāzzaklıġı" şeklinde harekelenmiştir.
[17] Yazmada: "eydeyedün" şeklinde harekelenmiştir.

berekātında, degme bir közin ve odın, mü'min geçdügi (5) vaḳtin, bir gül ü reyḥān ḳılam, tā mü'mine selām ḳılalar ve ´ālimler (6) bileler kim niçe raḥmetlü peyġāmbarsın.

Ammā tefsīrlerde gördüm. (7) Sü'āl eylemişler: "Mü'minleri Tañrı Ta´ālā ḳıyāmet güninde, ṭamuya (8) givüre mi?". Andan, muḥaḳḳiḳler cevāb virdiler kim: "Ḥaḳ Ta´ālā (9) velīlere ḫiṭāb ḳılur; eydür kim: 'İy benüm dostlarum! Dünyede, bir (10) avuç günāhluları, sizüñ yüzüñüz ṣuyı berekātında ḥōş (11) giçerlerdi. Eger sizüñ ṭā´atüñüz ve eylügüñüz bereketi degülmisseyidi, (12) bir içüm ṣu bunlara dünyede içürmeye-y-dük. Bes, dünyāda bunlar, sizüñ (13) berekātuñuzda ḥōş geçdiler idi. İmdi, bugün daḫı gelüñ, bunlaruñ-ıla [184b/1] ṭamuya ḳadem basuñ. Sizüñ ṭā´atüñüz heybetinden, ödük (2) gözleri söyünsün ve zebānīler ṭaġılsunlar ve ḳaçsunlar; (3) sizüñ gölgeñüz berākatında bunlar daḫı emīn geçsünler.'

Daḫı (4) bir cevāb oldur kim: Mü'minleri, Tañrı Ta´ālā, ḳıyāmet (5) güninde güyegü eyleyiser-dür. İmdi, ´ādet eyle-dür kim ilk güyegüyi, (6) ılı ṣuya iltürler. Girdege givirürler. İmdi, mü'minlerüñ (7) daḫı ılı ṣuyı ṭamudur. Andan gice yörürken ne-kim ġıllıġışı (8) var-ısa, mü'minüñ içinde ṭamuya vara; ṭamu içinde darlaya; (9) ṣāfī ḳızıl altun gibi ola; çıḳa; uçmaġa vara.

Ve daḫı bir cevāb (10) oldur kim: ṭamuya giricek, dürlü dürlü ´aẕāblar ve ḳuyruġı (11) örüler ve yılanlar ve çayanlar göre. Andan, uçmaġa gire ve iki (12) dürlü şükr eyleye; bir şükri şunuñ gibi ´aẕābdan ḳurtılup (13) ´aẕād olduġına; ikinci şükri uçmaḳ gibi sarāya irişdügüne. [185a/1] Ḥakīmler eydür: *"Men lem ber eṣ-ṣiddetü lem yu´rāf en-ni´mete."*. Her kim, (2) ḳatılıḳ belāsın çekmedi, yumşaḳlıḳ ḳadrin

bilmez. Her kim, miḥnet (3) görmedi, ni´met ḳadrin bilmez. Her kim, ṣayrulıḳ görmedi, (4) ṣaġlıḳ ḳadrin bilmez. Ammā Tañrı Ta´ālā, bir nesneyi żıddıyla (5) bildürür bilmeyenlere.

Ve daḫı bir cevāb oldur kim: Tañrı Ta´ālā, (6) dünyāda, Nemrūd odın ṣovıttı. İbrāhīm (7) üzerine degme bir közin, bir gül ü reyḥān ḳılı virdi. Bir (8) niçe kāfirler inanmadılar. Her kim, emre ḥāżırdı, inanmadı. Ammā (9) ḳaçan ḳıyāmet güni olsa, Tañrı Ta´ālā, emr eyleye. Yüz (10) biñ yigirmi dört biñ peyġāmbarlar ḥāżır iken, (11) ṭamu heybet-ile yanmış-iken, mü'mine eyde: "sen ṭamudan (12) giçgil. Benüm ´aẓametümi ve keremümi ve faẓlumı göstereyin.", diye. Andan, (13) mü'min ḳadem başa geçmek-le, ṭamunuñ degme bir közi bir gül [185b/1] ola; bir reyḥān ola. Andan ,mü'mine selām vire, tā ´ālimler (2) bileler kim od var göyündürmek yoḳ. Çün, andan ´ināyet hemīşe (3) şöyle olur: "*allahümme veffiḳnā bī-faẓlike*.".

Ve daḫı bir cevāb (4) oldur kim: Od bir gün iniledi. Andan Tañrı Ta´ālā eydür: (5) "İy benüm odum! Ne geldi saña kim inilersin?". Andan, ṭamu eytti: (6) "İlāhi! Saña ma´lūm-dur kim ben senüñ buyruġuñdan ve ḥükmüñden (7) daşra olduġum yoḳdur. İlāhi! Yā n'içün ḳanda bir murdār ve ḳanda bir (8) necīs, ḳanda bir saña iki diyici var-ısa, baña yindek ol (9) girer; muṣāḥibüm ve mūnisüm bunlar olur?". Andan, Ḥaḳḳ Ta´ālā (10) eytti: "İy benüm ḳulum! Gönliñi ḫōş ṭutġıl kim dükeli Muḥammed (11) yolların senüñ içüñden ḳılam kim bunlaruñ bereketleri-y-le bere- (12) ketlenesin ve eyü ṣoḥbetlerinden maḥrūm ḳalmayasın.", didi.

(13) Ve daḫı bir cevāb oldur kim şöyledür kim: Muḥlişler ile [186a/1] müfīdlerüñ ṭamuı temiz-dür, yatluları alı ḳor, eyülere (2) yaḳın gelmez. Ammā tefsirde şöyle-dür

kim: Sıratuñ uzunlıġı, (3) otuz biñ yıllıḳ yoldur, ḳıldan ince ve ḳılıçdan itidür. Ammā (4) Tañrı Ta´ālā ´ināyet ḳılduġı kişi, şol-ḳadar yolı yıldırım (5) şaḳıladuġı vaḳtce giçer, didi daḫı şol-ḳadar giçerken ṭamu (6) anuñ ´īmānı nūrı şu´ā´ından ve heybetinden ḫıyre ola (7) ve çaġıra; eyde kim: "tīz giç, Yā mü'min! yoḫsa beni söyündürdüñ.".

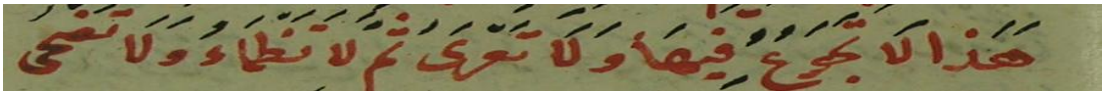
(8) **El-ḥikāye-i Feṯḥ-i Mūṣılī** ***raḥmetullāhi ´aleyhi*** : Bir gice Tañrı'yı düşümde (9) gördüm daḫı eyttüm: "İlāhī! Arzuma irişdüm. *"el-ḥamdu leke."* . (10) Andan, Tañrum baña eytti: "Yā Feṯḥ! '*Feṯḥetü leke ebvābü'l-cināni (11) ve ´aleḳatu ´aleyke ebvābün-nīrāni.'."*. Ya´nī, uçmaḳlarum ḳapu- (12) –ların senüñ-içün açdum ve ṭamularum ḳapuların senüñ üstüñe (13) bağladum. Andan, ben eyttüm: "İlāhī! Ne ´amel ḳılayın kim ol ´amel **[186b/1]** beni senüñ ḥażretüñe ḳulavuzlaya?". Andan, Ḥaḳḳ Ta´ālā eytti: "Yā ḳulum! (2) Oruç dutġıl kim oruç benüm yolum bahadurları işidür. Terāzüyi (3) ağır ḳılmaya illā oruç; ḳıyāmet güninde sin içinde aydıñ (4) ḳılmaya illā oruç; uçmağı biñ yıllıḳ yol ḳarşu getürmeye illā (5) oruç; ḳıyāmet güni ıssısından ḳurtarmaya illā oruç.

Ammā Resūl (6) *´aleyhi's-selām*: Bir gice Ka´be-y-ile maḳām-ı İbrāhīm arasında (7) fikr ide otururdum. Añsuzda, gözümden ḥicāb gitti, şöyle (8) gösterdi Tañrım baña kim ḳıyāmet ḳopmış. Andan, biregü benüm (9) ümmetümden, sininden baş götürür; yalıncaḳ, başı açuḳ ve (10) yalıñ ayaḳ, beñzi ṣaru, sini ṭopraġı yüzini örtmiş, (11) iki gözi göge dikilmiş ve ḳorḳudan üñi gitmiş ve firiştehler (12) kim bunlaruñ çoḳlıġı ḥisābın bir Tañrı bilür ancaḳ, ´Arṣa-yı ´Araṣāt (13) ḳatında yörürler, ḳıflar ellerinde içi ṭolu şarāb-ı ṭahūr. **[187a/1]** Her kim ol ḥālette sininden baş ḳaldurursa, bir ḳıfı virürler. (2) Ol-daḫı alur içer ve içicek daḫı ḳıyāmet ḳorḳusı içinden (3) küllī gider.

Ol ḳıfuñ ḳıyısında, altunıla yazılu-dur kim (4)

(5)

(6) Ya´nī bu ḳıfı, tuhaf ´ālemleri yaradan comerd Tañrı'dan, girçek (7) mü'min ḳulına bu ḳıfdaġı şerbeti içdüginden ṣoñra ayruḳ ne açlıḳ (8) ve ne ṣusuzlıḳ ve ne yalıncaḳlıḳ ve ne ḳorḳmaḳlıḳ ve ne armaḳlıḳ (9) ve ne azmaḳlıḳ ve ne ḳızmaḳlıḳ göresi degül. Bu ḳıfları alurlar, (10) içerler; illā ol miskīn, yalıncaḳ, ḳorḳulu, ṭamaġı ḳurıyu şöyle (11) ṭurur. Aña nesne virmezler. Añsuzdan bir yigit gelür, başında (12) bir tāc urınur otuz küngürelü, otuz bölük saçı var ve otuz (13) ḳat ṭon giyer. Andan, bu ḳıfları gezdürici firiştehler eydür: [187b/1] "Bu fülān kişiye n'içün ḳıf virmedüñüz?", dir. Ḳāfir, kendü elinde (2) bir ḳızıl, yāḳut ḳıf dutar içi ṭolu şarab-ı ṭahūr. Anuñ (3) eline virür daḫı eydür: "İç, iy ol kişi kim dünyāda issi günlerde (4) oruç dutarıduñ. Ḳatı ṣuṣarıduñ. Tañrı Ta´ālā ḳorḳusından (5) içmezidüñ.". Yitmiş ḳat hulle ol kişiye geyürdi. Bir nūr tāc (6) başına urdı ve saçın ṭaradı, incü-y-ile bezedi ve Buraġ öñine (7) getürdi, bindürdi, öñine düşdi, gitti. Bir laḥẓada ṣırāṭı (8) geçürdi. Ḳorḳusuz uçmaḳ ḳapusına yaḳın varıcaḳ, Rıżvāna (9) ḳıġırdı; eydür: "Yā Rıżvān! ḳarşu gelseñe.". Yüz biñ ḥūrîle (10) geldi, bunuñ üstine saçular ṣaçdılar. Ol Tañrı Benden-daḫı kim (11) nefsüm anuñ ḳudreti elindedür, uçmaḳ ḳapusından Buraġ-ıla girdi, (12) ben ardınca baḳa ḳaldum, ol gitti ṣanasın daḫı baḳa-dururın. (13) Andan, ben eyttüm: "İlāhī! Ol kimdür kim şunuñ gibi ser-gerdānlikde [188a/1] ol aġlamışken elin duttı, murādına degirdi; ´acebā kimdi?". Andan (2) Tañrı Ta´ālā, baña ḫaber

virdi; eyitti: “İy benüm ḥabībüm! Ol yigit, (3) anuñ orucîdı. Benüm ´ināyetüm-ile, anuñ orucı ne kim dünyāda (4) benüm ´ışḳuma ṭuttîdi. Ṣūret virdüm, gūrı içinde iş-îdi, (5) ve ḳıyāmet güninde daḫı şöyle meded ḳılısar-dur. İy benüm ulu ve (6) ´izzetlü ḥabībüm! Orucı gözüñ-ile gördüñ kim ne ṭā´atdurur. (7) Ümmetüñe digil, oruç dutmaḳda becid olsunlar.”, didi.

Laṭīfe: (8) İllā ḥadīṯ içinde gelüp-durur, eydür kim: “*Eṣ-ṣavmu lī ve ene eczī bihi.*”. (9) Ya´nī: “Oruç benümdür. Cezāsını daḫı ben viriser-ven. Ne dürlü (10) ṭā´at kim mü’min anı ḳılur, kendü nefsi maṣlaḥatı[18] içün (11) işler; illā oruç benüm içündür.

Ammā Veysel Ḳarānī *rahmetullāhi (12) ´aleyhi* ḥaber virür. Herem bin Ḥayyān eydür: Düşenbih gicesi, Tañrı (13) Ta´ālā’yı düşümde gördüm. Ben aña selām virmedin, kendü bana **[188b/1]** selām virdi. Andan, ben eyttüm: “İlāhī! Dükeli ṭā´atlar işleyen (2) senüñ-içün işler. Ma´nīsi nedür kim orucı maḫṣuṣ eyledüñ kendüziñe, (3) eyttüñ: ‘oruç benümdür orucuñ cezāsın ben virürin?’. Andan, (4) Tañrı Ta´ālā eydür: ‘Yā Veyis! Oruç benüm diyicek, ḳalanı ayruġuñ (5) dimek olmaz. Ḳamu ṭā´atlar benümdurur. Dükelinüñ cezāsın ben virür ven. (6) Ammā namāz ḳılanuñ sini içi aydıñ ola ve zekvat viren, ḳıyāmet (7) ıssısından imīn[19] ola ve ṣadaḳa viren, ṭamuda göyünmeye (8) ve Ḥacc’a varan, zebānīler eline girmeye ve Ḳur’ān oḳıyan, benüm selāmum (9) işide ve oruç dutana perdeyi götürem, dīdārum aña gösterem, (10) baş gözîle gökdeki bedr ayı nicesi görür-ise daḫı rūşen (11) göre. Yā Veys! Eger biregü zekāt ve ṣadaḳa virürse, anı yoḳsul (12) görür; Ḥacc’a varur-ısa anı yoldaşları görür ve namāz ḳılursa (13) cemā´at görür; illā oruç dutanı ben

[18] Yazmada: masalahatı
[19] emín: ağız özelliği

görürin. Kimsene **[189a/1]** oruç duttuġın bilmez; ancaḳ ben bilür ven ve ol ṭā´at (2) kim anuñ ḥaḳīḳatini benden artuḳ kimsene bilmeye. Anuñ cezāsı benüm (3) dīdārumdur. Yā Veyis! bilse-y-idüñ; eger oruç dutanlar benüm ḥażretümde (4) neler bulısarlar, hīç oruçdan özge nesne işlemeyeydüñ. (5) Oruç dutan benümdür, anuñ ḥāṣılı ben-ven. Andan Veyis eydür: (6) ol ḥāṣıl ´ışḳına ve anuñ üstine yüz biñ cānlar fidī (7) olsun. ´Ömer *rażiyallāhu ´anhu*, Veysel Ḳarānī'ye irişicek eydür: (8) "Yā Emīr'ül-Mü'minīn! Oruca becid oluñ zinhār zinhār.", didi

(9) **Laṭīfe**: Tañrı Ta´ālā buyurur kim: "Benven pādişāhlar pādişāhı." (10) Pādişāhlar kim yiryüzinde meliklerdür. Mütemeyyizleri severler, (11) cimrileri sevmezler ve zīr-destleri sevmezler. İmdi, mütemeyyizleri (12) sevdüklerinde ḥikmet oldur kim: Mütemeyyiz münāsebeti kendülere (13) artuġıraḳdur. Bī-temyīzelerden nice-kim biregünüñ biregüye münāsebeti **[189b/1]** artuġıraḳdur, sevgüsi daḫı artuġıraḳdur. İmdi, nice-kim (2) benüm ḳulumda, benüm ḫulḳlarum artuḳdur, sevgüm daḫı ve ´ināyetüm daḫı (3) anuñ ḥaḳḳında artuḳdur. Yimemek benüm ṣıfātum-dur. Nite-kim Ḳur'ān içinden (4) buyurdum: *"ve hüve yuṭ´ımu ve lā yuṭ´amu."*.[20] Her kim, oruç duttı ve oruç (5) dutmaġı bīşe ḳıldı, ol benüm ḫulḳum ḫulḳlandı. Ben andan ḫoşnūd (6) oldum. Ançа virem aña kim ol-daḫı benden ḫoşnūd ola. Nite-kim, (7) Ḳur'ān içinde buyurur: *"Rażiya'llāhu ´anhum ve rażū ´anhu."*.[21] Ammā, ol (8) baḫşiş kim oruç dutana viriser-ven. Oldur kim bunlara (9) güle güle selām ḳılam daḫı eydem: "Ben sizden ḫoşnūd-ven şol (10) oruç duttuġuñuzdan ötürü. Benüm ´izzetüm,

[20] (bkz. Enam, 6/14)
[21] (bkz. Beyyine , 98/8)

´aẓametüm ḥaḳḳı içün, İy (11) mü'min! Sen dünyede iken, bir gün-ile bir dünde, üç yüz altmış (12) kez naẓar ḳılurdum. Senüñ ol mübārek vücūduña degme bir kez baḳduġumda, sende (13) oruç görürdüm ve dürlü dürlü oruç gördüm. Göñlüñi dünyā **[190a/1]** sevgüsinden ve hevādan ve hevesden oruç gördüm ve (2) tenüñi ṭa´āmdan ve ḥarāmdan ve şübheden oruç gördüm. (3) Bilürdüm elüñ orıç-ıdı oġurlıḳdan ve fercüñ zinādan (4) ve dilüñ yalandan ve ḳulaġuñ herze işitmekden ve gözüñ (5) nā-maḥreme baḳmaḳdan oruç-ıdı.[22] İmdi, bugün ol oruçlaruñ (6) bayramın eylegil. Göñül, baña irişmeklik bayramında olsun (7) ve tenüñ Ḫuld uçmaġı ḫūbı bayramında olsun ve elüñ ḳudret (8) elümden şarāb-ı ṭahūr almaḳ bayramında olsun ve fercüñ (9) ḥūrīler tena´´umı bayramında olsun ve gözüñ dīdāruma baḳmaḳ (10) lezzeti bayramında olsun.".

Latīfe: Tañrı Ta´ālā eydür: (11) "İy benüm ḳulum! Düşmenlerüñ çoḳdur ve da´vīcilerüñ çoḳdur. Bir kişi (12) gele, da´vī ḳıla, zeḳatuñ ala ve bir daḫı da´vīci gele, namāzuñ (13) ṣevābın ala ve bir da´vīci gele, Ḥacc'uñ ṣevābın ala, bir da´vīci gele **[190b/1]** ṣadaḳuñ[23] ṣevābın ala, bir da´vīci gele orucuñ ṣevābın dileye. (2) Andan, aña ṣoram; eydem kim: 'Da´vüñ ḳul ile midür; yoḫsa benüm-ile (3) midür?'. Andan, ol eyde: 'İlāhī ḳuluñ ile-dür.'. Andan ben eydem: (4) 'Oruç benümdür, anuñ ol oruçda medḫali yoḳdur. Sen dünyāda (5) işitmedüñ midi kim ben eyttüm idi: *"Es-ṣavmu lī"*[24]. Orucı andaḳ (6) ben ḳabūl ḳıldum-ıdı, sen daḫı da´vīye gelmedin ol benüm ol-ıdı.'. (7) Şimdi, ben aña virdügüm, ol ḳabūl ḳılduġum nesnenüñ (8) ´iveżı-

[22] Yazmada: "oruç-udı"
[23] Yazmada "sadakun"
[24] Hadis: "Oruç benim içindir.". (Hadimî, Berîka, 3/21)

dur. Ben ḳılduġum iḥsānda, kimsenüñ medḫali yoḳdur. (9) Da´vīcüñi şunuñ-ıla def ḳılam. Saña orucuñ-ıla raḥmet ḳılam. (10) Dīdārum gösterem."

El-ḥikāyetü: Şeyḫ Ebū Bekir Şiblī *rahmetu-* (11) *llāhi ´aleyhi* eydür: "Tevekkül ile, Tañrı Ta´ālā evinden yaña yöneldüm. (12) Andan, bir gice, bir bādiyede giderdüm. Yavlaḳ ḳarañulıḳ oldı, (13) ḳatı yiller esdi, yaġmurlar yaġdı, şol-ḳadar buñaldum kim cānum **[191a/1]** ḥulḳumuma geldi; illā tevekkülden ötürü ḳorḳarın otururken (2) iñilemege. Añsuzda, Hātıf āvāz virdi kim: "Yā Ebā Bekir! Yalvar Tañrıña (3) ve ´ācīzlıġuñ göster; illā eyit-kim: 'İlāhī! Oruç dutanlar nefesi ḥürmeti-çün, (4) benża´īfi, bu mehlekeden ve buñdan sen ḳurtarġıl.', digil.". Andan, (5) Şiblī eydür: "İy Gafūr, İy Raḥīm! Eger ben bī-çāreye, baña lāyıḳ ve benüm (6) fi'lüme lāyıḳ ´aẕābı virürseñ, hergiz ṭamuñda bundan artası (7) ´aẕāb yoḳdur. İlāhī! Ben ´āsīîle faẕl eylegil oruç dutanlaruñ (8) aġızları ḳoḳusîla ve anlaruñ ḳoḳusı ḥürmeti-çün. Şol oruç (9) dutanlaruñ kim bunlaruñ oruçları ḥażretüñe lāyıḳ-dur. Anlaruñ (10) yüzleri ṣuyı ḥürmeti-çün, bu mehliki benüm üzerümden sen (11) ṣavġıl.". Andan, Şiblī eydür: "Du´ām aġzumdan çıḳmadın, yiller sākin (12) oldı, yaġmurlar diñdi. Biregü geldi, baña bir ḳaç lavaş içinde (13) ıssı helvā virdi ve daḫı bir ḳuru ḳaftan virdi. Andan, Şiblī **[191b/1]** eydür: "Oruç dutanlar ´ażametin bilicek ayruḳ, dünyāda diri (2) olduġumca gündüz ṭa´āmın yimedüm; illā meger bayram günleri ve eyyām-ı (3) teşrīḳ günleri.

Latīfe: Yaḥyā bin Mu´āẕ *er-rāzī rahmetullāhi* (4) *´aleyhi* eydür: Bir gice düşümde Tañrı'yı gördüm, andan secdeye vardum, (5) eyttüm: "İlāhī! Ebū Bāyezīd-i Besṭāmī ne ´amel ḳıldı kim ḥażretüñde (6) şöyle ḫāṣekī oldı?". Andan, Tañrı Ta´ālā eydür: "Yā Yaḥyā! Ḳarnın (7) ṭa´āmdan boş ḳomaġ-ıla ve ḳulaḳların yalandan boş ḳoma-

(8) –ġ-ıla, dilin herze sözlerden boş ḳomaġ-ıla buldı. Yir- (9) –yüzindeki velīler beni severler; ben Bāyezīd'i sever-ven. Oruç (10) bereketinde görmedüñ mi Yā Yaḥyā? Anı ālet idindüm, (11) anuñ dilîle ḫalḳa eyttüm: 'Gelüñ baña ṭapuñ. Benüm rızḳum yiyüp ṭaşa (12) tapmañ.', didüm. Andan, bunlar ma´nī gözlerin yumdılar, ẓāhir gözleri-yle (13) baḳdılar daḫı eytdiler: 'Yā Beyāzīd! Küfür söyler kāfir-dür.', didiler.". Bāyezīd'e [192a/1] eytdiler: 'Yā Şeyḫ! Küfür söyler-sin, Tañrı-van. dirsin'. Andan, Bāyezīd (2) eydür: 'Ben mi dir-ven, Allāh dir.' Eger bu sözi, Bāyezīd dirse, zihī ṣarp (3) iş. İmdi, zinhār ben kendü ḳanumı mübāḥ ḳıldum ve hīç (4) eyledüm. Ben anuñ gibi söz diyicek birbirin bıçaḳ dartuñ; beni (5) pāre pāre eyleñ. Ḥayf-dur kim küfür söyleyen dünyāda diri (6) yöriye.'. Andan, bu mürīdler kim göñülleri gözi görmezdi, bıçaḳlar (7) eylettiler; ḥāżır oldılar. Hemīn-kim Bāyezīd, maḥv şarābın içdi; (8) yoḳ oldı. Bir tecelli geldi kim hezārān hezār Bāyezīd gibi anda (9) maḥv-ı ´adem oldı. Ol maẓhardan Tañrı Ta´ālā, ḳullarına eyitti. (10) Andan, ol gözsüzler kim ḳaç dürlü silāḥlar kim aldılar-ıdı; -kim bıçaḳ, (11) kim ḳılıç- bir kezden dirildiler. Bāyezīd'e ḥamle ḳıldılar. Her kim, Bāyezīd'i (12) boġazında közledi, kendüzin boġazladı. Her kim, ḳarnına ḥamle ḳıldı, (13) kendüzin pāre pāre ḳıldı. Bir laḥẓa geçince, yitmiş kişi kendüzin [192b/1] kendüzin ṭoġramışdı. Bāyezīd'üñ evi divāngāh oldı. (2) Kim eydür: 'Oġlum öldi.'; Kim eydür: 'Atam öldi.'; Kim eydür: 'Ḳarındaşum (3) öldi.'. Andan, Bāyezīd, kendüzine geldi; görür kim bir cemā´at (4) ḳavm, dükeli ḳan içinde ġarḳ olmışlar; cānları ḳuşları kafesinden (5) uçmışlardı; Anları gördi; Bāyezīd'üñ özi göyündi; aġladı; (6) eydür: 'İşbunlara ne oldı?". Andan, aḥvāli eydivirdiler. (7) Andan, Bāyezīd eydür: *"Hazā min terk ilā debi."*. Miskīnler, kendü- (8)-ler elleri-yle girü kendüler yaralanmışlar.', diyüp çok özi göyündi.

(9) Andan, bu sözleri, evliyā maḳālatında getürmişler (10) ve müte'aḫḫirler müsellem dutmışlar. İllā, bu kitāb muṣannifi, *´afā-* (11) *–allāhu ´anhu* eydür: Bu sözler egerçi kim cāhiller ḳatında mu´teber (12) görinür; illā taḥḳīḳ-ıla naẓar ḳılıcaḳ, bu söz eyü söz degüldür. (13) Bāyezīd'e bu ḥikāyet, yitincekler iftirāsı olsa gerek; anuñ-içün kim **[193a/1]** tecelli yā Ẕāt'uñdur yā degüldür. İmdi, eger Ẕāt'uñ ise, ol tecelli (2) maẓharı Bāyezīd'üñ göñli olmaḳ olur; yā şol i´tibārca (3) olsa gerek kim: esbābı cem´ olduġı mūcib-i feyżdür; ol (4) esbāb tevekkül ve tesellüm ve maḥabbet ve ´ışḳ ve rıżā ve ḥükm (5) ve vaḳār-dur. Bu i´tibārlar, bedī´i-yle bāṭıldur. İmdi, bes (6) tecelli maẓharı yaramaz kim Bāyezīd'üñ göñli ola. Ammā, ol i´tibār (7) bāṭıldur ve daḫı işbu delīl kim ḫāṣiyyet-i tecelli cāẕib olursa, (8) lāzım gele kim ḥakkuñ ṣıfātı maġlūb ola ve maḫlūḳuñ ṣıfātı (9) ġālib ola: *"Ta´ālā allāhu ´an ẕālike ´ulüvven kebīren."*. İkinci i´tibār (10) bāṭıllıġına delīl oldur kim: Eger ol tecelli feyżi ictimā´-ı (11) esbābı mufaḳḳır olursa, ol ṣıfātuñ kemāli ol esbāb-ıla (12) ola ve her nesnenüñ kemāli ġayrîla-dur. Ol, kendü nefsi içinde (13) nāḳıṣ olur. Bes bu i´tibārdan Tañrınuñ ṣıfātı nāḳıṣ olmaḳ **[193b/1]** gelür. Bes ol-daḫı bāṭıl ola ve daḫı bir fesād bu sözde olur (2) kim ol: 'Ben Tañrı-van.', diyen tecellîse, Tañrılıḳ i´tibārın (3) ol cihet içinde kim Bāyezīd'den anı ḳaplayup-durur; ḳaṭ´ (4) eylemege yaramaz. Eger Ẕāt dirlerse, ḫōd maḥż-ı ḫalūk-dur; anı (5) diyen naṣrānī-dür ve daḫı bir fesād bu sözde oldur kim: 'Ben (6) Tañrı-van.', dimek şer´īat içinde ve meşāyiḫler ḳatında ve ve- (7) līler ḳatında daḫı küfür-dür ve bāṭıl-dur. Velīler ve nebīler, bunuñ (8) gibi herze sözden bī-zār-dur. Tañrı Ta´ālā, andan daḫı (9) ´aẓīm-raḳ-dur kim bir bī-çāre cihetlü ve ḳarañu cisimlü, ḳarañu (10) ādemī içine gire ol ḫōd maḫāldur. İllā, ´ārifler göñline (11) ´ināyet ḳılup, naẓar ḳıla. Kendü sevgüsin anuñ göñline viribise, (12) kendü anı

maḥabbet ḳıla. Ol maḥabbet ol iḫtiyār ḳılıcaḳ, faḳīr (13) mücerred ola. Eger aḥkāmın ḥaḳ ʼamele getürse, maḥv maḳāmına ire. [194a/1] Maḥv maḳāmında ṣābit-ḳadem olursa, āḫiret ʼilminde viṣāl ve (2) tecelli rabbānī-yle ber-ḫōr-dār ola. Ne-kim işbundan ṭaşra degüldür. (3) Fıśḳa ve daʼına iʼtibār eylememek gerek. Ammā orucuñ ṣevābı daḫı (4) çoġ-ırakdur. Bu ḳadar kitābda anı bildürelüm.

Bābü'ṣ-ṣavım: (5) Bu bāb oruç bābıdur. Ammā oruç, yimegi ve içmegi ve ʼavrat-ıla cimāʼ (6) ḳılmaġı terk eylemek-dür. İkinci, ṣubḥ ṭoḳdıġından gün ṭolınınca (7) ol vaḳte degin ve giceden niyyet-ile ola ve ol şarṭ-ıla ola (8) kim oruç dutan kişi Müsülmān ola ve ʼāḳil ve bāliġ ola (9) ve arı ola cünublıkdan ve ḥayżdan ve nifāsdan. Ammā ramażān (10) ayı oruç farīżadur muḳīmlere ve ṣaġlara. Eger ṣayru olsa (11) ya seferde olsa yir-ise, revādur. Ṣayru ṣaġalıcaḳ ve müsāfir (12) muḳīm olıcaḳ, günine gün ḳażā eylese gerek ve eger ramażān (13) günlerinde giceden niyyet eylemese, ḳuşluġa degin [Derkenar: niyyet eyler-ise], revādur [194b/1] Biregü, kendüzine oruç adasa; eytse kim: "Eger Tañrı Taʼālā, serüme (2) ṣaġlıḳ virürse, Şaʼbān ayın ya Şevvāl ya Ziʼl-ḳaʼde (3) ayın oruç dutam.", dise, ol oruç aña dutmaḳ vācib-dür (4) ve adadugın yirine getürmek. Eger itmez-ise, yazuḳlu olur. (5) Bunuñ gibi, oruçdan daḫı ḳuşluġa degin niyyet eylese, (6) revādur. Ya nāfile niyyetin eylerse; ya niyyetde oruç dutaruz (7) diyüp, Ramażān orıcıdur ya adadugum oruçdur, dirlerse; (8) revādur. Bu iki dürlü oruçdan artuḳ ne dürlü oruç o- (9) –lursa, giceden niyyet eylemezlerse, revā degüldür. Ammā Ramażān (10) ayınuñ orucı ṣābit olur Yiñi Ay görmeg-ile. Şaʼbān ayınuñ (11) yigirmi ṭoḳuzunçı gicesi eger Ay ol gice görmezler-ise, otuz (12) gün tamām geçüresi ve otuz birinci gün bayram idesi. Ammā şek (13) gün oruç dutmaḳ ḥarāmdur. Meger Şaʼbān ayındandur, diyeler.

[195a/1] Ammā Ramażānı iki üç gün ḳarşulamaḳ ḥarāmdur. Ammā bir yaluñuz (2) kişi, Ramażān Ay'ın görse, ḳāżı ḳatında ṭanuḳlıḳ virse, ḳāżı (3) ṭanuḳlıġın giçürmese, ol Ay gördüm diyen dutsa gerek. Eger dutmayup (4) yir-ise, ol gün ḳażā eylese günine gün. Eger gökde bulıt (5) olsa, ya toz ya busarıḳ ya girek olsa, bir ṣāliḥ kişi yaluñuz (6) eydürse kim: "Ṭanuḳlıḳ virürin kim ramażān Ayın gördüm.". Anuñ (7) ṭanuḳlıġın işideler. Ḳul daḫı ya ʿavrat daḫı olursa maḳṣūd (8) oldur-kim ṣaliḥ ola. Eger gökde bulut ya toz ya busarıḳ (9) ya girek olmasa, biregü ṭanuḳlıḳ virse kim: "Ben bayrām Ay'ın gördüm.", (10) diyü anı işitmeyeler; eger ṣāliḥ daḫı olursa, yalıñuz olduġından (11) ötürü. İllā meger iki āzād ya bir āzād eyü Müsülmān ola, (12) iki eyü āzād ʿavratlar ola, anlaruñ ṭanuḳluġın işideler. (13) Eger açuḳlıḳ olursa, bir kişinüñ ya iki kişinüñ ya biş kişinüñ [195b/1] ya on kişinüñ ṭanuḳlıġın işitmeyeler ya iki yüz kişi görmeyince, (2) gerekse oruç ayı olsun gerekse bayram ayı olsun.

Faṣl: (3) Eger oruç kişi yise, ya içse, ya ʿavrat birle yaḳınlıḳ eylese, (4) unıdup ya düşe giçse, ya inzāl olsa baḳmaġ-ıla, ya ʿnī ʿavratı (5) fercine baḳup menisi gelse, ya yaġ dürtinse, ya başına yaġ dürtse, (6) ya şīşe çekdürse, ya gözine sürme çekdürse, ya kendü eli-yle (7) ḳoysa, ya ʿavratın öpse, ya boḳazına tütün girse, ya siñek girse, (8) ya dişleri arasında giceden az nesne ḳalsa, anı yise, ya ḳusundusı (9) gelse, girü yutsa, işbunlaruñ dükelisinden oruç sınmaz. Eger (10) ḳussa daḫı ḳusundusın kendü dilegiyle girü döndürü virse, (11) ya barmaḳların bıraġup ḳussa, ya ṭaş yutsa, ya demür yutsa, (12) oruç sınur. İllā günine gün ḳażā eylese gerek. Her kim, oruç (13) güninde ḳaṣd-ıla yise, ya içse, ya ʿavratıyla yaḳınlıḳ ḳılsa, [196a/1] ya ot içse, oruç sınur. Günine gün ḳażā eylese gerek daḫı (2) kefāret virse gerek. Kefāret didügümüz, bir ḳul āzād eylese gerek. (3) Gerekse Müsülmān olsun, gerekse kāfir olsun. İllā

ṣayru, (4) ya kötürüm, ya elsüz, ya ayaḳsuz, ya gözsüz olmasa gerek. Eger ḳul (5) āzād itmege güci yitmese, iki ay tamām daḫı bir gün yimedin ulaşdurı (6) oruç dutsa gerek. Eger oruç daḫı dutmaz-ısa, altmış (7) yoḳsul ṭoyursa[25] gerek. Degmesine buçuḳ ṣā´ buġday unı virse (8) gerek. Ya ḳavut yāḫūd bir ṣā´, yā bir ṣā´ arpa, yā bir sā´ (9) ṭaru, yā ḳıymetin virse gerek. Ṣā´ ne ḳadar-duġın fiṭrada (10) eyttük-idi. Bunda ikilemeyelüm. Eger irtelü gicelü, altmış (11) yoḳsulı ḫōş yiyesiler eyleyüp, ṭoyursa revādur. (12) Bir yoḫsulı altmış gün ṭoyurursa, revādur irtelü gicelü. (13) Eger[26] bir günine, altmış def´a daḫı virürse revādur. Eger bir kezden **[196b/1]** virürse, revā degüldür. Eger biregüden meni gelse ´avrat (2) fercinden artuḳ yirde, orucı sınur. İllā kefāret lāzım (3) olmaz. Günine gün tutsa gerek. Eger biregüye ḥuḳne ḳoysalar; (4) ya burnına ya ḳulaġınā nesne damuzsalar; ya gevdesinde (5) bir deriñ zaḥm olsa; daḫı ot içine girse; oruç sınur. (6) Eger ẕekeri delügine nesne damuzsa; oruç sınmaz. Ammā (7) mekrūh-dur oruç kişiye nesne datmaḳ, yā çeynemek; illā meger (8) kim küçücük oġlana yidüresi ola. Ammā saḳız çeynemek ´avrat, (9) oruç güninde mekrūh-dur ve er kişiye ḫōd hemīşe (10) mekrūhdur oruçda ve oruçsuzda; anuñ-içün kim kendüzin (11) ´avrata beñzedür. *"Vallāhü a´lem"*

Faṣl: Eger (12) biregü, ṣayru olsa; andan oruç gelse, eger oruç duta- (13) –r-ısa, ṣayrulıġı artası olursa, elbette yise gerek. Tañrı Ta´ālā **[197a/1]** saġlıḳ viricek, günine gün dutsa gerek. Ammā seferdeki (2) kişi eger oruç dutmaḳda zaḥmet görmez-ise, oruç duttıġı (3) yigrekdür. Eger dutmayup yir-ise daḫı revādur. Muḳīm olduġı vaḳtin, (4) günine gün dutsa gerek. Eger ṣayru, eyü olmadın ölürse, (5) mīrāṯ-ḫōrlarına vaṣiyyet eylese gerek. Degme bir gün içün buçuḳ (6) ṣā´ buġday unı, yā ḳavut unı, yā

[25] Yazmada: tayursa
[26] Yazmada:iger

bir ṣā´ arpa, yā ṭaru, yā bir (7) ṣā´ çeltük vire. Ammā seferde oruç yimiş kişi, muḳīm (8) olmadın ölürise, biti yazup mīrāṯ-ḫˇōrlarına bildürmek (9) gerek. Ammā biregü, ṣayrulıġında yā seferdeyiken on gün yidi (10) biş gün ṣaġaldı; yā muḳīm oldı; eli irdükce dutsa (11) gerek. Ḳalanı içün vaṣiyyet eylese gerek. Eger biregünüñ Ramażān- (12) –dan bir ḳaç gün borcı olsa, anı ödemedin bir Ramażān (13) daḫı gelse, bu ol orucı ödemek gerek. Andan giçmiş orucı [197b/1] ödemek gerek. Eger yüklü ´avrat, yā ṭıfıl oġlan emzüren (2) ´avrat, oġlanlarından iḫtiyāṭ eyleseler kim oruç bunları (3) ża´īf eylemeye diyü yirler-ise, revādur. Oġlan emzüren (4) ´avrat südden kesilicek, yüklü ´avrat oġlan ṭoġırıcaḳ, (5) günine gün ḳażā eyleseler gerek. Eger biregü, gey ḳoca olsa (6) oruç dutmasa gerek ve fidye virse gerek. Degme bir gün içün; (7) buçuḳ ṣā´ buġday, yā un, yā ḳavut, yā buçuḳ ṣā´ ḳuru üzüm (8) vire; yā bir ṣā´ arpa, yā ṭaru, yā çeltük vire. Eger biregü, borcı (9) yoġ-iken teṭavvu´ oruç dutsa daḫı yine girü ṣısa, günine gün (10) ḳażā eylese gerek; ´öẕürsüz ṣımasa gerek. Eger biregü, teṭavvu´ (11) oruç dutsa, günüñ bir nicesi geçse daḫı ḳonuḳlıġa oḳıyalar, (12) orucın yise gerek daḫı günine gün ḳażā eylese gerek. (13) Eger oġlan oruç güninde bāliġ olsa, yā kāfir Müsülmān [198a/1] olsa, ol günüñ ḳalanın oruç dutsalar gerek; ayruḳ ḳażāsı yoḳ. Eger (2) biregü seferde olsa, yimege niyyet eylese, andan ol gün şehrine (3) gelse, zevālden ilerü oruca niyyet eylese revādur. Eger biregü, (4) Ramażān ayında uġunsa, girü eyü olsa, ol gün kim uġundı (5) orucın ḳażā eylemese gerek; ḳalanın ḳażā eylese gerek. Eger biregü, (6) Ramażān ayı içinde delü olsa, ol gün kim delü oldı (7) ḳażā eylemese gerek; ḳalanın ḳażā eylese gerek. Eger Ramażān (8) ayı içinde bilür-ise, eger Ramażān ayı geçince delüligi azar-ısa (9) ḳażā eylemese gerek. Eger biregü, dün ṣansa yise, ol ḫōd irte- (10) –yimiş, yā gice ṣanup yise, henüz

gün var-iken ol gün (11) dutsa gerek. Andan ṣoñra, günine gün ḳażā eylese gerek; kefāret (12) lāzım olmaz. Eger biregü unudup orucın yise, şöyle ṣanasın kim; (13) unudup yimeg-ile oruç ṣındı; buġur ikileyin yidi oruç ṣınur. [198b/1] İllā günine gün ḳażā eylese gerek. Bir ´avrat, oruç güninde (2) uyur-ıdı, eri anuñ-ıla cimā´ eyledi, orucı ṣınur. İllā günine (3) gün ḳażā eylese gerek ol ´avrat. Eger biregü eyitse: "Benüm üzerüme (4) giçi bayram güni oruç dutmaḳ, giçi bayram güni yise gerek. Andan bir gün, (5) ol gün içün ḳażā eylese gerek. Eger biregü eytse: "Tañrınuñ benüm (6) üzerüme olsun bir yıl tamām oruç ṭutmaḳ. Biş gün yise (7) gerek. Ol biş gün, iki bayram günidür; üç gün daḫı giçi (8) bayramdan ṣoñra ulaşdurı gündür; ol biş gün içün, biş (9) gün ḳażā eylemek gerek; otuz gün daḫı ramażān orucı içün (10) ṭutmaḳ gerek. *"Vallāhü a´lem"*

Resūl *´aleyhi's-selām*, oruç ḥaḳḳında, (11) ḳaṣd-ıla yiyenler ḥaḳḳında bir ḳaç ḥadīṯ buyurup-durur. (12) Ol ḥadīṯleri bu ḳısmuñ ṣoñında eyitmek gerek. Ol münāsib-dür. (13) Peyġamber *´aleyhi's-selām* eydür: Eger biregü, ḳaṣd-ıla yatsa oruç [199a/1] yimege ´öẕürsüz ramażān günlerinde, Tañrınuñ ´arşı şol ḳatı (2) yilde aġaç yapraġı nice ditrerse şundan ḳatı ditrer. Andan (3) ´Arş eydür: "İlāhī! Senüñ ´izzetüñ ´aẓametüñ ḥaḳḳı içün uçmaġuñı, (4) oruç yiyen mel´ūna ḥarām ḳılġıl ve dīdāruñdan maḥrūm (5) eylegil." ve Kürsī eydür: "İlāhī! Oruç yiyenden ḫoşnūd olmaġıl (6) ve rıżāñı aña ḥarām ḳılġıl." ve Levḥ eydür: "İlāhī! Oruç yiyen (7) mel´ūnı ṭoġrı yola getürmegil." ve ḳalem eydür: "İlāhī! Orucı (8) ´öẕürsüz yiyen mel´ūnuñ ´ömrini az eylegil." ve yidi ḳat (9) gökler bir kezden eydürler: "Ḫüdāvendā! Orucı ´öẕürsüz yiyen (10) mel´ūnı ´īmānsuz göndergil." ve göklerdeki ferişteler eydür- (11) –ler: "İlāhī! Oruç yiyen mel´ūnı iki cihānda şefā´atçı- (12) –suz eylegil." ve uçmaġuñ

ḥūrīleri eydür: “İlāhünā! Orucı ´öẕür- (13) –süz yiyen mel´ūnı esirgemegil.” ve ṭamu zebānīleri eydür: [199b/1] “İlāhünā! oruç yiyen mel´ūnı bize tīzirek ḳoşdurġıl.” ve ṭamu- (2) –nuñ odları eydür: “İlāhünā! Orucı ´öẕürsüz yiyen mel´ūna (3) bizi yurd eylegil ve ḳonşısın yılan ejdehā eylegil ve yiye (4) –sisin zaḳḳūm eylegil ve ṣuyın ṭamu ehlinden aḳan (5) ṣaru ṣuyı eylegil ve ṭonın ḳatrān eylegil ve na´līnin (6) oddan eylegil.” ve bu ḳarışlara hevādaki ḳuşlar: ‘āmīn’, (7) dirler ve ṭaġlar ṭaşlar yiryüzindeki canāvarlar eydürler: (8) “İlāhünā! Oruç yiyene, ´ināyet eylemegil ve raḥmet ḳılmaġıl.” (9) ve deñizlerde ne ḳadar[27] balıḳlar var-ısa dükeli eydürler: “İlāhī! (10) Orucı ´öẕürsüz yiyenlere la´net gelsün.” Peyġamber *´aleyhi’s-* (11) *selām* eydür: “Ol Tañrı ḥaḳḳı-çun kim benüm nefsüm anuñ ḳudret (12) elinde-dür; orucı ´öẕürsüz yiyenler, dünyādan çıḳmayalar; tā kendü (13) yirlerin ṭamuda görmeyince daḫı yitmiş biñ ferişteh anuñ [200a/1] ṭamulıḳ ıduġın muştılamayınca ve daḫı namāzı ve ṣadaḳası (2) ḳabūl degüldür ve daḫı irte olıcak gün aydınlığı (3) ve gice olıcaḳ dün karañulığı ve üstine başduġı (4) yirler dükeli la´net oḳurlar. Yine Resūl *´aleyhi’s-selām* eydür: (5) “İy benüm aṣḥāblarum! Sizler ṭanuḳ oluñ kim ḳaṣd-ıla (6) ´öẕürsüz orucın yiyenlerden ben bī-zār-van. Bunlar, (7) benüm şefā´atümden maḥrūm olacaḳlardur; andan girü naṣrānīlerle (8) ḳosunlar, gerekse cühūdlar-ıla ḳosunlar.”. Andan eytti: “Yā (9) Übā Ḳażirit! İşbu ḳavm ortasında, oġuldan (10) oġula ve ḳızdan ḳıza bildürsünler ve hem bilsünler kim (11) ´öẕürsüz, ḳaṣd-ıla Ramażān günlerinde kim, orucın (12) yir-ise, beni añmasunlar kim ben anlardan bī-zār-van. İy benüm (13) ṣaḥābelerüm! Müsülmān olan kişi, oruc yiyene selām [vir] [200b/1] virmesünler; ḳonşı ve ortaḳ olmasunlar kim bunlar (2) şōm ḳavum-durur.”. Andan, ´Alī eydür:

[27] Yazmada: ne kada

“Eger ḳatı ṣuṣamış (3) olsañ, orucın ´özgürsiz yiyenler ṣu ṣunar-ısa, (4) alup içmegil; yoḳsa ol ṣu senden i´tiḳādsuz- (5) –lıḳ ḳoparur.”. Ammā bu ḥadīṯler, Mātürīdī Tirmīdī Farre (6) kütübinden-dür. İsnādları gey ḳavī-dür. İllā bu kitāb (7) müellifi *´afāllāhu ´anhu* eydür: “Resūl dükeli şöhret-ile (8) bu bāb tā’vīlden ḫālī degüldür.”. *“vallāhü a´lem.”* Yā (9) oldur kim biregü orucın yiye daḫı eyde kim yā ḳayurmaz: (10) “Oruç yimegüñ ne yazuġı var; yā daḫı ben duttuġum (11) oruçdan ne gelesi-dür?”, diyüp yir; yā daḫı: “Orucı (12) bağlava yiyenler dutsunlar.”, diyüp yiye. İmdi, Resūl (13) *´aleyhi’s-selām* buyurduġı ´azāblar, anuñ gibilere-dür; [201a/1] yoḳsa biregü oruç yimegi, Tañrı buyruġın ṣınmağın kebīre günāh (2) bilürse; ümīz dutarın kim tevbesi ḳabūl ola Bu ḳısım (3) daḫı Tañrı Tebāreke ve Ta´ālā ´ināyetîle, fażlîla tamām (4) oldı.

İmdiden girü şol ḥadīṯden-dür (5) kim “*ve ḥaccü’l-beyte men isteṭā´a ileyhi sebīlen.”.* (6) lafż ma´nisine şürū´ ḳılalum. (7) kim va´deye vefā ḳılmış (8) ola-vuz. Tañrı (9) Ta´ālā fażlîla, (10) *ve’l-ḥamdüli’llāhi* (11) *rabb’ül ´ā-* (12) *lemīn* (13) [Derkenar: ẕebḥ ḳurbān idicek, bunı oḳısa: *“Allāhümme teḳabbel minnā kemā teḳabbelte min ibrāḥīm ḫalīlike ve muḥammed nebiyyüke”*, dise.]

[201b/1] *“Bi’smi’llāhi’r-raḥmani’r-raḥim.”.* (2) Ammā bu kitābuñ bişinci ḳısmı: İşbu lafẓ ma´nīsidür (3) kim *“ve Ḥaccü’l-beyti menisteṭā´a ileyhi sebiylā”*[28]. Ya´nī, İslāmuñ (4) daḫı bir bünyādı Tañrı Ta´ālā evi ziyāreti-dür. Eger (5) güci yiterse, varup girü evine dönince kendüye, evine, (6) ḳulına, ḳaravaşına ve uşaḳ oğlanlarına ḳomağa mālı (7) yitesi olursa, ḥacc eylemek farīża olur. Eger ḥac ḳılmadın (8) ölürse, ´āṣī ve ṭamulıḳ olur. Ammā, Ḥac iki dürlü (9) ´ibādetdür: Biri, mālı fidī

[28] Al-i İmran:97

ḳılmaḳ-dur ve biri ten incitmekdür. (10) bunuñ ikisi daḫı Tañrı Ta´ālā ḥażretine sevgülü-dür.

İmdi, (11) ḥikmet ḥacca varmaḳdan bir oldur kim: Mekke'de, ol kāmil- (12) nefes kim yaradılmışda anuñ gibi yoḳ; Tañrı Ta´ālā (13) ḥażretinde yoḳdur. Anda vücūda geldi; anda mertebeye **[202a/1]** irişdi. Her kim, anda varur-ısa, ol kemālden (2) aña bir ḳoḳu degmeyince olmaz.

İkinci ḥikmet oldur kim: Ol (3) gerçek atamuz İbrāhīm Ḫalīl *´aleyhi's-selām*, Ka´be'i bünyād (4) eyleyicek, Ḥaḳ Ta´ālā eyitti: "Yā Ḫalīl! N'ittüñ?". Eytti: **[Derkenar:** "İlāhī! Senüñ-içün bir ev yapdum.". Tañrı Ta´ālā eyitti**]**: (5) "Ben daḫı ḳabūl ḳıldum. Beni isteyenlere ḫaber eyle; ḳıġır; (6) eyt: 'Ḳullaruñ ´ibādeti oldur kim pādişāhlarınuñ (7) sarāyı çevresinde ṭolanurlar.' İmdi, gelsünler (8) benüm evüm yöresine. Bunlar beni göremezler-ise evümde, (9) ben bunları göre ṭurur-van. Ne dilekleri var-ısa, (10) dilesünler kim müstecāb ola.". Andan, İbrāhīm (11) *´aleyhi's-selām*, ´Arafāt ṭaġına çıḳdı daḫı ḳıġırdı; (12) eyitti: "Yā gözüm çırāġı Muḥammed ümmetleri, İy biş namāz (13) isleri, İy Ramażān ve terāvīḥ isleri, Yā āẕīne **[202b/1]** ve āẕife gicesi isleri!". Andan, Ḥaḳ Ta´ālā, İbrāhīm ünin, (2) ervāḥ ´āleminde ya´nī yidi ḳat gökde mü'minler cānları- (3) -na işitdürdi. Andan, bunlar eyittiler: "Ne buyurursın, iy (4) bizüm gerçek atamuz?". Andan, İbrāhīm eydür: "Tañrı-çun bir ev (5) yapdum; ṣalādur; gelüñ cānuñuz ḳonuḳlıġına ne dilekler var-ısa, (6) dükeline irişe-siz.". İmdi, mü'minler, anda varurlar kim (7) hem İbrāhīm da´vetin yirine getürmiş olalar; hem Tañrı (8) Ta´ālā ḳonuḳlıġında kimüñ ne dilegi var-ısa, yirine gele.

(9) Üçünci ḥikmet oldur kim: Ġarīblıḳ, ādemi bişirür ve ḫām- (10) –lıġın giderür. Ḥaḳ Ta´ālā, mü'minleri Ḥacc'a oḳıdı kim (11) ġarīblıḳda göyünsünler. Andan, Ḥaḳ ´ışḳına bir ḳaç gün (12) evlerin ḫānumānların terk eylesünler kim yarın ḳıyāmet (13) güninde firişteler öñince ḳıġıralar. Bu-dur ol kişi kim **[203a/1]** oġlın ḳızın evin şehrin cümlesin terk eyledi; Tañrı (2) ḫoşnūdlıġın isteyü geldi ve ġarīblıġa düşdi; (3) ölmedin kefen geydi ve kendüzin ölü ḥisābında (4) ḳodı; baş açuḳ, yalın ayaḳ oldı. İmdi, bugün (5) ol gündür kim dürlü dürlü ´izzetler bula. Ammā ġarīblıḳ (6) ḫām puḫte ḳılur didügümüze ṭanuḳ ister-iseñ, baḳuñ (7) deñiz ṣuyına kim niçe ṭuzlu ve acı ve datsuz ve raġbetsüz (8) ṣudur; ammā yirinden sefer eyleyüp, yirin yurdın (9) ve maḳāmın degşürüp, buludı yoldaş eylenüp, (10) hem-ṣoḥbet idinür ve yilleri pīşrev idinür, bulut (11) ve yil ṣoḥbeti berekātında datsuzlıġı ve acılıġı gider. (12) Buġur kez, degme bir diken, ayaġına baş ḳor; tā bir gül (13) aġacı anı kendüye ḳabūl ḳılınca, bir gül ṣoḥbetinde bir **[203b/1]** ḳaç gün durıcaḳ, bunca od heybetin ve für´[29] enbīḳ (2) riyāżetin çeker; tā gül-āb adın adanınca ol acı ve datsuz (3) ve raġbetsüz idi. Bir ḳaç gün ġarīblıḳ ve zaḥmet görmek (4) berekātında, şol mertebeye irişdi kim ´aṭṭār, anı ´izzet-ile (5) ve ḥürmet-ile gül-āb-dān içine ḳoyar. Andan, pādişāh eydür: (6) "Anı bāña getür tācuma ve taḫtuma saçayın" ve ´ālimler eydür: "Anı (7) bize getürüñ ´imāmelerümüze saçalum."; dervīşler eydür: "Anı (8) getürüñ, Anı ḫırḳamuza saçalum.". Ammā pādişāhlar pādişāhı, (9) kerem ḳıldı ve ´ināyet ü faẓul eyledi; mü'minleri (10) kendülerine ḳomadı; Ka´be'ye viribidi. İmdi, mü'minler (11) nice-kim dillerinde-dür, raġbetsüz-dür. Bir ḳaç gün Tañrı (12) Ta´ālā ´ışḳ içün, evin hānumānın ḳoyup, ḥācılarîla (13) yoldaş olurlar-ısa, küllī vesvese acılıġı ve hevā

[29] Yazmada: für´ū

[204a/1] ve şehvet datsuzlığı andan gide. Eger bir ḳaç gün Ka´be (2) yöresinde ṭavāf eyler-ise, Tañrınuñ ḳabūlı küllī anı (3) kendüye ḳabūl ḳılur. Eger bir iki gün tena´´ümsüzlik (4) zaḥmetin kendüye revā görür-ise, raḥmet ve ´ināyet (5) gele; bedenine gire. Andan, İbrāhīm eyde: "Mü'minler benüm (6) oġlum-dur, hem ḳonuġumdur, baña gerek.". Andan Muṣṭafā eyde: (7) "İlāhī! Bunlar, benüm **mektebüm** oġlanları-dur, hem ümmetlerüm-dür, (8) Anları baña gerek.". Andan ṣaḥābeler: "Bunlar, bizüm ḳoldaşlaru- (9) muz-dur, bize gerek.". Andan Tañrı Ta´ālā eyde: "Dükelüñüzden (10) baña ḥaḳıraḳdur kim Yaradan ben-ven, hem ´ayıblarîla ṣatun (11) alan ben-ven. Eger sizüñ arılıġuñuza ṭanuḳlıḳ vir- (12) diler-ise, andan öñdin ben Tañrınuñ birligine ṭanuḳlıḳ (13) virdiler. Andan, benüm ´ışḳuma ḫānumānların terk **[204b/1]** eylediler. Benüm evüm yöresinde ´āşıḳāne 'lebbeyk' (2) didiler. imdi uçmaḳ, bunlaruñ maḳāmıdur. Dīdār bunlaruñ (3) ḫil´atidür. Bu raġbetler, dükeli mü'minlere Ḥacc berekātında."

(4) **laṭīfe**: *"Allāhümme er-zuḳnā."*[30].

laṭīfe: Tañrı Ta´ālā, (5) Muṣṭafā'ya mi´rāc gicesi ḫaber virür; eydür: "İy benüm (6) ḥabībüm! Ḳādir idüm. Mūsā'ya kelīmligüm mertebesin emeksüz (7) rūzī ḳıldum. İllā ilkin tābūta ḳoydum; deñize (8) bıraḳdurdum. Nice-kim ḳur'ān içinde buyurur: "*Fe iẕā* (9) *ḫıfti ´aleyhi fe el-ḳīhi fi'l-yemmi.*".[31] Andan, aġzın içinde (10) dilin göyündürdüm ve şehrinden ḳaçurdum. Nice-kim Ḳur'ān içinde (11) buyurur: "Feḫarece minhā ḫāīfen yeterakkab."[32] Andan, aña (12) açlıḳ gösterdüm. Nice-kim

[30] hafızayı güçlendirmek için okunan dua.
[31] (bkz. Kasas, 28/7)
[32] a.g.s. 21. ayet

Ḳur'ān içinde buyurur: *"Limā* (13) *enzelte ileyye min ḫayrin faḳıyr."*.[33] Andan, çūpānlıḳ eylettüm. [205a/1] Nice-kim Ḳur'ān içinde buyurur: *"Felemmā Mūsā'l-ecele ve sāra* (2) *bī-ehlihi."*[34] Andan, ḳarañulıḳ gösterdüm; andan, od gösterdüm; (3) andan, dereler gösterdüm; andan, aġaç gösterdüm. Ḳamu- (4) –sından ṣoñra eyttüm: 'Yā Mūsā! Sen kelīmüm-sin ve benven (5) senüñ dostuñ ve ḳādirüm kim Yūsufı atası ḳatında (6) otururken, Mışır sulṭānlıġın virdüm. İllā ilkin anı (7) ḳarındaşları mekrine uġrattum; andan, ḳuyu belāsın gösterdüm; (8) andan, ṣatturdum; andan, Zelīḫā mekrine giriftār ḳıldum; andan, (9) zindān belāsına uġrattum; andan, çoḳ zaḥmetler gösterdüm; (10) ol zaḥmetlerden ṣoñra Mışır sulṭānlıġın virdüm ve (11) peyġāmbarlıḳ virdüm ve düş ta´bīri ´ilmin virdüm.'. Nice-kim Ḳur'ān (12) buyurur: *"Rabbi ḳad āteytenī min el-mülki ve ´allemtenī min te'vīl'il (13) eḥādīṯi"*[35]

İmdi, Yā Muḥammed! Ḳādirdüm kim saña ḥarem [205b/1] içinde otururken, ḥicābları götüredüm ve dīdārumı saña (2) gösteredüm. İllā ilkin saña ḳudsı gösterdüm. Nice-kim (3) Ḳur'ān içinde buyurur: *"subḥāne'l-leẕzi esrā bī ´abdihī leylen."*[36] (4) Andan, gökleri gösterdüm; andan, firişteleri; andan, Sidretü'l (5) – Müntehā gösterdüm; andan, ulu firişteler gösterdüm; andan, (6) yitmiş biñ firişteh gösterdüm, dükeli yirde beklerler-idi; andan, (7) ḥayret deñizlerin gösterdüm; andan, dehşet deñizlerin (8) gösterdüm; andan, utanmak[37] deñizlerin gösterdüm; andan, (9) yitmiş perde gösterdüm daḫı eyttüm: 'İy benüm Ḥabībüm! Baḳ benüm (10) dīdāruma kim sen benüm-sin; ben senüñven.'. İmdi, ḳādirüm (11) kim mü'minlere ṭā´at

[33] a.g.s. 24. ayet.
[34] a.g.s. 29.ayet
[35] (bkz. Yusuf, 12/101)
[36] (bkz. İsra, 17/1)
[37] Yazmada: "unatmak"

buyurmayadum. İllā ilkin namāz buyurdum (12) kim ḳullıḳ zaḥmetin bileler; göreler. Andan zekat, ṣadaka (13) buyurdum kim sevdükleri dünyālik firāḳın göreler. [Ve] [206a/1] Ve oruç buyurdum kim açlıḳ belāsın göreler; andan ḥacc (2) buyurdum kim ġarībliḳ belāsın göreler; andan ölüm (3) buyurdum kim var yazuḳları, ol cān açuġın gördiginde (4) gide, benüm ḥażretüme geldükleri vaḳtin ṣāfī ḳızıl altun (5) gibi olalar; andan eyttüm: 'Ben, sizüñ pādişāhuñuz-van.'. (6) Bunlar eyttiler: 'Sen bizüm ḫālikumuzsın.'.". İmdi, zihī luṭfina (7) kim bu-durur ḳamu laṭīfeleri māt eyledi daḫı bir tetimme- (8) si var bu laṭīfenüñ, iñen iñen ġarībdurur. Ya´nī Tañrı (9) Ta´ālā eydür: "Mü'minüñ bizden dürlü dürlü dilekleri (10) var, biz daḫı anlardan dürlü dürlü ṭā´atlar isterüz kim (11) degme bir ṭā´at berekātında, bir dürlü murādı yirine gele.". (12) İmdi, ol dilekleri kim bizden ol diler. Eger cān-ıla (13) ve i´tiḳād-ıla dilerse, ol dilegine degmesi leẕẕetine [206b/1] her bir ṭā´at şekkerden daḫı ṭatlu görine. Eger cān-ıla ve i´tiḳād-ıla (2) degül-ise, ṭā´atları işidicek aġır gele. Bes dileklerinden (3) dūr ḳala.

Dördinci ḥikmet oldur kim: Ol ´azīz maḳāmlara (4) varan, ol buyruġı yirine getüren, ol ḳıyāmet (5) günini gözîle görmiş gibi olur; zīrā kim ġusl eyleyüp (6) iḥrām giymek, temīz olup yunmaḳ gibi-dür. Oġlından, (7) ḳızından ayrılışur ve yunur ve iḥrām geyür. Eyle dut (8) oġlından, ḳızından ayrıldı; yaḳasuz ṭon geydi; andan (9) Ka´be cemāline ḥayrān oldı ḳaldı; ṣana-sın kim dünyādan (10) ḥażrete iltdiler. Andan ḥayrān ve ser-gerdān, ´Arafāt'a (11) vardı. Eyle dut kim ´Araṣāt ´Arṣası'na vardı, (12) yüz biñ dürlü ḳavm gördi, kimi bay; kimi yoḳsul; (13) kimi gökçek; kimi çirkin; kimi ṣaruşın; kimi ḳara [207a/1] yaġız. İmdi, ḳıyāmet güninde daḫı kimimüzde bay; (2) kimimüzde yoḳsul; kimi ´īmān nūrîla gökçek; kimi küfür ḳara- (3) ñluġıy-la

çirkin; kimi eyü ´amelîle şād u kām; kimi yavuz (4) ´amelîle renclü. Andan ´Arafāt dükeli dıñsuz-durur; bek (5) söyler. Ḳıyāmet güninde daḫı dükeli dıñsuz-duralar. (6) Tañrı Ta´ālā eyde: *"Limeni'l-mülkü?"*. Andan şoñra, dükeli (7) ṭaġılur; kimi luṭfa varur, kimi ḳahra varur. Ḳıyāmetde daḫı (8) ḥisāb-gāhdan ṭaġılurlar; kimi uçmaġa gider, kimi ṭamuya (9) gider. Nite-kim Ḳur'ān içinde buyurur: *"Ferīḳun fi'l-cennetī ve* (10) *fe̊rīkun fi's-sa´īri."*[38]

Latife: Resūl *´aleyhi's-selām* (11) eydür ṣaḥābelerine, haccetü'l-vidī güni. Ya´nī şoñ (12) Ḥac güni kim andan ayruḳ Ḥacc eylemedi andan bileler: "Ḳıġır (13) ḳavmi; gelsünler.". Ḳıġırttılar. Ṣaḥābeler dükeli dirneşdiler; eydür: **[207b/1] "**İy benüm ṣaḥābelerüm! Yılduz oluñ. Eger yılduz [olı] (2) olımazsañuz, Ay olı görüñ. Eger Ay olımaz- (3) –sañuz, güneş olı görüñ. Güneş daḫı olımazsañuz, (4) yılduz daḫı oluñ; Ay daḫı oluñ; güneş daḫı oluñ.". (5) Andan ṣaḥābeler eyttiler kim: "Yā Resūlullāh! (6) Senüñ risāletüñ dilin biz bilmezüz; añlayumazuz. Bizlere (7) bizüm ḳursaġumuza lāyıḳ söylegil.". Andan Resūl *´aleyhi'-s* (8) *selām:* "Yılduz oluñ. Ya´nī yılduz aḫşam ṭoġar, (9) irteye degin uyumaz; sizler daḫı gözlerüñüze uyḳu (10) ḥarām eyleñ, aḫşamdan irteye degin namāzda oluñ. (11) Eger elüñüzden gelmez-ise, Ay oluñ. Ay, dünüñ bir (12) baḫşında ṭoġar. İmdi, siz daḫı dünüñ bir baḫşında (13) uyanuḳ oluñ. Namāz ḳılıuñ. Eger ol daḫı elüñüzden, **[208a/1]** bārī güneş oluñ. Ya´nī güneş gündüzin ṭoġar; (2) gice ṭolınur. İmdi, siz daḫı gündüzin ṭā´at (3) ḳılıuñ ve dünin farīża namāzuñuzı ḳılup yatursañuz (4) olur. Eger ol daḫı olmaz-ısa, Ay oluñ; hem güneş oluñ; (5) hem yılduz oluñ. Ya´nī iki işden birisin işleñ. (6) Dilerseñüz, Tañrı Ta´ālā ḥażretinde hem dünin hem gündüzin (7) namāz ḳılur gibi ve ṭā´at eyler gibi ve

[38](bkz. Şûrâ ,42/7)

ṣadaḳa virür gibi ola- (8) sız.”. Andan eyitdiler: “Yā Resūlu’llāhi! Ol iki iş (9) ḳanḳısıdur?”. Andan Resūl eydür: “Ya iḫlāṣ-ıla Ḥacc eyleñ, (10) ya ṣıdḳ-ıla ġazā ḳıluñ.

Laṭīfe: Ḳaçan ḳıyāmet (11) güni olduġından, ḫiṭāb gele İsrāfīl’e *ʿaleyhi’s-selām* kim: (12) “Yā İsrāfīl! Ṣūrı çal.”. İsrāfīl, ṣūrı eline ala; (13) çala. Ol ṣūruñ üni ḳatılıġından ve heybetinden **[208b/1]** ṭaġlar yirinden ḳopa; taşlar pāre pāre ola ve (2) gökler yarıla ve yılduzlar gökden bayraḳ gibi dökile (3) ve şehīdler ol ṣūr ünin işitmeyeler ve beliñlemeyeler. (4) Andan İsrāfīl yavlaḳ ṭañlaya; taʿaccüb iyleye[39]; eyde (5) kim: “İşbu cemāʿatde ne yürek var kim işbu ün (6) heybeti bunlaruñ ḳulaġına girmedi?”. Andan Ḥaḳ Taʿālā (7) eyde: “Yā İsrāfīl! Anı ṭañlamaġıl kim senüñ ṣūruñdan (8) bunlar beliñlemediler. Anı ṭañlaġıl kim ṭamu şol ḳamu ḫışmîla (9) bunları derledimeyiser-dür daḫı şunı ṭañlaġıl kim gözleri (10) ḳamaşmadın daḫı nūrı artısar-dur. Andan İsrāfīl *ʿaleyhi* (11) secdeye vara; eyde kim: “İlāhī! Aṣıl senüñ ʿināyetüñdür; (12) yoḫsa bunlarda ne-ḳadar ḳuvvet ola?”.

Ammā Resūl *ʿaleyhi’s-selām,* (13) bir gün ʿAlī’nüñ *raẓiyallāhu ʿanhu* ḳulaġına yapışdı; **[209a/1]** eyitti: “Yā ʿAlī! Her bir Resūlüñ rāzdaşı var-ıdı (2) ve hem-derdi var-ıdı. İmdi, benüm rāzdaşum, hem-derdüm (3) sensin. Yā ʿʿAlī! Ol Tañrı ḥaḳḳı-çun kim benüm nefsüm anuñ (4) ḳudreti elinde-dür, Harūn Mūsā’yı ne ḳadar dilerse, (5) ben seni daḫı artuġıraḳ severin. İmdi, Yā ʿAlī! Bilgil (6) kim Tañrı Taʿālā’nuñ iki Kaʿbesi var-dur: Birisi balçıḳdandur (7) ve birisi nūrdandur. Balçıḳ Kaʿbe’i İbrāhīmden ilerü (8) ādem yapdı. İbrāhīm anı yiñiledi. İbrāhīm’den ṣoñra (9) zamānlar şöyle temel ḳaldı. Ṣoñra Abdü’l-muṭṭalib, ol (10) temeli bir ḳaç ṭaş urdı

[39] Yazmada: iyleye

daḫı ḳodı. Ṣoñra ´arab begleri, (11) yapalum, diyü çekişdiler. Anda bir yılan çıḳardı; (12) ol dīvār üstine ḳıvrılur, yaturdı; uzun- (13) –luġı otuz arşun ıdı, yoġunlıġı bir direk gibi-y-idi, [209b/1] başı ṣıġır başı gibi-ydi; andan ḳorkarlar-ıdı yiñilemege. (2) Ṣoñra bir ḳuş indi gökden, ol yılanı götürdi; (3) gitti. Ṣoñra yine ´arab begleri çekişdiler, degmesine eyitti: (4) "Ben yaparın.". Ve sözleri uzanıcaḳ, beni ḥakem idindiler. (5) Ben ölçi-yle üleşdüri virdüm, yapdılar. Yā ´Alī! Şimdi, (6) Bu ol ´imārettür: Aġacı ḳınısrın'da[40] bir gemi ṣındı idi (7) anuñ aġacından-dur. İmdi uş bizden ṣoñra bir (8) Ḥuccāc adlu kişi yıḳasıdur, yine yiñileyiser-dür. İmdi, Yā´Alī! (9) Ol balçıḳ Ka´be'yi yapan Ḫalīl-dür; ol nūr Ka´be'i yapan (10) Celīl-dür. Her kim, Celīl Ka´besin yörenürse; dīdār bula. (11) Yā ´Alī! Biñ kez Ḫalīl Ka´besin ṭavāf eylemekde (12) ol ḳadar ṣevāb bulamaya kim bir kez Celīl Ka´besin ṭavāf (13) eylemekde bula. İmdi, zinhār Yā ´Alī! Ḫalāyıḳlar Ḫalīl [210a/1] Ka´besi yöresine üşe varıcaḳ, sen Celīl Ka´be'sin yörenü (2) gör. Ol nūr ḳa´be'ye ṭavāf eyleyenleri göricek, (3) ben Muḥammed'üñ selāmını ve ṣenāsın anlara degürgil; eyitgil kim: (4) "Ṣıḥḥa size kim ol içün pādişāh yapduġı Ka´be'nüñ (5) ṭavāfın ḳılduñuz.". Andan ´Alī eydür: "Yā Resūla'llāhi (6) *Rabbi'l-´ālemīn!* Ol Ka´be ne Ka´be-dür? Anı bana eydi- (7) –virgil kim yavlaḳ müştāḳ oldum." Andan Resūl *´aleyhi's-* (8) *selām* eydür: "Yā ´Alī! Ol Ka´be, girçek Mü'minlerüñ (9) göñlidür.". Andan ´Alī eydür: "Yā Resūla'llāhi! Ḫalīl Ka´besine (10) farīża-dur yörenmek. Biregü, Ḫalīl Ka´besin yörenür-ise, farż (11) boynından düşer.". Resūl eydür: "Yā ´Alī! Farż boynından (12) düşemez. İllā farīżası bir kez ödeyicek, ḳurb isteyen (13) ve Tañrı'yı bulmaḳ[41] isteyen, bu mu´ameleye meşġūl olmaḳ [210b/1] gerek. Yā ´Alī! Ṭañla, dört rik´at

[40] Kınnesrin şehri: Kuzey Suriye
[41] Yazmada: bulamaḳ

namāz-dur: İkisi farīża (2) ve ikisi sünnetdür. Anı ḳılıcaḳ ayruḳ kimsene farīżaya irişemez. (3) Vaḳt girmeyince irte namāzın ḳılan kişi, ṭañladan öyleye (4) degin aylaḳ yörise gerek. Eger niyāza meşġūl olursa, (5) ṭañladan öyleye degin ´Arş ve Kürsī'ye ṣığmayası niyāz (6) eylemege yarar. Ammā Ḫalīl Ka´be'sinde ṭavāf eylemek, bir (7) iki ay on gündür daḫı bir yılı giçmeyince ol farīżaya (8) hergiz irişilmez. İllā Celīl Ka´be'si ṭavāfı; baya, yoḳsula (9) yıl on iki ay ḥāżır-dur. Göñül ṭavāfi dimek, (10) göñül ısıtıcı dimek olur. İmdi, zihī taḥḳīḳ bu (11) sözlerde var-dur. Maḫẕūm-zāde anı fikr-ile (12) muṭāli´a ḳıla; añlaya.

Laṭīfe ve Ḥikāyet: Meger (13) bir dervīş gördi, bir bölük kārvān gönülmişler; **[211a/1]** Ka´be'ye giderler. Bunuñ daḫı Ka´be şevḳı içine düşdi. (2) Ṣūret içinde yalıncaġ-ıdı, dünyelik ma´nisinde bir (3) yaluñuz pulı yoġıdı. Vardı; kārvān başına (4) eydür: "Ben daḫı Tañrı Ta´ālā evin ziyāret eylemege giderin, (5) beni daḫı yoldaşlıġa ḳabūl ḳıluñ.". Andan, bu kārvān (6) başı güldi; eydür: "Bu gidenlerüñ dükelinüñ develeri (7) ve ṭonları ve azuḳları var-dur, senüñ azuġuñ (8) yoḳ ve binidüñ daḫı yoḳ, ḳanca gidersin?". Dervīş eydür: (9) "Eger sen deveye inanursañ, ben deveyi yaradan Tañrı'ya (10) inanur-van.". Bu dervīşi, ala aldılar; gülüşdiler. Bu (11) kārvān ḳavmi, dervīş gitti; görinmez oldı (12) ṣandılar kim girü döndi. Ol gün kim Ḥarem içine girdiler; (13) gördiler ol dervīş ṭavāf eyleyü-yorur. Dükeli **[211b/1]** ṭañlaşdılar. Ḥac'dan fāriġ olıcaḳ, bir yigit, ol der- (2) vīşe eydür: "Ḥac eyledüñ mi?". Dervīş eydür: "Ḥac eyledüm.". (3) "Yā hüccetüñ ḳanı?", didi. Dervīş eydür: "Ne ḥüccet?". Yigit (4) eydür: "Tañrı, bizlere birer ḥüccet virdi kim Ḥaccuñuz ḳabūl (5) oldı diyü.". Bu dervīş, girü döndi; ḳıġırı gördiler; (6) olmadı, gitti; ´Arafāt ṭaġına çıḳdı; münācāt ḳılur; (7) eydür: "İlāhī! Bayları aġırladuñ ve develüleri. Ve

yalıncakları, (8) ṭonsuzları ḫōr eyledüñ.”. Andan, Tañrı Ta´ālā Ḥażretinden (9) feriştehlere ḫiṭāb oldı kim: “Ḳıġıruñ ol bizüm (10) dostumuza kim: ‘bu yıl altı yüz biñ ādemī Ḥacc eyledi; (11) ancaḳ bir yaluñuz senüñ ḥaccuñ maḳbūldur.’.” Hātıf (12) āvāz virdi; ol üni işidicek, eydür: “İlāhī! Ḥüccetüm (13) gerek.”. Hevādan bir yem-yeşil ḥüccet aḳ ḫaṭṭ-ıla yazılmış kim: [212a/1] “Ḥaccuñ maḳbūldur; bu yıl her kim Ḥacc ḳıldıysa ḳabūl olmadı; (2) illā dükelin senüñ içün bağışladuk.”, diyü gökden eline (3) indi. Dervīş, ḥücceti eline aldı; sevinü, ḳıvanu, ḳavme geldi; (4) ḥücceti gösterdi. Dükeli ta´accüb içinde ḳaldılar. Andan bir ḫˇāce, (5) dervīşi oġul idindi; ḥüccetin elinden aldı; bir ḥoḳḳaya (6) ḳoydı; mühürledi; gizleyü ḳodı; günde bir kez çıḳarurdı; (7) öperdi; yüzine sürerdi; yine ḥoḳḳaya ḳoyardı; gizlerdi. (8) Andan bir gün dervīş, ṣayru oldı. Ḥużūr-ıla, ẕikr-ile (9) fenā evinden *ilā Raḥmeti’l-lāhi Ta´ālā* evine rıḥlet (10) eyledi. Bu ḫˇāce çoḳ zārılıḳ ḳıldı; dervīşi (11) yudı; kefen ṣardı; diledi kim namāzın ḳıla gördi. (12) Tamāmen Baġdād ḫalāyıḳı, bu dervīşüñ üstine (13) dirneşdiler. Ḫˇāce ṣorar kim: “Nite oldı, neye geldüñüz?”. [212b/1] Bunlar eydür: “Bir ḳatı ün geldi gökden: ‘her kim dilerse, (2) Tañrı sevdügi velī üstine namāz ḳıla; fülān kişinüñ (3) ḳapusına ḥāżır olsunlar’, diyü.”. Andan, namāzın ḳıldılar. (4) Namāzdan ṣoñra gūr içine ḳomaġa dutmadın tābūt (5) ḳalḳmaġa başladı; yirinden ḳalḳdı; hevāya çıḳdı; şol (6) ḳadar degdi kim görinmez oldı. Baġdād şehrinde bu (7) aḥvāl meşhūr-dur. Andan bu ḫˇāce, ḥoḳḳanuñ mührin (8) giderdi ḥücceti çıkarup almaġa; bulmadı. Andan, ḳavumların (9) incidmege başladı. Şundaḳ, bir ün geldi kim: “Ol (10) Tañrı kim ḥücceti aña virdi; ḥoḳḳadan aldı; girü issi eline (11) virdi. Dervīş anı ḥüccet idinesi-dür ḳıyāmet güninde (12) bizüm ḥażretümüzde”, didi.

Ḥikāyet: Ebū Ḥanīfe *rahmetu-* (13) *llāhi ʿaleyhi's-selām* eydür: "Bir kez ḥacca vardum. ʿArafāt ṭaġında [213a/1] yatur-iken, düşüm olur; görürin iki ferişteh göklerden (2) iner; ikisi daḫı yeşil ṭonlar giyerler; biri, birisine eydür: (3) 'Yā ʿUbeydullāhi! Hīç bilür misin ḳaç biñ ādemī bu (4) yıl ḥac eylemege geldiler?'. Ol eydür: 'Yā ʿAbdullāhi! Bilmezin.'. (5) Andan, ol birisi eydür: 'Yā ʿUbeydullāhi! Altı yüz (6) biñ ādemī geldi tamām eksüksüz.'. Yine eydür: 'Yā ʿUbeyd- (7) ullāhi! Bu altı yüz biñ kişinüñ ḳaçınuñ ḥaccı ḳabūl-dür bilür misin?'. (8) Ol eydür: 'Yoḳ.'. Yine ol eydür: 'Altı kişinüñ ḥaccı ḳabūl (9) oldı.'. Ancaḳ andan beliñleyü uyanu geldüm. Göñlüm yirinden (10) ḳopmış, gözümden yaş yirine ḳan aḳdı. Ben eyttüm: (11) 'İlāhī! İşbunça miskīnleri kim zaḥmet gördiler, (12) dergāhuñdan maḥrūm nite gönilür?'. Yine eyttüm: 'İlāhī! Yā Seyyid ü (13) Mevlānā! ve İy Ebū Ḥanīfe eger ol altıdan biri degül-ise.'. [213b/1] Aġlayu aġlayu, ʿArafāt ṭaġından indüm; Müzdelife'ye (2) vardum. Zārılıḳ ḳılurken, gözüme uyḳu geldi; görür- (3) ven yine ol iki firişteh geldiler; indiler; ol ʿAbdu'llāh (4) adlusı, ʿUbeydu'llāh adlusına: 'Hīç bilür misin kim (5) Tañrımuz ḥācılarıyla n'eyledi?'. ʿUbeydullāh eydür: 'Yoḳ bilmezin.'. (6) ʿAbdu'llāh eydür: 'Ol altı Ḥaccı ḳabūl olan kişilere, (7) ol ḳabūl olmayanlardan yüzer biñin bağışladı. (8) Dükeli raḥmet buldılar.'. Ebū Ḥanīfe eydür: 'Beliñleyü (9) uyanu geldüm; duru geldüm; sevindüm; biñ rikʿat şükür (10) namāzın ḳıldum.'."

Ḥikāyet: Ol ʿārifler sulṭānı (11) Bāyezīd-i Besṭāmī *rahmetullāhi ʿaleyhi* eydür: "Bir yılın ḥacca (12) vardum; ḥaccı tamām eyledüm daḫı ben eyttüm: 'İlāhī! Seni (13) ṭanuḳ dutar-van, ben yigirmi dört ḥaccum ṣevābın ḥaccı [214a/1] ḳabūl olmayan muḫlislere bağışladum.'. Gice, Tañrı'yı düşümde (2) gördüm; baña eydür: 'Yā

Ṭayfūr! Bize comerdlıḳ mı ṣatarsın? (3) Ḳamu comerdlıġı comerdlerde ben yarattum. Dükeli comerdlerüñ (4) comerdlıġı, benüm keremüm deñizinde bir ẕerre degüldür. Sen kim bir ṭar (5) ḳursaḳlu, ża´īf ādemīsin. Bir gey sevdügüñ ve gereklü nesneñ (6) olsa, ol altı yüz biñ Müsülmān aġız birikdür- (7) seler, anı senden dileseler vire midüN; yoḫsa vir- (8) meye midüñ?'. Eyittüm: 'İlāhī! Vireyidüm.'. Eydür: 'Sen, şol (9) az keremüñle saña gereklü nesne'i dırīġ dutmayasın; ben şol (10) çok keremüm-ile raḥmeti bāña gerekmez-iken, şunca dileyiciden dırīġ (11) mı ṭutam?'. Ḥāşā. Bizüm keremümüzden.

Laṭīfe: (12) Resūl *´aleyhi's-selām*, bir gün minbere çıḳdı, şol ḳadar (13) eytti ḥac eyleyenler ṣevābın kim ṣaḥābelere dükeli kendülerden **[214b/1]** gittiler. Andan ṣuheyb[42] *raziya'llāhu ´anhu* duru geldi; (2) eydür: "Yā Resūla'llāhi! Kūşelerde ve şehirlerde senüñ (3) ümmetüñüñ faḳīrleri var; dükeli ḥacc eylemege gelimezler, güçleri (4) yitmez, ellerinden gelmez. İmdi bunlar; bu ṣevābdan, bu luṭufdan (5) maḥrūm mı olalar?". Andan Resūl eydür: "Yā ṣuheyb![43] (6) Ol Tañrı ḥaḳḳı-çun benüm nefsüm anuñ ḳudreti elindedür, (7) sen bāña didügüñ sözi, ben daḫı Tañrıma didüm. Tañrım (8) bāña eytti: 'Yā Muḥammed! Ayruḳ peyġāmberler, Ümmetlerinden (9) ḫāṣekilik istese, ben andan yüz yıllıḳ ṭā´at (10) isterdüm kim ol yüz yıl içinde bir laḥẓa ol (11) günāh fiḳrin eylememiş ola. Eger görmez-ise, ´aẕāba (12) giriftār ḳılurdum. İmdi senüñ yüzüñ ṣuyı berekātında, (13) her kim, senüñ ümmetüñden yaḳın olmaḳ isterse, bir kez **[215a/1]** işite; peşīmān olmaḳ ve tevbe ḳılmaḳ birle, yüz yıllıḳ (2) ṭā´at yirine geçürürin. Senüñ ümmetüñ yoḳsullarınuñ Ka´besi, (3) mescidleri-dür. Bay kişiler, bunca māl ḫarc itdüginden ṣoñra (4) bunca

[42] suhiyb yazılmış
[43] suheyb yazılmış

ay ġarīblıḳ çeküp bulduġı şevābı virürin. Dervīşler, (5) āẕīne güni ġusl eyleyüp mescide varup iki (6) rik´at namāz ḳılıcaḳ bulur. İy benüm Ḥabībüm! Māl-dār kişi, (7) benden raḥmet isteyicek, ben andan zekat ister-ven (8) ve ṣadaḳa ister-ven ve ḫānumānın terk idüp oġuldan, (9) ḳızdan ayrılup yıllar zamānlar māl u ten fidī ḳılduġın (10) ister-ven; andan raḥmet ḳılur-van ve ol yoḳsullara (11) hemīn-kim kendü ´ayıblu nefesinde beni añdı, ben anı kendü (12) ṭāhir nefesümde añar-van. Eger ol benden yaña bir ḳarış (13) gelürse, benüm raḥmetüm aña biñ ḳulaç ḳarşu varur. Eger [215b/1] anlar beni bir ḳaç sıñarları ḳatında añarsa, ben anı (2) yidi ḳat gökler firişţesi ḳatında añar-van. Eger (3) ol, baña yörüyü yörüyü gelürse, benüm raḥmetüm aña segirdi (4) segirdi ḳarşu vara.'. *"Vallāhü a´lem."*.

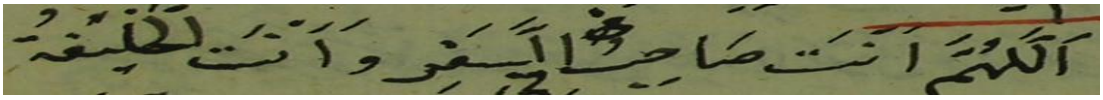
Ammā ḥaccuñ (5) aḥkāmın, evinden çıḳup Ka´be'den girü evine (6) gelince ne ḳılasın, bir vech eydeyim kim ol vechi, (7) Muḥīṭ issi ve Mebsūṭ issi ve Hidāye muṣannifi, (8) ol laṭīf ḥüsn-ile eytmiş olsun. Tañrı Ta´ālā[44] (9) Maḫẕūm'a tevfīḳ rūzī ḳıla kim ḥicāza vara (10) ve ḥaccı taḥḳīḳ-ıla ḳıla ve kimselere ṣormak muḥtāç (11) olmaya. "*İnşallāhü Ta´ālā."* Ḥacca vara, miskinlere (12) eydü virse şevābı. Çoḳ daḫı ulu faḳīhler gelürler; faḳīh- (13) lıḳ da´vīsin ḳılurlar. Bunlara ṣormaḳ gerek kim ḥaccı nicesi [216a/1] eylemek gerek? Degme birüñ du´āsı şunuñ-gibi-dür diyü. Eger (2) bilürler-ise, ulu faḳīhler-dür; ´izzet ve ḥürmet ve ṭapu eyleñ. (3) Eger bilmezler-ise, ḳulmaşlar-dur ve müzevvirler-dür; ḳovalar; ḫōr (4) eyleyeler kim Tañrı'ya bühtān eylemegi ḳosunlar diyü. Ve bu, ḥadīṯüñ (5) ṣoñ lafẓı-dur. Dükelin eydüp anı ḳomaġa yaramaz.

[44] Yazmada: Te´ālī

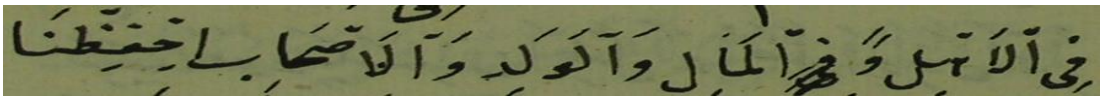
Faṣl: (6) Dükeli ´usurda, ḥacc bir kez farīża-dur varlulara. Ḳaçan kim bāliġ (7) ola ve ṣayru olmaya; varlu ola; yoḳsul olmaya. (8) Ya´nī, şol ḳadara güci yite kim evinden, barḳından, oġlından[45] (9) ve ḳızından ve ḳullıḳçılarından artası mālı ola; varup (10) girü dönince ḥac ḳılmaḳ aña farīża-dur. Ve eger varmaz-ısa, (11) ´āṣī ve ṭamulıḳ olur; namāzı, zekatı ve ṣadaḳası (12) ḳabūl olmaz. Ammā oġlana Ḥac farīża degül. Oġlanlıġı (13) ḥālinde iḥrām geyse, andan bāliġ olsa, eger ikileyin **[216b/1]** ḥac iḥrāmın geyerse, bāliġ oldıġından ṣoñra ḥaccı (2) tamāmdur. Eger edük geydügi iḥrām-ıla ḳılursa, borcı (3) ödenmez. Eger ḥac ḳılmaġa Medīne'den varursa, Ẕü'l-Ḥaliyfe'- (4) de iḥrām baġlansa gerek. Eger gün ṭoġusından, ya´nī (5) ´Irāḳ'dan gelürse, Ẕāt-ı Irḳ'da iḥrām baġlansa gerek. (6) Eger Yemen'den gelürse, Yālemlem'de iḥrām baġlansa gerek. (7) Eger ol daḫı iḥrām baġlanur-ısa, revā-dur. Eger bekleyü (8) bilür-ise, illā bu eyttügümüz yirlerden iḥrāmsuz giçer- (9) se revā degüldür. Mekke'de altı kişi, ´Umre içün olursa, (10) ḥille'de baġlansa gerek. Eger ḥacc içün olursa, Ḥarem'den (11) baġlansa gerek. İḥrām ne'ydügin ve nite baġlanılduġın (12) eyde-vüz. *"İnşallāhü Ta´ālā."*.

Faṣl: Biregüye (13) tevfīḳ baġışlanup, ḥacca gitmege niyyet eyleyicek, [evvel bir] **[217a/1]** evvel bir müsülmān kişi ala getüre-sin kim ögüd-ile, dīn-ile (2) ve diyānet-ile yolumıza anı müşerref duta. Evinden (3) çıḳmadın iki rik´at namāz ḳılasın. Evvel rik´atta: (4) *"ḳul yā eyyühe'l-kāfirūn lā a´büdü mā ta´büdūn."* [46](5) oḳusın. İkinci rik´atta: *Fātiḥa* ve *Kul huva'llāhu eḥad* oḳısun. (6) Birer kez selām virsün. İki elin götürsün. Bu du´āyı (7) eyitsün:

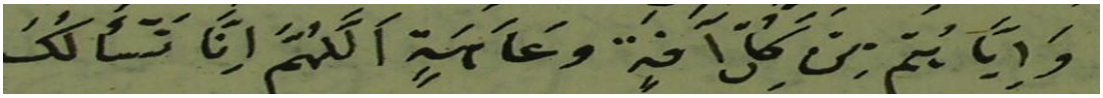
[45] Yazmada: oġılından
[46] Kâfirûn suresi: 1. ve 2. ayetleri

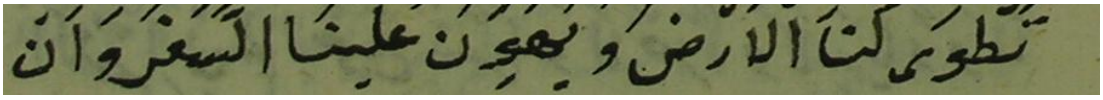
(8)

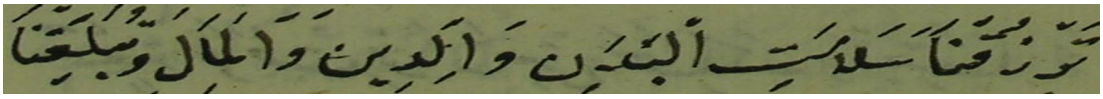
(9)

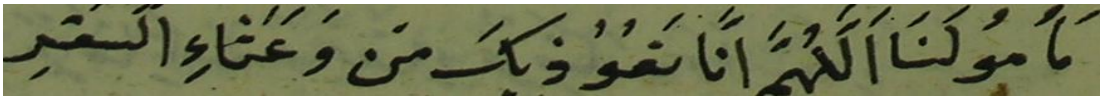
(10)

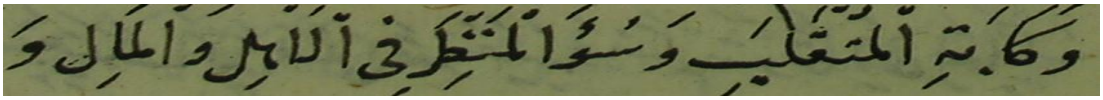
(11)

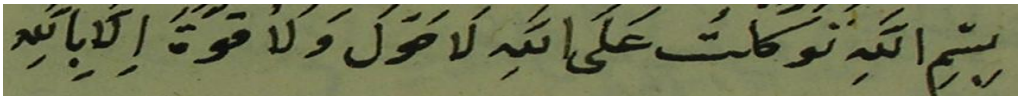
(12)

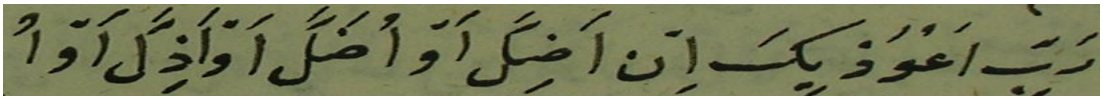

(13)

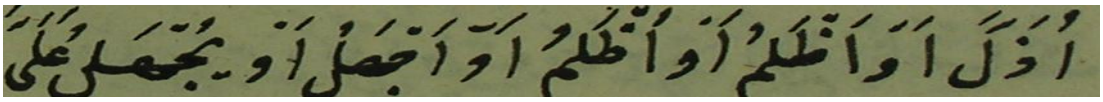

[217b/1] Her kim, bu du´āyı gönülesi (2) vaḳtin oḳursa, ne işe ve ne güce kim gönilür ise, (3) işi tamām ola; seferinde ṣaġ ola; girü geldügi vaḳtin (4) ḳavmin ve ḳabīlesin ṣaġ bula. Resūl *´aleyhi's-selām*, ne dürlü (5) işe gönilse, bu namāzı ḳılurdı ve bu du´āyı (6) oḳurdı. Andan ḳapusına çıḳıcaḳ, atlanmadın eyde: (7)

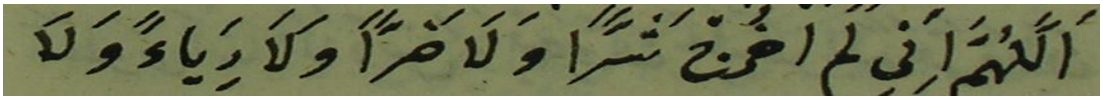
 (8)

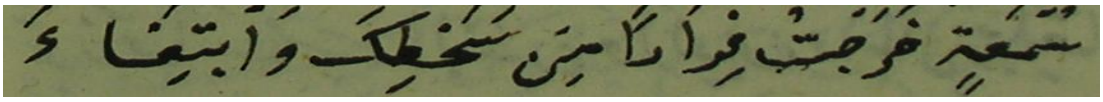
(9)

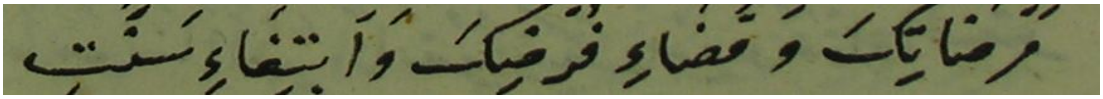
(10)

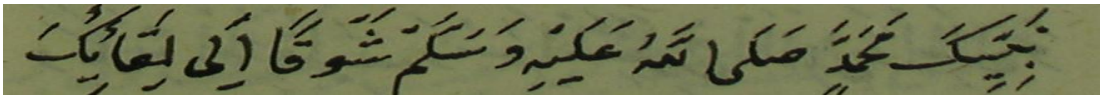
(11)

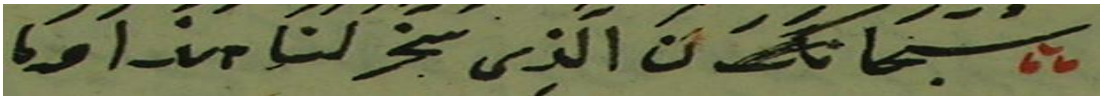
(12)

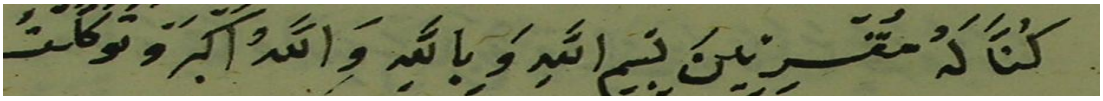
(13)

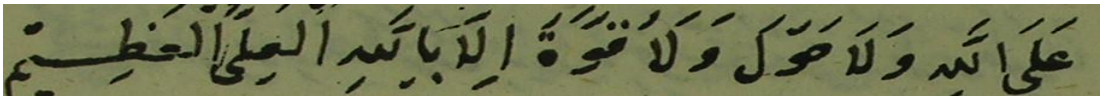
[218a/1] ata binicek eyde:

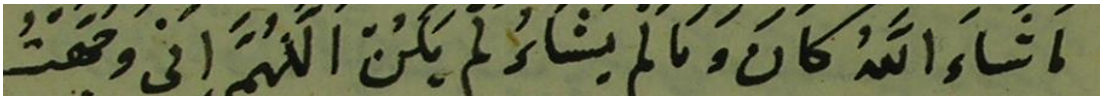
(2)

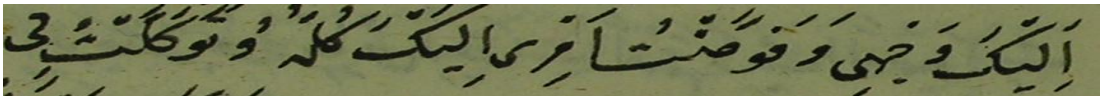
(3)

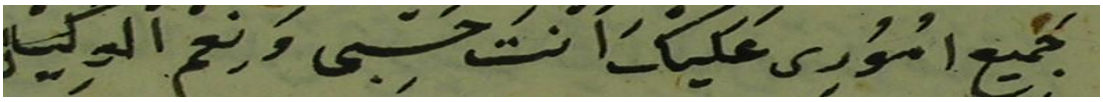
(4)

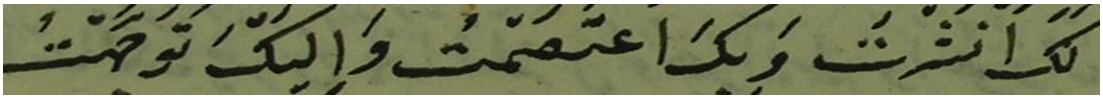
(5)

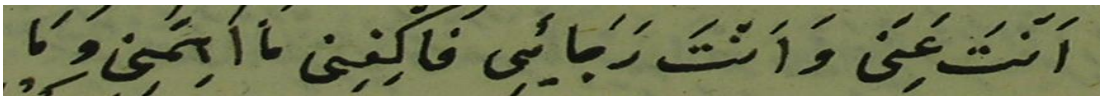
(6)

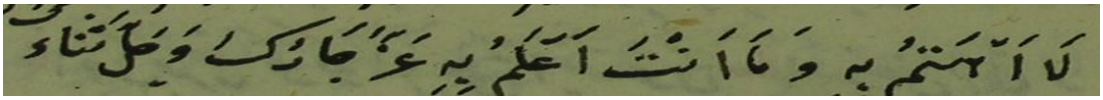
Andan, (7) atı yöriyüp, eşicek işbu du´āyı oḳıya: (8)

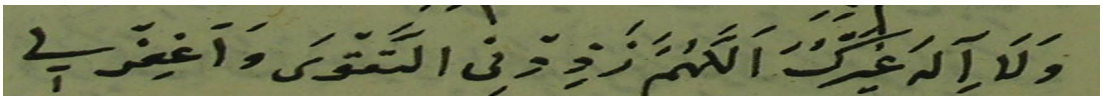
(9)

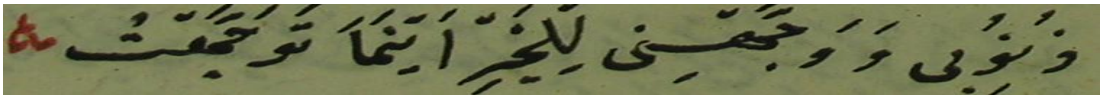
(10)

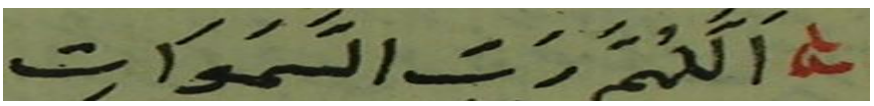

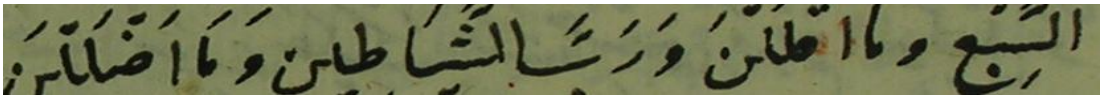
(11)

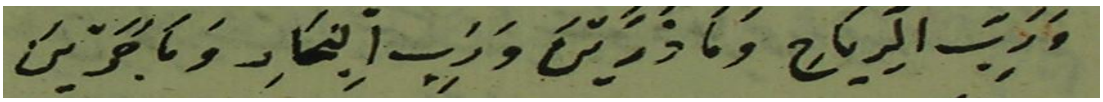
(12)

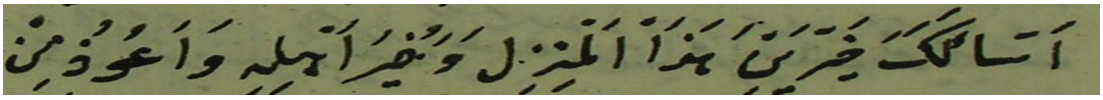
Ve her bir (13) menzilden gidicek, bu du´āyı oḳısun. Eger çeriye varur-ısa, [218b/1] şıyup gele ve bāzirgānlıġa varursa, çoḳ aṣṣıyla (2) döne ve Ḥacc'a varur-ısa, Ḥac ḳılup döne. Ammā ḥacc'a varan (3) kişi, dünle yörise gerek; zīre firiştehler, dünle yir ṭamarın (4) dürerler. On günlik yolı, biş günlik ḳılurlar. Ve menzile (5) iricek, bu du´āyı oḳıya: (6)

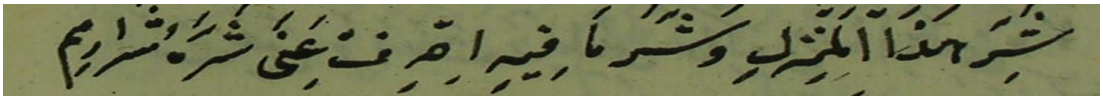
(7)

(8)

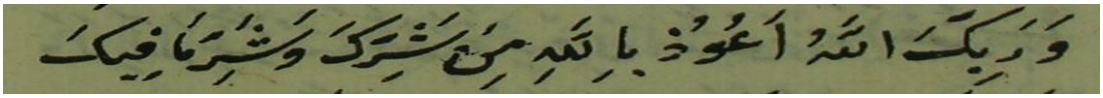
(9)

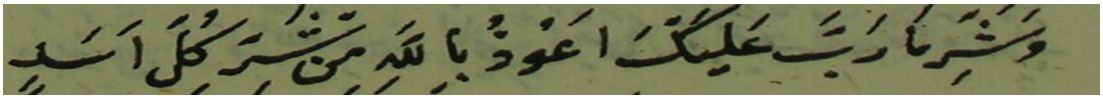
(10) Ol menzīl ḳarañu olıcaḳ eytsün:

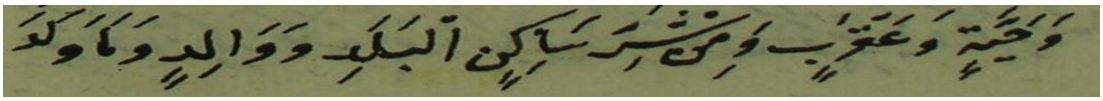
(11)

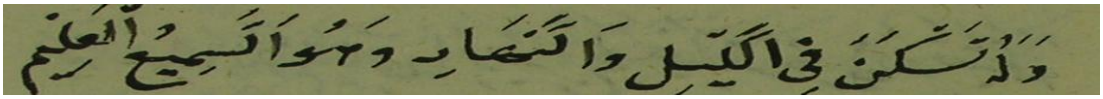
(12)

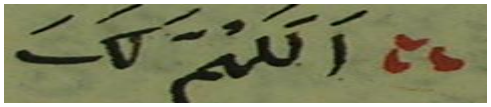

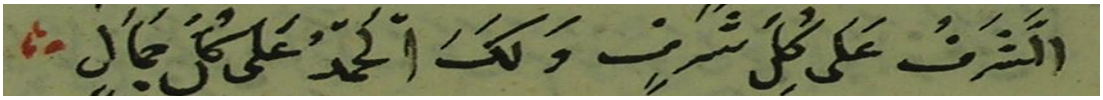
(13)

[219a/1]

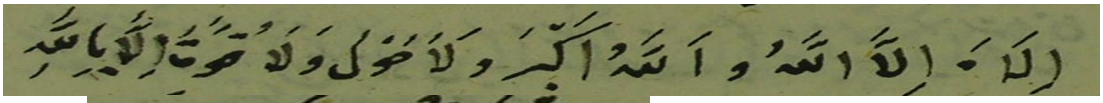
(2) Bu du´āyı -peyġāmbar du´āsı-dur- her kim, bıñarlarda ve sefer- (3) –lerde menzil ḳonduġı vaḳtin oḳursa, ḥarāmīden ve yılandan (4) ve çayāndan ´aḳrebden ve būdan ve dīvden ve perīden (5) ve oġrıdan ve dürlü dürlü renclerden emīn ola; (6) şınanmışdur. Ammā yoḳışa çıḳıcaḳ eyde: (7)

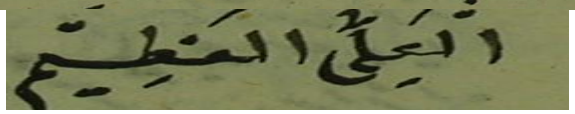

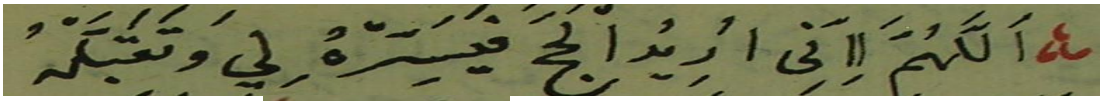
(8) İnişe inerken eyde:[47]

(9)

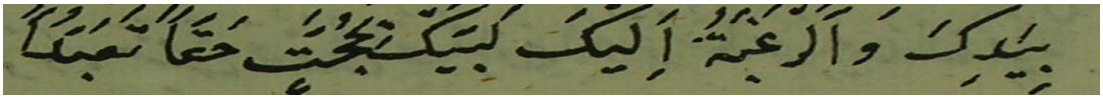
(10) Eger Mekke seferin eyler-ise, iḥrām giyesi (11) yire varıcaḳ ġusl eyleye ve dırnaġın ve bıyıġın kese (12) ve ḫōş ḳoḳu-y-ıla dürtine; bir aḳ biz dikilmedük biline (13) dut-a ve bir biz egnine ala; iki rik´at namāz ḳıla daḫı [219b/1] eyde:

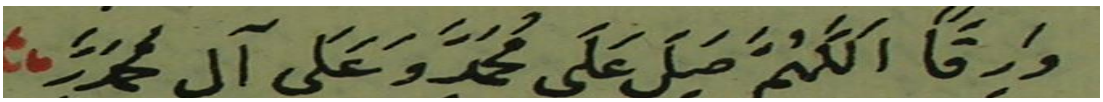
(2) Andan eyde:

(3)

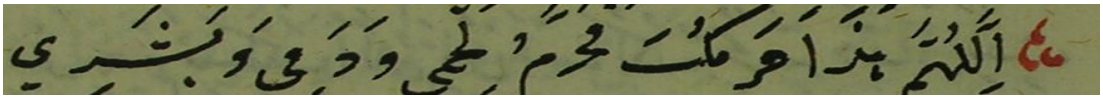
(4)

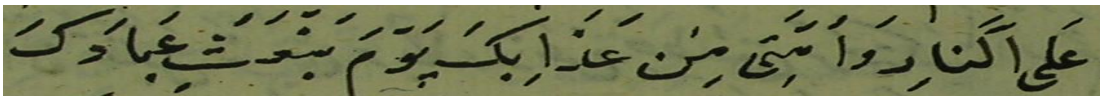
İşbu eyttü- (5) klerümüzi idicek, iḥrām bağlanmış olur. Andan girü, (6) ḥac tamām olmayınca ´avrat-ıla yatmaḳ, ya yalıncaḳ ḳuçışımaḳ, (7) ve cimā´ kelecesin itmek ḥarām-dur ve daḫı av avlamaḳ, ya (8) avlayana gösteri virmek, ya ḳulavuzlamaḳ, ya dikilmiş (9) göñlek, ya iç ṭon, ya üsküf, ya dülbend, ya ḳaftān (10) ya edük giymek

[47] Yolculukta yokuş çıkarken okunacak dua

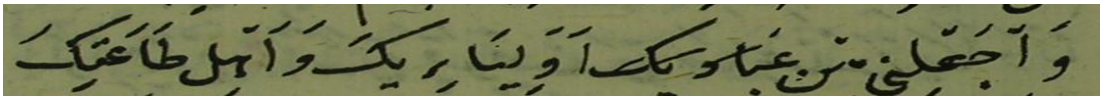
ḥarāmdur; ya başın ḫıṭmīîla yumaḳ, ya (11) ḫōş ḳoḳulu nesne götürmek, ya saçın yülimek, ya kesmek (12) ḥarāmdur. İḥrām geydüginden ṣoñra ,düşe giçicek (13) ġusl eylemek ve ılı ṣuya girmek revā-dur. Ka´be gölgesinde, [220a/1] yā kendü çādırı gölgesinde oturmaḳ hemyānın oġrıdan (2) ṣaklamaḳ içün revā-dur. İllā her bir ḥālde: "*lebbeyk*", dimegi (3) sehel dutmasa gerek. Ammā Ka´be ḥaremine girdügi vaḳtin eyde: (4)

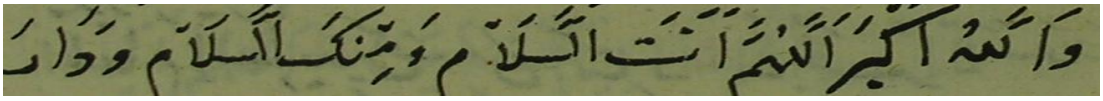
(5)

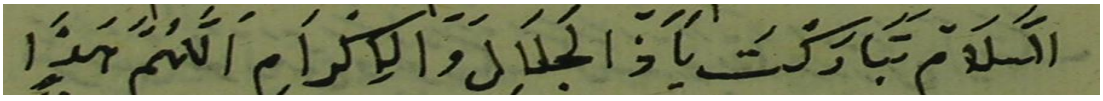
(6)

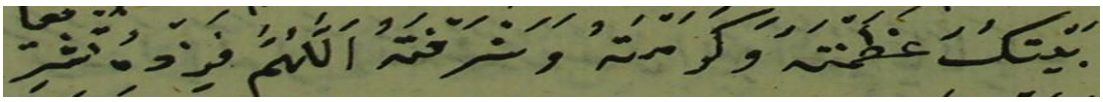
(7) Mekke'nüñ ribāṭdın yaña redem dirler, aña varıcaḳ, gözi (8) Ka´be'ye degir. Ka´be'i göricek eyde: (9)

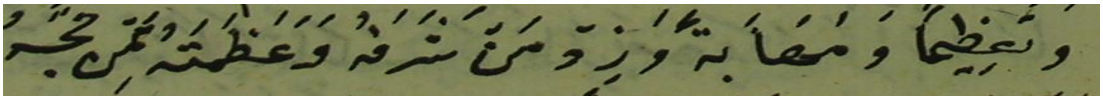
(10)

(11)

(12)

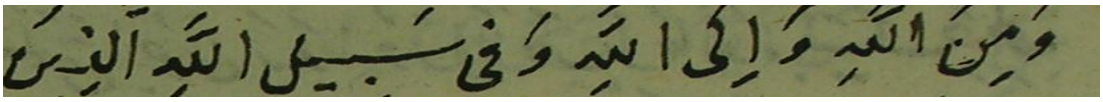
(13)

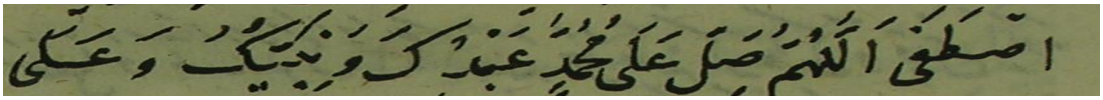
Andan mescide gire **[220b/1]** Benü Şeybe ḳapusından. Andan eyde:

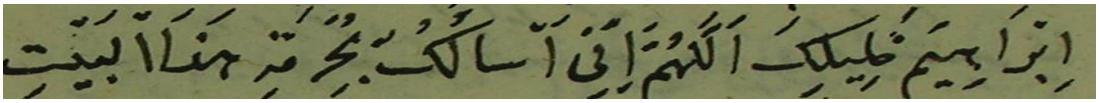
(2)

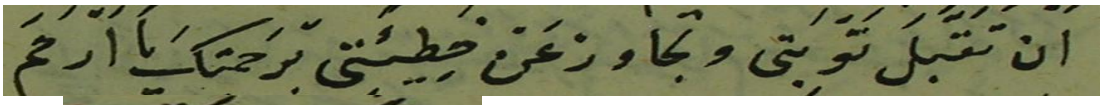
(3)

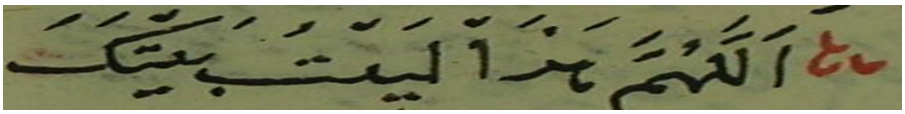
(4)

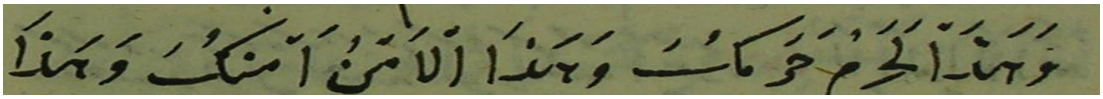
(5)

(6) Andan, ḳapu ḳıyından ṣağından yañadan (7) yörenmege başlaya daḫı eyde:

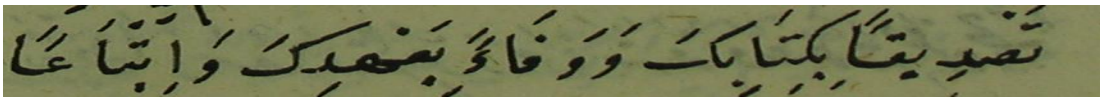
(8)

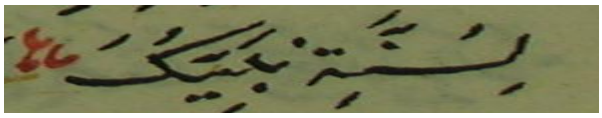

(9) İllā Ḥacerü'l-Esved'e (10) ḳarşu ṭurmaḳ ve görmek gerek ve baḳa-dururken eytmek (11) gerek:

(12)

(13) Ve Ḥacerü’l-Esved du´āsından fāriġ **[221a/1]** olıcaḳ andan, ḳapu ḳıyında ṣağından yañadan eyttügümüz (2) du´āyı oḳıyup yörünesi. Ol bucaġa degin kim aña Rükn-i (3) ´Irāḳ dirler, aña gele; eyde:

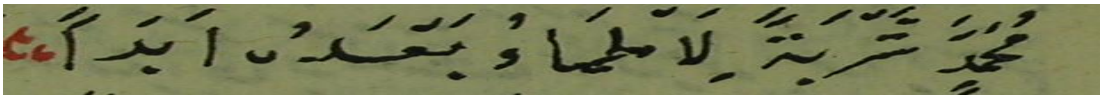
(4)

Ka´be’nüñ (5) oluġı altında varıcaḳ eyde:

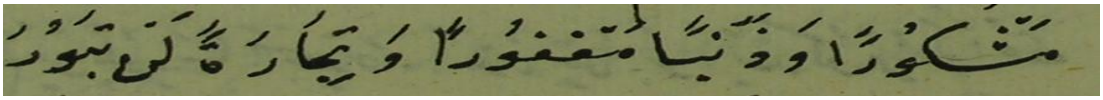
(6)

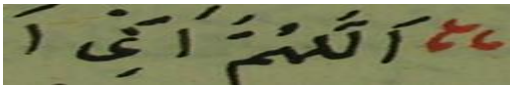

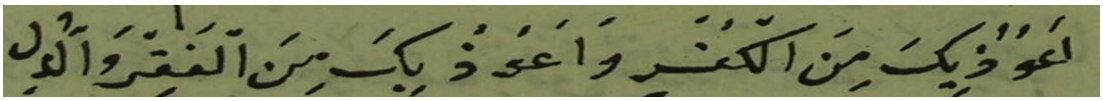
Andan, Rükn-i Şāmi’ye (7) iricek eyde:

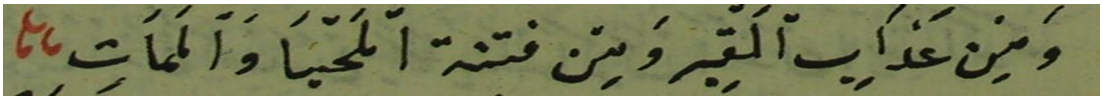
(8)

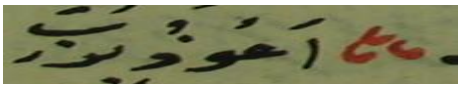

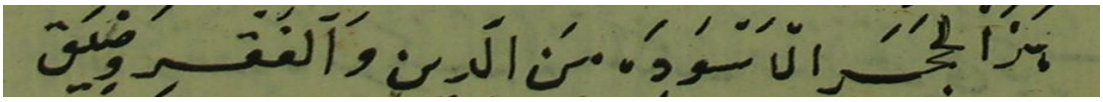
(9) Andan, Yemen rüknine iricek eyde: (10)

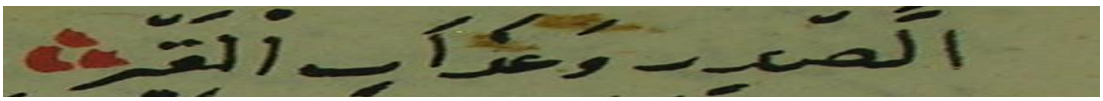
(11)

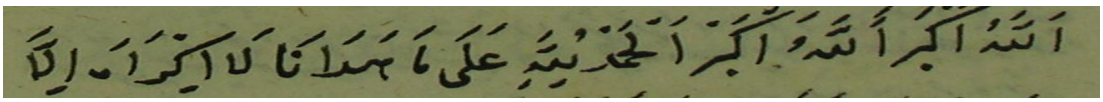
(12) Andan, yine Ḥacerü'l-Esved'e gelicek eyde: (13)

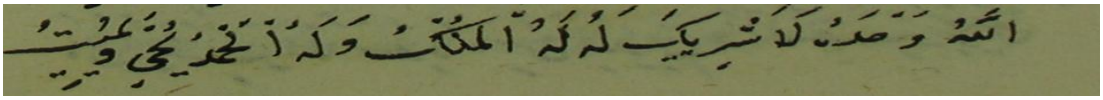
[221b/1]

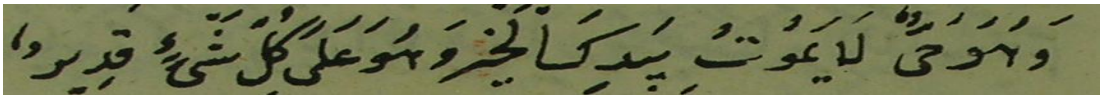
Bir ṭavāf işbu-dur. Yidi kez (2) çevrünse gerek ve egninde geydügin ḳotluġı altından (3) omuzına bıraġup yilse gerek ve dördüni añul ḳıla ve degme (4) kez Ḥacer el-Esved'e uġraya. Kimse incidmedin yoḳayu bilürse, (5) yoḳaya. Yidi ṭavāf tamām eyleyicek, Ḥacer el-Esved'e tamām (6) yoḳayu; tamām eyleye. Andan iki rik'at namāz ḳıla İbrāhīm (7) Maḳāmı'nda. Eger ġalebe olup anda namāz ḳılmazsa, ne yirde (8) kim yir bulur-ısa, mescide anda ḳıla. Bu eyttügümüz ṭavāf, (9) *Ṭavāf-ı Ḳudūm*, dirler. Bu sünnetdür. Daşradın gelene, anda (10) duran kişiye bu ṭavāfı ḳılmaḳ yoḳdur. Andan Ṣafā'ya çıḳsa (11) gerek. Andan Ka'be'den yaña yönelse gerek. Andan eytse gerek: (12)

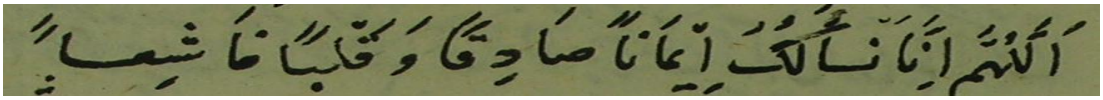
(13)

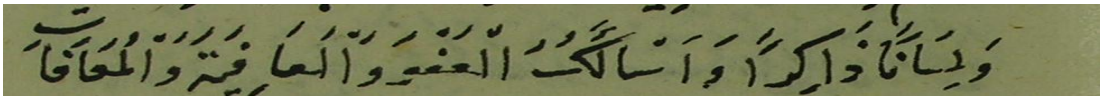
[222a/1]

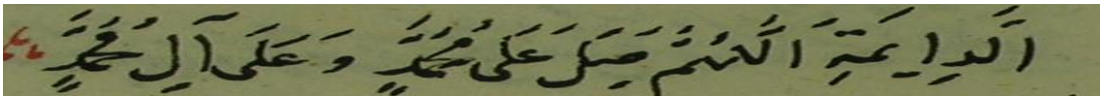
(2)

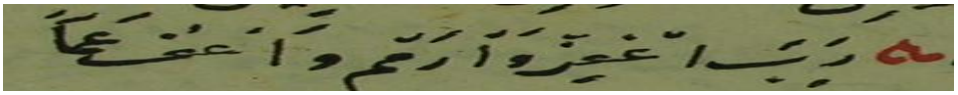
(3)

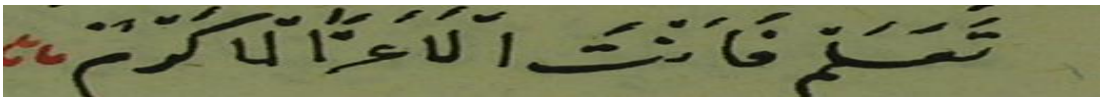
(4)

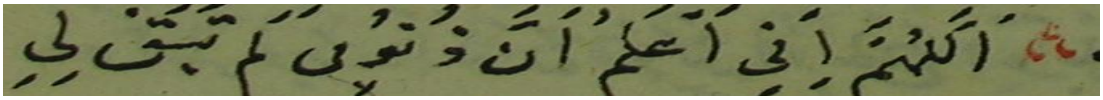
Andan, Ṣafā'dan (5) ine. Merve'den yaña yile. Mīl-i Aḫżar'a degin, ol Mīl ortasında (6) yile ve yilmek ḥālinde eyde:

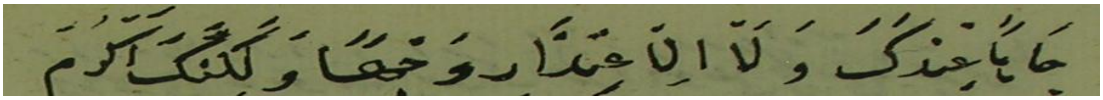
(7)

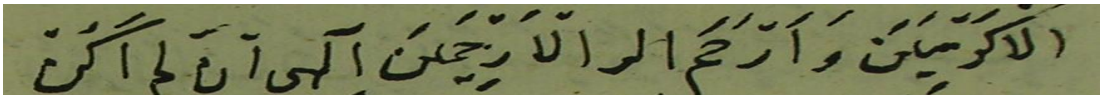
Andan, yine Merve'ye çıḳa. (8) Ka'be'ye yönele. Ṣafā'da n'eylediy-se, Merve'de daḫı anı işleye; (9) anı oḳıya. Yidi kez şol resme işleye. Andan girü Mekke'de-dür. (10) Ne ḳadar göñli dilerse, ṭavāf eyleye. Andan, 'Arefe'den bir (11) gün ilerü, buġday güni imām, Mekke'de ḫuṭbeye oḳıya ve Ḥacc (12) aḥvālin ḫalāyıḳa bildüre. Andan, buġday güni Mina'ya vara; (13) Mina'da eyde:

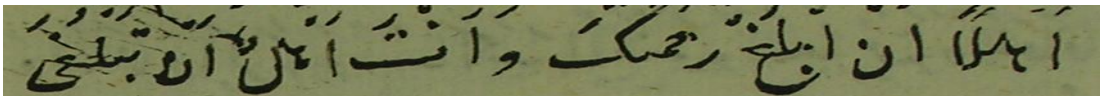
[222b/1]

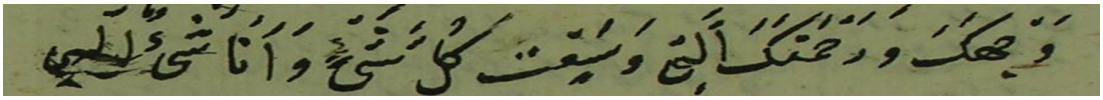
(2)

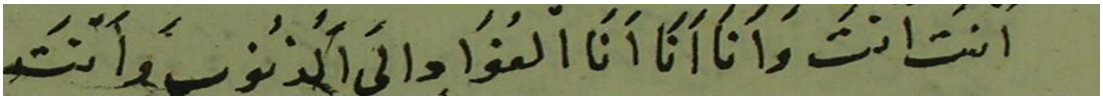
(3)

(4)

(5)

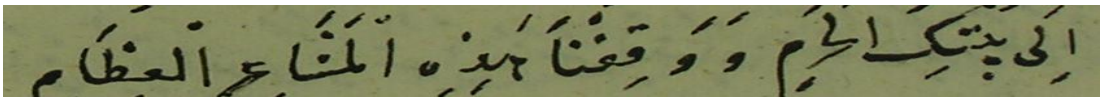

(6)

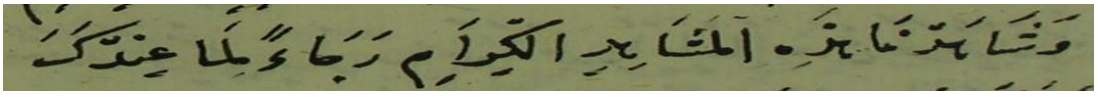
Andan, ʿArafāta varıcaḳ irte (7) namāzın ḳıla. Gey ḳarañuda ʿArefe güninde namāz ḳılduġından (8) ṣoñra, ʿArafāt ṭaġına çıḳa. Andan eyde:

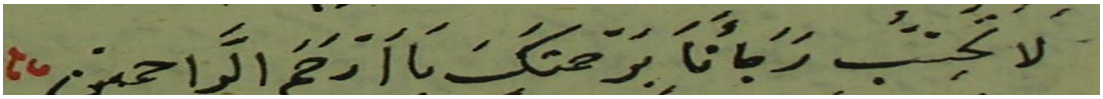
(9)

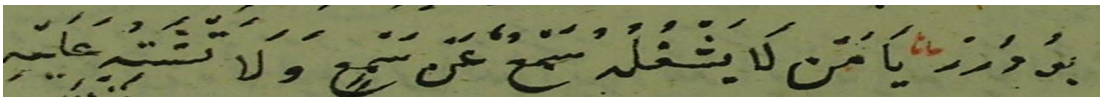
(10)

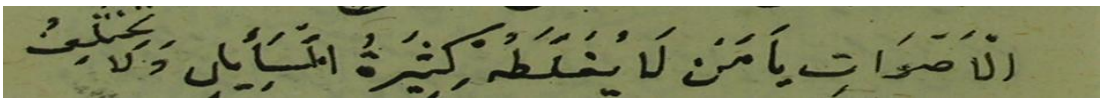
(11)

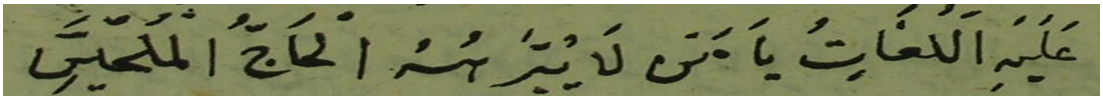
İmām, (12) ´Arafāt ṭaġı üstinde bir ḫuṭbe daḫı oḳıya. Ḫalḳa (13) ögütler vire. Andan öyle olıcaḳ, öyle namāzın ve ikindü **[223a/1]** namāzın bile ḳıla. Bir kez bañlaya; iki kez ḳāmet getüreler. İki namāzı (2) imām-ıla ḳılıcaḳ bile bir kezden ḳıla. Başına ḳılacaḳ olursa (3) öyle'i öyle vaḳtinde ve İkindüyi İkindü vaḳtinde ḳıla. (4) Ḥac ḳılmayan kişi ḫōd vaḳtlü vaḳtinde ḳıla gerek imām-ıla gerek (5) yaluñuz. Andan, Mūḳit dirler, aña vara. Anda Cebelü (6) 'r-Raḥme dirler, anuñ katında dura. Andan Ḫıżır Peyġāmbar (7) du´āsın kim Mūsā'ya ögretti-y-idi, anı oḳıya. Du´āsı (8) budurur:

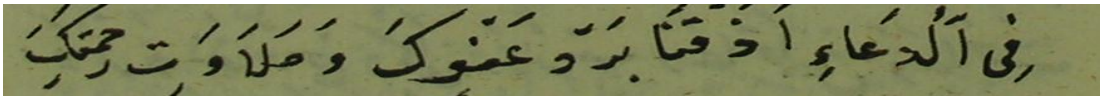
(9)

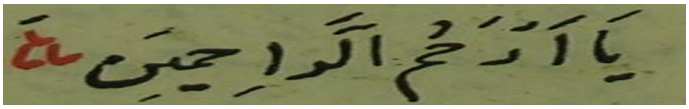

(10)

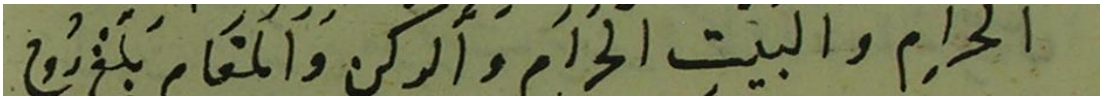
(11)

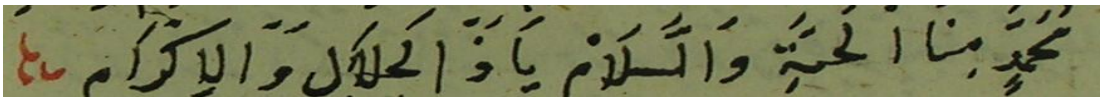
(12) Ammā ´Arafāt yiri, dükeli duracaḳ (13) yir-dür. İllā bir yir var, Baṭn-ı ´Urene dirler, anda **[223b/1]** durmamaḳ gerek. Tā gün ṭolunınca ´Arafāt ṭaġında duralar. (2) Andan, Müzdelife'ye varalar. Ḳuzaḥ dirler, anda ḳonalar. İmām, (3) aḫşam namāzın ve yatsu namāzın bir bañ ve bir ḳāmet-ile ḳılı (4) vire. Andan, işbu du´āyı oḳıyalar:

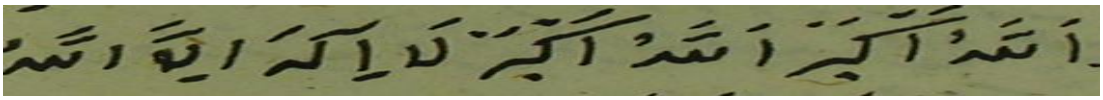
(5)

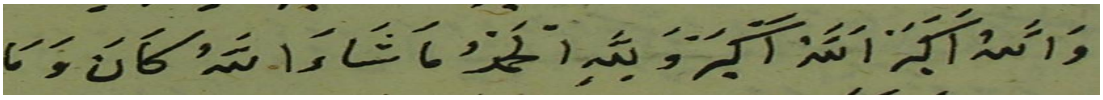
(6)

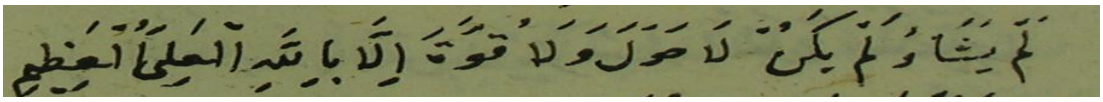
(7) Andan irtesi ḳarañuda irte namāzın ḳıla. Andan, tekbīr- (8) ler getüreler; eydeler:

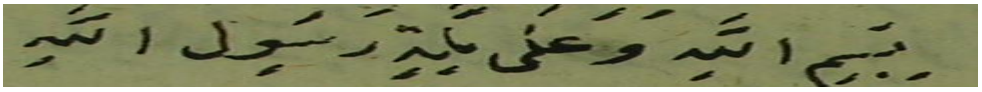
(9)

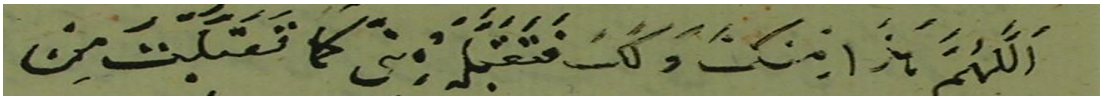
(10)

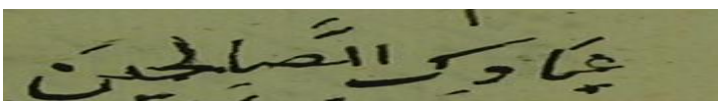

(11) Ve Müzdelife daḫı dükeli durup, du῾ā ḳılacaḳ ve ḥācet (12) dileyecek yir-dür. İllā bir yir var, aña Vādī-i Muḥassar dirler, anda (13) durmamaḳ gerek. Andan, gey aydın olıcaḳ Mina'ya vara; ṭaş [224a/1] ata kemān-küre ṭaşı gibi. Baṭn-ı Vādī dirler, andan başlaya (2) yidi ṭaş ata; attuġınca bir kez tekbīr getüre. Andan ḳurbān (3) boġazlayu-durur-ken eyde:

(4)

(5) Andan, başın yüliye daḫı eyde: (6)

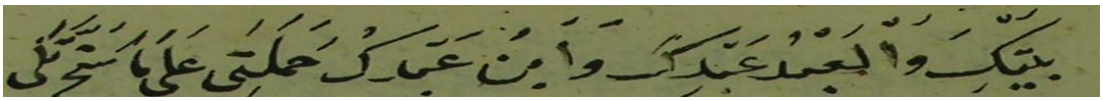

(7)

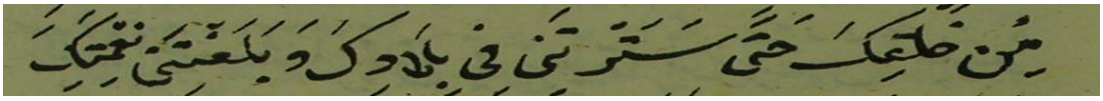

Eger yülimeyüp (8) oḳursa daḫı vācib olur; illā yülimek şevābı çoḳ (9) artuḳraḳdur. Andan ṣoñra, ṭon giymek ve başın yumaḳ ve ṭaramaḳ (10) ve bit öldürmek ve ṭırnaḳ kesmek ḥelāl olur. İllā (11) ʿavrata yaḳın durmaḳ ḥelāl olmaz. Andan Mekke'ye vara; (12) bayram gün ya irtesi, girü ṭavāf eyleye yidi kez. İllā (13) boğuz bulmaya, Ṣafā'dan Merve'ye varur-ısa, kendü daḫı **[224b/1]** ḳatı yörimeye. Bu ṭavāf, *"Ṭavāf-ı Ziyāret"* dirler. (2) Bu ṭavāf farīża-dur. Bu ṭavāfın kim eylemez-ise, ḥaccı (3) bāṭıldur. Bu ṭavāfda daḫı ilerüki ṭavāfda daḫı duʿā- (4) ları oḳıya. Andan girü, ʿavrat daḫı ḥelāl olur. Andan, (5) bayram irtesi öyleden girü yaya vara. Yigirmi bir ṭaş, (6) üç defʿada yidişer yidişer ata. Yigirmi bir daḫı irtesi (7) ata. Dükeli, öñ ṣoñ yitmiş ṭaş olur. Yigregi oldur kim (8) ṭaşları yayan ṭurup atalar. Andan girü, Mekke'ye vara; (9) gele; girü yidi kez ṭavāf eyleye. Bu ṭavāf daḫı vācib-dür (10) ṭaşradan varanlara. Ḳılsa gerek. Anda durup gitmeyenlere, (11) bu ṭavāfı ḳılmaḳ yoḳdur. Andan gele; Zemzem ḳuyusından çoḳ (12) şu içe. Andan, Kaʿbe'de Mültezem dirler, añа vara daḫı (13) dura; zārılıḳ ḳıla; yalvara daḫı eyde:

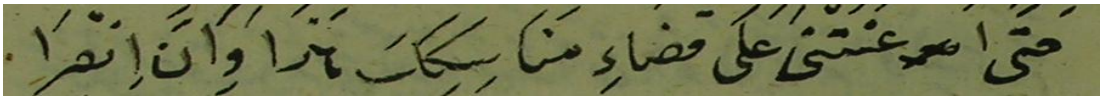
[225a/1]

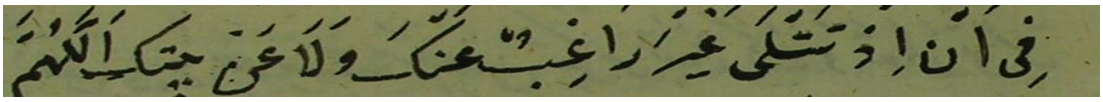
(2)

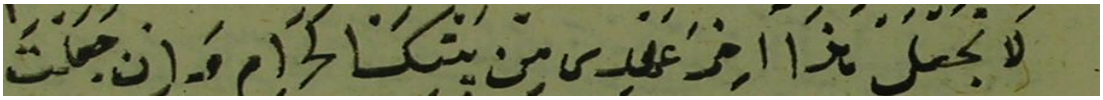
(3)

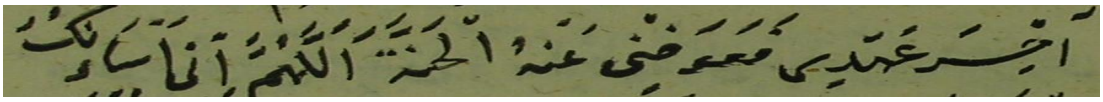
(4)

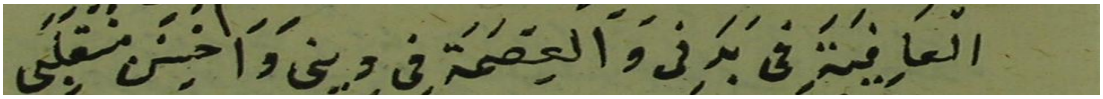
(5)

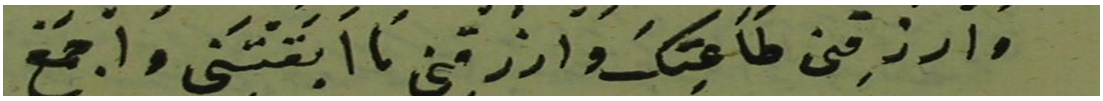
(6)

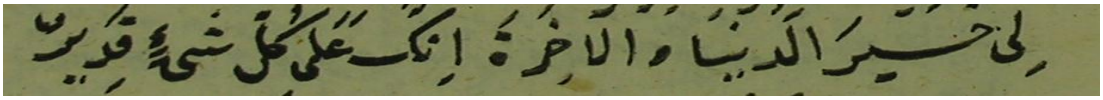
(7)

(8)

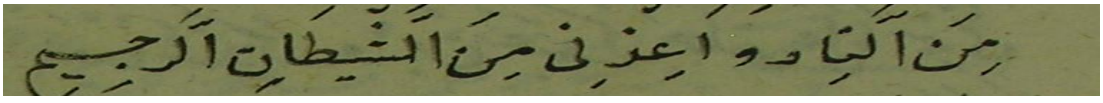
(9)

(10) Mültezem didügümüz, Ḥacerü'-l Esved-ile ḳapu arasıdur. (11) Elbette du'ā müstecābdur. Du'ā oḳıduġıñdan ṣoñra, (12) ḳarnın Ka'be dīvārına vurı ḳoya daḫı aġlaya. Aġlayu- (13) dururken eyde:

[225b/1]

Andan (2) Ka'be'i esenleye. Ḳıçın ḳıçın çıḳa. Firāḳından iñileyü, (3) bükülü çıḳa daḫı gide; revān ola.

Tamām oldı Ḥacc (4) aḥvāli ve ḥadīṯ ma´nisi. Tañrı Tebareke ve Ta´ālā tevfīḳi (5) ile va´deye vefā eyledük. Muṣannif eydür: "Elli tabaḳ ḫabeşī (6) kāġıd ṭolusu ma´nī yazduḳ. Dükeli, bir ḥadīṯ ma´nisi- (7) dür. Her kim, bu kitaba baḳa, ´īmānı ve inṣāfı ola. Elbette (8) iḳrār ḳıla kim bu resme kitāb ´Arapçada eylenmedükdür. Andan (9) āferinler u du´ālar ve şenālar ola. Muṣannif şād ḳılalum. (10) Bu kitābuñ […]sı Türk dilince-dür. İllā ḳamu ´Arapçanuñ (11) tācın urınur. Bu kitāblar, bunuñ rikābınca yilişürler. Faḳihüñ (12) cānı, bu kitābuñ-dur. Ammā Tanrı Ta´ālā, Maḫẕūm'uñ ḫaşmı (13) Muṣtafā'nuñ da´vīcisi-dür. Eger bu ma´şūḳı kim cāndan [226a/1] dirīġ dutmaġa yarar, degme yitincek, necīs naẓarlu eline virüp (2) bu ma´ṣūmlardan ırak laṭīf kitābı müsta´mel ḳıldurur-ısa. (3) Ammā biregü, gey zīrek ve devletlü uluġından yüz yıl ´ömri (4) olursa ve müderrislerden ve ulular ṭapusından ırılmaz-ısa (5) anuñ eline bu leṭāyifden bir necīs eline gire; ya girmeye. İmdi, (6) bes ḫayıf-dur kim bu sermāye'e degme kişi eline vėreler. (7) Ammā bir ḳaç ṣoracaḳ mes'eleler-ile, bir ḳaç ögüt-ile bu kitabı (8) tamām ḳıluruz. *"İnşallāhü Ta´ālā."*. İmdi, bu kitābuñ ṣoñında (9) bir ḳaç mes'ele göñül açılmaġ-ıçun, yazalum kim er müṭāli´asıy-ıla (10) ve ere yüzsüzligi bīşe eyleyüp cāhilliklerin ´ilim (11) yirine geçürmek isteyenlere bunları ṣorup ḫalaḳ eylemeklik (12) ola; ẕevḳ içinde ola. Anuñ gibi kişileri ḫalaḳ eylemek (13) ġazā-dur. "*Vallāhi'm- müfīḳu*"

Mes'ele: Eger biregü, nāfe-y-ile [226b/1] müşk götürse daḫı namāz ḳılsa, namāzı revā mı degül-mi: (2) Eger yiñi nāfe-y-ise, bāṭıldur; eski-y-ise, namāzı dürüstdür. (3) Anuñ-içün, yiñi olıcaḳ ṣanasın murdār götürmişdür (4) Diremden artuḳ olıcaḳ: Biregü, namāz içinde bir diremden (5) artuḳ murdār götürse, namāzı revā degüldür. Eski (6) olıcaḳ, ḳorur; dibāġat virilmiş gibi olur. Anuñ-içün revā-dur.

(7) **Mes'ele:** Eger biregünüñ etegine it yapışsa, (8) ṭon-ıla namāz revā mı degül-mi: Eger oynayup yapışdıy-sa, ṭonına (9) yaş degir; necis eyler. Ḳaḳıyup yapışıcaḳ dişîle yapışur; (10) dişinde ol yaş kemdür, necis eylemez.

Mes'ele (11) biregü ṣuyı bilür; aña teyemmüm eylemek, namāz ḳılmaḳ revā degül. (12) Ve biregü and içse, andına durmasa, bir ḳul āzād eylese gerek (13) yā on kişi irtelü gicelü ṭoyursa gerek yā on kişiye ṭon **[227a/1]** geyürse gerek. Eger hīç nesneye güci yitmez-ise, üç gün oruç (2) dutsa gerek. Bu ḥükmi bildüginden ṣoñra, ma´lūm olsun kim bire- (3) gü ṣu bulmadı teyemmüm almaḳ istedi, biregü aña ṣu virdi, (4) imdi anuñ teyemmümi revā degül. Ol ṣuyı alsa gerek, abdest-ile (5) ḳılsa gerek. Biregünüñ andı ṣındı; illā ḳulı yoḳ āzād ḳılası, (6) buġur oruç dutmaḳ istedi, biregü aña ḳul bağışladı, (7) al āzād ḳıl, diyü; eger ol ḳulı ḳabūl ḳılmayup oruç (8) dutar-ısa, revā-dur. Anuñ-içün kim teyemmümde ṣu bulunduġı sā´at, (9) teyemmüm bāṭıl olur; illā ḳul bulunduġı-çun oruç bāṭıl olmaz (10) Tā andın ṣıyanuñ milki olmayınca anuñ milki olmadı; zīre (11) ḳabūl ḳılmadı.

Mes'ele: Biregü, ṣuvı var-ıdı, unuttı, (12) teyemmüm-ile namāz ḳıldı, ṣoñra añdı, namāzı revā-dur. Biregü, (13) ābdest aldı, bir ḳolın yumaġa unuttı, namāz ḳıldı, **[227b/1]** ṣoñra añdı, namāzı revā degül. Anuñ-içün ṣuvı unuttî- (2) sa, yirine ṭopraḳ ḳodı; illā ḳolı yirine nesne işlemedi.

(3) **Mes'ele**: Biregü, Ḳur'ān'da (4) diyiserdi; didi, namāzı

dürüstdür (5)

didise, namāzı dürüst (6) degül. Anuñ-içün-kim *“ẕelike”* Ḳur’ān’da vardur; *“ẕāke”* yoḳdur

(7) **Mes’ele**: Biregü, namāz içinde ilersügin bağladı, (8) namāzı bāṭıl-dur ve ilersügin şeşdi, namāzı revā-dur. (9) Biregü, namāz ḳılurken atın uyanladı, namāzı bāṭıl-dur ve (10) atı başından uyanın aldı, namāzı revā-dur. Anuñ-içün-kim, (11) şeşmek ve uyan almaḳ az işdür, bir el-ile olur; illā (12) bağlamaḳ ve uyanlamaḳ çoḳ, revā olmasa gerek.

Mes’ele: (13) Eger biregü, namāzdan iki rükū´ eylese, namāzı revā-dur. **[228a/1]** üç secde eylese, namāzı revā degüldür. Anuñ-içün-kim, rükū´ (2) başına ´ibādet degüldür, namāzda durmaḳ ney-ise (3) rükū´ daḫı şöyle-dür. İki kez rükū´ eyleyen kişi namāzda (4) artuġıraḳ durmaḳ gibidür; illā secde başına ´ibādet-dür. (5) Ya´nī namāzdan ṭaşra Ḳur’ān secdesi gibi ve sehvī (6) secdesi gibi. İmdi, bes artuḳ sücūd eylemek ṣanasın (7) kim bir yād ṭā´atı namāzına givirdi. Bes eyle olıcaḳ revā (8) olmasa gerek.

Mes’ele: Biregü, imāma uydı, ṣandı kim (9) uyduġı imām Zeyd-imiş, ṣoñra bildi-kim ´Amr-imiş, (10) namāzı revā. Biregü, Zeyde uydı, ṣoñra bildi kim ´Amr-imiş, (11) namāzı revā degül. Anuñ-içün-kim, imāma uyıcaḳ, uyduġı imām (12) Zeyd ṣanduġıy-la, uyduġı bāṭıl degül; zīrā kim ḥaḳīḳatte (13) uyduġı imāmdur. İllā buġur uyduġı, zeyd olıcaḳ ´Amr çıḳıcaḳ **[228b/1]** kimseye uymamış olur; bes namāzı revā olmasa gerek.

(2) **Mes'ele**: Biregü, irte namāzın ḳılsa, birer rik´atin ḳılıcaḳ (3) gün ṭoġsa, namāzı bāṭıl-dur. Biregü, ikindü namāzın ḳılurdı, (4) birer rik´atin ḳılıcaḳ gün ṭolundı, namāzı dürüst-dür. (5) Anuñ-içün-kim, gün ṭoġıcaḳ namāz vaḳti ḳalmaz ve gün ṭolınıcaḳ (6) namāz vaḳti girür.

Mes'ele: Biregü, ġusl eyledi; dırnaġı (7) içinde çirk var-ıdı; gitmedi. İmdi, eger ġusl eyleyen (8) köylü-y-ise, cünübligi gider; şeherlü-y-ise gitmez. Anuñ-içün-kim, köylü (9) olıcaḳ dırnaġı içindeki balçıḳdur ya ṭopraḳ-dur; anuñ (10) ikisinden daḫı şu giçer. Ammā şeherlünüñ dırnaġı içinde (11) yaġ var; şu andan geçmez. Eyle olıcaḳ cünübligi gitmez.

(12) **Mes'ele:** Meger iki kişi, biri biri yanında namāz ḳılurlar-ıdı. (13) Her birisi niyyet eyledi kim ol birisinüñ imāmıdur, namāzı **[229a/1]** revā-dur. İllā birisi birisine niyyet eylerse, namāzı dürüst (2) degül. Anuñ-içün-kim, imāmlıḳ niyyetin eyleyen, kendü namāzın tamām (3) düzer ve Ḳur'ān oḳur; illā bu uyan namāzın iki birine uydurur, (4) ol daḫı baña uydurur ikisinüñ-daḫı namāzı yarım-dur.

Mes'ele: (5) Biregü, buġday üstine ya arpa üstine secde ḳılsa, (6) namāzı dürüst-dür. Eger ṭarı üstine secde eylese, (7) namāzı dürüst degül. Anuñ-içün-kim, buġday, arpa ṭurur; (8) ṭaru durmaz.

Mes'ele: Üç kişi, seferde yoldaşlar- (9) ıdı, üçi daḫı şu bulmadı, teyemmüm eylediler namāz ḳılmaġa, (10) namāza durduḳları vaḳtin biregü eydür: "Uş bunda (11) biriñüze yitesi şu var, ḳanḳıñuz gerekse abdest alsun.". (12) Dükelinüñ namāzı ve teyemmümi bāṭıldur. Eger: "Bu şuya üçüñüz (13) alsun.", dir-ise namāzların bitürseler gerek; teyemmümleri yirince-dür.

[229b/1] Mes'ele: Bir cünüb, bir ḥayżdan arınmış ´avrat, bir ölü, (2) bir ābdestsüz kişi, dükeli bir yirde seferde bulındılar. (3) Biraz ṣu bulundı birisine yiter; ancaḳ. ol ṣuya cünüb (4) yunsa gerek. Anuñ-içün-kim ölüden diri yigdür; ´avrattan er (5) yigdür. Eger ṣu ortaḳlıḳ olacaḳ olursa, dükelinden (6) ölüye ḥaḳ. Anuñ-içün-kim, dükeli bağışlayu bilür; ammā ölüden (7) bağışlamaḳ gelmez. Ḳanḳısı olursa, bu ölenüñ ölüsü bile (8) olası olur.

Mes'ele: Er ölse, hīç nesnesi (9) ḳalmasa, ´avratınuñ çoḳ mālı olsa, ´avrat kefen eylemeye erine. (10) Eger ´avrat ölse, nesnesi ḳalmasa kefen eyleyecek, eri (11) kefen eylese gerek. Anuñ-içün-kim, ol ḥāl daḫı dirlik ḥāli (12) gibidür: Diriyken ´avrat ne ḳadar varlu olursa, eri (13) anı bislese gerekdür; ölüm ḥāli daḫı şöyle-dür.

Mes'ele: [230a/1] Biregünüñ iki ´avratı var-ıdı, eydür kim: "ikiñüzden biriñüz (2) üç ṭalāḳ boşdur.". İkisinden ḳanḳısın ıduġın bellü (3) eylemedi, er öldi. İmdi, ikisi daḫı bu eriy-le yusalar gerek. (4) İkisine-daḫı kābinleri degir; ikisine-daḫı bir ṭalāḳ ´iddeti (5) ve bir vefāt ´iddeti lāzım olur. Ya´nī degmesi, bir kez dörder (6) ay onar gün giçürseler gerek. Ve yine eger ṭonı sınur ´avratlar-ısa, (7) üçer kez ṭonları sınınca ḳatlansalar gerek. Öyle olıcaḳ (8) degmesi yidi, on gün dursa gerek. Andan er almaḳ revā-dur. (9)

Mes'ele: Biregünüñ direm gümişi var ve biñ direm gümiş (10) borcı daḫı var. Ol zekat virmese gerek. Ve biregünüñ (11) biñ direm gümiş borcı olsa, yirinden on müd taḫıl getürdi, (12) ´öşir virse gerek. Anuñ-içün kim zekātında baylıḳ şarıṭ-dur. (13) Borclu bay degüldür, zekāt virmeye. ´Öşür virmekde **[230b/1]** baylıḳ şarıṭ degüldür.

Mes'ele: Biregünüñ biñ direm (2) gümiş degir kitābları var, oḳur. Zekāt virmese gerek (3) ve kendü zekāt alsa gerek; illā, biregünüñ biñ direm degir (4) muṣḥafı olsa, zekāt virse gerek, kendü daḫı kimseden (5) zekāt alursa ḥarāmdur. Anuñ-içün-kim biñ direm gümişlik (6) muṣḥafı giderüp elli akçalıḳ muṣḥafdan oḳımaġa yarar; illā (7) kitāb bulınmaz ammā bu kitāb mü'ellifi ´afā allāhu ´anhu (8) eydür: "Bu iki mes'elede benüm ḳatumda naẓar var.". Egerçi-kim (9) ulular bu mes'ele'e şöyle dimişler kim illā biñ direm gümişlik (10) muṣḥafı mālı nāmı degül, aña zekat virmek ol (11) muṣḥaf içün lāzım olmasa gerek. Ammā ẓāhirde (12) oldur-kim zekat olmasa gerek.

Mes'ele: Bir bay (13) boyacı vardı, aṣbur[48] çiçegin ya za´ferān ṣatun alsa, **[231a/1]** üstine bir yıl giçse ḳalan mālı-yla bile anuñ daḫı zekatın (2) virse gerek. İllā meger ṣābūn-ıla çoġan zekatın virmese (3) gerek. Anuñ-içün-kim bizi aṣbur çiçegîle ya za´ferānla bo- (4) yanıcaḳ bizde görinü-durur; illā ṣābūn-ıla ya çoġan-ıla yunıcaḳ (5) öte gider, nesne görinü ḳalmaz.

Mes'ele: (6) Biregü biregüden biz alsa, güç eylese. Andan ṣoñra aṣbur (7) çiçegîle yā za´ferān ile boyasa, biz issi bizi alımaz, (8) behāsın alur; ammā ṣābūn-ıla ya çoġan-ıla yursa, girü bizin (9) alur.

Mes'ele Biregü gümāna gelse kim: "´aceb ben zekātum (10) virdüm mi ya virmedüm mi?", dise; ikileyin zekat virse gerek. Daḫı (11) biregü gümāna gelse: "Vaḳtinden ṣoñra namāz ḳıldum mı ya ḳılmadum mı?", (12) dise; namāzı ikileyin ḳılmasa gerek. Anuñ-içün-kim ādemüñ (13) heb ´ömri zekat virmegüñ vaḳtidür; illā namāzuñ vaḳti

[48] aspir çiçeği

[231b/1] bellüce-dür. İllā bu kitāb mü'ellifi ´afā allāhu ´anhu eydür: (2) Bu mes'ele taḳdīre muḥtāc-dur. Anuñ-içün-kim mes'ele şöyle olmayınca (3) kim bir kişi namāzuñ vaḳti çıḳduġından ṣoñra gümāna gelse kim: (4) "Ben ol vaḳti giçmiş namāzı ḳıldum mı yoḫsa ḳılmadum mı?", (5) diyü; ol namāzı ḳılınmış dutalar. İmdi rāst gelmez (6) kim namāzuñ vaḳtin geçer ḳılınmış dutalar. Zekātuñ (7) vaḳti geçer degül, virilmiş dutamazlar. Ḳamu muṣannifler bu (8) mes'elede farḳı işbunçün eytmişler; ancaḳ illā ben (9) ża´īf yaza-dururken bu farıḳ yüz gösterdi eydür-ven (10) kim zekatı ödemeye diger ademī ża´īf-dür muḥtāc-dur. (11) Anuñ ḥaḳḳında muḥtāclıġından ötürü müsāmaḥa eylemek gerek. (12) Gümāna gelicek anı ikileyin virmek gerek. Eger virilmiş daḫı (13) olursa daḫı ikileyin virmeklikde bir yoḳsul diñülenür. [232a/1] Bes ḳul ża´īflıġına ve muḥtāçlıġına baḳıcaḳ, zekātın ikileyin (2) virmek gerek; ammā namāz Tañrı'nuñ-dur.

(3)

İmdi namāzı ikileyin ḳılmaḳda kim ḳul ḳulluḳçı-dur, (4) naẓar ḳılmaḳ gerek ża´īflıġından ötürü. Ol mes'elede (5) bayaḳıdur yoḳsuldan ötürü; bu mes'elede Baylar Bayı'na yalvarur (6) ża´īf ḳuldan ötürü. Bu farḳ iñen ḫūbdur. İllā vaḳt (7) çıḳduġı çıkmaduġı namāz ḥaḳḳında bir ülüsi olur. Öyle o- (8) –lduġına Ebū Ḥanīfe'den rivāyet var-dur. İmdi, Maḫẕūm, (9) ḫōş muṭāli´a ḳılsun cānlar fidī ḳılmaġa yarar bu mes'ele (10) içün.

Mes'ele: Biregü, oruç güninde buġday yise, (11) bir gün ḳażā dutsa gerek daḫı kefāret virse gerek. (12) Kefāret n'eydügin beyān eylemedük. Eger buġday unın

yirse, (13) bir gün ḳażā dutsa gerek, kefāret lāzım olmaz; anuñ-içün-kim [232b/1] ʿādetdür buġdayı şöyle yirler, unın yimezler.

Mes'ele: (2) biregü, oruç güninde bir yaluñuz buġday yutsa, orucı sınur. (3) Çeyneyüp yutsa, orucı ṣınmaz; anuñ-içün-kim ṭaġılur, boġazından (4) aşaġa az nesne iner, dişleri arasında ḳalur. (5) Bütünle yudıcaḳ heb boġaza iner, oruç ṣınur.

Mes'ele: (6) Biregü, oruç güninde bir yaş bādām yuttı,[49] Bir gün ḳażā (7) eylese gerek ve kefāret virse gerek; ammā biregü bir yaş ḳoz (8) yuttı, bir gün ḳażā eyleye, kefāret lāzım olmaz. Anuñ-içün-kim (9) bādem ḳabîla şöyle yinür, ḳoz ḳabîla yinmez.

Mes'ele: Biregü, (10) oruç ıduġın unuttı, bir loḳma yiyesi aġzına ḳoydı, çeynedi,[50] (11) çeyneyü-dururken añdı daḫı yuttı, bir gün ḳażā eylese gerek (12) daḫı kefāret virse gerek. Eger çeyneyü-dururken añsa daḫı (13) aġzından çıḳarsa daḫı girü aġzına ḳoysa, yutsa, bir gün ḳażā [233a/1] eylese gerek; ancaḳ kefāret lāzım olmaz. Anuñ-içün-kim çeyneyüp (2) çıḳarmadın yudıcaḳ, oruç güninde, ḳaṣd-ıla yimek yimiş (3) gibi olur; çıḳarup girü aġzına ḳoyıcaḳ yigrenci olur, gey göñül-ile (4) yimiş olmaz, şol ḳusundusın yimiş gibi olur. Bes eyle olsa, (5) bir gün ḳażā lāzım olur ancaḳ.

Mes'ele: Biregü eytse: (6) "Tañrı'nuñ benüm üzerüme bunca bunca gün oruç dutmaḳ.", (7) ol on gün oruç dutsa gerek. Eger eydürse kim: "Bunca (8) ve bunca gün oruç dutmaḳ.", yigirmi bir gün oruç dutsa gerek. (9) Delīli ṣarpdur yazmaduḳ.

[49] yazmada: yutıdı
[50] yazmada: çeyenedi

Mes'ele: Biregü, bir ābdest-ile (10) biş vaḳt namāzı ḳıldı; dört vaḳti dürüst, bir (11) vaḳti bāṭıl-dur. Biregü, yine bir ābdest-ile biş vaḳt namāzı (12) ḳıldı; bir vaḳti dürüst-dür dört vaḳti bāṭıl-dur. (13) Nite ola bunuñ cevābı? Ammā, ol kişi cünüb-idi, **[233b/1]** ġusl eyledi, aġzına ṣu virmege unuttı, irte (2) namāzın ḳıldı, biraz vaḳt otururken ṣu içdi, (3) ṣu içmeg-ile aġzı arınur, andan girü ol abdest-ile (4) dört vaḳt namāz ḳıldı, dürüst-dür; illā irte namāzın (5) ṣu içmedin ḳıldı-y-ıdı, dürüst degüldür. Girü döndürse (6) gerek. Ol birisinüñ, ṭonına ṭoñuz yaġı degdi idi azacuḳ, (7) abdest aldı, irte namāzın ḳıldı, ṣucuḳda ol (8) yaġ yayılmadın dürüst-dür. Biraz vaḳt geçicek gün ṭoġundı, (9) ol yaġ yayıldı, aya ḳadarınca oldı, ol dört vaḳti (10) ol ābdest-ile ḳıldı, dürüst degüldür.

Mes'ele: (11) Biregü, ´avratına eydür: "Eger bugün ben saña üç ṭalāḳ virmez-isem, (12) sen benden üç ṭalāḳ boş olġıl.", dise; eger dilerse (13) kim ´avrat boş olmaya; ol yine ´avratına eyde kim: "Ben **[234a/1]** saña üç ṭalāḳuñ virdüm ol şarṭ-ıla kim baña biñ (2) mıṣrī ḳızıl viresiz.". ´Avrat eyde: Gerekmez.". Boş (3) olmaz.

Mes'ele: Biregü, ´avratına eydür: "Bugün, ḥarānıda (4) sen bir nesne bişürmez-iseñ kim yarusı ḥelāl ve yarusı ḥarām (5) ola, bes benden üç ṭalāḳ boş olġıl.", dise; eger (6) dilerseñ kim ´avrat boş olmaya; ḥarānıya süçi ḳoya, (7) ḳaynayu varıcaḳ içine ḳaplu yumurda ḳoya, bişüre.

Mes'ele: (8) Biregü, aġzına bir loḳma ḳoydı, daḫı biregü eydür: "Ol loḳma'ı yudarsañ, (9)´avratum üç ṭalāḳ boş olsun.", dir. Daḫı biri eydür: (10) "Ol loḳma'ı yutmaz-ısañ, benüm ´avratum üç ṭalāḳ boş o- (11) –lsun.", dise; imdi eger dilerseñ kim ikisinüñ daḫı ´avratı (12) boş olmaya; bir niçesin yutsun, bir niçesin bıraḳsun.

(13) **Mes'ele:** Bir ´avrat, elinde şerbet dutar idi. **[234b/1]** Eri eydür: "Eger ol şerbeti içerseñ ya dökerseñ ya kimseye (2) virürseñ, üç ṭalāḳ boş olġıl.". Boş olmamaḳ (3) gerek-ise, biraz panbuḳ başsunlar ol çanaġa. Ol şerbeti (4) içe.

Mes'ele: Biregü eydür: "Ben fülān işi işlersem, (5) ḳullarum āzād olsun.", didi ve : "´Avratum üç ṭalāḳ (6) boş olsun.", didi ve: "mālum heb ṣadaḳa olsun", (7) didi. Eger dilerseñ kim ol işi işleyesin, ´avrat (8) boş olmaya, māl kendünüñ ola, ve ḳulları āzād (9) olmaya; ´avratına bir bāyin ṭalāḳ virsün, andan ve mālın (10) ve ḳulların ´avratına yā oġlına bağışlasun, andan (11) ol işi işlesün, andan ´avratına kābin ḳoysun, (12) andan mālın ve ḳulların bağışladuġı girü aña bağışlasun.

(13) **Mes'ele**: Biregü biregüye eydür: "Eger bėn sendaġı ḥaḳḳumı **[235a/1]** almaz-ısam, ´avratum üç ṭalāḳ boş olsun.". Buġur, ol-daḫı (2) eydür: "Bugün saña ḥaḳḳuñı virmezsem, ´avratum üç ṭalāḳ boş (3) olsun.". Eger ikisinüñ daḫı ´avratı boş olmamaḳ isterseñ, (4) ol ḥaḳ issi güç-ile alur olsun, ol virmez olsun, (5) güç-ile alsun

Mes'ele: Ṭazı ,it ; avladuġı canavaruñ (6) etinden yise, ol avladuġı canāvaruñ eti murdār-dur. (7) Ṭoġan, avladuġı canāvaruñ etinden yirse, murdār olmaz; (8) yinür. Anuñ-içün-kim it ögrenmegi, tuttuġın yimemekdür. Avlar yir-ise, (9) ögrenmedük olur ve ḳuşuñ ögrenmegi, geldügi-dür. Bes anuñ (10) yidügi ḳayurmaz.

Mes'ele: İt duttuġı avuñ ḳanın (11) içerse ve etin yimezse, ṭuttuġı ḥelāl-dür. Eger etin daḫı (12) yirse, ṭuttuġı ḥarāmdur; anuñ-içün-kim ḳanın içüp, etin (13) ḳor-ısa, ögrendügine delīldür.

Mes'ele: **[235b/1]** Eger, it avından issi yapışmadın yirse, ṭuttuġı murdār-dur; (2) issi yapışduġından ṣoñra yirse ḥelāldür.

Mes'ele (3) Biregü, bir cānavar vurdı oḳ-ıla daḫı ol canāvar öte (4) bir dīvāra doḳındı daḫı öldi. Anı yimek ḥelāldür. Eger (5) bir ḳarḳuya doḳındı daḫı öldi. Anı yimek ḥarāmdur; anuñ-içün kim (6) dīvār yir gibi-dür, yire düşse arıdur, dīvārdan doḳınıcaḳ (7) daḫı arı olur; ḳarḳu yir gibi degüldür, imdi aña doḳınup (8) ölen ma´lūm degüldür kim ḳarḳudan mı öldi yoḫsa ol (9) oḳdan mı öldi?

Mes'ele: Biregü, bir ḳoyını boġazlamaġa (10) yaturdı, bıçaḳ eline aldı, *"bismillāhi",* didi ol bıçaġı ḳodı daḫı (11) bir bıçaḳ eline aldı, *"bi'smi'llāhi"*, dimedi, ol ḳoyını boġazladı, (12) ḥelāldür. Biregü, bir oḳ eline aldı, *"bi'smi'llāhi",* didi, atası (13) vaḳtin anı ḳodı daḫı bir oḳ eline aldı, *"bi'smi'llāhi",* dimedi, **[236a/1]** oḳın attı, canāvara doḳındı, ol canāvar öldi, anı yimek (2) ḥelāl degüldür. Anuñ-içün-kim bıçaḳ dutarken didügi *"bi'smi'llāhi",* (3) ḳoyun üstine idi. Gerekse bıçaḳ degşürsün gerek degşürmesün (4) revā-dur; illā oḳdan ayrılan *"bi'smi'llāhi"* demren üstine- (5) y-idi, av üstine dutmazlar. *"Bi'smi'llāhi",* didük mi demren (6) degşüricek, ol av Tañrı adınsuz boġazlanmış olur, (7) lā-cerem ḥarāmdur.

Mes'ele: Biregü, bir ḳoyını (8) boġazlamaġa getürdi daḫı eytti: *"Bi'smi'llāhi ve Muḥammed Resūli'llāhi.",* (9) boġazladuġı murdār-dur. Eger: *"Bi'smi'llāhi Muḥammed Resūlu'llāhi.",* dise (10) boġazladuġı mismildür; anuñ-içün-kim *"ve Muḥammed"* diyicek Tañrıîla (11) kimseye ortaḳ eylemiş gibi olur, lā-cerem murdār-dur. (12) *"Muḥammed Resūllu'lāhi.*", diyicek ortaḳ eylemiş olmaz, ḥelāl (13) olur.

Mes'ele: Biregü, iki kişiye bir av **[236b/1]** bağışlasa, dürüst degüldür; illā iki kişi bir kişiye bağışlasa (2) dürüst-dür. Anuñ-içün-kim bağışlanan ikiye olıcaḳ ḳabż bulınmaz. (3) Her birisi aldugı daḫı biregünüñ-dür. İmdi, ḥaḳ oldur kim (4) her birisi

kendü ḥaḳḳın ala; illā bir kişiye yıġıcaḳ müctemi´-dür. Ya´nī (5) ikiden bire degende ḳabż bulmaz.

Mes'ele (6) Biregü, bir yüklü ḳaravaş ṣatun aldı. Ḳarnındaġın biregüye (7) bağışlar veyā ḳoyın ḳarnındaġın biregüye bağışlar, revā degüldür. (8) Eger ḳoyın arḳasındaġı yüñi yā emçekindegi südi bağışlarsa, (9) revā-dur. Anuñ-içün-kim ḳaravaş ḳarnındaġı oġlan yā ḳoyın ḳarnındaġı (10) ḳuzı bağışlanan kişi ḳabż eyleyimez; illā ḳoyun yüñi ve südi ḳabż (11) olur.

Mes'ele: Biregü eyitse: "Ben ölicek işbu bizi, (12) fülān kişiye virüñ.". Andan ṣoñra, ol bizi kesdürse; illā (13) dikdürmedin ölse, eydseler, ol bizi virüñ didügi kişiye **[237a/1]** vireler. Yine biregü eydür: "Ben ölicek işbu ḳoyını fülān kişiye (2) virüñ.". Ṣoñra yine boġuzlasa; illā yimedin ölse, ol virüñ (3) didügi kişiye virmeyeler. Anuñ-içün-kim biz kesmek-ile adı degşürilmez; illā (4) ḳoyın boġazlanıcaḳ adı et olur.

Mes'ele: (5) Bir ´avrata eydeler: "Fülān kişi öldi uş tamām biş yıldur.". (6) Andan, bu ´avrat eydür: "İy dirīġā! Biş yıllıḳ namāzum bāṭıl (7) oldı.". Bu nicesi ola? Cevāb oldur kim: Bu ´avrat ol (8) ölenüñ ḳaravaşıdur. Hem andan oġlancuġı var. Kendü efendüsin (9) diri ṣanurdı, başı açuḳ namāz ḳılurdı, biş yıldan (10) berü Efendüsi ölmiş, bu āzād olmış, āzādlıġı zamānında (11) başı açuḳ ḳılduġı namāzda[51] başın örtmek farīżā (12) idi.

Mes'ele: Biregünüñ anası var iki ḳız ḳar- (13) –ṭaşı var. üçini bir ere virdi, revā-dur. bu **[237b/1]** nicesi ola? Cevāb oldur kim: İki er arasında (2) bir ḳaravaş var-ıdı. Bu ḳaravaşdan bir oġlan var-ıdı, (3) ikisi-daḫı eytti: "Oġlan benümdür.". İmdi, şerī´at

[51] Yazmada: namāzada

hükmince, oġlan (4) ikisinüñ daḫı bile olur. andan bu oġlan büyidi, andan (5) ataları öldi, ol iki ölen atanuñ iki ayruḳ ´avratdan (6) birer ḳızları var-ıdı, bu ḳaravaş oġlı kendü anasını, (7) ol iki ḳız ḳarındaşını bir ere virür, revā-dur.

Mes'ele: (8) Biregü öldi. Bir ata ana bir ḳız ḳarındaşın ḳodı hīç, ḳarındaşı (9) mīrāṯından yıġası nesnesi tevehhüt. Mīrāṯı, ´avrat (10) ḳarındaşı alur. Atası anası bir ḳarındaşına nesne degmez (11) ola. cevāb şöyle ola kim: Biregü bir ´avrat aldı. (12) Ol ´avratuñ anasın oġlına alı virdi. Andan oġlanuñ (13) ´avratdan bir oġlı ṭoġdı. Kendünüñ daḫı bir [238a/1] ata ana ḳarındaşı var-ıdı. Andan ilkin oġlı öldi, (2) andan kendü öldi, ol oġlanuñ oġlı, atasınuñ (3) ´avratı ḳarındaşı-dur. Hem oġlı oġlı daḫı-dur. Bes oġlı (4) oġlı var-iken ḳarındaşına nesne degmez.

Mes'ele: (5) Meger biregü öldi, üç ḳızı ḳaldı, birisine degir atası (6) üç ülüde iki ülüsi degir, bir ülüsi daḫı birisine degir. Bu (7) bir ḳıza hīç nesne degmez. Buña cevāb (8) oldur kim: Bir ḳuluñ üç ḳızı var-ıdı, birisi ḳaravaşdur, (9) ikisi āzād-dur. Ol iki āzād ḳızlar, anaların ṣatun (10) aldılar otuz ḳızıla. Yigirmi ḳızıl biri virdi, on ḳızıl (11) biri virdi. Hem ol zamān āzād olur. Ṣoñra (12) çoḳ māl ḳazandı, öldi. Mālınuñ iki ülüsi yigirmi ḳızıl (13) virene degir; bir ülüsi on ḳızıl virene degir. Ol [238b/1] bir ḳız kim ḳaravaş-dur, aña hīç nesne degmez.

Mes'ele: (2) Biregüye ´avratından biti geldi kim: "İy er! Ben bir ayruḳ ere (3) vardum, baña diri olduġuñca ayda otuz aḳça viripgil.". (4) şer´ī şöyledür: Hem ol-daḫı borçlu olur, viribise gerekdür. (5) Bu nicesi ola? Cevāb oldur kim: Biregü, kendü ḳızın (6) āzādsuz ḳulına virmiş-idi, kābin-ile ´avratlıġa (7) virdîdi. Andan bu kişinüñ, bu ḳızdan özge (8) mīrāṯ-ḫōrası yoġ-ıdı. Andan bu kişi düşdi, öldi. (9)

Öldügi sā´at, bu ḳul, bu ḳızuñ olur. Bes ol (10) ḳızuñ olıcaḳ kendüzi ol ḳuldan boş olur. ´İddeti (11) geçürdi, daḫı bir ere vardı. Andan ol ḳulına biti viribidi (12) kim nesne viribisün. Bes viribise gerek, revā-dur.

Mes'ele: (13) Biregü bāzāra vardı, kābinlü ´avratın evinde ḳodı. **[239a/1]** Bāzārdan girü evine geldi, gördi-kim ´avratın bir ayruḳ (2) er almış. Şer´i kābin-ile bu nicesi ola? Cevāb (3) oldur kim: Bu ´avrat yüklü-y-idi, eri eytmiş-idi kim: "Eger (4) oġlan ṭoġıracaḳ olursañ, sen benden üç ṭalāḳ boş (5) ol.", dimişdi. Er bāzāra varıcaḳ oġlı ṭoġdı, (6) oġlı ṭoġıcaḳ hem boş olur hem ´iddeti giçer, bir ere daḫı (7) vardı.

Mes'ele: Biregü öldi. Mīrāṯ-ḫōr- (8) ları dirildiler, ṣoñın üleşürler. Bir ´avrat geldi, ol ḳavme (9) eydür "İvmeñ., ben yüklüyin. Eger er ṭoġurursam, ne bāña (10) degir nesne ne oġlancuġa degir; eger ḳız ṭoġurursam hem (11) bāña degir, hem ḳıza degir.". Bu nicesi ola? Cevāb oldur kim: (12) Biregü, bir ḳaravaş aldı kābin-ile. Andan, ol ḳaravaş (13) yüklü oldı, andan efendüsi eydür: "Eger ḳarnuñdaġı ḳız **[239b/1]** olursa, sen āzād olġıl. Eger er olur-ısa, āzād (2) olmaġıl.". Andan, bu er oldı. Eger ḳız ṭoġurur-ısa, (3) anası āzād olur, ol ḳız daḫı mīrāṯ alur. Eger (4) er ṭoġurur-ısa, anası ḳaravaş olur, oġlı daḫı ḳul (5) olur, ḳul atasından mīrāṯ almaz. *va'llāhü a´lemü*

(6) **Naṣīḥat:** İmdi, Maḫẕūm ṭapusına ma´lūm olsun-kim: (7) Her bir Müsülmān kim Tañrı Ta´ālā birligine i´tiḳādı var ve (8) ḳıyāmet günine ve ṣırāṭa ve ṭamuya ve uçmaġa i´tiḳadı (9) var, aña farīża-dur kim bu kitābda yazduġumuz biş (10) nesne kim dīnüñ bünyādı-dur. Farīża bilüp andan daşra (11) olmaya, Tañrı Ta´ālā yolında ´amel eylemege bu biş ḫōd yiter. (12) İllā bir ḳaç ögüt daḫı yazalum kim maḫẕūm anı

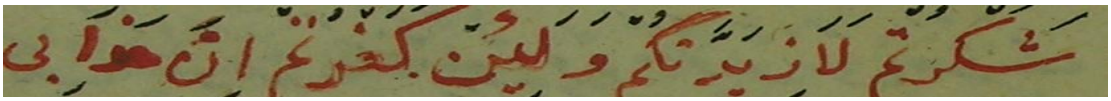
bīşe (13) eylenüp ve andan ayruḳsı nesneye i´tiḳād baġlamaya [240a/1] ve ol i´tiḳād-ıla dirlinicek hīç gümān yoḳdur kim dünyāda (2) sa´ādet ve eyü ad bulup-dur ve āḫiretde Tañrı'nuñ ḫā- (3) –şekīleri daḫı uçmaḳ ḥāṣıl olasıdur ve eyü ad ādemīye (4) gey ulu sa´ādet-dür. Ammā eyü adı, er ādemīler içinde (5) ḳazansa gerek. Cāhiller içinde eyü ad yoḳdur; yavuz ad var-dur. (6) Bes üründüsi oldur kim gerçek ādemīler içinde adı eyü ola; (7) yoḫsa yatlular içinde çıḳan aduñ i´tibārı yoḳdur. İmdi, (8) Peyġāmber ḥażretinüñ eyü adı Tañrı ḥażretinde, andan firiştehler (9) içinde söylenür. Andan yüz biñ yigirmi dört biñ peyġāmber- (10) –ler içinde söylenür, andan velīler içinde söylenür. İmdi, (11) bir ḳaç murdār kāfir, aña laḳap daḳduḳları içün (12) yā anı sevmedükleri içün aña ne ziyān ola? Bes imdi, (13) aṣıl ṣıdḳları gerçek ādemlerdür; yoḫsa ḳulmaşlar-ıla [240b/1] ḳulmaşlara ne i´tibār-dur? İmdi, Maḫẕūm-zādeye ma´lūm (2) olsun-kim biregünüñ adı ´ulemā içinde eyü ola, yaradılmışlarda (3) bunlar gibi yoḳdur. Ol vaḳtin ad eyü olur kim fāsid nesne'e, (4) Tañrı buyurmaduġı nesne'e, revā görmedügi nesnelere i´tiḳād (5) itmeye ve i´tiḳād eylemek dīnsüzlikdür. ´Ulemā ortasında (6) adın yavuz eyler. Her kimüñ, ´ulemā içinde adı yavuz ise, Tañrı (7) Ta´ālā ḥażretinde adı yavuz-dur. Uçmaḳdan bī-naṣīb-dür (8) ve dīdārdan maḥrūmdur, bī-devlet-dür. İmdi, her kim dilerse (9) adı eyü ola, ilk i´tiḳadı şöyle olsa gerek kim: Tañrı (10) bir-dür; anuñ birligin kimse baş gözîle görmedi. Peyġāmber (11) görüp yā anuñ mu´cizātın yā da´vetin görüp yā aġzından (12) naṣīḥat işitmedi; ammā Tañrı birligin ve Peyġāmbaruñ ḥaḳ (13) Resūlligin ´ālimlerden işitti.Tañrı Ta´ālā birligin [241a/1] ve Peyġāmbar ḥaḳ Resūl-idügin bildükden ṣoñra, her bir (2) Müsülmān a farīża-dur biş vaḳt namāzı farīża bilüp (3) ḳılmaḳ. İmdi, ol namāzuñ ilk ṭahāret-dür; ṭahārete nice (4) varmaḳ, ābdesti nice

almaḳ gerek ve namāzı nice ḳılmaḳ (5) gerek? Sünneti ḳanḳı ve farīżası ḳanḳı bilmek gerek. Anı bilmeyen (6) bed-baḫtuñ namāzı ḳabūl degüldür. Zīre kim Ḥaḳ Ta´ālā, ādemi (7) yimek ve yatmaḳ içün yaratmadı. Eger yimek ve yatmaḳ olmış- (8) –sayıdı, ḫüdā yılḳılar ve canāvarlar ve dilsüzler deprenenler (9) illā yiyidi; zīrā kim yimek yatmaḳ bunlarda çoḳdur. Bes (10) bildük kim ādemleri yılḳıdan seçen ve yig ḳılan namāz-dur. (11) Ol namāzı bilmek yaramaz illā ´ulemādan. Andan girü kim (12) ādemīler: *"lā ilāhe illallāhu Muḥammed Resūlu'llāh*" diyecekdür. Dürlü dürlü (13) işi içerü daşra, ´ulemāsuz bitmez. Eger ṣatu bāzār eylerse, [241b/1] ḥelāl ve ḥarāmın bilmez illā ´ulemādan. Ve dutu alursa (2) ḥelālin bilmez illā ´ulemādan. Veled eylerse, bilmez illā ´ulemādan. (3) Ḳul ḳullanmaz illā ´ulemādan. Ve ḳaravaş ḳaravaşlanmaz (4) illā ´ulemādan. Artuḳ olmaz illā ´ulemādan bilmeg-ile. Kimse (5) aṣṣısuz yaruya nesne virmez illā ´ulemādan ṣormaġ-ıla. (6) ´Avrat-ıla çift olmaz illā ´ulemādan. Oġlına ḳızına ḥelāl- (7) zādelıḳ ṣābit olmaz illā ´ulemā. destūrîla. Ṣayru (8) olıcaḳ ḫōş olmaz illā ´ulemānuñ şifā otîla. (9) Ve vaṣiyyeti dürüst olmaz illā ´ulemādan ögrenmeg-ile. Ve cān (10) acısı giñez olmaz illā ´ulemā sebebîle. Mīrāṣḫōra (11) –larına māl degmez illā ´ulemā sebebîle olduġından ṣoñra. (12) Necislik gitmez illā ´ulemā yudurmaġ-ıla. Ve sinleye daḫı lāyıḳ (13) olmaz illā ´ulemā namāzîla. Ve Münkir'e ve Nekīr'e cevāb viremez [242a/1] üzresinde ´ulemā Kur'ān oḳımaġ-ıla ve Kur'ān berekātîla. (2) Ve uçmaḳa daḫı varmaz illā ´ulemā ḫatim berekātında. Ve dīdār (3) daḫı görmez illā ´ulemā didügin ṭutmaġ-ıla. Bes, Müsülmān uñ (4) dīni niyāzı ḥāṣıl olmaz illā ´ulemā ´ilmîle. Ol ma´lūm (5) olduġından ṣoñra i´tiḳādı ´ulemā ḥaḳḳında gey berk (6) olsa gerek. Ḳamu ´ālemler, fesādınca fesād bir ´ālimden (7) gelürse, anuñ i´tiḳādı ol ´ulemā ḥaḳḳında ayruḳ (8)

sımasa gerek. Güneş nūrı, necis üstine olduġîla (9) nūrına noḳṣān gelmez. Güneş kim maḫlūḳdur; anuñ nūrına (10) necīsden noḳṣānlıḳ olmayıcaḳ, ´ilim kim Tañrı Ta´ālā (11) ṣıfatıdur; fāsıḳda olduġı-çun, ol ´ulemā ne ziyān (12) ola? Ammā gün nūrı, hemān nūr-dur. Gerek gül-ḫanede o- (13) lsun gerek sulṭān sarāyında olsun. ´İlim daḫı hemān [242b/1] Tañrı nūrı-dur. Gerek fāsıḳda olsun gerek müttaḳīda (2) olsun. İmdi, bir bed-baḫtuñ nefsi yavuzlıġından (3) üşenüp Tañrı Ta´ālā nūrına ṭa´n urmaḳ gey (4) degüldür. Ammā, bu kim ´ulemā ṭāyifesidür, işde bunlaruñ (5) ne-ḳadar gereklü olduḳların bir şemme eyttük.

İmdi gelelüm (6) dervīşler ṭāyifesine: Bir dervīşe i´tiḳād eylemek kim (7) dünyādan derdi, hevā'yı ve hevesi kendüden giderdi, (8) erenlerüñ ḳuşaġın ḳuşandı, düni güni Tañrı'ya ṭapmaḳlıġı kendüye (9) iş idindi. Dervīş olmadın biş vaḳt namāzı (10) cemā´at-ıla ḳılurdı. Dervīş olıcaḳ daḫı arturdı, (11) ayruḳ işe güce yokanmasa gerek. Her-dem ´ulemādan ṣorsa (12) gerek. Peyġāmbar ne işledügin ve ṣaḥābeler ne işledügin ve (13) meşāyiḫler ne işledügin ol-daḫı artuḳ namāzları ve [243a/1] oruçları güci yittükce işleye. Peyġāmbār ´aleyhis's-selām, bir bir (2) eydür kim benüm ümmetümde dervīşler anlar-dur kim gözleri aydıñlıḳ (3) bulmaya; illā namāz içinde ve dölenmezler illā namāz içinde [ve dölenmez] (4) ve dölenmezler illā Kur'ān oḳımaḳ içinde. Ol Tañrı ḥaḳḳı-çun (5) kim benüm nefsüm anuñ ḳudreti elinde-dür, anlar beni bulmayalar illā (6) vīrān cemā´atsüz mescidlerde ve bunlaruñ gözleri yaşa (7) comerd ola, aġızları gülmege ve yimege içmege becid ola. (8) Ammā gice olıcaḳ ḳapular yapalar, perdeler aṣalar, her bir dōst (9) dōstîla ḫalvet eyleyeler, bunlar benümle ḫalvet eyleyeler. (10) Dükeli gözler yumulıcaḳ bunlaruñ gözleri açıla. Dükeli ġāfil (11) olıcaḳ bunlar ḥāżır olalar. Bunlar Ḳur'ān oḳımaḳda şöyle (12)

olurlar kim: Ṣuṣamış kişi, Zülāl gibi ṣovuḳ suda (13) ol ṣafā'yı bulmayalar daḫı gey aç kişi, görklü ṭa´āmlarda [243b/1] ol çāşnıyı bulmaya. Dervīşler bunlar-dur, ḫāṣekīler (2) bunlar-dur. Tañrı bunlardan ḫoşnūd-dur. Anca vire bunlara (3) kim bunlar daḫı ḫoşnūd olalar. Müsülmān oldur kim şerī´at, (4) imām ve çırāġ ḳulavuz eylene. Ammā peyġāmbar ´aleyhi's-selām (5) gelmedin dünyā, ṭolu ḳarañulıḳ idi. Ḳur'ān gelmedin dünyā, (6) ḫıṭ ,idi Ḫalḳ bölük bölük olup kim ṭaşa, kim aġaca, (7) kim oda, kim dīve ṭaparlardı. Bir niçe kişiler, ṭaġlarda maḳām (8) eylemişlerdi. Kim: "Velī-ven.", dir-idi, Kimi: "Tañrı nāyibiven.", (9) dir-idi. Kimi: "Tañrı-van.", dir-idi, ġāyibden ḫaber virürler-idi. (10) Andan Ḥaḳḳ Ta´ālā, Muḥammed Muṣṭafā'yı viribidi. Ḳur'ān (11) çırāġın eline virdi, geldi, gözsüzlerüñ (12) gözlerin açdı, Tañrı Ta´ālā rıżālıġın neydügin (13) bildürdi, ṭoġrı yolı ḳanḳı ıduġın gösterdi. [244a/1] Şimdiki zamānda: "Fülānuñ içinde ne varduġın biz ne (2) bilelüm?", dimek yoḳdur; anuñ-içün-kim Tañrı Ta´ālā, Kelām-ı Ḳadīm içinde (3) dervīş neydügin bildürdi ve nişānın eydi virdi. Bire- (4) gü da´vī eyleyicek kim: "Ben dervīş-ven.", anı Ḳur'ān (5) meḥegine vurası. Eger şerī´at içinde tamām ´ayār-ısa, ḳabūl (6) eyleyesi ve etegine yapışası ve du´āsın alası. Eger şerī´at (7) buyruḳlarında ḳolay-ısa, redd eyleyesi. Eger gökde uçar-ısa (8) daḫı şerī´at oḳîla dīn ´ışḳına yire indüresi. (9) Peyġāmber'e ṣordılar kim: "Tañrı Ta´ālā ḳullarında kimi yig sever?". (10) andan Resūl eydür: "Her kim dīnin gey sever-ise, Tañrı Ta´ālā (11) daḫı anı gey sever.". İmdi, dīn içinde bī-ġayret olandan (12) *"ḥāşā"* it ve ṭoñuz yigdür. Ammā biregü dilerse kim kendü (13) dīni ḳatında sevgülü midür; yoḫsa degül midür? Bir dīn [244b/1] ḫōrlayıcı göricek kim dīne ṭa´na-durur, anı düşmen ṭutar mı; (2) yoḳsa ṭutmaz mı? Eger dünyede andan ḳatı düşmeni olmazsa, (3) tamām dīn issi-dür; eger

aña meyli olursa, bellü bayıḳ bilsün kim (4) dīnsüzdür, ´īmānsuz olasıdur. Ammā Tañrı'nuñ bellü vācibleri (5) bir kezden aġız birikdürüp ṭanuḳlıḳ virdiler kim dünyāda (6) oynamaḳ ve ırlamaḳ ḥarāmdur. Bir mel´ūn kim götin yuymaz (7) ve yabana şer´ice oturamaz; eydür kim: "Yüz biñ yigirmi (8) dört biñ peyġāmbarlar yalan söylerler.", dir. "Yitmiş biñ (9) ṣaḥābeler yalan söylerler.", dir. "Ben oynarın ve ırların.", (10) dir. İmdi, anı Müsülmān olan nite seve ve nite isteye? (11) İkrām-zālığı yoġ-ısa, ırlayınca Ḳur'ān oḳısa ne, oyna- (12) yınca namāz ḳılsa ne? Müsülmānlikde oynamaḳ, ırlamaḳ yoḳdur. (13) İllā namāz ḳılmaḳ ve Ḳur'ān oḳımaḳ var. Andan daḫı bir **[245a/1]** ulu iş oldur kim nefsinüñ ṣaġlığın Tañrı'dan ulu (2) ni´met bilüp, ol ni´metüñ şükrin yirine getüre. Ol şükür, (3) ṭā´at ḳılmaḳ-dur. Tañrı Ta´ālā Ḳur'ānda buyurur: (4)   (5) [52]Ya´nī, eger virdügüm ni´metüñ şükrin eyler- (6) señüz, sizi arturam ve ṣaġlıḳ ni´metin ṭā´at (7) eylemek-ile şükrin eylerseñüz, ṣaġlığıñuz arturam. Her kim, (8) dilerse kim ´ömri uzun ola ve ṣaġlığ-ıla ´ömri giçe, (9) ṭā´at ḳılmaġa becid olsun. Eger dilerse kim biregülıḳ (10) manṣıbı andan gitmeye, gün günden ululığı arta; dura; kendü- (11) –den aşaġa kendüden aşaġaları ve eli altındaġıları (12) esirgesin. Her kim dilerse kim gür ´aẕābın görmeye, ḳulına (13) ve ḳaravaşına yumuşaḳ söyleyesün. Her kim dilerse kim ḥūriler, **[245b/1]** kendü ḥelāline yumşaḳ söylesün. Her kim dilerse kim Ebū Bekir (2) ´Ömer ve ´Oṯmān ve

[52] (bkz. İbrâhîm 14/7)

´Alī Ḥasan u Ḥüseyn Rıżvānullāh (3) ´aleyhim ecma´īn, Resūl ´aleyhi's-selām ḥażretinde (4) anuñ eylügine ṭanuḳlıḳ vireler. Resūl Ḥażreti (5) daḫı Tañrı Ta´ālā ḥażretinde aña şefā´atçı ola. Tañrı'nuñ raḥmeti (6) üstine yaġmur gibi yaġa. Müsülmānlaruñ ḳocaların ata (7) yirinde ve ḳırġılların ḳardaş yirinde ve yigitlerin (8) oġlanların kimi ḳardaş yirinde, kimisin kendü (9) oġlı yirinde ve ´avratların kimisin ana yirinde, (10) kimisin ḳız ḳarındaş yirinde, kimisin ḳızı yirinde duta. (11) Bunlar dükeli musāfaḥa-yla dirile; tiz ḳaḳımaya ve tīzcek dökesini (12) tīz dökmeye; biraz güyerek işleye ve incitmemek ve ḫayr (13) işi ide; işleye kim saya kendü nefsi-çün zaḥmet eylemeye. [246a/1] Kimi kim incidürse, Tañrı-çun incide.

Andan bu nefīs, (2) ´azīz kitāb-kim adı: *"Aḥkāmi'l- ´Akāyid"* dür. Dāyimā (3) Maḫẕūm muṭālı´a eyleye ve fāyideler kim degme bir, biñ (4) cāna degir, ẕevḳ-ıle göñlinde saḳlaya ve kimsenüñ eline vir- (5) –meye. Ben ża´īf, naḥīf dürişdüm. İki yüz mücellidi, tefsīr, (6) ḥaḳāyıḳ maḳālatı ve faḳihleri sizerdüm. İşbunuñ gibi (7) ma´şūḳ eyledüm. Uş düzülmiş, ḳoşulmış Maḫẕūma (8) revā gördüm. Şimdiden girü ma´şūḳı-dur (9) Maḫẕūm ḥażretinüñ. Kimsenüñ eline vir- (10) meyeler. Hem ben ża´īfi, her-dem in´āmıla (11) aña duralar *"inşallāhü ta´ālā."* (12) *el-ḥamdüli'llāhi rabbi'l-´ālemīn (*13) *temme Aḥkāmi'l-´Akāyid* (14) *bi-'avi'llāhi ve* (15) *ḥüsni't-tevfīḳ* [246b/1] **Temmet:** Temmet'il-aḳāyid bī-´avni'llāhi ve ḥüsn'it-tevfīḳ ve keremihi (2) ve cūdihi ve faẓlihi min evāyili şehrü'l-cumādiye'l-āḫırı (3) min yevmi'l-cum'ati min vaḳti'ṣ-ṣalati fi taḥrīr Derviş (4) Muḥammed Melik Aḥmed bin Melik Maḥmūd ġafara'llāhu lehü ve li-vālideyi (5) aḥsene ileyhimā ve ileyhi ve li-cemī´i'l-mü'minīn ve'l-mü'mināt (6) ve'l-müslimīne ve'l müslimāti bi-raḥmetike yā er-raḥme'r-raḥimīn ṣāḥibihi (7) ve mālikihi Dervīş Muḥammed bin Melik Aḥmed

ġafara'llāhu (8) ileyümā ve ileyhi el-kitāb (9) bi-´avni'llāhi (10) sene aḥadī tis'eyne ve ṣemānemāye fī hicretü'n-nebeviyye ve'l-vehhāb el-kitābet Dervīş Muḥammed bin Melik Aḥmed bin Melik Maḥmūd

METNİN TÜRKİYE TÜRKÇESİNE AKTARIMI

[180b/1] Uçar. "Şimdi, eğer, sen cennete aldansaydın, seni cennetten uzak tutardım; fakat sen cennete aldanmadığın için benim cemalime layıksın, gel," dedi. (şöyle) söyledi: "Ey Ahmed! 'Mûsâ ben didarının aşığıyım' (diye), iddia etti. Biz onu deneyerek (şöyle) söyledik: 'Şu dağa bak, bakabilirsen, (5) cemalimizi de göreceksin' dedik. 'Ey İlâh! Ben gözümü senin cemalini görmek için saklarım, ben dağı ne yapayım', deseydi; tecellimizden onu yoksun bırakmayacaktık; fakat O, dağa baktığı için biz O'nu, o baktığı şekilde bıraktık; *"unzur ilâ el-cebelî"*[53] dedik. Bu, *isticâbî emr*[54]dir; *vücup*[55] için değildir. (10) Sonra, *alâ et-terâhî*[56]dir; *havr*[57] için değildir, sual[58] değildir. Mûsâ'dan istenilen *unzur emr*[59] idi. Eğer bakmazsa âsî olurdu.", dedi.

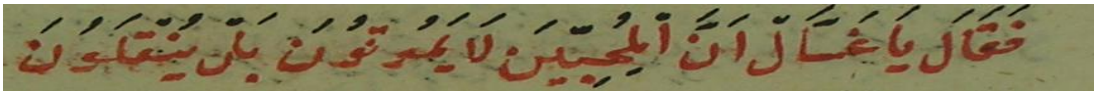
Zennûn-ı Mısrî *rahmetullâhi aleyhi'nin hikâyesi:* Şu Zennûn'un dünyadan gittiği vakitte (vefat ettiğinde) üç **[181a/1]** türlü millet tartıştı. Mûsevîler: "Zennûn bizdendir.", dediler; Hıristiyanlar:"Zennûn bizdendir.", dediler ve Müslümanlar: "Zennûn bizdendir.", dediler. Bu konu üzerine çok iddialaştılar. Sonra, üçü: "Gelin hepimiz onun yanına varalım, eğer Hıristiyanlar toplanıp götürürlerse onlardandır, (5) eger Mûsevîler toplanıp götürürlerse onlardandır.", dediler. Sonra yanına geldiler. Mısır ülkesinin Mûsevîleri bir araya (gelip) toplandılar. Zennûn-ı Mısrî'nin bir parmağını hareket ettiremediler, sonra Hıristiyanlar tamamen toplandılar, bir

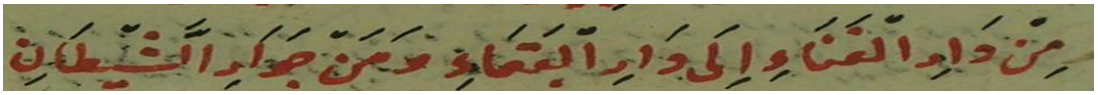

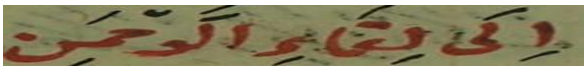
[53] "Dağa bak." Araf suresi 14. ayet.
[54] zorunlu görülen emir.
[55] Lüzumlu olma.
[56] Bizzat sonraya bırakmak.
[57] Eksiltmek, noksan etmek.
[58] istenilen.
[59] "Bak, gör!" anlamına gelen emir.

parmağını oynatamadılar, bundan sonra bir Müslüman kapıdan içeri (10) girdiği anda, Zennûn ayağa kalktı, yürüyerek teneşirin üstüne geldi, yattı, ayaklarını sardı. Sonra, o ölü yıkayıcı onu yıkadı, bir sağına döndürdü ve bir soluna döndürdü. Sonra o (ölü) yıkayıcı Müslüman (şöyle) söyledi: [181b/1]

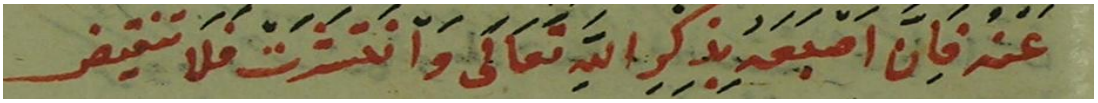

 Yani: "Ey ölü! Ölümden sonra tekrar (5) hayat var mı?". Sonra (ölü) yıkayıcı böyle deyince Zennûn-ı Mısrî, yattığı yerde dişleri görünceye kadar güldü ve (şöyle) söyledi: "Ey (Ölü) Yıkayıcı! Tanrı'nın sevenlerinin ölmediğini ve ölümün bunlara etki etmediğini bilmez misin? Belki ölüm, hastalık ve yokluk evinden(dünyadan) eşyalarını (alıp) o sonsuz olan yere(öteki dünyaya) gönderirler ve şeytanın komşuluğundan kaçıp rahmânın (10) cemâline ulaşırlar". Bundan sonra onun cenazesini götürdüler, çok yakıcı (bir) sıcaktı. yeryüzünde ne kadar kuş varsa gökyüzünde kanat çırptılar, gölge ettiler ve müezzinin beklediği aracık bir yere vardılar. Ansızın tabut çatladı, içinden [182a/1] Zennûn elini çıkardı ve parmağını kaldırdı, (şöyle) söyledi: *"Eşhedü en lâ ilâhe illa'llâhu ve eşhedü enne Muhammeden resûlu'llâhi."*[60] O zaman, insanlar Zennûn dirildi sandılar, indirdiler, işaret parmağının kalktığını gördüler. Ne kadar

[60] Kelime-i Şehâdet: "Şahitlik ederim ki Allah'tan başka İlâh yoktur ve yine şahitlik ederim ki Hz. Muhammed O'nun elçisidir.".

çabaladılarsa (da) (parmağını) yumamadılar. Sonra, Tanrı seslendi ve insanlar duydular:

 Yani: "o parmağı bırakın! Benim adımı söyledi, (parmağı) hayırlı olarak kalktı. Benim cemalimi görsün, tekrar yumulsun!".

Şimdi, vasfını işittiğimiz bu Zennûn (şöyle) anlatır: "Bir gün çölde tek başıma (10) gidiyordum, ansızın, çölde, güzelliği hususunda eşi, benzeri olmayan bir kadına rastladım. Bütün güzellikler onun güzelliği yanında hiç idi. Sonra, yaklaşınca bütün temizliğimle bir taraftan elimde olmadan ona kapıldım ve (onunla) evlenmeye heveslendim. ve [182b/1] yaklaştığımda selâm verdim ve*: "Yâ câriye! Küllî be-küllîke meşgûlü nem kâlat izin küllîî be-küllîke mebzûletü."* dedim. Yani, gönlüm sana aşıktır ve (seninle) meşgûldür, dediğim zaman, sonra o da (bana): "Benim de gönlüm ve tenim feda olsun. (5) Bana neden âşık oldun?", diye sordu. Zennûn: "Ben senin güzelliğine, hoşluğuna, narinliğine âşık oldum, dedim", (diye) karşılık verir. O: "Bende ne güzellik gördün? Şimdi ardımdan başka bir kız kardeşim geliyor. eğer, onun güzelliğini görseydin, benim gibi birine pek gönül bağlamazdın.", der. (10) "İşte geldi, bak!", dedi. Döndüm, baktım hiç kimse yok. Geri döndüm, bu kadına baktım o da gitmiş. Sonra ben: "Seni bu mertebeyle yücelten Tanrı Hakkı için bana hâl niteliğini bildir!", dedim. Sonra o (şöyle) söyler: "Ey Miskîn! [183a/1] Sıfata aşık olmak, yeni yetmelerin işidir; zât'a âşık olmak kâmil (olan) erenlerin işidir;

cömertliği için (Tanrı'yı) sevmek, aç gözlü kimselerin işidir; Tanrı'yı rızk verdiği için sevmek midesinin kulu olan kişilerin işidir ve azap çektirici niteliğinden ötürü ondan (Tanrı'dan) korkmak (5) hicapta kalmışların işidir, cenneti çok istediği için (Tanrı'ya) kulluk etmek, itler işidir. Ey Zennûn! Tanrı'yı Tanrılığı için sevmek gerekir. Ondan sonra, (Tanrı) kulunun yattığı (yeri) gerek rahmet belirecek gerekse hışım görünecek yer etsin, gerekse azap etsin. Birisi bir oda yapar, ocağa ateşe dayanacak (kadar) taş koyar, sonra ateşe verir. Ey Zennûn! Eğer gerçekten bana âşık olsaydın, ben: "kız kardeşim geliyor, bak!' dediğimde (sen de): 'Sen benimsin, ben kız kardeşini ne yapayım', demeliydin. Dünyada o maksada erişemedin, benden de uzaklaştın.", dedi.

[183b/1] Şimdi, Tanrı Ta´âlâ'yı Tanrılığı için seversen, asla başka sıfata aldanmazsın, daima tevhit dairesi içinde, zevkinde olursun. Eğer sıfata âşık olursan, İblis, sana o sıfatı iyi niyetliymiş gibi göstererek (seni) aldatır, (İblis'in) doğru (olarak) gösterdiği şeylere yönelmemelisin; (5) (yoksa) didardan da mahrum kalırsın. Ne kadar Tanrı ile olursan, sana (da) O'ndan (Tanrı'dan) yakın (başka) bir şey olmaz. *Ne´ūzubillāh.*[61] Eğer başka nesneye iltifat edersen, O'na (Tanrı'ya) zaten hiç ulaşamazsın, didardan da mahrum olursun. Bu sözlerde bir gerçeklik var, binlerce cahil, çaresiz (10) bu sözlerle didara erişsin.

Şimdi, tekrar sözümüze dönelim: Tanrı Ta´âlâ, Resûl hazreti miraçtan dönerken hitap etti. (şöyle) söyler: "Ey Ahmet! Eğer beni seversen, bir kez sağ gözünle cennete, sol gözünle (de) cehenneme bak. O **[184a/1]** cennete bakışının bereketiyle cennetin köşkleri yükselsin, atları koşuşsun, meyvelerinin lezzeti artsın, hurilerinin güzelliği

[61] "Allah esirgesin"

çok olsun ve Cehenneme baktığın bir bakışın bereketiyle her bir koru ve ateşi, mümin (oradan) geçtiği (5) anda bir güle ve bir reyhana dönüştüreyim, mümine kadar selam etsinler. Âlimler, çok rahmetli peygamber olduğunu bilsinler.”.

Tefsirlerde gördüm: “Tanrı Ta´âlâ, müminleri kıyamet gününde cehenneme koyar mı?” diye soru sormuşlar. Muhakkikler (gerçeği araştıranlar), cevap verdiler: “Hak Ta´âlâ, velilere seslenir (ve şöyle) söyler: ‘Ey benim dostlarım! Bir (10) avuç günahlı (kimseler), dünyada, sizin yüzünüzün suyu bereketiyle iyi yaşarlardı. Eğer sizin ibadetinizin ve iyiliğinizin bolluğu olmasaydı, bunlara dünyada, bir içim su içirmezdik. Bunlar, sizin bereketinizle dünyada iyi yaşamışlardı. O hâlde, bugün de gelin bunlar ile **[184b/1]** cehenneme ayak basın. Sizin ibadetinizin heybetinden korkak gözleri sönsün, Zebaniler dağılsınlar ve kaçsınlar. Sizin gölgenizin bereketiyle bunlar da güvende geçsinler.’”

Bir cevap şudur: Tanrı Ta´âlâ, Müminleri, kıyamet (5) gününde güvey yapacaktır. Şimdi, âdet şöyledir: Güveyi önce sıcak suya götürürler, sonra gerdeğe sokarlar. O hâlde, müminlerin de sıcak suyu cehennemdir. Orada (cehennemde), gece yürürken, müminin içinde ne kötülüğü varsa (onunla birlikte) cehenneme girsin, cehennem içinde bunalsın, safkızıl altın gibi olsun, (sonra) çıksın, cennete varsın.

Ayrıca bir cevap (da) (10) şudur: Cehenneme girecek (olanlar) türlü türlü eziyetler, akrepler, yılanlar ve çıyanlar görsün, sonra cennete girsin ve iki türlü şükür eylesin. Birinci şükrü, böyle eziyetten kurtulup serbest olduğu için, ikinci şükrü, cennet gibi saraya ulaştığı için (olsun). **[185a/1]** Hakīmler (şöyle) söyler: *“Men lem ber-eş-*

şiddetü lem yu´raf en-nimete.”.[62] “Her kim güçlük, katılık belasını çekmediyse, yumuşaklığın değerini bilmez; her kim sıkıntı görmediyse, iyiliğin değerini bilmez; her kim hastalık görmediyse, sağlığın değerini bilmez.”. Tanrı Ta´âlâ, (değer) bilmeyenlere, herhangi bir nesneyi zıddıyla bildirir,

(5) Bir cevap (da) şudur: Tanrı Ta´âlâ, Nemrûd'un ateşini dünyada soğuttu. Her bir közünü, Hz. İbrahim'in üzerine, bir gül ve bir reyhan yapıverdi. Birçok kâfir, (açıkça) göründüğü hâlde (bu) emre inanmadı. Kıyamet günü geldiğinde Tanrı Ta´âlâ, emreder, yüz yirmi dört bin (10) peygamber hazır iken, cehennem heybet ile yanmış iken mümine (şöyle) söyler: “Sen cehennemden geç. (Sana) benim büyüklüğümü, cömertliğimi ve iyiliğimi göstereyim.”. Sonra, mümin (cehenneme) ayak basıp geçerken, cehennemin her bir közü bir gül **[185b/1]** olur, bir reyhan olur, mümine selam verir. O zaman âlimler, ateşin olduğunu (fakat), yakmadığını öğrenirler. Çünkü Ondan (Tanrı'dan) (gelen) iyilik daima şöyle olur: *“Allâhümme veffiḳnā bī-faẓlike*[63] *”*

Bir cevap da şudur: Ateş bir gün inledi. Tanrı Ta´âlâ (ateşe) sordu: (5) “Ey benim odum! Sana ne oldu (da) inlersin?”. Cehennem cevap verdi: “Ey ilâh! Benim, senin buyruğundan ve hükmünden çıkmadığım sana malumdur, niçin, nerede bir pis, nerede bir kirli, nerede bir olan sana iki diyen (şirk koşan) varsa bana daima o girer, arkadaşım ve yoldaşım bunlar olur?” Hak Ta´âlâ (10) cevap verdi: “Ey benim kulum! Bereketleriyle bereketlenesin, iyi sohbetlerinden mahrum kalmayasın diye Muhammet'in bütün yollarını senin içinden geçiriyorum, gönlünü hoş tut!”.

---

[62] “Şiddet görmeyen iyiliği bilmez.”.

[63] “Allâhım! Bize fazlına ulaşmayı nasip et.”.

Bir cevap da şöyledir: Samimi ve [186a/1] faydalı olanların cehennemi temizdir, kötüleri alır, iyilere yaklaşmaz. Tefsirde şöyledir: Sırat'ın uzunluğu otuz bin yıllık yoldur, kıldan ince ve kılıçtan keskindir; fakat Tanrı Ta´âlâ'nın yardım ettiği kişi, o kadar yolu yıldırımın (5) çaktığı vakit kadar (olan) bir anda geçer, dedi ve o kadar vakitte geçerken, cehennem, onun imânının aydınlığının ışığıyla ve büyüklüğüyle ferini yitirsin ve seslensin: "Ya mümin! Tez geç, yoksa beni söndürürsün.

Feth-i Mûsılî *rahmetullâhi aleyhi'nin* Hikâyesi: Bir gece Tanrı'yı düşümde gördüm ve (şöyle) söyledim: Ey İlâh! Arzuma ulaştım. "el-hamdu leke.".[64] (10) Sonra Tanrım bana: "Ey Feth! *'Fethetü leke ebvâbü'l-cinâni ve ´alekatu ´aleyke ebvâbün-nîrâni'.*[65]*"*. Yani: "Cennetlerimin kapılarını senin için açtım ve cehennemlerimin kapılarını senin üzerine kapadım.", dedi. Sonra ben: "Ey İlâh! Nasıl (bir) amel kılayım ki o amel [186b/1] senin hazretine (ulaşmam) için bana yol göstersin?", diye sordum. Sonra, Hak Ta´âlâ (şöyle) karşılık verdi: "Ey benim kulum! Oruç tut! Çünkü oruç, benim yolumdan (giden) yiğitlerin işidir. Tartıyı ağır getiren, Kıyamet gününde kabri aydınlatan, cenneti bin yıllık yol kadar yaklaştıran, (5) Kıyâmet günü sıcaklığından kurtaran şüphesiz oruçtur.

Resûl *´aleyhi's-selâm:* "Bir gece, Kâbe ile Makâm-ı İbrâhîm arasında düşünürek oturuyordum, ansızın, gözümden perde gitti, Tanrım bana şöyle gösterdi: 'Kıyâmet kopmuş, sonra, benim ümmetimden birisi mezarından başını yukarı kaldırıyor, çıplak, başı açık ve (10) yalın ayak, benzi sarı, mezarının toprağı yüzünü örtmüş, iki gözü göğe dikilmiş ve korkudan sesi kesilmiş ve çokluğunun hesabını bir tek

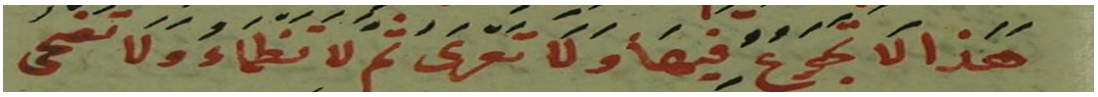
[64] "Hamd senindir.".
[65] "Cennetlerin kapısı senin için açtım ve cehennemin kapılarını senin üstüne bağladım.".

Tanrı'nın bildiği (sayısız) melek, Arsâ-yı Arasat'ta yürüyorlar, ellerinde içi şarâb-ı tahûrla dolu olan kadehler (var). [187a/1] O durumda mezarından başını kaldıran kişiye, bir kadeh verirler, o da alır, (kadehin içindeki şarabı) içer, içtiğinde, içinden kıyamet korkusu tamamen gider. O kıfın kıyısında altın ile

(5)

[66] yazılıdır. Yani, şaşılacak âlemleri yaratan, cömert Tanrı'dan (sunulan) bu kadehi, gerçek mümin (olan) kuluna (ver). Bu kadehteki şerbeti içtikten sonra (o kişi), ne açlık, ne susuzluk, ne çıplaklık, ne korku, ne yorgunluk, ne yoldan çıkmak ve ne kızgınlık görür. Bu kadehleri alırlar, (10) içerler. O zavallı; çıplak, korkulu (ve) boğazı kuruyarak öylece bekler, ona bir şey vermezler, ansızın bir yiğit gelir, başına otuz uçlu bir taç takar, otuz bölük saçı vardır ve (üzerine) otuz kat elbise giyer, sonra bu kadehleri (ellerinde) dolaştıran melekler: [187b/1] "Bu falan kişiye niçin kadeh vermediniz?" der. Kâfir, kendi elinde içi şarab-ı tahur (ile) dolu (olan) kızıl (renkli), yakut, bir kadeh tutar, (kadehi) onun eline verir ve (şöyle) söyler: "Ey dünyada, sıcak günlerde oruç tutan ve çok susadığın (hâlde) Tanrı Ta'âlâ'nın korkusundan (su) (5) içmeyen kişi, (bu şarabı) iç!". O kişiye, yetmiş kat elbise giydirdi, (onun) başına nurdan bir taç taktı, saçını taradı, inci ile süsledi, Burak'ın önüne getirdi, bindirdi, önünden yürüdü, gitti, bir anda, korkusuzca Sırat'ı geçirdi, cennet'in kapısına yaklaştığında Rıdvan'a seslendi: "Ey Rıdvan, karşılsana!". (Rıdvan) yüz bin huri ile

[66] "Bu şarabı, Yoktan var eden, cömert Tanrı'dan sadık mümin kuluna ver." "O aç kalmaz, susamaz."

(10) geldi. Bu (kişinin) üzerine saçılar saçtılar. Nefsimin, kudretinin elinde olduğu o Tanrı hakkı için Burak ile birlikte cennetin kapısından içeri girdi, ben ardından baka kaldım, o, (beni) gitti sandı, ben hala bakmaya devam ettim. O zaman ben (şöyle) sordum: "Ey İlâh! O (yiğit) kimdir ki şaşkınlıktan (dolayı) [188a/1] böyle ağladığında (onun) elini tuttu, (onu) dileğine ulaştırdı? Acaba kimdi?". Sonra, Tanrı Ta´âlâ, bana bildirdi, (şöyle) cevap verdi: "Ey benim şerefli ve saygın Habibim! O yiğit, onun orucuydu. O, orucunu dünyada benim yardımımla, benim aşkım için tutmuştu. (Orucuna) suret verdim, mezarının içinde (onun) arkadaşı idi. (5) (Oruç) kıyamet gününde de (ona) böyle yardım edecektir. "Ey benim ulu ve yüce dostum! Orucun nasıl bir ibadet olduğunu gözünle gördün. Ümmetine söyle, oruç tutmakta ısrarlı olsunlar!", dedi.

Latife: Hadis içinde hikâye edilmiştir: *"Essavmu lî ve ene eczî bihi."*[67] (diye) söyler. Yani, muhakkak ki oruç benimdir, cezasını da ben veririm. (10) Mümin (oruç) ibadetini kendi nefsinin yararı için yapar; fakat oruç benim içindir.

Veysel Karânî *rahmetu'llâhi aleyhi* haber verir: Herem Bin Hayyân söyler: "Pazartesi gecesi Tanrı Ta´âlâ'yı düşümde gördüm, ben O'na selam vermeden, kendi bana [188b/1] selam verdi. Sonra, ben (şöyle) sordum: "Ey İlâh! Bütün bu ibadet edenler, senin için (ibadet) eder, orucu kendine özgü yapmanın, 'oruç benimdir, cezasını ben veririm.' demenin anlamı nedir?". Sonra, Tanrı Ta´âlâ cevap verdi: "Ey Veyis! Oruç benim dediğimde, diğerleri başkasının (5) demek olmaz. Bütün ibadetler benimdir. Hepsinin cezasını ben veririm. Namaz kılanın mezarının içi aydınlık olsun, zekât veren (kişi) Kıyâmet günü sıcaklığından korunsun, sadaka veren (kişi)

[67] "Oruç benim içindir ve onun mükafatını ben veririm.".

cehennemde yanmasın, Hacca giden (kişi) zebanilerin eline geçmesin, Kur'ân okuyan (kişi) benim selamımı işitsin ve oruç tutana perdeyi kaldırayım, ona yüzümü göstereyim, (10) vücut gözüyle, gökteki dolunayı nasıl görüyorsa, (yüzümü) de parlak görsün. Ey Veyis! Eğer birisi zekât ve sadaka verirse, onu yoksul (kişi) görür; Hacc'a giderse, onu yoldaşları görür ve namaz kılarsa, cemaat görür; (ancak) her ne olursa olsun, oruç tutanı ben görürüm, kimse **[189a/1]** oruç tuttuğunu bilmez; yalnız ben bilirim ve o ibadetin gerçekliğini benden başka kimse bilemez, onun cezası benim yüzümdür. Ey Veyis! Oruç tutanların benim huzurumda neler bulacaklarını bilseydin, oruç tutmaktan başka bir iş yapmazdın. (5) Oruç tutan benimdir. Onun ödülü benim.". Sonra, Veyis (şöyle) söyledi: "O ödül aşkına ve onun üzerine yüz binlerce can feda olsun.". Ömer *(r.a.),* Veysel Karânî'ye eriştiğinde (şöyle) söyler: Ey Müminlerin emiri! Oruç tutmakta kesinlikle (ve) kesinlikle ısrarlı olun.".

Latife: Tanrı Ta´âlâ: "Padişahlar padişahı benim!" (diye) buyurur. (10) Padişahlar, yeryüzünde hükümdarlardır, seçkinleri severler, soylu olmayanları sevmezler, el altında bulunan aciz halkı sevmezler. (Padişahların) seçkinleri sevmelerinin sebebi, seçkin(lerin) (padişahın) kendisiyle (olan) ilişkilerinin daha fazla olmasıdır. Seçkin olmayanlardan birinin bir diğeriyle ilişkisi **[189b/1]** daha fazladır, sevgisi de daha fazladır. Şimdi, benim kulumda benim huylarım çok fazladır, onun üzerinde sevgim de, iyiliğim de fazladır. Yememek benim sıfatımdır. Kur'ân içinde buyurdum: *"ve hüve yut´ımu ve lâ yut´amu."*[68] Oruç tutan ve oruç tutmayı (5) (kendine) iş edinen (kişi), benim huyumu (kendine) huy edindi (demektir). Ben ondan çok memnun kaldım, onun da benden memnun kalması için ona (bahşiş) vereyim. Kur'ân'da

[68] "Doyurulan ve doyurulmayan O'dur." (Enam 6/14)

buyurmuştur: *"Radiya'llâhu anhum ve radû anhu."*[69] O bahşişi oruç tutana vereceğim. (Bahşiş) şöyledir: Bunlara, gülerek selam vereyim ve (şöyle) söyleyeyim: "Böyle oruç tuttuğunuz için (10) ben sizden memnun kaldım. Ey mümin! Benim ululuğum ve yüceliğimin hakkı için, sen dünyada iken senin o mübarek vücuduna bir günde üç yüz altmış defa bakardım, her bir bakışımda, sende oruç görürdüm. Türlü türlü oruç gördüm. Gönlünü, dünya **[190a/1]** sevgisinden, nefsin isteklerinden ve arzudan uzak tuttuğunu gördüm; tenini, yemekten, haramdan, şüpheden uzak tuttuğunu gördüm. Elin hırsızlıktan uzak idi ve fercin zinadan ve dilin yalandan ve kulağın boş laf işitmekten ve gözlerin (5) namahreme bakmaktan uzak idi, bilirdim. Şimdi, bugün, o oruçların bayramını yap; gönlün, bana ulaşma sevincinde olsun; tenin, Huld Cenneti'nin sevincinde olsun; elin, elimden (Tanrı'nın eli) şarâb-ı tahûr almanın sevincinde olsun; fercin, huriler bolluğunun sevincinde olsun; gözün, yüzüme bakmanın (10) zevkinde olsun.

Latife: Tanrı Ta'âlâ (şöyle) söyler: "Ey benim kulum! Düşmanların ve davacıların çoktur. Bir kişi gelir, hakkını ister, zekâtını alır; bir başka davacı gelir, namazın sevabını alır; bir davacı gelir, hacc'ın sevabını alır; bir davacı gelir, **[190b/1]** sadakanın sevabını alır; bir davacı gelir, orucun sevabını ister. Sonra, ona sorarım: "Davan kul ile midir; yoksa benimle midir?". O cevap verir: "Ey İlâh! Kulun iledir." Sonra, ben (şöyle) söylerim: "Oruç benimdir. Onun, o oruçla (bir) ilgisi yoktur. Ben söylemiştim, sen dünyada (5) işitmemiş miydin? *'es-savmü lî.'*[70] Orucu, ben öyle onaylamıştım. Sen henüz hakkını istemeye gelmeden (önce), o benimdi. Şimdi, (bu), benim ona verdiğim, o kabul ettiğim şeyin karşılığıdır. Benim yaptığım iyiliğe kimse

[69] "Allah onlardan razıdır ve onlar da O'ndan (Allah'tan) razıdır." (Beyyine, 98/8)
[70] Hadis: "Oruç benim içindir.". (Hadimî, Berîka, 3/21)

karışamaz. Davacını şöyle kovarım: Seni (tutmuş olduğun) oruç ile bağışlarım, (10) didârımı (sana) gösteririm.

Hikâye: Şeyh Ebû Bekir Şiblî *rahmetu'llâhi aleyhi* (şöyle) söyler: Tevekkül ile Tanrı Ta´âlâ'nın evine doğru yöneldim. Sonra, bir gece bir bahçede gidiyordum, çok karanlık oldu, kuvvetli yeller esti, yağmurlar yağdı. O kadar (çok) bunaldım ki canım **[191a/1]** boğazıma dayandı; ama tevekkülden dolayı, otururken inlemeye korkuyordum, aniden Tanrı Ta´âlâ seslendi: "Ey Ebû Bekir! Tanrı'na yalvar ve acizliğini göster (ve) özellikle (şöyle) söyle: 'Ey İlâh! Oruç tutanların nefeslerinin hürmeti için, ben güçsüz (kulunu) bu tehlikeden ve sıkıntıdan sen kurtar.". O zaman, (5) Şiblî: "Ey Gafûr, Ey Rahîm! Eğer ben çaresiz (kuluna), bana layık ve benim davranışıma layık bir sıkıntı verirsen, cehenneminde bundan fazla sıkıntı asla olmaz. Ey İlâh! Ben isyan eden (kulunu) bağışla! Oruç tutanların ağızları kokusu için ve onların kokusu hürmeti için, (tuttukları) oruçları senin hazretine layık olan şu oruç tutanların (10) yüzleri suyu hürmetine bu tehlikeyi benim üzerimden sen uzaklaştır." Sonra Şiblî (şöyle) söyler: "Duâm (henüz) ağzımdan çıkmadan, yeller yatıştı, yağmurlar dindi, birisi geldi, bana birkaç lavaş içinde sıcak helva ve de bir kuru kaftan verdi.". Sonra Şiblî: **[191b/1]** "Oruç tutanların yüceliğini anladıktan sonra, bir daha, dünyada yaşadığım sürece, bayram günleri ve eyyâm-ı teşrîk günleri dışında gündüz yemeğini yemedim.", der.

Latîfe: Yahyâ bin Mu´âz er-Râzî *rahmetu'llâhi aleyhi* (şöyle) anlatır: Bir gece Tanrı'yı düşümde gördüm, sonra secde ettim, (5) sordum: "Ey İlâh! Ebû Bâyezid-i Bestâmî ne iş işledi de senin nezdinde böyle haseki oldu?". Tanrı Ta´âlâ cevap verir: "Ey Yahyâ! Karnını yemekten ve kulaklarını yalandan, dilini boş sözlerden uzak

tutarak (gönlümde yer) buldu. Yeryüzündeki veliler beni severler, ben Bâyezîd'i severim. Ey Yahyâ! Oruç (10) bereketinde görmedin mi? Onu aracı yaptım, onun dili ile halka: 'Gelin; bana tapın, benim rızkımı yiyip taşa tapmayın!', dedim.". Sonra, bunlar manevî gözlerini kapadılar, zâhir gözleriyle baktılar ve: 'Bâyezîd, Küfür söyler, kâfirdir.', dediler. Bâyezîd'e **[192a/1]** (şöyle) söylediler: "Ey Şeyh! Küfrediyorsun, '(ben) Tanrıyım', diyorsun.". Bâyezîd cevap verdi: "Ben mi diyorum? Allah diyor. Bu sözü Bâyezîd'in söylemesi gerçekten güçtür. O halde, ben kendi kanımı kesinlikle mübah ve yok saydım. Ben böyle söz söylersem (bana) art arda bıçak çekin, beni (5) parça parça edin. Çünkü küfredenin dünyada yaşaması haksızlıktır.". Sonra, gönül gözü görmeyen bu müritler bıçakları hazırlattılar. Hazır oldukları anda Bâyezîd, mahv şarabını içti, yok oldu. Binlerce Bâyezîd gibi görünen bir tecelli geldi. Orada yok oldu. Tanrı Ta´âlâ kullarına o mazhardan seslendi. (10) Sonra, o (gönül gözü) görmeyenler (almış oldukları) türlü türlü silahlarla, kimi bıçak kimi kılıçla hep birlikte toplandılar, Bâyezîd'e saldırdılar. Kim, Bâyezîd'in boğazına hedef aldıysa kendini boğazladı; kim karnına hamle yaptıysa kendisini parça parça etti. Yetmiş kişi, kısa bir süre sonra, kendi **[192b/1]** kendilerini doğramışlardı. Bâyezîd'in evi dîvângâh oldu. Kimi oğlum, kimi babam, kimi kardeşim öldü, der. Bâyezîd kendine geldi, kalabalık bir kavim gördü. Hepsi kana bulanmış, ruhları bedenlerinden (5) ayrılmış. Bâyezîd'in içi yandı, ağladı. "Bunlara ne oldu", diye sordu. Sonra durumlarını söyleyiverdiler. Bunun üzerine Bâyezîd: *"Hazâ min terk ilâ debi."*. "Zavallılar, kendi elleriyle yine kendilerini yaralamışlar.", diyerek çok acı duydu.

Bu sözleri evliya bahislerinde anlatmışlar (10) ve sonradan gelenler (de) (bu sözlere) saygı göstermişler; ama bu kitabın musannifi *´afâ allâhu ´anhu* (şöyle) söyler: Bu sözler, her ne kadar bilgisiz kimselerin katında itibarlı görünse de araştırılarak bakıldığında bu sözlerin iyi söz olmadığı (anlaşılır). Bu hikâye, Bâyezîd'e yeni yetme kimselerin iftirası olmalıdır. Çünkü **[193a/1]** tecelli ya zâtındır ya değildir. Şimdi eğer (tecelli) zâtın ise, o tecellinin ortaya çıktığı yer, Bâyezîd'in gönlü olmalıdır; ya da tevekkül, tesellüm, muhabbet, ´aşk, rızâ, hüküm, (5) ve vakarın toplu halde bulunmasından dolayı olmalıdır. Bu görüşler, yeni olması sebebiyle batıldır. Öyleyse, tecellinin ortaya çıktığı yer'in Bâyezîd'in gönlü olması uygun değildir ve de (batıllığına) bir delil (de) şudur: Tecellinin gücü cazip olursa, Yaratan'ın (Tanrı'nın) özelliklerinin mağlup olması ve yarattığının özelliklerinin (O'ndan) üstün olması gerekir: *"Teâlâ allâhu an zâlike ulüvven kebîren."* [71]. (10) Batıllığına delil olan ikinci görüş şudur: Eğer Tanrı fikrinin kalbe tecelli etmesini sağlayacak vesilelerin tümü sağlam olursa, o sıfatın kemali (de) o sebepler ile olmuş olur ve her şeyin kemâli zıddıyla olur. O, kendi nefsinin içinde eksik olur. Dolayısıyla bu görüşe göre, Tanrı'nın sıfatının (da) eksik olması gerekir. O halde **[193b/1]** bu da batıl olur. Bir kötülük (de) şu sözdedir: O, "Ben Tanrıyım!" diyen tecelli ise Tanrılık itibarını Bâyezîd'in benliğiyle kuşatmıştır. Onu kesemez. Eğer Zât derlerse de insanlığın kaynağıdır, onu (5) diyen Hıristiyan'dır. (Tanrı'nın Bâyezid'de tecelli etmesi). Bu sözlerdeki fesatlardan biri (de) şudur: "Ben Tanrı'yım.", demek şeriata, şeyhlere, velilere göre de küfürdür ve batıldır. Veliler ve peygamberler böyle boş sözlerden rahatsızdır. Tanrı Teâlâ, çaresiz, karanlık cisimli, karanlık bir (10) insanoğlunun

[71] "Allâhu Teala, ondan yücedir, büyüktür.".

içine giremeyecek kadar ondan (insanoğlundan) büyüktür. O bizzat mahaldir. Yalnız ariflerin gönlüne lütfedip bakar. Kendi sevgisini onun gönlüne verse, kendi onu sever. O sevgiyi seçince fakir yalnızlaşır; eğer hükümlerini doğru niyetle uygularsa yokluk makamına erişir. [194a/1] Yokluk mertebesinde devamlı olursa, âhiret ilminde visal ve tecelli, Allah'ın takdiriyle çok olur. Bunun dışında olan dinsizlik ve ahlaksızlığa itibar etmemek gerekir. Ancak orucun sevabı da daha fazladır. Bu büyük kitapta onu bildirelim.

Oruç bâbı: (5) Bu bâb oruç bâbıdır. (öncelikle) Oruç yemeyi, içmeyi, hanımı ile birlikte olmayı terk etmektir. İkinci (olarak) güneşin doğuşundan batışına kadar olan zamanda geceden niyet etmekle olur. Oruç tutan kişi: Müslüman, akıllı, ergenlik çağına erişmiş, cünüplükten, hayızdan ve nifastan arı olmalıdır. Mukimlere ve sağlıklı (kişilere) Ramazan (10) ayında oruç (tutmak) farzdır; fakat (kişinin) hastayken ya (da) seferdeyken yemesi uygundur. Hasta iyileşince, misafir ise mukim olunca günü gününe (orucunu) kaza etmesi gerekir ve eğer Ramazan günlerinde geceden niyet etmemişse, kuşluk vaktine kadar niyet etmesi gerekir. [194b/1] Birisi kendisine oruç adasa (ve) "Tanrı Ta´âlâ başıma sağlık verirse, ya Şaban, Şevval veya Zil-Kade ayında oruç tutayım.", dese o orucu tutmak ve adadığını yerine getirmek ona vaciptir. Eğer (adadığını) yerine getirmezse günahlı olur. (5) Bunun gibi, oruç (vaktinden) sonra kuşluğa kadar niyet etmesi uygundur. Nafile (orucunun) niyetini ederse ve niyette: "Oruç tutarız", deyip: "Ramazan orucu ve adadığım oruçtur.", derlerse revadır. Bu iki türlü oruçtan başka hangi oruç varsa, geceden niyet etmezlerse reva değildir. Ramazan (10) ayının orucu, Şaban ayının yirmi dokuzuncu gecesi (gökyüzünde) hilali görünce anlaşılır. Eğer o gece (gökyüzünde) hilali

görmezlerse, (Şaban ayını) otuz güne tamamlamak gerekir ve otuz birinci günü Bayram olması gerekir. Şek günü Şaban ayındandır, derler. Bu nedenle (o gün) oruç tutmak [195a/1] ve Ramazan'ı iki üç gün (önceden) karşılamak haramdır. Yalnız (olan) bir kişi Ramazan hilalini görürse; kadı huzurunda tanıklık verirse ve kadı, (bu kişinin) tanıklığını kabul etmezse; o, hilal gördüm, diyen (kişinin) (oruç) tutması gerekir; eğer o gün tutmayıp yerse, günü gününe kaza etmesi gerekir. Gökte bulut, (5) toz ya (da) sis olsa; akıllı bir kişi tek başına: "Ramazan hilalini gördüğüme tanıklık veririm." derse; (o kişi) kul da olsa kadın da olsa onun tanıklığı dinlenilmemelidir. (Çünkü) asıl istenen (onun) akıllı olmasıdır. Eğer gökte bulut, toz, ya (da) sis olmasa (ve) birisi: "Ben Bayram hilalini gördüm.", (10) diye tanıklık verse, (bu kişi) aklı başında biri de olsa yalnız olduğu için tanıklığı işitilmemelidir. (Yanında) mutlaka, ya iki azat olmuş (kişi) ya hür iyi bir Müslüman ya (da) iki azat olmuş iyi kadın olmalıdır (ve) onların tanıklıkları işitilmelidir. Eğer (hava) açıksa; iki yüz kişi Oruç hilalini ya da Bayram hilalini görmezse; bir, iki, beş [195b/1] ya (da) on kişinin tanıklığı (yeterli değildir) işitilmemelidir.

Fasıl: Oruç (tutan) kişi (oruçlu olduğunu) unutup yese, içse, hanımıyla yakınlık etse, düşe geçip inzal olsa, hanımının (5) fercine bakıp menisi gelse, yağ sürünse, başına yağ sürse, şişe çektirse, gözüne sürme çektirse ya (da) kendi eliyle koysa, eşini öpse, boğazına tütün ya (da) sinek girse, dişlerinin arasında geceden bir şeyler kalsa onu yese, kusası gelse ve geri yutsa bunların hiçbiriyle oruç bozulmaz; (10) ancak kussa ve kusmuğunu kendi dileğiyle geri döndürürse, parmaklarını (ağzına) koyup kusarsa, taş ya (da) demir yutarsa orucu bozulur (ve) mutlaka günü gününe kaza etmesi gerekir. Birisi oruç gününde, isteyerek yerse, içerse, avratıyla yakınlık ederse,

[196a/1] ya (da) ilaç içerse orucu bozulur; günü gününe kaza etmesi ve kefaret vermesi gerekir. Kefaret dediğimiz bir kulu azat etmesidir. (Azat edilecek olan kul) Müslüman da olsa Hıristiyan da olsa kesinlikle ya hasta ya kötürüm ya elsiz ya ayaksız veya gözsüz olmamalıdır. Kul azat etmeye gücü yetmezse, tam iki ay ve (ilaveten) bir gün (toplamda altmış bir gün) yemeden, devamlı oruç tutması gerekir; oruç da tutmazsa altmış yoksul doyurması gerekir. Her birine ya yarım sâ[72] buğday unu ya kavut ya bir sâ´ arpa ya bir sâ darı ya (da) (bütün bunların) ederini vermesi gerekir. "Sâ"nın ne kadarlık (bir ölçü) olduğunu fitre (kısmında) (10) söylemiştik, burada tekrar etmeyelim. Sabah akşam güzel yemekler yapıp, altmış yoksulu doyurursa revadır. Bir yoksulu altmış gün boyunca sabah akşam doyurursa revadır. (Orucun) bir gününe altmış kez (yemek) verirse de olur; fakat birden **[196b/1]** verirse reva değildir. Eğer bir kimseden, avrat fercinden başka yerde meni gelirse (o kişinin) orucu bozulur, kesinlikle kefaret (vermesi) gerekmez, günü gününe (oruç) tutması gerekir. Bir kimseye şırınga yapsalar, (o kişinin) burnuna ya (da) kulağına (şırıngayla) bir şey damlatsalar veya gövdesinde (5) derin bir yara olsa ve içine ilaç girse orucu bozulur; fakat zekerinin deliğine bir şey damlatsa oruç bozulmaz. Küçük çocuğunu yedirecek olan (anne) dışında oruç (tutan) herkese, bir şey tatmak (ve) çiğnemek mekruhtur. Oruç gününde sakız çiğnemek, kadına mekruhtur ve er kişiye kendisini kadına benzettiği için zaten oruçluyken de oruçsuzken de daima (10) mekruhtur. *Vallâhü-a´lem.*[73]

Fasıl: Birisi hasta ise, oruç günü gelse eğer oruç tuttuğunda hastalığı artacak olursa elbette yemesi gerekir. Tanrı Ta´âlâ, **[197a/1]** (o kişiye) sağlık verdiğinde günü

[72] 1040 dirhemlik hububat ölçeği.
[73] Allah bilir.

gününe tutması gerekir. Seferdeki kişi eğer oruç tutmakta sıkıntı çekmezse, (o kişinin) oruç tutması daha iyidir; fakat tutmayıp yerse de revadır (ve) mukim olduğu zaman günü gününe tutması gerekir. Eğer hasta olan (kişi), iyileşemeden ölürse (5) mirasçılarına, her bir gün için ya yarım sâ buğday unu ya kavut unu ya bir sâ arpa ya darı ya (da) çeltik vermelerini vasiyet etmesi gerekir. Seferdeyken oruç tutmamış kişi, mukim olmadan ölürse, mektup yazılıp mirasçılarına bildirilmesi gerekir. Birisi hastayken ya (da) seferdeyken on gün oruç tutmadı, (hasta olan kişi) (10) beş gün iyi oldu ya (da) (seferdeki kişi) mukim oldu, (o kişinin) gücü yettiğince oruç tutması gerekir (ve) kalanı için vasiyet etmesi gerekir. Birisinin, Ramazan (orucundan) birkaç gün borcu olursa (ve) onu ödemeden bir Ramazan daha gelirse, (önce) bu (Ramazan) orucunun (borcunu); sonra geçmiş (Ramazan) orucunun (borcunu) [197b/1] ödemesi gerekir. Hamile kadın veya bebek emziren kadın, orucun çocuklarını zayıf düşürmesinden korktuğu için oruç tutmazsa revadır. Bebek emziren kadın sütten kesildikten, hamile kadın (ise) çocuğunu doğurduktan (sonra) (5) günü gününe kaza etmelidir. Eğer birisi çok yaşlıysa, oruç tutmak yerine fidye verebilir. Her bir gün için, yarım sâ buğday, un ya kavut ya yarım sâ kuru üzüm veya bir sâ arpa ya darı ya çeltik vermelidir. Birisi, borcu yokken nafile (olarak) oruç tutarsa ve yine tekrar bozarsa günü gününe (10) kaza etmesi gerekir; (orucunu) özürsüz bozmamalıdır. Birisi, nafile (olarak) oruç tutsa, günün büyük bir kısmı geçse ve misafirliğe çağırsalar, orucunu bozması ve günü gününe kaza etmesi gerekir. (Bir) çocuk oruç gününde ergenlik çağına girse veya (bir) kâfir, Müslüman [198a/1] olsa, o günün (geri) kalan (kısmında) oruç tutmaları gerekir, başka kazası yoktur. Birisi seferde olsa (oruç) yemeye niyet etse, sonra o gün şehrine gelse, güneşin batışından

önce (oruç tutmak için) niyet etse revadır. Birisi, Ramazan ayında baygınlık geçirse, sonra tekrar iyileşse, baygınlık geçirdiği günlerdeki (5) orucunu kaza etmesine gerek yoktur, (kendine geldikten) sonraki (günlerin) orucunu günü gününe tutması gerekir. Ramazan ayı içinde deli olan birisinin, deli olduğu günlerin kazasını etmesine gerek yoktur, aklı başına gelirse kalan (günlerin) orucunu günü gününe tutması gerekir; fakat Ramazan ayı bittiğinde deliliği aşırı derecede artarsa kaza etmesine gerek yoktur. Eğer birisi, sabah olduğu hâlde henüz gün doğmamış (10) veya henüz gün batmamışken gece sanıp yemek yerse, o gün (oruç) tutması, ondan sonra günü gününe kaza etmesi gerekir. Kefaret gerekmez. Birisi, oruçlu olduğunu unutarak yer ve (oruçlu olduğunu) unutup (bir şey) yemenin orucu bozduğunu sanıp sonra ikinci defa yerse (o kişinin) orucu bozulur; [198b/1] mutlaka günü gününe kaza etmesi gerekir. Bir kadın oruç gününde uyurken, eri onunla birlikte olursa orucu bozulur; o kadının mutlaka, günü gününe kaza etmesi gerekir. Birisi: "Kurban Bayramı'nda oruç tutmak benim üzerime (adak) olsun!", dese (de) (o kişi) Kurban Bayramı'nda oruç tutmamalıdır. Sonra, (5) o gün için bir gün kaza etmesi gerekir. Birisi: "Bir yılının tamamında oruç tutmak benim üzerime Tanrı'nın (adağı) olsun", dese (de) beş gün oruç tutmamalıdır. (Çünkü) o beş günün ikisi Bayram günü (Kurban ve Ramazan Bayramı), üç günü de Kurban Bayramı'ndan sonraki günlerdir. (O kişinin), o beş gün için beş gün kaza etmesi (ve) otuz gün de Ramazan orucu için (10) tutması gerekir. *"Vallâhü-a´lem."*

Resûl *´aleyhi's-selâm* (kendi) isteğiyle oruç tutmayanlar hakkında birkaç hadis söylemiştir. O hadisleri bu bölümün sonunda söylemek (daha) münasip olur. *Peygamber ´aleyhi's-selâm (şöyle) söyler:* "Birisi, (kendi) isteğiyle, Ramazan günleri

özrü olmaksızın [199a/1] oruç yemek için yatarsa, Şiddetli yelde ağaç yaprağı nasıl titriyorsa Tanrı'nın ´Arş'ı ondan daha fazla titrer.". ´Arş (şöyle) söyler: "Ey İlâh! Senin yüceliğinin, ululuğunun hakkı için, oruç tutmayan meluna cennetini haram et ve (onların) didarını (görmekten) yoksun (5) bırak!". Kürsî (şöyle) söyler: "Ey İlâh! Oruç tutmayan kişilerden memnun olma ve rızanı ona haram et!". Levh (şöyle) söyler: "Ey ilâh! Oruç tutmayan meluna kişileri doğru yönlendirme!". Kalem (şöyle) söyler: "Ey İlâh! Özrü olmadığı hâlde oruç tutmayan melunun ömrünü azalt!". Yedi kat gökler hep birlikte (şöyle) söyler: "Hüdâvendâ! Özrü olmadığı hâlde oruç tutmayan (10) melunu imansız yolla!". Göklerdeki melekler (şöyle) söyler: "Ey İlâh! Oruç tutmayan melunu iki cihanda (da) şefaatçisiz bırak!". Cennetin hurileri (şöyle) söyler: "Ey İlâhımız! Özrü olmadığı hâlde oruç tutmayan melunu koruma!". Cehennem zebanileri şöyle (söyler): [199b/1] "Ey İlâhımız! Oruç tutmayan melunu çabucak bize gönder!". Cehennemin ateşleri (şöyle) söyler: "Ey İlâhımız! Özrü olmadığı hâlde oruç tutmayan meluna bizi yurt, komşularını yılan ve ejderha, yiyeceğini zakkum, suyunu cehennem ehillerinden akan (5) sarı su, kıyafetini katran(dan), ve ayakkabısını ateşten yap!". Havadaki kuşlar (bile) bu beddualara 'âmin', derler. Dağlar, taşlar, yeryüzündeki canavarlar (şöyle) söyler: "Ey İlâhımız! Oruç tutmayan kişiye yardım etme ve rahmet etme!". Denizlerde ne kadar balık varsa hepsi birlikte (şöyle) söyler: "Ey İlâhımız! (10) Özrü olmadığı hâlde oruç tutmayan kişilere lanet gelsin!". *Peygamber ´aleyhi's-selâm* (şöyle) söyler: "Nefsimin, kudretinin elinde olduğu o Tanrı hakkı için, özrü olmadığı hâlde oruç tutmayanlar, cehennemde kendi yerlerini görmeyinceye kadar ve yetmiş bin meleğin, onların [200a/1] cehennemlik olduğunu muştulamayıncaya kadar (bu) dünyadan çıkmasınlar.

Aynı zamanda (bu kişilerin) namaz ve sadakaları da kabul olmaz. Sabah olduğunda gün aydınlığı, gece olduğunda gece karanlığı ve üstüne bastığı yerlerin hepsi birden (ona) lanet okurlar.". Yine, *Resûl ´aleyhi's-selâm:* (5) "Ey benim sahabelerim! Kendi dileğiyle, özrü olmadığı hâlde oruç tutmayan kişilere benim dargın olduğuma (siz) tanık olun. Bunlar benim şefaatimden yoksun kalacaklardır. Sonra, (bu kişileri) ister Hıristiyanlarla ister Musevilerle (aynı yere) koysunlar", dedikten sonra (şöyle) söyledi: '**Ey Ebû Kazirit**! Kendi dileğiyle, özrü olmadığı halde Ramazan günlerinde oruç tutmayan kişiler beni anmasın; (çünkü) ben onlara dargınım, (bu sözlerimi), bu kavim içinde oğuldan (10) oğula ve kızdan kıza bildirsinler ve de bilsinler. Ey benim sahabelerim! Müslüman olan kişi(ler), oruç tutmayan kişilere selâm **[200b/1]** vermesinler, (onlara) komşu ve ortak olmasınlar; çünkü bunlar uğuruz kavimdir.". Sonra *Hz. Ali* (şöyle) söyler: "Çok fazla susamış olduğunda, özrü olmadığı hâlde oruç tutmayan kişiler (sana) su sunarlarsa da (sen) o suyu alıp içme; yoksa o su sende inançsızlığa (5) yol açar.". Bu hadisler, *Mâtürîdî Tirmidî Farre*[74]'nin kitaplarındandır (ve) isnatları çok güçlüdür. Bu kitabın müellifi *afâllahu anhu* (şöyle) söyler: "*Hz. Resûl*'ün bütün adıyla, bu bâbtak söze ayrı bir anlam verir. *Vallâhü-a´lem. Resûl ´aleyhi's-selâm*'ın söylediği (bütün bu) sıkıntılar, oruç tutmayan ve çekinmeden: (10) "oruç tutmamanın ne günahı vardır, benim tuttuğum oruçtan ne olacak?", ya da "orucu baklava yiyenler tutsun" diyerek oruç tutmayan kimseler içindir. **[201a/1]** Bir kimse, oruç tutmamanın ve Tanrı buyruğunu bozmanın çok büyük günah olduğunu bilirse, (o kişinin) tövbesinin kabul olmasını ümit ederim.

Bu bölüm de Tanrı Tebâreke ve Ta´âlâ'nın yardımıyla ve cömetliğiyle tamamlandı.

[74] Mâtürîdiyye mezhebinin kurucusu, müfessir ve fakih.

Şimdi, Tanrı Ta´âlâ'nın cömertliğiyle, sözümüzü yerine getirmek için, (5) *"ve haccü'l-beyti men istetâ´a ileyhi sebîlen"*[75] hadîsinin lafız manasına başlayalım. (10) *"ve'l-hamdüli'llâhi rabb'ül ´âlemîn"*[76]. [Derkenar: Kurban kesecek olan (kişi) kurban kestiğinde *"allahümme tekabbel minnâ kemâ tekabbelte min İbrâhîm Halîlike ve Muhammed nebiyyüke"* demelidir.]

[201b/1] *Bismillâhi'r-rahmani'r-rahîm.* Bu kitabın beşinci kısmı: *"ve haccü'l-beyti men istetâ´a ileyhi sebîlen"*[77], lafzının manası (şudur): İslâm'ın esaslarından biri de (bir kimsenin) gücü yeterse, Tanrı ta´âlâ evini ziyaret etmesidir. (5) Eğer evine geri döndüğünde kendisine, evine, kuluna, kölesine ve küçük çocuklarına bırakmak için yeterli (miktarda) malı varsa, Hac'a gitmek (o kişiye) farzdır. Eğer Hacc'a gitmeden ölürse, (Allah'a) karşı gelmiş olur ve cehennemlik olur. Hac ibadeti iki türlü olur. Bunlardan biri malını feda etmektir; diğeri ise bedenini zorlamaktır. (10) Bunların ikisi de Tanrı Ta´âlâ katında hayırlıdır. Hac'a gitmenin birinci hikmeti, Tanrı Ta´âlâ katında (ve) (bütün) yaratılmış olanlar arasında eşi benzeri olmayan, o kâmil-nefes'in Mekke'de doğmuş olması ve orada mertebeye [202a/1] erişmiş olmasıdır. Oraya ulaşan kişiye, o kemâlden bir koku değer.

İkinci hikmeti ise şudur: İbrâhim Hâlil *´aleyhi's-selâm,* Kabe'yi inşa ettiğinde Hak Ta´âlâ (şöyle) sordu: "Ey Halîl! Ne yaptın?", (İbrâhîm ´aleyhi's-selâm): "Ey İlâh! Senin için bir ev yaptım.", diye cevap verdi. (Sonra), Tanrı Ta´âlâ, (İbrâhîm ´aleyhi's-selâm'a): (5) "Ben de onayladım. Beni isteyenlere haber ver, seslen ve (şöyle) söyle: 'kulların ibadeti padişahlarının sarayının çevresinde dolanmaktır.',

[75] Gücü yetenin Allah yolunda Hac etmesi. (Al-i İmrân: 97)
[76] Alemlerin Rabbi olan Allah'a hamdolsun.
[77] Gücü yetenin Allah yolunda Hac etmesi. (Al-i İmrân: 97)

Şimdi, benim evimin yöresine gelsinler, onlar beni göremeseler (de) ben onları evimden izlerim, kabul olmasını istedikleri ne varsa (10) dilesinler.". Sonra, *İbrâhîm aleyhi's-selâm*, Arafat dağına çıktı: "Ey gözümün ışığı (olan) Muhammet'in ümmeti, ey beş (vakit) namaz sahipleri, ey Ramazan ve terâvih sahipleri, ey Cuma [202b/1] ve Kıyâmet gecesi sahipleri!", diye haykırdı. Sonra, Hak Ta´âlâ, İbrâhîm (a.s)'in sesini, ruhlar âleminde yani yedi kat gökte (bulunan) müminlerin ruhlarına işittirdi. Sonra, bunlar: "Ey bizim gerçek atamız! Ne buyurursun?", diye sordular. İbrâhîm (a.s): "Tanrı için bir ev (5) yaptım, davettir, canınızın konukluğu için (Tanrı misafirliği için) gelin ve ne dileğiniz varsa, hepsine ulaşın.". Müminler, hem İbrâhîm (a.s)'in daveti hem de kimin ne dileği varsa Tanrı Ta´âlâ'nın konukluğunda yerine gelsin diye oraya giderler.

Üçüncü hikmet (ise), gurbetin insanı olgunlaştırması ve hamlığını (10) sona erdirmesidir. Hak Ta´âlâ müminleri, gurbette olgunlaşmaları için Hacc'a çağırmıştır. Eğer (müminler), kıyâmet günü geldiğinde önden meleklerin: 'bu kişi [203a/1] oğlunu, kızını, evini, şehrini, her şeyini terk etti, Tanrı hoşnutluğunu isteyerek geldi, garipliğe düştü, ölmeden kefen giydi ve kendisini ölmüş (gibi) saydı, başı açık, ayakları çıplak oldu.', (diye) ilk olarak (kendilerine) seslenmelerini (istiyorlarsa), Hak Ta´âlâ aşkı için birkaç gün evlerini barklarını terk etmelilerdir. (5) Şimdi, bugün türlü türlü hürmetler görme günüdür. Gurbette olmak ham (olanı) olgunlaştırır. Söylediklerimize tanık isterseniz, deniz suyunun ne kadar tuzlu, acı, tatsız ve rağbetsiz olduğuna bakın; ama (bulunduğu) yerden (bir başka yere) yolculuk edip, yerini yurdunu ve makamını değiştirip, bulutu (kendisine) yoldaş edinip (10) (onunla) dostluk eder, yelleri önüne alır, bulutun ve yelin dostluğunun bereketinde

tatsızlığı ve acılığı gider. Bu defa (da) bir gül ağacı onu kendi yanına alıncaya kadar her bir dikenin ayağına kapanır (ve) bir gülün dostluğunda [203b/1] birkaç gün durup bu kadar ateşin heybetini ve nefsini kırarak (gül) dalının inbiğini çeker. Gül suyu adını alıncaya kadar o, acı, tatsız ve rağbetsizdi; fakat birkaç gün yabancılık ve sıkıntı çekmenin bereketinde bu mertebeye erişti. Aktar onu saygı (5) ve hürmet ile gülâbdân içine koyar. Sonra, padişah: "onu bana getir, tacıma ve tahtıma saçayım."; âlimler: "onu bize getirin, sarıklarımıza saçalım."; dervişler: "onu bize getirin, hırkamıza saçalım." derler. Padişahlar padişahı (olan Tanrı), iyilikte bulundu, lütufta ve cömertlikte bulundu. (Tanrı), müminleri (10) kendi kendilerine bırakmadı, Kabe'ye gönderdi. Şimdi, Tanrı Ta´âlâ sevgisi için birkaç gün evini barkını bırakıp, (Tanrı Ta´âlâ'nın) hacılarıyla yoldaş olan müminlerin dillerindeki bütün kuruntuların; acılığı, heves [204a/1] ve şehvet tatsızlığı gider. Eğer birkaç gün Ka´be etrafında tavaf ederlerse Tanrı, onu tümden kendi yanına alır; bir iki gün nimetlerden uzak durma zahmetine katlanırsa, (Tanrı'dan) rahmet ve yardım (5) gelir, bedenine girer. *İbrahim (a.s.)* (şöyle) söyler: "Müminler benim hem evladım hem de konuğum olduğu için bana gereklilerdir. Sonra, *Mustafa (Hz. Muhammed s.a.v.)* (şöyle) söyler: "Ey Allah'ım! Müminler benim hem talebem hem de ümmetlerim olduğu için onlar bana gereklilerdir.". Sonra, sahabeler (şöyle) söyler: "Bunlar bizim arkadaşlarımız olduğu için bize gereklilerdir." Bunun üzerine, Tanrı Ta´âlâ: "Hepinizden (10) daha çok bana haktır; çünkü (onları) yaratan ve kusurlarıyla satın alan benim. Sizin doğruluğunuza tanıklık vermeden önce, benim, (yani) Tanrı'nın birliğine tanıklık verdiler. Sonra, bana olan sevgilerinden dolayı evlerinden barklarından ayrıldılar.

[204b/1] Benim evimin etrafında âşıklara yaraşır bir biçimde 'lebbeyk!'[78], dediler. Şimdi, bunların makamı cennet, kaftanı (ise) didardır. Bütün müminlere bu itibarlar Hac berekâtındadır.". **Latife:** "Allâhümme erzuknâ"[79]

Latife: Tanrı Ta´âlâ, **(5)** Mustafa'ya (Hz. Muhammed s.a.v.) mi´râç gecesi haber verir, (şöyle) söyler: "Ey benim Habîbim! Kâdirdim. Kelimliğimin mertebesini, Mûsâ'ya emeksiz verdim. Önce (Musa'yı) tabuta koydum, (tabutu) denize bıraktırdım. (Tanrı Ta´âlâ) nasıl olduğunu Kur'ân içinde buyurmuştur: "*Fe izâ hıfti aleyhi fe elkîhi fi'l-yemmi.".*[80] Sonra, ağzının içindeki **(10)** dili yaktım ve (O'nu) (Mısır) şehirden kaçırdım.". (Tanrı Ta´âlâ) nasıl olduğunu Kur'ân içinde buyurmuştur: *"Feharece minhâ hâifen yeterakkab.".*[81] Sonra, O'na açlığın (ne olduğunu) gösterdim. (Tanrı Ta´âlâ) nasıl olduğunu Kur'ân içinde buyurmuştur: *"Limâ enzelte ileyye min hayrin fakıyr.".*[82] Sonra, çobanlık yaptırttım. **[205a/1]** (Tanrı Ta´âlâ) nasıl olduğunu Kur'ân içinde buyurmuştur: *"Felemmâ Mûsâ'l-ecele ve sâra bî-ehlihi."*[83] Sonra, karanlık gösterdim, sonra ateş gösterdim, sonra dereler gösterdim, sonra ağaç gösterdim, hepsinden sonra (şöyle) söyledim: 'Ey Mûsâ! Sen benim kelîmimsin ve **(5)** senin dostun benim ve kâdirim. *Yusuf (a.s.),* babasının yanında yaşarken (O'na) Mısır sultanlığını verdim. Önce, kardeşlerinin O'nu aldatmasını sağladım, (O'na) kuyu belâsını gösterdim, (O'nu) sattırdım, sonra Zelîhâ'nın O'nu aldatmasını sağladım, sonra zindan belasına uğrattım, sonra pek çok güçlük gösterdim. **(10)** O güçlüklerden sonra (O'na) peygamberlik, Mısır sultanlığı

[78] "Emir sizindir!"
[79] Hafızayı güçlendirmek için okunan dua
[80] "korktuğun zaman onun nehre at.". (Kasas 28/7)
[81] "Bunun üzerine (Musa) korkarak (etrafı) gözetleyerek oradan çıktı.". (Kasas, 28/21)
[82] "Bana nasip ettiğin hayırdan (kaçtıktan) sonra çok yoksul kaldım." (Kasa, 28/24)
[83] "Böylelikle Musa, süreyi bitirip ailesiyle yola çıktı.". Kasas, 28/29)

ve düş yorma ilmini verdim. (Tanrı Ta´âlâ), nasıl olduğunu Kur'ân içinde buyurmuştur: *"Rabbi kad âteytenî min el-mülki ve ´allemtenî min te'vîl'il ehâdîsi"*[84]

Şimdi, Ey Muhammed! Kâdirdim. (Sen) harem [205b/1] içinde otururken, perdeleri kaldırabilirdim ve dîdârımı sana gösterebilirdim; ancak sana önce Cebrail'i gösterdim. (Tanrı Ta´âlâ) nasıl olduğunu Kur'ân içinde buyurmuştur: *"subhāne'l-leẕzi esrā bī ´abdihī leylen."* [85] Sonra gökleri gösterdim; melekleri, Sidretü'l (5) Müntehâ'yı gösterdim; büyük melekleri gösterdim; hepsi yerde bekleyen yetmiş bin melek gösterdim; hayret denizlerini gösterdim; s dehşet denizlerini gösterdim; tanmak denizlerini gösterdim; sonra yetmiş perde gösterdim ve (şöyle) söyledim: 'Ey benim Hâbîbim! Sen benimsin, ben (de) seninim. Benim (10) dîdârıma bak; çünkü Kâdirim. Müminlere (bana) itaat etmelerini buyurmayabilirdim; fakat özellikle kulluk zahmetini bilsinler, görsünler diye ilk olarak namaz (kılmalarını) buyurdum. Sonra sevdikleri mallardan, mülklerden ayrılmanın (nasıl olduğunu) görmeleri için zekât ve sadaka buyurdum ve [206a/1] açlık sıkıntısının (nasıl olduğunu) görmeleri için oruç buyurdum, sonra doğduğun yaşadığın yerden uzak olmanın sıkıntısının (nasıl olduğunu) görmeleri için Hac'a (gitmelerini) buyurdum, sonra o can acısını gördüğünde var (olan) günahları gitsin (ve) benim huzuruma geldikleri zaman saf kızıl altın (5) gibi olsunlar diye ölüm buyurdum.'. Sonra: 'Ben sizin padişahınızım.', dedim. Onlar (da): 'Sen bizim Hâlikimizsin.', dediler.". Bütün latifeleri mat eden lütfuna aferin. Bu latifenin çok çok garip olan bir ilavesi daha var: Tanrı Ta´âlâ (şöyle) söyler: "Müminin bizden türlü türlü istekleri (10) vardır, biz de her bir ibadetin bereketiyle, (müminin) bir muradının yerine gelmesi için onlardan türlü

[84] "Rabbim! Bana mülk verdin ve rüyaların yorumunu öğrettin.". (Yusuf, 12/101)
[85] "kulunu geceleyin yürüten (Allah) Sübhan'dır. (Bütün noksanlıklardan münezzehtir.)". (İsra, 17/1)

türlü ibadetler isteriz. Şimdi, eğer (mümin), bizden istediği dilekleri can ile ve inanç ile dilerse; her bir ibadet, o dileğine ulaşmanın (vermiş olduğu) [206b/1] lezzetle şekerden çok daha tatlı görünür. Eğer (dileklerini) can ile ve inanç ile dilemezse, ibadetleri işittiğinde (onları) yerine getirmesi güç olur, sonra dileklerinden de uzak kalır.

Dördüncü hikmet şöyledir: O aziz makamlara erişmiş olan, o buyruğu yerine getiren (kişi), kıyamet (5) gününü gözüyle görmüş gibi olur; zira gusül abdesti alıp ihrâm giymek, yıkanıp temizlenmek gibidir. Oğlundan, kızından ayrılır, yıkanır ve ihram giyer. Oğlundan, kızından ayrıldığını, yakasız elbise giydiğini, sonra Kabe'nin güzelliğine hayran olup kaldı, sanki (onu) dünyadan (10) (Tanrı'nın) huzuruna gönderdiler. Sonra hayran ve şaşkın (bir hâlde) Arafat'a ulaştığını, Arasât arsasına vardı, kimi varlıklı kimi yoksul; kimi güzel kimi çirkin; kimi sarışın kimi esmer (olan) yüz bin türlü kavim gördüğü sanırsın. [207a/1] Kıyâmet gününde de kimileri varlıklı kimileri yoksul; kimileri inancın aydınlığı ile güzel; kimileri küfrün karanlığı ile çirkin; kimileri iyi amelinden dolayı mutlu (ve) neşeli kimileri kötü amelinden dolayı sıkıntılı olur, Arafât'takilerin hepsi sessizce bekler, suskundur; Kıyâmet gününde de hepsi (böyle) sessizce bekleyecekler. (5) Tanrı Ta´âlâ: *"Limeni'l-mülkü?",* [86]diye söyler. Ondan sonra hepsi dağılır, kimi iyilik bulur kimi sıkıntıya düşer. Kıyâmet gününde de hesap yerinden dağılırlar, kimi cennete kimi cehenneme gider. (Tanrı Ta´âlâ) nasıl olduğunu Kur'ân'da buyurmuştur: *"Ferîkun fi'l-cenneti ve (10) ferikun fi's-sa´îri.".*[87]

[86] "Mülk kimindir?".

[87] "Onların bir kısmı cennette ve bir kısmı alevli ateştedir.". (Şûrâ, 42/7)

Latîfe: Resûl *´aleyhi's-selâm*, Hacc'a veda günü, yani hacc'ın son günü, -ondan başka haccetmedi, oradan bilsinler- sahabelerine (şöyle) söylemiştir: 'kavmi çağır, gelsinler.'. Çağırttılar, sahabelerin hepsi toplandıktan sonra (Resûl ´aleyhi's-selâm): **[207b/1]** 'Ey benim sahabelerim! Yıldız olun, eğer yıldız olamazsanız Ay olun, eğer ay olamazsanız güneş olun, güneş de olamazsanız yıldız da olun, ay da olun, güneş de olun.", diye söyledi. **(5)** Sonra sahabeler: 'Ey Resûlullâh! Senin peygamberliğinin dilini biz bilemeyiz, anlayamayız Bize. bizim anlayabileceğimiz bir şekilde söyleyiniz.' dediler. Bunun üzerine Resûl ´aleyhi's-selâm: 'Yıldız olun, yani yıldız akşam doğar (ve) sabaha kadar uyumaz. Sizler de (yıldız gibi) gözlerinize uykuyu **(10)** haram edin, akşamdan sabaha kadar namazda olun. Eğer elinizden gelmezse ay olun, ay gecenin bir bölümünde doğar, o hâlde siz de gecenin bir bölümünde uyanık olun, namaz kılın. Eğer o da elinizden (gelmezse), **[208a/1]** hiç olmazsa güneş olun. Güneş gündüz vakti doğar, gece batar. Siz de gündüz vakti ibadet edin ve gece vakti (de) farîza namazınızı kılıp yatarsanız olur. Eğer o da olmazsa hem ay hem güneş **(5)** hem de yıldız olun. Tanrı Ta´âlâ'nın huzurunda gece gündüz namaz kılar, ibadet eder ve sadaka verir gibi olmayı dilerseniz (bu) iki işten birisini (mutlaka) işleyin. Bunun üzerine (sahabeler): ' Ey Resûllulâhi! O iki iş nedir? ', diye sordular. Resûl (´a.s.): ' Ya içten bağlılıkla Hacc ibadetinizi yapın **(10)** ya da sadakatle İslâm dinini korumak ve yaymak için savaşın.", diye karşılık verdi.

Latife: (Tanrı Ta´âlâ), kıyâmet günü olduğunda İsrâfîl *´aleyhi's-selâm*'a: " Ey İsrâfîl, sûru çal!", diye seslenir. İsrâfîl *aleyhi's-selâm*, sûru eline alıp çalar. Sûrun sesinin gücünden ve heybetinden **[208b/1]** dağlar yerinden kopar, taşlar parça parça olur, gökler yarılır ve yıldızlar gökten bayrak gibi dökülür. Şehitler, o sûrun sesini

işitmezler ve (sesinden) korkmazlar. Bunun üzerine İsrâfîl *(a.s.)* çok şaşırmış ve kötü bir durumda (Hak Teâlâ'ya): (5) "Bu cemaatte nasıl bir cesaret var da bu sesin heybeti onların kulağına girmedi?", diye sorar. Bunun üzerine Hak Ta´âlâ: "Ey İsrâfîl! Senin sûrunun sesinden korkmadıklarına değil; bütün sıcaklığına rağmen cehennemin onları terletemeyecek olmasına ve gözleri (hiç) (10) kamaşmadan aydınlıklarının daha da artacak olmasına şaşır.", diye karşılık verir. Bunun üzerine, İsrâfîl *aleyhi* secdeye varır (ve) (şöyle) söyler: "Ey İlâh! Esas senin yardımın olmasa bunlar nasıl bu kadar güçlü olabilir ki?".

Resûl *aleyhi's-selâm,* bir gün Alî *radiyallâhu anhu*'nun kulağına yaklaşıp [209a/1] (şöyle) söyledi: "Ey Alî! Her bir resûlün sırdaşı ve dert ortağı vardı. Benim (de) sırdaşım ve dert ortağım sensin. Nefsimin onun kudretinin elinde olduğu o Tanrı hakkı için, Ey Alî! Ben seni Harûn'nun Mûsâ'yı sevdiğinden (5) daha fazla severim. Şimdi Ey Alî! Tanrı Ta´âlâ'nın biri balçıktan diğeri (ise) nûrdan olan iki Kabe'si olduğunu bil. Balçık(tan) (olan) Kabe'yi İbrâhîm'den önce Âdem yaptı, İbrâhîm onu yeniledi, İbrâhîm'den sonraki zamanlarda (da) öyle temel kaldı. Abdülmüttalib, o (10) temele birkaç taş koydu ve bıraktı. Bunun üzerine Arap beyleri, biz yapalım, diye tartıştılar. Oradan bir yılan çıkıyordu, duvarın üstünde kıvrılıp yatıyordu, uzunluğu otuz arşın idi, kalınlığı bir direk gibi, [209b/1] başı sığır başı gibiydi. Bu nedenle yenilemeye korkuyorlardı. Sonra gökten bir kuş indi, o yılanı götürdü, gitti. Bunun üzerine Arap beyleri yeniden tartıştılar. Hepsi: "Ben yaparım.", dedi. Sözleri uzayınca beni hakem edindiler. (5) Ben ölçüyle paylaştırıverdim, yaptılar. Ey Alî! Kınnısrın'da bir gemi parçalanmıştı. Bu yapının ağacı (da) (o geminin) ağacındandır. Bizden sonra Huccâc adlı bir kişi (bu yapıyı) yıkacak, sonra yine

yenileyecektir. Ey Alî! Balçıktan olan Kabe'yi yapan Halîl; nûrdan olan Kabe'yi yapan (ise) (10) Celîl'dir. Kim Celîl'in (yapmış olduğu) Kabe'nin etrafını dolaşırsa, (o kişi) dîdârı bulur. Ey Alî! Celîl'in (yapmış olduğu) Kabe bir kez tavaf edildiğinde kazanılan sevâp, Halîl'in (yapmış olduğu) Kabe bin kez tavaf edilse (de) kazanılamaz. Ey Alî! O hâlde, insanlar Halîl [210a/1] Kabe'sinin etrafına toplandıklarında, sen mutlaka Celîl Kabe'sinin etrafını dolaşıp bak. O nûr Kabe'ye tavaf edenleri gördüğünde, onlara ben Muhammed'in selâmını ve senâsını ulaştır (ve) (şöyle) söyle: "Tanrı'nın yapmış olduğu Kabe'yi (5) tavaf ettiğiniz için size ne mutlu.". Bunun üzerine Alî: "Ey Resûlullâhi Rabbi'l-´âlemîn! O Kabe'nin hangi Kabe olduğunu öğrenmeyi çok istedim, bana söyleyiver.", diye söyledi. Sonra Resûl *´aleyhi's-selâm*: "Ey Alî! O Kabe, gerçek müminlerin gönlüdür.", diye karşılık verdi. Sonra Alî: "Ey Resûlullâhi! Halîl Kabe'sinin (10) etrafında dolaşmak farzdır. Birisi Halîl Kabe'sinin etrafında dolaşırsa, farz sorumluluğu üzerinden düşer.", diye söyledi. Resûl *aleyhi's-selâm* (şöyle) karşılık verdi: "Ey Alî! Farzını bir kez ödediğinde farz sorumluluğu üzerinden düşmez. (Tanrı'ya) yakın olmak isteyen, Tanrı'yı bulmak isteyen şu işle meşgul olmalıdır: [210b/1] Ey Alî! Sabah namazı dört rekattir. Onu kıldığında ikisi farz ikisi sünnettir. Ayrıca vakti girmeden (namaz kılınca) kimse farzını yerine getiremez. Sabah namazını kılan kişi sabahtan öğlene kadar boş boş gezebilir. Duâ ile meşgul olması, (5) sabahtan öğlene kadar Arş ve Kürsî'ye sığmaycak kadar (çok) duâ etmesi faydalı olur. Halîl Kabe'sinde tavaf etmek, yalnızca iki ay on gündür, ayrıca (üzerinden) bir yıl geçmeyince asla o farza ulaşılmaz; ama Celîl Kabe'sinin tavafı, varlıklı kişiye (de) yoksula (da) yılın on iki

ayı hazırdır. Gönül tavafı, (10) gönül ısıtıcı demektir. Ne güzel. Bu sözlerde bir tahkik vardır. Oğlum bu (sözleri) iyice düşünsün, anlasın.

Latife ve Hikaye: Bir dervîş, bir bölük kervanın [211a/1] Kabe'ye doğru gittiklerini gördü. Bu (dervîşin) de içine Kabe'ye gitme hevesi düştü. Görünüşte çıplaktı. Mal, mülk anlamında bir tek pulu bile yoktu. Kervân başına gidip: "Ben de Tanrı Ta´âlâ'nın evini ziyaret etmeye gidiyorum, (5) beni de yoldaşlığa kabul edin.", diye söyledi. Sonra, kervân başı (dervişe) gülerek: "Bu gidenlerin hepsinin develeri, giyecekleri ve yiyecekleri var, senin yiyeceğin yok; binecek hayvanın dahi yok, nasıl gideceksin?", diye sordu. Dervîş (kervân başına): "Sen deveye inanıyorsan, ben deveyi yaratan Tanrı'ya (10) inanırım.", diye cevap verdi. Bu kervân kavmi bu dervîşi küçümsediler, gülüştüler, dervîşi gitti, gözden kayboldu, geri döndü, sandılar. Harem-i Şerîf'in içine girdikleri gün, o dervîşi, tavâf ederken gördüler. Hepsi, [211b/1] şaşırdı. Hac görevini bitirdikten sonra bir yiğit, o dervîşe: "Haccettin mi?", diye sordu. Dervîş: "Haccettim.", diye cevap verdi. (O yiğit, dervişe): "Ya hüccetin nerede?", dedi. Derviş: "hüccet nedir?", diye sordu. Yiğit: "Tanrı, bizlere: 'Haccınız kabul (5) oldu', diye birer hüccet verdi." diye karşılık verdi. (Bunun üzerine) dervîş geri döndü; çağırdılar; (fakat) kalmadı; gitti; Arafat dağına çıktı; yakarıp (şöyle) söyledi: "Ey İlâh! Varlıklıları ve develileri ağırladın. Çıplakları, giyeceği olmayanları hor gördün.". Bunun üzerine, Tanrı Ta´âlâ huzurundan: "Bizim (10) dostumuz (olan) o (dervîşe): 'Bu yıl altı yüz bin insan haccetti; ancak sadece senin haccın kabul oldu', diye söyleyin." diye meleklere ses geldi. Hâtıf seslendi, (dervîş) o sesi işittiğinde: "Ey İlâh! Bana hüccet gerek.", diye söyledi. Gökyüzünden eline, ak hat ile: [212a/1] "Haccın kabul olmuştur. Bu yıl her kim Haccettiyse kabul olmadı; ama hepsini senin

için bağışladım.", diye yazılmış (olan) yemyeşil bir hüccet indi. Dervîş, hücceti eline aldı; sevinerek (ve) övünerek kavmin (yanına) geldi; hücceti gösterdi. (Kavimdekilerin) hepsi şaşkınlık içinde kaldılar. Sonra bir hoca, (5) dervîşi (kendisine) oğul edindi, hüccetini eline aldı, bir hokkaya koydu, mühürledi, gizledi. Günde bir defa (hücceti) çıkarır, öper yüzüne sürerdi, yine hokkaya koyar, gizlerdi. Sonra bir gün, dervîş hastalandı, gönül rahatlığı ile (ve) zikrederek yokluk evinden(dünyadan) *İlâ Rahmetu'llâhi aleyhi'*nin evine (öteki dünyaya) göç (10) etti. Bu hoca, (dervîşin ölümü üzerine) çok ağladı, dervîşi yıkadı, kefene sardı, namaz kılmak istedi. (Sonra) Bağdâd şehrinin bütün insanlarının bu dervîşin etrafına toplandıklarını gördü, (Bunun üzerine) hoca: 'ne oldu, niçin geldiniz' diye sordu. [212b/1] Bunlar (hocaya): 'Her kim Tanrı'nın sevdiği velî için namaz kılmayı dilerse, fülan kişinin kapusunda hazır olsunlar' diye gökten kuvvetli bir ses geldi.', diye cevap verdiler. Bunun üzerine (cenâze) namazını kıldılar, namazdan sonra (henüz) mezara koymadan tabut (5) kalkmaya başladı; yerinden kalktı, havaya yükseldi, görünmez olacak kadar çok yükseldi. Bağdâd şehrinde bu olay meşhurdur. Sonra bu hoca, hokkanın (içinden) hücceti çıkarıp almak için mührünü kaldırdı; (fakat) bulamadı. Bunun üzerine, vücudunu incitmeye başladı (ve) o anda: "Hücceti dervîşe veren (10) Tanrı, hücceti tekrar (gerçek) sahibinin eline vermek için hokkanın (içinden) çıkardı, dervîş onu kıyâmet gününde bizim huzurumuzda hüccet edinecektir.", diye bir ses geldi.

Hikaye: Ebû Hanîfe *rahmetu'llâhi aleyhi's-selâm* (şöyle) söyler: Bir kez Hacc'a gittim, Arafât dağında [213a/1] yatarken düş gördüm. İki meleğin göklerden indiğini gördüm. İkisi de yeşil elbiseler giymiş, birisi diğerine: "Ey Ubeydullâhi! Bu yıl kaç

bin insanoğlu Haccetmeye geldiler, bilir misin?", diye sordu. Diğeri: "Ey Abdullâhi! Bilmiyorum", diye cevap verdi. (5) Sonra öteki: "Ey Ubeydullâhi! Eksiksiz olarak, tam altı yüz bin insanoğlu geldi.", dedi. Bunun üzerine (Abdullâhi) tekrar sordu: "Ey Ubeydullâhi! Bu altı yüz bin kişinin kaçının haccının kabul olduğunu bilir misin?". Ubeydullâhi: "Yok.", diye karşılık verdi. Abdullâhi: 'Altı kişinin haccı kabul oldu.', dedi. O zaman korkarak uyandım, (sanki) gönlüm yerinden (10) firlamış gibi oldu, gözümden yaş yerine kan aktı. Ben: "Ey İlâh! Bunca zahmet görmüş olan miskînler, dergâhından nasıl yoksun olsunlar?", yine: "Ey İlâh! Ey Seyyid ve Mevlânâ! Ebu Hanife altı kişiden biri değilse?", diye sordum. [213b/1] (Sonra) ağlaya ağlaya Arafât dağından indim, Müzdelîfe'ye ulaştım. Ağlarken uykum geldi, (rüyamda) yine o iki meleğin geldiğini ve indiğini gördüm. Abdullâh adlı (melek) Ubeydullâh adlı (meleğe): (5) "Tanrımızın hacılarına (haccı kabul olan kişilere) ne yaptığını bilir misin?", (diye sordu). Ubeydullâh: "Yok, bilmiyorum.", diye karşılık verdi. Abdullah: "haccı kabul olmayanların yüzer binini haccı kabul olan o altı kişiye bağışladı, (böylelikle) hepsi rahmet buldular.", diye cevap verdi. (Bunun üzerine) Ebû Hanîfe (şöyle) söyledi: "İrkilerek uyandım, ayağa kalktım, sevindim, bin rekat şükür (10) namâzını kıldım.".

Hikâye: O ârifler sultânı Bâyezîd-i Bestâmî *rahmetullâhi aleyhi* (şöyle) söyler: "Bir yıl boyunca hacca gittim, haccımı tamamladım ve: 'Ey İlâh! Ben yirmi dört haccımın sevâbını haccı [214a/1] kabul olmayan muhlislere bağışladığıma seni tanık gösteririm.', diye söyledim. (Sonra), Tanrı'yı gece düşümde gördüm, bana: 'Ey Tayfûr! Bize cömertlik mi satarsın? Cömertlerdeki bütün cömertlikleri ben yarattım. Bütün cömertlerin cömertlikleri benim keremimin denizinde bir zerre değildir. Sen,

çabuk kızan **(5),** güçsüz bir insanoğlusun. Sevdiğin ve (sana) gerekli olan bir çok nesnen olsa, altı yüz bin müslüman söz birliği yapıp onu senden isteseler verir miydin; yoksa vermez miydin?', diye sordu. Ben: 'Ey İlâh! Verirdim.' diye karşılık verdim. (Bunun üzerine Tanrı): 'Sen, şu az (olan) kereminle sana gerekli olan şeyi (onlardan) esirgemezsin (de) ben, rahmeti bana gerekmezken, şu **(10)** çok keremimle onlarca dilekte bulunan (dua eden) kişilerden mi esirgeyeceğim?', diye söyledi. *Hâşâ*[88] Bizim kerimimizden.

Latîfe: Resûl *´aleyhi's-selâm,* bir gün minbere çıktı (ve) sahabelere haccetmenin sevabını biraz anlattıktan sonra hepsi (hacca) kendi kendilerine gittiler. **[214b/1]** Bunun üzerine, Suheyb *radiyallâllahu anhu* ayağa kalktı (ve) sordu: "Ey Resûlullâhi! Şehirlerde ve bucaklarda senin ümmetinin yoksulları vardır. (Bunların) hepsi haccetmeye gelemezler. Güçleri yetmediği için (Hac ibâdetini) yapamazlar. Şimdi bunlar, bu sevaptan bu lütuftan **(5)** mahrum mu olacaklar?". Resûl *aleyhi's-selâm* (şöyle) cevap verdi*:* "Ey Suheyb! Nefsimin kudretinin elinde olduğu o Tanrı hakkı için, senin bana söylediğin sözü ben de Tanrıma söyledim. Tanrım bana: 'Ey Muhammed! Diğer peygamberler, ümmetlerinden hasekilik isteseydi, ben (de) onlardan yüz yıllık ibâdet **(10)** isterdim (ve) o yüz yıl içinde bir an (bile) günah işlememiş olmalarını (isterdim). Eğer yapmazlarsa (onlara) büyük sıkıntı çektirirdim. Şimdi senin yüzünün suyu bereketiyle, senin ümmetinden kim (bana) yakın olmak istiyorsa **[215a/1]** pişman olup tövbe etmeyi yüz yıllık ibâdet yerine saydığımı bir kez işitsin. Senin ümmetinin yoksullarının Kabe'si mescitleridir. Varlıklı kişilere, malının çoğunu harcadıktan sonra aylarca evlerinden uzakta olmalarının sevabını

[88] Dine aykırı görülen bir ihtimalden söz edilirken kullanılan bir söz.

veririm. Dervîşler, (5) Cuma günü gusül abdesti alıp mescide gidip iki rekat namaz kıldığında (sevap) bulur. Ey benim Habîbim! Varlıklı kişi, benden rahmet istediğinde ben ondan zekat isterim, sadaka isterim; evini barkını terk edip oğlundan, kızından ayrılıp yıllarca malını ve tenini feda etmesini (10) isterim; sonra rahmet veririm. Kendi kusurlu nefeslerinde beni anan yoksulları, ben (de) kendi temiz, kusursuz nefesimde anarım. Eğer o bana doğru bir karış gelirse benim rahmetim ona bin kulaçla karşılık verir. Eğer [215b/1] onlar beni birkaç arkadaşının yanında anarsa, ben onu yedi kat göklerin meleğinin yanında anarım. Eğer o, bana, yürüye yürüye gelirse, benim rahmetim ona koşa koşa gider., diye söyledi.". *"vallâhü a´lem".*

Haccın (5) hükümlerini, evinden çıkıp tekrar evine döndüğünde ne yapacağını (öyle) bir vesileyle anlatayım ki, o vesileyi, Muhît[89] (adlı eserin) sahibi, Mebsût[90] (adlı eserin) sahibi, Hidâye[91] musannifi, hoş (ve) güzel söylemiş olsun. Tanrı Ta´âlâ, ben Mahduma, Hicaz'a ulaşması, (10) haccını doğru bir şekilde yapması ve kimselere soru sormaya ihtiyaç duymaması için yardım nasip etsin. *"inşa'llaâhü Ta´âlâ"*[92] Hacca varsa, miskînlere, sevâbı anlatıversin. Çok daha saygın, itibarlı fakîhler gelirler fakîhlik iddiasında bulunurlar. Bunlara Haccın nasıl [216a/1] yapılacağını, her birinin duâsının nasıl olduğunu sormak gerekir. Eğer bilirlerse sagın, itibarlı fakîhlerdir, (onlara) saygı gösterin, hürmet edin. Eğer bilmezlerse hilekar ve yalancılardır, Tanrı'ya kara çalmayı bıraksınlar diye (onları) önemsemesinler,

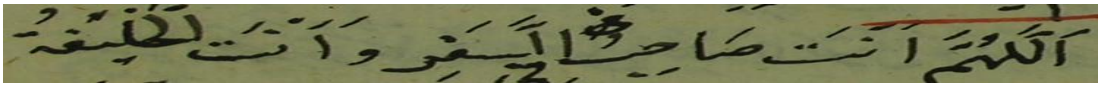
[89] Cüveynî'nin herhangi bir mezhebe bağlı kalmaksızın doğrudan hadislere dayanarak yazmaya başladığı bir fıkıh kitabı olan son eser.
[90] Serahsî'nin (ö. 483/1090) Hanefî fıkhına dair eseri.
[91] Burhâneddin el-Merginânî'nin (ö. 593/1197) Hanefî fıkhına dair eseri.
[92] Allah dilerse.

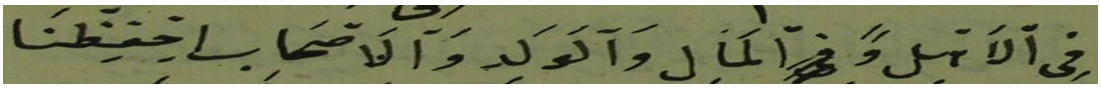
kovsunlar. Bu, hadîsin (5) son sözüdür. (Hadîsin) tamamını söyleyip onu söylememek olmaz.

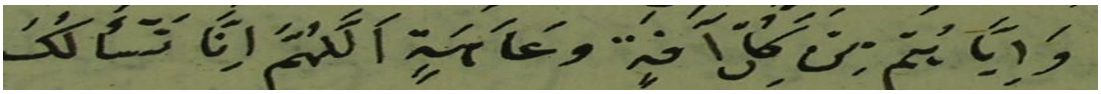
Fasıl: Hac, bütün güçlüklere (rağmen) varlıklı kimselere (ömürde) bir kere farzdır. Ergenlik çağına erişmiş, sağlıklı ve yoksul olmayıp varlıklı olan (kişilere), yani hacca gidip (10) geri döndüğünde evine barkına, oğluna kızına ve hizmetçilerine yetecek kadar servete sahip olan kişiye haccetmek farzdır. Eğer (Bu kişi) hacca gitmezse, (Tanrı'ya) karşı gelmiş kabul edilir ve cehennemlik olur. Namazı, zekatı ve sadakası kabul olmaz. Çocuklara Haccetmek farz değildir. Bir çocuk ihrama girdikten sonra ergenlik çağına girse, (ergenlik çağına girdikten sonra) ikinci defa [216b/1] hacc ihramını giyerse haccı geçerli olur. Eğer mest giydiği ihram ile haccederse borcu ödenmez. Eğer (bir kimse) haccetmek için Medine'den geliyorsa Zulhuleyfe'de; doğudan yani (5) Irâk'tan geliyorsa Zât-ı Irk'ta; Yemen'den geliyorsa Yalemlem'de ihram bağlamalıdır. Bekleyip (buralarda) ihram bağlanması revadır; ancak bu söylediğimiz yerlerden ihramsız geçmesi reva değildir. Mekke'de yaşayan (bir) kişinin umre için (10) Hille'de, hac için ise Harem bölgesinde ihram bağlaması gerekir. İhramın ne olduğunu ve nasıl bağlandığını söyledik "İnşallâhü Ta'âlâ".

Fasıl: Birisine yardım bağışlayıp, hacca gitmeye niyetlenince, [217a/1] önce din ile, öğüt ile, diyânet ile yolumuzu şereflendirmesi için (yanına) müslüman olan bir kişi alıp getirmelisin (ve) evinden çıkmadan iki rekât namaz kılmalısın. İlk rekatta: *"Kul yâ eyyühe'l-kâfirûn lâ a'büdü mâ ta'büdûn."*[93] (5) (duâsını) okusun. İkinci rekatta: *Fatiha* ve *Kul huva'llâhu ehad* (duâlarını) okusun ve birer kez selam versin, (sonra) iki elini yukarı kaldırıp bu duâyı okusun:

[93] De ki: 'Ey İnkârcılar! Ben sizin kulluk ettiklerinize kulluk etmem'.". Kâfirûn sûresi 1 ve 2. ayet

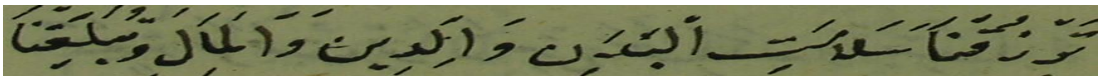

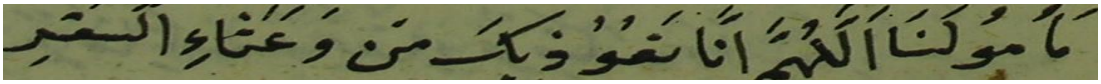

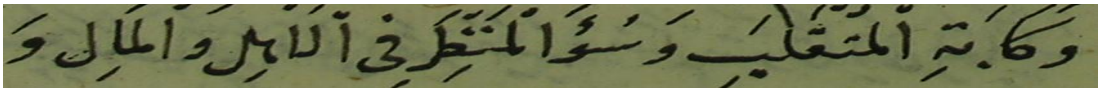

(10)

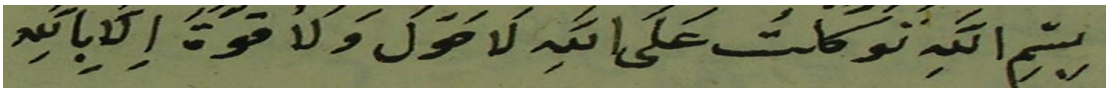

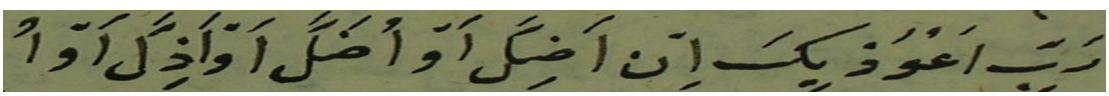

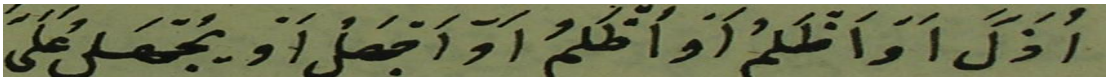

[217b/1] Bir yere gideceği zaman bu duâyı okuyan kişi, hangi işe güce yönelirse (o) işi eksiksiz bir şekilde olur, yolculuğunu sağlıklı bir şekilde yapar, geri döndüğü zaman kavmini ve kabilesini sağlıklı bulur. Resûl *aleyhi's-selâm,* ne türlü **(5)** işe yönelirse yönelsin bu namazı kılar ve bu duâyı okurdu- Sonra, kapısına çıktığında atına binmeden (şöyle) söylesin:

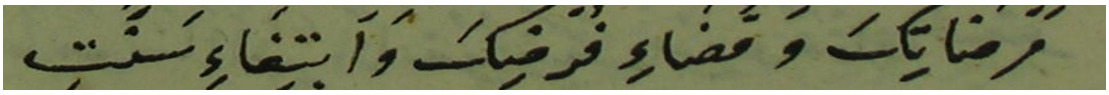

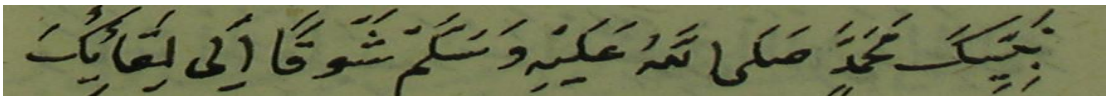

(10)

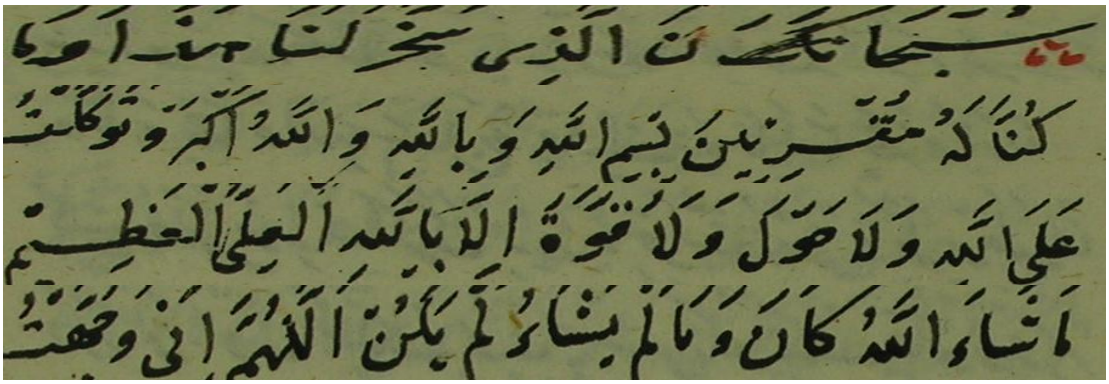

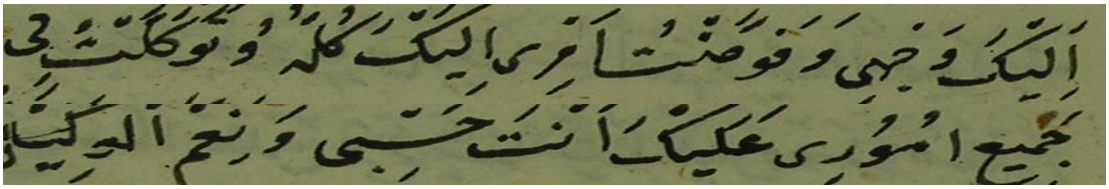

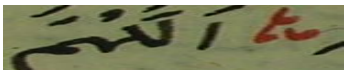
[218a/1] ata bindiğinde (şöyle) söylesin:

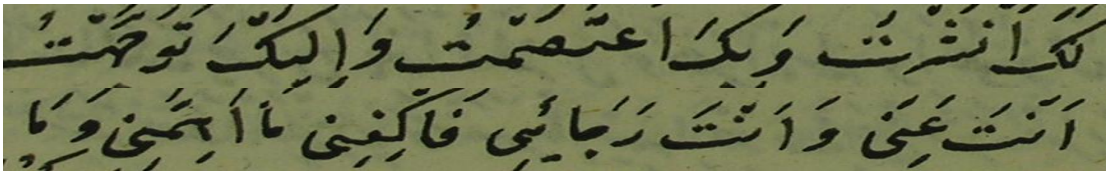

(5)

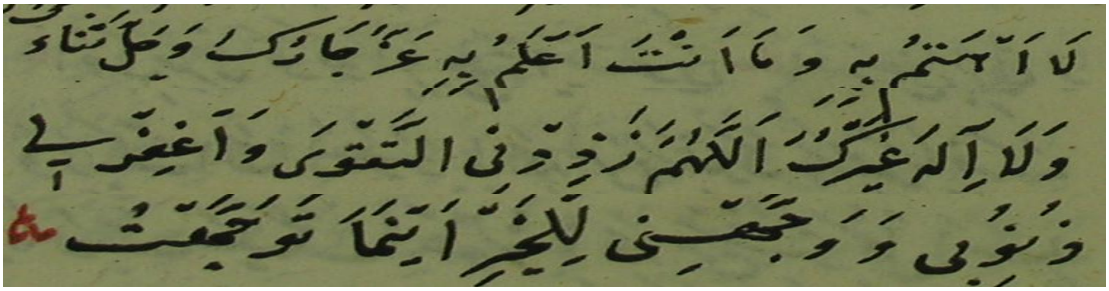

Sonra, atı yürüyüp yavaşça ilerlediğinde bu duâyı okusun:

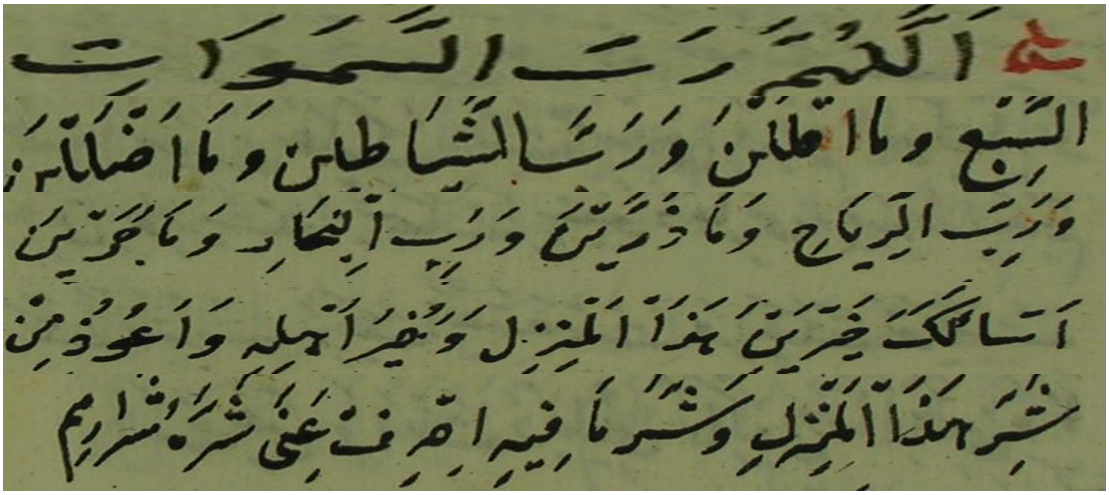

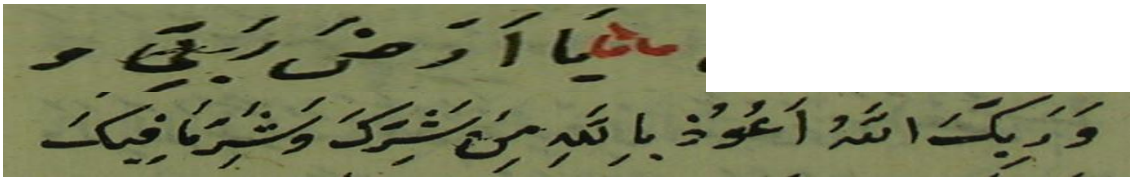
(10)

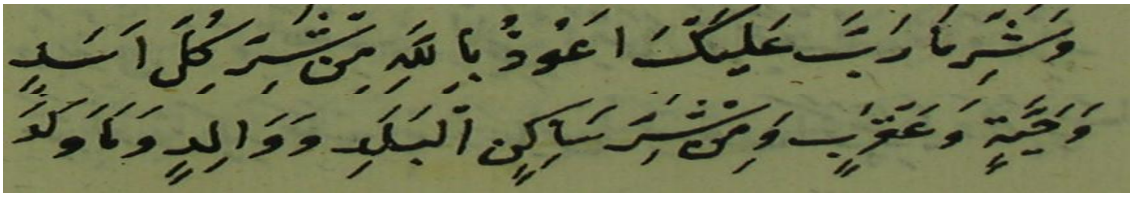

ve her bir menzilden ayrıldığında bu duâyı okusun. Askere giderse, [218b/1] (düşmenı) yenip gelir, tüccarlık için giderse, çok kazançla döner ve haccetmek için giderse, haccını yapıp döner. Hacca giden kişi geceleyin yürümelidir. Çünkü melekler geceleyin yer damarını çekerler. (güç, destek verirler.) On günlük yolu beş günlük (yol) yaparlar. Menzile (5) ulaştığında bu duâyı okusun:

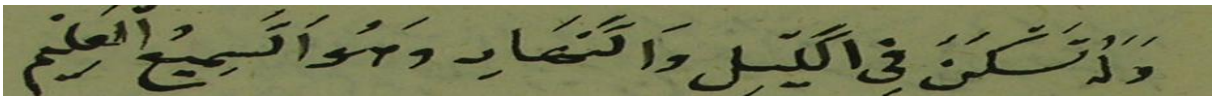

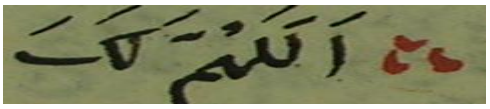
(10) o menzil karanlık olduğunda (şöyle) söylesin:

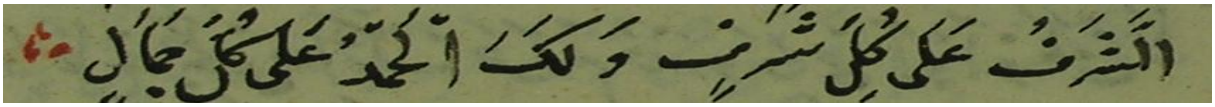

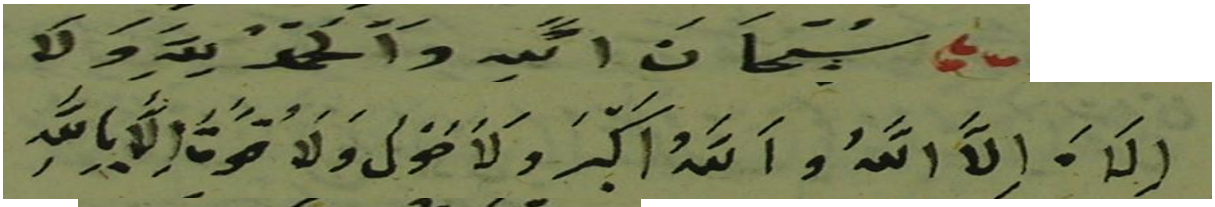
[219a/1]

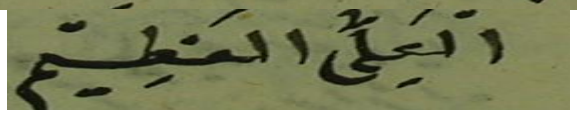

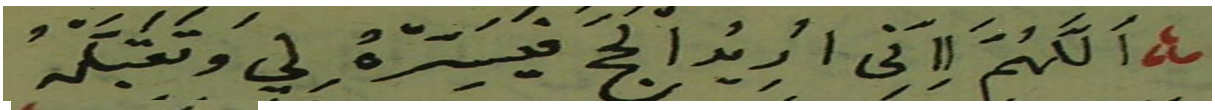
Peygamber duâsı olan bu duâyı, kim pınarlarda ve seferlerde menzile ulaştığı zaman okursa, harâmîden, yılandan, çıyandan, akrepten, büyüden, cinden, periden, (5) hırsızdan ve türlü türlü sıkıntılardan korunur; emin olsun, denenmiştir. Yokuşa çıkarken (şöyle) söylesin:

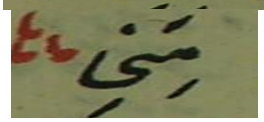

Yokuştan aşağı inerken (şöyle) söylesin:

(10) Eğer Mekke'ye gidecekse ihram giyeceği yere ulaştığında; gusül abdesti almalı, tırnağını ve bıyığını kesmeli, hoş koku sürmeli, dikilmemiş ak bir bezi beline sarmalı ve bir bez de sırtına örtmelidir. Ayrıca iki rekat namaz kılmalı ve (şöyle) söylemelidir:

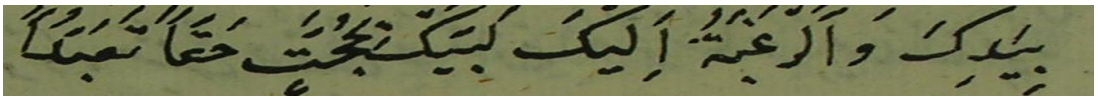

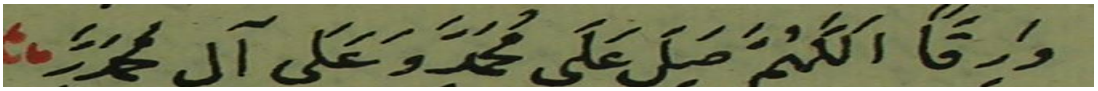
sonra [219b/1] (şöyle) söylesin:

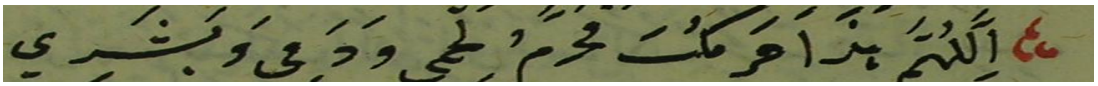
(03)

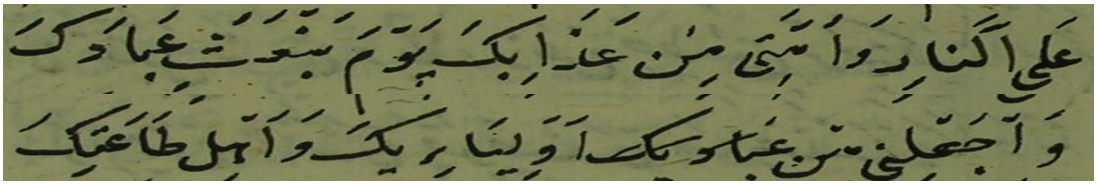
(04)

Bu söylediklerimizi **(5)** yaptığında ihram bağlanmış olur. Haccı tamamlanmadan hanımıyla yatmak, çıplak (bir şekilde) kucaklaşmak, cinsellikle ilgili konuşmak haramdır ve de av avlamak, avlayan kişiye (av) göstermek ya da kılavuzluk etmek, dikilmiş gömlek, iç çamaşırı, üsküf, tülbent, kaftan **(10)** veya mest giymek haramdır ya da başını hatmi çiçeğiyle yıkamak, (yanında) hoş kokulu şeyler taşımak, saçını tıraş etmek ya da kesmek haramdır. İhram giydikten sonra düşe geçilirse, (sonrasında) gusül abdesti almak ve sıcak suyla yıkanmak uygun olur **[220a/1]** Kesesini hırsızlıktan korumak için, Kabe gölgesinde ya da kendi çadırının gölgesinde oturması uygundur; ancak her bir durumda "*lebbeyk*"[94] demeyi unutmamalıdır. Kabe Haremi'ne girdiği zaman (şöyle) söylesin:

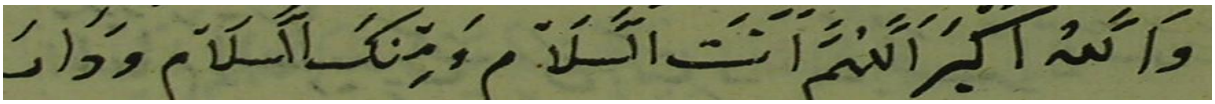
(5)

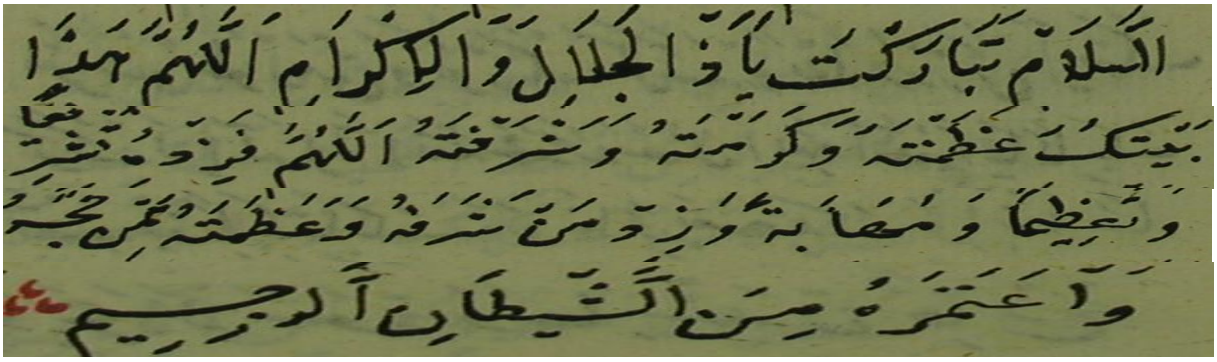
[94] "huzurundayım" demektir. Hac yapacak kimse, ihrâma girince yüksek sesle telbiye eder. "Lebbeyk" diyerek ihrâma giren hacı, Allahü Teâlâ'nın dâvetine ve haccediniz emrine uyduğunu belirtmiş olur.

Mekke'nin ribatından olan tarafına Redem (Mekke-i Mükerrem) derler. Oraya vardığında gözü Kabe'yi gördüğü anda (şöyle) söylesin:

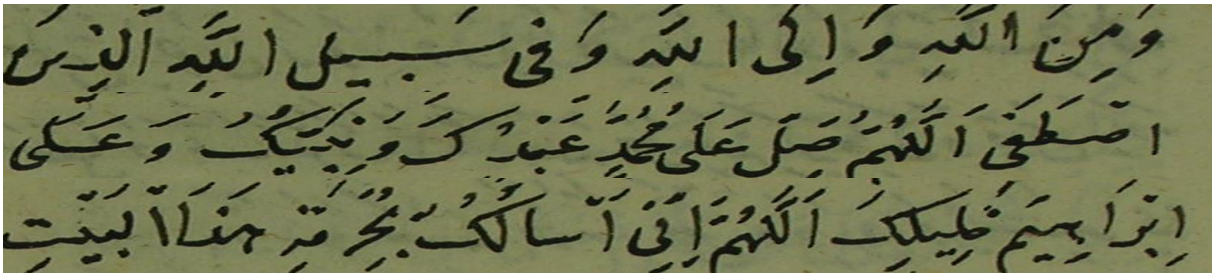

(10)

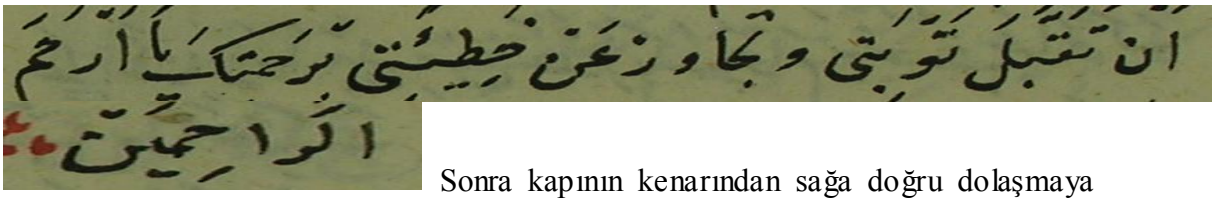

Sonra [220b/1] Benü Şeybe kapısından mescide (Mescid-i Haram'a) girsin (şöyle) söylesin:

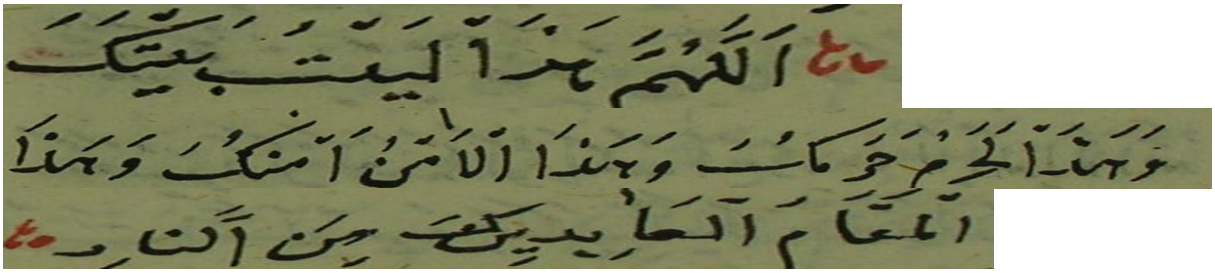

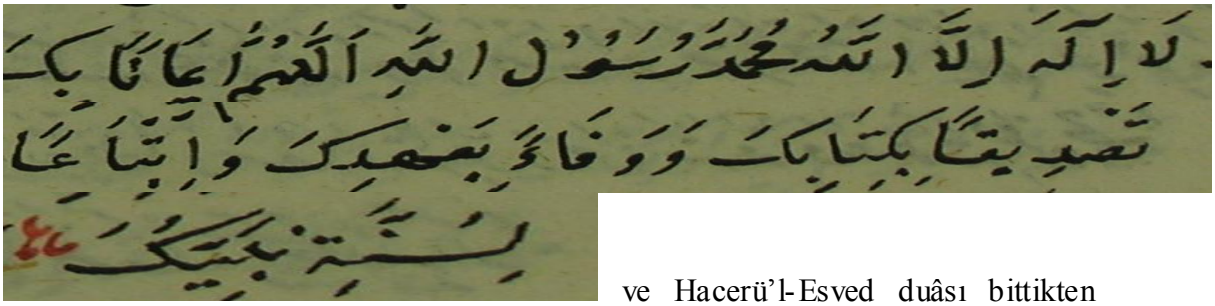
(5)

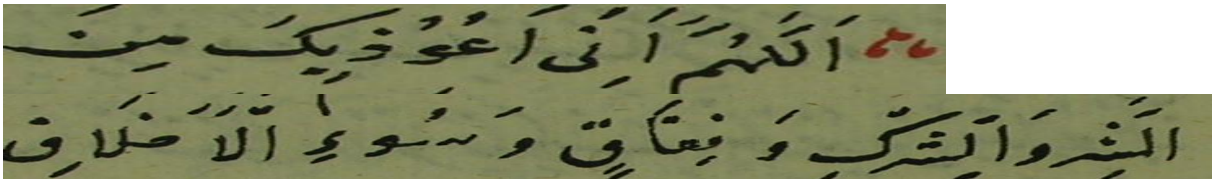
Sonra kapının kenarından sağa doğru dolaşmaya başlasın ve (şöyle) söylesin:

Özellikle, Hâcerü'l-Esved'in **(10)** karşısında beklemek ve (onu) görmek gerekir. (Hacerü'l-Esved'e) bakarken (şöyle) söylenmelidir:

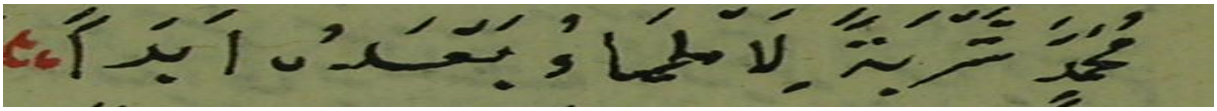

ve Hacerü'l-Esved duâsı bittikten **[221a/1]** sonra kapının sağ yanında söylediğimiz duâyı okuyarak yürünecek o bucağa, Rükn-i Irâk'a kadar gelsin, (orada) (şöyle) söylesin:

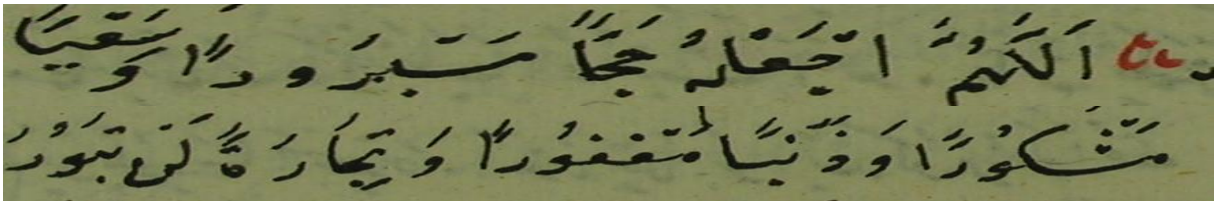

Kabe'nin **(5)** oluğu altına geldiğinde (şöyle) söylesin:

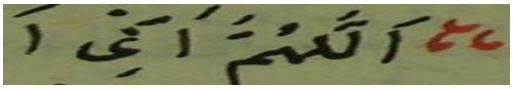

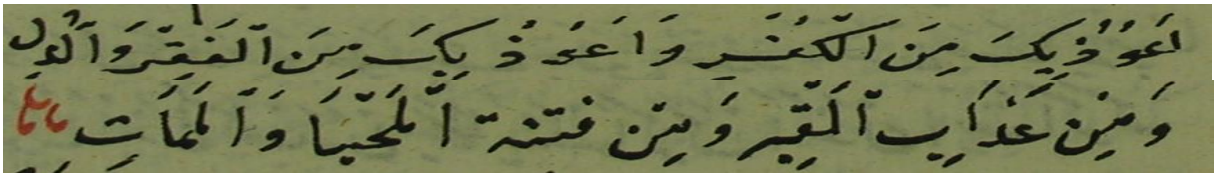
Sonra Rükn-i Şâmî'ye ulaştığında (şöyle) söylesin:

Sonra Yemen rüknüne ulaştığında (şöyle) söylesin:

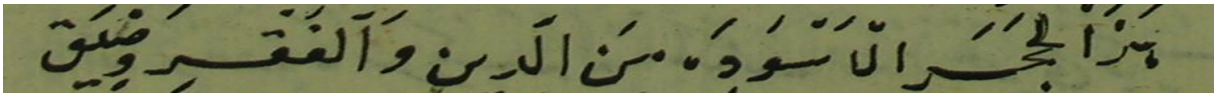

(10)

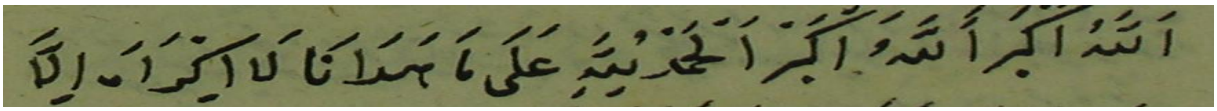
Sonra, yine Hacerü'l-Esved'e geldiğinde (şöyle) söylesin:

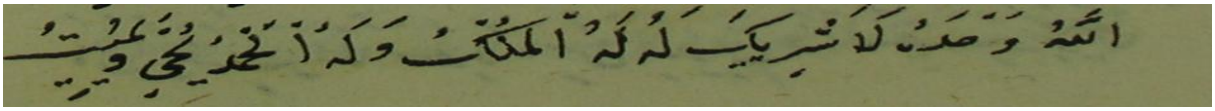

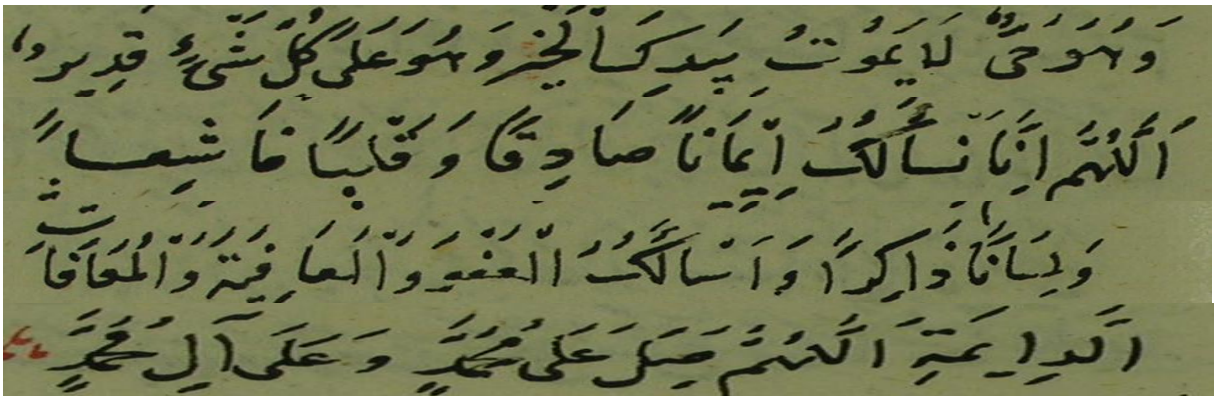
[221b/1]

Bir tavaf, (Kabe'nin etrafında) yedi defa dönülerek yapılır ve üzerine giymiş olduğu (ihramı), koltuğunun altından (dolaştırıp) omzuna koyup hızlıca yürümelidir. (Tavafın) dört (şavtını) yavaş yapmalıdır.ve her defasında Hacerü'l-Esved'e uğraması gerekir, kimseyi incitmeden (Hacerü'l-Esved'e) dokunabilirse dokunsun. Tavafın yedi (şavtını) tamamladığında Hacerü'l-Esved'e (5) dokunup (tavafını) tamamlamış olur. Sonra İbrâhim Makâmı'nda iki rekat namaz kılmalıdır. Eğer orada namaz kılmayı başaramazsa, hangi mescitte bulursa (namazını) orada kılmalıdır. Sözünü ettiğimiz bu tavafa "Kudüm Tavafı" derler, Bu (tavaf) dışarıdan gelene sünnettir. Orada (10) yaşayan kişinin bu tavafı yapmasına gerek yoktur. Oradan Safâ'ya çıkmalı, sonra (da) Kabe tarafına yönelmelidir ve (şöyle) söylemelidir:

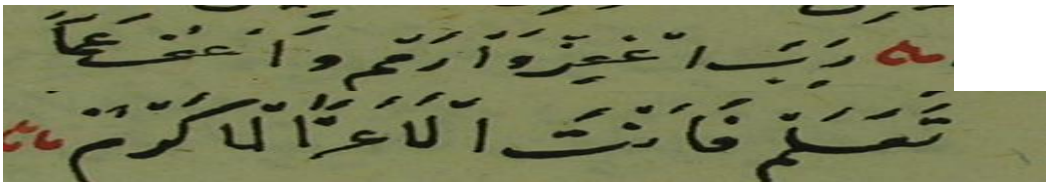

[222a/1]

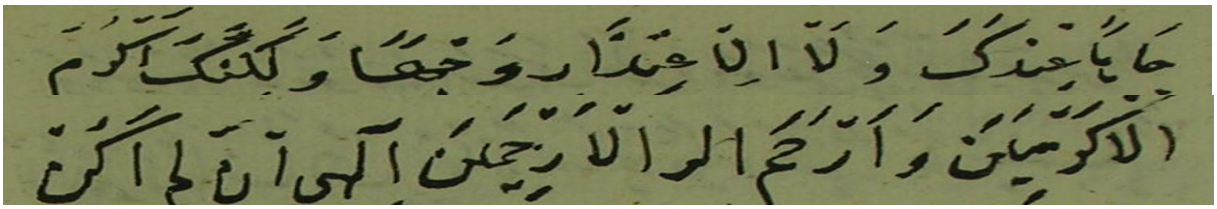
Sonra, Safâ'dan (5) inip Merve tarafından Mîl-i Ahzar'a kadar hızlıca yürümelidir, o Mîl'in ortasında hızlıca yürümeli ve yürürken (şöyle) söylemelidir:

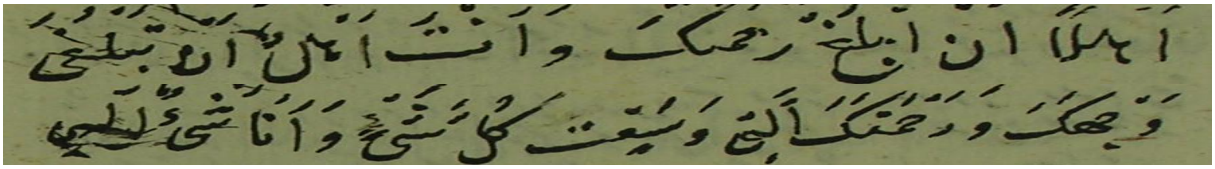

Sonra yine Merve'ye çıkıp Kabe'ye yönelmelidir. Safâ'da ne yaptıysa orada da aynısını yapmalı ve aynı (duâyı) okumalıdır. Yedi defa bu şekide yapmalıdır. Ondan sonra Mekke'de (10) gönlünün dilediği kadar tavaf edebilir. Sonra imam, Mekke'de Arife'den bir gün önce, Buğday günü (insanları) hutbeye çağırır ve (onlara) Hac davranışlarını anlatır. Buğday günü Mina'ya gider ve (şöyle) söyler:

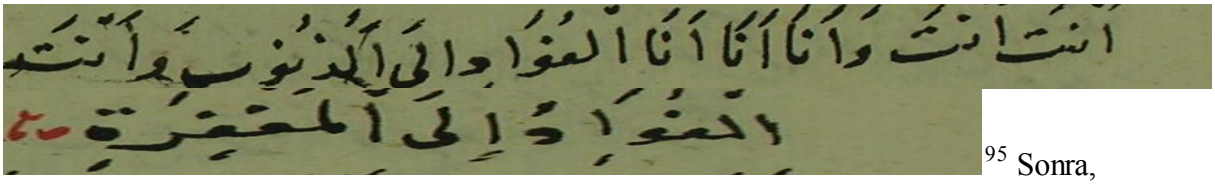

[222b/1]

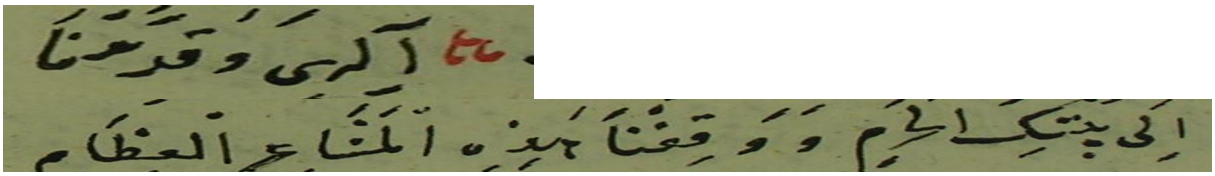

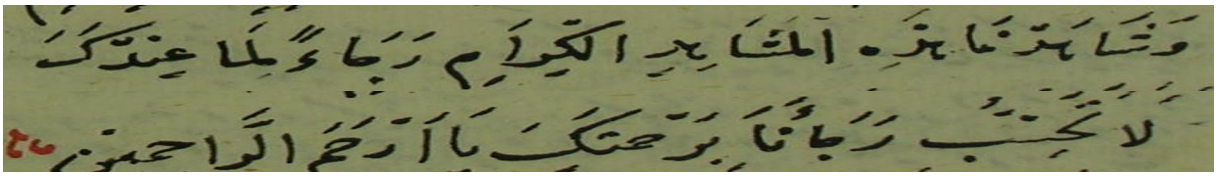
(5)

[95] Sonra, Arafât'a vardığında karanlıkta sabah namazını kılsın. Arefe gününde namaz kıldıktan sonra Arafât dağına çıksın (ve) (şöyle) söylesin:

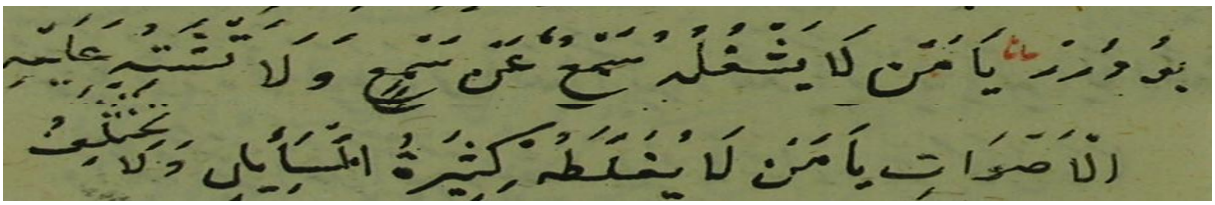
(10)

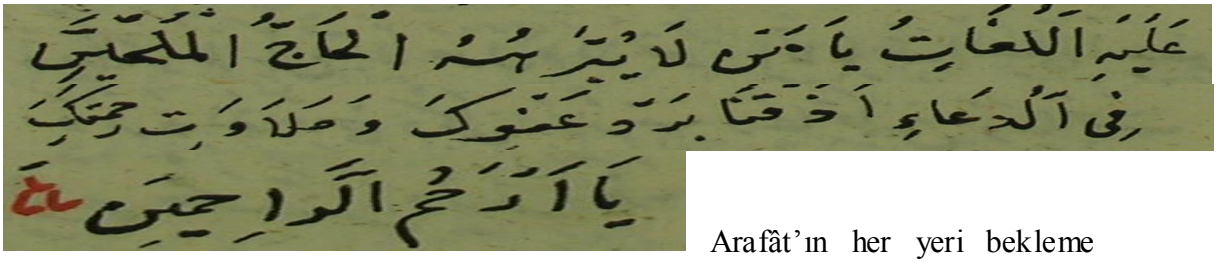
İmam Arafât dağının üzerinde bir hutbe daha okur ve halka öğütler verir. Sonra öğle vakti olduğunda öğle namazını ve ikindi **[223a/1]** namazını birlikte kılmalıdır, bir kez ezan okuyup, iki kez kâmet getirmesi gerekir. (Namazı), imam kıldırdığında (her) iki namazı da birlikte kılması, tek başına kılacak olursa öğle (namazını) öğle vaktinde ve ikindiyi ikindi vaktinde kılması gerekir. Haccetmeyen kişinin de yalnız ya da imam ile birlikte olması (fark etmeksizin); (her iki koşulda da), (namazını) vakti vaktine kılması gerekir. **(5)** Sonra Mevkit denilen yere varıp orada Cebelü'r-Rahme'nin önünde durmalı, orada Hızır peygamberin Mûsâ'ya öğretmiş olduğu şu duâyı

95

okumalıdır:

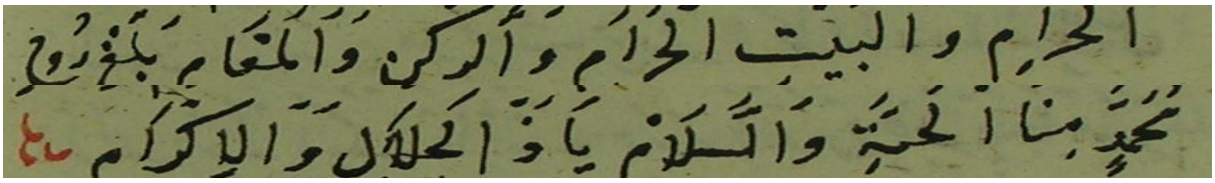
(10)

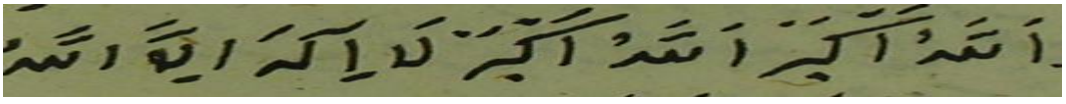
Arafât'ın her yeri bekleme yeridir; (fakat) Batn-ı Urene diye bir yer vardır, orada [223b/1] kesinlikle beklememek gerekir. Güneş doğuncaya kadar Arafat dağında beklemeleri gerekir. Sonra Müzdelife'ye gelip, Kuzah denilen yerde konaklamalılardır. İmam, akşam ve yatsı namazlarını bir ezan ve bir kâmet ile kıldırmalıdır. Sonra şu duâyı okunmalılar:

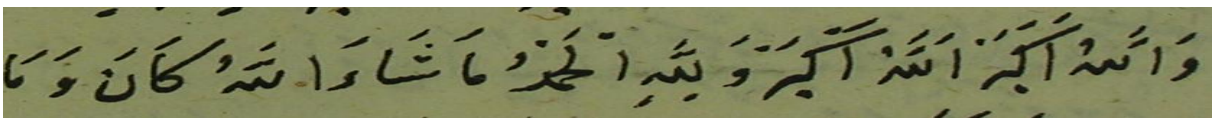

(5)

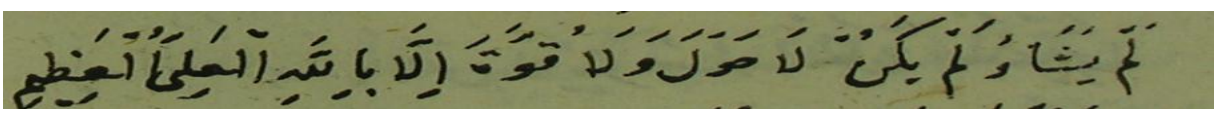

Sabah, karanlıkta, sabah namazını kıldıktan sonra tekbîr getirip (şöyle) söylemeliler:

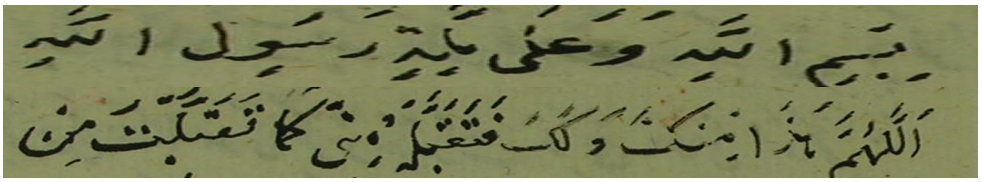

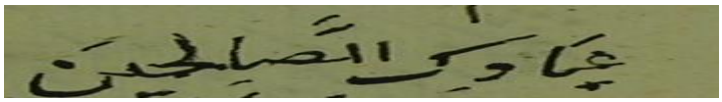

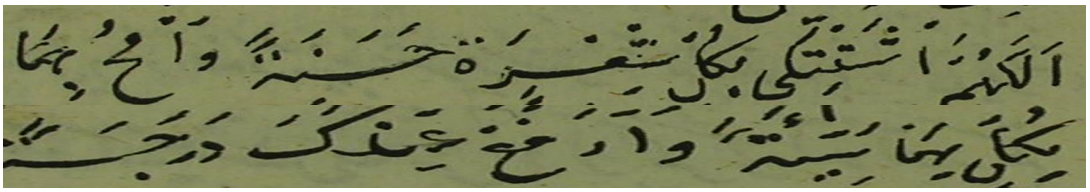
(10)

Müzdelife de, her yerinde beklenilebilecek, duâ edilecek ve dilekte bulunulacak bir yerdir; fakat Vâdî-i Muhassar'a denilen yerde beklememek gerekir. Sonra, (gökyüzü) iyice aydınlandığında Minâ'ya gidip küçük top gibi (bir) taş [224a/1] atmalıdır. Batn-ı Vâdî denilen yerden başlayarak yedi taş atmalı (ve) her (taş) atışında bir defa tekbîr getirmelidir. Kurban keserken (şöyle) söylemelidir:

(5) Sonra, saçını tıraş etmeli ve (şöyle) söylemelidir:

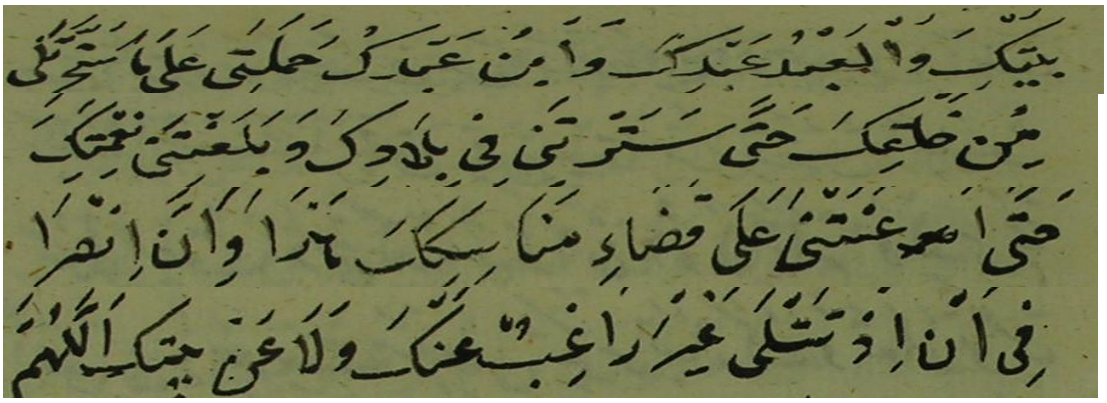

(Bu duâyı) saçını tıraş etmeden okursa da vacip olur; ama tıraş edip (okumanın) sevâbı daha çoktur. Bununla birlikte kıyafet giymek, saçını yıkamak ve taramak, (10) bit öldürmek, tırnak kesmek (de) helâldir; ancak hanımıyla yakınlık kurmak helâl değildir. Sonra, Mekke'ye gitmeli, bayram günü ya da ertesi gün yedi kez tavâf etmelidir. Yiyecek bulmak için Safâ'dan Merve'ye giderse [224b/1] ağır yürümemelidir. Bu tavafa, *"Ziyaret Tavafi"* derler. Bu tavaf farzdır. Bu tavafı yapmazsa haccı bâtıl olur. Bu tavafta da önceki tavafta da duâları okuduktan sonra hanım helâl olur. (5) Bayram ertesi (bayramın ikinci günü) öğleden sonra yürüyerek gidip, üç defada yedişer yedişer (toplamda) yirmi bir taş atmalı, sonraki (üçüncü) gün de yirmi bir (taş) atmalıdır. Önünde sonunda hepsi (toplamda) yetmiş taş olur.

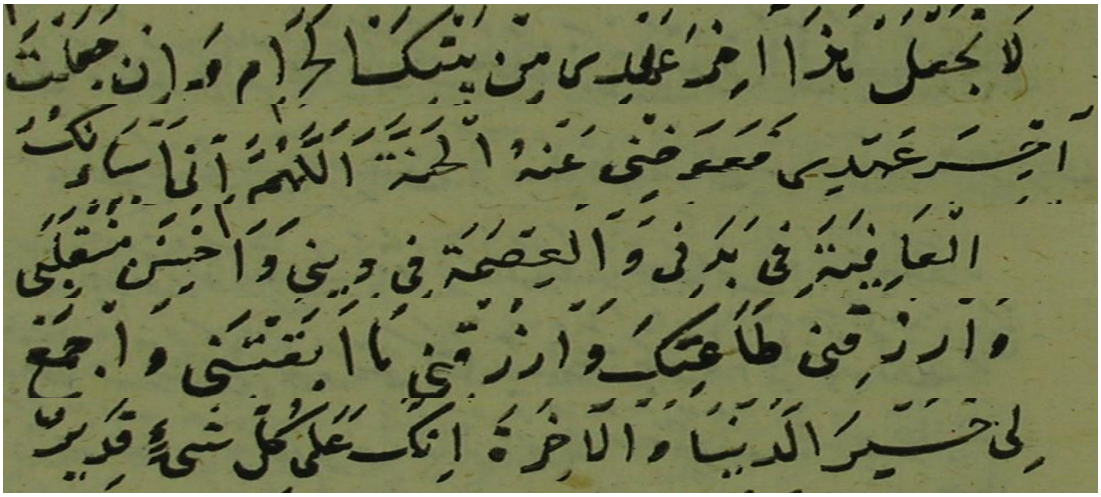
Taşları yayan bekleyip atmaları daha iyidir. Sonra Mekke'ye gelinip tekrar yedi kez (Kabe'yi) tavaf etmek gerekir. Bu tavafı (veda tavafı), (10) (Mekke) dışından gelenlerin kılması vaciptir. Orada ikamet edenlerin bu tavafı kılmalarına gerek yoktur. (Tavaftan) sonra Zemzem kuyusundan çok su içip, Kabe'de Mültezem denilen yere gitmelidir ve orada bekleyip ağlayıp yalvarmalı ve (şöyle) söylemelidir:

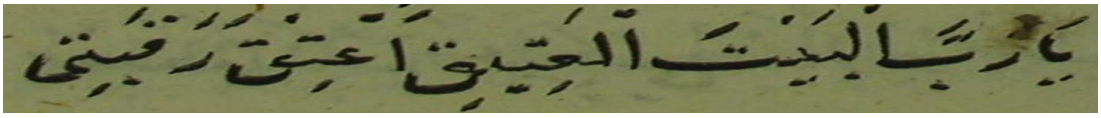
[225a/1]

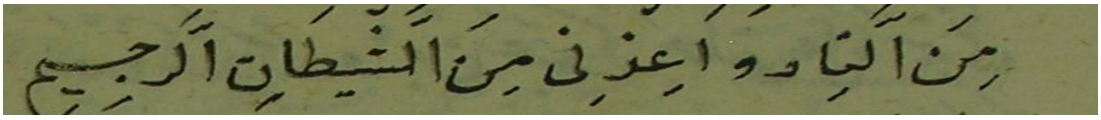
(5)

(10) Mültezem denilen yer Hacerü'l-Esved ile (Kabe'nin) kapısı arasındadır. (Burada edilen) duâ elbette kabul olur. Duâ okuduktan sonra karnını Kabe'nin duvarına yapıştırmalı ve ağlamalıdır.Ağlarken (şöyle) söylesin:

[225b/1]

Sonra, Kabe'yi esenleyip geri geri yürümelidir. Ayrılığın (vermiş olduğu üzüntüden dolayı) inleyerek eğilerek (orayı) terk etmeli ve (evine dönmek üzere) yola çıkmalıdır.

Haccın durumları ve hadîsin manası tamamlandı. Tanrı Ta´âlâ ve Tebâreke'nin yardımı (5) ile sözümüzde durduk. Musannif (şöyle) söyler: Elli tabak Habeşî kağıdı dolusu mana yazdık. Hepsi bir hadîs manasıdır. Bu kitaba bakan birisinin elbette imânı ve insâfı vardır. Arap dilinde (dahi) böyle bir kitabın hazırlanmadığı kabul edilmelidir. Bu nedenle övgüler, duâlar, takdirlerle (bu kitabın) musannifini sevindirelim. (10) Bu kitabın […]sı Türk diliyledir. Bu kitap, tüm Arap dilinin tacını takar, Arap dilinde yazılmış kitaplar, (benim yazmış olduğum) bu kitabın ancak rikabıyla yarışabilir. Fakîhin ruhu bu kitabındır. Tanrı Ta´âlâ, [226a/1] candan esirgemeye yarayan bu maşukı, yeni yetme, pis bakışlıların eline vererek, bu masumlardan uzak, latif kitabı yıprattırırsa Mahdum'un (bendenizin) düşmanı Mustafâ'nın davacısıdır. Çok akıllı ve devletli birisi yüceliğinden yüz yıl ömrü olursa, müderrisler ve ulular hizmetinden ayrılmazsa (5) onun eline bu latif bahislerden girsin; bir kir girmesin. O hâlde, bu sermayeyi (kitabı), herhangi birinin eline vermek haksızlık olur. Birkaç mesele ve birkaç öğüt ile bu kitabı tamamlarız. "*İnşallâhu Taâlâ*".

Şimdi bu kitabın sonunda gönül ferahlatmak için birkaç mesele yazalım. Böylelikle kişinin görüşüyle (10) ve kişiye yüzsüzlüğü huy edinip, cahilliklerini ilim yerine koymak isteyenlere bunları sorup, (bu kişileri) yok etmek, (onlarla) alay etmek gerekir. Böyle kişileri yok etmek gazâdır. "*vallâhi'm-müfiku*"[96].

Mesele: Birisi (yanında) nâfe içinde [226b/1] misk taşısa ve (bu şekilde) namaz kılsa namazı reva mıdır; değil midir? (Cevap): Eğer nâfe, yeni ise (namazı) bâtıl; eski ise dürüsttür. (Nâfe) yeni olduğunda kirli (olarak) taşımış kabul edilir. Bir dirhemden fazla olduğunda: Birisi namaz içindeyken (üzerinde) bir dirhemden (5) fazla kir taşırsa namazı reva değildir. (Nâfe) eski olduğunda korur, tabaklanmış gibi olur. Bu nedenle revadır.

Mesele: Birisinin eteğine it yapışırsa (o) elbiseyle namaz kılmak reva mıdır; değil midir? (Cevap): Eğer elbisesine oynayarak yapıştıysa (elbiseyi) ıslatmış olur, kirletir. Öfkelenip yapıştığında dişiyle yapışır, (10) dişindeki o ıslaklık azdır, (elbiseyi) kirletmez.

Mesele: Suyun (nerede olduğunu) bilen birine teyemmüm edip namaz kılmak reva değildir. And içip, andında durmayan birisinin ya bir kul azat etmesi ya on kişiyi sabah akşam doyurması ya da on kişiyi [227a/1] giydirmesi gerekir. Eğer hiçbirine gücü yetmiyorsa üç gün oruç tutması gerekir. Bu hükmü öğrendikten sonra bilinsin ki: Birisi su bulamaz (ve) teyemmüm almak isterse; fakat (başka) birisi ona su verirse onun teyemmümü reva değildir, o suyla abdest alıp (5) (namaz) kılması gerekir. Andı bozulan birisi azad edecek kulu olmadığı için oruç tutmak isterse; birisi ona:

[96] "Allah iyileştirendir.".

“Al, azad et.”, diye ona bir kul bağışlarsa, o kulu kabul etmeyip oruç tutması revadır. Teyemmümde suyun bulunduğu andan itibaren teyemmüm bâtıl olur; fakat kul bulundu diye oruç bâtıl olmaz. (10) Andını bozan kişinin (kendi) malı olmadığı için onun mülkü (kulu) sayılmadı; zira kabul etmedi.

Mesele: Birisi, suyu olduğunu unutup teyemmümle namaz kılarsa, sonra (suyu olduğunu) hatırlarsa (kılmış olduğu namaz) revadır. Birisi âbdest alırken bir kolunu yıkamayı unutup (bu şekilde) namaz kılarsa, [227b/1] sonra (bir kolunu yıkamadığını) hatırlarsa namazı reva değildir; çünkü suyu unuttuğunda toprağı suyun yerine koydu; fakat kolunun yerine bir şey koymadı.

Mesele: Birisi, Kur’ân’da diyecekken:

derse (de) namazı dürüsttür; (fakat) (5)

dediyse namazı dürüst değildir. Çünkü *“zâlike”* Kur’ân’da vardır; *“zâke”* (ise) yoktur.

Mesele: Birisi, namaz içinde uçkurunu bağlarsa namazı bâtıldır; uçkurunu çözerse namazı revadır. Birisi, namaz kılarken atını dizginlerse, namazı bâtıl olur ve (10) atının başından yularını alırsa namazı revadır. Çünkü (uçkur) çözmek ve yular almak tek el ile olur, az iştir; fakat (uçkur) bağlamak ve (atı) dizginlemek çok (iştir). reva olmaması gerekir.

Mesele: Birisi namazda iki kez rükû etse namazı revadır; (fakat) [228a/1] üç kez secde etse namazı reva değildir. Çünkü rükû esas ibâdet değildir, namazda ayakta beklemek neyse rükû (da) odur. İki kez rükû eden kişi namazda çok fazla beklemiş gibi olur; ama secde başlı başına ibâdettir. (5) Yani, namaz dışında Kur'ân secdesi ve Sehvî secdesi gibi. Öyleyse çok fazla secde etmek, başka bir ibadeti namaza eklemek gibidir. Böyle olduğu için reva olmaması gerekir.

Mesele: Birisi, imama uydu, uyduğu imamın Zeyd olduğunu sandı; (fakat) sonra (uyduğu imamın) Amr olduğunu öğrendi, (10) (o kişinin) namazı revadır. Birisi, Zeyd'e uydu; (fakat) sonra (imamın) Amr (olduğunu) öğrendi, namazı reva değildir. Çünkü uyduğu imamı Zeyd sanıp, (Amr'a) uyması batıl olmaz; zira gerçekte uyması gereken imam Amr'dır; fakat (o kişi), Zeyd'e uyarken, (uyması gereken imamın) Amr (olduğu) anlaşılınca [228b/1] kimseye uymamış sayılır. Bu nedenle (kıldığı) namaz reva olmaz.

Mesele: Birisi sabah namazının (yalnız) bir rekâtını kıldıktan güneş doğarsa, (o kişinin) namazı bâtıl olur. Birisi ikindi namazının (yalnız) bir rekâtını kıldıktan sonra güneş batarsa namazı dürüst olur. (5) Çünkü güneş doğduktan sonra (sabah) namazının vakti biter, güneş battıktan sonra (ikindi) namazının vakti devam eder.

Mesele: Birisi, tırnağının içinde kir varken (gusül abdesti geçerli midir, değil midir?): Gusül abdesti alsa, (bu kir) çıkmamış olsa, gusül abdesti alan (kişi) köylüyse cünüplüğü gider, şehirliyse gitmez. Çünkü köylü olan kişinin tırnağının içindeki ya balçık ya topraktır. Bunların (10) ikisinden de su geçer; fakat şehirlinin tırnağının içindeki yağdır. Su ondan geçmediği için cünüplüğü (de) geçmez.

Mesele: Yan yana namaz kılan iki kişiden biri, diğerinin imamı olursa (ve) (buna) her ikisi de niyet ederse, namazları **[229a/1]** reva olur; fakat birisi diğeri için niyet ederse namazı dürüst değildir. Çünkü imamlık niyetini eden (kişi), kendi namazını tamamlamış olur ve Kur'ân okur; fakat (ona) uyan kişi namazını ikinci kişiye uydurur, o da bana(diğerine) uydurur. (böylece) ikisinin de namazı yarımdır.

Mesele: (5) Birisi buğday veya arpa üzerinde secde ederse namazı dürüsttür; fakat darı üzerine secde ederse namazı dürüst değildir. Çünkü buğday ve arpa (yerinde sabit) durur; fakat darı durmaz.

Mesele: Üç kişi (bir) yolculukta (birbirlerine) yol arkadaşlığı yaparlarken su bulamasalar, teyemmüm etseler, namaz kılmak için **(10)** namaza başladıkları vakitte (başka) birisi: "Burada birinize yetecek kadar su var, hanginize gerekiyorsa abdest alsın.", derse hepsinin namazı ve teyemmümü bâtıl olur. Eğer: "Üçünüz de bu suyla (abdest) alsın.", derse namazlarını tamamlamaları gerekir; teyemmümleri geçerlidir.

[229b/1] Mesele: Cünüp bir (erkek), hayızdan arınmış bir kadın ve abdest alamadan ölmüş birisi, bir yerde seferde bulundular, yalnız birine yetecek kadar su bulundu. O su ile cünüp olan kişinin yıkanması gerekir. Çünkü ölüden diri, kadından erkek **(5)** yeğdir. Eğer su ortak olarak kullanılacaksa, (hepsinden) önce ölünün hakkı olur. Çünkü hepsi (kendi) hakkını (bir başkasına) bağışlayabilir; ama ölmüş olan (birisi) hakkını (bir başkasına) bağışlayamaz. (İçlerinden) hangisi (ortak) olacaksa, bu ölenin ölüsü ile (ortak) olmalıdır.

Mesele: Bir erkek ölse, hiçbir malı kalmasa, hanımının çok malı olsa (da) hanımının (erkeği) kefenlemesi gerekmez; **(10)** fakat bir kadın ölse, kefen edecek hiçbir malı

kalmasa, erkeğin (hanımını) kefenlemesi gerekir. Çünkü hayattayken ne geçerliyse, öldükten sonra da aynı şey geçerlidir. Bir kadın, canlıyken ne kadar varlıklı olursa olsun, erkeğin onu beslemesi gerekir. Ölümde de durum böyledir.

[230a/1] Mesele: Birinin iki hanımı vardı (ve): "İkinizden birini üç talakla boşadım.", dedi; (fakat) hangisini (boşadığını) söyleyemeden öldü. O hâlde, iki eşinin de kocasını yıkaması gerekir. İkisinin de (kocalarının) malında hakkı vardır, ikisine de talâk iddeti **(5)** ve vefat iddeti gereklidir. Yani, her birinin dört ay on gün geçirmeleri gerekir. Eğer hayız gören kadınlar ise üçer kez hayız görene kadar dayanmaları gerekir. Her biri yedi ya da on gün beklemesi gerekir. Sonra başka bir erkekle evlenmesi revadır.

Mesele: Dirhem gümüşü olan birisinin bin dirhem de gümüş **(10)** borcu varsa, o kişinin zekât vermemesi gerekir. Birisinin bin dirhem gümüş borcu olsa, birisinden on müdd (ölçü birimi) tahıl getirirse, öşür vermesi gerekir. Çünkü zekât vermek için varlıklı olmak şarttır, borcu olan kişi (de) varlıklı olmadığı için zekât veremez. Öşür vermek için **[230b/1]** varlıklı olmak şart değildir.

Mesele: Birisinin bin dirhem gümüş değerinde kitapları olup, (onları) okursa zekât vermesine gerek yoktur, kendisinin zekât alması gerekir; fakat birisinin bin dirhem değerinde Mushaf'ı varsa, zekât vermesi gerekir, başkasından **(5)** zekât alması (da) haramdır. Çünkü bin dirhem gümüş değerindeki Mushaf'ı bırakıp elli akçelik Mushaf'tan okumak mümkündür; fakat kitap bulunmaz. Bu kitabın müellifi *afâ allâhu anhu:* "Bu iki mesele ile ilgili benim bir düşüncem var.", diye söyler: Yüce insanlar, bu mesele ile ilgili olarak (şöyle) demişler: Muhakkak ki bin dirhem gümüş

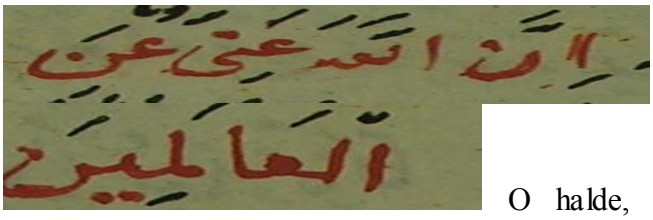
değerinde Mushaf'ı (10) (olan kişiye), malının değeri için değil, (değerli) Mushaf'ı olması sebebiyle zekât vermek gerekmez." Anlaşıldığı kadarıyla (o kişiye) zekât vermemek gerekir.

Mesele: Varlıklı bir boyacı olsa, aspur çiçeği ya da safran satın alsa, [231a/1] üzerinden bir yıl geçtikten sonra kalan malıyla onun zekâtını vermesi gerekir; ama sabun ile çöven (otunun) zekâtını vermesine gerek yoktur. Çünkü bezi, aspur çiçeği ya da safranla boyayınca (boya) bezde görünür; fakat (bez), sabunla ya da çöven (otu) ile yıkandığında (5) hiçbir şey görünmez.

Mesele: Birisi başka birinden zor kullanarak bez satın alsa, sonra aspur çiçeğiyle ya da safran ile (bezi) boyarsa bezin sahibi bezini (geri) alamaz; parasını alabilir; fakat sabun ya da çöven (otu) ile yıkarsa bezini tekrar alabilir.

Mesele: Birisi: "Acaba ben zekâtımı (10) verdim mi; yoksa vermedim mi?", diye ikilemde kalsa, yeniden (zekât) vermesi gerekir. Başka birisi: "Namazı vakti geçtikten sonra mı kıldım; yoksa kılmadım mı?", diye şüpheye düşerse, namazı yeniden kılmasına gerek yoktur. Çünkü insan tüm ömrü boyunca zekât verebilir; fakat namaz kılmanın vakti [231b/1] bellidir. Bu kitabın müellifi (şöyle) söyler: "Bu mesele, şu şekilde olmazsa üzerinde düşünmek gerekir": Bir kişi namazın vakti geçtikten sonra: "Acaba ben o vakti geçmiş namazı kıldım mı; yoksa kılmadım mı?", (5) diye ikilemde kalırsa, o namazı kılınmış sayarlar. Öyleyse vakti geçen namazı kılınmış sayıp, (belirli bir) vakti olmayan zekâtı verilmemiş saymaları doğru olmaz. Bütün musannifler, bu meseledeki farkı bu şekilde söylemişler; fakat ben değersiz (kul), (bu meseleyi) yazarken şu fark ortaya çıktı. (Ben bu farkı şöyle) söylerim: (10)

Zekât vermek için (maddi) gücü yetersiz, yoksul bir insana, yoksulluğundan dolayı hoşgörüyle davranmak gerekir. (Zekât verip vermediğine dair) ikilemde kalmaya gelince, onu tekrar vermek gerekir. Zekât verilmiş olsa bile ikinci defa (zekât) vermekle bir yoksul rahat eder. [232a/1] Öyleyse, kulun güçsüzlüğüne ve yoksulluğuna baktıktan sonra zekâtı tekrar vermek gerekir; fakat namaz Tanrı'nındır.

O halde, kul, kulluk yapmakla yükümlü olduğu için, namazı ikinci defa kılma hususunda düşünmelidir. O mesele (ikinci defa zekât verme hususunda) yoksul (kişilerden) dolayı (05) önceki gibidir (diğer musanniflerin söylediği gibi ikinci defa zekât verir.). Bu meselede (namazı ikinci defa kılma hususunda ise) güçsüz bir kul olması sebebiyle Zenginler Zengini'ne (Tanrı'ya) yalvarır. Bu fark çok güzeldir. Namaz vaktinin geçip geçmediği (meselesi) hakkında bir payı olur. Böyle olduğuna dair Ebû Hanîfe'den rivayet vardır: Şimdi, mahdum, canları feda etmeye yarayan bu mesele (10) hakkında iyi düşünsün.

Mesele: Birisi oruç gününde buğday yerse, bir gün kaza (orucu) tutması ve kefaret vermesi gerekir. Kefaretin ne olduğunu açıklamadık. Eğer buğday ununu yerse bir gün kaza (orucu) tutması gerekir, kefaret vermesine gerek yoktur. Çünkü [232b/1] buğdayı öyle yemek adettir, ununu yemezler.

Mesele: Birisi oruç gününde sadece bir adet buğdayı (çiğnemeden) yutsa orucu bozulur, çiğneyip yutarsa orucu bozulmaz; çünkü (çiğneyerek) yutarsa, (buğday)

dağılır, dişlerinin arasında (buğday) kalır (ve) boğazından aşağıya az miktarda (buğday) iner; (fakat) (5) bütün olarak yuttuğunda (buğdayın) hepsi boğazından aşağıya iner, orucu bozulur.

Mesele: Birisi oruç gününde yaş bir badem yutsa, bir gün kaza (orucu) tutması ve kefaret vermesi gerekir. Birisi yaş bir ceviz yutsa bir gün kaza (orucu) tutması gerekir, kefaret vermesine gerek yoktur; çünkü badem kabuğu ile yenilebilir; (fakat) ceviz kabuğu ile yenilmez.

Mesele: Birisi (10) oruçlu olduğunu unutsa, bir lokma yiyeceği ağzına atsa, çiğnese, çiğnerken hatırlasa, sonra yutsa, bir gün kaza (orucu) tutması ve kefaret vermesi gerekir. Eğer çiğnerken hatırlarsa ve ağzından (lokmayı) çıkarırsa sonra tekrar yutarsa bir gün kaza **[233a/1]** (orucu) tutması gerekir, fakat kefaret vermesine gerek yoktur; çünkü oruç gününde, yemeği çiğneyip, (ağzından) çıkarmadan yuttuğunda kasıtlı olarak yemiş gibi olur, çıkarıp tekrar ağzına koyduğunda iğrenir, çok gönüllü bir şekilde yemiş olmaz, kusuntusunu yemiş gibi olur. Böyle olursa **(5)** bir gün kaza(orucu) tutması gerekir.

Mesele: Birisi: "Allah için bu kadar bu kadar gün oruç tutmak benim üzerime olsun!", derse o kişinin on gün oruç tutması gerekir; fakat: "(Allah için) bu kadar ve (bir) bu kadar gün (daha) oruç tutmak (benim üzerime olsun!)", derse yirmi bir gün oruç tutması gerekir. Kanıtını (açıklamak) güç olduğu için yazmadık.

Mesele: Birisi, bir kez abdest alarak **(10)** beş vakit namaz kılsa, (o kişinin kılmış olduğu namazın) dört vakti dürüsttür, bir vakti bâtıl olur. Yine sadece bir kez abdest alarak beş vakit namaz kılan birisinin, (kılmış olduğu namazın) bir vakti dürüst, dört

vakti nasıl bâtıl olur? Bunun cevabı: O kişi cünüp olsa (ve) [233b/1] gusül abdesti alırken ağzına su vermeyi unuttup sabah namazını kılarsa, biraz oturduktan sonra su içerse (ve) su içmesiyle ağzı arınmış olur (ve) ondan sonra o abdest ile dört vakit namaz kılarsa (kılmış olduğu namaz) dürüst olur; fakat sabah namazını (5) su içmeden önce kıldığı için (sabah namazı) dürüst olmaz. Yeniden (namaz kılması) gerekir.

Başka birinin elbisesine biraz domuz yağı değerse, (o kişi) abdest alırsa (ve) su birikintisinde o yağ yayılmadan sabah namazını kılarsa (namazı) dürüst olur; (fakat) biraz vakit geçip gün doğduğunda o yağ yayılıp avuç içi kadar olursa (ve) o dört vakit namazı (10) o abdest ile kılarsa (namazı) dürüst olmaz.

Mesele: Birisi hanımına: "bugün ben seni üç talakla boşamazsam, sen benden üç talakla boş ol.", dese (fakat) hanımı boşanmak istemese, o yine hanımına: "Bana bin Mısır altını vermen şartıyla ben [234a/1] seni üç talakla boşadım.", dese hanımı: "Gerekmez", derse boş olmaz.

Mesele: Birisi hanımına: "Bugün sen kazanda yarısı helal ve yarısı haram (5) olan bir şey pişirmezsen, benden üç talakla boş ol.", derse, eğer hanımının boşanmasını istemezse, kazana şarap koysun, kaynayınca içine kabuklu yumurta atıp pişirsin.

Mesele: Birisi ağzına bir lokma atsa, başka birisi: "O lokmayı yutarsan, benim hanımım üç talakla boş olsun.", dese, başka biri: (10) " O lokmayı yutmazsan benim hanımım üç talakla boş olsun.", dese (de) ikisinin de hanımlarının boş olmasını istemezsen birkaçını yutsun birkaçını bıraksın.

Mesele: Bir kadın elinde şerbet tutuyordu. **[234b/1]** Kocası (eşine): "Eğer o şerbeti içersen, dökersen ya da (başka) birine verirsen üç talakla boş ol." dedi. Eğer boş olmaması gerekirse, o çanağa biraz pamuk bassın (ve) (hanımı) o şerbeti (öyle) içsin.

Mesele: Birisi: " Filan işi yaparsam, **(5)** kullarım azat olsun, hanımım üç talakla boş olsun ve malımın tamamı sadaka olsun.", dedi. (O kişinin) o işi yapmasını (fakat) hanımının boş olmamasını, mallarının kendinin olmasını ve kullarının azat olmasını dilersen, (öncelikle o kişinin) Hanımına bir *Bâîn Talak* vermesi gerekir. Sonra malını ve **(10)** kullarını hanımına ya da oğluna bağışlaması gerekir. O işi gerçekleştirdikten sonra hanımına kâbin bırakmalıdır. Sonra malını ve kullarını bağışladığı (kişi), ona (malını ve kullarını) geri vermelidir.

Mesele: Birisi (başka) birine: "Eğer ben sendeki hakkımı **[235a/1]** almazsam, hanımım üç talakla boş olsun." der. Bunun üzerine o (da): "Bugün sana hakkını vermezsem hanımım üç talakla boş olsun.", diye karşılık verir. Eğer ikisinin de hanımlarının boş olmamalarını istiyorsan, hak sahibinin (hakkını) güç kullanarak alması gerekir. Eğer (hakkını) vermezse **(5)** (hakkını) zorla (da olsa) alması gerekir.

Mesele: Tazı (ya da) köpek, avladıkları yabanî hayvanın etinden yerse, avlamış olduğu o hayvanın eti murdardır. Doğan, avlamış olduğu yabanî bir hayvanın etinden yerse, (o hayvanın eti) murdar değildir, yenir. Çünkü köpeğin öğrendiği tuttuğu (hayvanın etini) yememesidir, eğer avlayıp, yerse öğrenmemiş olur. ḳuşun öğrenmesi (çağırıldığında) (sahibinin yanına) gelmesidir. Bu nedenle onun **(10)** yemesi zarar vermez.

Mesele: Köpek tutmuş olduğu avın kanını içer; (fakat) etini yemezse tutmuş olduğu av helaldir. Eğer etini de yerse tutmuş olduğu av haramdır; çünkü kanını içip etini bırakması öğrendiğinin kanıtıdır.

Mesele: [235b/1] Bir köpek, avlamış olduğu hayvanın (etini), sahibi (ava) yaklaşmadan önce yerse tutmuş olduğu (hayvanın eti) murdardır; fakat sahibi (ava) yaklaştıktan sonra yerse (tutmuş olduğu hayvanın eti) helaldir.

Mesele: Birisi, yabanî bir hayvanı ok ile vurursa, o yabanî hayvan uzak bir duvara isabet ettikten sonra ölürse onu yemek helaldir; fakat (5) bir atmacaya çarptıktan sonra ölürse onu yemek haramdır; çünkü duvar (da) yer gibidir, yere düşüp (ölse) temiz kabul edilir, duvara isabet ettikten sonra ölürse (de) temiz kabul edilir; fakat atmaca yer gibi değildir, atmacaya isabet ettikten sonra ölen (hayvanın) oktan mı yoksa atmacadan dolayı mı öldüğü bilinmez.

Mesele: Birisi, boğazlamak için bir koyunu (10) (yere) yatırsa, eline bıçak alıp *"Bismillâhi"* dedikten (sonra) o bıçağı bırakıp eline (başka) bir bıçak alsa, (o kişinin) o koyunu *"Bismillâhi",* demeden boğazlaması helaldir. Birisi, eline bir ok alsa (ve) *"Bismillâhi",* dese, (oku) atacağı vakitte, o oku (elinden) bıraksa, (sonra) eline başka bir ok alsa (ve) *"Bismillâhi",* demeden [236a/1] okunu atsa, o ok yabanî bir hayvana isabet ederse (ve) hayvan ölürse o hayvanın (etini) yemek helal değildir; çünkü bıçağı tutarken denilen *"Bismillâhi"* koyun üzerine söylendiği için bıçağı değiştirmiş olsa da olmasa da revadır; fakat ok atarken denilen *"Bismillâhi",* demren üstüneydi, av üstüne (5) sayılmaz. Bu nedenle, (avcı), *"Bismillâhi",* dedikten sonra demren değiştirildiğinde, o av Tanrı adı söylenmeden boğazlanmış olur, kuşkusuz haramdır.

Mesele: Birisi, bir koyunu boğazlamak için getirip, *"Bismilllâhi ve Muhammed Resûli'llâhi",* derse boğazlamış olduğu (koyun) **(10)** murdardır; fakat *"Bismillâhi Muhammed Resûlu'llâhi"*, derse boğazlamış olduğu (koyun) murdar olmaz; çünkü, *"ve Muhammed",* dediğinde bir kimseyi Tanrı ile ortak etmiş gibi olduğu için kuşkusuz murdardır. *"Muhammed Resûlu'llâhi*", dediğinde (Hz. Muhammed'i) Tanrı'ya ortak etmiş olmadığı için, (boğazlamış olduğu koyun) helal kabul edilir.

Mesele: Birisinin, iki kişiye (tutmaları için) bir av [236b/1] bağışlaması dürüst değildir; fakat (o) iki kişiden birine bağışlarsa dürüsttür. (Av) iki kişiye bağışlandığında yakalanmaz; çünkü her birinin tuttuğu (av) diğerinin de olur. Öyleyse doğru olan şudur: Her biri kendi payını almalıdır; ancak bir kişiye bağışlanınca toplu olur. Yani, (5) ikisine birden verilince tutulmaz.

Mesele: Birisi, gebe bir kul satın alsa, karnındaki (bebeği) (başka) birine bağışlaması ya da koyununun karnındaki (kuzuyu) (başka) birine bağışlaması reva değildir; fakat koyunun sırtındaki yünü ya da memesindeki sütü bağışlaması revadır. Çünkü kulun karnındaki çocuğu ya da koyunun karnındaki **(10)** kuzuyu bağışladığı kişi (onları) eline alamaz. Sadece koyunun yünü ve sütü alınabilir.

Mesele: Birisi: "Ben öldüğümde bu bezi filan kişiye verin.", derse, sonra o bezi kestirirse; fakat diktiremeden ölürse, "o bezi verin", dediği kişiye söylemeleri (ve) bezi o kişiye **[237a/1]** vermeleri gerekir. Yine birisi: "Ben öldüğümde şu koyunu filan kişiye verin", dese, sonra (o koyunu) kesse; fakat yemeden ölse, o verin dediği kişiye vermemeleri gerekir. Çünkü bezi kesmekle (bezin) adı değişmez; fakat koyun kesildikten sonra (artık) adı et olur.

Mesele: (5) Bir kadına: "Filan kişi, tam beş yıl önce öldü.", deseler, sonra bu kadın: "Eyvah! Beş yıllık namazım batıl oldu.", dese, nasıl olur? Cevap şudur: Bu kadın o ölen kişinin cariyesidir ve ondan bir küçük çocuğu vardır. Kendi eşini diri sanıp başı açık namaz kılardı, (fakat) beş yıl önce efendisi ölmüştür, bu (cariye) azat olmuş, azat olduğu zaman başı açık (olarak) kıldığı namazı başını örterek (kılması) farzdır.

Mesele: Birisinin annesi ve iki kız kardeşi varsa, **[237b/1]** üçünü bir erkeğe vermeleri revadır. Bu nasıl olur? Cevap şöyledir: İki erkeğin arasında bir cariye vardı (ve) bu cariyeden olan bir çocuk vardı. (Erkeklerin) ikisi de: "Bu çocuk benimdir.", dediler. Şimdi, şeriat hükmüne göre ikisinin de çocuğu sayılır. Sonra bu çocuk büyüdü, **(5)** babaları öldü, o ölen iki babanın (da) iki ayrı kadından birer kızları vardı. Bu cariyenin oğlunun kendi annesini (ve) o iki kız kardeşini bir erkeğe vermesi revadır.

Mesele: Birisi ölse, anne babası bir (olan) kız kardeşini mirasından men eden şey tevehhüttür. Mirası hanımının **(10)** kardeşi alır. Anne ve babası bir olan kız kardeşine mirastan hiçbir şey kalmaz. (Bunun) cevabı şöyledir: Birisi bir hanım aldı, o hanımın annesini de oğluna alıverdi. Sonra, oğlunun o hanımdan bir oğlu doğdu. Kendisinin de **[238a/1]** baba ve annesi bir (olan) kardeşi vardı. Önce oğlu öldü sonra kendi öldü. O oğlanın oğlu hem babasının hanımının kardeşi hem de torunu olur. Bu nedenle (bu kişinin) torunu varken (kız) kardeşine (mirasından) bir şey kalmaz.

Mesele: (5) Üç kızı olan birisi ölse, (Babasının (mirasının) üçte ikisi kızlardan birine kalır; üçte biri de diğer kıza kalır. (İçlerinden) birine hiç (miras) kalmaz. Bunun cevabı şöyledir: Bir kulun birisi hizmetli diğer ikisi azat olan üç kızı olsa, azat olan iki kızdan biri yirmi, diğeri on altın verip (toplam) otuz altın (karşılığında) **(10)**

annelerini satın alsalar, (anneleri) o zaman azat olur. Sonra (anneleri) çok para kazanıp ölürse, malının üçte ikisi yirmi altın verene, üçte biri on altın verene kalır, [238b/1] hizmetli olan kıza hiç miras kalmaz.

Mesele: Birisine hanımından: "Ey er! Ben başka bir erkek ile evlendim. Bana yaşadığın sürece ayda otuz akçe ver.", diye mektup gelse, şeriata göre o da borçlu sayılır, göndermesi gerekir. (5) Bu nasıl olur? Cevabı şöyledir: Birisi kendi kızını, azat olmamış kuluyla, kâbin karşılığında evlendirse, bu kişinin bu kızdan başka mirasçısı olmasa, sonra bu kişi, düşüp ölürse, (bu kişinin) öldüğü saat, bu kul, bu kızın olur, (10) kızın (kulu) olduğu için kız o kuldan boşanmış olur. (Bu kız) iddet süresini geçirip, başka bir erle evlendikten sonra, o kuluna (kendisine) bir şeyler göndermesi için mektup yazar. Şu halde, (şeriata göre) göndermesi revadır.

Mesele: Birisi pazara gitti, kabinli hanımını evde bıraktı, [239a/1] pazardan tekrar evine geldiğinde hanımının şerî (hükümlere göre) kabin ile başka bir er ile evlenmiş olduğunu gördü. Bu nasıl olur? Cevabı şöyledir: Bu hanım gebeydi, eri: "Eğer oğlan doğuracak olursan sen benden üç talakla boş (5) ol", demişti. Eri pazara gittiğinde oğlu doğdu, oğlu doğunca (bu hanım) hem boşanmış hem de iddet süresini geçirmiş olduğu için (başka) bir erle evlendi.

Mesele: Birisi öldü, mirasçıları toplandılar, mirasını paylaşırlarken, bir hanım geldi (ve) o kavme: "Acele etmeyin, ben gebeyim, erkek doğurursam ne bana (10) ne (de) çocuğuma miras kalır; fakat kız doğurursam hem bana hem (de) kıza miras kalır." diye söyledi. Bu nasıl olur? Cevabı şöyledir: Birisi bir kabin ile cariye aldı, sonra o cariye gebe kaldı, efendisi (o cariyeye): "Eğer karnındaki kız olursa, [239b/1] sen

azat ol, eğer erkek olursa olma." diye söyledi. Sonra bu (çocuk) erkek oldu. Eğer kız çocuk doğururursa, anne azat olur (ve) kıza da (babasından) miras kalır; fakat erkek çocuk doğarsa anne cariye olarak kalır, oğlu da kul (5) olur. Böylece babasından miras alamaz. *"va'llāhü a'lemü."*

Nasihat: Mahdum hazretine malum olsun ki Tanrı Teâlâ'nın birliğine, kıyamet gününe, sırata, cehenneme ve cennete inancı olan her bir Müslümanın bu kitapta yazdığımız dinin temeli olan beş (10) farzı bilip, onun dışına çıkmaması gerekir. Tanrı Teâlâ'nın yolunda amel etmek için bu beşini (yapmak) zaten yeterlidir. Mahdumun onu huy edinmesi ve ondan başka bir şeye inanmaması için birkaç öğüt daha yazalım. [240a/1] kuşkusuz ki dünyada saadet ve iyi ad bulmuş kişi, o inançla (kıyamet günü) dirilince ahirette Tanrı'nın hasekilerine ve cennete ulaşacaktır. İyi ad, insanoğluna çok büyük mutluluktur; fakat yiğit (olan) insanların arasında iyi ad (5) kazanmak gerekir, cahillerin arasında iyi ad yoktur, kötü ad vardır. En güzeli dürüst insanların arasında adın iyi olmasıdır; yoksa kötüler arasında çıkan adın değeri yoktur. Peygamber (Hz. Muhammed) hazretinin iyi adı, Tanrı Teâlâ'nın huzurunda, melekler arasında, yüz yirmi dört bin peygamberler (10) arasında ve veliler arasında söylenir. Birkaç, pis kâfirin O'na lakap takmaları ya da O'nu sevmemeleri O'na zarar vermez. Asıl içten bağlı oldukları dürüst insanlardır; hilekârlarla [240b/1] aldatıcılara itibar edilmez. Şimdi mahdum-zadeye malum olsun: Birinin adı ulema içinde iyi olmalıdır. Yaratılanların içinde bunlar (ulema) gibisi yoktur. Tanrı'nın buyurmadığı, uygun görmediği şeylere inanılmadığı zaman ad iyi olur ve (5) (bunlara) inanmak dinsizliktir, (o zaman) ulema arasında (da) adı kötü olur. Ulema içinde adı kötü olanın, Tanrı Teâlâ'nın huzurda (da) adı kötüdür, cennetten nasibini alamaz ve

didardan (da) mahrum olur, talihsiz olur. Şu halde, kim adının iyi olmasını dilerse ilk olarak Tanrı'nın (10) birliğine inanmalıdır. O'nun (Tanrı'nın) birliğini kimse vücut gözüyle görmedi, peygamberi (Hz. Muhammed'i) ya da O'nun mucizelerini, davetlerini görüp ağzından öğütlerini işitmedi; fakat Tanrı'nın birliğini ve peygamberin (Hz. Muhammed'in) Hakk'ın resulü olduğunu âlimlerden işitti. Tanrı Teâlâ'nın birliğini [241a/1] Peygamber'in (Hz. Muhammed'in) Hakk'ın resulü olduğunu kabul ettikten sonra beş vakit namaz kılmak her bir Müslümana farzdır. O namazın ilki temizliktir. Nasıl temizlenmek gerekir, abdesti nasıl almak gerekir, namazı nasıl kılmak (5) gerekir? Hangisinin sünnet hangisinin farz olduğunu bilmek gerekir. Bunları bilmeyen talihsizin namazı geçerli değildir; çünkü Hak Teâlâ insanı (yalnızca) yemek ve yatmak için yaratmadı. Eğer; Huda, yemek ve yatmak (için yaratmış) olsaydı hayvanlar, canavarlar, dilsizler, hareket edenler muhakkak ki daha üstün olurdu; çünkü yemek ve yatmak bunlarda çoktur. İnsanı hayvanlardan ayıran ve üstün tutan şeyin namaz olduğunu (10) öğrendik. O namazı yalnızca ulemadan öğrenmek yeterli değildir. İnsanlar (ulemadan öğrendikten) sonra "*"lā ilāhe illallāhu Muḥammed Resūlu'llāh*" demelilerdir. İçerideki (ve) dışarıdaki türlü türlü işleri ulema olmadan bitmez. Eğer alış-veriş yapacaksa, ulema olmadan (o alış-verişin) [241b/1] helal ve haramını bilemez. Esir alırsa, ulema olmadan (o esirin) helal olup olmadığını bilmez. Çocuk yapıp yapamayacağını, ulema olmadan bilmez. Ulema olmadan kul kullanmaz, cariye cariyelenmez. Ulemadan öğrenmedikten sonra artmaz. Kimse, (5) ulemaya sormadan kazançsız olarak (herhangi bir şeyini) yarıya vermez. Ulema olmadan evlenilmez. Ulema desturu olmadan oğlunun ve kızının helalzadeliği belli olmaz. Hasta olduğunda, ulemanın şifa otu olmadan iyileşemez.

Ulemadan öprenmeden vasiyyeti dürüst olmaz. Ulema yardımı olmadan can (10) acısı kolay dinmez. Ulema yardımı olmadan mirasçılarına mal kalmaz. Ulema yıkattırmadan necislik gitmez. Ulema namazı olmadan mezara dahi layık olmaz. Ulemanın Kur'ân okuması ve Kur'ân bereketi olmadan Münkir ve Nekir'e cavap veremez. [242a/1] Ulemanın hatim bereketi olmadan cennete dahi gidemez. Ulemanın dediğini tutmazsa didar dahi göremez. Öyleyse, ulemanın ilmi olmaksızın Müslümanın dini ve duası hasıl olmaz. Bunları öğrendikten (5) sonra (o kişinin) ulema hakkındaki inancı çok sağlam olmalıdır. Eğer (ilim), bütün alemlerin fesadı kadar fesat bir alimden gelirse, (bu durum) onun o ulema hakkındaki inancını pek bozmamalıdır.Güneşin nurunun necis üzerine düşmesiyle, nurunda eksiklik olmaz. (Nasıl ki Tanrı tarafından) yaratılmış olan güneşin nurunda (10) necisten dolayı eksiklik olmazsa, Tanrı Teala'nın sıfatı olan ilim, Allah yolundan sapan birinde bulunduğu için, o ulemaya (da) zararı dokunmaz.Güneşin nuru ister harem ocağında ister sultan sarayında olsun, daima nurdur. [242b/1] İlim de ister haramdan ve günahtan çekinmeyen kimselerde ister çekinen kimselerde olsun,daima Tanrı'nın nurudur. O halde, talihlsiz bir kimsenin nefsinin kötülüğünden dolayı rahatı kaçıp, Tanrı Taala'nın nurunu kötülemesi (doğru) değildir. Ulema tayfasının (5) ne kadar gerekli olduklarını az da olsa söyledik.

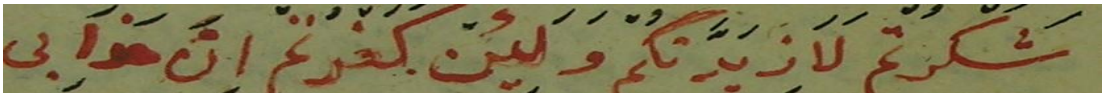
Şimdi dervişler tayfasına gelelim: Bir dervişe inanmak: Dünya dertlerini, istek ve heveslerini içinden attı. Erenlerin kuşağını kuşandı. Gece ve gündüz Tanrı'ya tapmayı kendisine iş edindi. Derviş olmadan önce, beş vakit namazı (10) cemaat ile kılardı, derviş olduktan sonra daha da arttırdı. Başka işe güce dokunmaması gerekir. Peygamberlerin, sahabelerin ve şeyhlerin neler yaptıklarını her zaman ulemaya

sormalıdır. O da geriye kalan namazları ve [243a/1] oruçları gücünün yettiği kadar kılsın ve tutsun. Peygamber aleyhi's-selam tek tek açıklar: "Benim ümmetimdeki dervişlerin gözleri, namaz dışında aydınlık bulmaz, (onlar) namaz kılmanın ve Kuran okumanın dışında huzura kavuşamazlar. (5) Benim nefsimin, kudretinin elinde olduğu o Tanrı hakkı için, onlar, yıkık dökük cemaatsiz mescitlerde beni bulamasınlar ve bunların gözlerinde gözyaşı çok olsun, ağızları gülmek, yemek ve içmekte ısrarlı olsun; ama gece olduğunda kapıları kapasınlar, perdeler assınlar, her bir dost dostuyla yalnız kalsın, benimle yalnız kalsın. (10) Bütün herkes uyurken bunların gözleri açılsın, herkes hazırlıksızken bunlar hazırlıklı olsunlar. Bunlar Kur'an okurken şöyle olurlar: Susamış olan kişi, Zülal gibi soğuk suda o zevki bulmasın ve çok aç olan kişi, güzel yemeklerde [243b/1] o tadı bulmasın. Dervişler bunlardır, hasekiler bunlardır, Tanrı bu kişilerden memnundur. Bu kişilerin de memnun olması için (Tanrı) bu kişilere o kadar versin. Şeriati, imamı ve aydınlığı (kendine) kılavuz yapan kişi Müslümandır. Peygamber aleyhi's-selâm, dünyaya (5) gelmeden önce dünya karanlıkla doluydu, Kur'ân gelmeden önce dünya kötülükle (dolu) idi. Halk, bölük bölük olmuş, kimi taşa, kimi ağaca, kimi ateşe, kimi şeytana tapardı. Birçok kişi dağlarda yaşardı, kimi, "Ben veliyim."; kimi, "Ben Tanrı'nın nayibiyim."; kimi, "Ben Tanrı'yım." derdi. Gayipten haber verirlerdi, (10) Sonra Hak Teâlâ, Muhammed Mustafa'yı gönderdi, Kur'ân mumunu eline verdi, (Hz. Muhammed) geldi, göremeyenlerin gözünü açtı, Tanrı Teâlâ'nın memnuniyetinin ne olduğunu öğretti, hangisinin doğru yol olduğunu gösterdi. [244a/1] Şimdiki zamanda: "Filan şeyin içinde ne olduğunu biz nereden bilelim?", demek yoktur; çünkü Tanrı Teâlâ, dervişin ne olduğunu ve (dervişlik) belirtilerini Kur'ân-ı Kerim içinde bildirdi,

söyledi. Birisi: “Ben dervişim.”, diye iddia ettiğinde , onu Kur’ân (5) mehengine vurmak gerekir. Eğer şeriat içinde tam ayar sayılırsa, (onu) kabul etmek, (onun) eteğine yapışmak ve duasını almak gerekir; fakat şeriat buyruklarına göre basit (ayar) ise (onu) reddetmek, gökte uçuyor olsa bile din aşkına şeriat okuyla yere indirmek gerekir. Peygamber aleyhi’s-selâm’a: “Tanrı Teala nasıl kulları sever?”, dye sordular. (10) Bunun üzerine Resûl aleyhi’s-selâm: “Her kim dinini çok severse Tanrı Teâlâ da onu çok sever.” diye cevap verdi. Öyleyse din için çalışıp çabalamayan kişiden, hâşâ, köpek ve domuz daha üstündür. Birisi, kendi dîni nezdinde sevilen biri mi; yoksa sevilmeyen biri mi olduğunu, [244b/1] dîne söven (ve) dîni kötüleyen birini gördüğünde onu düşman saymalı mı; yoksa saymamalı mı bilmek isterse: Eğer dünyada ondan kuvvetli düşmanı olmazsa eksiksiz (olarak) dîn ehli olduğunu; fakat ona meyilli ise açık açık dinsiz ve imansız olduğunu bilmelidir. Tanrı’nın bilinen vacipleri hep birlikte, (5) dünyada oynamanın ve türkü söylemenin haram olduğuna söz birliği yapıp tanıklık verdiler. Lanetlenmiş bir kimse edep yerini yıkamaz ve kırda şerî kurallara uygun bir şekilde (Tuvalet için) oturamaz. (O lanetli kişi): “Yüz yirmi dört bin peygamber, yetmiş bin sahabe yalan söyler, ben oynarım ve türkü söylerim”, (10) der. Şimdi, onu, Müslüman olan birisi niçin sevsin ve nasıl istesin? Saygısı yoksa türkü söyler gibi Kur’an okusa ne olur, oynar gibi namaz kılsa ne olur? Müslümanlıkta oynamak ve türkü söylemek yoktur; yalnızca namaz kılmak ve Kur’an okumak vardır. Bunun dışında bir [245a/1] Yüce iş şudur: Nefsinin sağlığını, Tanrı’dan (gelen) büyük bir lütuf bilip, o nimetin şükrünü yerine getirmek gerekir. O şükür (ise) ibadet etmektir. Tanrı Teala Kur’an’da (şöyle) buyurmuştur:

(04)

[97] (5) Yani, eğer verdiğim nimet için şükrederseniz, sizi üstün tutarım ve sağlık nimetinin şükrünü ibadetle ederseniz sağlığınızı arttırırım. Uzun ömürlü olmayı ve sağlıklı bir ömür geçirmeyi dileyen herkes, ibadet etmekte ısrarlı olsun. Eğer (10) makamının ondan gitmemesini dileyen birinin, günden güne büyüklüğü artsın, kendisinin aşağısında olanları, elinin altındakileri korusun. Kabir azabını görmemeyi dileyen bir kişi, kuluna, cariyesine (isteklerini) yumuşak (bir şekilde) söylesin. Her kim, (cennetteki) hûrîleri dilerse [245b/1] kendi nikahlı eşine (isteklerini) yumuşak (bir şekilde) söylesin. Her kim, Ebû Bekir, Ömer, Osman, Alî, Hasan ve Hüseyin *Rıdvanullah aleyhim ecmain*'nin Resûl *aleyhi's-selâm*'ın huzurunda onun iyiliğine tanıklık etmelerini dilerse, Resûl aleyhi's-selâm (5) da Tanrı Teala'nın huzurunda ona yardımcı olsun, Tanrı'nın rahmeti, üzerine yağmur gibi yağsın. Müslümanların yaşlılarını baba yerinde ve kır saçlılarını kardeş yerinde, yiğitlerinin, oğullarının kimisini kardeş yerinde, kimisini kendi oğlu yerinde görsün. Hanımlarının kimisini ana yerine, (10) kimisini kız kardeş yerine, kimisini kızı yerine saysın. Bunların hepsi tokalaşarak biraraya gelsin, çabuk öfkelenmesin, (içinden) çabucak atacağını çabuk atmasın, biraz sabrederek atsın ve (kimseyi) incitmeden hayır işi yapsın, kendi nefsi için zahmet çekmeye saysın. [246a/1] Kim kimi incitirse Tanrı için incitsin.

Bu güzel kitabın adı Ahkâmü'l-Akayid'dir. Mahdum, faydaları bin cana ulaşan (bu kitabı) daima (okuyup) üzerinde düşünsün, zevkle, gönlünde saklasın ve kimsenin eline vermesin. (5) Ben zayıf, güçsüz; İki yüz mücellidi, tefsir, hakikat sözlerini

[97] "Hani Rabbiniz şöyle duyurmuştu: "Andolsun, eğer şükrederseniz elbette size nimetimi artırırım. Eğer nankörlük ederseniz, hiç şüphesiz azabım çok şiddetlidir." (İbrahim, 14/7)

çalıştım ve fakihlerin farkına vardım. Bunun gibi sevilen, tertip edilmiş (kitabı), Mahduma uygun gördüm. Bundan sonra (bu kitap) Mahdum hazretinin sevgilisidir, (başka) birinin eline vermesin. (10) Ben zayıf (kulu), her zaman iyilikle ansınlar *"İnşallahu Teala." "El-hamdülillahi Rabbi'l-âlemin temme Ahkâmü'l-Akayid bi-'avi'llahi ve hüsni't-tevfik."* [246b/1] (Temmet bölümü): *"Akâyid" Allah'ın yardımı, cömertliği ve ihsanı ile Cumâdiye'l-âhir ayının başlarında, Cuma günü namaz vaktinde tamamlandı. Yazarı Derviş Muhammed bin Melik Ahmed bin Melik bin Mahmud'u ve onun anne (5) babasını, tüm mü'min ve müslümanları rahmetiyle bağışlasın. (eserin) sahibi ve maliki Derviş Muhammed Bin Melik Ahmed'dir. Allah o ikisini bağışlasın. Kitap Alla'ın yardımıyla H. 891 (10) senesinde Derviş Ahmed bin Melik bin Mahmud tarafından yazıldı."*

DİZİN

Sıra: a/ā/ʿa/ʿā b c ç d e/ė f g /ġ /ḥ/ẖ/h ı i/ī j k/ḳ l m n/ñ o/ō ö p r s/ṣ/ş ş t/ṭ u/ū ü v y z/ż/ẓ/ẕ

A/Ā/ʿA/ʿĀ

āb-dest (<Far āb "su" + Far. dest "el") Namaz kılmadan önce el, yüz, ayak vs. yıkama.

ā. 227a/4

ā.+(ābdest al-) 227a/13, 229a/11, 233b/7

ā.+i 241a/4

ā.+ile 233a/9, 233a/11, 233b/3, 233b/10

[=9]

ābdestsüz (<Far. ābdest + T.+süz) abdest almamış olan.

ā.(kişi) 229b/2

[=1]

ʿAbdu'l-Muṭṭalib (Ar. ö.i.) Hz. Muhammed'in (s.a.v) amcası.

ʿa. 209a/9

[=1]

ʿAbdu'llah (Ar. ö.i) Metinde sözü geçen meleklerden birisini adı.

ʿa. 213b/3, 213b/6

ʿa.+ī 213a/4

[=3]

ʿaceb (Ar.) şüphe bildiren edat.

ʿa. 231a/9

[=1]

ʿacebā (Ar.) şüphe bildiren edat.

ʿa. 188a/1

[=1]

acı (<Uyg.T. [1]āçı-ġ EDPT. 21b) I. bazı maddelerin dilde bıraktığı yakıcı duygu, tatlı karşıtı.

a. 203a/7, 203b/2

[=2]

II. üzüntü, dert, ıstırap.

a.+sı(cān acısı) 241b/10

[=1]

acılıḳ(<acı+lıḳ <Uyg.T. [2]açı-ġ+lıḳ EDPT. 23b) acı olma durumu, tatsız olma.

a.+ı(acılığı) 203a/11, 203b/13

[=2]

ʹācizlıḳ (<Ar. ʹāciz + T. +lıḳ) güçsüzlük, çaresizlik.

ʹā.+uñ(ʹacizlıġuñ) 191a/3

[=1]

aç (<E.T. aç EDPT. 17a; <Orh. T. āç TEKİN 2000: § 45) tok olmayan, aç.

a. 243a/13

[=1]

aç-(<Uyg. T. aç- EDPT. 18b) açmak, bir şeyi kapalı bir durumdan açık duruma getirmek.

a.-dı(gözlerin) 243b/12

a.-dum 186a/12

[=2]

açıl- (<Uyg. T. aç-(ı)l- EDPT. 26b) I. açılmak. (kapalı bir şey için)

a.-a 243a/10

[=1]

II. ferahlık vermek, rahatlatmak.

a.+ıçun(gönül açılmaḳ) 226a/9

[=1]

açlıḳ (<E.T. aç+lıḳ: EDPT. 26a; <Orh. T. āç TEKİN 2000: § 45) aç olma durumu.

a. 187a/7, 204b/12

a.+(belāsı) 206a/1

[=3]

açuḳ (<Uyg. T. [1]açı-ġ EDPT. 21b) acı, ıstırap.

a.+ın(cān açuġı) 206a/3

[=1]

açuḳ (<Uyg. T. aç-(ı)ġ ~ aç-(u)ḳ EDPT. 22a, 22b) açık, kapalı olmayan.

a.+(baş açuḳ) 203a/4,

a.+(başı açuḳ) 186b/9, 237a/9, 237a/11

[=4]

açuklıḳ(<DLT. aç-u-ḳ+lıḳ CTD. III 3; <Uyg. T. aç-(ı)ġ ~ aç-(u)ḳ EDPT. 22a) açık olma, havanın açık olması.

a. 195a/13

[=1]

ad (<ET. [1]āt EDPT.32b; <Orh. T. āt TEKİN 2000: § 45)

ad, isim.

a. 240a/2, 240a/3, 240a/5, 240b/3

a.+(yavuz) 240a/5

a.+ı 237a/3, 237a/4, 240a/4, 240a/6, 240a/8, 240b/2, 240b/6, 240b/7, 240b/9, 246a/2

a.+ın 240b/6

a.+ın(ad adan-) 203b/2

a.+ınsuz(Tañrı) 236a/6

a.+um 182a/7

a.+uñ 240a/7

[=20]

ada- (<Uyg. T. āt+a- EDPT. 42a; <Orh. T. āt+a- TEKİN 2000: § 45) bir dileğin gerçekleşmesi amacıyla kutsal olduğuna inanılan bir güce niyette bulunmak.

a.-duġın 194b/4

a.-duġum 194b/7

a.-sa(oruç ada-) 194b/1

[=3]

adan- (<Uyg. T. at+a-n- EDPT. 61a; <Orh. T. āt+a-n- TEKİN 2000: § 45) ad almak, ad takınmak.

a.-ınca(ad) 203b/2

[=1]

Ādem (Ar. ö.i.) ilk insan, Âdem Peygamber.

ā. 209a/8

[=1]

ādem (Ar) İnsan.

ā.+i 202b/9, 241a/6

ā.+lerdür 240a/13

ā.+leri 241a/10

ā.+üñ 231a/12

[=5]

ʹadem (Ar.) tas. yokluk, vücudun yokluğu.

ʹa.+ 192a/9

[=1]

ādemī (<Ar. ādem + Ar. -ī) insanoğlu.

ā. 193b/10, 211b/10, 213a/3, 213a/6, 231b/10

ā.+ler 240a/4, 240a/6, 241a/12

ā.+sin 214a/5

ā.+ye 240a/3

[=10]

ʿādet (Ar.) alışılmış olan şey, görenek, usul.

ʿā. 184b/5

ʿā.+dür 232b/1

[=2]

adlu (<ad+lu → <Uyg. T. āt+lıġ EDPT 54b; <ET. [1]āt EDPT.32b) (…) adını taşıyan, adlı

a. 209b/8

a.+sı 213b/4

a.+sına 213b/4

[=3]

ʿafā-allāhu ʿanhu (Ar.) "Allah onu affetsin.".

ʿa. 192b/10, 200b/7

ʿa.+(bu kitāb müellifi) 230b/7, 231b/1

[=4]

āferīn (Far.) beğenme, övgü, sena.

ā.+ler(āferīnler u duʿālar) 225b/9

[=1]

ağaç (<Uyg. T ıġaç~yıġaç EDPT. 79b) ağaç.

a. 199a/2, 205a/3

a.+a(ağaca) 243b/6

a.+ı(ağacı) 209b/6

a.+ı(gül) 203a/13

a.+ındandur(ağacındandur) 209b/7

[=6]

ağır (<Uyg. T. ağır EDPT. 88b) I. ağırlık, tartıda çok çeken.

a.+(ḳıl-) 186b/3

II .(mec.) güç, zor, çetin.

a.+(gel-) 206b/2

[=2]

ağırla- (<Uyg.T. ağır+la- EDPT. 94a) saygı göstermek, yüceltmek, ululamak.

a.-dı 182b/12

a.-duñ 211b/7

[=2]

ağız (<Uyg. T. ağız EDPT. 98a) org. ad. ağız.

ağız birikdür- söz birliği yapmak.

a.+(ağız birikdür-) 214a/6, 244b/5

a.+ı(ağzı) 233b/3

a.+ın(ağzın) 204b/9

a.+ına(ağzına) 232b/10, 232b/13, 233a/3, 233b/1, 234a/8

a.+ından(ağzından) 232b/13, 240b/11

a.+ları 191a/8, 243a/7

a.+umdan(ağzumdan) 191a/11

[=14]

ağla- (<Uyg. T. *ığ+la-~yığ+la- EDPT. 85b) ağlamak, gözyaşı dökmek.

a.-dı 192b/5

a.-mışken 188a/1

a.-ya 225a/12

a.-yu 213b/1, 213b/1

a.-yu(ağlayu-dur) 225a/12

[=6]

āḫiret (Ar.) öteki dünya.

a. 194a/1

a.+de 240a/2

[=2]

aḥkām (Ar.) hükümler

a.+ın 193b/13, 215b/5

[=2]

Aḥkāmi'l ʿAḳāyid (Ar. k.i.) Eserin ismi, "imanın hükümleri, şartları".

a. 246a/13

a.+dür 246a/2

[=2]

Aḥmed (Ar. ö.i.) Hz. Muhammed.

a. 180b/3, 183b/12

[=2]

aḫşam (<Hak. T. xı. yy. aḫşam; <Soğd. γş'm "akşam" EDPT. 96b; <EFar. ḫşapan/ḫşap RÄSÄNEN 1969: 13) gündüzün son ve gecenin ilk saatleri.

a. 207b/8

a.+(namāzı) 223b/3

a.+dan 207b/10

[=3]

aḥvāl (Ar.) oluşlar, durumlar.

a. 212b/7

a.+i 192b/6, 225b/4

a.+in 222a/12

[=4]

aḫżar (Ar.) yeşil

a.+a(mil- i aḫżar) 222a/5

[=1]

aḳ (<ET. aḳ EDPT. 75; <Orh. T. āḳ TEKİN 2000: § 45) renk adı, beyaz renk.

a. 211b/13, 219a/12

[=2]

aḳ- (<Uyg. T. aḳ- EDPT. 77b) akmak, sıvı maddelerin veya çok ince taneli katı maddelerin bir yerden başka bir yere doğru gitmesi.

a.-an 199b/4

a.-dı(ḳan) 213a/10

[=2]

aḳça (<aḳça "beyazımsı" → <aḳ+ça TİETZE 2002: 124b; <aḳça TS. 17b) Osmanlı İmparatorluğu'nda para olarak kullanılmak üzere basılan altın ve gümüş para.

a. 238b/3

[=1]

aḳçalıḳ (<aḳça+lıḳ → <aḳ+ça TİETZE 2002: 124b; <aḳça TS.17b) (…) akça değerinde.

a. 230b/6

[=1]

ʿāḳil (Ar.) uslu, akıllı.

ʿā.+(ol) 194a/8

[=1]

ʿaḳreb (Ar.) akrep, sıcak ve nemli yerlerde yaşayan, kıvrık ve kalkık kuyruğunda zehirli iğnesi olan bir tür böcek.

ʿa.+den 219a/4

[=1]

al (<Uyg. T. [1]al EDPT. 120b) oyun, hile.

a.+a(ala al-) 211a/10

[=1]

al- (<ET. al- EDPT. 124b) I. almak.

a. 227a/7

a.-a 190a/12, 208a/12, 217a/1

a.-dı 212a/3, 212a/5, 212b/10, 227b/10

a.-dı(eline) 235b/10, 235b/11, 235b/12, 235b/13

a.-dılar-ıdı 192a/10

a.-duġı 236b/3

a.-ı(alıvir-) 237b/12

a.-ımaz 231a/7

a.-maz-ısam 235a/1

a.-sa gerek 227a/4

a.-sa(zekāt al-) 230b/3

a.-sun 235a/5

a.-up 200b/4

a.-ur 187a/2, 231a/8, 231a/9, 235a/4

a.-urlar 187a/9

a.-ursa(zekāt) 230b/5

[=27]

II. satın almak.

a.-an(ṣatun) 204a/11

a.-dı 239a/12

a.-dı(ṣatun) 236b/6

a.-dılar(ṣatun) 238a/10

a.-sa 231a/6

a.-sa(ṣatun) 230b/13

a.-ursa(dutu) 241b/1

[=7]

III. evlenmek, eş almak.

a.-dı(´avrat) 237b/11

a.-mış(er) 239a/2

[=2]

IV. miras almak.

a.-maz(mīrāṣ) 239b/5

a.-ur 237b/10

a.-ur(mīrāṣ) 239b/3

[=3]

V. yapılması gerekli olan şeyi yerine getirmek.

a.-dı(ābdest) 227a/13, 233b/7

a.-sun(ābdest) 229a/11, 229a/13

[=4]

VI. hak kazanmak, elde etmek.

a.-a(ḥaḳḳ) 236b/4

a.-a(ṣevab) 190a/13, 190b/1

a.-a(ṣevāb) 190a/13

a.-ası(du´ā) 244a/6

[=5]

VII. örtmek, sarmak.

a.-a(egnine) 219a/13

[=1]

VIII. yoksun bırakmak, uzak tutmak.

a.-ı(alıḳo-) 186a/1

IX. alay etmek.

a.-dılar(ala al-) 211a/10

[=1]

´alā et-teraḫḫī (Ar.) bizzat sonraya bırakmak.

´a.+dür 180b/10

[=1]

aldan- (<al+da-n- → <Uyg. T. [1]al "hile, çıkar yol" EDPT. 120b) inanmak, kanmak.

a.-sañ 180b/1

[=1]

aldanma(<al+da-n-ma → <Uyg. T. [1]al "hile, çıkar yol" EDPT. 120b) inanmamak, kanmamak.

a.-duñ 180b/2

a.-yasın 183b/2

[=2]

´ālem (Ar.) dünya, cihan.

´ā.+inde(ervāḥ) 202b/2

´ā.+ler 242a/6

´ā.+leri(tuḥaf) 187a/6

[=3]

ālet (Ar.) vasıta, araç.

ā.+(ālet edin-) 191b/10

[=1]

´Āli (Ar. ö.i.) Hz. Muhammed'in amcasının oğlu ve damadı, dördüncü halife, Hz. Ali.

´a. 200b/2, 209a/1, 209a/3, 209a/5, 209b/5, 209b/8, 209b/11, 209b/13, 210a/5, 210a/8, 210a/9, 210a/11, 210b/1, 245b/2

ʿa.+nüñ(rażiya'llāhu ʿanhu) 208b/13

[=15]

ʿālim (Ar.) bilgin.

ʿā.+den 242a/6

ʿā.+ler 184a/5, 185b/1, 203b/6

ʿā.+lerden 240b/13

[=5]

Allāh (Ar.) Tanrı.

a. 192a/2

[=1]

Allāhümme er-zuḳna (Ar.) hafızayı güçlendirmek için okunan dua.

a. 204b/4

[=1]

almaḳ (<al-maḳ → <ET. al- EDPT. 124b;) alma, alma işini yapma.

a. 190a/8

a.+(uyan) 227b/11

a.+a(almaġa) 212b/8

[=3]

II.evlenme, nikahlanma.

a.+(er almḳ) 230a/8

[=1]

III. yapılması gerekli olan şeyi yerine getirme

a.+(ābdest almaḳ) 241a/4

a.+(teyemmüm almaḳ) 227a/3

[=2]

alt (<ET. alt EDPT. 130a; <alt <*al+t TEKİN 2003, mak I, 39) bir şeyin yere bakan yanı, üst karşıtı

a.+da 221a/5

el altındaġı halk, tebaa, alt kademedeki kimseler.

a.+ındaġıları(el altı) 245a/11

ḳotluḳ altı: koltuk altı

a.+ından(ḳotluk altı) 221b/2

[=2]

altı (<ET. altı EDPT. 130b) I. sayı ismi. altı sayısı.

a.+dan 213a/13

[=1]

II. sayı sıfatı.

a. 213b/6, 213b/8, 216b/9

[=3]

altı yüz biñ sıf. altı kere yüz bin, altı yüz bin.

a. 211b/10, 213a/5, 213a/7, 214a/6

[=4]

altmış (<ET. altmış< *altı+mış EDPT. 130b) altmış sayısı, altı kere on.

a. 196a/6, 196a/10, 196a/12, 196a/13

[=4]

altun (<ET. altun EDPT. 131a;); altun<āl +tun TEKİN 2003: mak.I, 362) altın.

a. 184b/9, 206a/4

a.+ıla 187a/3

[=3]

ʿamel (Ar.) Bir kimsenin dinin buyruklarını yerine getirmek için yaptıkları.

ʿa. 186a/13

ʿa.+(ʿamel eylemek) 239b/11

ʿa.+(ʿamel ḳıl-) 186a/13, 191b/5

ʿa.+e 193b/13

ʿa.+île 207a/3, 207a/4

[=7]

āmīn (Ar.) "Yâ Rab, duâmızı kabul eyle.".

ā.+(di-) 199b/6

[=1]

ammā (Ar.) ancak, fakat, öyle ki.

a. 184a/6, 185a/4, 185a/8, 186a/2, 186a/3, 186b/5, 188a/11, 188b/6, 189b/7, 193a/6, 194a/3, 194a/5, 194a/9, 194b/9, 194b/12, 195a/1, 195a/1, 196b/6, 196b/8, 197a/1, 197a/7, 197a/9, 200b/5, 201b/2, 201b/8, 203a/5, 203a/8, 203b/8, 208b/12, 210b/6, 215b/4, 216a/12, 218b/2, 219a/6, 220a/3, 223a/12, 225b/12, 226a/3, 226a/7, 228b/10, 229b/6, 230b/7, 230b/11, 231a/8, 232a/2, 232b/7, 233a/13, 240a/4, 240b/12, 242a/12, 242b/4, 243a/8, 243b/4, 244a/12, 244b/4

[=55]

´Amr (<A. ö. i.) Ebu Amr Abdu'r-Rahman bin Amr bin Muhammed Ebu Amr el-Evzai, müctehid imamlardan, muhaddislerin ve fakihlerin büyüklerindendir.

´a. 228a/13

´a.+imiş 228a/9, 228a/10

[=3]

añ- (<ME. añ- POPPE 1938: § 71-5; EDPT. 168a;) I. hatırlamak

a.-dı 227a/12, 227b/1, 232b/11

a.-sa 232b/12.

[=4]

II. söz açmak, bahsetmek.

a.-a(aña dur-) 246a/11

a.-ar-van 215a/12, 215b/2

a.-arsa 215b/1

a.-dı 215a/11,

[=5]

ana (<Uyg. T. ana: EDPT. 169b) anne.

a. 237b/8, 238a/1, 245b/9

a.+ların 238a/9

a.+sı 237a/12, 237b/10, 239b/3, 239b/4

a.+sın 237b/12

a.+sından 239b/5

a.+sını 237b/6

[=11]

aña → zm. ona, oraya ol

anca zm. onca, öyle → ol

ancaḳ (<*a+n+ça+oḳ → <ET. ınça~ınçaḳ <ı+n+ça+oḳ EDPT. 174a;) I. fakat, ama.

a. 211b/11, 213a/9, 231b/8, 233a/1, 233a/5

[=5]

II. yalnızca, sadece

a. 186b/12, 189a/1, 229b/3

[=3]

and (<Uyg. T and: EDPT. 176a) ant, yemin.

a.+(and iç-) 226b/12

a.+ı(andı ṣın-) 227a/5

a.+ın(and ṣı-) 227a/10

a.+ına(andına durma-) 226b/12

[=4]

anda zm. onda, orada→ ol

andak (<*a+n+da oḳ → <ET. andaġ~andaḳ: EDPT. 177a) hemen, o anda.

a. 190b/5

[=1]

andan zm. ondan → ol

anı zm. onu → ol

añla- (<ET. añla-<*añ "düşünce, idrak"+la-: EDPT. 186a) anlamak, idrak etmek.

a.-ya 210b/12

a.-yumazuz 207b/6

[=2]

anlar (<*a+n+lar → ET ol+lar EDPT. 123a) III. kişi zamiri onlar.

a. 215b/1, 243a/5

a.+a 210a/3

a.+dan 200a/12, 206a/10

a.+dandur 181a/5, 181a/6

a.+dur 243a/2

a.+ı 192b/5, 204a/8

a.+uñ 191a/8, 191a/9, 195a/12

[=13]

añma- (<añ-ma- → <ME. añ- POPPE 1938: § 71-5; EDPT. 168a;) söz açmamak, zikretmemek.

a.-sunlar 200a/12

[=1]

añsuz (añ+suz → <Uyg T. añ+sız: EDPT. 190b) ansızın, aniden.

a.+da 186b/7, 191a/2

a.+dan 187a/11

a.+ın 181b/13, 182a/10

[=5]

añul (<Uyg. T. amul ~ amıl ~ amal "yavaş, sakin": EDPT. 160b) yavaş, ağır, sakin.

a.+(ḳıl-) 221b/3

[=1]

anuñ zm. onun → ol

ara (<ET. ara: "arasında " EDPT. 196a; <Orh. T. ara <*ar-a TEKİN 2000: § 193) I.iç, orta.

a.+sında 195b/8, 232b/4, 237b/1

[=3]

II. aralık, mesafe.

a.+sıdur 225a/10

a.+sında 186b/6,

[=2]

´Arab (Ar.) Irak, Şam,, Ceziretü'l-Arab, Hicaz, Yemen ile Mısır'da ve Afrika'nın kuzeyinde bulunan kavmin genel adı.

´a. 209a/10, 209b/3

[=2]

´Arabça (<Ar. ´Arab + T. +ça) Arap dili.

´a.+da 225b/8

´a.+nuñ 225b/10

[=2]

aracuḳ (<ara + cuḳ →<ET. ara: "arasında " EDPT. 196a ; <Orh. T. ara <*ar-a TEKİN 2000: § 193) aracık, dar.

a.+a(aracuġa) 181b/12

[=1]

´Arafāt (Ar. y.i.) Haccın gereği olarak Kurban bayramının arefesinde usulüne göre vakfeye durulan ve Mekke civarında bulunan kutsal dağ.

´a. 207a/4, 223a/12

´a.+(ṭagı) 202a/11, 211b/6, 212b/13, 213b/1, 222b/8, 222b/12, 223b/1

´a.+a 206b/10, 222b/6

[=11]

´Araṣāt (Ar.) Müslüman inanışına göre mahşer günü bütün ölülerin toplanacağı yer.

´a. 206b/11

´a.+(´Arṣa- ı ´Araṣāt) 186b/12

[=2]

´arefe (Ar.) dîni bayramlardan bir önceki gün, arife.

´a.+(´arefe güni) 222b/7

´a.+den 222a/10

[=2]

arı (<ET. [1]ārı-ġ: EDPT. 213a) saf, temiz.

a.+(arı ol-) 194a/9, 235b/7

a.+dur 235b/6

[=3]

arılıḳ (<arı+lıḳ → <ET. ārı-ġ+lıḳ: EDPT. 218b) saflık, temizlik.

a.+uñuza(arılıġuñuza) 204a/11

[=1]

arın- (<Uyg. T. arı-n-: EDPT. 235a) temizlenmek.

a.-mış 229b/1

a.-ur 233b/3

[=2]

ʾārif (Ar.) bilgili, bilen.

ʾā.+ler 193b/10, 213b/10

[=2]

arḳa (<ET. arḳa: EDPT. 215b) bir şeyin sırt durumunda olan yüzeyi.

a.+sındağı 236b/8

[=1]

armaḳlıḳ (<ET. [2]ar- EDPT. 193b; < ar-maḳ+lıḳ) aldatıcı, hilekar.

a. 187a/8

[=1]

arpa (<Uyg. T. arpa: EDPT. 198a) arpa, buğdaygillerden bir bitki.

a. 196a/8, 197a/6, 197b/8, 229a/5, 229a/7

[=5]

ʾarṣā (Ar.) yer, toprak.

ʾa.+(ʾArṣa- yı ʾAraṣāt) 186b/12

ʾa.+sına 206b/11

[=2]

ʾarş (Ar.) dokuzuncu kat gök.

ʾa. 199a/3, 210b/5

ʾa.+ı 199a/1

[=3]

arşun (<arış+(u)n → <DLT. arış CTD. III, 13) yaklaşık 68 cm'ye eşit olan uzunluk ölçüsü, arşın.

a.+ıdı 209a/13

[=1]

art (<ET. art~ard: EDPT. 200b) arka, geri.

a.+ınça 187b/12

a.+umca(ardumca) 182b/8

[=2]

art- (<ET. art-: EDPT. 201b) artmak, çoğalmak.

a. a184a/2

a.-a(dur) 245a/10

a.-ası 191a/6, 216a/9

a.-ası(ol) 196b/13

a.-ısardur 208b/10

[=6]

artuḳ (<ET. art-(u)ḳ: EDPT. 204b) I. çok, fazla

a., 226b/4, 226b/5, 228a/6, 241b/4

a.+dur 189b/2, 189b/3

a.+ırak(artuġırak) 209a/5, 228a/4

a.+ıraḳdur(artuġırak) 189a/13, 189b/1, 189b/1

a.+raḳdur 224a/9

[=12]

II. geriye kalan

a. 242b/13

[=1]

III. başka, gayrı

a. 189a/2, 194b/8, 196b/2,

[=3]

artur- (<art-ur- → <ET. artur-: EDPT. 210a) arttırmak, çoğaltmak.

a.-am 245a/6, 245a/7

a.-dı 242b/10

[=3]

ārzū (Far.) istek, heves.

a.+ma 186a/9

[=1]

aṣ- (<ET. aṣ- EDPT. 240b) asmak, sarkıtmak.

a.-alar 243a/8

[=1]

aṣbur (<Ar. aṣfur) bot. bir bitki türü, yalancı safran.

a.+(çiçegi) 230b/13, 231a/3, 231a/6

[=3]

aṣḥāb (Ar.) Hz. Muhammed'i görmüş ve sohbet etmek şerefini kazanmış olanlar.

a.+larum 200a/5

[=1]

aṣıl (<Ar. aṣl) temel, esas, asıl.

a. 208b/11, 240a/13

[=2]

ʿāṣī (Ar.) karşı gelen, günahkar.

ʿā. 201b/8, 216a/11

ʿā.+(ʿāṣī ol-) 180b/12

ʿā.+yile 191a/7

[=4]

aṣṣı (<Uyg. T. aṣıġ: EDPT. 244b) fayda, yarar.

a.+yla 218b/1

[=1]

aṣṣısuz (<Uyg. T. aṣıġ: EDPT. 244b) faydası olmayan, yararsız.

a. 241b/5

[=1]

aşaġa (<aşaḳ+a → <DLT. aşaḳ CTD. III, 15; EDPT. 259b) aşağı.

a. 232b/4, 245a/11

a.+ları 245a/11

[=3]

ʿāşık (Ar.) seven, tutkun, aşık.

ʿā.+(ʿāşıḳ ol-) 182b/5, 182b/6, 183a/1, 183a/1, 183b/3

ʿā.+dur 182b/3

ʿā.+ıvan(dīdār ʿāşıḳı) 180b/3

ʿā.+mıssañ 183a/10

[=8]

ʿāşıḳ-āne (<Ar ʿāşıḳ "aşık" + Far. –āne "layıklık bildiren sıfatlar türetir.") âşık olana yakışır olarak, aşıkça.

ʿā. 204b/1

[=1]ʿ

at (<ET. ^{2}at: EDPT. 33a) at.

a.+a(bin-) 218a/1

a.+ı 218a/7, 227b/10

a.+ın(uyanla-) 227b/9

[=4]

at- (<ET. at-: EDPT. 36a) atmak, fırlatmak.

a.-a 224b/6, 224b/7

a.-a(taş at-) 224a/1, 224a/2

a.-alar 224b/8

a.-ası 235b/12

a.-tı(oḳ) 236a/1

a.-tuġınca 224a/2

[=8]

ata (<Uyg T. ata: EDPT. 40a) ata, baba.

a. 237b/8, 238a/1, 245b/6

a.+ları 237b/5

a.+m 192b/2

a.+muz 202a/3, 202b/4

a.+nuñ 237b/5

a.+sı 205a/5, 237b/10, 238a/5

a.+sınuñ 238a/2

[=12]

atlan- (<ET. at+la-n-: EDPT. 58a) ata binmek.

a.-madın 217b/6

[=1]

ʼaṭṭār (Ar.) güzel kokular, iğne iplik vs. satan, aktar.

ʼ. 203b/4

[=1]

av (<Orh T. ab: Tekin 2000, § 103; <Uyg. T. aw: EDPT. 3b) Karada, denizde, gölde veya akarsularda evcil olmayan hayvanları vurma veya yakalama işi, av.

a. 236a/5, 236a/6

a.+(avlamaḳ) 219b/7

a. +(bağışla-) 236a/13

a.+ından 235b/1

a.+uñ 235a/10

[=6]

āvāz (Far.) ses, seda.

a.+(āvāz vir-) 182a/5, 191a/2, 211b/12

[=3]

avla- (<Orh. T. ab+la- TEKİN 2000, § 103; <Uyg. T. aw+la-: EDPT. 10b) bir avı diri veya ölü olarak ele geçirmek

a.-duġı 235a/5, 235a/6, 235a/7

a.-r 235a/8

a.-yana 219b/8

[=5]

avlamaḳ (<av-+la-maḳ → <Orh. T. ab+la- TEKİN 2000, § 103; <Uyg. T. aw+la-: EDPT. 10b) avlama durumu.

a.+(av) 219b/7

[=1]

ʼavrat (Ar.) kadın, zevce.

ʼa. 195a/7, 195b/3, 196b/1, 196b/8, 197b/1, 197b/2, 197b/4, 197b/4, 198b/1, 198b/3, 224b/4, 229b/1, 229b/9, 229b/10, 229b/12, 233b/13, 234a/2, 234a/6, 234a/13, 234b/7, 237a/6, 237a/7, 237b/9, 239a/3, 239a/8

ʼa.+(al-) 237b/11

ʼa.+a 182a/10, 182b/11, 196b/11, 224a/11, 237a/5

ʼa.+dan 237b/5, 237b/13

ʼavratı ḳarındaşı kayınbirader, hanımının kardeşi

ʼa.+ı (ḳarındaşı), 238a/3

ʼa.+ı 195b/4, 230a/1, 234a/11, 235a/3

ʼa.+ıla 194a/5, 219b/6, 241b/6

ʼa.+ın 195b/7, 238b/13, 239a/1

ʼa.+ına 233b/11, 233b/13, 234a/3, 234b/9, 234b/10, 234b/11

ʼa.+ından 238b/2

ʼa.+ınuñ 229b/9

ʼa.+ıyla 195b/13

ʼa.+lar 195a/12

ʼa.+lar-ısa 230a/6

ʼa.+ların 245b/9

ʼa.+tan 229b/4

ʼa.+um 234a/9, 234a/10, 234b/5, 235a/1, 235a/2

ʼa.+uñ 237b/12

[=63]

ʼavratlıḳ (<Ar. ʼavrat "kadın, zevce" + T. +lıḳ "isimden isim yapma eki") eş yapmak için, evlenmek için.

ʼa.+a(ʼavratlıġa) 238b/6

[=1]

avuç (<Uyg. T. adut: EDPT. 44b) avuç, elin iç tarafı.

a. 184a/10

[=1]

ay (<ET. a:y EDPT. 265a; <Orh. T. āy TEKİN 2000: § 45) I. ay, gök cismi.

a. 194b/11, 195a/3

a.+ı 195b/2, 195b/2

a.+ı(bedr ay) 188b/10

a.+ın 195a/2, 195a/6, 195a/9

[=8]

II. yılın on ikide biri zaman.

a. 196a/5, 207b/2, 207b/4, 207b/11, 207b/2, 207b/11, 208a/4, 210b/7, 210b/9, 215a/4, 230a/6

a.+da 238b/3

a.+ı(Ramazān) 194a/10, 198a/6, 198a/8, 198a/8

a.+ın(Şa´bān) 194b/2

a.+ın(Şevvāl Ẕi'l-ḳa´de) 194b/3

a.+ında(Ramazān) 198a/4

a.+ındandur(Şa´bān) 194b/13

a.+ınuñ(Şa´bān) 194b/10

a.+ınuñ.(Ramazān) 194b/10

[=22]

aya (Uyg. T. aya: EDPT. 267a) avuç içi.

a. (ḳadarınca) 233b/9

[=1]

ayaḳ (<ET. adaḳ: EDPT. 45a) ayak.

a.+(yalın) 203a/4

a.+(yalıñ) 186b/10

a.+ına(baş ḳo-) 203a/12

a.+ların 181a/11

[=4]

ayaḳsuz (<ayaḳ+suz → <ET. adaḳ: EDPT. 45a) ayağı olmayan, ayaksız.

a. 196a/4

[=1]

´ayar (Ar.) Altın, gümüş vb. madenlerden yapılmış şeylerin saflık derecesi.

´a.+ısa 244a/5

[=1]

aydın (<DLT. ay+dıñ CTD. III, 17; <ET. ay: EDPT. 265a) ay aydınlığı, aydınlık.

→ aydıñ

a.+(aydın ol-) 223b/13

[=1]

aydıñ (<DLT. ay+dıñ CTD. III, 17; <ET. ay: EDPT. 265a) ay aydınlığı, aydınlık.

→ aydın

a.+(aydıñ ḳıl-) 186b/3

a.+(aydıñ ol-) 188b/6

[=2]

aydınlıḳ (<ay+dın+lıḳ → <DLT. ay+dıñ CTD. III, 17; <ET. ay: EDPT. 265a) aydınlık.

→ aydıñlıḳ

a.+ı(aydınlığı) 200a/2

[=1]

aydıñlıḳ (ay+dıñ+lıḳ → <DLT. ay+dıñ CTD. III, 17; <ET. ay: EDPT. 265a) aydınlık.

→ aydınlıḳ

a.+(aydıñlıḳ bulma-) 243a/2

[=1]

ʿayıb (<Ar. ʿayb) kusur, utanılacak şey.

ʿa.+larîla 204a/10

[=1]

ʿayıblu (<Ar. ʿayb + T. –lu) kusurlu, ayıplı

ʿa.+(ʿayıblu nefes) 215a/11

[=1]

aylaḳ (<ayla- aylan-; <ayla-ḳ TİETZE 2002: 240b; <ME aylaḳ POPPE 1938: 101-8) başı boş ,avare.

a. 210b/4

[=1]

ayrıl- (<*aḍ- CTD. III , 4; < ET. aḍır-ı-l- <aḍır- EDPT. 68b) ayrılmak,

a.-an 236a/4

a.-dı 206b/8

a.-up 215a/9

[=3]

ayrılış-(<ad-(ı)r-(ı)l-ış → <*aḍ- CTD. III , 4; < ET. aḍır-ı-l- <aḍır- EDPT. 68b;) ayrışmak.

a.-ur 206b/7

[=1]

ayruḳ (<ad-(ı)r-(u)ḳ → <ET. aḍır-(u)ḳ EDPT. 65a) başka, ayrı.

a. 183b/1, 183b/7, 187a/7, 198a/1, 207a/12, 214b/8, 237b/5, 238b/2, 239a/1, 242a/7, 242b/11

[=11]

II. başkası

a.+sı 239b/13

a.+uñ(ayruġun) 188b/4

[=2]

III. bundan sonra, bir daha.

a. 191b/1, 210b/2

[=2]

az (<ET. az: EDPT. 277a) alışılmış olandan, umulandan ya da gerekli olandan eksik, az.

a. 195b/8, 214a/9, 227b/11, 232b/4

a.+(az eyle-) 199a/8

[=5]

az- (<ET. az-: EDPT. 279a; <Orh. T. āz- TEKİN 2000: § 45) yoldan çıkmak, şaşırmak.

a.-ar(ısa) 198a/8

[=1]

ʿaẕāb (Ar.) büyük sıkıntı, eziyet.

ʿa. 191a/7

ʿa.+(ʿaẕāb+ḳıl) 183a/8

ʿa.+a 214b/11

ʿa.+dan 184b/12

ʿa.+ı 191a/6

ʿa.+ın(gūr ʿaẕābı) 245a/12

ʿa.+lar 184b/10, 200b/13

[=8]

azacuḳ (<az+acuḳ → <ET. az: EDPT. 277a) biraz, birazcık.

a. 233b/6

[=1]

āzād (Far.) kurtulmuş olan, hür.

ā. 195a/11, 195a/11, 195a/12, 238a/9

ā.+(eyle-) 196a/2, 226b/12

ā.+(İtmek) 196a/5

ā.+(ḳıl-) 227a/5, 227a/7

ā.+(ol-) 184b/13, 234b/5, 237a/10, 238a/11, 239b/1, 239b/3

ā.+(olma-) 234b/8, 239b/1

ā.+dur 238a/9

[=18]

āzādlıḳ (<Far āzād "hür" + T. +lıḳ) hür olma vakti gelmiş olan.

a.+ı(āzādlıġı) 237a/10

[=1]

āzādsuz (<Far āzād + T. +suz) hür olmayan.

a. 238b/6

[=1]

ʿaẓamet (Ar.) büyüklük, ululuk.

ʿa.+in(bil-) 191b/1

ʿa.+üm 189b/10

ʿa.+ümi 185a/12

ʿa.+üñ 199a/3

[=4]

āzife (Ar.) Kıyamet.

ā.+(āzife gicesi) 202b/1

[=1]

ʿaẓīm (Ar.) büyük, ulu.

ʿa.+raḳdur 193b/9

[=1]

aẕīne (Ar.) I. cuma gecesi.

a.+(aẕīne gicesi) 202a/13

[=1]

II. bayram günü

a.+(aẕīne güni) 215a/5

[=1]

ʿazīz (Ar.) saygın, muhterem.

ʿa. 206b/3, 246a/2

[=2]

azmaḳlıḳ (<az-maḳ+lıḳ → <ET. az-: EDPT. 279a; <Orh. T. āz- TEKİN 2000: § 45) doğru yoldan çıkma durumu.

a. 187a/9

[=1]

azuḳ (<DLT. azuḳ: CTD. III 18) yiyecek, azık.

a.+ları 211a/7

a.+uñ(azuġuñ yoḳ) 211a/7

[=2]

B

bāb (Ar.) bölüm, kısım.

b. 194a/5, 200b/8

b.+ıdur 194a/5

[=3]

bābü´s-ṣavım (<Ar. bāb + Ar. ṣavm) oruç kısmı, oruç bölümü.

b. 194a/4

[=1]

bādiye (Ar.) çöl, kır.

b.+de 182a/9

b.+ye 182a/10

[=2]

bādām (Far.) badem.

→ badem

b. 232b/6

[=1]

bādem (<Far. bādām) badem.

→ bādām

b. 232b/9

[=1]

Bagḋād (Ar.) Bağdat şehri.

b. 212a/12

b.+(şehri) 212b/6

[=2]

bağışla- (<ba-ġ+(ı)ş+la- → <ET. ba-ġ+(ı)ş+la- EDPT. 321b;<ba-ġ+(ı)ş GABAIN 2007: § 64; <Orh T bā "bağlamak" TEKİN 2000: § 45) I. bir mal veya hakkı karşılık beklemeden birine vermek.

b.-dı 227a/6

b.-duġı 234b/12

b.-dum 214a/1

b.-nan 236b/2

b.-r 236b/7, 236b/7

b.-rsa 236b/8

b.-sa 236b/1

b.-sa(av) 236b/1

b.-sun 234b/10, 234b/12

b.-yu(bağışlayu bil-) 229b/6

[=12]

II. affetmek.

b.-dı 213b/7

b.-duḳ 212a/2

[=2]

bağışlamak (<ba-ġ+(ı)ş+la-mak → <ET. ba-ġ+(ı)ş+la- EDPT. 321b ;<ba-

ġ+(ı)ş GABAIN 2007: §64; <Orh T bā "bağlamak" TEKİN 2000: § 45) bir mal veya hakkı karşılık beklemeden birine verme durumu.

b. 229b/7

[=1]

bağışlan- (<ba-ġ+(ı)ş+la-n- → <ET. ba-ġ+(ı)ş+la- EDPT. 321b;<ba-ġ+(ı)ş GABAIN 2007: §64; <Orh T bā "bağlamak" TEKİN 2000: § 45) bağış olarak verilmek, bağışlanmak.

b.-an 236b/10

b.-up(tevfīk) 216b/13

[=2]

bağla- (<Orh T bā "bağlamak" TEKİN 2000: § 45; <Uyg. T. ba-ġ+la- EDPT. 314b; <DLT. ba-ġ+da- CTD. III, 63) I. bağlamak, bir şeyi bir yere tutturmak.

b.-dı(ilersügin) 227b/7

[=1]

II. kapamak.

b.-dum 186a/13

[=1]

bağlama- (<ba-ġ+la-ma- → <Uyg. T. ba-ġ+la-: EDPT. 314b; <Orh T bā "bağlamak" TEKİN 2000: § 45) I. bağlamamak, bir şeyi bir yere tutturmamak.

b.-ya 239b/13

b.-yayıduñ(gönül) 182b/9

gönül bağlama- sevmemek, âşık olmamak.

[=2]

bağlamaḳ (<ba-ġ+la-maḳ → <Uyg. T. baġ+la-: EDPT. 314b; <Orh T bā "bağlamak" TEKİN 2000: § 45) bağlama.

b. 227b/12

[=1]

bağlan- (<Uyg. T. baġ+la-n: EDPT. 315a; <Orh T bā "bağlamak" TEKİN 2000: § 45) bağlanmak,

b.-mış(iḥrām bağlan-) 219b/5

b.-sa(iḥrām) 216b/4, 216b/5, 216b/6, 216b/10, 216b/11

b.-ur ısa 216b/7

[=7]

bağlanıl- (<ba-ġ+la-n-ı-l- → <Uyg. T. baġ+la-n: EDPT. 315a; <Orh T bā "bağlamak" TEKİN 2000: § 45) bağlanılmak.

b.-duġın 216b/11

[=1]

bağlava (<bak-ı "besleme" +la-ġu → <baḳlaġu~baḳlaġı~baḳlavı TS 35; TİETZE 2002; 268) çok ince yufkadan yapılarak arasına fıstık, ceviz, badem vb. konulup pişirilen ve üzerine şeker şerbeti dökülen bir tür tatlı.

b.(yi-) 200b/12

[=1]

bahā (Far.) değer, kıymet.

b.+sın 231a/8

[=1]

bahadur (<Uyg. T. baġadur EDPT. 313b) yiğit, cesur.

b.+ları 186b/2

[=1]

baḫş (Far.) kısım, bölüm.

b.+ında 207b/12, 207b/12

[=2]

baḫşiş (Far.) bağış, hediye.

b. 189b/8

[=1]

baḳ- (<ET. bak- EDPT. 311a) bakmak

b. 182b/10, 183a/11, 183b/13, 183b/13, 205b/9

b.-a 225b/7

b.-a(baḳa dur-) 187b/12, 220b/10

b.-a(baḳa ḳal-) 187b/12

b.-dı 180b/8

b.-dılar 191b/13

b.-duġîla 180b/8

b.-duġumda 189b/12

b.-duġuñ 184a/3

b.-dum 182b/10, 182b/11

b.-ıcak 232a/1

b.-maz-ısa 180b/12

b.-uñ 203a/6

b.-up 195b/5

[=20]

bāḳī (Ar.) kalıcı, daimî.

b.+(bāḳī ḳalacaḳ yir) 181b/9

[=1]

bakmaḳ (<baḳ-maḳ → <ET. bak-: EDPT. 311a) bakma, bakış.

b. 190a/9

b.+dan 190a/5

b.+ıla(bakmaġ-ıla) 195b/4

[=3]

balçıḳ (<*bal(ı)ḳ+(a)ç → <DLT balçık CTD. III,64 ;EDPT. 333a) çamur.

b. 209a/7, 209b/9

b.+dandur 209a/6

b.+dur 228b/9

[=4]

balıḳ (<Uyg. T. [1]balıḳ EDPT. 335b) balık.

b.+lar 199b/9

[=1]

bāliġ (Far.) ergenlik çağına erişmiş, ergen.

b.+(bāliġ ol-) 194a/8, 197b/13, 216a/6, 216a/13, 216b/1

[=5]

bañ (<bañ: EDPT. 346a → <Uyg. T. mañ "yüksek ses" EDPT. 766b;) ezan.

b. 223b/3

[=1]

bañа zm. → ben

bañla- (<bañ+la- → <Uyg. mañ+ra- "bağırmak" EDPT. 770b) ezan okumak.

b.-ya 223a/1

[=1]

bārī (Far.) ed. hiç olmazsa, bir kere.

b. 208a/1

[=1]

bark (<ET. bark: EDPT. 259b) ev, barınak.

b.+ından 216a/8

[=1]

barmaḳ (<ME. barmaḳ POPPE 1938: § 47-6; <Uyg. T. erñek EDPT. 234b) org. ad. parmak.

b.+ı(barmağı) 182a/7

şehādet barmağı işaret parmağı.

b.+ı(şehādet barmaġı) 182a/4

b.+ın(barmaġın) 181a/8, 181a/9, 182a/1

b.+ların 195b/11

[=6]

baṣ- (<ET. bas- EDPT. 270b) ayak tabanını bir yere koymak.

b.-a(ḳadem baṣ-) 185a/13

b.-duġı 200a/3

b.-sunlar 234b/3

b.-uñ(ḳadem baṣ) 184b/1

[=4]

baş (<ET. baş: EDPT. 375a) I. baş, kafa.

b.+(ayaġına baş ḳo-) 203a/12

ayaġına baş ḳo- ayağına kapanmak.

b.+(baş gözi) 188b/10, 240b/10

baş gözi: vücut gözü.

b.+(baş ḳaldur-) 187a/1

b.+(götür-) 186b/9

baş götür- başını kaldırmak.

b.+ı 209b/1, 209b/1

b.+ı(açuk) 186b/9, 203a/4, 237a/9, 237a/11

b.+ın 219b/10

b.+ın(örtmek) 237a/11

b.+ın(yumaḳ) 224a/9

b.+ın(baş yüli-) 224a/5

baş yüli- saç taramak.

b.+ına 195b/5, 223a/2

b.+ına(başına ur-) 187b/6

başına ur- takmak.

b.+ında 187a/11

b.+ından 227b/10

[=20]

II. bir topluluğu yöneten kimse, lider.

b.+ı(kārvān başı) 211a/6

b.+ına(kārvān başı) 211a/3

[=2]

başına (< baş+ı+(n)a → <ET. baş: EDPT. 375a) yalnızca, tek basma.

b. 228a/2, 228a/4

[=2]

başla- (<ET. baş+la- EDPT. 381b) başlamak

b.-dı 212b/5, 212b/9

b.-ya 220b/7, 224a/1

[=4]

bāṭıl (Ar.) inançlar bakımından gerçek olmayan.

b.+(ol-) 193b/1, 227a/9, 227a/9, 237a/6

b.+(degül) 228a/12

b.+dur 193a/5, 193a/7, 193b/7, 224b/3, 226b/2, 227b/8, 227b/9, 228b/3, 229a/12, 233a/11, 233a/12

[=16]

bāṭıllıḳ (<Ar. bāṭıl + T. lıḳ) inançlar bakımından gerçek olmama durumu.

b.+ına(bāṭıllıġına) 193a/10

[=1]

Baṭn- ı ʿUrene (Ar. y.i.) Arafat'ta bulunan ve. Hac esnasında vakfe yapılmayan yer..

b.+ 223a/13

[=1]

Baṭn ı Vādī (Ar. y.i.) Safâ ile Merve arasında say yapılırken koşulan düz kısım.

b.+ 224a/1

[=1]

bay (<ET. bāy: EDPT. 384a) varlıklı kimse, zengin.

b. 206b/12, 207a/1, 215a/3, 230a/13, 230b/12

b.+a 210b/8

b.+ına(baylar bayı) 232a/5

b.+lar(baylar bayı) 232a/5

baylar bayı: Tanrı, Allah.

b.+ları 211b/7

[=9]

bayaḳı (Uyg.T. baya+ḳı EDPT. 385a) deminki, az önceki.

b.+dur 232a/5

[=1]

Bāyezīd (Ar. ö.i.) Fars İslâm bilgini, evliya.

→ Bāyezīd-i Besṭāmī, Beyāzīd, Ebū Bāyezīd-i Besṭāmī, Ṭayfūr.

b.+(Bāyezīd- i Besṭāmī) 192a/1, 192a/2, 192a/7, 192a/8, 192b/3, 192b/7

b.+den(Bāyezīd- i Besṭāmī) 193b/3

b.+e(Bāyezīd-i Besṭāmī) 191b/13, 192a/11, 192b/13

b.+i(Bāyezīd- i Besṭāmī) 191b/9, 192a/11

b.+üñ(Bāyezīd- i Besṭāmī)192b/1, 192b/3, 193a/2, 193a/6

[=16]

Bāyezīd- i Besṭāmī (Ar. ö.i.) Fars İslâm bilgini, evliya.

→ Bāyezīd, Beyāzīd, Ebū Bāyezīd- i Besṭāmī, Ṭayfūr.

b.+(raḥmetu'llāhi ´aleyhi) 213b/11

[=1]

bayıḳ (<DLT. bayıḳ CTD. III, 68) gerçek, şüphesiz.

b.+(bellü bayıḳ) 244b/3

bellü bayıḳ kesinlikle, apaşikar.

[=1]

bāyin (Ar.) aralayıcı, ayırıcı: kocanın karısını bir daha geri dönmemek üzere boşaması.

bāyin ṭalāḳ vir- nikah akdini feshetmek.

b.+(bāyin ṭalāk vir-) 234b/9

[=1]

baylıḳ (<bay+lıḳ → <ET. bay: EDPT. 384a) varlıklı olma, zenginlik.

b. 230a/12, 230b/1

[=2]

bayraḳ (<bayrak → <Uyg. T. batraḳ EDPT. 307b) Bir milletin, belli bir topluluğun veya bir kuruluşun simgesi olarak kullanılan, renk ve biçimle özelleştirilmiş, genellikle dikdörtgen biçiminde kumaş, sancak.

b. 208b/2

[=1]

bayram (< bayram → <DLT. baḍram CTD. III, 63) I. millî ve dinî bakımdan önemi olan günler.

b. 194b/12, 195a/9, 195b/2

b.+(gün) 224a/12

b.+(güni) 198b/4, 198b/7

b.+(günleri) 191b/2

b.+(irtesi) 224b/5

b.+(kiçi bayram) 198b/4

b.+dan 198b/8

[=10]

II. sevinç, neşe.

b.+ın 190a/6

b.+ında 190a/6, 190a/7, 190a/8, 190a/9, 190a/10

[=6]

bāzār (Far.) alışveriş.

b.+(ṣatu bazar eyle-) 241a/13

b.+a 238b/13, 239a/5

b.+dan 239a/1

[=4]

bāzirgānlıḳ (<Far bāzer + Far. –gān + T. +lıḳ) tüccarlık.

b.+a(bāzirgānlıġa) 218b/1

[=1]

becid (Ar.) devamlı, sık sık.

becid ol- ısrarlı olmak.

b.+(ol-) 188a/7, 189a/8, 243a/7, 245a/9

[=4]

bed-baḫt (<Far. bed + Far. baḫt) talihsiz, bahtsız.

b.+uñ 241a/6, 242b/2

[=2]

beden (Ar.) gövde, vücut.

b.+ine 204a/5

[=1]

bedi' (Ar.) yeni, garip, eşsiz ve görülüp işitilmemiş.

b.+île 193a/5

[=1]

bedr (Ar.) ayın on dördüncü gecesi, dolunay.

b.+(bedr ay) 188b/10

[=1]

beg (<ET. beg: EDPT. 322b) bey, soylu kişi.

b.+leri 209a/10, 209b/3

[=2]

bek (<ET. berk~bek: EDPT. 323a) sağlam, sert.

b. 207a/4

[=1]

bekle-(<Uyg. T. bek+le- "gözetlemek, kollamak" EDPT. 326b; <ET. berk~bek: EDPT. 323a) bir iş oluncaya, biri gelinceye değin bir yerde kalmak, durmak.

b.-rler-idi 205b/6

b.-yü(bekleyü dur-) 181b/13

b.-yü(bil-) 216b/7

[=3]

belā (Ar.) sıkıntı, keder, azap.

b.+sın(çekme-) 185a/2

b.+sın 205a/7

b.+sın(açlıḳ) 206a/1

b.+sın(ġarīblıḳ) 206a/2

b.+sına(ugrat-) 205a/9

[=5]

beliñle- (<Uyg. T. beliñ+le- EDPT. 344b) korkmak.

b.-yü 213a/9, 213b/8

[=2]

beliñleme- (<beliñ+le-me → <Uyg. T.beliñ+le- EDPT. 344b) korkma.

b.-diler 208b/8

b.-yeler 208b/3

[=2]

belkim (<Ar. bel + T. kim) belki, muhtemel olarak.

b. 181b/8

[=1]

bellü (bel+lü → <Uyg. belgü+lüg EDPT. 241b) belli.

b. 244b/4

b.+(bellü bayıḳ) 244b/3

bellü bayıḳ şüphesiz, apaçık.

b.+(eyleme-) 230a/2

[=3]

bellüce (<bel+lü+ce→ <Uyg. T. belgü+lüg EDPT. 241b) açık, açıkça.

b.+dür 231b/1

[=1]

belür- (<Uyg. T. belgür- EDPT. 341a). belirmek, ortaya çıkmak.

b.-ecek 183a/7

[=1]

ben (<ET. ben EDPT. 346b ~ men EDPT. 766b; <Orh. T. ben ~ men TEKİN 2000: 271/1) zm. ben.

b. 180b/3, 180b/6, 180b/6, 182b/5, 182b/12, 183a/12, 183a/12, 185b/6, 186a/13, 187b/12, 187b/13, 188a/9, 188a/13, 188b/1, 188b/3, 188b/5, 188b/13, 189a/1, 189b/5, 189b/9, 190b/3, 190b/5, 190b/6, 190b/7, 190b08, 191a/4, 191a/5, 191a/7, 191b/9, 192a/3, 192a/4, 193b/2, 193b/5, 195a/9, 200a/6, 200a/12, 200b/10, 202a/5, 202a/9, 204a/12, 205b/10, 206a/5, 209a/5, 209b/4, 209b/5, 210a/3, 211a/4, 211a/9, 213a/10, 213b/12, 213b/13, 214a/3, 214a/9, 214b/7, 214b/9, 215a/7, 215a/11, 215b/1, 231a/9, 231b/4, 231b/8, 233b/11, 233b/13, 234b/4, 236b/11, 237a/1, 238b/2, 239a/9, 244a/4, 244b/9, 246a/5, 246a/10

b.+(ben mi?) 192a/2

b.+de 182b/7

b.+den 183a/13, 189a/2, 189b/6, 215a/7, 215a/12, 233b/12, 234a/5, 239a/4

b.+ven 189a/5, 189a/9, 204a/10, 204a/11, 205a/4

baña (<ben+ge <ET. maña EDPT. 346b; <Orh. T. baña ~ maña TEKİN 2000: § 271/4)

b.a 182b/5, 182b/13, 183a/10, 185b/8, 186a/10, 186b/8, 188a/2, 188a/13, 190a/6, 191a/5, 191a/12, 191b/11, 203b/6, 204a/6, 204a/8, 204a/10, 210a/6, 214a/2, 214a/10, 214b/7, 214b/8, 215b/3, 229a/4, 234a/1, 238b/3, 239a/9, 239a/11

beni (<ben+ni → <ET. meni EDPT. 346b; <Orh. T. bini TEKİN 2000: § 271/3)

b.+i 183b/12, 186a/7, 186b/1, 191b/9, 192a/4, 200a/12, 202a/5, 202a/8, 209b/4, 211a/5, 215a/11, 215b/1, 243a/5

benüm (<ben+üm → <ET. men+iñ: EDPT. 346b; <Orh. T. beniñ ~ meniñ Tekin 2000:§ 271/2)

b.+üm 180b/2, 182a/7, 182a/8, 182b/3, 182b/4, 182b/9, 183a/12, 184a/9, 185a/12, 185b/5, 185b/10, 186b/2, 186b/8, 188a/2, 188a/3, 188a/4, 188a/5, 188a/11, 188b/4, 188b/8, 189a/2, 189a/3, 189b/2, 189b/2, 189b/3, 189b/5, 189b/10, 190a/11, 190b/2, 190b/6, 191a/5, 191a/10, 191b/11, 198b/3, 198b/5, 199b/11, 200a/5, 200a/7, 200a/12, 202a/8, 204a/5, 204a/7, 204a/13, 204b/1, 204b/5, 205b/9, 205b/9, 206a/4, 207b/1, 209a/2, 209a/3, 214a/4, 214b/6, 215a/6, 215a/13, 215b/3, 230b/8, 233a/6, 234a/10, 243a/2, 243a/5

b.+üm-durur 188b/5

b.+ümdür 188a/9, 188b/3, 189a/5, 190b/4, 237b/3

b.+üm-le 243a/9

b.+üm-sin 205b/10

[=196]

bėn zm. ben → ben

b. 234b/13

[=1]

beni zm. beni → ben

beñiz (ET. beñiz ~ meñiz: EDPT. 352a; <Orh. T. beñiz: TEKİN 2000: 240) beniz.

b.+i(beñzi) 186b/10

[=1]

benüm zm. benim → ben

Benü Şeybe (<Ar. y.i. Beni Şeybe) Kabe'ye açılan kapı.

b. 220b/1

[=1]

beñzet- (<Uyg. T. beñiz+e-t- ~ meñiz+e-t-: EDPT. 352b) benzetmek.

b.-ür(beñzedür) 196b/11

[=1]

berḫūr-dār (<Far berḫūr + Far. –dār) mutlu olan, onan.

b.+(ol-) 194a/2

[=1]

berekāt (Ar.) bolluklar, bereketler.

b.+ında 184a/4, 184a/10, 203a/11, 203b/4, 204b/3, 206a/11, 214b/12, 242a/2 b.+i(2)la 184a/1, 242a/1

[=10]

bereket (Ar.) bolluk, bereket.

b.+i 184a/11

b.+inde 184b/3, 191b/10

b.+leriyle 185b/11

b.+üñüzde 184a/13

[=5]

bereketlen- (<Ar. bereket + T. +le-n-) bereketlenmek.

b.-esin 185b/11

[=1]

berk (<Uyg.T. berk ~ bek: EDPT. 361b) sağlam, güçlü.

b.+(ol-) 242a/5

[=1]

berü (<Uyg. T. berü EDPT. 355b) beri.

b.+(biş yıldan) 237a/10

[=1]

bes (<Far. pes) böylece, öyle olunca, sebebiyle.

b. 180b/10, 184a/12, 193a/5, 193a/13, 193b/1, 206b/2, 226a/6, 228a/6, 228a/7, 228b/1, 232a/1, 233a/4, 234a/5, 238a/3, 238b/9, 238b/12, 240a/6, 240a/12, 241a/9, 242a/3

[=20]

beyān (Ar.) açık söyleme, anlatma.

b.+(beyān eyleme-) 232a/12

[=1]

Beyāzīd (Ar. ö.i. Bāyezīd) Fars İslâm bilgini, evliya.

→ Bāyezīd, Bāyezīd-i Besṭāmī, Ebū Bāyezīd- i Besṭāmī, Ṭayfūr.

b.+(Bāyezīd- i Besṭāmī) 191b/13

[=1]

beze- (<bediz+e- → (<DLT beze- CTD. III, 69; <ET. bediz EDPT. 310a) süslemek.

b.-di 187b/6

[=1]

bıçaḳ (bıç-aḳ →<Uyg. T bıçaḳ: EDPT. 293b; <Orh. T. bıç- TEKİN 2000: 240) bıçak.

b. 192a/10, 235b/10, 235b/11, 236a/2, 236a/3

b.+(bıçaḳ dart-) 192a/4

bıçaḳ dart: bıçak çekmek.

b.+ı(bıçaġı) 235b/10

b.+lar 192a/6

[=8]

bıñar (<DLT. mıñar CTD. III, 119) pınar, su kaynağı.

b.+larda 219a/2

[=1]

bıraḳ- (<ME. bıraḳ- POPPE 1938: 18-6; <*bır- "terk etmek, atmak".) I. atmak.

b.-sun 234a/12

[=1]

II. koymak.

b.-up(bıraġup) 195b/11, 221b/3

[=2]

bıraḳdur- (<bır(a)ḳ-dur- → <ME. bır(a)ḳ- POPPE 1938: 18-6;) attırmak.

b.-dum 204b/8

[=1]

bıyıḳ (<DLT bıḍıḳ CTD. III, 72) bıyık

b.+ın(bıyıġın) 219a/11

[=1]

bi-'avni'llāhi (Ar.) Allah'ın yardımıyla

b. 246a/14

[=1]

bī-çāre (<Far. bī + Far. çāre) zavallı, çaresiz.

b. 183b/9, 193b/9

b.+ye 191a/5

[=3]

bī-devlet (<Far. bī + Ar. devlet) mutsuz.

b.+dür 240b/8

[=1]

bī-ġayret (<Far bī + Ar.ġayret) cansız, tembel.

b.+(olan) 244a/11

[=1]

bī-iḫtiyār (<Far. bī + Ar. iḫtiyār) elde olmaksızın.

b.+ 182a/13

[=1]

bik (<bik → <ET. berk~bek: EDPT. 323a) çok, pek.

→ bek

b. 182b/9

[=1]

bil (<bil→ <Uyg. T. bėl: EDPT. 330a) bel, kalça ile karın arası.

b.+ine(dut-) 219a/12

[=1]

bil- (<ET. bil- EDPT. 330b) bilmek, anlamak.

b.-di 228a/9, 228a/10

b.-düginden 227a/2

b.-dük 241a/10

b.-dükden 241a/1

b.-eler 184a/6, 185b/2, 205b/12, 207a/12

b.-elüm 244a/2

b.-gil 209a/5

b.-icek(´aẓametin) 191b/1

b.-mez 189a/1, 241b/1, 241b/2, 241b/2

b.-mez(bilmez misin?) 181b/7

b.-mezin 213a/4, 213b/5

b.-mezler-ise 216a/3

b.-mezüz 207b/6

b.-seyidüñ 189a/3

b.-sün 244b/3

b.-sünler 200a/10

b.-ür 186b/12, 226b/11

b.-ür(bilür misin?) 213b/4

b.-ür-ise 198a/8

b.-ür misin? 213a/3, 213a/7

b.-ür-ven 189a/1

b.-ürdüm 190a/3

b.-ürler-ise 216a/2

b.-ürse(kebīre günāh) 201a/2

[=34]

II. saymak, kabul etmek.

b.-üp(farīża) 239b/10, 241a/2,

b.-üp(ni´met) 239b/10, 241a/2, 245a/2

[=3]

III. yeterlilik bildiren fiil.

b.-ür(bağışlayu) 229b/6

b.-ür-ise(bekleyü) 216b/7

b.-ürse(yoḳayu) 221b/4

b.-ürseñ (duya180b/4

[=4]

bildür- (<bil-dür- → <ET. bil-tür-: EDPT. 334b) bildirmek, iletmek, haber vermek.

b.-di 243b/13, 244a/3

b.-e 222a/12

b.-elüm 194a/4

b.-gil 182b/13

b.-sünler 200a/10

b.-ür 185a/5

[=7]

bildürmek (<bil-dür-mek → <ET. bil-: EDPT. 330b) bildirme, anlatma, haber verme.

b.+gerek 197a/8

[=1]

bile (ET. bir+le: EDPT. 346b) I. ed. ile, birlikte.

→ birle

b. 223a/1, 229a/13, 229b/13, 231a/1, 237b/4

[=5]

II. ed. da, de, dahi.

b.223a/2

[=1]

bilme- (<bil-me- → <ET. bil- EDPT. 330b) bilmemek, anlamamak.

b.-ye 189a/2

b.-yen 241a/5

b.-yenlere 185a/5

b.-z(ḳadr bil-) 185a/2, 185a/3, 185a/4

[=6]

bilmek (<bil-mek → <ET. bil- EDPT. 330b) bilme, anlama.

b. 241a/11

b.+gerek 241a/5

b.+ile 241b/4

[=3]

biñ (<ET. mıñ ~ miñ : EDPT. 766b → bıñ EDPT. 346b) I. sayı ismi, bin.

b. 184a/3

b.+in 213b/7

[=2]

II. sayı sıfatı.

b. 186b/4, 209b/11, 213a/3, 213b/9, 215a/13, 230a/9, 230a/11, 230b/1, 230b/3, 230b/5, 230b/9, 234a/1, 246a/3

[=13]

bin- (<ET. bin- EDPT. 348a) binmek, ata binmek.

b.-icek(ata) 218a/1

[=1]

bī-naṣīb (<Far. bī + Ar. naṣīb) talihsiz, nasipsiz.

b.+dür 240b/7

[=1]

bindür- (<bin-dür- → <ET. bin-tür- EDPT. 350a) bindirmek, ata bindirmek.

b.-di 187b/7

[=1]

binit (<bin-(i)-t →(<ET. bin- EDPT. 348a) binecek hayvan.

b.-üñ(binidüñ) 211a/8

[=1]

bir (<ET. bi:r EDPT. 353b) I. bir, herhangi bir.

b. 181a/8, 181a/9, 181a/9, 181b/12, 182a/10, 182b/8, 183a/8, 183b/8, 184a/4, 184a/5, 184a/9, 184a/12, 184b/4, 184b/9, 184b/12, 185a/4, 185a/5, 185a/7, 185b/3, 185b/4, 185b/7, 185b/7, 185b/8, 185b/13 186a/8, 186b/6, 187a/1,

187a/11, 187a/12, 187b/2, 187b/5, 190a/11, 190a/12, 190a/13, 190a/13, 190b/1, 190b/12, 190b/12, 191a/13, 191b/4, 192a/8, 192b/3, 193b/1, 193b/5, 193b/9, 195a/1, 195a/5, 195a/11, 195a/13, 196a/2, 196a/5, 196a/12, 196a/13, 196b/5, 197a/12, 198b/1, 198b/4, 198b/6, 201b/4, 201b/11, 202a/2, 202a/4, 202b/4, 203a/12, 203a/13, 204a/3, 206a/7, 206a/11, 207b/11, 207b/12, 208b/13, 209a/11, 209a/13, 209b/2, 209b/6, 209b/7, 210b/13, 210b/7, 210b/13, 211b/1, 211b/11, 211b/13, 212a/4, 212a/5, 212a/8, 212b/1, 212b/9, 213b/11, 214a/4, 214a/4, 214a/5, 214a/12, 214b/10, 215a/12, 215b/6, 216b/13, 217a/1, 219a/12, 219a/13, 221b/1, 222a/10, 222b/12, 223a/13, 223b/3, 223b/3, 223b/12, 225b/6, 226a/5, 226b/4, 226b/12, 227a/13, 228a/7, 229b/1, 229b/1, 229b/1, 229b/2, 229b/2, 230a/4, 230a/5, 230b/12, 231a/1, 231b/3, 231b/13, 232a/7, 232a/11, 232a/13, 232b/6, 232b/6, 232b/7, 232b/8, 232b/10, 232b/11, 232b/13, 233a/5, 234a/4, 233a/10, 233a/12, 234a/8, 234a/13, 234b/9, 235b/3, 235b/4, 235b/5, 235b/9, 235b/11, 235b/12, 235b/13, 236a/7, 236b/1, 236b/4, 236b/6, 237a/5, 237a/13, 237b/2, 237b/2, 237b/7, 237b/11, 237b/13, 238a/6, 238a/7, 238a/8, 238a/13, 238b/1, 238b/2, 238b/11, 239a/1, 239a/6, 239a/8, 239a/12, 242a/6, 242b/2, 242b/6, 244a/13, 244b/6, 244b/13

bir araya dirneş- bir araya gelmek, toplanmak.

b.+(bir araya dirneş-) 181a/7

b.+(gün) 182a/9

bir gün bir dün: yirmi dört saat.

b.+(bir gün bir dün) 189b/11, 189b/11

birḳaç: birkaç, az sayıda.

b.+(ḳaç) 191a/12, 197a/12, 198b/11, 202b/11, 203a/13, 203b/3, 203b/11, 204a/1, 209a/10 215b/1, 226a/7, 226a/7, 226a/9, 239b/12, 240a/11 b.+(lahza) 187b/7, 192a/13

b.+(niçe) 185a/7, 197b/11, 234a/12, 234a/12, 243b/7

b.+(şemme) 242b/5

b.+(degme bir) 184a/4, 185a/7, 185a/13, 197a/5, 197b/6, 203a/12, 206a/11, 246a/3

b.+(her bir) 206b/1, 209a/1, 218a/12, 220a/2, 239b/7, 241a/1, 243a/8

b.+(ṣā´) 196a/8, 196a/8, 196a/8, 197b/8, 197a/6, 197a/6

b.+e 236b/5

b.+er 211b/4, 217a/6, 228b/2, 228b/4, 237b/6

b.+i 201b/9, 201b/9, 213a/2, 213a/13

b.+ine 229a/3

b.+iñüz 230a/1

b.+iñüze 229a/11

b.+isi 209a/6, 229a/1

b.+isin 208a/4

b.+isine 229b/3

b.+üñ(degme bir) 216a/1

[=241]

II. kez, defa

b. 181a/12, 181a/12, 185a/13, 185b/1

b.+(bir kez) 183b/12, 189b/12, 209b/12, 210a/12, 212a/6, 212b/13, 214b/13, 216a/6, 223a/1, 224a/2, 230a/5

[=15]

III. tek.

b.+dür 240b/10

bir bir: tek tek.

b.+(bir bir) 243a/1, 243a/1

[=3]

IV. bit tek, sadece.

b. 186b/12, 210b/6, 211a/2, 227b/11, 233a/9, 233a/11, 236a/13, 237b/8, 237b/10, 237b/13

b.+(bir yaluñuz) 232b/2

[=11]

V. ortaklaşa olan, birlikte.

b.+(ata-ana) 237b/8

bir kezden: tümden, hep birlikte.

b.+(bir kezden) 192a/11, 196a/13, 199a/9, 223a/2, 244b/5

bir uġur: hep birlikte

b.+(bir uġur) 182a/12

[=7]

VI. diğer, öbür.

b.+isi 209a/7

b.+isine 213a/2, 229a/1

b.+isinüñ 228b/13

[=4]

biraz (<bir+az → <ET. bi:r EDPT. 353b; <ET. az: EDPT. 277a) azıcık, biraz.

b. 229b/3, 233b/2, 233b/8, 234b/3, 245b/12

[=5]

birbirin (<biri+biri+n → < biri biri EDPT. 353b) birer birer.

b. 192a/4

[=1]

biregü (<Uyg. T. bi:r+egü EDPT. 364a) birisi, herhangi biri.

b. 183a/8, 186b/8, 188b/11, 191a/12, 194b/1, 195a/9, 196b/12, 197a/9, 197b/5, 197b/8, 197b/10, 198a/2, 198a/3, 198a/5, 198a/9, 198a/12, 198b/3, 198b/5, 198b/13, 200b/9, 201a/1, 210a/10, 226a/3, 226a/13, 226b/4, 226b/11, 226b/12, 227a/2, 227a/3, 227a/6, 227a/11, 227a/12, 227b/3, 227b/7, 227b/9, 227b/13, 228a/8, 228a/10, 228b/2, 228b/3, 228b/6, 229a/5, 229a/10, 231a/6, 231a/9, 231a/11, 232a/10, 232b/2, 232b/6, 232b/7, 232b/9, 233a/5, 233a/9, 233a/11, 233b/11,

234a/3, 234a/8, 234a/8, 234b/4, 234b/13, 235b/3, 235b/9, 235b/12, 236a/7, 236a/13, 236b/6, 236b/11, 237a/1, 237b/8, 237b/11, 238a/5, 238b/5, 238b/13, 239a/7, 239a/12, 244a/3, 244a/12

b.+den 196b/1, 231a/6

b.+nüñ 189a/13, 197a/11, 226b/7, 227a/5, 230a/1, 230a/9, 230a/10, 230b/1, 230b/3, 237a/12, 240b/2

b.+nüñ-dür 236b/3

b.+ye 189a/13, 196b/3, 216b/12, 234b/13, 236b/6, 236b/7, 238b/2

[=98]

biregülik (< bi:r+egü+lık → <Uyg. T. bi:r+egü EDPT. 364a) insanlık, kişilik.

b. 245a/9

[=1]

biri (<ET. bir+i EDPT. 353b) zm. biri, birisi.

b. 234a/9, 238a/10, 238a/11

b.+si 236b/4

b.+si(her biri) 236b/3

[=5]

biribiri (<ET. bir+i bir+i EDPT. 353b) birbiri, her biri.

b. 228b/12

[=1]

birikdür- (<bir+ik-dür →< Uyg. T. bir+ik- EDPT. 363a) birleştirmek.

ağız birikdür- söz birliği yapmak.

b.-seler(ağız birikdür-) 214a/6

b.-üp(ağız birikdür-) 244b/5

[=2]

birisi (<bir+i+si →<ET. bir+i EDPT. 353b) zm. biri, birisi.

b. 238a/8

b.+(her+birisi) 228b/13

b.+(ol+birisi) 213a/5

b.+ne 238a/5, 238a/6

b.+nüñ(ol+birisi) 233b/6

[=6]

birle (<ET. bir+le EDPT. 364b) ed. ile, birlikte.

→ bile

b. 195b/3, 215a/1

[=2]

birlik (<bir+lik → <ET. bir EDPT. 353b) tas. birlik, (Tanrı'nın) bir olması, vahdet.

b.+in(birligin) 240b/10, 240b/12, 240b/13

b.+ine(birligine) 204a/12, 239b/7

[=5]

bisle- (<bes(i)+le- ~ bis(i)+le-: TS. 47; TİETZE 2002: 322) beslemek.

b.-se gerek 229b/13

[=1]

bi'smi'llāhi (Ar.) Allah'ın adıyla.

b. 235b/10, 235b/13, 236a/2, 236a/4

b.+(bi'smi'llāhi Muḥammed resūlu'llāhi) 236a/9

b.+(bi'smi'llahi ve Muḥammed resūli'llāhi) 236a/8

b.+(di-) 235b/12, 236a/5

b.+(dime-) 235b/11

[=9]

bi'smi'llahi'r-rahmani'r-rahim (Ar.) Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla.

b. 201b/1

[=1]

biş (<ET. bėş EDPT. 376a) beş

b. 195a/13, 197a/10, 198b/6, 198b/7, 198b/8, 198b/8, 202a/12, 218b/4, 237a/5, 237a/6, 237a/9, 239b/9, 239b/11

b.+(biş vaḳt namāz) 241a/2, 242b/9

b.+(biş vaḳt namāz ḳıl-) 233a/10, 233a/11

[=16]

bīşe (<Far. pīşe) iş, amel.

yüzsüzligi bīşe eyle-: yüzsüzlüğü huy edinmek, iş edinmek.

b.+(bīşe eyle-) 226a/10

b.+(bīşe eylen-) 239b/12

b.+(bīşe ḳıl-) 189b/5

[=3]

bişinci (biş+inç+i →<ET. bėş+inç EDPT. 383a) beşinci.

b. 201b/2

[=1]

bişir- (<biş-ir- → <Uyg. T. bış-ur- EDPT. 383b) olgunlaştımak.

→ bişür-

b.-ür 202b/9

[=1]

bişür- (<biş-ir- → <Uyg. T. bış-ur- EDPT. 383b) pişirmek.

→ bişir-

b.-e 234a/7

b.-mez-iseñ 234a/4

[=2]

bit (<Uyg T. bit: EDPT. 296b) bit.

b.+(öldürmek) 224a/10

[=1]

bit- (<Uyg. T. büt- EDPT. 298b) tükenmek, son bulmak.

b.-mez 241a/13

[=1]

bī-temyīz (<Far. bī + Ar. temyiz) seçkin olmayan.

b.+lerden 189a/13

[=1]

biti (<ET. biti-g EDPT. 303a; <Çin. pi "yazı fırçası" EDPT. 299b) mektup.

b. 238b/11

b.+(yaz-) 197a/8

b.+(gel-) 238b/2

[=3]

bitür- (<bit-ür- → <Uyg. T. büt- EDPT. 298b) tamamlamak, bitirmek.

b.-seler(gerek) 229a/13

[=1]

biz (<ET. biz: EDPT. 388a) zm. biz

b. 180b/4, 180b/8, 206a/10, 207b/6, 244a/1

b.+den 206a/9, 206a/12, 209b/7

b.+dendür 181a/2, 181a/2, 181a/3

b.+e 199b/1, 203b/7, 214a/2

b.+e gerek 204a/9

b.+i 199b/3

b.+lere 207b/6, 211b/4

b.+üm 202b/4, 204a/8, 206a/6, 207b/7, 211b/9, 212b/12, 214a/11

[=25]

biz (<biz~bėz~bez → <Uyg. T. böz: EDPT. 389a) bez.

b. 219a/12, 219a/13, 231a/6, 231a/7, 237a/3

b.+de 231a/4

b.+i 231a/3, 231a/7, 236b/11, 236b/12, 236b/13

b.+in 231a/8

[=12]

bīzār (Far.) bıkmış, usanmış.

b.+van 193b/8, 200a/6, 200a/12

[=4]

boġaz (<*boġ-(a)z → <Uyg. T. *boġ-uz: EDPT. 322a) boğaz.

→boḳaz

b.+a 232b/5

b.+ında 192a/12

b.+ından 232b/3

[=3]

boġazla- (<*boġ-(a)z+la → <Uyg. T. *boġ-uz+la: EDPT. 322b) boğazlamak, boynunu kesmek.

b.-dı 192a/12, 235b/11

b.-duġı 236a/9, 236a/10

b.-yu(boġazlayudur-) 224a/3

[=5]

boġazlamaḳ (<*boġ-(a)z+la+mak → <Uyg. T. *boġ-uz+la-: EDPT. 322b) boğazlama, boğazını kesme.

b.+a(boġazlamaġa) 235b/9, 236a/8

[=2]

boġazlan- (<*boġ-(a)z+la-n- → <Uyg. T. *boġ-uz+la-n-: EDPT. 322b) boğazı kesilmek.

b.-ıcak 237a/4

b.-mış(ol) 236a/6

[=2]

boġuz (<Uyg. T. *boġ-uz: EDPT. 322a) yiyecek.

b.+(boġuz bulma) 224a/13

[=1]

boġuzla-(<Uyg. T. *boġ-uz+la-: EDPT. 322b) boğazlamak.

b.-sa 237a/2

[=1]

boḳaz(<*boḳ-(a)z → <Uyg. T. *boġ-uz: EDPT. 322a) boğaz.

→ boġaz

b.+ına 195b/7

[=1]

borç (<ME. borç POPPE 1938: 3-1) I.ödünç verilen veya alınan para.

b.+ı 230a/10, 230a/11

[=2]

II. birine karşı bir şeyi yerine getirme yükümlülüğü, vecibe.

b.+ı 197a/12, 197b/8, 216b/2

[=3]

borçlu (<ME. borç+lu POPPE 1938: 30-1) para borcu olan.

b. 230a/13, 238b/4

[=2]

boş (<Uyg. T. boş: EDPT. 376a) hür, serbest.

boş ko- yoksun bırakmak

b.+(boş ḳomaḳ) 191b/7, 191b/7, 191b/8

[=3]

boş ol- boşanmak.

b.+(ol-) 233b/13, 234a/2, 238b/10, 239a/6

b.+(olma-) 234a/6, 234a/12, 234b/8, 235a/3

b.+(olmamaḳ) 234b/2

üç ṭalāḳ boş ol- evliliği sona erdirmek, üç talakla boşanmak.

b.+(üç ṭalāḳ boş ol-) 233b/12, 234a/5, 234a/9, 234a/10, 234b/2, 234b/6, 235a/1, 235a/2, 239a/4

b.+dur 230a/2

[=19]

boya- (<Uyg T. [1*]bodu- EDPT. 300a) boyamak.

b.-sa 231a/7

[=1]

boyacı (<boya+cı →<Uyg. T.*bodu-ġ: EDPT. 302a) boyacı.

b. 230b/13

[=1]

boyan- (<boya-n- → <Uyg T. [1*]bodu- EDPT. 300a) boyanmak.

b.-ıcak 231a/3

[=1]

boy(u)n (<Uyg T. boyın: EDPT. 386b) boyun, başın gövdeyle bağlantı kısmı.

boynından düş- sorumluluğun üzerinden kalkması, gerekmemek.

b.+ından(boynından düş-) 210a/11, 210a/11

[=2]

bö (<bög ~ böy: EDPT. 323b) iri ve zehirli örümcek.

b.+den 219a/4

[=1]

bölük (<Uyg. T. böl-ük: EDPT. 339b) kısım, parça.

b. 187a/12, 210b/13

bölük bölük: kısım kısım

b.+(bölük bölük) 243b/6, 243b/6

[=4]

böyle (<bu+ile →<ET. bu: EDPT. 291b; <ET birle EDPT. 364b; <DT. ile ECKMANN 1988: § 69a) böyle, bu şekilde.

b. 181b/5

[=1]

bu (<ET. bu: EDPT. 291b) I. zm. bu.

b. 180b/9, 209b/6, 216a/4, 221b/9, 225b/12, 237a/10, 237a/13, 242b/4

b.+dur 202b/13

b.+durur 206a/7, 223a/8

b.+nca 203b/1, 215a/3, 215a/4, 233a/6, 233a/6, 233a/7, 233a/8

b.+nda 196a/10, 229a/10

b.+ndan 191a/6

b.+nı 201a/13

b.+nlar 184a/12, 184b/3, 185b/9, 191b/12, 200a/6, 200b/1, 202a/3, 202a/8, 204a/7, 204a/8, 206a/6, 208b/8, 212b/1, 214b/4, 240b/3, 243a/9, 243a/11, 243a/11, 243b/3, 245b/11

b.+nlar-dur 243b/1, 243b/2

b.+nlara 181b/7, 184a/12, 189b/8, 215b/13, 243b/2

b.+nlarda 208b/12, 241a/9

b.+nlardan 243b/2

b.+nları 197b/2, 202a/9, 208b/9, 226a/11

b.+nlaruñ 185b/11, 186b/12, 191a/9, 204b/2, 204b/2, 208b/6, 242b/4, 243a/6, 243a/10

b.+nlaruñ-ıla 184a/13

b.+nuñ 193b/7, 194b/5, 201b/10, 211a/1, 225b/11, 233a/13

b.+nuñ(bunuñ üstine) 187b/10

b.+nuñ-ıla 183b/10

b.+ña 238a/7

b.+ñdan 191a/4

[=76]

II. işaret sıfatı, bu.

b. 181a/3, 182b/11, 182b/12, 187a/6, 187a/7, 187a/9, 187a/13, 187b/1, 191a/4, 191a/10, 192a/2, 192a/6, 192b/9, 192b/10, 192b/11, 192b/12, 192b/13, 193a/5, 193a/13, 193b/1, 193b/5, 194a/4, 194a/5, 194b/8, 197a/13, 198b/12, 199b/6, 200b/5, 200b/6, 200b/8, 201a/2, 201b/2, 204b/3, 206a/8, 210a/13, 210b/10, 211a/5, 211a/6, 211a/10, 211a/10, 211b/5, 211b/10, 212a/1, 212a/10, 212a/12, 212b/6, 212b/7, 213a/3, 213a/7, 214b/4, 214b/4, 216b/8, 217a/6, 217b/1, 217b/5, 217b/5, 218a/13, 218b/5, 219a/2, 221b/8, 221b/10, 224b/1, 224b/2, 224b/2, 224b/3, 224b/9, 224b/11, 225b/7, 225b/8, 225b/10, 225b/11, 225b/13, 226a/2, 226a/5, 226a/6,

226a/7, 226a/8, 227a/2, 229a/3, 229a/12, 229b/7, 230a/3, 230b/9, 230b/7, 230b/8, 231b/1, 231b/2 231b/7, 231b/9, 232a/5, 232a/6, 232a/9, 237a/6, 237a/7, 237a/7, 237b/2, 237b/4, 237b/6, 238a/6, 238b/5, 238b/7, 238b/7, 238b/8, 238b/9, 238b/9, 239a/2, 239a/3, 239a/11, 239b/2, 239b/9, 239b/11, 246a/1

[=112]

bucaḳ (<Uyg. T. buçġaḳ EDPT. 294b) kenar, köşe.

b.+a(bucaġa) 221a/2

[=1]

buçuḳ (<bıç-(u)ḳ: EDPT. 294a) yarım.

b.+(ṣā´) 196a/7, 197a/5, 197b/7, 197b/7

[=4]

buġday (<ET. buġday: EDPT. 312b) buğday.

b. 197b/7, 229a/5, 229a/7, 232a/10, 232a/12, 232b/2

b.+(güni) 222a/11, 222a/12

b.+(unı) 196a/7, 197a/6

b.+ı 232b/1

[=11]

buġur (<bu+uġur → <ET. bu: EDPT. 291b; <Uyg. T. uġur EDPT. 89a) şimdi, bu kez.

b. 181a/9, 198a/13, 227a/6, 228a/13, 235a/1

b.+(kez) 203a/12

[=6]

bugün (<bu+gün → <ET. bu: EDPT. 291b; <ET. kün : EDPT. 725a) bugün.

b. 184a/13, 190a/5, 203a/4, 233b/11, 234a/3, 235a/2

[=6]

bul- (<ET. bul-: EDPT. 332a; <Orh. T. bul-: TEKİN 2000: 241) I. bulmak.

b.-dı 191b/8

b.-ısarlar 189a/4

b.-madı 229a/9

b.-maya(boġuz) 224a/13

b.-ur-ısa(yir) 221b/8

[=5]

II. kazanmak, elde etmek.

b.-a(ʿizzet) 203a/5

b.-a(ṣevāb) 209b/13

b.-dılar(raḥmet) 213b/8

b.-duġı(ṣevāblar) 215a/4

ḳabz bulma- almamak.

b.-maz(ḳabż bulma-) 236b/5

yol bul- fırsat bulmak.

b.-maz(yol bul-) 181b/7

b.-ur 215a/6

b.-updur 240a/2

[=8]

III. görmek.

b.-a (dīdār) 209b/10

b.-a(ṣag) 217b/4

[=2]

bulama- (<bul-a+u-ma- → <ET. bul-: EDPT. 332a; <Orh. T. bul-: TEKİN 2000: 241) kazanamamak, elde edememek.

b.-ya(ṣevāb) 209b/12

[=1]

bulın- (<bul-(ı)-n- → < ET. bul-: EDPT. 332a; <Orh. T. bul-: TEKİN 2000: 241) I. bulunmak, bulunma işine konu olmak

→bulun-

b.-maz(kitāb) 230b/7

[=1]

II. bir yerde olmak.

b.-dılar(seferde) 229b/2

[=1]

III. almak.

b.-maz(ḳabż bulın-) 236b/2

[=1]

bulıt (<ET. bulıt ~ bulut: EDPT. 333a) bulut.

→ bulut

b. 195a/4

[=1]

bulma-(<bul-ma- → < ET. bul-: EDPT. 332a; <Orh. T. bul-: TEKİN 2000: 241) I. bulamamak.

b.-dı 212b/8, 227a/3

[=2]

II. elde edememek, kazanmamak

b.-ya 243b/1

b.-yalar 243a/13

b.-yasın(yol bulma-) 183b/4

[=3]

III. görmemek

b.-ya(aydıñlıḳ) 243a/3

b.-yalar 243a/5

[=2]

bulmaḳ(<bul-maḳ → < ET. bul-: EDPT. 332a; <Orh. T. bul-: TEKİN 2000: 241) bulma.

b.(Tañrı'yı) 210a/13

[=1]

bulun-(<bul-(u)-n- → < ET. bul-: EDPT. 332a; <Orh. T. bul-: TEKİN 2000: 241). bulunmak, bulunma işine konu olmak

b.-dı 229b/3

b.-duġı 227a/8

b.-duġı-çun 227a/9

[=3]

bulut (<ET. bulıt ~ bulut: EDPT. 333a) bulut.

→ bulıt

b. 195a/8, 203a/10

b.+ı(buludı) 203a/9

[=3]

buñal- (<buñ+al- → <ET. buñ ~ muñ: EDPT. 347a) sıkılmak, bunalmak.

b.-dum 190b/13

[=1]

burāḳ (Ar.) cennetteki atlar.

b.+ları 184a/2

[=1]

Burāġ (<Ar. Burāḳ) Hz. Muhammed'in Miraç'ta bindiği binek.

b. 187b/6

b.+ıla 187b/11

[=2]

bur(u)n (<Uyg. T. burun: EDPT. 366a) burun.

b.+ına(burnına) 196b/4

[=1]

busarıḳ (<bu:s+ar-(ı)ḳ→ <DLT. bus+ar- CTD III, 82; EDPT. 374b; <bus: EDPT. 370b) çok bulanık, bulutlu, sisli.

b. 195a/5, 195a/8

[=2]

buyruḳ (<ET. buy(u)r-uḳ EDPT. 387a) buyruk, emir.

b.+ı(buyruġı) 206b/4

b.+ın(buyruġın) 201a/1

b.+larında 244a/7

b.+uñdan(buyruġuñdan) 185b/6

[=4]

buyur- (<ET. buyur- EDPT. 387b) buyurmak.

b.-duġı 200b/13

b.-dum 189b/4, 205b/11, 205b/13, 206a/1, 206a/2, 206a/3

b.-ur 189a/9, 189b/7, 204b/8, 204b/11, 204b/12, 205a/1, 205a/12, 205b/3, 207a/9, 245a/3

b.-ursın 202a/3

b.-up(buyurupdur-) 198b/11

[=19]

buyurma- (<buyur-ma-→ <ET. buyur- EDPT. 387b) buyurmamak.

b.-duġı 240b/4

b.-yadum 205b/11

[=2]

bühtān (Ar.) yalan, iftira.

b.+(eylemek) 216a/4

[=1]

bükül- (<Uyg. T. bük-(ü)l- EDPT. 326b) eğilmek, bükülmek.

b.-ü 225b/3

[=1]

bünyad (Far.) I. asıl, temel, esas.

b.+ı 201b/4

b.+ıdur 239b/10

[=2]

II. yapı, bina

b.+(eyle-) 202a/3

[=1]

bütün (<Uyg. T. büt-(ü)n 306b) bütün, tam.

b.+le 232b/5

[=1]

büyi- (<Uyg. T. bedü- EDPT. 299b) büyümek.

b.-di 237b/4

[=1]

C

cāhil (Ar.) bilgisiz.

c. 183b/9

c.+ler 192b/11, 240a/5

[=3]

cāhillik (<Ar. cāhil + T. +lik) bilgisizlik.

c.+lerin 226a/10

[=1]

cān (Far.) can, ruh.

c.+(acısı) 241b/9

c.+(acuġı) 206a/3

c.+a 246a/4

c.+dan 225b/13

c.+ı 225b/12

c.+ıla 206b/1

c.+la 206a/12

c.+lar 189a/6, 232a/9

cān ḳuşu ḳafesinden uç- ruhu bedeninden ayrılmak, ölmek.

c.+ları(cānları ḳuşları ḳafesinden uç) 192b/4

c.+larına 202b/2

c.+um 182b/3, 182b/4

cānı ḫulḳuna gel- canı boğazına gelmek, çok korkmak.

c.+um(cānı ḫulkuna gel-) 190b/13

cān ḳonuḳlıġı: gönül misafirliği

c.+uñuz(cān ḳonuḳlıġı) 202b/5

[=15]

canavar (<Far.cān + Far. –āver) vahşi ve yırtıcı hayvan, canavar.

c. 235b/3, 235b/3, 236a/1

c.+a 236a/1

c.+lar 199b/7, 241a/8

c.+uñ 235a/3, 235a/6, 235a/7, 235b/3

[=9]

cāẕib (Ar.) çekici, cezp edici.

c.+(ol-) 193a/7

[=1]

Cebelü'r-Raḥme (<Ar. cebel + Ar. raḥm) Hacıların Kurban Bayramı'nın Arife Günü toplandıkları Mekke'nin doğusundaki tepe.

c. 223a/5

[=1]

Celîl (Ar.) Tanrı

Celîl Ka'besi: Tanrı'nın Kâbesi, gönül Ka'besi

c.+(Celîl Ka'besi) 209b/11, 209b/12, 210a/1, 210b/8

c.+dür 209b/10

[=5]

cem' (Ar.) toplanma.

esbāb-ı cem': tas. (Tanrı'ya götüren) toplu vesileler, vesilelerin tümü.

c.+(esbāb- ıcem') 193a/3

[=1]

cemā'at (Ar.) topluluk.

c. 188b/13, 192b/3

c.+de 208b/5

c.+ıla 242b/10

[=4]

cemā'atsüz (<Ar cemā'at + T. +süz) topluluğun olmama durumu, cemaatsiz.

c. 243a/6

[=1]

cemāl (Ar) TAS. Tanrı'nın lutfu ile tecellisi.

c.+ine 206b/9

c.+ine(raḥmān) 181b/10

c.+üm 182a/8

c.+üme 180b/2

c.+ümüz 180b/5

c.+üñ 180b/6

[=6]

cenāze (Ar.) insan ölüsü.

c.+sin 181b/10

[=1]

cevāb (Ar.) yanıt, cevap.

c. 184b/4, 184b/9, 185a/5, 185b/3, 185b/13, 237a/7, 237b/1,

237b/11, 238a/7, 238b/5, 239a/2, 239a/11

c.+(vir-) 184a/8, 214b/13

c.+ı 233a/13

[=15]

cezā (Ar.) uygunsuz davranışlarda bulunanlara uygulanan üzüntü, sıkıntı, acı verici işlem veya yaptırım.

c.+sı 189a/2

c.+sın 188b/3, 188b/5

c.+sını 188a/9

[=4]

cihān (Far.) dünya.

c.+da 199a/11

[=1]

cihet (<Ar.) yüz, yer.

c. 193b/3

[=1]

cihetlü (<Ar. cihet + T. +lü) yüzlü.

c. 193b/9

[=1]

cimā' (Ar.) cinsel ilişki.

c. 219b/7

c.+(eyle-) 198b/2

c.+(ḳılmaḳ) 194a/5

[=3]

cimrī (Far.) değersiz, seçkin olmayan.

c.+leri 189a/11

[=1]

cisimlü (<Ar. cism +T. +lü) cismi olan, bedeni olan.

c. 193b/9

[=1]

comerd (Far. cūmerd) eli açık.

c. 187a/6

c.+(ol-) 243a/7

c.+lerde 214a/3

c.+lerüñ 214a/3

[=4]

comerdlıḳ (<Far. cūmerd + T. +lıḳ) el açıklığı.

c.+(mı?) 214a/2

c.+ı(comerdlığı) 214a/3, 214a/4

[=3]

Cühūd (<Ar. Cehūd) Yahudi.

c.+lar 181a/1, 181a/6

c.+ları 181a/7

c.+larıla 200a/8

[=4]

cümle (Ar.) bütün, hep.

c.+sin 203a/1

[=1]

cünüb (Ar.) şeraite göre yıkanıp abdest almayı gerektiren durum.

c. 229b/1, 229b/3

c.+idi 233a/13

[=3]

cünüblik (<Ar. cünüb + T. +lik) şeraite göre yıkanıp abdest almayı gerektiren durumda olma.

c.+i 194a/9, 228b/8, 228b/11

[=3]

Ç

çadır (<Far. çāder) çadır.

ç.+ı(gölgesi) 220a/1

[=1]

çağır- (<ME. çaḳır- POPPE 1938: 39-6) seslenmek.

ç.-a 186a/7

[=1]

çal-(<Uyg. T. çal- EDPT. 417b) müz. müzik aleti çalmak.

ç. 208a/12

ç.-a 208a/13

[=2]

çanaḳ (<Çin. çan: EDPT. 424a + <T. +aḳ → <Uyg T. çanaḳ EDPT. 425b) çanak, kase, kap.

ç.+a(çanaġa) 234b/3

[=1]

çāşnī (Far.) tad, lezzet.

ç.+yi 243b/1

[=1]

çatla- (<DLT. çatı +la- EDPT. 403a) Parçaları ayrılıp dağılmayacak biçimde yarılmak, çatlamak.

ç.-dı 181b/13

[=1]

çayan (<çadan → <DLT çaḍan CTD. III, 86; çadan EDPT. 403a) çıyan, akrep.

ç.+dan 219a/4

ç.+lar 184b/11

[=2]

çek- (<DLT. çek- CTD. III, 89; <çek- EDPT. 413b) I. çekmek.

ç.-er 203b/2

[=1]

II. güç durumlara dayanmak, katlanmak.

ç.-üp(ġarīblıḳ) 215a/4

[=1]

çekdür- (<çek-dür- → < DLT. çek-tür- CTD. III, 89; <çek- EDPT. 413b) I. çektirmek.

ç.-se(şişe çekdür-) 195b/6

[=1]

II. sürmek.

sürme çekdür- göze sürme sürmek.

ç.-se(sürme çekdür-) 195b/6

[=1]

çekiş- (<çek+(i)ş- → <DLT. çek- CTD. III, 89; <çekiş- EDPT. 417a) tartışmak,

ç.-diler 181a/1, 209a/11, 209b/3

[=3]

çekme- (<çek-me- → <DLT. çek- CTD. III, 89; <çek- EDPT. 413b) sıkıntıya dayanmamak, katlanmamak.

ç.-di(belā) 185a/2

[=1]

çeltük (<Far. çeltik) kabuklu pirinç, çeltik.

ç. 197a/7, 197b/8

[=2]

çeri (<Uyg. T. çer+(i)g: EDPT. 428b; <[3]çer "savaşta karşılıklı duran saflar" EDPT. 427a) ordu, asker.

ç.+ye 218a/13

[=1]

çevre (<çevür-e → <DLT çevür- CTD. III, 90; <Uyg. T. ebür-: EDPT. 14a) çevre, etraf.

ç.+sinde 202a/7

[=1]

çevrün- (<çevür-(ü)n- → <DLT çevür- CTD. III, 90; < Uyg. T. ebür-: EDPT. 14a) çevresini dolaşmak, tavaf.

ç.-se gerek 221b/2

[=1]

çeyne- (<DLT. çikin+e- CTD. III, 91) çiğnemek.

ç.-di 232b/10

ç.-yü(dur-) 232b/11, 232b/12

ç.-yüp 232b/3, 233a/1

[=5]

çeynemek (<çeyne-mek → <DLT. çikin+e- CTD. III, 91) çiğneme durumu.

ç. 196b/7

ç.+(saḳız) 196b/8

[=2]

çıḳ- (<DLT. [1]çıḳ- CTD. III, 93) I. yükselmek.

ç.-dı(hevāya) 212b/5

[=1]

II. bir şeyin yukarısına doğru yürümek.

ç.-a(Merve'ye) 222a/7

ç.-a(ṭaġa) 222b/8

ç.-dı(minbere) 214a/12

ç.-dı(ṭaġa) 202a/11, 211b/6

ç.-ıcak(yoḳış) 219a/6

ç.-sa gerek(Ṣafā'ya) 221b/10

[=7]

III. bulunduğu yerden bir başka yere geçmek.

ç.-a 184b/9, 225b/2, 225b/3

ç.-ardı 209a/11

ç.-ıcak 217b/6

ç.-madın 191a/11, 217a/3

ç.-up 215b/5

[=8]

IV. vakti geçmek, süresi dolmak.

ç.-duġı(vaḳt)232a/7

ç.-duġından(vaḳt)231b/3

[=2]

V. ortaya çıkmak, bir durumun anlaşılması.

ç.-an 240a/7

ç.-ıcak 228a/13

[=2]

çıḳar- (<DLT. [1]çıḳ-ar- CTD. III, 93) çıkarmak.

ç.-dı(el) 182a/1

ç.-madın 233a/2

ç.-sa 232b/13

ç.-up 212b/8, 233a/3

ç.-urdı 212a/6

[=6]

çıḳma- (<çıḳ-ma- →<DLT. [1]çıḳ- CTD. III, 93) I.ayrılmamak, gitmemek.

ç.-yalar(dünyādan) 199b/12

[=1]

II. vakti geçmemek, süresi dolmamak.

ç.-duġı(vaḳt) 232a/7

[=1]

çırağ (<Far. çerāġ) ışık, mum.

ç. 243b/4

ç.+ı 202a/12

ç.+ın 243b/11

[=3]

çiçek (<Uyg. T. çèçek: EDPT. 400b) çiçek. ç.+île(aṣbur) 231a/3, 231a/7

ç.+in(aṣbur) 230b/13

[=3]

çift (<Far. cüft) eş.

çift ol-: evlenmek.

ç.+(çift ol-) 241b/6

[=1]

çirk (Far.) kir, pis.

ç. 228b/7

[=1]

çirkin (<Far çirk +Far. –īn) güzel olmayan.

ç. 206b/13, 207a/3

[=2]

çoġan (<çoġan: DS 1972: 1256) bot. sabun otu, çöven.

ç. 231a/2

ç.+ıla 231a/4, 231a/8

[=3]

çoḳ (<ET. çoġ “parlaklık”: EDPT. 405a; <DLT çoḳ “kötü, alçak”; çoḳraş- “çoğalmak”) az karşıtı, çok.

ç. 181a/3, 192b/8, 205a/9, 212a/10, 214a/10, 215b/12, 218b/1, 224a/8, 224b/11, 227b/12, 229b/9, 238a/12

ç.+dur 190a/11, 190a/11, 241a/9

ç.+ıraḳdur(çoğıraḳdur) 194a/4

ç.+lığın(çoğlığın) 186b/12

[=17]

çūpānlıḳ (<Far. çūbān ~ şūbān + T. +lıḳ) çobanlık.

ç.+(eylet-) 204b/13

[=1]

çün (Far.) ed. çünkü, -dığı için.

ç. 180b/2, 180b/7, 182b/3, 185b/2

[=4]

D

daḫı (<ET. taḳ-ı EDPT. 466a) ed. I. da, de, dahi.

d. 180b/5, 182a/13, 182b/4, 182b/4, 182b/11, 183b/5, 183b/8, 184a/13, 184b/3, 184b/7, 184b/9, 185a/5, 185b/3, 185b/13, 187a/2, 187a/2, 188a/5, 188a/9, 189b/1, 189b/2, 189b/2, 189b/6, 191a/13, 193b/1, 193b/1, 193b/5, 193b/7, 194a/3, 195a/7, 195a/7, 195a/10, 196a/6, 197a/3, 197b/11, 198b/7, 200a/1, 200a/2, 200b/10, 200b/11, 201/3, 201b/4, 201b/10, 202a/5, 206a/10, 207a/1, 207a/5, 207a/7, 207b/3, 207b/4, 207b/9, 207b/12, 207b/13, 208a/2, 208a/4, 211a/1, 211a/4, 211a/5, 211a/8, 213a/2, 214b/7, 214b/12, 216b/7, 219b/7, 222a/8, 223b/11, 224a/8, 224a/13, 224b/3, 224b/3, 224b/4, 224b/9, 228a/3, 228b/10, 229a/4, 229a/4, 229a/9, 229b/11, 229b/13, 230a/3, 230a/4, 230a/4, 230a/10, 230b/4, 231a/1, 231b/12, 231b/13, 234a/11, 235a/1, 235a/3, 235a/11, 235b/5, 235b/7, 237b/3, 237b/4, 237b/13, 238a/6, 238b/4, 239b/3, 239b/4, 240a/3, 242a/2, 242a/3, 242a/13,

242b/13, 243b/3, 244a/8, 244a/11, 245b/5

d.+dur 238a/3

[=109]

II. ayrıca, ve.

d. 181b/6, 182b/1, 184b/3, 186a/5, 186a/9, 187b/3, 189b/9, 191b/13, 193a/7, 195b/10, 196a/1, 196a/5, 196b/5, 197b/9, 197b/12, 199b/13, 200b/9, 202a/11, 205b/9, 207b/4, 207b/4, 208b/9, 210b/7, 213b/12, 219a/13, 220b/7, 224a/5, 224b/12, 224b/13, 225a/12, 225b/3, 226b/1, 232a/11, 232b/12, 232b/12, 236a/8, 243a/13

[=37]

III. daha çok.

d. 188b/10, 193b/8, 206b/1, 208b/10, 209a/5

[=5]

IV.hala, henüz.

d. 187b/12, 190b/6

[=2]

V. başka.

d. 183a/13, 190a/12, 231a/10, 234a/8, 234a/9, 235b/10, 235b/13, 236b/3, 238b/11, 244b/13

[=10]

VI. daha.

d. 196a/13, 197a/13, 198b/9, 206a/7, 215b/12, 222b/12 224b/6, 239a/6, 239b/12, 242b/10

[=10]

VII. sonra.

d. 194b/5, 209a/10, 232b/11, 232b/13, 235b/3, 235b/4

[=6]

dạḳ- (<Uyg. T. taḳ-: EDPT. 464b) takmak, koymak.

laḳab dak- ad, lakap koymak.

d.-duḳları(laḳab daḳ-) 240a/11

[=1]

damuz- (<dam-uz- → < Uyg. T. tam-uz- EDPT. 510a) damlatmak.

d.-sa 196b/6

d.-salar 196b/4

[=2]

da´ın (Ar.) ahlaksızlık.

d.+a 194a/3

[=1]

darla- (<dar+la- → <Uyg T. tar EDPT. 528a) sıkılmak, daralmak, bunalmak.

d.-ya 184b/8

[=1]

dart- (<Uyg. T. tart-: EDPT. 534b) çekmek.

d.-uñ(bıçaḳ) 192a/4

[=1]

daşra (<daş+ra→ <ET. taş+ra EDPT. 565b) dışarı. dışta.

→ ṭaşra

d. 241a/13

d.+(daşra ol-) 185b/7

d.+(daşra olma-) 239b/10

d.+dın 221b/9

[=4]

datmaḳ (<dat-maḳ → <Uyg. tat-ı-ġ: EDPT. 452a) tatma.

d. 196b/7

[=1]

datsuz (<dat+suz → <Uyg. tat-ı-ġ: EDPT. 452a) tatsız lezzetsiz.

d. 203b/2, 203b/7

[=2]

datsuzlıḳ (<dat+suz+lıḳ →<Uyg. tat-ı-ġ: EDPT. 452a) tatsız olma durumu, tatsızlık

d.+ı(datsuzlıġı) 203a/11, 204a/1

[=2]

da´vet (Ar.) çağırma, çağrı.

d.+in 202b/7, 240b/11

[=2]

da´vī (Ar.) bir kimsenin hakkını araması, iddia, dava.

→ da´vü

d.+(eyle-) 181a/3, 244a/4

d.+(ḳıl-) 180b/3, 190a/12

d.+sin(ḳıl-) 215b/13

d.+ye 190b/6

[=6]

da´vīci (<Ar. da´vī + T. +ci) hakkını arayan kimse, davacı.

→ da´vīcü

d. 190a/12, 190a/13, 190a/13, 190b/1

d.+lerüñ 190a/11

d.+si-dür 225b/13

[=6]

da´vīcü (<Ar. da´vī + T. +cü) hakkını arayan kimse, davacı.

→ da´vīci

d.+ñi 190b/9

[=1]

da´vü (<Ar. da´vī) bir kimsenin hakkını araması, iddia, dava.

→ da´vī

d.+ñ 190b/2

[=1]

dāyimā (<Ar. dā'imā) her zaman, daima.

d. 246a/2

[=1]

dāyire (<Ar. dā'ire) çember.

d.+si(tevḥīd) 183b/2

[=1]

def (Ar.) öteye itme, savma.

d.+(ḳıl-) 190b/9

[=1]

defʿa (Ar.) kere, kez.

d. 196a/13

d.+da 224b/6

[=2]

deg- (<ET. teg-: EDPT. 476a) I. ulaşmak, erişmek.

d.-di 212b/6

d.-ir 230a/4, 246a/4

[=3]

II. temas etmek, değmek

d.-di idi 233b/6

d.-ir(göz) 220a/8

d.-ir 226b/9

[=3]

III. verilmek, miras düşmek.

d.-ende 236b/5

d.-ir 238a/5, 238a/6, 238a/6, 238a/13, 238a/13, 239a/10, 239a/10, 239a/11, 239a/11

d.-mez 238a/4, 238a/7, 238b/1

d.-mez(māl) 2141b/11

d.-mez(ol-) 237b/10

[=15]

degin (<deg+in → <ET. teg: 475a) değin, kadar.

d. 194a/7, 194a/13, 194b/5, 207b/9, 207b/10, 210b/4, 210b/5, 221a/2, 222a/5

[=9]

degir (<deg-ir → <ET. teg-: EDPT. 476a) değer, tutar

d.-ir 230b/2, 230b/3

[=2]

degir- (<deg-ir- →<ET. teg-: EDPT. 476a) ulaştırma, eriştirmek.

→degür-

d.-di 188a/1

[=1]

degme (<deg-me- → <ET. teg-: EDPT. 476a) ulaşma, erişme.

d.-+si 206a/13

[=1]

degme (<DLT. teg+me CTD III, 476a)

I. her, her bir.

d.+(bir) 184a/4, 185a/7, 185a/13, 189b/12, 197a/5, 197b/6, 203a/12, 206a/11, 216a/1, 246a/3

d.+(kez) 221b/3

[=13]

II. herhangi bir.

d. 226a/1, 226a/6

[=2]

degme- (<deg-me- → (<ET. teg: EDPT. 476a) değmemek.

d.-yince(ḳoku) 202a/2

[=1]

degmesi (<degme+si → <DLT teg+me CTD III, 183) hepsi, tümü.

d. 209b/3, 230a/5, 230a/8

d.+ne 196a/7

[=4]

degşür- (<deg(i)ş-ür- → <Uyg. T. teg(i)ş-ür- EDPT. 488a) değiştirmek.

d.-icek 236a/6

d.-sün 236a/3

d.-üp 203a/9

[=3]

degşüril- (<deg(i)ş-ür-(i)l- → <Uyg. T. teg(i)ş-ür- EDPT. 488a) değiştirmemek

d.-mez 237a/3

[=1]

degşürme- (<deg(i)ş-ür-me- → <Uyg. T. teg(i)ş-ür- EDPT. 488a) değiştirmemek.

d.-sün 236a/3

[=1]

degül (<teg ol → <DLT. tegül ~degül: CTD. III, 183) olumsuzluk ed. değil.

d. 230b/10

d.+(bāṭıl) 228a/12

d.+(mi?) 226b/1, 226b/8

d.+(dürüst) 227b/6, 229a/2, 229a/7

d.+(farīża) 216a/12

d.+(geçer) 231b/7

d.+(göresi) 187a/9

d.+(reva) 226b/11, 227a/4, 227b/1, 228a/11

d.+ise 213a/13

d.+dür 180b/9, 180b/10, 192b/12, 193a/1, 214a/4, 228a/2, 230a/13, 230b/1, 235b/8, 242b/4

d.+dür(dürüst) 233b/5, 233b/10, 236b/1

d.+dür(gibi) 235b/7

d.+dür(ḥāli) 200b/8

d.+dür(ḥelāl) 236a/2

d.+dür(ḳabūl) 200a/2, 241a/6

d.+dür(revā) 194b/9, 196b/1, 216b/9, 226b/5, 228a/1, 236b/7

d.+dür(su'āl) 180b/11

d.+dür(ṭaşra) 194a/2

d.+ise 206b/2

d.+midür 244a/13

[=44]

degür-- (<deg-ür- →<ET. teg-: EDPT. 476a) ulaştırma, eriştirmek.

→degir-

d.-gil 210a/3

[=1]

dehşet (Ar.) akla şaşkınlık verecek kadar korkma, korku.

d.+(deñizleri) 205b/7

[=1]

delîl (Ar.) kanıt.

d. 193a/7

d.+(ol-) 193a/10

d.+dür 235a/13

d.+i 233a/9

[=4]

delü (<Uyg. T. telwe: EDPT. 493a; <DLT telü ~telwe: CTD. III, 184) aklî dengesi bozulmuş olan, deli.

d.+(ol-) 198a/6, 198a/6

[=2]

delük (<del-(ü)k → <DLT telik CTD. III, 184) delik.

d.+ine 196b/6

[=1]

delülik (<delü+lik → <Uyg. T. telwe: EDPT. 493a; <DLT telü: CTD. III, 184) deli olma durumu.

d.+i 198a/8

[=1]

dem (Far.) an, zaman.

her dem her zaman, her an.

d.+(her dem) 242b/11, 246a/10

[=2]

demren (<demür+ge-n → <ET. temir: EDPT. 508b; temür+ge-n: EDPT. 509b)

d. 236a/4, 236a/5

[=2]

demür (ET. temir: EDPT. 508b) demir.

d.+(yut) 195b/11

[=1]

deñiz (<DLT teñiz: CTD. III, 185) deniz.

d. 203a/7

d.+e 204b/7

d.+inde 214a/4

d.+lerde 199b/9

d.+lerin(dehşet) 205b/7

d.+lerin(ḥayret) 205b/7

d.+lerin(utanmaḳ) 205b/8

[=7]

depren- (<dep-re-n- →< Uyg. T. tepre- : EDPT. 443b) hareket etmek.

d.-enler 241a/8

[=1]

depret- (<dep-re-n- →< Uyg. T. tepre- : EDPT. 443b) hareket ettirmek.

d.-imediler(depredimediler) 181a/9

[=1]

derd (Far.) kaygı, tasa, keder.

d.+i 242b/7

[=1]

dere (Far.) dere.

d.+ler 205a/3

[=1]

der-gâh (Far.) dergah, huzur.

d.+uñdan 213a/12

[=1]

deriñ (<Uyg. T. teriñ: EDPT.: 551a) yüzeyden içeri giren, derin.

d. 196b/5

[=1]

derlet- (<der+le-t- → <ET. ter: EDPT. 528b; <ter+le-t- EDPT. 548b) terletmek, ter döktürmek.

d.-imeyiserdür 208b/9

[=1]

dervīş (Far.) tas. Tanrı yolunda yoksulluğu ve çilekeşliği benimsemiş kimse.

d. 210b/13, 211a/8, 211a/11, 211a13, 211b/2, 211b/3, 211b/5, 212a/3, 212a/8, 212b/11, 242b/9, 242b/10, 244a/3

d.+e 211b/1, 242b/6

d.+i 211a/10, 212a/5, 212a/10

d.+ler 203b/7, 215a/4, 242b/6, 243a/2, 243b/1

d.+üñ 212a/12

d.+ven 244a/4

[=25]

destūr (Far.) izin, müsaade.

d.+îla 241b/7

[=1]

deve (<Orh. T tebe: TEKİN 2000: 253; <DLT tewey ~ tewe: CTD. III, 188) deve.

d.+leri 211a/6

d.+ye 211a/9

d.+yi 211a/9

[=3]

develü (<deve+lü → <Orh. T tebe: TEKİN 2000: 253; <DLT tewey ~ tewe: CTD. III, 188) devesi olan, develi.

d.+leri 211b/7

[=1]

devletlü (<Ar. devlet + T. +lü) mutluluk ve refah içinde olan (kimse).

d. 226a/3

[=1]

dıñsuz (<dıñ+suz → <ET. tıñ: EDPT. 512b) suskun, sessiz.

d.+(dur-) 207a/4, 207a/5

[=2]

dırığ (Far.) esirgeme.

d.+(dutma-) 214a/9

d.+(dirig̈ dutmaḳ) 226a/1

d.+(ṭut-) 214a/10

[=3]

dırīġā (<Far. dırığ + Far. ā) yazık, eyvah.

d. 237a/6

[=1]

dırnaḳ (<Orh. T. ṭırnaḳ: TEKİN 2000: 254; <tırnak EDPT. 551b) org. ad. tırnak.

→ tırnaḳ

d.+ı 228b/10

d.+ı(dırnaġı) 228b/6, 228b/9

d.+ın(dırnaġın) 219a/11

[=4]

di- (<Orh. T. tė-: TEKİN 2000: 254; <tė- EDPT. 433b) demek, söylemek.

d.-di 180b/2, 180b/12, 182b/10, 183a/13, 185b/12, 186a/5, 188a/7,

189a/8, 211b/3, 212b/12, 227b/4, 234b/5, 234b/6, 234b/7, 235b/10

d.-di(bi'smi'llāhi) 235b/12

d.-diler 191b/13, 204b/2

d.-dise 227b/5

d.-dügi 236a/2, 236b/13, 237a/3

d.-dügin 242a/3

d.-dügümüz 196a/2, 225a/10

d.-dügümüze 203a/6

d.-dügüñ 214b/7

d.-dük 180b/5, 180b/9

d.-dük+mi(bi'smi'llāhi) 236a/5

d.-düm 191b/12, 214b/7

d.-gil 188a/7, 191a/4

d.-mek 244a/2

d.-mişdi 239a/5

d.-mişler 230b/9

d.-r 187b/1, 192a/2, 234a/9, 244b/8, 244b/9, 244b/10

d.-r idi 243b/8, 243b/9, 243b/9

d.-r ise 229a/13

d.-rler 220a/7, 221a/3, 221b/9, 223a/5, 223a/6, 223a/13, 223b/2, 223b/12, 224a/1, 224b/1, 224b/12

d.-rler(āmīn di-) 199b/7

d.-rlerse 193b/4, 194b/7

d.-rse 192a/2

d.-rsin 192a/1

d.-rven 192a/2

d.-se 194b/3, 201a/13, 231a/10, 231a/12, 233b/12, 234a/5, 234a/11, 236a/9

d.-ye 185a/12

d.-yecek-dür 241a/12

d.-yedüñ 183a/12

d.-yeler 194b/13

d.-yen 193b/2, 193b/5, 195a/3

d.-yicek 181b/5, 183a/11, 188b/4, 192a/4, 236a/10

d.yicek(muḥammed+resūlu'llāhi) 236a/12

d.-yiserdi 227b/4

d.-yü 195a/10, 197b/3, 209a/11, 211b/5, 212a/2, 212b/3, 216a/1, 216a/4, 227a/7, 231b/5

d.-yüp 192b/8, 194b/7, 200b/11, 200b/12

[=100]

dibāġat (Ar.) hayvan derilerini terbiye etme zanaati.

d.+(dibāġat viril-) 226b/6

[=1]

dīdār (<Far) görme, görüşme. (Tanrı ile)

d. 204b/2, 209b/10, 242a/2

d.+(dīdār´āşıkı) 180b/3

d.+a 183b/10, 240b/8

d.+dan 183b/5, 183b/8

d.+um 188b/9, 190b/10

d.+uma 190a/9, 205b/10

d.+um-dur 189a/3

d.+umı 205b/1

d.+uñdan 199a/4

[=15]

diger (Far.) başka, öteki, diğer.

d. 231b/10

[=1]

dikdür- (<dik-dür- → <ET. *tik-: EDPT. 476b) diktirmek.

d.-medin 236b/13

[=1]

diken (<dik-en → <Uyg. T. *tik-(g)en: EDPT. 483b) diken.

d. 203a/12

[=1]

dikil- (<dik-(i)l- → <ET. *tik-(i)l-: EDPT. 481a) I. dikme işinin yapılması, dikilmek.

d.-miş 219b/8

[=1]

II. gözün belli bir noktaya uzun süre bakması, gözü dikilmek.

d.-miş 186b/11

[=1]

dikilme- (<dik-(i)l-me- → <ET. *tik-(i)l-: EDPT. 481a) dikme işinin yapılmaması, dikilmemek.

d.-dük 219a/12

[=1]

dil (<ET. tıl: EDPT. 489b) I. tat alma organı, dil.

d.+in 191b/8, 204b/10

d.+lerindedür 203b/11

d.+üñ 190a/4

[=4]

II. İnsanların düşündüklerini ve duyduklarını bildirmek için kelimelerle veya işaretlerle yaptıkları anlaşma, lisan.

d.+in 207b/6

d.+ince-dür(Türk dili) 225b/10

d.+île 191b/11

[=3]

dile- (<*dil+e-→ <ET. *til+e-: 492a; <ET. tıl: EDPT. 489b) dilemek, istemek.

d.-di 212a/11

d.-r 206a/12

d.-rse 206a/13, 209a/4, 212b/1, 222a/10, 233b/12, 240b/8, 244a/12, 245a/8, 245a/9, 245a/12, 245a/13, 245b/1

d.-rseñ 234a/6, 234a/11, 234b/7

d.-rseñüz 208a/6

d.-seler 214a/7

d.-sünler 202a/10

d.-ye 190b/1

d.-yecek 223b/12

[=22]

dilek (<*dil+e-k→ <Uyg. T *til+e-k-: 498a; <ET. tıl: EDPT. 489b) dilek, istek

d.+i 202b/8

d.+ine 206a/13

d.+iyle 195b/10

d.+ler 202b/5

d.+leri 202a/9, 206a/9, 206a/12

d.+lerinden 206b/2

[=8]

dileyici (<*dil+e-(y)ici → <ET. *til+e-: 492a; <ET. tıl: EDPT. 489b) dileyen, dua eden.

d.+den 214a/10

[=1]

dilsüz (<dil+süz → <ET. tıl: EDPT. 489b) konuşamayan, dilsiz.

d.+ler 241a/8

[=1]

dime- (<di-me- → <Orh. T. tė-: TEKİN 2000: 254; <tė- EDPT. 433b) dememek, söylememek.

d.-di 235b/13

d.-di(bi'smi'llāhi) 235b/11

[=2]

dimek (<di-mek → (<Orh. T. tė-: TEKİN 2000: 254; <tė- EDPT. 433b) deme, söyleme.

d. 188b/5, 193b/6, 210b/9, 210b/10

d.+i 220a/2

[=5]

dīn (Ar.) Tanrı'ya inanma ve bağlanma.

d. 244a/8, 244a/11, 244a/13, 244b/3

d.+e 244b/1

d.+i 242a/4, 244a/13

d.+ile 217a/1

d.+in 244a/10

d.+üñ 239b/10

[=10]

diñ- (<Uyg. T. ^{1}tın- EDPT. 514a) dinmek, bitmek, sona ermek.

d.-di 191a/12

[=1]

dīnsüz (<Ar. dīn + T. +süz) Tanrı'ya inanmayan ve bağlanmayan.

d.+dür 244b/4

[=1]

dīnsüzlik (<Ar. dīn + T. +süz + T. +lik) dinsiz olma durumu.

d.+dür 240b/5

[=1]

diñülen- (<DLT. tın-(ı)l- CTD. III, 190; <Uyg. T. ^{1}tın- EDPT. 514a) dinlenmek, rahat etmek.

d.-ür 231b/13

[=1]

direk (<dire-k → <Uyg. T. tirgük EDPT. 544a; tire-k EDPT. 543) 25-40 şinik arasında değişen ve tohum ölçmeye yarayan ölçü.

d. 209a/13

[=1]

direm (<Ar. dirhem) I. okkanın dört yüzde birine eşit olan, 3,207 gramlık eski bir ağırlık ölçüsü.

d.+den 226b/4, 226b/4

[=2]

II. bir tür gümüş para.

d. 230a/9, 230a/11, 230b/1, 230b/3, 230b/5, 230b/9

d. 230a/9

[=7]

direme- (<dir-e+u-me- → <Orh. T. tėr-: TEKİN 2000: 254; <ET.. tėr-: EDPT. 229a) toplayamamak, bir araya getirememek.

d.-diler 181a/8

[=1]

diri (<*dir-i → <ET. *tir-(i)g: EDPT. 543b)

d. 192a/5, 229b/4, 237a/9

d.+(ol-) 191b/1, 238b/3

d.+yken 229b/12

[=6]

diril- (<dir-(i)l- → <ET.. *tir-(i)l-: EDPT. 547b) dirilmek, canlanmak.

d.-di 182a/3

[=1]

diril- (<dir-(i)l- → <Orh. T. tėr-: TEKİN 2000: 254; <ET.. tėr-(i)l-: EDPT. 247b) toplanmak, bir araya gelmek.

d.-diler 181a/8, 192a/11, 239a/8

d.-e 245b/11

d.-üp 181a/5, 181a/6

[=6]

dirlik (<*dir-(i)+lik → (<ET. *tir-(i)g: EDPT. 543b; <*tir-(i)g+lik: EDPT. 546a) dirilik, yaşayış, hayat.

d. 181b/5, 229b/11

[=2]

dirlin- (<dir-(i)l-(i)n- → <Orh. T. tėr-: TEKİN 2000: 254; <ET.. tėr-(i)l-: EDPT. 247b) toplanılmak, bir araya gelinmek.

d.-icek 240a/1

[=1]

dirneş- (<dir-(i)n-eş- → <Orh. T. tėr-: TEKİN 2000: 254; <ET. tėr-: EDPT. 229a) toplaşmak, bir araya gelmek.

d.-diler 207a/13, 212a/13

d.-diler(biraraya) 181a/7

[=3]

diş (<Uyg. T. tı:ş: EDPT. 557b) diş.

d.+île 226b/9

d.+inde 226b/10

d.+leri 181b/6, 195b/8, 232b/4

[=5]

ditre- (<Uyg. T. titre-: EDPT. 460a) titremek.

d.-r 199a/2

d.-rse 199a/2

[=2]

dīv (Far.) şeytan, iblis.

d.+den 219a/4

d.+e 243b/7

[=2]

dīvān-gāh (<Ar. dīvān + Far. –gāh) büyük meclis yeri.

d.+(ol-) 192b/1

[=1]

dīvār (Far.) duvar.

d. 209a/12, 235b/6

d.+a 235b/4

d.+dan 235b/6

d.+ına 225a/12

[=5]

diyānet (Ar.) din.

d.+ile 217a/2

[=1]

diyici (<di-(y)ici → <ET. tė- EDPT. 433b) diyen, söyleyen.

iki diyici: şirk koşan.

d.-yici (iki) 185b/8

[=1]

doḳın- (<ET. tokı-n-: EDPT. 471a) dokunmak, temas etmek, değmek.

d.-dı 235b/4, 235b/5, 236a/1

d.-ıcak 235b/6

d.-up 235b/7

[=5]

dost (Far.) sevilen kimse.

d. 243a/8

d.+îla 243a/9

d.+larum 184a/9

d.+umuza 211b/10

d.+uñ 205a/5

[=5]

dök- (<ET. tök-: EDPT. 477a) dökmek.

d.-erseñ 234b/1

d.-esini 245b/11

[=2]

dökil- (<dök-(i)l- → <ET. tök- EDPT. 477a) dökülmek.

d.-e 208b/2

[=1]

dökme- (<dök-me- → <ET. tök- EDPT. 477a) dökmemek.

d.-ye 245b/12

[=1]

dölen- (<döle-n- → <DLT tölek CTD, III) rahata ermek, huzura kavuşmak.

d.-mez 243a/3

d.-mezler 243a/3, 243a/4

[=3]

dön- (DLT. tön-: CTD. III, 197) dönmek.

d.-di 211a/12, 211b/5

d.-düm 182b/10, 182b/11

d.-e 218b/2, 218b/2

d.-ince 201b/5, 216a/10

[=8]

dönder-(<dön-der- → <DLT tön-der-: CTD. III, 197) döndürmek.

→ döndür-

d.-di 181a/12, 181a/13

[=2]

döndür--(<dön-dür- → <DLT tön-der-: CTD. III, 197) döndürmek.

→ dönder-

d.-se gerek 233b/5

d.-ü(vir-) 195b/10

[=2]

dördinci (<ET. tört+ünç: EDPT. 535b) sıra sayı sıfatı, dördüncü.

d. 206b/3

[=1]

dört (<ET. tört: EDPT. 534a) I. dört sayısı.

d.+er 230a/5

d.+üni 221b/3

[=2]

II. sayı sıfatı

d. 210b/1, 233a/10, 233a/12, 233b/4, 233b/9

[=5]

du´ā (Ar.) Tanrı'ya yalvarma, yakarma.

d. 225a/11

d.+(ḳıl-) 223b/11

d.+(okı-) 225a/11

d.+lar(āferīnler u du´alar) 225b/9

d.+ları 224b/3

d.+m 191a/11

d.+sı 216a/1, 223a/7

d.+sı+dur 219a/2

d.+sın 223a/7

d.+sın(al-) 244a/6

d.+sından 220b/13

d.+yı 217a/6, 217b/1, 217b/5, 218a/7, 218a/13, 218b/5, 219a/2, 221a/2, 223b/4

[=21]

dūr (<Far. dīr) uzak.

d.+(ḳal-) 206b/3

[=1]

dur- (<ET. tur- EDPT. 529b) I. beklemek, sabit, sakin durmak.

→ ṭur-

d.-a 223a/6, 224b/13

d.-acak 223a/12

d.-alar 223b/1

d.-alar(dıñsuz) 207a/5

d.-an 221b/10

d.-ıcak 203b/1

d.-maz 229a/8

d.-sa 230a/8

d.-up 223b/11, 224b/10

d.-ur 244b/1

d.-ur(dıñsuz) 207a/4

[=13]

II. ayağa kalkmak

duru gel- ayağa kalkmak.

d.-u(gel-) 213b/9, 214b/1

[=2]

III. başlamak.

namāza dur- namaza başlamak.

d.-duḳları(namāza) 229a/10

[=1]

IV. kök veya gövdeleri sonuna –a/-e; -ı/-i;/-u/-ü ve –p zarf-fiil eki almış fiillere gelerek süreklilik bildiren birleşik fiiller oluşturur.

d.-a(arta) 245a/10

d.-alar(aña) 246a/11

d.-ur(buyurup) 198b/11

d.-ur(gelüp) 188a/8

d.-ur(görinü) 231a/4

d.-ur(ḳaplayup) 193b/3

d.-ur-ken(boġazlayu) 224a/3

d.-urıdı(bekleyü) 181b/13

d.-urın(baḳa) 187b/12

d.-urken(aġlayu) 225a/13

d.-urken(baḳa) 220b/10

d.-urken(çeyneyü) 232b/11, 232b/12

d.-urken(yaza) 231b/9

[=14]

durma- (<dur-ma- → <ET. tur-: EDPT. 529b) yerine getirmemek.

andına durma- sözünü yerine getirmemek, yeminini bozmak.

d.-sa(andına) 226b/12

[=1]

durmaḳ (<dur-maḳ → <ET. tur- EDPT. 529b) I. ayağa kalkma durumu. → ṭurmaḳ

d. 228a/2, 228a/4

[=2]

II. yaklaşmak.

yakın durmak yakınlaşmak, yakın olmak.

d.+(yakın durmaḳ) 224a/11

[=1]

durmamak (<dur-ma-maḳ → <ET. tur- EDPT. 529b) beklememek.

d.+gerek 223b/1, 223b/13

[=2]

dut- (<ET. tut-: EDPT. 451a) elde bulundurmak, eline almak.

→ ṭut-

d.-ar(ḳıf) 187b/2

d.-ar idi(şerbet) 234a/13

d.-arken(bıçak) 236a/2

d.-tı(elin) 188a/1

[=4]

II. yakalamak, avlamak.

d.-tuġı 235a/10

[=1]

III. oruç tutmak.

d.-am(oruç) 194b/3

d.-an(oruç) 189a/5, 194a/8

d.-ana(oruç) 188b/9, 189b/8

d.-anı(oruç) 188b/13

d.-anlar(oruç) 189a/3, 191a/3, 191b/1

d.-anlaruñ(oruç) 191a/7, 191a/9

d.-ar-ıduñ(oruç) 187b/4

d.-ar-ısa 227a/8

d.-ar-ısa(oruç) 196b/12

d.-aruz(oruç) 194b/6

d.-gıl(oruç) 186b/2

d.-maz ısa(oruç) 196a/6

d.-sa(eli irdükce) 197a/10

d.-sa(gerek) 195a/3, 197a/1, 197a/4, 198a/11

d.-sa(oruç) 196a/6, 197b/9, 197b/11, 227a/2, 232a/11, 232a/13, 233a/7, 233a/8

d.-salar(oruç) 198a/1

d.-sunlar 200b/12

d.-tı(oruç) 189b/4

d.-tıġı(oruç) 197a/2

d.-tuġın(oruç) 189a/1

d.-tuġum 200b/10

d.-tuġuñuzdan(oruç) 189b/10

[=37]

III. saymak, farz etmek, kabul etmek.

d.+(eyle dut-) 206b/7, 206b/11

d.-a(yirinde) 245b/10

d.-alar 231b/5, 231b/6

d.-amazlar 231b/7

d.-arvan(ṭanuk) 213b/13

d.-mazlar 236a/5

d.-mışlar(müsellem) 192b/10

[=9]

V. yapmak, etmek.

müşerref dut- onurlandırmak.

d.+a(müşerref) 217a/2

ümīẕ dut- beklemek, ümit etmek.

d.-arın(ümīẕ) 201a/2

ḳomaġa dutmaḳ koyma işini yapmak.

d.-madın(ḳomaġa) 212b/4

[=3]

VI. sarmak

d.-a(biline) 219a/13

[=1]

dutma- (<dut-ma- → <ET. tut-: EDPT. 451a) I. oruç tutmamak.

d.-sa(oruç) 197b/6

d.-yup 195a/3, 197a/3

[=3]

II. saymamak, farzetmemek, kabul etmemek.

d.-sa(sehel) 220a/3

[=1]

III. esirgememek, korumamak.

d.-yasın(dırīġ) 214a/9

[=1]

dutmaḳ (<dut-maḳ → <ET. tut-: EDPT. 451a) oruç tutma durumu.

d.+(oruç) 194b/3, 194b/13, 198b/4, 227a/6, 233a/6, 233a/8

d.+da(oruç) 188a/7, 197a/2

d.+ı(oruç) 189b/5

[=9]

II. esirgeme, koruma.

d.+a(dırīġ) 226a/1

[=1]

dutu (<dut-u → <ET. tut-(u)ğ: EDPT. 452b) esir, rehin.

d.+(al-) 241b/1

[=1]

duy- (<ET. tuy-: EDPT. 567b) duymak, dinlemek.

d.-a(bil-) 180b/4

[=1]

dükeli (<dü-k+e-l+i → <ET. tüke-l: EDPT. 480b) hepsi, tümü, tamamı.

→ dükelü

d. 185b/10, 188b/1, 192b/4, 199b/9, 200a/4, 200b/7, 204b/3, 205b/6, 207a/4, 207a/5, 207a/6, 207a/13, 211a13, 212a/4, 213b/8, 214a/3, 214a/13, 214b/3, 216a/6, 223a/12, 223b/11, 224b/7, 225b/6, 229b/2, 229b/6, 243a/10, 243a/10, 245b/11

d.+müz 181a/4

d.+n 212a/2, 216a/5

d.+nden 229b/5

d.+ne 202b/6

d.+nüñ 188b/5, 211a/6, 229a/12

d.+sinden 195b/9

[=37]

dükelü (<dü-k+e-l+ü → <ET. tüke-l: EDPT. 480b) hepsi, tümü, tamamı.

→ dükeli

d.+ñüzden 204a/9

[=1]

dülbend (Far.) baş örtüsü, tülbent.

d. 219b/9

[=1]

dün (<ET. tün: EDPT. 513a) gece.

d. 198a/9, 200a/3

d.+de(bir gün bir dün) 189b/11

d.+i(dün gün) 242b/8

bir gün bir dün

d.+in 208a/3, 208a/6

d.+üñ 207b/11, 207b/12

[=8]

dünle (<dün+le → <ET. tün+le 513b) geceleyin.

d. 218b/3, 218b/3

[=2]

dünyā (Ar.) içinde yaşadığımız alem, yeryüzü.

→ dünye

d. 189/13, 243b/5, 243b/5

d.+da 184a/12, 185a/6, 187b/3, 188a/3, 190b/4, 191b/1, 192a/5, 240a/1, 244b/5

d.+dan 206b/9, 242b/7

dünyādan çıkma- ölmemek, yaşamak.

d.+dan(çıkma-) 199b/12

[=15]

dünyālik (<Ar. dünyā + T. lik) varlık, mal, mülk, servet.

→dünyelik

d. 205b/13

[=1]

dünye (<Ar. dünyā) içinde yaşadığımız alem, yeryüzü.

→ dünyā

d.+de 183a/12, 184a/9, 184a/12, 244b/2

d.+de+iken 189b/11

dünyeden git- ölmek, vefat etmek.

d.+den(git-) 180b/13

[=6]

dünyelik (<Ar. dünye + T. lik) varlık, mal, mülk, servet.

→dünyālik

d. 211a/2

[=1]

dür- (<Uyg. T. tür-: EDPT. 530b) dürmek, katlamak.

d.-erler 218b/4

[=1]

düriş- (<dür-(i)ş- → <<Uyg. T. tur-(u)ş-: EDPT. 554a) çalışmak, çabalamak.

d.-diler 182a/4

d.-düm 246a/5

[=2]

dürlü (<dür+lü → <Orh T. tür+lüg TEKİN 2000: 256a; <Uyg. T. törlüg: EDPT. 546b) çeşitli, türlü.

d. 181a/1, 184b/12, 188a/9, 192a/10, 194b/8, 201b/8, 206a/11, 206b/12, 217b/4

d.+(dürlü dürlü) 184b/10, 184b/10, 189/13, 189/13, 203a/5, 203a/5, 206a/9, 206a/9, 206a/10, 206a/10, 219a/5, 219a/5, 241a/12, 241a/12

d.+(ne dürlü) 194b/8

[=24]

dürt- (<Uyg. T. türt-: EDPT. 535a) sürmek (koku).

d.-se 195b/5

[=1]

dürtin- (<dürt-(i)n- → <Uyg. T. türt-: EDPT. 535a) sürünmek (koku).

d.-e 219a/12

d.-se(yağ) 195b/5

[=2]

dürüst (Far.) doğru, düzgün, sağlam.

d. 233a/10

d.+(degül) 227b/5, 229a/1, 229a/7, 233b/5, 233b/10, 236b/1

d.+(ol-) 241b/9

d.+dür 226b/2, 227b/4, 228b/4, 229a/6, 233a/12, 233b/4, 233b/8, 236b/2

[=16]

düş (<Uyg. T. tüş+e- "düş görmek" EDPT. 561b) düş, rüya.

d. 205a/11

d.+e(düşe giç-) 195b/4, 219b/12

d.+üm 213a/1

d.+ümde 186a/8, 188a/13, 191b/4, 214a/1

[=8]

düş- (<ET. tüş-: EDPT. 560a) I. yere devrilmek, yere serilmek.

d.-di 238b/8

d.-se 235b/6

[=2]

II. olmak, oluşmak, meydana gelmek.

d.-di(ġarīblıġa) 203a/2

d.-di(içine) 211a/1

[=2]

III. yürümek, birlikte gelmek.

öñine düş- peşinden gitmek.

d.-di(öñine) 187b/7

[=1]

IV. borç olmak, kazayı gerektirmek.

boynından düş- gerekmemek.

d.-er(boynından düş-) 210a/11

d.-emez(boynından düş-) 210a/12

[=2]

düşenbih (Far.) pazartesi günü.

d.+(gicesi) 188a/12

[=1]

düşmen (Far.) yağı, düşman.

d.+(ṭut-) 244b/1

d.+i 244b/2

d.+lerüñ 190a/11

[=3]

düz- (<Uyg. T. tüz-: EDPT. 572b) yapmak, tertip, tanzim etmek.

d.-er(tamām) 229a/3

[=1]

düzül- (<düz-(ü)l- → <Uyg. T. tüz-: EDPT. 572b) yapılmak, tertip, tanzim edilmek.

d.-miş 246a/7

[=1]

E/Ė

Ebā-Bekir (Ar. ö.i.) Hz. Ebû Bekir, İslam'ın ilk halifesi.

→Ebū Bekir

e. 191a/2

[=1]

Ebū-Bāyezīd- i Besṭāmī (Ar. ö.i.) Fars İslâm bilgini, evliya.

→ Bāyezīd, Beyāzīd, Ebū Bāyezīd- i Besṭāmī, Ṭayfūr.

e. 191b/5

[=1]

Ebū-Bekir (Ar. ö.i.) Hz. Ebû Bekir, İslam'ın ilk halifesi.

→Ebā Bekir

e. 245b/1

[=1]

Ebū-Ḥanīfe (Ar. ö.i.) Hanefî mezhebinin kurucusu olup asıl adı Numan'dır.

e. 213a/13, 213b/8

e.+(raḥmetu'llāhi ʿaleyhi's-selām) 212b/12

e.+den 232a/8

[=4]

edük (<ME. edük: POPPE 1938: 183-3) kısa konçlu çizme, konçlu mest.

e. 216b/2, 219b/10

[=2]

efendü (<Rum. authentes) eş, koca.

e.+si 237a/10, 239a/13

e.+sin 237a/8

[=3]

eger (Far.) ed. eğer, şayet.

e. 180b/1, 180b/5, 180b/12, 181a/5, 181a/6, 182b/8, 183a/10, 183b/3, 183b/7, 183b/12, 184a/11, 188b/11, 189a/3, 191a/5, 192a/2, 193a/1, 193a/10, 193b/4, 193b/13, 194a/10, 194a/12, 194b/1, 194b/4, 194b/11, 195a/3, 195a/4, 195a/8, 195a/10, 195a/13, 195b/3, 195b/9, 196a/4, 196a/6, 196a/10, 196a/13, 196b/1, 196b/3, 196b/6, 196b/11, 196b/12, 197a/2, 197a/3, 197a/4, 197a/11, 197b/1, 197b/5, 197b/8, 197b/10, 197b/13, 198a/1, 198a/3, 198a/5, 198a/7, 198a/8, 198a/9, 198a/12, 198b/3, 198b/5, 198b/13, 200b/2, 201b/4, 201b/7, 204a/1, 204a/3, 204a/11, 206a/12, 206b/1, 207b/1, 207b/2, 207b/11, 207b/13, 208a/4, 210b/4, 211a/9, 213a/13, 214b/11, 215a/12, 215a/13, 215b/2, 216a/1, 216a/3, 216a/10, 216a/13, 216b/2, 216b/3, 216b/4, 216b/6, 216b/7, 216b/7, 216b/10, 218a/13, 219a/10, 221b/7, 224a/7, 225b/13, 226a/13, 226b/2, 226b/7, 226b/8, 227a/1, 227a/7, 227b/13, 228b/7, 229a/6, 229a/12, 229b/5, 229b/10, 230a/6, 231b/12, 232a/12, 232b/12,

233a/7, 233b/11, 233b/12, 234a/5, 234a/11, 234b/1, 234b/7, 234b/13, 235a/3, 235a/11, 235b/1, 235b/4, 236a/9, 236b/8, 239a/3, 239a/9, 239a/10, 239a/13, 239b/1, 239b/2, 239b/3, 241a/7, 241a/13, 244a/5, 244a/6, 244a/7, 244b/2, 244b/3, 245a/5, 245a/9

[=141]

egerçi (Far.) ed. şöyke ki, olsa da, ise de.

e. 192b/11, 230b/8

[=2]

egin (<Uyg. T. *eg-(i)n: EDPT. 109a) org. ad. sırt

e.+inde 221b/2

e.+ine(al-) 219a/13

[=2]

ehl (Ar.) sahip, halk, insanlar.

ṭamu ehli cehennemlik, günahkar.

e.+inden(ṭamu ehli) 199b/4

[=1]

ejdehā (Far.) büyük yılan.

e. 199b/3

[=1]

eksüksüz (<eksü-k+süz → <ET. egsü-k: EDPT. 116b) eksiksiz, tam.

e. 213a/6

[=1]

el (<ET. elig: EDPT. 140b) org. ad. el.

e.+i 245a/11

e.+i(ir-) 197a/10

e.+iyle 227b/11

e.+in 188a/1, 217a/6

e.+in(çıḳar-) 182a/1

e.+inde 187b/1, 234a/13

e.+inde-dür 187b/11, 199b/12, 209a/4, 214b/6, 243a/5

e.+inden 212a/5

e.+ine 188b/8, 208a/12, 212a/2, 212a/3, 212b/10, 226a/1, 226a/5, 226a/6, 243b/11, 246a/4, 246a/9

e.+ine(al-) 235b/10, 235b/11, 235b/12, 235b/13

e.+ine(gir-) 226a/5

e.+ine(vir-) 187b/3

e.+iyle 195b/6

e.+lerinde 186b/13

e.+lerinden(gelme-) 214b/4

e.+leri-y-le 192b/8

e.+ümden 190a/8

e.+üñ 190a/3, 190a/7

e.+üñüzden 207b/11, 207b/13

[=40]

elbette (Far.) zf. kuşkusuz, her hâlde.

e. 196b/13, 225a/11, 225b/7

[=3]

el-ḥamdüli'llāhi rabbi'l ʿālemin (Ar.) "hamd alemlerin Rabbine mahsustur."

e. 246a/12

[=1]

el-ḥikāye (<Ar. –el + Ar. ḥikāye) "hikaye olunur." manasına gelir.

→el-ḥikāyet

e. 180b/12, 186a/8

[=2]

el-ḥikāyet (<Ar –el + Ar. ḥikāye) "hikaye olunur." manasına gelir.

→el-ḥikāye

e. 190b/10

[=1]

elli (<ET. el(l)ig: EDPT. 141a) sıf. elli, sayı sıfatı.

e.(tabaḳ) 225b/5

e.(akçalıḳ) 230b/6

[=2]

elsüz (<el+süz → <ET. elig: EDPT. 140b) eli olmayan, elsiz.

e. 196a/4

[=1]

emçek (<em-çek →<ET. em-(i)g: EDPT. 158b) meme, göğüs.

e.+indegi 236b/8

[=1]

emeksüz (<ET. emge-k: EDPT. 159a) sıkıntısız, kolay.

e. 204b/6

[=1]

emīn (Ar.) I. korkusuz, güvenli.

e.+(geç-) 184b/3

[=1]

II. şüphesiz, kuşkusuz.

e.+(ol-) 219a/5

[=1]

emīrü'l-mü'minīn (Ar.) müminlerin emiri, başı.

e. 189a/8

[=1]

emr (Ar.) buyruk, emir.

e.+(eyle) 185a/9

e.+-idi 180b/11

isticābī emr zorunlu görülen emir. e.+dür(isticābī emr) 180b/9

e.+e 185a/8

[=4]

emzür- (<em-(i)z-(ü)r- → <Uyg. T em-(g)üz-: EDPT. 165a; <ET. em-(i)g: EDPT. 158b) emzirmek.

e.-en 197b/1

e.-en 197b/3

[=2]

enbīḳ (Ar.) damıtıcı, imbik.

e. 203b/1

[=1]

er (<ET. er: EDPT. 192a) I. erkek, kişi.

e. 196b/9, 226a/9, 229b/4, 237b/1, 239a/9, 239b/1, 239b/2, 239b/4

e.+e 226a/10, 237a/13, 237b/7

[=11]

II. koca, zevc.

e. 229b/8, 230a/3, 238b/2, 239a/5

e.+(al-) 239a/2

e.+(almaḳ) 230a/8

e.+e(var-) 238b/2, 238b/11, 239a/6

e.+i 198b/2, 229b/10, 229b/12, 234b/1, 239a/3

e.+ine 229b/9

e.+île 230a/3

[=16]

III. yiğit.

e. 240a/4

[=1]

eren (<Orh. T. er+en →Alt. çokluk eki –n TEKİN 2000 :§ 243; <[1]er: EDPT. 232b) yiğit, kahraman.

e.+ler 183a/2

e.+lerüñ 242b/8

[=2]

ervāḥ (Ar.) ruhlar, canlar

e.+(ʿālemi) 202b/2

[=1]

es- (<DLT es-: CTD. III, 27; <es-: EDPT. 240b) esmek, yel olmak.

e.-di(yiller) 190b/13

[=1]

esbāb (Ar.) neden, sebep.

e. 193a/1, 193a/4, 193a/11

e.+ıla 193a/11

[=4]

esenle- (<esen+le- → <Uyg. T. esen: EDPT. 248a; <esen+le-: EDPT. 249b) esenlik dilemek, vedalaşmak.

e.-ye 225b/2

[=1]

esirge- (<Uyg. T. esirge-: EDPT. 252b) korumak, acımak.

e.-sin 245a/12

[=1]

esirgeme- (<esirge-me- → <Uyg. T. esirge- EDPT. 252b) korumamak, acımamak.

e.-gil 199a/13

[=1]

eski (<Uyg. T. eski: EDPT. 246b) eski, yeni olmayan.

e. 226b/5

e.+y-ise 226b/2

[=2]

eş- (<Uyg. T. [1]eş: EDPT. 255b) atla hızlı hızlı gitmek.

e.-icek 218a/7

[=1]

et (<Uyg. T. et: EDPT. 33b) insanlarda, hayvanlarda deri ile kemik arasındaki kas ve yağdan oluşan tabaka, et.

e. 237a/4

e.+i 235a/6

e.+in 235a/11, 235a/11, 235a/12

e.+inden 235a/6, 235a/7

[=7]

etek (DLT etek: CTD. III, 29) giysinin belden aşağıda kalan bölümü, etek,

e.+ine 226b/7, 244a/6

[=2]

ev (<Orh.T eb: TEKİN 2000: § 103: <Uyg. T. ew: EDPT. 3b) ev, bark.

e. 202a/4, 202b/4

e.+i 192b/1, 201b/4

e.+in 203a/1, 203b/12, 211a/4

e.+inde 238b/13

e.+inden 181b/8, 190b/11, 215b/5, 216a/8, 217a/2

fenā evi: yokluk evi, dünya.

e.+inden(fenā evi) 212a/9

e.+ine 201b/5, 201b/5, 212a/9, 215b/5, 239a/1

e.+lerin 202b/12

e.+üm 202a/8, 204b/1

e.+ümde 202a/8

[=23]

evliyā (Ar.) veliler, ermiş.

e. 192b/9

[=1]

evvel (Ar.) önce, ilk.

e. 216b/13, 217a/1, 217a/3

[=3]

ey- (<ET. ay-: EDPT. 266a) söylemek, demek, anlatmak.

e.-di 182a/8

e.-dür 182a/9

[=2]

eyit- (<ey-(i)t- → <ET. ay-(ı)t-: EDPT. 268b) I. söylemek, demek.

→ eyt-

e. 191a/3

e.-gil 210a/3

e.-se 198b/3, 236b/11

e.-sün 217a/7

e.-ti 182a/1, 192a/9, 202a/4, 202a/12, 209a/1, 209b/3

e.-tüm 182b/3

[=12]

II. sormak.

e.-diler 208a/8

e.-ti 202a/4

e.-tiler 202a/3

[=3]

III. cevap vermek, karşılık vermek.

e.-tüm 214a/8

[=1]

eyitmek (<ey-(ı)t-mek → <<ET. ay-(ı)t-: EDPT. 268b) I. söyleme, deme.

e.+gerek 198b/12

[=1]

eyle (<ol+ile → <ET. ayla: EDPT. 272a) onun gibi, öyle.

→ öyle

e.+(dut-) 206b/7, 206b/11

e.+(ol-) 228a/7, 228b/11, 233a/4

e.+dür 184b/5

[=6]

eyle- (<DLT eḍle- <*ed ~eḍ+le-: CTD. III, 19; <Uyg. T. *edle- <*ed+le- <e:d EDPT. 57a) yapmak, etmek, olmak.

e.-(ḥaber) 202a/5

e.-di(cimā´) 198b/2

e.-di(ġusl) 228b/6, 233b/1

e.-di(ḥac) 211b/10

e.-di(´ināyet ü fażul) 203b/9

e.-di(maṭ) 206a/7

e.-di(niyet) 228b/13

e.-di(rıḥlet) 212a/10

e.-di(terk) 203a/1

e.-diler(da´vī) 181a/3

e.-diler(gölge) 181b/12

e.-diler(terk) 204b/1

e.-diler(teyemmüm) 229a/9

e.-dük(va´deye vefā) 225b/5

e.-düm(ḥac) 211b/2

e.-düm(hīç) 192a/4

e.-düm(ma´şūk) 246a/7

e.-düm(tamām) 213b/12

e.-düñ(ḫōr) 211b/8

e.-düñ(maḥṣūṣ) 188a/2

e.-düñ mi?(ḥac) 211b/2

e.-gil 190a/6

e.-gil(az) 199a/8

e.-gil(faẕl) 191a/7

e.-gil(ḳaṭrān) 199b/5

e.-gil(maḥrūm) 199a/5

e.-gil(oddan) 199b/6

e.-gil(saru ṣu) 199b/5

e.-gil(şefā´atçısuz) 199a/12

e.-gil(yılan ejdeha) 199b/3

e.-gil(yurd) 199b/3

e.-gil(zakkum) 199b/4

e.-memiş(ol-) 214b/11

e.-mez(necīs) 226b/10

e.-mez+ise(ṭavāf) 224b/2

e.-mezlerse(niyyet) 194b/9

e.-miş(ortaḳ) 236a/11, 236a/12

e.-mişler(su'āl) 184a/7

e.-mişlerdi(maḳām) 243b/8

e.-ñ(ḥac) 208a/9

e.-ñ(ḥarām) 207b/10

e.-ñ(pāre pāre) 192a/5

e.-ñ(ṭapu) 216a/2

e.-r(necīs) 226b/8

e.-r(ṭā´at) 208a/7

e.-r(yavuz) 240b/6

e.-r-ise 204a/2, 219a/10

e.-rise(niyyet) 194a/13

e.-rse(niyyet) 194b/6, 229a/1

e.-rse(ṣatu-bazar) 241a/13

e.-rse(veled) 241b/2

e.-rseñüz(şükr) 245a/5, 245a/7

e.-se(āzād) 196a/2, 226b/12

e.-se(güç) 231a/6

e.-se(ḳażā) 194a/12, 195a/4, 195b/12, 196a/1, 197b/10, 197b/12, 198a/5, 198a/7, 198a/11, 198b/1, 198b/3, 198b/5, 232b/7, 232b/11, 233a/1

e.-se(kefen) 229b/11

e.-se(niyyet) 194b/5, 198a/2, 198a/3

e.-se(rükū´) 227b/13

e.-se(secde) 228a/1, 229a/6

e.-se(vasiyyet) 197a/5, 197a/11

e.-se(yaḳınlıḳ) 195b/3

e.-seler(ihtiyat) 197b/2

e.-seler(ḳażā) 197b/5

e.-sünler(terk) 202b/12

e.-ye 222a/10

e.-ye(emr) 185a/9

e.-ye(ġusl) 219a/11

e.-ye(ḳaża) 232b/8

e.-ye(muṭāli´a) 246a/3

e.-ye(şükr) 184b/12

e.-ye(ṭavāf) 224a/12, 224b/9

e.-ye(tamām) 221b/6

e.-ye(telbīs) 183b/4

e.-yecek(kefen) 229b/10

e.-yeler(ḫōr) 216a/4

e.-yeler(halvat) 243a/9, 243a/9

e.-yen(ġusl) 228b/7

e.-yen(niyyet) 229a/2

e.-yen(rükū´) 228a/3

e.-yenler(ḥac) 214a/13

e.-yenleri(ṭavāf) 210a/2

e.-yesi(ḳabūl) 244a/6

e.-yesi(redd) 244a/7

e.-yicek(bünyād) 202a/4

e.-yicek(da´vī) 244a/4

e.-yicek(niyyet) 216b/13

e.-yicek(tamām) 221b/5

e.-yimez(ḳabż) 236b/10

e.-yiserdür(güyegü) 184b/5

e.-yü-yorur(ṭavāf) 211a13

yüzsüzligi bīşe eyle-: yüzsüzlüğü huy edinmek, iş edinmek.

e.-yüp(bīşe) 226a/10

e.-yüp(ġusl) 206b/5, 215a/5

e.-yüp(ḫōş yiyesi) 196a/11

e.-yüp(sefer) 203a/8

[=121]

eyleme- (<eyle-me- → <DLT eḍle- <*eḍ ~eḍ+le-: CTD. III, 19; <Uyg. T. *edle- <*ed+le- <e:d EDPT. 57a) yapmamak, etmemek, olmamak.

e.-di(bellü) 230a/3

e.-di(ḥac) 207a/12

e.-dük(beyān) 232a/12

e.-gil(´ināyet) 199b/8

e.-se(ḳażā) 198a/5, 198a/7, 198a/9

e.-se(niyyet) 194a/13

e.-ye(kefen) 229b/9

e.-ye(ża´īf) 197b/3

e.-ye(zaḥmet) 245b/13

[=11]

eylemek (<eyle-mek → <DLT eḍle- <*ed ~eḍ+le-: CTD. III, 19; <Uyg. T. *edle- <*ed+le- <e:d EDPT. 57a) yapma, etme, olma.

e.+(ġusl) 219b/13

e.+(ḥac) 201b/7

e.+(ḫalaḳ) 226a/12

e.+(i´tikād) 240b/5, 242b/6

e.+(ḳażā) 198b/9

e.+(müsāmaḥa) 231b/11

e.+(nicesi) 216a/1

e.+(sücūd) 228a/6

e.+(ṭavāf) 210b/6

e.+(teyemmüm) 226b/11

e.+de(ṭavāf) 209b/11, 209b/13

e.+dür(terk) 194a/6

e.+e(´amel) 239b/11

e.+e(ḥac) 213a/4, 214b/3

e.+e(ḳat´) 193b/4

e.+e(niyāz) 210b/6

e.+e(ziyāret) 211a/4

e.+i(bühtān) 216a/4

e.+ile(ṭā´at) 245a/7

[=22]

eylemeklik (<eyle-mek+lik → <DLT edle- <*eḍ ~eḍ+le-: CTD. III, 19; <Uyg. T. *edle- <*ed+le- <e:d EDPT. 57a) etmelik, yapmalık.

e.+(ḫalaḳ) 226a/11

[=1]

eylememek (<eyle-me-mek → <DLT eḍle- <*eḍ ~ eḍ+le-: CTD. III, 19; <Uyg. T. *edle- <*ed+le- <e:d EDPT. 57a) yapmama, etmeme.

e.+(i´tibār) 194a/3

[=1]

eylen- (<eyle-n- → <DLT eḍle- <*eḍ ~eḍ+le-: CTD. III, 19; <Uyg. T. *edle- <*ed+le- <e:d EDPT. 57a) yapılmak, edilmek.

e.-e(ḳulavuz) 243b/4

e.-üp 239b/13

e.-üp(yoldaş) 203a/9

[=3]

eylenme- (<eyle-n-me- → <DLT eḍle- <*eḍ ~eḍ+le-: CTD. III, 19; <Uyg. T. *edle- <*ed+le- <e:d EDPT. 57a) yapılmamak, edilmemek.

e.-dükdür 225b/8

[=1]

eylet- (<eyle-t- → <DLT eḍle- <*eḍ ~eḍ+le-: CTD. III, 19; <Uyg. T. *edle- <*ed+le- <e:d EDPT. 57a) I. yaptırmak, ettirmek.

e.-tüm(çūpānlıḳ) 204b/13

[=1]

II. hazırlatmak.

e.-tiler(bıçaḳlar) 192a/7

[=1]

eylük (<ey(ü)+lük → <ET. eḍgü+lük: EDPT. 53b) iyilik.

e.+ine 245b/4

e.+üñüz 184a/11

[=2]

eyt- (<ey-t- → <<ET. ay-(ı)t- EDPT. 268b) I. söylemek, demek, anlatmak.

→ eyit

e. 202a/6

e.-diler 191b/13, 192a/1

e.-e(eyde) 185a/11, 186a/7, 200b/9, 204a/5, 204a/6, 204a/9, 207a/6, 208b/11, 217b/6, 218a/1, 219a/6, 219a/8, 219b/1, 219b/2, 220a/3, 220a/8, 220b/1, 220b/7, 221a/3, 221a/5, 221a/7, 221a/9, 221a/12, 222a/6, 222a/13, 222b/8, 224a/3, 224a/5, 224b/13, 225a/13, 233b/13, 234a/2

e.-e+vüz(eyde-vüz) 216b/12

e.-eler(eydeler) 223b/8, 237a/5

e.-em(eydem) 189b/9, 190b/2, 190b/3

e.-eyedüñ(eydeyedüñ) 183a/11

e.-eyim(eydeyim) 215b/6

e.-i(eydivir-) 192b/6, 210a/6, 244a/3

e.-miş(ol-) 215b/8

e.-miş-idi 239a/3

e.-mişler 231b/8

e.-se 194b/1, 198b/5, 233a/5

e.-se gerek 221b/11

e.-se idi 180b/5

e.-seler(eydseler) 236b/13

e.-sün 218b/10

e.-ti 181b/6, 186a/10, 200a/8, 214a/13, 214b/8, 236a/8, 237b/3

e.-tiler 181a/1, 181a/2, 181a/3, 181a/4, 206a/6, 207b/5

e.-tügümüz 216b/8, 221a/1, 221b/8

e.-tük 180b/4, 242b/5

e.-tük idi 196a/10

e.-tüklerümüzi 219b/4

e.-tüm 182b/1, 182b/12, 186a/9, 191b/11, 205a/4, 205b/9, 206a/5, 213b/12

e.-tüm idi 190b/5

e.-tüñ 188b/3

e.-ü(eydüvir-) 215b/12

e.-üp(eydüp) 216a/5

e.-ür(eydür) 180b/3, 181a/13, 182b/5, 182b/7, 182b/13, 183b/12, 184a/9, 185a/1, 187a/13, 187b/3, 187b/9, 188a/8, 188a/12, 189a/5, 189a/7, 190a/10, 190b/11, 191a/5, 191a/11, 191b/1, 191b/4, 192b/2, 192b/2, 192b/2, 192b/7, 192b/11, 198b/13, 199a/3, 199a/5, 199a/6, 199a/7, 199a/12, 199a/13, 199b/2, 199b/11, 200a/4, 200b/2, 200b/7, 202b/4, 203b/5, 203b/6, 203b/7, 204b/5, 206a/9, 207a/11, 207a/13, 210a/5, 210a/9, 211a/4, 211b/7, 211b/12, 212b/13, 213a/5, 213a/8, 213b/8, 213b/11, 214a/8, 225b/5, 229a/10, 230a/1, 230b/8, 231b/1, 233b/11, 234a/3, 234a/8, 234a/9, 234b/1, 234b/4, 234b/13, 237a/1, 237a/6, 239a/9, 239a/13, 243a/2, 244b/7

e.-ür+ven(eydür-ven) 231b/9

e.-ürler(eydürler) 199a/9, 199a/10, 199b/7, 199b/9

e.-ürse(eydürse) 195a/6, 233a/7

[=170]

II. sormak.

e.-düm 186a/13

e.-e(eyde) 208b/4

e.-ti 182b/4

e.-tüm 187b/13, 188b/1, 191b/5

e.-ür(eydür) 185b/4, 192b/6, 211a/6, 211b/2, 211b/3, 213a/2, 213a/6, 214a/2, 214b/2

[=15]

III. karşılık vermek, cevap vermek.

e.-e 208b/7

e.-e(eyde) 190b/3

e.-ti 185b/5, 185b/10, 186b/1, 188a/2, 202a/4

e.-tüm 182b/5, 213a/10, 213a/12

e.-ür(eydür) 188b/4, 191b/6, 192a/2, 208a/9, 210a/8, 210a/11, 211a/8, 211b/2, 211b/4, 212b/1, 213a/4, 213a/8, 213b/5, 213b/6, 214b/5, 235a/2, 244a/10

[=27]

eytmek (<ey-t-mek → <<ET. ay-(ı)t-: EDPT. 268b) söyleme, deme, anlatma.

e.+gerek 220b/10

[=1]

eyü (<ET. eḍgü: EDPT. 51b) iyi.

e. 192b/12, 195a/11, 207a/3, 240a/2, 240a/3, 240a/4, 240a/5, 240a/8

e.+(ol-) 195a/12, 198a/4, 240a/6, 240b/2, 240b/3, 240b/9

e.+(olma-) 197a/4

e.+(sohbet) 185b/12

e.+lere 186a/1

[=17]

eyyām (Ar.) günler.

eyyām- ı teşrīḳ Kurban bayramının ilk üç günü.

e.+(eyyām- ıteşrīḳ) 191b/2

[=1]

F

faḳih (Ar.) fıkıh ilminin üstadı.

f.+ler 215b/12

f.+lerdür 216a/2

f.+leri 246a/6

f.+üñ 225b/11

[=4]

faḳīhlıḳ (<Ar. faḳīh + T. +lıḳ) fıkıh ilminin üstadı olma.

f. 215b/12

[=1]

faḳīr (Ar.) varlıklı olmayan, yoksul.

f. 193b/12

f.+leri 214b/3

[=2]

fārig̱ (Ar.) ayrılma, tamamlama, bitirme.

f.+(ol-) 211b/1, 220b/13

[=2]

farīża (Ar.) Müslümanlıkta, özür olmadıkça yapılması zorunlu, yapılmaması günah sayılan ibadet, farz.

f. 210b/1, 239b/10, 241a/2

f.+(degül) 216a/12

f.+(namāzı) 208a/3

f.+(ol) 201b/7

f.+dur 194a/10, 210a/10, 216a/6, 216a/10, 224b/2, 239b/9, 241a/2

f.+idi 237a/11

f.+sı 210a/12, 241a/5

f.+ya 210b/7

f.+ya(iriş-) 210b/2

[=18]

fark (Ar.) ayrılık, başkalık.

f. 232a/6

f.+ı 231b/8, 231b/9

[=2]

farż (Ar.) Müslümanlıkta, özür olmadıkça yapılması zorunlu, yapılmaması günah sayılan ibadet.

f. 210a/10, 210a/11

[=2]

fāsıḳ (Ar.) Allah'ın emirlerini tanımayan, sapkın, günah işleyen

f.+da 242a/11, 242b/1

[=2]

fāsid (Ar.) bozulmuş, bozuk.

f. 240b/3

[=1]

faṣl (Ar.) bir kitabın başlıca bölümlerinden her biri.

f. 195b/2, 196b/11, 216a/5, 216b/12

[=4]

Fātiḥa (Ar.) Kur'ân-ı Kerîm'in ilk suresi.

f. 217a/5

[=1]

fāyide (Ar. fā'ide) yarar, fayda, menfaat.

f.+ler 246a/3

[=1]

fażl (Ar.) iyilik, erdem, fazilet. →fāżul

f.+(eyle-) 191a/7

f.+îla 201/3,201a/9

f.+umı 185a/12

[=4]

fażul (<Ar. fażl) iyilik, erdem, fazilet. →fażl

f.+(ʿinayet ü fażul eyle-) 203b/9

[=1]

fenā (Ar.) yok olma, yokluk.

fenā evi yokluk evi, dünya.

f.+(fenā evi) 212a/9

[=1]

fenālıḳ (<Ar. fena + T. +lıḳ) yokluk.

f. 181b/8

[=1]

ferc (Ar.) kadınlarda edep yeri.

f.+inden 196b/2

f.+ine 195b/5

f.+üñ 190a/3, 190a/8

[=4]

ferişteh (<Far. firişte) melek.

→ firişte~firişteh

f. 213a/1

f.+(yitmiş biñ) 199b/13

f.+ler 199a/10

f.+lere 211b/9

[=4]

fesād (Ar.) kötü, fena.

f. 193b/1, 193b/5, 242a/6

f.+ınca 242a/6

[=4]

Feṯḥ (Ar.) Musul âlimlerinden Feth-i Mûsulî rahmetu'llâhi aleyhi. → Feṯḥ-i Müṣılī

f. .+(Feth- i Müṣılī) 186a/10

[=1]

Feṯḥ-i Müṣılī (Ar. ö.i.) Musul âlimlerinden Feth-i Mûsulî rahmetu'llâhi aleyhi. → Feṯḥ

f. 186a/8

[=2]

feyż (Ar.) tas. Tanrı fikrinin kalbe zuhur ve tecellisidir.

f.+dür 193a/3

f.+i 193a/10

[=2]

fısḳ (Ar.) dinsizlik, ahlaksızlık.

f.+a 194a/3

[=1]

fiṭra (Ar.) Ramazan ayı içinde verilen, miktarı belirli sadaka, fitır sadakası.

f.+da 196a/9

[=1]

fidī (<Ar. fidā) Bir amaç uğrunda bir değer veya varlıktan vazgeçme, uğruna verme.

f.+(ḳıl-) 215a/9

f.+(ḳılmaḳ) 201b/9, 232a/9

f.+(ol-) 182b/4, 189a/6

[=5]

fidye (Ar.) can kurtarma karşılığı verilen para, kurtulmalık.

f.+(vir-) 197b/6

[=1]

fikr (Ar.) fikir, düşünce.

f.+(it-) 186b/7

f.+ile 210b/11

f.+in(eylememiş ol-) 214b/11

[=3]

fi'l (Ar.) iş, amel, davranış.

f.+üme 191a/6

[=1]

firāḳ (Ar.) ayrılık, ayrılma.

f.+ın 205b/13

f.+ından 225b/2

[=2]

firişte (Far.) melek.

→ ferişteh~firişteh

f.+ler 205b/5

f.+si 215b/2

[=2]

firişteh (<Far. firişte) melek

→ ferişteh~firişte

f. 205b/6, 213b/3

f.+ler 186b/11, 187a/13, 202b/13, 218b/3, 240a/8

f.+leri 205b/4

[=8]

fülān (Ar.) herhangi bir kimse, biri, belirsiz bir şey.

f. 187b/1, 212b/2, 234b/4, 236b/12, 237a/1, 237a/5

f.+uñ 244a/1

[=7]

fūr´ (<Ar. fer´) dallar, budaklar.

f. 203b/1

[=1]

G/Ġ

ġāfil (Ar.) ilerisini iyi düşünmeyen, dikkatsiz, hazırlıksız.

g.+(ol-) 243a/10

[=1]

Ġafūr (Ar.) bağışlayan, merhamet eden (Tanrı).

g. 191a/5

[=1]

ġalebe (Ar.) yenme, üstünlük sağlama.

g.+(ol-) 221b/7

[=1]

ġālib (Ar.) üstün gelen, yenen.

g.+(ol-) 193a/9

[=1]

ġarīb (Ar.) tuhaf, bambaşka.

g.+durur 206a/8

[=1]

ġarīblıḳ (<Ar. ġarīb + T. +lıḳ) gurbette bulunma durumu, yabancılık.

g. 202b/9, 203a/5, 206a/2

g.+(çek-) 215a/4

g.+(görmek) 203b/3

g.+a(ġarīblıġa) 203a/2

g.+da 202b/11

[=7]

ġarḳ (Ar.) boğulma.

g.(ol-) 192b/4

[=1]

ġassāl (Ar.) ölü yıkayan, yıkayıcı.

g. 181a/12

[=1]

ġāyib (<Ar. ġā'ib) görünmeyen.

g.+den 243b/9

[=1]

ġayr (Ar.) ayrı, başka, özge.

g.+îladur 193a/12

[=1]

ġazā (Ar.) İslam dinini korumak veya yaymak amacıyla Müslüman olmayanlara karşı yapılan kutsal savaş.

g.+(ḳıl-) 208a/10

g.+dur 226a/13

[=2]

geç- (<ET. kėç-: EDPT. 693b) I. bir yerden başka bir yere gitmek.

→giç-

g.-diler idi(ḫōş) 184a/13

g.-dügi 184a/4

g.-ince 192a/13, 198a/8

g.-se 197b/11

g.-sünler(emīn) 184b/3

[=6]

II. zamanı aşmak, vakti geçmek.

g.-er 231b/6, 231b/7

g.-icek 233b/8

[=3]

III. girmek.

g.-mez 228b/11

[=1]

geçmek (<geç-mek →<ET. kėç-: EDPT. 693b) bir yerden bir yere gitme, geçme.

g.+le 185a/13

[=1]

geçür- (<geç-ür- →<ET. kėç-ür-: EDPT. 698b) I. bir yerden başka bir yere gitmesini sağlamak, geçirme.

→ giçür-

g.-di 187b/8

[=1]

II. zamanı aşırmak, vakti geçirmek.

g.-di(ʿiddeti) 238b/11

g.-esi(tamām) 194b/12

[=2]

III. saymak, kabul etmek.

g.-ürin(yirine) 215a/2

[=1]

geçürmek (<geç-ür-mek →<ET. kèç-ür-: EDPT. 698b) saymak, kabul etmek.

g.+(yirine) 226a/11

[=1]

gel- (<ET. kel-: EDPT. 715b) I. gelmek.

g. 180b/2

g.-di 182b/10, 187b/10, 191a/12, 192a/8, 212a/3, 213a/6, 239a/1, 239a/8, 243b/11

g.-di(biti) 238b/2

cānı ḫulḳuna gel- canı boğazına gelmek, çok korkmak.

g.-di(cānı ḫulḳuna) 191a/1

kendüzine gel- ayılmak, kendine gelmek.

g.-di(kendüzine) 192b/3

g.-di(uyku) 213b/2

g.-di(ün) 212b/1, 212b/9

g.-diler 181a/7, 213a/4, 213b/3

g.-dügi 217b/3

g.-dügi-dür 235a/9

g.-dükleri 206a/4

g.-düm 213b/9

g.-düñüz 212a/13

g.-e 190a/12, 190a/12, 190a/13, 190a/13, 190b/1, 202b/8, 204a/5, 218b/1, 221a/3, 224b/9, 224b/11

g.-e(aġır) 206b/2

g.-e(ḫiṭāb) 208a/11

g.-e(yirine) 206a/11

g.-elüm 242b/5

g.-ene 221b/9

g.-i yorur 182b/8

g.-icek 221a/12

yaḳın gel- yaklaşmak.

g.-icek(yakın gel-) 182a/12, 182b/1

g.-imezler 214b/3

g.-ince 215b/6

g.-medin 190b/6, 243b/5, 243b/5

g.-mez(elinden) 214b/4

g.-mez(yakın)) 186a/2

g.-mezise 207b/11

g.-se 196b/12, 198a/3

g.-se(meni) 196b/1

g.-se(menisi) 195b/5

g.-se(ramazān) 197a/13

g.-señe(ḳarşu) 187b/9

g.-sünler 202a/7, 207a/13

g.-üñ 181a/4, 184a/13, 191b/11, 202b/5

g.-ür 183a/11, 187a/11

g.-ür(nāḳış olmaḳ) 193b/1

g.-ürken 183b/11

g.-ürler 215b/12

g.-ürse 215a/13, 216b/5, 216b/6, 242a/7

g.-ürse(yörüyü yörüyü) 215b/3 [=74]

II. olmak, oluşmak, mevcut olmak.

g.-di(ne) 185b/5

g.-di(vücūda) 201b/13

g.-e(lāzım) 193a/8

g.-esidür 200b/11

g.-icek(gümāna) 231b/12

g.-mez(bağışlamak) 229b/7

g.-mez(rast) 231b/5

g.-mez(noḳṣān) 242a/9

g.-se(gümana) 231a/9, 231a/11, 231b/3

g.-se(ḳusundusı) 195b/9

g.-sün(la´net) 199b/10 [=10]

III. hikaye edilmek, naklolunmak.

g.-üp(dur-) 188a/8 [=4]

IV. kök veya gövdeleri sonuna -a /-e, -ı/-i, /-u/-ü ve –p zarf-fiil eki almış fiillere gelerek süreklilik bildiren birleşik fiiller oluşturur.

g.-di(duru) 214b/1

g.-di(isteyü) 203a/2

g.-di(ṭuru) 181a/10

g.-düm(duru) 213b/9

g.-düm(uyanu) 213a/9

[=5]

gemi (<Uyg. T. kemi: EDPT. 721b) gemi.

g. 209b/6

[=1]

gerek (<ET. kerge-k EDPT. 742a) gerek, gerekli.

g.+(āzād eylese) 196a/2, 226b/12

g.+(almaḳ) 241a/4

g.+(alsa) 227a/4

g.+(baña) 204a/6, 204a/8

g.+(bildürmek) 197a/9

g.+(bilmek) 241a/5

g.+(bize) 204a/9

g.+(çevrünse) 221b/2

g.+(çıksa) 221b/11

g.+(döndürse) 233b/6

g.+(durmamaḳ) 223b/1, 223b/13

g.+(dursa) 230a/8

g.+(dutmasa) 197b/6

g.+(dutsa) 195a/3, 197a/1, 197a/4, 197a/11, 198a/11, 232a/11, 232a/13

g.+(eyitmek) 198b/12

g.+(eytmek) 220b/11

g.+(eytse) 221b/11

g.+(fidye virse) 197b/6

g.+(giçürseler) 230a/6

g.+(görmek) 220b/10

g.+(hüccetüm) 211b/13

g.+(iḥrām baġlansa) 216b/4, 216b/5, 216b/6, 216b/10, 216b/11

g.+(itibar eylememek) 194a/3

g.+(ḳatlansalar) 230a/7

g.+(ḳażā eylemese) 198a/5, 198a/7, 198a/9

g.+(ḳażā eylese) 194a/12, 195b/12, 196a/1, 197b/5, 197b/10, 197b/12, 198a/5, 198a/7, 198a/11,

198b/1, 198b/3, 198b/5, 198b/9, 232b/7, 232b/11, 233a/1

g.+(ḳazansa) 240a/5

g.+(ḳıla) 223a/4

g.+(ḳılmaḳ) 241a/5

g.+(ḳılmasa) 231a/12

g.+(ḳılsa) 224b/10, 227a/5

g.+(ḳıymetin virse) 196a/9

g.+(kefaret virse) 196a/2, 232b/7, 232b/12

g.+(kefen eylese) 229b/11

g.+(lazım olmasa) 230b/11

g.+(meşgul olmaḳ) 210b/1

g.+(müsāmaḥa eylemek) 231b/11

g.+(naẓar ḳılmaḳ) 232a/4

g.+(nicesi eylemek) 216a/1

g.+(olmasa) 196a/4, 230b/12

g.+(olsa) 192b/13, 193a/3, 240b/9, 242a/6

g.+(oruç dutsa) 196a/6, 227a/2, 233a/7, 233a/8

g.+(oruç dutsalar) 198a/1

g.+(ödemek) 197a/13, 197b/1

g.+(reva olmasa) 227b/12, 228a/8, 228b/1

g.+(ṣormaḳ) 215b/13

g.+(ṣorsa) 242b/12

g.+(sehel dutmasa) 220a/3

g.+(sevmek) 183a/6

g.+(sımasa) 197b/10, 242a/8

g.+(ṭon geyürse) 227a/1

g.+(ṭoyursa) 196a/7, 226b/13

g.+(ṭutmaḳ) 198b/10

g.+(ṭutsa) 196b/3

g.+(vasiyyet eylese) 197a/6, 197a/11

g.+(viribise) 238b/12

g.+(virmek) 231b/12

g.+(virmese) 230a/10, 230b/2

g.+(virse) 196a/8, 230a/12, 232a/11

g.+(yilse) 221b/3

g.+(yise) 196b/13, 197b/12, 198b/4, 198b/7

g.+(yitürseler) 229a/13

g.+(yokanmasa) 242b/11

g.+(yönelse) 221b/11

g.+(yörise) 210b/4, 218b/3

g.+(yunsa) 229b/4

g.+(yusalar) 230a/3

g.+(zekât alsa) 230b/3

g.+(zekât virmese) 231a/3

g.+(zekât virmek) 232a/2

g.+(zekât virse) 230b/4,) 231a/2, 231a/10

g.+ise 234b/3

g.+dür 238b/4

g.+dür(bislese) 229b/13

g.+mez 234a/2

g.+mez-iken 214a/10

g.+se(ḳanḳıñuz) 229a/11

[=131]

gerek…gerek (<ET. kerge-k EDPT. 742a) ed. eğer…eğer, ister…ister.

g. 242a/12, 242a/13, 242b/1, 242b/1

[=4]

gerekse…gerek (<ET. kerge-k EDPT. 742a) ed. isterse…isterse.

g. 236a/3

[=1]

gerekse…gerekse (<ET. kerge-k EDPT. 742a) ed. isterse…isterse.

g. 183a/7, 183a/7, 195b/2, 195b/2, 196a/3, 196a/3

[=6]

gereklü (<gerek+lü → <ET. kerge-k+lig: EDPT. 744a) gerekli, lazım.

g. 214a/5, 214a/9, 242b/5

[=3]

getür- (<ge(l)-tür- → <ET. kel-tür- EDPT. 716b) gelmesini sağlamak, getirmek.

g. 203b/6

g.-di 187b/7, 230a/11, 236a/8

g.-e 245a/2

g.-en(yirine) 206b/4

g.-esin 217a/1

g.-meye(ḳarşu) 186b/4

g.-miş(yirine) 202b/7

g.-üñ 203b/7, 203b/8

g.-se 193b/13

[=12]

II. söylemek, bildirmek.

g.-mişler 192b/9

[=1]

III. kimi sözcüklerle birleşik fiil yapar.

g.-e(tekbir) 224a/2

g.-eler(kamet) 223a/1

g.-eler(tekbir) 223b/8

[=3]

getürme- (<ge(l)-tür-me → <ET. kel-tür- EDPT. 716b) gelmesini sağlamamak, getirmemek.

yola getür- yanlışını düzeltmemek.

g.-gil(ṭogrı yola getür-) 199a/7

[=1]

getürmek (<ge(l)-tür-mek → <ET. kel-tür- EDPT. 716b) gelmesini sağlama, getirme.

g.+(yirine) 194b/4

[=1]

gevde (<Uyg. T. kövdöñ: EDPT. 688a) gövde.

g.+sinde 196b/4

[=1]

gey (<Uy. T. keḍ <Soğd. k'z̲y 'very, extremely' EDPT. 700a; <DLT keḍ ~ kez̲ ~ gey CTD. III, 99, 105) ed. pek, çok.

k. 214a/5, 222b/7, 223b/13, 226a/3, 233a/3, 240a/4, 242a/5, 242b/3, 243a/13, 244a/10, 244a/11

[=11]

gey- (<DLT keḍ- CTD. III, 99; <ET. ke:ḍ- EDPT. 700b) giymek.

→ giy-

g.-di(kefen) 203a/3

g.-di(ṭon) 206b/8

g.-dügi 216b/2

g.-dügin 221b/2

g.-düginden(iḥrām) 219b/12

g.-erse 216b/1

g.-se(iḥrām) 216a/13

g.-ür(iḥrām) 206b/7

[=8]

geyür- (<gey-ür- → <DLT keḍ- CTD. III, 99; <ET. ke:d- EDPT. 700b) giydirmek

g.-di 187b/5

g.-se(ṭon) 227a/1

[=2]

gezdürici (<gez-dür-ici → <Uyg. T. kez- EDPT. 757a) gezdiren, gezdirici.

g. 187a/13

[=1]

ġıllığış (<Ar. ġıll + Ar. ġışş) kötülük; kin ve hile.

g.+ı 184b/7

[=1]

gibi (<ET. ki:p+i: EDPT. 686a) ed. gibi, ...-e benzer.

g. 184b/9, 184b/12, 184b/13, 187b/13, 192a/4, 192a/8, 193b/8, 194b/5, 201b/12, 206a/5, 206b/5, 208a/7, 208a/7, 208a/7, 208b/2, 224a/1, 226a/12, 226b/6, 228a/5, 228a/6, 240b/3, 243a/12, 245b/6, 246a/6

g.+(degül) 235b/7

g.+(ol) 233a/3, 233a/4, 236a/11

g.+dür 206b/6, 216a/1, 228a/4, 229b/12, 235b/6

g.+leredür 200b/13

g.+ydi 209b/1

g.+ye 182b/9

g.+yidi 209a/13

[=37]

gice (<giç-e →<ET. kèç-e: EDPT. 694b) gece.

g. 184b/7, 186a/8, 186b/6, 190b/12, 191b/4, 194b/11, 198a/10, 208a/2, 214a/1, 243a/8

g.+(ol-) 200a/3

g.+den 194a/7, 194a/13, 194b/9, 195b/8

g.+si 194b/11

g.+si(azine ve azife) 202b/1

g.+si(düşenbih) 188a/12

g.+si(mi´rāc) 204b/5

[=19]

gicelü (<giç-e+lü →<ET. kėç-e: EDPT. 694b) geceleyin, akşam.

g. 196a/10, 196a/12

irtelü gicelü sabah akşam.

g.+(irtelü gicelü) 226b/13

[=3]

giç- (<ET. kėç-: EDPT. 693b) I. bir yerden başka bir yere gitmek.

→geç-

g. 186a/7

g.-er 186a/5

g.-erken 186a/5

g.-erlerdi(ḫōş) 184a/11

g.-erse 216b/8

g.-gil 185a/12

[=6]

II. zamanı aşmak, vakti geçmek.

g.-e(ʹömr giç-) 245a/8

g.-er (ʹiddeti) 239a/6

g.-miş(namazı) 231b/4

g.-miş(orucu) 197a/13

g.-se 231a/1

[=5]

III. girmek, dahil olmak.

g.-er 228b/10

[=1]

IV. uykuya dalmak.

g.-icek(düşe) 219b/12

g.-se(düşe) 195b/4

[=2]

giçme- (<giç-me- → <ET. keç-: EDPT. 693b) zamanı aşmamak, vakti geçmemek.

g.-yince 210b/7

[=1]

giçür (<giç-ür- →<ET. keç-ür-: EDPT. 698b) zamanı doldurmak, vakti geçirmek

→ geçür-

g.-seler gerek 230a/6

[=1]

giçürme- (<giç-ür-me- →<ET. keç-ür-: EDPT. 698b) saymamak, kabul etmemek.

g.-se 195a/3

[=1]

gider- (<git-er- → <Uyg. T. ket- EDPT. 701a) ortadan kaldırmak, yok etmek.

g.-di 212b/8, 242b/7

g.-üp 230b/6

g.-ür(hamlığın) 202b/10

[=4]

giñez (<DLT keñes ~ keñez CTD. III, 102; <DLT ken "wide" CTD. III, 102) kolay, basit.

g.+(ol-) 241b/10

[=1]

gir- (<ET. kir- 735b) I. girmek, dahil olmak.

g.-di 187b/11

g.-di(içeri) 181a/10

g.-diler 211a/12

g.-dügi 220a/3

g.-e 184b/11, 204a/5, 220a/13

g.-e(içine) 193b/10

g.-icek 184b/10

g.-se 196b/5

g.-se(sinek) 195b/7

g.-se(tütün) 195b/7

g.-ür 185b/9, 228b/6

[=14]

II. bulaşmak.

g.-e(eline) 226a/5

[=1]

girçek (<kerçek RÄSÄNEN 1969: 256; <Uyg. T. kėrtü EDPT. 738b) gerçek,hakiki.

g. 183a/10, 187a/6, 202a/3, 202b/4, 210a/8, 240a/6, 240a/13

[=7]

girdek (Far.) gerdek.

g.+e 184b/6

[=1]

girek (<girek DS. 1972: 2081) havanın bulutlu ve puslu olması.

g. 195a/5, 195a/9

[=2]

giriftar (Far.) tutulmuş, yakalanmış, esir.

g.+(ḳıl-) 205a/8, 214b/12

[=2]

girme- (<gir-me- → <ET. kir- EDPT. 735b) I. girmemek

ḳulaġına girme- mec. umursamamk, anlamamak.

g.-di(ḳulaġına) 208b/6

[=1]

II. ele geçmemek, yakalanmamak.

g.-ye(zebānīler eline) 188b/8

[=1]

III. başlamamak, vakti gelmemek.

g.-yince(vaḳt) 210b/3

[=1]

IV. bulaşmak.

g.-ye(eline) 226a/5

[=1]

girmek - (<gir-mek → <ET. kir- EDPT. 735b) (bir şeyin) içine girmek.

ṣuya girmek yıkanma.

g. (ṣuya)219b/13

[=1]

girü (<*gi+rü → ET. *ke+rü EDPT. 736b) I. tekrar, yine, yeniden

g. 181b/4, 182a/8, 182b/8, 182b/11, 183b/10, 192b/8, 195b/9, 195b/10, 197b/9, 198a/4, 201b/5, 211a/12, 211b/5, 212b/10, 215b/5, 216a/10, 217b/3, 224a/12, 224b/5, 224b/9, 231a/8, 232b/13, 233a/3, 233b/5, 234b/12, 239a/1

[=26]

II. sonra

g.+(andan girü) 183a/6, 200a/7, 219b/5, 222a/9, 224b/4, 224b/8, 233b/3, 241a/11

g.+(imdiden girü) 201a/4

g.+(şimdiden girü) 246a/8

[=10]

git- (<Uyg. T. kėt- EDPT. 701a) I. bir yere yönelmek, yürümek.

g.-e 225b/3

g.-enlerüñ 211a/6

g.-er 207a/8, 207a/9

g.-er(öte) 231a/5

g.-erdüm 182a/10, 190b/12

g.-erin 211a/4

g.-erler 211a/1

g.-ersin 211a/8

g.-mez 214b/12

g.-ti 187b/7, 187b/12, 209b/3, 211a/11, 211b/6

g.-tiler 214b/1

[=17]

II. geçmek, ortadan kalkmak.

g.-e 204a/1, 206a/4

g.-er 187a/3, 203a/11, 228b/8

g.-mez 228b/8, 228b/11

g.-miş(üñi) 186b/11

g.-ti(ḥicāb) 186b/7

[=9]

III. bir yerden ayrılmak.

g.-icek(menzilden) 218a/13

g.-miş 182b/11

g.-tügi(dünyeden) 180b/13

[=3]

gitme- (<git-me- → <Uyg. T. kėt- EDPT. 701a) I. gitmemek, ayrılmamak.

g.-yenlere 224b/10

[=1]

II. geçmemek, ortadan kalkmamak.

g.-di 228b/7

g.-ye 245a/10

[=2]

gitmek (<git-mek → <Uyg. T. kėt- EDPT. 701a) bir yere doğru yönelme.

g.+e(ḥacca) 216b/13

[=1]

givir- (<ME. givir- ~ givür- POPPE 1938: 20-6; <Uyg. T. kir- EDPT. 735b) koymak, sokmak. → givür-

g.-di 228a/7

g.-ürler 184b/6

[=2]

givür- (<ME. givür- POPPE 1938: 20-6; <Uyg. T. kir- EDPT. 735b) koymak, sokmak. → givir-

g.-e 184a/8

[=1]

giy- (<DLT keḍ- CTD. III, 99; <ET. ke:ḍ- EDPT. 700b) giymek.

→gey-

g.-er(ṭon) 187a/13

g.-erler 213a/2

g.-esi(iḥrām) 219a/10

[=3]

giymek (<giy-mek → <DLT keḍ- CTD. III, 99; <ET. ke:d- EDPT. 700b) giymek.

g. 219b/10

g.+(iḥrām) 206b/6

g.+(ṭon) 224a/9

[=3]

gizle- (<Uyg. T. kiz+le- EDPT. 760b) saklamak, gizlemek.

g.-rdi 212a/7

g.-rin 180b/6

g.-yü 212a/6

[=3]

gök (<ET. ^{4}kö:k EDPT. 708b) gök.

g.+de 195a/4, 195a/8, 202b/2, 244a/7

g.+deki 188b/10

g.+den 208b/2, 209b/2, 212a/2, 212b/1

g.+e 186b/11

g.+ler 199a/9, 208b/2, 215b/2

g.+lerdeki 199a/10

g.+lerden 213a/1

g.+leri 205b/4

[=16]

gökçek (<gök+çek → <ET. ^{4}kö:k EDPT. 708b) güzel, sevimli.

g. 206b/13, 207a/2

[=2]

gökçeklik (<gök+çek+lik → <ET. ^{4}kö:k EDPT. 708b) güzel, sevimli.

g. 182b/7

[=1]

gölge (<Uyg. T. köli-ge EDPT. 718a; <köli- EDPT. 716a) gölge.

g.+(gölge+) 181b/12

g.+ñüz 184b/3

g.+sinde(çadırı) 220a/1

g.+sinde(Ka´be) 219b/13

[=4]

gönder- (<DLT kön-d-gür- CTD. III, 109; <Uyg. T. kön- EDPT. 726a)< göndermek.

g.-gil(īmānsuz) 199a/10

[=1]

gönil- (<gön-(i)l- → <DLT kön- CTD. III, 109; <Uyg. T. kö- EDPT. 726a) yönelmek, yüzünü döndürmek.

→ gönül-

g.-er-ise 217b/2

g.-se 217b/5

g.-ür 213a/12

[=3]

göñlek (<DLT köñlek CTD. III, 110; EDPT. 732a) gömlek.

g. 219b/9

[=1]

göñül (<ET. köñül 731b) gönül.

g. 190a/6, 210b/10

göñül açılmaḳ içini dökme.

g.+(açılmaḳ) 226a/9

göñül bağla- içten sevmek, aşık olmak.

g.+(bağla-) 182b/9

g.+(ṭavāfi) 210b/9

g.+i(göñli) 193a/2, 193a/6, 222a/10

g.+idür(göñlidür) 210a/9

g.+ile 233a/3

g.+inde(göñlinde) 246a/4

g.+ine(göñline) 193b/10, 193b/11

g.+iñi(göñliñi) 185b/10

göñül gözi gör- kalp gözü, basiret.

g.+leri(göñül gözi gör-) 192a/6

göñli yirinden ḳop- çok heyecanlanmak, kalbi çarpmak

g.+üm(gönlü yirinden ḳop) 213a/9

g.+üñi(göñlüñi) 189/13

[=17]

gönül- (<gön-(i)l- → <DLT kön- CTD. III, 109; <Uyg. T. kö- EDPT. 726a) yönelmek, yüzünü döndürmek.

→ gönil-

g.-esi 217b/1

g.-mişler 210b/13

[=2]

gör- (<ET. kör- EDPT. 736a) I. görmek, farkına varmak.

g.-di 192b/5, 206b/12, 210b/13, 239a/1

g.-diler 182a/3, 211a13

g.-düm 184a/6, 186a/9, 188a/13, 189/13, 190a/1, 190a/2, 191b/4, 195a/3, 195a/6, 195a/9, 214a/2

g.-dün 188a/6

g.-düñ 182b/7

g.-e 182a/8, 184b/11, 188b/11,

g.-e(ṭur-) 202a/9

g.-emezler-ise 202a/8

g.-esin 180b/5

g.-icek 210a/2, 220a/8, 244b/1

g.-mez 242a/3

g.-mezler ise 194b/11

g.-miş 206b/5

g.-se 195a/2

g.-seydüñ 182b/9

g.-üp 240b/11, 240b/11

g.-ür 188b/12, 188b/12, 188b/13, 192b/3

g.-ür ise 188b/10

g.-ürdüm 189/13

g.-ürin 188b/13, 213a/1

g.-ürven 213b/2

[=44]

II. anlamak, kavramak.

g.-mezdi(gönül gözi görme-) 192a/6

g.-mez-ise 214b/11

[=2]

III. saymak, kabul etmek

g.-e (yirinde) 245b/9

IV. bir davranışla karşılaşmak, maruz kalmak, çekmek.

g.-diginde(cān açuġın) 206a/3

g.-diler(zaḥmet) 213a/11

g.-eler 205b/12, 205b/13, 206a/1, 206a/2

g.-esi(degül) 187a/9

g.-mezise(zaḥmet) 197a/2

[=8]

V. uygun olmak, uygun bulmak.

g.-düm(revā) 246a/8

g.-ür ise(revā) 204a/4

[=2]

VI. kök veya gövdeleri sonuna –a/-e, -ı/-i, -u/-ü ve –p zarf-fiil eki almış fiillere gelerek devamlılık birleşik fiilleri oluşturur.

g.-(yörenü) 210a/2

g.-di(ḳıla) 212a/11

g.-diler(ḳıgırı) 211b/5

g.-üñ(olı) 207b/2, 207b/3

[=5]

görin- (<ET. kör-(ü)n EDPT. 746a) görünmek.

g.-e 206b/1

g.-ecek 183a/8

g.-ince 181b/6

g.-mez(ol-) 211a/11, 212b/6

g.-ü(ḳal-) 231a/5

g.-ü durur 231a/4

g.-ür(mu´teber) 192b/12

[=8]

görk (<Uyg. T. kör-k EDPT. 741a) güzellik.

g.+üñe 182b/6

[=1]

görklü (<gör-k+lü → Uyg. T. kör-k+lüg EDPT. 743a) güzel.

g. 243a/13

[=1]

görme- (<gör-me- → <ET. kör- EDPT. 736a) I. görmemek, seçmemek.

g.-di 240b/10

g.-yince 195b/1, 199b/13

[=3]

II. anlamamak, kavramamak.

g.-düñ mi 191b/10

[=1]

III. bir davranışla karşılaşmamak, maruz kalmamak, çekmemek.

g.-di(miḥnet) 185a/3

g.-di(ṣayrulıḳ) 185a/3

g.-ye (ġūr ʼaẕābın)245a/12

[=3]

IV. uygun görmemek, layık olmamak.

g.-dügi(revā) 240b/4

[=1]

görmek (<gör-mek → <ET. kör- EDPT. 736a) I. görmek.

g.+e 180b/6

g.+gerek 220b/10

g.+ile 194b/10

[=3]

II. bir davranışla karşılaşma, maruz kalma, çekme.

g.+(ġarīblıḳ ve zaḥmet) 203b/3

[=1]

göster-(<DLT kör-se- ~ kör-(ü)g+se- CTD. III, 110; <kör-se-t- EDPT. 740a) göstermek.

g. 191a/3

g.-di 186b/8, 212a/4, 243b/13

yüz göster- ortaya çıkmak.

g.-di(yüz) 231b/9

g.-dügine 183b/4

g.-düm 204b/12, 205a/2, 205a/2, 205a/3, 205a/3, 205a/7, 205b/2, 205b/4, 205b/5, 205b/5, 205b/6, 205b/7, 205b/8, 205b/8, 205b/9

g.-düm(zaḥmet) 205a/9

g.-edüm 205b/2

g.-em 188b/9, 190b/10

g.-eyin 185a/12 g.-i(gösteri virmek) 219b/8

[=27]

göt (<DLT köt CTD. III, 111) arka, makat.

g.+in 244b/6

[=1]

götür- (<ET. kötür- EDPT. 706a) I. yanında taşımak, yüklemek.

g.-di 209b/2

g.-diler 181b/10

g.-mişdür 226b/3

g.-se 226b/1, 226b/5

g.-ürlerise 181a/6

g.-ürlerse 181a/5

[=7]

II. ortadan kaldırmak.

g.-edüm(ḥicāb) 205b/1

g.-em(perseyi) 188b/9

[=2]

III. yukarı kaldırmak.

g.-di 182a/1

g.-sün 217a/6

g.-ür(baş) 186b/9

[=3]

götürmek (<götür-mek → <ET. kötür- EDPT. 706a) yanında taşıma.

g. 219b/11

[=1]

göyün- (<göy-(ü)n- → <ET. köy-, ^{2}küy- EDPT. 754b → küny- EDPT. 726b) I. yanmak.

g.-di(özi) 192b/5, 192b/8)

[=2]

II. olgunlaşmak.

g.-sünler 202b/11

[=1]

göyündür- (<göy-(ü)n-dür- → <ET. köy-dür; küy-dür EDPT. 755a → *künydür- EDPT. 730b) yakmak.

g.-düm 204b/10

[=1]

göyündürmek (<göy-(ü)n-dür-mek → <ET. köy-dür; küy-dür EDPT. 755a → *künydür- EDPT. 730b) yakma.

g.+(yoḳ) 185b/2

[=1]

göyünme- (<göy-(ü)n-me- → <ET. köy-, ^{2}küy- EDPT. 754b → küny- EDPT. 726b) yanmamak.

g.-ye 188b/7

[=1]

göz (<ET. kö:z EDPT. 756b) org. ad. göz.

g.+île 206b/5

gönül gözi gör- kalp gözü görmek.

g.+i(gönül gözi gör) 192a/6

g.+i(deg-) 220a/7

baş gözi vücut gözü.

g.-île(baş gözi) 188b/10 240b/10

g.+ine 195b/6

g.+ler 243a/10

g.+leri 184b/2, 243a/2, 243a/6, 243a/10

g.+leri(kamaş-) 208b/9

g.+lerin(aç-) 243b/12

g.+lerin(ma´ni+gözleri) 191b/12

g.+leriyle(ẓāhir+göz) 191b/12

g.+lerüñüze 207b/9

g.+ü(iki) 186b/11

g.+üm 202a/12

g.+ümden 186b/7, 213a/10

g.+üme 213b/2

g.+ümü 180b/6

g.+üñ 190a/4, 190a/9

g.+üñile 183b/13, 183b/13, 188a/6

[=27]

gözsüz (göz+süz → <ET. kö:z EDPT. 756b) I. gözü görmeyen.

g.+(olmasa gerek) 196a/4

g.+lerüñ 243b/11

[=2]

II. gönül gözü görmeyen

g.+ler 192a/10

[=1]

ġūr (Far.) sin, mezar, kabir.

g. 212b/4

ġūr ʿaẕābı kabir azabı.

g.+(gur ʿaẕābı) 245a/12

g.+ı 188a/4

[=3]

ġusl (Ar.) cünüplük, hayız ve nifas durumlarından sonra din gereğince yıkanma, arınma.

g.+(eyle-) 206b/5, 215a/5, 219a/11, 228b/6, 228b/7, 233b/1

g.+(eylemek) 219b/13

[=7]

güç (<ET. kü:ç EDPT. 693a) güç, kuvvet.

g.+(eyle-) 231a/6

g.+e(güce) 217b/2

g.+e(iş) 242b/11

güci yit- varlıklı olmak, maddi gücü yeterli olmak.

. g.+i(yit-) 201b/5, 216a/8, 243a/1

güci yit- varlıklı olmamak, maddi gücü yeterli olmamak.

g.+i(yitme-) 196a/5, 214b/3, 227a/2

g.+ile 235a/4, 235a/5

[=11]

gül (Far.) bot. çiçek, gül çiçeği.

g. 185a/13, 203a/13

g.+(aġacı) 203a/12

g.+(gül ü reyḥān) 184a/5, 185a/7

[=5]

gül- (<ET. kül- EDPT. 715b) gülmek.

g.-di 181b/6, 211a/6

g.-e(güle güle) 189b/9, 189b/9

[=4]

gül-āb (<Far. gül + Far. āb) gülsuyu.

g. 203b/2

[=1]

gül-āb-dān (<Far. gül + Far. āb + Far. –dān) içine gülsuyu konulan kap.

g. 203b/5

[=1]

gül-ḫāne (<Far. gül + Far. ḫāne) gül bahçesi.

g.+de 242a/12

[=1]

gülmek (<gül-mek → <ET. kül- EDPT. 715b) gülme.

g.+e 243a/7

[=1]

gülüş- (<gül-(ü)ş- → <ET. kül-(ü)ş- EDPT. 720b) gülüşmek.

g.-diler 211a/10

[=1]

gümān (Far.) sanma, kuşku, şüphe.

g. 240a/1

gümāna gel- kuşkuya düşmek, ikilemde kalmak.

g.+a(gümana gel-) 231a/9, 231a/11, 231b/3, 231b/12

[=5]

gümiş (<ET. kümüş EDPT. 723b) gümüş

g. 230a/9, 230a/11, 230b/2

g.+i 230a/9

[=4]

gümişlik (<gümiş+lik → <ET. kümüş EDPT. 723b) gümüş kadar, gümüş değerinde.

g. 230b/5, 230b/9

[=2]

gün (<ET. kün EDPT. 725a) gün, gündüz

g. 185b/4, 194b/12, 194b/12, 195a/1, 195a/4, 196a/5, 196a/12, 197a/5, 197a/9, 197a/10, 197a/12, 197b/6, 198a/2, 198a/4, 198a/6, 198a/10, 198b/4, 198b/5, 198b/6, 198b/7, 198b/7, 198b/8, 198b/9, 198b/9, 202b/11, 203b/1, 203b/3, 203b/11, 204a/1, 204a/3, 208b/13, 211a/12, 212a/8, 214a/12, 222a/11, 227a/1, 230a/6, 230a/8, 232a/11, 232a/13, 232b/6, 232b/8, 232b/11, 232b/13, 233a/5, 233a/6, 233a/7, 233a/8, 233a/8

g.+(bayram) 224a/12

g.+(bir gün) 182a/9

g.+(bu) 190a/5

g.+i(dün-gün) 242b/8 g.+(gün günden) 245a/10

g.+(günine gün) 194a/12, 195a/4, 195b/12, 196a/1, 196b/3, 197a/1, 197a/4, 197b/5, 197b/9, 197b/12, 198a/11, 198b/1, 198b/3

g.+(şek) 194b/13

g.+de 212a/6

g.+dür 198b/8, 203a/5, 210b/7

g.+i 207a/12

g.+i(azine güni) 215a/5

g.+i(bayram güni) 198b/4, 198b/4

g.+i(buġday güni) 222a/11, 222a/12

g.+i(ḥaccet'ül vidī) 207a/11

g.+i(ḳıyāmet güni) 185a/9, 186b/5, 208a/11

g.+idür(bayram güni) 198b/7

bir gün ile bir dün yirmi dört saatlik süre

g.+ile(bir gün bir dün) 189b/11

g.+inde(ʿarefe güni) 222b/7

g.+inde(ḳıyāmet güni) 184a/7, 184b/5, 186b/3, 188a/5, 202b/13, 207a/1, 207a/5, 212b/11

g.+inde(oruç güni) 195b/13, 196b/9, 197b/13, 198b/1, 232a/10, 232b/2, 232b/6, 233a/2

g.+ine 196a/13

günine gün günü gününe.

g.+ine(günine gün) 194a/12, 195a/4, 195b/12, 196a/1, 196b/3, 197a/1, 197a/4, 197b/5, 197b/9, 197b/12, 198a/11, 198b/1, 198b/2

g.+ine(ḳıyāmet güni) 239b/8

g.+ini(ḳıyāmet güni) 206b/5

g.+lerde(ıssı günler) 187b/3

g.+leri(bayram günleri) 191b/2

g.+leri(eyyām-ı teşrīḳ) 191b/3

g.+lerinde 194a/13

g.+lerinde(Ramazān güni) 199a/1, 200a/11

g.+üñ 197b/11, 198a/1

[=125]

II. güneş.

g. 198a/10, 200a/2

g.+(nūrı) 242a/12

g.+(ṭoġ) 228b/3, 228b/5

g.+(ṭoġun) 233b/8

g.+(ṭoġusı) 216b/4

g.+(ṭolın) 194a/6, 228b/5

g.+(ṭolun) 223b/1, 228b/4

[=11]

günāh (Far.) Allah'ın emirlerine aykırı olarak görülen iş, dinî suç.

g. 214b/11

kebire günāh büyük günah.

g.+(kebīre günāh) 201a/1

[=2]

günāhlu (<Far. günāh + T. +lu) günahı olan, günah işlemiş olan.

g.+ları 184a/10

[=1]

gündüz (<gün+düz → <ET. kün+tüz EDPT. 729b) gündüz.

g. 191b/2

g.+in 208a/1, 208a/2, 208a/6

[=4]

güneş (<Uyg. T. kün ~ ḳuyaş EDPT. 679a) güneş.

g. 207b/3, 207b/3, 208a/1, 242a/8, 242a/9

g.+(ol) 207b/4, 208a/1, 208a/4

[=8]

günlik (<gün+lik → <ET. kün EDPT. 725a) […] gün kadar olan.

g. 218b/4, 218b/4

[=2]

güy- (<ME. küy- "beklemek" POPPE 128-2) dayanmak, sabretmek.

g.-erek 245b/12

[=1]

güyegü (<Uyg T. *küde-gü EDPT. 703a) güvey, damat.

g.+(eyle) 184b/5

g.+yi 184b/5

[=2]

Ḥ/Ḫ/H

ḥaber (Ar.) bilgi, haber.

ḥ.+(ḥaber eyle-) 202a/5

ḥ.+(ḥaber vir-) 188a/2, 188a/12, 204b/5, 243b/9

[=5]

ḥabeşī (<Ar. ḥabeş + Ar. -ī) güzel sanatlarda kullanılan bir kağıt türü.

ḥ. 225b/5

[=1]

ḥabīb (Ar.) dost.

ḥ.+üm 188a/2, 188a/6, 204b/6, 205b/9, 215a/6

[=5]

ḫabṭ (Ar.) yanlış hareket etme, yanılma.

h.+idi 243b/6

[=1]

ḥac (Ar. ḥacc) İslâm'ın beş şartından biri.

ḥ. 201b/8, 204b/3, 206a/1, 207a/12, 216a/6, 216a/12, 216b/1, 216b/10, 219b/6, 222a/11, 225b/3

ḥ.+(ḥac eyle-) 207a/12, 208a/9, 211b/2, 211b/2, 211b/10, 214a/13

ḥ.+(ḥac eylemek) 201b/7, 213a/4, 214b/3

ḥ.+(ḥac ḳıl-) 212a/1, 218b/2

ḥ.+(ḥac ḳılma-) 201b/7, 223a/4

ḥ.+(ḥac ḳılmaḳ) 216a/10, 216b/3

ḥ.+a 188b/8, 188b/12, 202b/10, 212b/13, 213b/11, 215b/11, 218b/2, 218b/2

ḥ.+a(ḥacca gitmek) 216b/13

ḥ.+a(ḥacca varmaḳ) 201b/11

ḥ.+dan 211b/1

ḥ.+ı 213a/7, 213a/8, 213b/6, 213b/12, 213b/13, 215b/10, 215b/13, 216b/1, 224b/2

ḥ.+um 213b/13

ḥ.+uñ 190a/13, 211b/11, 212a/1, 215b/4

ḥ.+uñuz 211b/4

[=52]

ḥaccetü'l-vidī (Ar.) veda haccı.

ḥ.+(güni) 207a/11

[=1]

ḥˇāce (Ar.) hoca.

ḥ. 212a/4, 212a/10, 212a/13, 212b/7

[=4]

Ḥacerü'l-esved (Ar.) Kabe duvarında bulunan kara taş.

ḥ. 220b/13

ḥ.+e 220b/9, 221a/12, 221b/4, 221b/5

ḥ.+ile 225a/10

[=6]

ḥācet (Ar.) gereklilik, lüzum.

ḥ. 223b/11

[=1]

ḥācı (Ar.) hacca giden hacı.

ḥ.+larıyla 213b/5

ḥ.+larîla 203b/12

[=2]

ḥadīṣ (Ar.) Hz. Muhammed'in kutsal sözü.

h. 188a/8, 198b/11, 225b/4, 225b/6

h.+dendür 201a/4

h.+ler 200b/5

h.+leri 198b/12

h.+üñ 216a/4

[=8]

Ḥaḳ (<Ar. ḥaḳḳ) Allah, Tanrı.

h. 240b/12, 241a/1

h.+(´ışḳı) 202b/11

h.+(ḥaḳ ta´ālā) 184a/8, 185b/9, 186b/1, 202a/4, 202b/1, 202b/10, 208b/6, 241a/6, 243b/10

ḥ.+a 180b/7

ḥ.+uñ 193a/8

[=14]

ḥaḳ (<Ar. ḥaḳḳ) I. doğru, gerçek.

ḥ. 183b/4, 236b/3

ḥ.+(´amel) 193b/13

[=3]

II. harcanmış emek.

ḥ. 229b/6

ḥ.+ı 189b/10, 199a/3

ḥ.+ı(Tañrı) 182b/12

ḥ.+ıçun(Tañrı) 187b/10, 199b/11, 209a/3, 214b/6, 243a/4

h.+ırakdur 204a/10

[=10]

III. insana ait olan şey, insanla ilgili.

ḥ.+ında 189b/3, 198b/10, 198b/11, 231b/11, 232a/7, 242a/5, 242a/7

[=7]

IV. pay, hisse.

ḥ. (issi) 235a/4

ḥ.+ın(ḥaḳḳın al-) 236b/4

ḥ.+uñı(ḥakkuñı vir-) 235a/2

ḥ.+umı 234b/13

[=4]

ḥaḳāyıḳ (Ar.) gerçekler, hakikatler.

ḥ. 246a/6

[=1]

ḥakem (Ar.) seçme ve karar verme yetkisi bulunan kimse.

ḥ.+(ḥakem idin-) 209b/4

[=1]

ḥaḳīḳat (Ar.) gerçek, doğru.

h.+ini 189a/2

h.+te 228a/12

[=2]

ḥakīm (Ar.) bilgin, âlim.

ḥ.+ler 185a/1

[=1]

ḥāl (Ar.) durum, vaziyet.

ḥ. 229b/11

ḥ.+(ḥāl niteligin) 182b/13

ḥ.+de 220a/2

ḥ.+i 229b/11, 229b/13

ḥ.+inde 216a/13, 222a/6

[=7]

ḫalaḳ (Ar.)lime lime, yırtık.

ḫ.+(ḫalaḳ eylemek) 226a/12

ḫ.+(ḫalaḳ eylemeklik) 226a/11

[=2]

ḫalāyıḳ (<Ar ḫalā'iḳ.) insanlar, halk.

ḫ. 182a/5

ḫ.+a 222a/12

ḫ.+ı 212a/12

ḫ.+lar 182a/2, 209b/13

[=5]

ḥālet (Ar.) durum, hâl.

ḥ.+te 187a/1

[=1]

ḥālī (Ar.) beyhude, boş.

ḫ.+(degül) 200b/8

[=1]

Ḫālik (Ar.) yoktan var eden, yaratıcı,Tanrı, Allah.

ḫ.+umuzsın 206a/6

[=1]

Ḫalīl (Ar.) İbrahim Peygamber.

→ İbrāḥīm

ḫ.+(Ḫalīl ka´besi) 209b/10, 209b/13, 210a/9, 210a/10, 210b/6

ḫ.+(İbrāhīm) 202a/4

ḫ.+dür 209b/9

[=7]

ḫalk (Ar.) insanlar.

ḫ. 243b/6

ḫ.+a 191b/11, 222b/12

[=3]

ḫalūḳ (Ar.) insaniyet, iyi huylu, güzel ahlaklı.

maḫż-ı ḫalūḳ: insaniyeti tam.

ḫ.+dur(maḫż- ı ḫalūḳ) 193b/4

[=1]

ḫalvet (Ar.) yalnız kalma, gizli görüşme.

ḫ.+(ḫalvet eyle-) 243a/9, 243a/9

[=2]

ḫām (Far.) olgunlaşmamış.

ḫām puḫte kıl- ham olanı olgunlaştırmak.

ḫ.+(ḫām puḫte ḳıl-) 203a/6

[=1]

ḥamle (Ar.) atılma, saldırma.

ḥ.+(ḥamle ḳıl-) 192a/11, 192a/12

[=2]

ḫāmlıḳ (<Far. ḫām + T. –lıḳ) olgunlaşmama durumu.

h.+ın(hamlığın)(gider) 202b/9

[=1]

ḫānumān (<Far. ḫānmān) ev bark, yer, yurt.

ḫ.+ın 203b/12, 215a/8

ḫ.+ların 202b/12, 204a/13

[=4]

ḥarām (Ar.) dine göre yasak olan şey.

ḥ. 234a/4

ḥ.+(ḥarām eyle-) 207b/10

ḥ.+(ḥarām ḳıl-) 199a/4, 199a/6

ḥ.+dan 190a/2

h.+dur 194b/13, 195a/1, 219b/7, 219b/10, 219b/12, 230b/5, 235a/12, 235b/5, 236a/7, 244b/6

ḥ.+ın 241b/1

[=16]

ḥarāmī (<Ar. ḥarām + Ar. –ī) haram yiyen, yolkesici, haydut.

ḥ.+den 219a/3

[=1]

ḥaranı (<ḥaranı DS. 1974: 2283) kazan, büyük tencere.

ḥ.+da 234a/3

ḥ.+ya 234a/6

[=2]

ḫarc (Ar.) bir iş için kullanılan madde, gider.

ḫ.+(ḫarc it-) 215a/3

[=1]

ḥarem (Ar.) herkesin girmesine izin verilmeyen, saygıdeğer ve kutsal yer.

ḥ. 205a/13

[=1]

Ḥarem (Ar.) hac zamanında ihrama girilen yerden itibaren Kabe'ye doğru olan kısım..

ḥ.+den 216b/10

ḥ.+(Ḥarem- i Şerif) 211a/12

ḥ.+ine(Ka´be ḥaremi) 220a/3

[=3]

ḥārīṣ (Ar.) son derece hırslı olan.

ḥ.+ler 183a/2

[=1]

Hārūn (Ar. ö.i.) Mûsâ Peygamberin büyük kardeşi.

h. 209a/4

[=1]

Ḥasan (<Ar. ö.i.) Hz. Muhammed'in torunu ve İmâm-ı Alî'nin büyük oğlu.

ḥ.+(hasan u hüseyn) 245b/2

[=1]

ḫāṣekī (Ar.) göze, gönüle girmiş olan.

h.+(ol-) 191b/6

h.+ler 243b/1

h.+leri 240a/2

h.+lik 214b/9

[=4]

ḥāṣıl (Ar.) olan, biten, türeyen.

ḥ. 189a/6

ḥ.+(ḥāṣıl ol-) 240a/3, 242a/4

ḥ.+ı 189a/5

[=4]

ḫāṣiyyet (Ar.) kuvvet, tesir.

ḥāṣiyyet-i tecellī tecellinin gücü.

ḫ.+(ḫāṣiyyet- i tecellī) 193a/7

[=1]

ḫaşm (Ar.) düşman.

ḫ.+ı 225b/12

[=1]

ḫāşā (Ar.) “asla, Allah göstermesin, uzak olsun.”.

ḥ. 214a/11, 244a/12

[=2]

Hāṭıf (Ar.) sesi işitilip kendisi görünmeyen, Tanrı.

h. 182a/5, 191a/2, 211b/11

[=3]

ḫatim (<Ar ḫatm.) Kur’ân’ı baştan sonuna kadar okuma.

ḫ. 242a/2

[=1]

ḫaṭ (<Ar. ḫaṭṭ) yazı.

ḫ.+ıla 211b/13

[=1]

ḫavr (Ar.) eksiltmek, noksan etmek.

ḫ. 180b/10

[=1]

ḥayf (Ar.) haksızlık. →ḥayıf

ḥ.+dur 192a/5

[=1]

ḥayıf (Ar. ḥayf) haksızlık. →ḥayf

ḥ.+dur 226a/6

[=1]

ḫayr (Ar.) iyi, faydalı, hayırlı.

ḫ.+ıla 182a/8, 245b/12

[=2]

ḥayrān (Ar.) şaşmış, şaşırmış.

ḥ. 206b/10

ḥ.+(ol-) 206b/9

[=2]

ḥayret (Ar.) şaşma, ne yapacağını bilememe.

ḥ.+(deñizleri) 205b/7

[=1]

ḥayż (Ar.) kan görmek, aybaşı (kadınlarda).

ḥ.+dan 194a/9, 229b/1

[=2]

ḥāżır (Ar.) göz önünde, huzurda, meydanda olan.

ḥ.+(ḥāżır ol-) 192a/7, 212b/3, 243a/11

ḥ.+(iken) 185a/10

ḥ.+dı 185a/8

ḥ.+dur 210b/9

[=6]

ḥażret (Ar.) I. saygı göstermek amacıyla büyüklere verilen unvan.

ḥ.+i(Resūl Ḥażreti) 183b/11, 245b/4

h.+inüñ(Peyġāmbar),240a/8

h.+inüñ(Maḫẕūm),246a/9

[=4]

II. huzur. kat, nezd.

ḥ.+e 206b/10

ḥ.+inde 201b/13, 208a/6, 240a/8, 240b/7, 245b/3, 245b/5

ḥ.+inden 211b/8

ḥ.+ine 201b/10

ḥ.+ümde 189a/3

ḥ.+üme 206a/4

h.+ümüzde 212b/12

ḥ.+üñde 191b/5

ḥ.+üñe 186b/1, 191a/9

[=15]

heb (<Far.) hep, bütün olarak.

h. 231a/13, 232b/5, 234b/6

[=3]

ḥelāl (Ar.) I.dinî kurallara aykırı olmayan, haram olmayan.

ḥ. 234a/4, 241b/1

ḥ.+(degül) 236a/2

ḥ.+(ḥelāl ol-) 224a/10, 224a/11, 224b/4, 236a/12

ḥ.+dür 235a/11, 235b/2, 235b/4, 235b/12

ḥ.+in 241b/2

[=12]

II. nikahlı eş.

ḥ.+ine 245b/1

[=1]

ḥelāl-zādelıḳ (<Ar. ḥelāl +Ar. –zāde + T. –lıḳ) nikahlı bir anne ve babadan dünyaya gelmiş olma.

ḥ. 241b/6

[=1]

ḥelvā (Ar.) unlu, yağlı ve şekerli maddelerle yapılan bir tatlı.

ḥ. 191a/13

[=1]

hem (Far.) ed. da, de, ve de, aynı zamanda.

h. 200a/10, 204a/6, 204a/7, 204a/10, 237a/8, 238a/3, 238a/11, 238b/4, 246a/10

[=9]

hem… hem (Far.) ed. da, de, ve de.

h. 202b/7, 202b/7, 208a/4, 208a/4, 208a/6, 208a/6, 239a/6, 239a/6, 239a/10, 239a/11

[=10]

hemān (<Far hem + Far. ān.) yalnızca, sadece.

h. 242a/12, 242a/13

[=2]

hem-derd (<Far hem "-daş, -deş" + Far. derd "sıkıntı, dert") dert ortağı.

h.+derd.üm 209a/2

h.+i 209a/2

[=2]

hemīn (<Far. hem + Far. īn) hemen, o anda.

h. 181a/9, 192a/7, 215a/11

[=3]

hemīşe (Far.) her zaman, daima.

h. 183b/2, 185b/2, 196b/9

[=3]

hem-ṣoḥbet (<Far. hem + Ar. ṣoḥbet) birbiriyle konuşan, arkadaş.

h.+(hem-sohbet idin-) 203a/10

[=1]

hemyān (Far.) kese, küçük torba.

h.+ın 220a/1

[=1]

henüz (Far.) şimdiye kadar; daha, hala.

h. 198a/10

[=1]

her (Far.) her, hep, bütün.

h. 193a/12, 236b/4

h.+(her bir) 206b/1, 209a/1, 218a/12, 220a/2, 239b/7, 241a/1, 243a/8

h.+(her biri) 236b/3

h.+(her birisi) 228b/13

her dem: her zaman, her an.

h.+(her dem) 242b/11, 246a/10

h.+(her kim) 185a/1, 185a/2, 185a/3, 185a/8, 187a/1, 189b/4, 192a/11, 192a/12, 195b/12, 202a/1, 209b/10, 212a/1, 212b/1, 214b/13, 217b/1, 219a/2, 225b/7, 240b/6, 240b/8, 244a/10, 245a/7, 245a/12, 245a/13, 245b/1

[=37]

Herem bin Ḥayyān (Ar. ö.i.) Veysel Karânî'yi gören, onsan öğütler alan zühd ve takvanın önde gelenlerindendir.

h. 188a/12

[=1]

hergiz (Far.) ed. asla, hiçbir zaman.

h. 183b/1, 191a/6, 210b/8

[=3]

herze (Far.) boş söz, saçma.

h. 190a/4

h.+(söz) 191b/8, 193b/8

[=3]

hevā (Ar.) gökyüzü.

h.+(hevā yüzi) 181b/11

h.+dakı 199b/6

h.+dan 211b/13

h.+ya(çıḳ-) 212b/5

[=4]

hevā (Ar.) istek, heves, arzu.

h. 203b/13

h.+dan 190a/1

h.+yı 242b/7

[=3]

heves (Ar.) istek, arzu.

h.+(heves ḳıl-) 182a/13

h.+den 190a/1

h.+i 242b/7

[=3]

heybet (Ar.) korku ve saygı uyandıran görünüş.

h.+i 208b/6

h.+ile 185a/11

h.+in(od) 203b/1

h.+inden 184b/1, 186a/6, 208a/13

[=6]

hezār (<Far) bin.

hezārān hezār: binlerce

h.+(hezārān hezār) 192a/8

[=1]

hezārān (<Far. hezār + Far -ān) binler.

hezārān hezār: binlerce

h.+(hezārān hezār) 192a/8

[=1]

ḫırḳa (Ar.) tas. dervişlerin giydikleri üst giysisi.

ḫ.+muza 203b/8

[=1]

ḫışım (<Far. ḫışm) kızgınlık öfke. →ḥışm

ḫ. 183a/8

[=1]

ḫışm (Far.) kızgınlık, sıcaklık. →ḥışım

ḫ.+îla 208b/8

[=1]

ḫıṭmī (<Ar. ḫaṭmī) kök ve çiçekleri hekimlikte kullanılan bir tür çiçek.

ḫ.+yıla 219b/10

[=1]

ḫıyre (Far.) donuk, fersiz.

ḫ.+(ḫıyre ol-) 186a/6

[=1]

Ḫıżır (Ar. ö.i.) içenlere ölümsüzlük veren âb-ı hayât'ı içmiş olan ve kul sıkıldığı zaman yardımına yetişmesiyle bilinen peygamber.

ḫ.+(peyġāmbar) 223a/6

[=1]

ḥicāb (Ar.) Hakka ve hakikate ulaşmaya, âhiret hayatında Allah'ı görmeye engel olan perde anlamında kullanılan terim.

ḥ.+(ḥicāb git-) 186b/7

ḥ.+da(ḥicābda ḳal-) 183a/5

ḥ.+ları(ḥicāb götür-) 205b/1

[=3]

Ḥicāz (Ar.) Arap yarımadasında Mekke ve Medine'nin bulunduğu yere verilen ad.

h.+a 215b/9

[=1]

hîç (Far.) ed. yok olan, hiç.

h. 183b/7, 189a/4, 213a/3, 213b/4, 227a/1, 229b/8, 238a/7, 238b/1, 240a/1

h.+(hīç eyle-) 192a/3

h.+(hīç ḳo-) 237b/8

h.+(hīç kimsene) 182b/10

h.+idi 182a/12

[=13]

Hidāye (Ar. k.i. el-Hidāye) Burhâneddin el-Merginânî'nin (ö. 593/1197) Hanefî fıkhına dair eseri.

h. 215b/7

[=1]

ḥikāyet (Ar.) bir olayı sözlü ya da yazılı olarak anlatma.

ḥ. 192b/13, 210b/12, 212b/12, 213b/10

[=4]

ḥikmet (Ar.) sebep.

ḥ. 189a/12, 201b/11, 202a/2, 202b/9, 206b/3

[=5]

ḫil'at (Ar.) beğenilen, takdir edilen kimselere giydirilen süslü elbise, kaftan.

ḫ.+idür 204b/3

[=1]

Ḥille (<Ar. Ḥill) hac ve umre için ihrama girme yerleri olan mikatlarla Kabe'nin harem bölgesi arasında kalan yer.

ḥ.+de 216b/10

[=1]

ḥisāb (Ar.) sayma, hesap.

ḥ.+ın 186b/12

ḥ.+ında(ḥisābında ḳo-) 203a/3

[=2]

ḥisāb-gāh (<Ar. ḥisāb + Far.-gāh) hesap yeri, hesap verilecek yer, ahiret.

ḥ.+dan 207a/8

[=1]

ḫiṭāb (Ar.) sözü birine ya da birilerine yöneltme, seslenme.

ḫ.+(ḫiṭāb gel-) 208a/11

ḫ.+(ḫiṭāb ḳıl-) 183b/12, 184a/9

ḫ.+(ḫiṭab ol-) 211b/9

[=4]

ḫōd (Far.) ed. zaten, da/de, dahi.

ḫ. 183b/7, 193b/4, 193b/10, 196b/9, 198a/9, 223a/4, 239b/11

[=7]

ḥoḳḳa (Ar.) cam ya da topraktan yapılmış küçük kap.

ḥ.+dan 212b/10

ḥ.+nuñ 212b/7

ḥ.+ya 212a/5, 212a/7

[=4]

ḫōr (Far.) değersiz, bayağı.

ḫ.+(ḫōr eyle-) 211b/8, 216a/3

[=2]

ḫōrlayıcı (<Far. ḫōr + T. la- + T. -ıcı) değersiz gören, aşağılayan.

ḫ. 244b/1

[=1]

ḫōş (Far.) iyi, güzel.

ḫ. 219a/12, 232a/9

ḫ.+(ḫōş geç-) 184a/13

ḫ.+(ḫōş giç-) 184a/10

ḫ+(ḫōş ḳoḳulu) 219b/11

ḫ.+(ḫōş ol-) 241b/8

ḫ.+(ḫōş ṭut-) 185b/10

ḫ.+(ḫōş yiyesi eyle-) 196a/11

[=8]

ḫōşnūd (Far.) memnun, razı.

ḫ. 189b/6

ḫ.+(ḫōşnūd ol-) 189b/5, 243b/3

ḫ.+(ḫōşnūd olma-) 199a/5

ḫ.+dur 243b/2

ḫ.+ven 189b/9

[=6]

ḫōşnūdlıḳ (<Far. hoşnūd + T. –lıḳ) memnun olma, razı olma

ḫ.+ın(ḫōşnūdlıġın) 203a/2

[=1]

ḫūb (Far.) güzel, iyi.

ḫ.+ı 190a/6

ḫ.+dur 232a/6

ḫ.+lar 182a/11

[=3]

ḫūblıḳ (<Far ḫūb + T. –lıḳ) güzellik, iyilik.

h.+ı(ḫūblığı) 182a/11

h.+ın(ḫūblığın) 182b/9

[=2]

Ḥuccāc (Ar. ö.i.) Metinde adı geçen bir kişi.

ḥ. 209b/8

[=1]

Ḫudā (Far.) Allah,Tanrı.

ḫ. 241a/8

[=1]

Ḫudā-vendā (<Far.ḫudā + Far. -vend) Allah, Tanrı.

ḫ.+ā 199a/9

[=1]

ḥukne (Ar.) şırınga.

ḥ. 196b/3

[=1]

ḫuld (Ar.) sekiz cennetten biri.

ḫ.+(huld uçmağı) 190a/7

[=1]

ḫulḳ (Ar.) I. yemek borusu, gırtlak.

cānı ḥulkuna gel- "canı boğazına gelmek, korkmak"

ḫ.+umuma(cānı ḫulkuna gel-) 191a/1

[=1]

II. huy, tabiat.

ḫ.+landı 189b/5

ḫ.+larum 189b/2

ḫ.+um 189b/5

[=3]

ḥulle (Ar.) cennet elbisesi.

ḥ. 187b/5

[=1]

ḥūrī (Far.) cennet kızı.

ḥ.+ler 190a/9, 245a/13

ḥ.+leri 199a/12

ḥ.+lerinüñ 184a/3

ḥ.+yile 187b/9

[=5]

ḫuṭbe (Ar.) cuma namazından önce, bayram namazından sonra minberde okunan duâ ve verilen öğüt.

ḫ. 222b/12

ḫ.+ye 222a/11

[=2]

ḥużūr (Ar.) rahat.

ḥ.+ıla 212a/8

[=1]

ḥüccet (Ar.) delil, senet.

ḥ. 211b/3, 211b/13, 212b/11

ḥ.+(hüccet vir-) 211b/4

ḥ.+i 212a/3, 212a/4, 212b/8, 212b/10

h.+in 212a/5

h.+üm(gerek) 211b/12

h.+üñ 211b/3

[=11]

ḥükm (Ar.) buyruk, hüküm, emir.

ḥ. 193a/4

ḥ.+i 227a/2

ḥ.+ince 237b/3

ḥ.+üñden 185b/6

[=4]

ḥürmet (Ar.) saygı,.

ḥ. 216a/2

ḥ.+i-çün 191a/3, 191a/8, 191a/10

ḥ.+ile 203b/5

[=5]

Ḥüseyn (Ar.) Hz. Muhammed'in torunu ve İmâm-ı Alî'nin küçük oğlu.

ḥ.+(ḥasan ḥüseyn) 245b/2

[=1]

ḥüsn (Ar.) güzellik, iyilik.

ḥ.+i 182a/11, 184a/3

ḥ.+ile 215b/8

ḥ.+üñe 182b/6

[=4]

I/ı

ı- (<ET. [1]ėr- EDPT. 193b) imek, olmak, var olmak.

→ i-

ı.-dı(namāz) 233b/5

ı.-dı(namāz) 228b/12

ı.-dı(otuz) 209a/13

ı.-dı(var) 227a/11, 230a/1, 237b/2, 238a/1, 238a/8

ı.-dı(yalıncaġ-ıdı) 211a/2

ı.-dı(yoġ-ıdı) 238b/8

ı.-dı(yoldaşlar) 229a/9

ı.-duġın 230a/2

ı.-duġın(ḳanḳı) 243b/13

ı.-duġın(oruç) 232b/10

ı.-duġın(ṭamulıḳ) 200a/1

ı.-sa(´avratlar) 230a/6

ı.-sa(āzād olur) 239b/1

ı.-sa(dutar) 196b/13, 227a/8

ı.-sa(ırılmaz) 226a/4

ı.-sa(iḥrām bağlanur) 216b/7

ı.-sa(ḳor) 235a/13

ı.-sa(musta´melḳılduru) 226a/2

ı.-sa(ṭogurur) 239b/2, 239b/4

ı.-sa(unuttı) 227b/2

ı.-sa(varmaz) 216a/10

ı.-sa(varur) 188b/12, 218a/13, 218b/2, 224a/13

ı.-sa(yir bulur) 221b/8

ı.-sam(almaz) 235a/1

ı.-sañ(yutmaz) 234a/10

[=34]

ılı (<Uyg. T (y)ılı-(ġ) EDPT. 925a) sıcak.

ı. 184b/6, 184b/7, 219b/13

[=3]

ırak (<ET. ıra-ḳ EDPT. 214a) uzak, yakın olmayan.

ı. 226a/2

[=1]

´Irak (Ar.) Irak.

´ı.+dan 216b/5

[=1]

ırıl- (<ır(a)-l- → <ET. ıra- EDPT. 198a) ayrılmak, uzaklaşmak.

ı.-maz-ısa 226a/4

[=1]

ırla- (<Uyg T. ır+la- 230a; <Uyg T. ır "şarkı, türkü" EDPT. 192b) şarkı, türkü söylemek.

ı.-rın 244b/9

ı.-yınca 244b/11

[=2]

ırlamak (<ır+la-maḳ → <Uyg T. ır+la- 230a; <Uyg T. ır "şarkı, türkü" EDPT. 192b) şarkı, türkü söyleme.

ı. 244b/6, 244b/12

[=2]

ısıtıcı (<ısı-t-ıcı → <Uyg. T. isi-g EDPT. 246a) ısıtan, ısıtıcı.

ı. 210b/10

[=1]

ıssı (<Uyg. T. isi-g EDPT. 246a) sıcak.

ı. 191a/13

ı.+(günler) 187b/3

ı.+sından 186b/5, 188b/7

ı.-y-ıdı 181b/11

[=5]

´ışk (Ar.) aşk, sevginin son mertebesi.

´ı. 193a/4, 203b/12

´ı.+ına 189a/6, 244a/8

´.ı+ına(Ḥaḳ) 202b/11

´ı.+uma 188a/4, 204a/13

[=7]

İ/´İ

i- (<ET. [1]ėr- EDPT. 193b) imek, olmak, var olmak.

→ i-

i.-di(acı ve datsuz ve rağbetsüz) 203b/3

i.-di(beklerler) 205b/6

i.-di(cünüb) 233a/13

i.-di(degdi) 233b/6

i.-di(dir) 243b/9, 243b/9

i.-di(dutar) 234a/13

i.-di(emr) 180b/11

i.-di(eytmiş) 239a/3

i.-di(eytse) 180b/5

i.-di(eyttük) 196a/10

i.-di(eyttüm) 190b/5

i.-di(farīża) 237a/12

i.-di(ḫōş geçdiler) 184a/13

i.-di(haber+virürler) 243b/9

i.-di(ḫabṭ) 243b/6

i.-di(hīç) 182a/12

i.-di(ḳarañulıḳ) 243b/5

i.-di(ol) 190b/6

i.-di(ögretti) 223a/7

i.-di(sındı) 209b/6

i.-di(üstine) 236a/3, 236a/5

i.-di(veli-ven) 243b/8

i.-di(virmiş) 238b/6

i.-di(yüklü) 239a/3

i.-dügin(ne) 232a/12, 243b/12, 244a/3

i.-dügin(Resūl) 241a/1

i.-düm(ḳādir) 204b/6

i.-düñ(içmez) 187b/5

i.-ken(ḥāżır) 185a/10

i.-ken(var) 198a/10, 238a/4

i.-ken(yanmış) 185a/11

i.-ken(yatur) 213a/1

i.-ken(yoḳ) 197b/9

i.-miş(´Amr) 228a/9, 228a/10

i.-miş(Zeyd) 228a/9

i.-se(azar) 198a/8

i.-se(bekleyübilür) 216b/7

i.-se(bilmezler) 216a/3

i.-se(bilür) 198a/8

i.-se(bilürler-ise) 216a/2

i.-se(degül) 213a/13

i.-se(dutmaz) 196a/6

i.-se(eski) 226b/2

i.-se(eydür) 215b/12

i.-se(eyler) 219a/10

i.-se(gerek) 234b/3

i.-se(göremezler ise) 202a/8

i.-se(görmez) 214b/11

i.-se(görür) 188b/10

i.-se(köylü) 228b/8

i.-se(ne) 228a/2

i.-se(revā) 204a/4

i.-se(sever) 244a/10

i.-se(şeherlü) 228b/8

i.-se(ṭavāf) 204a/2

i.-se(ṭavāf) 224b/2

i.-se(yavuz) 240b/6

i.-se(yetmez) 227a/1

i.-se(yiñi nāfe) 226b/2

i.-se(yir) 195a/4, 197a/3

i.-se(yirler) 197b/3

i.-se(ẕātuñ) 193a/1

i.-sem(ṭalāk virmez) 233b/11

i.-señ(bişürmez) 234a/4

[=71]

´ibādet (Ar.) kulluk, ibadet.

´i. 228a/2

´i.+dür 201b/9, 228a/4

´i.+i 202a/6

[=4]

iblīs (Ar.) şeytan.

i. 183b/3

[=1]

İbrāhīm (Ar. ö.i.) İbrahim Peygamber.

→ İbrāhīm Ḫalīl

i. 185a/6, 202b/1, 202b/4, 202b/7, 204a/5, 209a/8

i.+(ʿaleyhi's-selām) 202a/10

i.+(İbrāhīm maḳāmı) 221b/6

i.+(maḳām- ı ibrāhīm) 186b/6

i.+den 209a/7, 209a/8

[=11]

İbrāhīm Ḫalīl (Ar.ö.i.) İbrahim Peygamber.

→ İbrāhīm

i.+(ʿaleyhi's+selām) 202a/3

[=1]

ictimāʿ (Ar.) toplanma, bir araya gelme.

i 193a/10

[=1]

iç (<ET. iç ed 17a) iç, içinde, arasında.

i.+(ṭon) 219b/9

i.+i 186b/13, 187b/2, 188b/6

i.+inde 182a/10, 182a/11, 183b/2, 184b/8, 186b/3, 188a/4, 188a/8, 189b/7, 191a/12, 192b/4, 193a/12, 193b/3, 193b/6, 198a/6, 198a/8, 204b/8, 204b/9, 204b/10, 204b/12, 205a/1, 205b/1, 205b/3, 207a/9, 211a/2, 214b/10, 226a/12, 226b/4, 227b/7, 228b/7, 228b/10, 240a/4, 240a/5, 240a/6, 240a/7, 240a/9, 240b/2, 240b/6, 243a/3, 243a/3, 243a/4, 244a/1, 244a/2, 244a/5, 244a/11, 249a/10, 249a/10

taʿaccüb içinde ḳal- şaşırmak, hayret etmek.

i.+inde(taʿaccüb içinde ḳal-) 212a/4

i.+indeki 228b/9

i.+inden 181b/13, 189b/3

i.+ine 196b/5, 203b/5, 212b/4, 234a/7

i.+ine(gir-) 193b/10

i.+ine(düş-) 211a/1

i.+üñden 185b/11

[=62]

II. iç, gönül, derûn.

i.+inde 184b/8

i.+inden 187a/2

i.+ine 211a/12

iç- (<Uyg. T. iç- EDPT. 19a) içmek.

i. 187b/3

maḥv şarabı iç- yok olmak, yokluk şarabını içmek.

i.-di(maḥv şarābı iç-) 192a/7

i.-di(ṣu) 233b/2

i.-düginden 187a/7

i.-e 234b/4

i.-e(ṣu) 224b/12

i.-er 187a/2

i.-erler 187a/10

i.-erse 235a/11

i.-erseñ 234b/1

i.-icek 187a/2

i.-medin(ṣu) 233b/5

i.-mez-idüñ 187b/5

i.-se 195b/3, 195b/13, 196a/1

i.-se(and) 226b/12

i.-üp 235a/12

[=18]

içerü (<ET. iç+gerü EDPT. 25b) içeri.

i. 241a/13

i.+(gir-) 181a/9

[=2]

içme- (<iç-me- → <Uyg. T. iç- EDPT. 19a) içmemek.

i.-gil 200b/4

[=1]

içmek (<iç-mek → <Uyg. T. iç-mek EDPT. 19a) içme.

i.+e 243a/7

i.+i 194a/5

i.+ile(içmegile) 233b/3

[=3]

içüm (<iç+(ü)m → (<Uyg. T. içim EDPT. 27b) içmelik, içecek.

i.+ 184a/12

[=1]

içün (<uç+u--n → <ET. uçun EDPT. 28b) ed. için, -den dolayı.

i. 180b/9, 180b/10, 182b/12, 183a/2, 183a/3, 186a/12, 188a/10, 189b/10, 197a/5, 197a/11, 197b/6, 198b/5, 198b/8, 198b/9, 199a/3, 202a/4, 203b/12, 210a/4, 212a/2, 216b/9, 216b/10, 220a/2, 230b/11, 232a/10, 240a/11, 240a/12, 241a/7

i.+(anuñ içün) 192b/13, 196b/10, 226b/3, 226b/6, 227a/8, 227b/1, 227b/6, 227b/10, 228a/1, 228a/11, 228b/5, 228b/8, 229a/2, 229a/7, 229b/4, 229b/6, 229b/11, 230a/12, 230b/5, 231a/3, 231a/12, 231b/2, 232a/13, 232b/3, 232b/8, 233a/1, 235a/8, 235a/12, 235b/5, 236a/2, 236a/10, 236b/2, 236b/9, 237a/3, 244a/2

i.+dür 188a/11

[=63]

içürme- (<iç-ür-me- → Uyg. T. iç-ür- EDPT. 30a) içirmemek.

i.-yeydük 184a/12

[=1]

ʿiddet (Ar.) eşi ölen ya da eşinden boşanan kadının yeniden evlenebilmesi için beklemesi gereken süre.

ʿi.+i 238b/10, 239a/6

ʿi.+i(ṭalāk ʿiddeti) 230a/4

ʿi.+i(vefāt ʿiddeti) 230a/5

[=4]

idin- (<it-(i)n- <ET. ėt- EDPT. 36b) edinmek, yapınmak.

i.-di 212a/5

i.-di(iş) 242b/9

i.-diler(ḥakem) 209b/4

i.-düm(ālet) 191b/10

i.-esidür 212b/11

i.-ür(hem-sohbet) 203a/10

i.-ür(pīşrev) 203a/10

[=7]

iftirā (Ar.) asılsız suç yükleme.

i.+sı 192b/13

[=1]

iḫlāṣ (Ar.) içten bağlılık.

i.+ıla 208a/9

[=1]

iḥrām (Ar.) hacı kıyafeti.

i. 216b/11

i.+(bağla-) 216b/4, 216b/5, 216b/6, 216b/7, 219b/5

i.+(gey-) 206b/7, 216a/13, 219b/12

i.+(giy-) 219a/10

i.+(giymek) 206b/6

i.+ıla 216b/2

i.+ın 216b/1

[=13]

iḥrāmsuz (<Ar. iḥrām+ T. +suz) hacı kıyafeti giymeme durumu, ihramsız olma.

i.+ 216b/8

[=1]

iḥsān (Ar.) bağış.

i.+da(ḳıl-) 190b08

[=1]

iḫtiyār (Ar.) seçme.

i.+(iḫtiyār ḳıl) 193b/12

[=1]

iḥtiyāṭ (Ar.) tedbirli davranma.

i.+(eyle-) 197b/2

[=1]

iḳrār (Ar.) kabullenme, tasdik etme.

i.+(ḳıl-) 225b/8

[=1]

iki (<ET. ėkki EDPT. 100b) iki sayısı.

i. 229a/3,

i.+den 236b/5

i.+ñüzden 230a/1

i.+si 201b/10, 210b/1, 210b/2, 213a/2, 230a/3, 237b/3, 238a/9

i.+sinden 228b/10, 230a/2

i.+sine 230a/4, 230a/4

i.+sinüñ 229a/4, 234a/11, 235a/3, 237b/4

i.+ye 236b/2

[=19]

II. sayı sıfatı.

i. 184b/11, 185b/8, 186b/11, 194b/8, 195a/1, 195a/11, 195a/12,

195a/13, 196a/5, 198b/7, 199a/11, 201b/8, 204a/3, 208a/4, 208a/8, 209a/6, 210b/7, 213a/1, 213b/3, 215a/5, 217a/3, 217a/6, 219a/13, 221b/6, 223a/1, 223a/1, 227b/13, 228a/3, 228b/12, 230a/1, 230b/8, 236a/13, 236b/1, 237a/12, 237b/1, 237b/5, 237b/5, 237b/7, 238a/9, 238a/12

üç ülüde iki ülü üçte ikisi.

i.+(üç ülüde iki ülü) 238a/6

[=41]

ikileme- (<iki+le-me- →<Uyg. T ėkki+le- EDPT. 108a; <ET. ėkki EDPT. 100b) ikilememek, tekrarlamamak.

i.-yelüm 196a/10

[=1]

ikileyin (<iki+leyin → <ET. ėkki EDPT. 100b) iki kez, ikinci olarak.

i. 198a/13, 216a/13, 231a/10, 231a/12, 231b/12, 231b/13, 232a/1, 232a/3

[=8]

ikinci (iki+(i)nci → <ET. ėkkinç EDPT. 110a) sıf. ikinci.

i. 184b/13, 193a/9, 194a/6, 202a/2, 217a/5

[=5]

ikindü (Uyg. T. ėkki+nti 111b) öğle ile akşam arasındaki zaman dilimi, günün ikinci yarısı.

i.+(namāzı) 222b/13, 228b/3

i.+(vaḳti) 223a/3

i.+yi 223a/3

[=4]

iki yüz (<ET. Ėkki EDPT. 100b + <ET. [1]yüz EDPT. 983a) sayı sıf. iki yüz.

i. 195b/1, 246a/5

[=2]

ikrām-ẕālıḳ (<Ar. ikram + Ar. ẕā + T. +lıḳ) saygı gösteren, saygılı.

i.+ı(ikrām-ẕālığı) 244b/11

[=1]

ilā (Ar.) -e, -a.

i. (Raḥmeti'l-lāhi Ta´ālā) 212a/9

[=1]

İlāh (Ar.) Allah, Tanrı.

i.ī 180b/5, 185b/6, 185b/7, 186a/9, 186a/13, 187b/13, 188b/1, 190b/3, 191a/3, 191a/7, 191b/5, 199a/3, 199a/5, 199a/6, 199a/7, 199a/11, 199b/9, 202a/4, 204a/7, 208b/11, 211b/7, 211b/12, 213a/11, 213a/12, 213b/12, 214a/8

[=26]

İlāhün (Ar.) Allah, Tanrı

i.+ā 199a/12, 199b/1, 199b/2, 199b/8

[=4]

ile (<ET birle EDPT. 364b; <DT. ile ECKMANN 1988: § 69a) I. ed. ile, birlikte.

i.+(abdest-ile) 227a/4, 233b/3, 233b/10

i.+(benüm-ile) 190b/2

i.+(bilmeg-ile) 241b/4

i.+(çiçegîle) 231a/7

i.+(dilîle) 191b/11

i.+(eylemeg-ile) 245a/7

i.+(görmeg-ile) 194b/10

i. +(güç-ile)235a/4

i.+(içmeg-ile) 233b/3

i.+(ḳābin-ile) 239a/2

i.+(kesmeg-ile) 237a/3

i.+(ḳul-ile) 190b/2

i.+(mes'eleler-ile) 226a/7

i.+(ögrenmeg-ile) 241b/9

i.+(tevfīḳi-ile) 225b/5

i.+(yimeg-ile) 198a/13

i.+(ẕevk-ile) 246a/4

i.+dür 190b/3

[=20]

II. ed. ve, ile.

i. 185b/13, 186b/6, 225a/10

[=3]

ilersük (<DLT ilersük CTD. III, 33) şalvar uçkuru.

i.+in(ilersügin) 227b/7, 227b/8

[=2]

ilerü (ET. il+gerü EDPT. 144a) önce, evvel.

i. 198a/3, 209a/7, 222a/11

[=3]

ilerüki (<il+erü+ki → <ET. il+gerü EDPT. 144a) önceki, evvelki.

i. 224b/3

[=1]

ʼilim (<Ar.ʼilm) bilim.

→ʼilm

ʼi. 226a/10, 242a/10, 242a/13

[=3]

ilk (<ET. ilk EDPT. 140b) ilk, önce.

i. 184b/5, 240b/9, 241a/3]

[=3]

ilkin (<ilk+(i)n → (<ET. ilk EDPT. 140b) ilk olarak, öncelikle.

i. 204b/7, 205a/6, 205b/2, 205b/11, 238a/1

[=5]

illā (Ar.) I. ed. ama, hangi şartla olursa olsun.

i. 180b/7, 187a/10, 188a/11, 188b/13, 191a/1, 192b/10, 192b/12, 196b/2, 200b/6, 204b/7, 212a/2, 223a/13, 223b/12, 224a/8, 224a/10, 224a/12, 225b/10, 227a/5, 227a/9, 227b/2, 227b/11, 228a/4, 228a/13, 229a/1, 229a/3, 230b/3, 230b/6, 231a/2, 231a/4, 231a/13, 232a/6, 233b/4, 236a/4, 236b/1, 236b/4, 236b/10, 236b/12, 237a/2, 237a/3, 239b/12

[=40]

II. mutlaka, -den başka, aksi halde.

i. 186b/3, 186b/4, 186b/4, 186b/5, 188a/8, 191a/3, 191b/2, 193b/10, 195a/11, 195b/12, 196a/3, 196b/7, 198b/1, 198b/2, 205a/6, 205b/2, 205b/11, 210a/12, 210b/8, 2141b/11, 214b/12, 214b/13, 216b/8, 220a/2, 220b/9, 230b/9, 231b/1, 231b/8, 241a/9, 241a/11, 241b/1, 241b/2, 241b/2, 241b/3, 241b/4, 241b/4, 241b/5, 241b/6, 241b/7,

241b/8, 241b/9, 241b/10, 242a/2, 242a/3, 242a/4, 243a/3, 243a/3, 243a/4, 243a/5, 244b/13

[=50]

ʻilm (Ar.) bilim.

→ ilim

ʻi.+île 242a/4

ʻi.+in 205a/11

ʻi.+inde 194a/1

[=3]

ilt- (<ET. ėlt- EDPT. 132a) göndermek.

i.-diler 206b/10

i.-ürler 181b/9, 184b/6

[=3]

imām (Ar.) namazda kendisine uyulan kimse, imam.

i. 222a/11, 222b/11, 223b/2, 228a/9, 228a/11, 243b/4

i.++la 223a/2

i.+a 228a/8, 228a/11

i.+dur 228a/13

i.+ıdur 228b/13

i.+ıla 223a/4

[=12]

ʻimāme (Ar.) sarık.

ʻi.+lerümüze 203b/7

[=1]

imāmlıḳ (<Ar. imām + T. +lıḳ) imam olma durumu.

i. 229a/2

[=1]

ʻīmān (<Ar.) inanma, inanç.

i. 207a/2

i.+ı 186a/6, 225b/7

[=3]

ʻīmānsuz (<Ar. īmān + T. +suz) inançsız.

i. 244b/4

i.+(gönder-) 199a/10

[=2]

ʻimāret (Ar.) yapı.

ʻi.+tür 209b/6

[=1]

imdi (<ET. *am+tı EDPT. 156b) şimdi, şu an.

i. 180b/1, 180b/2, 182a/8, 183b/1, 183b/8, 183b/10, 184a/13, 184b/5, 184b/6, 189a/11, 189b/1, 190a/5, 192a/3, 193a/1, 193a/5, 200b/12, 201b/10, 202a/7, 202b/6, 203a/4, 203b/10, 204b/2, 205a/13, 205b/10, 206a/6, 206a/12, 207a/1, 207b/12, 208a/2, 209a/2, 209a/5, 209b/7, 209b/8, 209b/13, 210b/10, 214b/4, 214b/12, 226a/5, 226a/8, 227a/4, 228a/6, 228b/7, 230a/3, 231b/5, 232a/3, 232a/8, 234a/11, 235b/7, 236b/3, 237b/3, 239b/6, 240a/7, 240a/12, 240b/1, 240b/8, 241a/3, 242b/2, 242b/5, 244a/11, 244b/10, 249a/10

imdiden girü bundan sonra, bundan böyle.

i.+den(imdiden girü) 201a/4

[=63]

imīn (<Ar. emīn) güvenli, tehlikesiz. → emīn

i.+(ol) 188b/7

[=1]

in- (<ET. ėn- EDPT. 168a) inmek, yüksekten veya yukarıdan aşağıya doğru gelmek. i.-di 209b/2, 212a/3

i.-diler 213b/3

i.-düm 213b/1

i.-e 222a/5

i.-er 213a/2, 232b/4, 232b/5

i.-erken(iniş) 219a/8

[=9]

in´ām (Ar.) iyilik.

i.+ıla 246a/10

[=1]

inan- (<Uyg. T. *ına-n- EDPT. 188a) inanmak, güvenmek.

i.-ursañ 211a/9

i.-urvan 211a/10

[=2]

inanma- (<*ına-n-ma- → (<Uyg. T. *ına-n- EDPT. 188a) inanmamak, güvenmemek.

i.-dı 185a/8

i.-dılar 185a/8

[=2]

ʿināyet (Ar.) iyilik, lütuf, ihsan.

ʿi. 185b/2, 204a/4

ʿi.+(eyleme-) 199b/8

ʿi.+(ḳıl-) 186a/4, 193b/11

ʿi.+(ʿināyet ü faẕul eyle-) 203b/9

ʿi.+île 201/3

ʿi.+üm 189b/2

ʿi.+üm-ile 188a/3

ʿi.+üñdür 208b/11

[=10]

ince (<Uyg T. *yinç-ge EDPT. 945a) ince.

i.(ḳıldan) 186a/3

[=1]

incidmek (<inç+i-t-mek → <Uyg T. ėnç+sire-t- "huzursuz etmek, rahatsız etmek" EDPT. 176a; <Uyg T. ėnç+siz "huzursuz, rahatsız" EDPT. 174b) incitme, acıtma. → incitmek

i.+e 212b/9

[=1]

incit-(<inç+i-t-→ <Uyg T. ėnç+sire-t- "huzursuz etmek, rahatsız etmek" EDPT. 176a; <Uyg T. ėnç+siz "huzursuz, rahatsız" EDPT. 174b) incitmek, üzmek.

i.-e(incide) 246a/1

i.-medin(incidmedin) 221b/4

i.-ürse(incid) 246a/1

[=3]

incitmek (<inç+i-t-mek → <Uyg T. ėnç+sire-t- "huzursuz etmek, rahatsız etmek" EDPT. 176a; <Uyg T. ėnç+siz "huzursuz, rahatsız" EDPT. 174b) incitme, zorlama, acıtma. → incidmek

ten incitmek manevi ve bedensel olarak kendini zorlama.

i.+dür(ten incitmek) 201b/9

[=1]

incitmemek (<inç+i-t-me-mek → <Uyg T. ėnç+sire-t- "huzursuz etmek, rahatsız etmek" EDPT. 176a; <Uyg T. ėnç+siz "huzursuz, rahatsız" EDPT. 174b) incitmemek. i. 245b/12

[=1]

incü (<ET. yinçü EDPT. 944b) inci.

i.+yile 187b/6

[=1]

indür- (<in-dür- → <ET. ėn- EDPT. 168a) indirmek, yüksekten veya yukarıdan aşağıya doğru getirmek.

i.-diler 182a/3

i.-esi 244a/8

[=2]

iñen (<ME. ėñen POPPE 1938: 94-2) .pek, çok, daha çok.

i. 206a/8, 206a/8, 232a/6

[=3]

iñile- (<in+le- →<Uyg T. ün+de "seslenmek, EDPT. 180a; <ün+de-~ in+de- EDPT. 180a) gür, uğultulu yankılı ses çıkarmak.

i.-di 185b/4

i.-rsin 185b/5

i.-yü 225b/2

[=3]

iñilemek (<in+le-mek →<Uyg T. ün+de "seslenmek, EDPT. 180a; <ün+de-~ in+de- EDPT. 180a) gür, uğultulu yankılı ses çıkarma durumu.

i.+e 191a/2

[=1]

iniş (<in-(i)ş →<ET. in- EDPT. 168a) iniş, yokuş karşıtı.

i.+e(in-) 219a/8

[=1]

inṣāf (Ar.) Acımaya, vicdana veya mantığa dayanan adalet.

i.+ı 225b/7

[=1]

inşa'llāhü (Ar.) "Allah'ın izniyle."

i.+(Ta´ālā) 215b/11, 216b/12, 226a/8, 246a/11

[=4]

inzāl (Ar.) üreme organında meninin gelmesi durumu.

i.+(ol-) 195b/4

[=1]

ir- (<ET. ^{2}ėr EDPT. 194a) erişmek, ulaşmak.

eli ir- gücü yetmek.

i.-dükce(eli ir-) 197a/10

maḥv makamına ir- ölmek, vefat etmek.

i.-e(maḥv maḳāmına ir-) 193b/13

i.-icek 218b/5, 221a/7, 221a/9

[=5]

iriş-(<ir-(i)ş- → <ET. ^{2}ėr EDPT. 194a) erişmek, ulaşmak.

i.-di(mertebeye) 202a/1, 203b/4

i.-diler 181b/12

i.-dügüne 184b/13

i.-düm 186a/9

i.-e 183b/10

i.-emez(farīżaya) 210b/2

i.-esiz 202b/6

i.-icek 189a/7

i.-ürler(raḥmān cemāline) 181b/10

[=9]

irişil- (<ir-(i)ş-(i)l- → <ET. ^{2}ėr EDPT. 194a) erişilmek, ulaşılmak.

i.-mez 210b/8

[=1]

irişme- (<ir-(i)ş-me- → <ET. ^{2}ėr EDPT. 194a) erişmemek, ulaşmamak.

i.-yesin 183b/8

[=1]

irişmeklik (<ir-(i)ş- → <ET. ^{2}ėr EDPT. 194a) erişme, ulaşma durumu.

i. 190a/6

[=1]

irme- (<ir-me- → <ET. ^{2}ėr EDPT. 194a) erişememek, ulaşamamak.

i.-düñ(maḳṣūda) 183a/13

[=1]

irte (<DLT ėrte <*ėr "erken" CTD. III, 25; <Uyg T. ėrte 202b) sabah.

i. 200a/2

irte namazı sabah namazı

i.+(irte namāzı) 210b/3, 222b/6, 223b/7, 228b/2, 233b/1, 233b/4, 233b/7

i.+ye 207b/9, 207b/10

i.-yimiş 198a/9

[=12]

irtesi (<irte+si → <DLT ėrte <*ėr "erken" CTD. III, 25; <Uyg T. Ėrte 202b) bir sonraki gün, yarın.

i. 223b/7, 224a/12, 224b/5, 224b/6,

irtelü (<irte+lü→ <DLT ėrte <*ėr "erken" CTD. III, 25; <Uyg T. Ėrte 202b) bir sonraki gün, yarın.

irtelü gecelü sabah akşam.

i.+(irtelü gicelü) 196a/10, 196a/12, 226b/13

[=3]

is (<ET. [1]idi EDPT. 41a) sahip, ehil.

i.+leri(aẕīne ve aẕife gicesi) 202b/1

i.+leri(biş namāz) 202a/13

i.+leri(ramazan ve terāviḥ) 202a/13

i.+si 212b/10, 215b/7, 230a/7, 235a/4; 235b/1, 235b/2, 244b/3

[=10]

iste- (<Uyg. T. iste- ~ izde-243a) istemek.

i.-rdüm(ṭā´at) 214b/10

i.-riseñ 203a/6

i.-rse 214b/13

i.-rseñ 235a/3

i.-rüz 206a/10

i.-se 214b/9

i.-ye 244b/10

i.-yen 210a/12, 210a/13

i.-yenlere 202a/5, 226a/11

i.-yicek(raḥmet) 215a/7

i.-yü(isteyü gel-) 203a/2

[=17]

isticābī (Ar.) zorunlu olan.

isticābī emr zorunlu görülen emir

i. (isticābī-emr) 180b/9

[=1]

iş (<Uyg. T. ė:ş ED 253b) eş, arkadaş.

i.+îdi 188a/4

[=1]

iş (<ET. i:ş ~ ı:ş EDPT. 254a) iş.

i. 192a/3, 208a/8, 245a/1

i.+(idin-) 242b/9

i.+de 242b/4

i.+den(iş işle-) 208a/4

i.+dür 227b/11

i.+e 217b/2, 217b/5

i.+e(iş güç) 242b/11

i.+i 217b/3, 241a/13

i.+i(iş işle-) 234b/4, 234b/7, 234b/11

i.+i(iş it-) 245b/13

i.+idür 183a/1, 183a/4, 183a/2, 183a/3, 183a/5, 183a/5, 186b/2

[=24]

işbu (<ET. uşbu EDPT. 257a) I. işaret zam. bu.

i.+dur 221b/1

i.+nça 213a/11

i.+nçün 231b/8

i.+ndan 194a/2

i.+nlara 192b/6

i.+nlaruñ 195b/9

i.+nuñ 246a/6

[=7]

II. sıf. bu, işte bu.

i. 183b/9, 193a/7, 200a/9, 201b/2, 208b/5, 208b/5, 218a/7, 219b/4, 223b/4, 236b/11, 237a/1

[=11]

işit- (<ET. ėşid- EDPT. 257b) işitmek, duymak.

i.-e 215a/1

i.-e(işide) 188b/9

i.-eler(işideler) 195a/7, 195a/12

i.-icek(işidicek) 206b/2, 211b/12

i.-ti 240b/13

i.-tiler 182a/5

i.-tük 182a/9

[=9]

işitdür- (<işit-dür- → <ET. ėşid- EDPT. 257b) işitmek, duymak.

i.-di 202a/3

[=1]

işitme- (<işit-me- → <ET. ėşid- EDPT. 257b) işitmemek, duymamak.

i.-di 240b/12

i.-dügüñ 190b/5

i.-yeler 195a/10, 208b/3

i.-yeler(işidmeyeler) 195b/1

[=5]

işitmek (<işit-mek → <ET. ėşid- EDPT. 257b) işitme, duyma.

i.+den 190a/4

[=1]

işle- (<Uyg T. iş+le- EDPT. 262b; <ET. iş EDPT. 254a) yapmak.

i.-dügin 242b/12, 242b/12, 242b/13

i.-ñ(iş) 208a/4

i.-r 188a/2, 188a/11

i.-rsem(iş) 234b/4

i.-sün(iş) 234b/11

i.-ye 222a/8, 222a/9, 243a/1, 245b/12

i.-ye(iş) 245b/13

i.-yen(ṭā´at) 188b/1

i.-yesin(iş) 234b/7

[=15]

işleme- (<iş+le-me- → <Uyg T. iş+le- EDPT. 262b; <ET. iş EDPT. 254a) yapmamak.

i.-di 227b/2

i.-yeydüñ 189a/4

[=2]

it (<ET. ıt EDPT. 34a) it, köpek.

i. 226b/7, 235a/5, 235a/8, 235a/10, 235b/1, 244a/12

i.+ler 183a/5

[=7]

it- (<ET. ė:t- EDPT. 36b) yapmak, etmek, yerine getirmek.

i.-düginden(ḫarc) 215a/3

i.-e(fikr ide) 186b/7

i.-e(iş) 245b/13

i.-esi(idesi) 194b/12

i.-icek(idicek) 219b/5

i.-icek(ḳurban idicek) 201a/13

i.-mezse 194b/4

i.-üp(terk) 215a/8

[=8]

iti (<Uyg T. yiti ~ yitti EDPT. 889a) keskin.

i.+dür 186a/3

[=1]

i′tibār (Ar.) I. önem, değer, saygı

i.+(eyleme-) 194a/3

i.+ı 240a/7

i.+ın 193b/2

[=3]

II. görüş, değerlendirme.

i. 193a/6

i. 193a/9

i.+ca 193a/2

i.+dan 193a/13

i.+dur 240b/1

i.+lar 193a/5

[=6]

i′tikād (Ar.) inanmak.

i. 239b/13

i.+(eylemek) 240b/5, 242b/6

i.+(itme-) 240b/4

i.+ı 239b/7, 239b/8, 240b/9, 242a/5, 242a/7

i.+ıla 206a/13, 206b/1, 240a/1

[=12]

i′tikādsuzlıḳ (<Ar. i′tiḳād + T. +suz + T. +lıḳ) inançsız olma durumu, inançsızlık.

i.+(ḳopar-) 200b/4

[=1]

itme- (<it-me- → <ET. ė:t- EDPT. 36b) yapmamak, etmemek, yerine getirmemek.

i.-ye(i′tiḳād) 240b/5

[=1]

itmek (<it-mek → <ET. ė:t- EDPT. 36b) yapma, etme, yerine getirme.

i.+(kelece) 219b/7

i.+e(āzād) 196a/5

[=2]

′ivaż (Ar.) karşılık, bedel.

´.+ıdur 190b08

[=1]

ivme- (<iv-me- → <DLT ėv- CTD. III, 30) acele etmemek.

i.-ñ 239a/9

[=1]

iy (<ET. ay EDPT. 265b) ünl. ey!

i. 181b/4, 181b/6, 182b/13, 184a/9, 185b/5, 185b/10, 187b/3, 188a/2, 188a/5, 189b/10, 190a/11, 191a/5, 191a/5, 200a/5, 200a/12, 202a/3, 202a/12, 202a/13, 204b/5, 205b/9, 207b/1, 213a/13, 215a/6, 237a/6, 238b/2

[=25]

iyimek → yimek

i.+i 194a/5

[=1]

iyle- (<Uyg. T. edıle-; <*eḍ+le- ; <e:ḍ EDPT. 57a) eylemek yardımcı fiil. → eyle-

i.-ye(ta´accüb) 208b/4

[=1]

´izzet (Ar.) saygı, değer.

´i. 216a/2

´i.+ile 203b/4

´i.+ler(bul-) 203a/5

´i.+üm 189b/10

´i.+üñ 199a/3

[=5]

´izzetlü (<Ar. ´izzet + T. +lü) saygın, itibarlı.

´i. 188a/6

[=1]

K/Ḳ

Ka´be (Ar.) Hicaz'da, Mekke-i Mükerreme'de Harem-i Şerif'in hemen hemen ortasında bulunan kutsal yapı.

k. 204a/1, 206b/9, 210a/6, 210a/8, 211a/1, 225a/12

k.+(gölgesi) 219b/13

k.+(ḥaremi) 220a/3

k.+'i 202a/3, 209a/7, 209b/9, 220a/8, 225b/2

k.+de 224b/12

k.+den 215b/5, 221b/11

k.+dür 210a/6

k.+nüñ 210a/4, 221a/4

k.+si 209a/6, 215a/2

Celīl Ka´besi: Tanrı'nın Kâbesi, gönül Ka'besi.

k.+si(Celīl Ka´besi) 210b/8

Ḫalīl Ka´besi Hz. İbrahim'in yapmış olduğu Kâbe.

k.+si(Ḫalīl Ka´besi) 210a/1

k.+sin(Celīl Ka´besi) 209b/11, 209b/12, 210a/1

k.+sin(Ḫalīl+ka´besi)209b/10, 210a/0

k.+sinde(Ḫalīl+ka´besi) 210b/6

k.+sine(Ḫalīl+ka´besi) 210a/9

k.+ye 203b/10, 210a/2, 211a/1, 220a/8, 222a/8

k.+yi 209b/9

k.+yile 186b/6

[=37]

ḳabīle (Ar.) top. bil. boy.

ḳ.+sin 217b/4

[=1]

ḳābin (Far.) nikah sırasında güveğinin geline verdiği ağırlık, para, eşya.

ḳ.+(ḳoy-) 234b/11

ḳ.+ile 238b/6, 239a/2, 239a/12

ḳ.+leri 230a/4

[=5]

ḳābinlü (<Ar. kabin + T. +lü) kabini olan, kabinli.

ḳ. 238b/13

[=1]

ḳabūl (Ar.) alma, kabul etme.

ḳ.+(degül) 200a/2, 241a/6

ḳ.+(eyle-) 244a/5

ḳ.+(ḳıl-) 190b/6, 202a/5, 203a/13, 204a/3, 211a/5, 227a/7

ḳ.+(ḳılma-) 227a/11

ḳ.+(ol-) 201a/2, 211b/4, 213a/8, 213b/6

ḳ.+(olma-) 212a/1, 213b/7, 214a/1, 216a/12

ḳ.+(ḳıl-) 190b/7

ḳ.+dür 213a/7

ḳ.+ı 204a/2

[=21]

ḳabż (Ar.) tutma, ele alma.

ḳ.+(bulın-) 236b/2

ḳ.+(bulma-) 236b/5

ḳ.+(eyle-) 236b/10

ḳ.+(ol-) 236b/10

[=4]

ḳaç (Uyg. T. ḳaç EDPT. 589b) kaç, ne kadar.

ḳ. 192a/10, 213a/3

ḳ.+(bir ḳaç) 191a/12, 197a/12, 198b/11, 202b/11, 203b/1, 203b/3, 203b/11, 204a/1, 209a/10, 215b/1, 226a/7, 226a/7, 226a/9, 239b/12, 240a/11

ḳ.+ınuñ 213a/7

[=18]

ḳaç- (<Uyg. T. ḳaç- EDPT. 589b) kaçmak, bırakıp uzaklaşmak.

ḳ.-sunlar 184b/2

ḳ.-up 181b/9

[=2]

ḳaçan (<*ḳa+ça+n → <ET. ḳaçan EDPT. 592a; <Orh. T. ḳaçan <*ḳa(n) TEKİN 2000: § 278/5) ed. ne zaman, -dığı zaman.

ḳ. 185a/9, 208a/10, 216a/6

[=3]

ḳaçur- (<DLT ḳaç-ur- CTD. III, 122; → <Uyg. T. ḳaç- EDPT. 589b) uzaklaştırmak.

ḳ.-dum 204b/10

[=1]

ḳada (<Ar. ḳadar) ed. miktarında, ölçüsünde.

→ ḳadar

ḳ.+(ne ḳadar) 242b/5

[=1]

ḳadar (Ar.) ed. miktarında, ölçüsünde.

→ ḳadar

ḳ. 194a/4, 209b/12, 222a/10

ḳ.+(ne ḳadar) 181b/11, 199b/9, 208b/12, 209a/4, 229b/12

ḳ.+(şol ḳadar) 186a/4, 186a/5, 190b/13, 212b/6, 214a/12

ḳ.+a(şol ḳadar) 216a/8

ḳ.+duġın(ne ḳadarduġın) 196a/9

ḳ.+ınca(ol-) 233b/9

[=16]

ḳadem (Ar.) ayak.

ḳ.+(ḳadem bas-) 184b/1, 185a/13

[=2]

Ḳādir (Ar.) kudret sahibi, kudretli, allah, allah'ın güzel isimlerinden.

ḳ.+düm 205a/13

ḳ.+idüm(ḳādir-idüm) 204b/6

ḳ.+üm 205a/5, 205b/10

[=4]

ḳadr (Ar.) değer, itibar.

ḳ.+in(bil-) 185a/2, 185a/3, 185a/4

[=3]

ḳafes (Ar.) kafes.

cān ḳuşu kafesinden uç- ruhu bedeninden ayrılmak, ölmek.

ḳ.+inden(cānları ḳuşları kafesinden uç-) 192b/4

[=1]

kāfir (Ar.) Allah'ın varlığına ve birliğine inanmayan.

k. 187b/1, 197b/13, 240a/11

k.+(ol-) 196a/3

k.+dür 191b/13

k.+ler 185a/8

[=6]

ḳaftan (<DLT. ḳafṭan ~ ḳapṭan CTL III, 134) çoğu ipekten yapılan, bir tür uzun, süslü üst giysisi.

ḳ. 191a/13, 219b/9

[=2]

kāġıd (<Far. kāġıẕ) kağıt.

k. 225b/6

[=1]

ḳahr (Ar.) çok üzüntü duyma, kederlenme.

ḳ.+a 207a/7

[=1]

ḳaḳı- (Uyg. T. ḳaḳı- EDPT. 609b) öfkelenmek, sinirlenmek.

ḳ.-yup 226b/9

[=1]

ḳaḳıma- (<ḳaḳı-ma- → Uyg. T. ḳaḳı- EDPT. 609b) öfkelenmemek, sinirlenmemek.

ḳ.-ya 245b/11

[=1]

ḳal- (<ET. ḳal- EDPT. 615b) I. kalmak, arta kalmak.

ḳ.-an 231a/1

ḳ.-anı 188b/4, 197a/11

ḳ.-anın 198a/1, 198a/5, 198a/7

ḳ.-dı 209a/9, 238a/5

ḳ.-maz 228b/5

ḳ.-sa 195b/8

ḳ.-ur 232b/4

[=11]

II. yaşamak, eğleşmek.

bāḳī ḳalacaḳ yir sonsuza dek kalınacak yer, öteki dünya, ahiret.

ḳ.-acak(bāḳī ḳalacaḳ yir) 181b/9

[=1]

III. yar. ey. olmak, herhangi bir durumda bulunmak.

ḳ.-a(dūr) 206b/3

ḳ.-asın(maḥrūm) 183b/5

ḳ.-dı 206b/9

[=3]

III. yar. ey. kök veya gövdeleri sonuna –a/-e, -ı/-i, -u/-ü, -p eki almış fiillere gelerek süreklilik bildiren birleşik fiiller oluşturur.

ḳ.-dum(baka ḳal-) 187b/12

ḳ.-maz(görinü ḳal-) 231a/5

ḳ.-mış(örü ḳal-) 182a/4

[=3]

IV. yar. ey. (birleşik fiil:isim+yardımcı fiil)

ḳ.-dılar(ta´accüb içinde ḳal-) 212a/4

ḳ.-mışlar(ḥicābda ḳal) 183a/5

[=2]

ḳaldur- (<kal(ı)-dur- → <Uyg. T. ḳalı- EDPT. 617b) kaldırmak, başını havaya kaldırmak.

ḳ.-ursa(baş) 187a/1

[=1]

Ḳalem (Ar.) Levh-i Mahfuz'da olacak şeyleri yazacak ilâhî kalemdir. Allah her şeyden önce Levh ve Kalem'i yaratmıştır.

→ Levḥ

ḳ. 199a/7

[=1]

ḳalk- (<ḳal(ı)-ḳ+(ı)- → <Uyg T. ḳalı-ḳ EDPT. 620a) bulunduğu yerden uzaklaşmak, gitmek.

ḳ.-dı 182a/8, 212b/5

[=2]

ḳalkmaḳ (<ḳal(ı)-ḳ+(ı)-maḳ → <Uyg T. ḳalı-ḳ EDPT. 620a) bulunduğu yerden uzaklaşma, gitme.

ḳ.+a(ḳalḳmaġa) 212b/5

[=1]

ḳalma- (<ḳal-ma- → <ET. ḳal- EDPT. 615b) I. geriye kalmamak, artmamak.

ḳ.-sa 229b/9, 229b/10

[=2]

II. yar. ey. olmamak, herhangi bir durumda bulunmamak.

ḳ.-yasın(maḥrūm) 185b/12

[=1]

kām (Far.) zevk, tad.

k. 207a/3

[=1]

ḳamaş- (<DLT. ḳama-ş- CTD. III, 125) güçlü bir ışık sebebiyle bakamaz olmak.

ḳ.-madın(gözleri) 208b/10

[=1]

ḳāmet (Ar.) farz olan namazdan önce okunan iç ezan.

ḳāmet getür- farz namazına durmak için iç ezan okumak.

ḳ.+(getür-) 223a/1

ḳ.+ile 223b/3

[=2]

kāmil (Ar.) kemale ermiş, olgun, bilgili kimse.

k. 183a/2

[=1]

kāmil-nefes (<Ar. kāmil + Ar. nefes) soluğu güçlü, nefesi kuvvetli.

k. 201b/11

[=1]

ḳamu (<ET. ḳamag EDPT. 627a; <Uyg. T. ḳamag ~ ḳamug EDPT. 627a;) hep, bütün, hepsi.

ḳ. 182a/11, 182a/12, 188b/5, 206a/7, 208b/8, 214a/3, 225b/10, 231b/7, 242a/6

ḳ.+sından 205a/3

[=10]

ḳan (<ET. ḳa:n EDPT. 629b; <AT *ḳān TEKİN 1995: 173) kan.

ḳ 192b/4

ḳ.+(ak-) 213a/10

ḳ.+ın 235a/10, 235a/12

ḳ.+umı 192a/3

[=5]

ḳanca (<*ḳa+n+ça → <ET. ḳança EDPT. 634b; <Orh. T ḳança <*ḳa(n) TEKİN 2000: § 278/4) zm.nasıl.

ḳ. 211a/8

[=1]

ḳanda (<ḳa(n)+da → <ET. ḳanta 639b; <Orh. T. *ḳan+ta <*ḳa(n) TEKİN 2000: § 278/2) zm. nerede.

ḳ. 185b/7, 185b/7, 185b/8

[=3]

ḳanı (<ḳa(n)+ı → <ET. ḳanı EDPT. 632b → ḳa:nyu EDPT. 632b; <Orh. T. ḳanı <*ḳa(n) TEKİN 2000: § 278/1) e. hani, nerede.

ḳ. 211b/3

[=1]

ḳankı (ḳa(n)+ı+ḳı → <DLT ḳanı+ḳı CTD. III, 126; <ḳanı:ḳı EDPT. 637b) e. hangi, hangisi.

k. 241a/5, 241a/5

k.+(ıdug̈ın) 243b/13

k.+ñuz(gerek) 229a/11

k.+sı 229b/7

k.+sıdur 208a/9

k.+sın 230a/2

[=7]

ḳap (<Uyg. T. ḳa:b EDPT. 578b) kabuk,

ḳ.+îla(ḳabîla) 232b/9,232b/9

[=2]

ḳapıl- (<DLT ḳap-(ı)l- CTD. III, 127; <ET. ḳap- EDPT. 580a) kendini kaptırmak, cezbedilmek.

ḳ.-dum 182a/13

[=1]

ḳapla- (<ḳap+la- → <Uyg. T. ḳa:b EDPT. 578b) sarmak, kaplamak.

ḳ.-yup (dur-) 193b/3

[=1]

ḳaplu (<ḳap+lu → <Uyg T. ḳa:b EDPT. 578b) kabuklu.

ḳ. 234a/7

[=1]

ḳapu (<ḳap-u → <ET. ḳap-(ı)ġ EDPT. 583a) kapı.

ḳ. 220b/6, 221a/1, 225a/10

ḳ.+dan 181a/10

ḳ.+lar 243a/8

ḳ.+ların 186a/11, 186a/12

ḳ.+sına 187b/8, 212b/3, 217b/6

ḳ.+sından 187b/11, 220b/1

[=12]

ḳara (ET. ḳara EDPT. 643b) kara, siyah.

k.+(yaġız) 206b/13

[=1]

ḳarañu (<ḳara+(n)gu → <ET. ḳarañgu <ḳara EDPT. 662b) karanlık.

ḳ. 193b/9, 193b/9

ḳ.+(ol-) 218b/10

ḳ.+da 222b/7, 223b/7

[=5]

ḳarañulıḳ (<ḳara+(n)gu+lıḳ → <ET. ḳarañgu <ḳara EDPT. 662b) karanlık.

ḳ. 205a/2

ḳ.+(ol-) 190b/12

ḳ.+ı(ḳarañulıġı) 200a/3

ḳ.+idi 243b/5

ḳ. îla 207a/2

[=5]

ḳaravaş (<ḳara+vaş → <Uyg. T. ḳara+baş EDPT. 647a → <ET. ḳara EDPT. 662b; <ET. baş EDPT. 375a) kadın köle, cariye.

ḳ. 236b/6, 236b/9, 237b/2, 237b/6, 239a/12, 239a/12, 241b/3

ḳ.+(ol-) 239b/4

ḳ.+dan 237b/2

ḳ.+dur 238a/8, 238b/1

ḳ.+ıdur 237a/8

ḳ.+ına 201b/6, 245a/13

[=14]

ḳaravaşlan- (<ḳara+vaş+la-n- → <Uyg. T. ḳara+baş EDPT. 647a → <ET. ḳara EDPT. 662b; <ET. baş EDPT. 375a) kadın köle, cariye satın almak.

ḳ.-maz 241b/3

[=1]

ḳardaş (<ḳarın+daş → <Uyg T. ḳarın+daş ~ ḳardaş EDPT. 662a) kardeş, aynı anneden doğan karın eşi.

→ ḳarındaş, ḳarṭaş

ḳ. 245b/7, 245b/8

[=2]

ḳarın (<Uyg T. ḳarın EDPT. 661a) org. ad. karın.

ḳarnı ḳulı ol-: karnının kulu olmak, yemek, içmek için yaşamak.

ḳ.+ı(ḳarnı ḳulı ol-) 183a/3

ḳ.+ın(ḳarnın) 191b/6, 225a/12

ḳ.+ına(ḳarnına) 192a/12

ḳ.+ındaġı(ḳarnındaġı) 236b/9, 236b/9

ḳ.+ındaġın(ḳarnındaġın) 236b/6

ḳ.+uñdaġı(ḳarnuñdaġı) 236b/7, 239a/13

[=9]

ḳarındaş (<ḳarın+daş → <Uyg T. ḳarın+daş ~ ḳardaş EDPT. 662a) kardeş, aynı anneden doğan karın eşi.

→ ḳardaş, ḳarṭaş

ḳ. 245b/10

ḳ.+ı 237b/8, 237b/10, 238a/1

ḳ.+ıdur 238a/3

ḳ.+ın(ḳız) 237b/8

ḳ.+ına 237b/10, 238a/4

ḳ.+ınıı(ḳız) 237b/7

ḳ.+ları 205a/7

ḳ.+um 182b/8, 192b/2

ḳ.+um(ḳız) 183a/11

ḳ.+uñı(ḳız) 183a/12

[=14]

ḳarış I. (<Uyg T. [2]*kar-ı EDPT. 644b; <ḳarı:ş EDPT. 663b) bez ölçülen arşın, ölçü, karış.

ḳ. 215a/12

[=1]

ḳarış II. (ḳarġı-ş → <DLT ḳarġa- CTD III.; <ḳarġa- EDPT. 555a) ilenç, beddua.

ḳ.+lara 199b/6

[=1]

ḳarḳu (<DLT. ḳarġuy ~ ḳırġuy ~ ḳırḳuy CTD. III, 130; <kırgu:y EDPT. 654b) atmaca.

ḳ. 235b/7

ḳ.+dan mı? 235b/8

ḳ.+ya 235b/5

[=3]

ḳarşu (<ḳar-(ı)ş-u → <Uyg T. ḳarşı EDPT. 663b; →<ḳar-(ı)ş-ı EDPT. 664b) karşı, zıt.

ḳarşu gel-/ getür-/ var- karşılamak.

ḳ. +(gel-)187b/9

ḳ.+(getür-) 186b/4

ḳ.+(var-) 215a/13, 215b/4

ḳarşu ṭur- karşısında durmak, beklemek.

ḳ.+(ṭurmaḳ) 220b/10

[=5]

ḳarşulamaḳ (<ḳar-(ı)ş-u+la-maḳ → <Uyg T. ḳarşı EDPT. 663b; →<ḳar-(ı)ş-ı EDPT. 664b) karşılamak.

k. 195a/1

[=1]

ḳartaş (<ḳarın+daş → <Uyg T. ḳarın+daş ~ ḳardaş EDPT. 662a) kardeş, aynı anneden doğan karın eşi.

→ ḳardaş, ḳarındaş

k.+ı(ḳız) 237a/12

[=1]

kārvān (Far.) yolcu katarı, kervan, kafile.

k. 210b/13, 211a/11

kārvān başı: topluluğu yöneten kişi.

k.+(kārvān başı) 211a/3, 211a/5

[=4]

ḳaṣd (Ar.) bile bile yapma.

ḳ.+ıla 195b/13, 198b/11, 198b/13, 200a/5, 200a/11, 233a/2

[=6]

ḳat (<Uyg. T. ḳat EDPT. 593b) I. ön, huzur, nezd.

ḳ.+ına 181a/5, 181a/6

ḳ.+ında 182a/11, 186b/13, 192b/11, 193b/6, 193b/7, 195a/2, 205a/5, 215b/1, 215b/2, 223a/6, , 244a/13

ḳ.+umda 230b/8

[=14]

II. kat, kısım.

ḳ. 187a/13, 187b/5, 199a/8, 202b/2, 215b/2

[=5]

ḳat' (Ar.) tas. kulun kendisinş bağlayan ve Tanrı'ya ulaşmasını engelleyen bağları koparıp atması.

ḳ.+(eyle-) 193b/3

[=1]

ḳatı (<ḳat-ı → <ET. ḳat-(ı)ġ EDPT. 597b) I.kuvvetli, şiddetli.

ḳ. 190b/13, 199a/1, 212b/1, 244b/2

[=4]

II. çok fazla.

ḳ. 181b/10, 187b/4, 199a/2, 200b/2

[=4]

III. ağır, yavaş.

k. 224b/1

[=1]

ḳatılıḳ (<ḳat-ı+lıḳ → <ET. ḳat-(ı)ġ+lıḳ EDPT. 599b) güçlük, şiddet.

ḳ. 185a/2

ḳ.+ından(ḳatılığından) 208a/13

[=2]

ḳatlan (ḳat-(ı)+la-n- → <Uyg. T. ḳatıġ+la-n- EDPT. 600b; <ET. ḳat-(ı)ġ EDPT. 597b) dayanmak, katlanmak.

ḳ.-ası 183a/9

ḳ.-salar(gerek) 230a/7

[=2]

ḳaṭrān (Ar.) katran.

ḳ.+(eyle-) 199b/5

[=1]

ḳavī (Ar.) kuvvetli, güçlü.

ḳ.+dür 200b/6

[=1]

ḳavm (Ar.) insan topluluğu.

→ḳavum

ḳ. 192b/4, 200a/9, 206b/12

ḳ.+e 212a/3, 239a/8

ḳ.+i 207a/13, 211a/11

ḳ.+in 217b/4

[=8]

ḳavum (Ar.ḳavm) insan topluluğu

ḳ.+durur 200b/2

[=1]

ḳavum (<Lat. cavum) anat. boşluk, çukur. oyuk yer.

ḳ.+ların 212b/8

[=1]

ḳavut (<DLT. ḳavut ~ ḳaġ-(u)t CTD. III 124) darıdan yapılan bir yemek.

ḳ. 196a/8, 197b/7

ḳ.+(unı) 197a/6

[=3]

ḳayna- (<Uyg. T. ḳayın-a- EDPT. 678a) kaynamak.

ḳ.-yu(var-) 234a/7

[=1]

ḳayur- (<ḳay-ur- → <DLT. ḳay- → *kad- CTD. III, 123; <Uyg. T. ḳay- EDPT. 674b;) önemsemek, umursamak, ilgilenmek.

ḳ.-maz 200b/9, 235a/10

[=2]

ḳażā (Ar.) vaktinde kılınmayan namaz, tutulmayan oruç borcunu usulüne göre sonradan ödeme.

ḳ. 232a/11, 232a/13, 233a/5

ḳ.+(eyle-) 194a/12, 195a/4, 195b/12, 196a/1, 197b/5, 197b/10, 197b/12, 198a/5, 198a/7, 198a/11, 198b/1, 198b/3, 198b/5, 232b/6, 232b/8, 232b/11, 232b/13

ḳ.+(eyleme-) 198a/5, 198a/7, 198a/9

ḳ.+(eylemek) 198b/9

ḳ.+sı(yok) 198a/1

[=25]

ḳazan- (<ET. ḳaz-ġan- EDPT. 683a) kazanmak.

ḳ.-dı 238a/12

ḳ.-sa(gerek) 240a/5

[=2]

ḳażī (Ar.) şeriat hakimi, kadı.

ḳ. 195a/2, 195a/2

[=2]

kebīre (Ar.) büyük günah.

k.+(kebīre günāh) 201a/1

[=1]

kefāret (<Ar.keffāret) bir günahı Tanrı'ya bağışlatmak umuduyla verilen sadaka veya tutulan oruç.

k. 196a/2, 196b/2, 198a/11, 232a/11, 232a/12, 232a/13, 232b/8, 233a/1

k.+(vir-) 196a/2, 232b/7, 232b/12

[=11]

kefen (Ar.) ölüyü sardıkları bez.

k.+(geydi) 203a/3

k.+(kefen+eyle) 229b/10, 229b/11

k.+(kefen+eyleme) 229b/9

k.+(sar) 212a/11

[=5]

Kelām-ı Ḳadīm (Ar.) Kur'an.

k.+ 244a/2

[=1]

kelece (<DLT kele:çü CTD. III, 101) söz.

k.+sin(itmek) 219b/7

[=1]

Kelīm (Ar.) Sina dağında Allah ile konuşması dolayısıyla Hz. Musa'ya verilen unvan.

k.+ümsin 205a/4

[=1]

Kelīmlik (<Ar. kelīm + T. +lik) kelimlik.

k.+üm 204b/6

[=1]

kem (Far.) az, eksik.

k.+dür 226b/10

[=1]

kemāl (Ar.) tas. en yüksek değer, olgunlaşma.

k.+den 202a/1

k.+i 193a/11, 193a/12

[=3]

kemān-küre (<Far. kemān + Ar. küre) küçük top, zemberek.

k. 224a/1

[=1]

kendü (<ET. kentü 728b) zm. kendi, öz.

k. 187b/1, 188a/10, 188a/13, 192a/3, 193a/12, 193b/11, 193b/12, 195b/6, 195b/10, 199b/12, 215a/11, 215a/11, 220a/1, 224a/13, 229a/2, 230b/3, 230b/4, 236b/4, 237a/8, 237b/6, 238a/2, 238b/5, 244a/12, 245b/1, 245b/8, 245b/13

k.+den 242b/7, 245a/10, 245a/11

k.+ler 192b/7, 192b/8

k.+lerden 214a/13

k.+lere 189a/12

k.+lerine 203b/10

k.+nüñ 237b/13

k.+nüñ(ol) 234b/8

k.+ye 201b/5, 203a/13, 204a/3, 204a/4, 242b/8

[=41]

kendüz (<kendü+öz → <ET. kentü EDPT. 728b; <ET. öz EDPT. 278a) kendi, kendisi.

k.+i 238b/10

k.+in 192a/12, 192a/13, 192a/13, 192b/1, 196b/10, 203a/3

k.+ine 194b/1

kendüzine gel- ayılmak, kendine gelmek.

k.+ine(gel-) 192b/3

k.+iñe 188a/2

[=10]

kerem (Ar.) cömertlik, elaçıklığı.

k.+(ḳıl) 203b/9

k.+üm 214a/4

k.+üm-ile 214a/10

k.+ümi 185a/12

k.+ümüzden 214a/11

k.+üñle 214a/9

[=6]

kerīmlik (<Ar. kerīm + T. +lik) cömert olma, kerem sahibi olma.

k. 183a/2

[=1]

kes- (<Uyg. T. kes- EDPT. 748b) kesmek.

k.-e 219a/11

[=1]

kesdür- (kes-dür- → <DLT kes-tür- CTD. III, 103; <ET. kes- EDPT. 748b) kestirmek.

k.-se 236b/12

[=1]

kesil- (<DLT kes-(i)l- CTD. III, 103; <ET. kes- EDPT. 748b) kesilmek, sona ermek.

k.-icek(südden) 197b/4

[=1]

kesmek (<kes-mek → <ET. kes- EDPT. 748b) kesme.

k. 219b/11

k.+(ṭırnaḳ) 224a/10

k.-ile 237a/3

[=3]

kez (<ME. kez POPPE 1938: § 147-2) kere, defa, kez.

k. 189b/12, 221b/1, 222a/9, 224a/12, 224b/9, 228a/3, 230a/7

k.+(biñ) 209b/11

k.+(bir) 183b/12, 189b/12, 209b/12, 210a/12, 212a/6, 212b/13, 214b/13, 216a/6, 223a/1, 224a/2, 230a/5

k.+(birer) 217a/6

k.+(buġur) 203a/12

k.+(degme) 221b/4

k.+(iki) 223a/1

bir kezden birden, hep birlikte,

k.+den(bir kezden) 192a/11, 196a/13, 199a/9, 223a/2, 244b/5

[=28]

ḳıç (<ḳıç TS 148a) arka.

ḳıçın ḳıçın geri geri, arka arka (yürüyüş).

ḳ.+ın(ḳıçın ḳıçın) 225b/2, 225b/2

[=2]

ḳıf (<ḳıf TS 148a) kadeh, bardak.

ḳ. 187b/1

ḳ.+(dut-) 187b/2

ḳ.+daġı 187a/7

ḳ.+ı 187a/1, 187a/6

ḳ.+lar 186b/13

ḳ.+ları 187a/9, 187a/13

ḳ.+uñ 187a/3

[=9]

ḳıġır-(<Uyg. T. *ḳıḳır- EDPT. 612a; <DLT ḳıḳı+r- CTD. III, 137) yüksek sesle seslenmek, çağırmak.

ḳ. 202a/5, 207a/12

ḳ.-alar 202b/13

ḳ.-dı 187b/9, 202a/11

ḳ.-ı(gör-) 211b/5

ḳ.-uñ 211b/9

[=7]

ḳıġırt-(<ḳıḳı+r-t- → <DLT ḳıḳı+r- CTD. III, 137; <Uyg. T. *ḳıḳır- EDPT. 612a) yüksek sesle seslenmek, çağırmak.

ḳ.-tılar 207a/13

[=1]

ḳıl (<Uyg. T. ḳıl EDPT. 614b) kıl.

ḳ.+dan 186a/3

[=1]

ḳıl- (<ET. ḳıl- EDPT. 616a) yapmak, etmek.

ḳ.-(āzād) 227a/7

ḳ.-(naẓar) 180b/4

ḳ.-a 212b/2, 223a/1

ḳ.-a(da´vī) 190a/12

ḳ.-a(añul) 221b/3

ḳ.-a(iḳrār) 225b/8

ḳ.-a(maḥabbet) 193b/12

ḳ.-a(muṭāli´a) 210b/12

ḳ.-a(namāz) 212a/11, 219a/13, 221b/6, 221b/8, 222b/7, 223a/2, 223a/3, 223a/4, 223b/7

ḳ.-a(naẓar) 193b/11

ḳ.-a(rūzī) 215b/9

ḳ.-a(taḥḳiḳ) 215b/10

ḳ.-a(zārılıḳ) 224b/13

ḳ.-acak(du´ā) 223b/11

ḳ.-acak(ḳılacak) 223a/2

ḳ.-alar(selām) 184a/5

ḳ.-alum(şād) 225b/9

ḳ.-alum(şürū´) 201a/6

ḳ.-am 184a/5, 185b/11

ḳ.-am(def´) 190b/9

ḳ.-am(raḥmet) 190b/9

ḳ.-am(selām) 189b/9

ḳ.-an 241a/10

ḳ.-an(namāz) 210b/3

ḳ.-anuñ(namāz) 188b/6

ḳ.-ası(āzād) 227a/5

ḳ.-asın(namāz) 217a/3

ḳ.-asın(ne) 215b/6

ḳ.-ayın(´amel) 186a/13

ḳ.-dı(´amel) 191b/5

ḳ.-dı(bīşe) 189b/5

ḳ.-dı(biş vaḳt namāz) 233a/10, 233a/12

ḳ.-dı(da´vī) 180b/3

ḳ.-dı(ḫiṭāb) 183b/12

ḳ.-dı(ḥamle) 192a/12

ḳ.-dı(kerem) 203b/9

ḳ.-dı(namāz) 227a/12, 227a/13, 233b/2, 233b/4, 233b/7, 233b/10

ḳ.-dı(pāre pāre) 192a/13

ḳ.-dı(zārılıḳ) 212a/10

ḳ.-dılar(ḥamle) 192a/11

ḳ.-dılar(namāz) 212b/3

ḳ.-dı-y-ıdı(namāz) 233b/5

ḳ.-dıysa(ḥac) 212a/1

ḳ.-duġı(ʿināyet) 186a/4

ḳ.-duġı(namāz) 237a/11

ḳ.-duġın(fidī) 215a/9

ḳ.-duġından 222b/7

ḳ.-duġum(iḥsān) 190b08

ḳ.-duġum(ḳabūl) 190b/7

ḳ.-duġuñuñ(naẓar) 184a/1

ḳ.-dum 213b/10

ḳ.-dum(giriftār) 205a/8

ḳ.-dum(heves) 182a/13

ḳ.-dum(ḳabūl) 202a/5

ḳ.-dum(mübāḥ) 192a/3

ḳ.-dum(namaz) 231b/4

ḳ.-dum(namāz) 231a/11

ḳ.-dum(rūzī) 204b/7

ḳ.-dum-ıdı(ḳabūl) 190b/6

ḳ.-duñ(yād) 183a/13

ḳ.-duñuz(ṭavāf) 210a/5

ḳ.-gıl(ḥarām) 199a/4, 199a/6

ḳ.-ı(vir-) 185a/7, 223b/3

ḳ.-ıcak 210b/2, 228b/2

ḳ.-ıcak(iḫtiyār) 193b/12

ḳ.-ıcak(namāz) 215a/6, 223a/2, 228b/4

ḳ.-ıcak(naẓar) 192b/12

ḳ.-ınca(ḳabūl) 203a/13

ḳ.-ısardur(meded) 188a/5

ḳ.-madın(ḥac) 201b/7

ḳ.-maya(aydıñ) 186b/4

ḳ.-mazsa(namāz) 221b/7

vaʿdeye vefā ḳıl- vermiş olduğu sözü zamanında yerine getirme.

ḳ.-mış(vaʿdeye vefā) 201a/7

ḳ.-sa(gerek) 224b/10, 227a/5

ḳ.-sa(namāz) 226b/1, 228b/2, 244b/12

ḳ.-sa(secde) 229a/5

ḳ.-sa(yaḳınlıḳ) 195b/13

ḳ.-sun(ʿaẕāb) 183a/8

ḳ.-sun(muṭāliʿa) 232a/9

ḳ.-sun(yir) 183a/7, 183a/8

ḳ.-un(ḳabūl) 211a/5

ḳ.-uñ(gazā) 208a/10

ḳ.-uñ(namāz) 207b/13

ḳ.-uñ(ṭā´at) 208a/3

ḳ.-up(´ināyet) 193b/11

ḳ.-up(ḥac) 218b/2

ḳ.-up(namāz) 208a/3

ḳ.-ur 188a/10

ḳ.-ur(ḫiṭāb) 184a/9

ḫām puḫte kıl- ham olanı olgunlaştırmak.

ḳ.-ur(ḫām puḫte) 203a/6

ḳ.-ur(ḳabūl) 204a/3

ḳ.-ur(münācāt) 211b/6

ḳ.-ur(namāz) 208a/7

ḳ.-ur-van(raḥmet) 215a/10

ḳ.-urdı(namāz) 217b/5, 228b/3, 237a/9, 242b/10

ḳ.-urdum(giriftār) 214b/12

ḳ.-urdum(naẓar) 189b/12

ḳ.-urken(namāz) 227b/9

ḳ.-urken(zārılıḳ) 213b/2

ḳ.-urlar 218b/4

ḳ.-urlar(da´vī) 215b/13

ḳ.-urlar-ıdı 228b/12

ḳ.-ursa(ḥac) 216b/2

ḳ.-ursa(namāz) 188b/12

ḳ.-uruz(tamām) 226a/8

[=133]

ḳıldur- (<ḳıl-dur- → <Uyg. T. ḳıl-tur- EDPT. 619b; <ET. ḳıl- EDPT. 616a) yaptırmak, ettirmek.

ḳ.-ur-ısa 226a/2

[=1]

ḳılıç (<Uyg. T. ḳılıç EDPT. 618a) kılıç.

ḳ. 192a/11

ḳ.+dan 186a/3

[=2]

ḳılın- (<kıl-(ı)n- → <ET. ḳıl- EDPT. 616a) yapılmak, edilmek.

k.-mış(namāz) 231b/5, 231b/6

[=2]

ḳılma- (kıl-ma- → <ET. ḳıl- EDPT. 616a) yapmamak, etmemek.

ḳ.-dı(ḳabūl) 227a/11

ḳ.-dum(namāz) 231b/4

ḳ.-dum(namāz) 231a/11

ḳ.-ġıl(raḥmet) 199b/8

ḳ.-sa(namāz) 231a/12

ḳ.-ya(aġır) 186b/3

ḳ.-yan(ḥac) 223a/4

ḳ.-yayıduk(maḥrūm) 180b/7

ḳ.-yup(ḳabūl) 227a/7

[=9]

ḳılmaḳ (<ḳıl-maḳ → <ET. ḳıl- EDPT. 616a) yapma, etme.

ḳ.+(ḥac) 216a/10

ḳ.+(namāz) 226b/11, 241a/3, 241a/4, 244b/13

ḳ.+(naẓar) 232a/4

ḳ.+(ṭavāf) 221b/10, 224b/11

ḳ.+(tevbe) 215a/1

ḳ.+a(fidī) 232a/9

ḳ.+a(ḥac) 216b/3

ḳ.+a(namāz) 229a/9

ḳ.+a(nikāh) 182a/13

ḳ.+a(ṭā´at) 245a/9

ḳ.+da(namāz) 232a/3

ḳ.+dur(fidī) 201b/9

ḳ.+dur(ṭā´at) 245a/3

ḳ.+ı(cimā´) 194a/6

[=18]

Ḳınnısrın (<Ar. Ḳınnesrin) kuzey Suriye'de bir şehir, eski halep de denilmektedir.

ḳ.+da 209b/6

[=1]

ḳırġıl (<DLT. ḳır+ġıl CTD. III, 137) kırlaşmaya başlamış, kır renkli.

ḳ.+ların 245b/7

[=1]

ḳısım (<Ar. ḳısm) bölüm, fasıl, bahis. → ḳısm

ḳ. 201a/2

[=1]

ḳısm (Ar.) bölüm, fasıl, bahis. → ḳısım

ḳ.+ı 201b/2

ḳ.+uñ 198b/12

[=2]

kıvan- (ḳıv+a-n- → <Uyg. T. ḳıw EDPT. 579a; <Uyg. T. ḳıw+ad- EDPT. 582b) öğünmek, sevinmek.

ḳ.-u 212a/3

[=1]

ḳıvrıl- (<ḳıvır-(ı)l- → <ME. ḳıvur- POPPE 1938: 149-4) kıvrılmak.

ḳ.-ur 209a/12

[=1]

ḳıyāmet (Ar.) dünyanın sonu, mahşerde çlülerin toplanacakları zaman.

ḳ. 187a/2, 188b/6

ḳ.+(güni) 184a/7, 184b/4, 185a/9, 186b/3, 186b/5, 188a/5, 202b/12, 206b/4, 207a/1, 207a/5, 208a/10, 212b/11, 239b/8

ḳ.+(ḳop-) 186b/8

ḳ.+de 207a/7

[=17]

ḳıyı (<Uyg. T. ḳıd-(ı)ġ EDPT. 598a) kıyı, sınır, kenar.

ḳ.+nda 221a/1

ḳ.+ndan 220b/6

ḳ.+sında 187a/3

[=3]

ḳıymet (Ar.) bedel, tutar.

ḳ.+in(vir-) 196a/9

[=1]

ḳız (<ET. ḳı:z EDPT. 579b; <AT. ḳīz TEKİN 1995: 176) kız.

ḳ. 182b/8, 238b/1, 239a/10, 239a/13, 239b/2, 239b/3, 245b/10

ḳız ḳarındaş/ḳarṭaş kız kardeş

ḳ.+(ḳarındaş) 183a/11, 183a/12, 237b/7, 237b/8

ḳ.+(ḳarṭaş) 237a/12

ḳ.+a 200a/10, 238a/7, 239a/11

ḳ.+dan 200a/10, 215a/9, 238b/7

ḳ.+ı 238a/5, 238a/8, 245b/10

ḳ.+ın 203a/1, 238b/5

ḳ.+ına 241b/6

ḳ.+ından 206b/7, 206b/8, 216a/9

ḳ.+lar 238a/9

ḳ.+ları 237b/6

ḳ.+uñ 238b/9, 238b/10

[=31]

ḳızıl (<Uyg. T. ḳız-(ı)l EDPT. 683b; <ḳız- EDPT. 681a) I. kızıl renk.

ḳ. 184b/9, 187b/2, 206a/4

[=3]

II. altın (para).

ḳ. 238a/10, 238a/10, 238a/12, 238a/13

Mıṣrī ḳızıl Mısır altını.

ḳ.+(Mıṣri ḳızıl) 234a/2

ḳ.+a 238a/10

[=6]

ḳızmaḳlıḳ (<ḳız-maḳ+lıḳ → <Uyg. T. ḳız- EDPT. 681a) kızma durumu.

k. 187a/9

[=1]

kiçi (<Uyg. T. eçkü: EDPT. 24b) keçi

kiçi bayram Keçi Bayramı, Kurban Bayramı

k.(bayram) 198b/4, 198b/4, 198b/7

[=3]

kim (<ET. kim ~ kem EDPT. 720b) zm. kim, kimse.

k. 188a/1, 200a/11, 243b/8, 244b/1, 246a/1

k.+(her) 185a/1, 185a/2, 185a/3, 185a/8, 187a/1, 189b/4, 192a/11, 192a/12, 195b/12, 202a/1, 209b/10, 212a/1, 212b/1, 214b/13, 217b/1, 219a/2, 225b/7, 240b/8, 244a/10, 245a/7, 245a/12, 245a/13, 245b/1

k.+dür 187b/13

k.+üñ 202b/8

k.+üñ 240b/6

[=31]

II. kimi, kimisi.

k. 192a/10, 192a/11, 192b/2, 192b/2, 192b/2, 243b/6, 243b/6, 243b/7, 243b/7

[=9]

III. ed. ola ki, eğer şayet, ki.

k. 180b/2, 180b/3, 180b/5, 180b/11, 180b/13, 181a/9, 181a/13, 181b/7, 181b/13, 182a/5, 182a/9, 182a/11, 182b/12, 183a/11, 183b/9,

184a/6, 184a/8, 184a/9, 184b/4, 184b/5, 184b/10, 185a/5, 185b/2, 185b/4, 185b/5, 185b/6, 185b/10, 185b/11, 185b/13, 185b/13, 186a/2, 186a/7, 186a/13, 186b/2, 186b/8, 186b/12, 187a/3, 187b/3, 187b/10, 187b/13, 188a/2, 188a/3, 188a/6, 188a/8, 188a/10, 189a/2, 189a/9, 189a/10, 189a/12, 189b/6, 189b/8, 189b/8, 190b/2, 190b/5, 190b/13, 191a/2, 191a/3, 191a/9, 191b/5, 192a/5, 192a/6, 192a/7, 192a/8, 192a/10, 192a/10, 192b/3, 192b/11, 192b/13, 193a/3, 193a/6, 193a/7, 193a/8, 193a/10, 193b/2, 193b/3, 193b/5, 193b/9, 194a/8, 194b/1, 195a/6, 195a/6, 195a/8, 195a/9, 196b/8, 196b/10, 197b/2, 198a/4, 198a/6, 198a/12, 199b/11, 200a/5, 200a/10, 200a/12, 200b/1, 200b/9, 200b/9, 201a/2, 201a/5, 201a/7, 201b/3, 201b/11, 201b/12, 202a/2, 202a/6, 202a/10, 202b/6, 202b/9, 202b/10, 202b/12, 202b/13, 203a/5, 203a/7, 203b/4, 204a/10, 205a/5, 205a/13, 205b/10, 205b/11, 205b/12, 205b/13, 206a/1, 206a/2, 206a/3, 206a/7, 206a/10, 206a/12, 206b/3, 206b/5, 206b/9, 206b/11, 207a/12, 207b/5, 208a/11, 208b/5, 208b/5, 208b/7, 208b/8, 208b/9, 208b/11, 209a/3, 209a/6, 209b/12, 210a/3, 210a/4, 210a/7, 211a/12, 211a/12, 211b/4, 211b/9, 212a/11, 211b/10, 211b/13, 212a/13, 212b/6, 212b/9, 212b/10, 213a/11, 213b/4, 214a/4, 214a/13, 214b/10, 215a/11, 215b/6, 215b/9, 215b/13, 216a/4, 216a/6, 216a/8, 217a/1, 217b/2, 221a/2, 221b/8, 223a/7, 224b/2, 224b/7, 225b/8, 225b/13, 226a/6, 226a/9, 227a/2, 227a/8, 227b/6, 227b/10, 228a/1, 228a/7, 228a/8, 228a/9, 228a/10, 228a/11, 228a/12, 228b/5, 228b/8, 228b/13, 229a/2, 229a/7, 229b/4, 229b/6, 229b/11, 230a/1,

230a/12, 230b/5, 230b/8, 230b/9, 230b/12, 231a/3, 231a/9, 231a/12, 231b/2, 231b/3, 231b/3, 231b/6, 231b/10, 232a/3, 232a/13, 232b/3, 232b/8, 233a/1, 233a/7, 233b/13, 233b/13, 234a/1, 234a/4, 234a/6, 234a/11, 234b/7, 235a/8, 235a/12, 235b/5, 235b/8, 236a/2, 236a/10, 236b/2, 236b/3, 236b/9, 237a/3, 237a/7, 237b/1, 237b/11, 238a/8, 238b/1, 238b/2, 238b/5, 238b/12, 239a/1, 239a/3, 239a/3, 239a/11, 239b/6, 239b/7, 239b/9, 239b/10, 239b/12, 240a/1, 240a/6, 240b/2, 240b/3, 240b/9, 241a/6, 241a/9, 241a/10, 241a/11, 242a/9, 242a/10, 242b/4, 242b/6, 243a/2, 243a/2, 243a/5, 243a/12, 243b/3, 243b/3, 244a/2, 244a/4, 244a/9, 244a/12, 244b/3, 244b/5, 244b/6, 244b/7, 245a/1, 245a/8, 245a/9, 245a/12, 245a/13, 245b/1, 245b/13, 246a/2, 246a/3

k.+(ne) 194a/2

k.+(nice) 182a/4, 183b/5, 189a/13, 189b/1, 203b/11, 204b/8, 204b/10, 204b/12, 205a/1, 205a/11, 205b/2

[=300]

kimi (<kim+i → <ET. kim ~ kem EDPT. 720b) zm. kimi, kimisi.

k. 206b/12, 206b/12, 206b/13, 206b/13, 206b/13, 206b/13, 207a/2, 207a/2, 207a/3, 207a/3, 207a/7, 207a/7, 207a/8, 207a/8, 243b/8, 243b/9, 244a/9, 245b/8, 246a/1

k.+müzde 207a/1, 207a/2

k.+sin 245b/8, 245b/9, 245b/10, 245b/10

[=25]

kimse (<kim+i-se → <ET. kim ~ kem EDPT. 720b; <ET. [1]ėr- EDPT. 193b) zm. kim, kimse

k. 221b/4, 240b/10, 241b/4

k.+den 230b/4

k.+lere 215b/10

k.+nüñ 190b08, 246a/4, 246a/9

k.+ye 228b/1, 234b/1, 236a/11

[=11]

kimsene (<kim+i-se+ne → <ET. kim ~ kem EDPT. 720b; <ET. [1]èr- EDPT. 193b; <ET. ne 774a) zm. kim, kimse

k. 188b/13, 189a/2, 210b/2

k.+(hīç) 182b/10

[=4]

kişi (<ET. kişi EDPT. 752b) kişi, insan.

k. 186a/4, 187b/3, 190a/11, 192a/13, 194a/8, 195a/2, 195a/5, 195b/1, 195b/3, 197a/2, 197a/7, 200a/13, 202b/13, 209b/8, 210b/3, 215a/6, 216b/9, 217a/1, 218b/3, 223a/4, 226a/6, 226b/13, 228a/3, 228b/12, 229a/8, 229b/2, 231b/3, 233a/13, 236b/1, 236b/10, 237a/5, 238b/8, 243a/12, 243a/13

k.+ler 183a/3, 215a/3, 243b/7

k.+lere 213b/6

k.+leri 226a/12

k.+nüñ 195a/13, 195a/13, 195a/13, 195b/1, 212b/2, 213a/7, 213a/8, 238b/7

k.+ye 187b/1, 187b/5, 196b/7, 196b/9, 221b/10, 226b/13, 236a/13, 236b/1, 236b/4, 236b/12, 236b/13, 237a/1, 237a/3

[=60]

kitāb (Ar.) yazılı eser, kitap.

k. 192b/10, 200b/6, 225b/8, 230b/7, 230b/7, 231b/1, 246a/2

k.+a 225b/7

k.+da 194a/4, 239b/9

k.+ı 226a/2, 226a/7

k.+lar 225b/11

k.+ları 230b/2

k.+uñ 201b/2, 225b/10, 226a/8

k.+uñ-dur 225b/12

[=18]

ḳo- (<ET. ḳo:d-; <*ḳo- EDPT. 695b; <Orh. T. *ḳo-d- TEKİN 2000: § 219) I. bırakmak

ḳ.-dı 209a/10, 212a/6, 235b/10, 235b/13, 238b/13

ḳ.-duḳ 180b/8

ḳ.-madı(kendülere) 203b/10

ḳ-ñ 182a/7

ḳ.-r 183a/9

ḳ.-r(alı) 186a/1

ḳ.-r(ayağına baş ḳo-) 203a/12

ḳ.-r-ısa 235a/13

ḳ.-sunlar 200a/8, 216a/4

[=14]

II. uzak tutmak, alı koymak.

ḳ.-dı(hīç) 237b/8

ḳ.-rdum 180b/1

[=2]

III. saymak, kabul etmek.

ḳ.-dı(ḥisābında) 203a/4

ḳ.-dı(yirine) 227b/2

[=2]

ḳoca (<ḳoca TS. 153b) yaşlı, ihtiyar.

ḳ.+(ol-) 197b/5

ḳ.+ların 245b/6

[=2]

ḳoḳu (<ḳoḳ-u → <DLT. ḳoḳ- CTD. III, 143) koku.

ḳ.+(deg) 202a/2

ḳ.+sı 191a/8

ḳ.+sîla 191a/8

ḳ.+y-ıla 219a/12

[=4]

ḳoḳulu (<ḳoḳ-u+lu → <DLT. ḳoḳ- CTD. III, 143) koku.

ḳ.+(ḫōş) 219b/11

[=1]

ḳol (<ET. ḳo:l EDPT.614b; <AT. *ḳōl TEKİN 1995: 178) org. ad. kol.

ḳ.+ı 227b/2

ḳ.+ın 227a/13

[=2]

ḳolay (<ḳolay TS. 155a) basit, emeksiz, zahmetsiz.

ḳ.+ısa 244a/7

[=1]

ḳoldaş (<DLT. ḳol+daş CTD. III 141; EDPT. 619a) arkadaş, dost.

ḳ.+larumuzdur 204a/8

[=1]

ḳomaḳ (<ḳo-maḳ → <ET. ḳo:d-; <*ḳo- EDPT. 695b; <Orh. T. *ḳo-d- TEKİN 2000: § 219) I. bırakmak.

ḳ.+a 201b/6

ḳ.+a(dut-) 212b/4

ḳ.+a(komaġa) 216a/5

[=3]

II. uzak tutmak, alı koymak.

ḳ.+ıla(boş) 191b/7, 191b/7, 191b/8

[=3]

ḳon- (<ET. ḳo:n- EDPT. 632a; <Orh. T. *ḳo-n- TEKİN 2000: § 224) konmak.

ḳ.-alar 223b/2

ḳ.-duġı 219a/3

[=2]

ḳonşı (<ḳon-(u)ş-ı → <Uyg. T. ḳonşı ; <ḳonuş- EDPT. 640b → <ET. ḳo:n- EDPT. 632a; <Orh. T. *ḳo-n- TEKİN 2000: § 224) komşu.

ḳ. 200b/1

ḳ.+sın 199b/3

[=2]

ḳonşulıḳ (<ḳon-(u)ş-ı+lıḳ → <Uyg. T. ḳonşı ; <ḳonuş- EDPT. 640b → <ET. ḳo:n- EDPT. 632a; <Orh. T. *ḳo-n- TEKİN 2000: § 224) komşuluk.

ḳ.+ından(ḳonşulığından) 181b/9

[=1]

ḳonuḳ (<ḳon-uḳ → <Uyg. T. ^{2}ḳonaḳ ~ ḳonuḳ EDPT. 637b; <ET. ḳo:n- EDPT. 632a; <Orh. T. *ḳo-n- TEKİN 2000: § 224) konuk, misafir.

ḳ.+um-dur(ḳonuġum-dur) 204a/6

[=1]

ḳonuḳlıḳ (<ḳon-uḳ+lıḳ → <Uyg. T. ^{2}ḳonaḳ ~ ḳonuḳ EDPT. 637b; <ET. ḳo:n- EDPT. 632a; <Orh. T. *ḳo-n- TEKİN 2000: § 224) konuk olma.

ḳ.+a(ḳonuḳlıġa) 197b/11

ḳ.+ına(cān ḳonuḳlığı) 202b/5

ḳ.+ında(ḳonuḳlığında) 202b/8

[=3]

ḳop- (<Uyg. T. kop- EDPT. 580a) kopmak, ayağa kalkmak.

ḳ.-a 208b/1

göñli yirinden ḳop- çok heyecanlanmak, kalbi çarpmak.

ḳ.-mış(göñli yirinden ḳop-) 213a/10

ḳ.-mış(ḳıyāmet) 186b/8

[=3]

ḳopar (<DLT. ḳop-ur- CTD. III, 142) oluşturmak, meydana getirmek.

ḳ.-ur(i´tikādsuzlıḳ) 200b/5

[=1]

ḳorḳ- (<ET. ḳorḳ- EDPT. 651b; <Orh. T. *ḳorı-ḳ-; <*ḳorı- "korumak" TEKİN 2000: § 221) korkmak.

ḳ. 183a/4

ḳ.-arın 191a/1

ḳ.-arlarıdı 209b/1

[=3]

ḳorkmaḳlıḳ (<ḳor(ı)-ḳ-maḳ+lıḳ → <ET. ḳorḳ- EDPT. 651b; <Orh. T. *ḳorı-ḳ- <*ḳorı- "korumak" TEKİN 2000: § 221) korkma durumu.

ḳ. 187a/8

[=1]

ḳorḳu (<ḳor(ı)-ḳ-u → <ET. ḳorḳ- EDPT. 651b; <Orh. T. *ḳorı-ḳ- <*ḳorı- "korumak" TEKİN 2000: § 221) korku, kaygı.

ḳ.+dan 186b/11

ḳ.+sı 187a/2

ḳ.+sından 187b/4

[=3]

ḳorḳulu (<ḳor(ı)-ḳ-u+lu → <ET. ḳorḳ- EDPT. 651b; <Orh. T. *ḳorı-ḳ- <*ḳorı- "korumak" TEKİN 2000: § 221) korkusu olan, korkulu.

ḳ. 187a/10

[=1]

ḳorḳusuz (<ḳor(ı)-ḳ-u+suz → <ET. ḳorḳ- EDPT. 651b; <Orh. T. *ḳorı-ḳ- <*ḳorı- "korumak" TEKİN 2000: § 221) korkusu olmayan, korkusuz.

ḳ. 187b/8

[=1]

ḳoru- (<Uyg. T. ḳorı- EDPT. 645b) korumak.

ḳ.-r 226b/6

[=1]

ḳoşdur- (<ḳoş-tur- → <Uyg. T. ḳoş- EDPT. 670b; <AT. ḳōş- TEKİN 19995: 178) koşturmak.

ḳ.-ġıl(tīzirek) 199b/1

[=1]

ḳoşul- (<Uyg. T. ḳoş-(u)l- EDPT. 673a) düzenlemek, tertip edilmek.

ḳ.-mış 246a/7

[=1]

ḳotluk (Uyg. T. ḳol+tıḳ EDPT. 619a) koltuk, omuz başının altında, kolun gövde ile birleştiği yer.

ḳ.+ı(ḳotluk altı) 221b/2

[=1]

ḳov- (<DLT ḳow- CTD. III, 144; EDPT. 580b) kovmak, savmak.

ḳ.-alar 216a/3

[=1]

ḳoy- (<DLT. ḳoḍ- ~ ḳoy- CTD. III, 140; <ET. ḳo:d-; <*ḳo- EDPT. 695b; <Orh. T. *ḳo-d- TEKİN 2000: § 219) bırakmak, koymak.

ḳ.-a 225a/12, 234a/6, 234a/7

ḳ.-ar 203b/5

ḳ.-ardı 212a/7

ḳ.-dı 212a/6, 232b/10, 234a/8

ḳ.-dum 204b/7

ḳ.-ıcak 233a/3

ḳ.-sa 195b/7, 232b/13

ḳ.-salar 196b/3

ḳ.-sun(ḳābin) 234b/11

ḳ.-up 203b/12

[=15]

ḳoyın (<Uyg. T. ḳoyın EDPT. 678a → [1]ḳo:ny EDPT. 631b) koyun.

→ḳoyun

ḳ. 236b/7, 236b/8, 236b/9, 237a/4

ḳ.+ı 235b/9, 235b/11, 236a/7, 237a/1

[=8]

ḳoyun (<Uyg. T. ḳoyın EDPT. 678a → [1]ḳo:ny EDPT. 631b) koyun.

→ḳoyın

ḳ. 236a/3, 236b/10

[=2]

ḳoz (<Uyg. T. ḳo:z EDPT. 680a) ceviz.

ḳ. 232b/7, 232b/9

[=2]

köşk (<Far. kūşk) bahçe içinde yapılmış süslü ev, köşk.

k.+leri 184a/1

[=1]

kötürüm (<DLT. kötür-üm "bench" CTD. III, 111) yaşlılık ya da sakatlık sebebiyle yürüyemeyen.

k. 196a/4

[=1]

köylü (<Far. kūy + T. +lü) köyde yaşayan, köylü.

k. 228b/8

k.+y+ise 228b/8

[=2]

köz (<DLT. köz CTD. III, 112) kül.

k.+i 185a/13

k.+in 184a/4

k.+in(degme bir) 185a/7

[=3]

közle- (köz+le- → <DLT. köz CTD. III, 112) hedef almak, nişan almak.

k.-di 192a/12

[=1]

ḳuçışmaḳ (<ḳuç-ış-maḳ a<Uyg. T. ḳuçuş- EDPT. 593a) kucaklaşmak.

ḳ. 219b/6

[=1]

ḳudret (Ar.) güç, kudret.

ḳ. 190a/7

ḳ.+(ḳudret eli) 199b/11

ḳ.+i 187b/11, 209a/4, 214b/6, 243a/5

[=6]

Ḳuds (Ar. ö.i.) Cebrail, dört büyük melekten biri..

ḳ.ı 205b/2

[=1]

ḳudüm (Ar.) uzak bir yoldan, uzak bir yerden gelme.

ḳ.+(ṭavāf- ıḳudüm) 221b/9

[=1]

ḳul (<ET. ḳul EDPT. 615a) kul, köle.

k. 190b/2, 195a/7, 196a/2, 196a/4, 226b/12, 227a/6, 227a/9, 232a/1, 232a/3, 238b/9, 239b/5, 241b/3

k.+(ol-) 239b/4

k.+dan 232a/6, 238b/10

k.+ı 183a/7, 227a/5, 227a/7

ḳarnı ḳulı ol- karnının kulu olmak, yemek, içmek için yaşamak.

ḳ.+ı(ḳarnı ḳulı ol-) 183a/3

ḳ.+ına 187a/7, 201b/6, 238b/6, 238b/11, 245a/12

ḳ.+ları 234b/8

ḳ.+ların 234b/10, 234b/12

ḳ.+larına 192a/9

ḳ.+larında 244a/9

ḳ.+larum 234b/5

ḳ.+laruñ 202a/6

ḳ.+um 185b/10, 186b/1, 190a/11

ḳ.+umda 189b/2

ḳ.+uñ 190b/3, 238a/8

[=37]

ḳulaç (<DLT. ḳol aç ~ ḳulaç CTD. III 141) Gerilerek açılmış iki kolun parmak uçları arasındaki uzaklık.

ḳ. 215a/13

[=1]

ḳulaḳ (<ET. ḳulḳak EDPT. 621a; <Orh. T. *ḳulġaḳ TEKİN 2000: § 131) org. ad. kulak.

ḳ.+ına(ḳulaġına) 196b/4, 208b/6

ḳ.+ına(ḳulaġına+yapış) 208b/13

ḳ.+ların 191b/7

ḳ.+uñ(ḳulaġun) 190a/4

[=5]

ḳulavuz (<DLT. ḳulābuz ~ ḳulāwuz CTD. III, 146) yol gösteren.

ḳ.+(eylen-) 243b/4

[=1]

ḳul huva'llāhu eḥad (Ar.) "De ki O Allah tektir.".(Kur. 112/1).

ḳ. 217a/5

[=1]

ḳulavuzla-(<ḳulavuz+la- → <DLT. ḳulābuz ~ ḳulāwuz CTD. III, 146) yol göstermek.

k.-ya 186b/1

[=1]

ḳulavuzlamaḳ (<ḳulavuz+la-maḳ → <DLT. ḳulābuz ~ ḳulāwuz CTD. III, 146) yol gösterme.

ḳ. 219b/8

[=1]

ḳullan- (<ḳul+la-n- → <ME. ḳul+la-n- POPPE 1938: § 216-6; <ET. ḳul EDPT. 615a) kul sahibi olmak, kul satın almak.

ḳ.-maz 241b/3

[=1]

ḳullıḳ (<ET. ḳul+luḳ 620b) kulluk.

ḳ. 205b/12

ḳ.+(uçmaḳ ṭama´ına) 183a/5

[=2]

ḳullıḳçı (<ḳul+lıḳ+çı → <ET. ḳul+luḳ 620b) kulluk yapmakla görevli kimse.

→ḳulluḳçı

ḳ.+larından 216a/9

[=1]

ḳulluḳçı (<ḳul+luḳ+çı → <ET. ḳul+luḳ 620b) kulluk yapmakla görevli kimse.

→ḳullıḳçı

ḳ.+dur 232a/3

[=1]

ḳulmaş (<ḳulmaş TS. 160a) aldatıcı, hilekar.

ḳ.+lar-ıla 240a/13

ḳ.+lara 240b/1

ḳ.+lardur 216a/3

[=3]

Ḳur'ān (Ar.) Hz. Muhammed'e inen kutsal kitap.

ḳ. 189b/3, 189b/7, 204b/8, 204b/10, 204b/12, 205a/1, 205a/11,

205b/3, 207a/9, 229a/3, 242a/1, 242a/1, 243a/4, 243b/5, 243b/10, 244a/4

ḳ.+(ḳur'ān secdesi) 228a/5

ḳ.+(oḳı-) 188b/8, 244b/11, 244b/13

ḳ.+(oḳımaḳ) 243a/11

ḳ.+da 227b/3, 227b/6, 245a/3

[=24]

ḳurb (Ar.) yakınlık, yakın olma.

ḳ. 210a/12

[=1]

ḳurbān (Ar.) dinin buyruğunu veya bir adağı yerine getirmek için kesilen hayvan.

ḳ.+(boġazla-) 224a/2

ḳ.+(it-) 201a/13

[=2]

ḳurı- (<Uyg. T. ḳurı- EDPT. 646a; <AT. *ḳūrı- TEKİN 1995: 179) kurumak.

ḳ.-yu 187a/10

[=1]

ḳursak (<Uyg. T. ḳuruġsaḳ EDPT. 657b) org. ad. mide.

ḳ.+umuza(ḳursaġumuza) 207b/7

[=1]

ḳursaḳlu (<ḳursaḳ+lu → <Uyg. T. ḳuruġsaḳ EDPT. 657b) org. ad. mideli.

ḳ.+(ṭar) 214a/5

[=1]

ḳurtar- (<Uyg. T. *ḳut-ar- ~ ḳut-ġar- EDPT. 650a; <DLT kurt-(u)l- ~ ḳut-(u)l- CTD. III, 149) kurtarmak, yardım etmek.

ḳ.-ġıl 191a/4

k.-maya 186b/5

[=2]

ḳurtıl- (<DLT kurt-(u)l- ~ ḳut-(u)l- CTD. III, 149) kurtulmak.

ḳ.-up 184b/12

[=1]

ḳuru (<ET. ḳuru-ġ EDPT. 652b; <AT *ḳūrı- TEKİN 1995: 179) kuru, yaş olmayan.

ḳ. 191a/13

ḳ.+(üzüm) 197b/7

[=2]

ḳus- (<Uyg. T. ḳus- EDPT. 666a) kusmak.

ḳ.-sa 195b/10, 195b/11

[=2]

ḳusundu (<ḳus-(u)n-du → <Uyg. T. ḳus- EDPT. 666a) kusmuk.

ḳ.+sı(gel) 195b/8

ḳ.+sın 195b/10, 233a/4

[=3]

ḳuş (<Uyg. T. ḳuş EDPT. 670b) kuş.

ḳ. 209b/2

ḳ.+lar 181b/11, 199b/6

cān ḳuşu ḳafesinden uç- ruhu bedeninden ayrılmak, ölmek.

ḳ.+ları(cānları ḳuşları ḳafesinden uç-) 192b/4

ḳ.+uñ 235a/9

[=5]

ḳuşaḳ (<DLT. ḳur+şa-ḳ CTD. III, 147; <Uyg. T. kur-şa- EDPT. 664b) bele sarılan uzun ve enli kumaş.

ḳ.+ın(ḳuşaġın) 242b/8

[=1]

ḳuşan- (<DLT. ḳur+şa-n- CTD. III, 147; <Uyg. T. kur-şa- EDPT. 664b) sarmak.

ḳ.-dı 242b/8

[=1]

kūşe (<Far. gūşe) köşe, bucak.

k.+lerde 214b/2

[=1]

ḳuşluḳ (<DLT. ḳuş+luḳ CTD. III, 149; <Uyg. T ḳuş EDPT. 670b) gün ağarmasından Güneş'in gözeriminde bir süre yükselmesine dek geçen zaman aralığı, kuşluk vakti.

ḳ.+a(ḳuşluġa) 194a/13, 194b/5

[=2]

ḳuvvet (Ar.) güç, kudret.

ḳ.+(ol-) 208b/12

[=1]

ḳuyruḳ (<DLT ḳuẕruḳ CTD. III, 146; <ET. ḳudruḳ EDPT. 604a) kuyruk.

ḳuyruġı örü akrep.

ḳ.+ı(ḳuyruġı örü) 184b/10

[=1]

ḳuyu (<Uyg. T. ḳuḍ-(u)ġ EDPT. 598b) kuyu.

ḳ. 205a/7

ḳ.+sından(Zemzem ḳuyusı) 224b/11

[=2]

Ḳuzaḥ (Ar. y.i.) Müzdelife'de yer alan bir tepe.

ḳ. 223b/2

[=1]

ḳuzı (<Uyg. T. ḳuzı EDPT. 681a) kuzu.

k. 236b/10

[=1]

küçücük (küçük+cük → <ET. kiçig EDPT. 696a) küçücük, ufacık.

k. 196b/8

[=1]

küfür (Ar. küfr) Allah'a ve din ile ilgili şeylere inanmama.

k. 207a/2

k.+(söyle-) 191b/13, 192a/1, 192a/5

k.+dür 193b/7

[=5]

küllī (Ar.) tamamen.

k. 187a/3, 203b/13, 204a/2

[=3]

küngürelü (<Far.küngüre + T. +lü) tacın süslü ucu, tolga.

k. 187a/12

[=1]

Kürsī (Ar.) Arş-ı A´zam'ın altında bir düzlükte olan Levh-i Mahfuz'un bulunduğu yer.

k. 199a/5

k.+ye 210b/5

[=2]

kütüb (Ar.) kitaplar.

k.+indendür 200b/6

[=1]

L

lā-cerem (<Ar. lā + Ar. cerem) ed. kuşkusuz, şüphesiz.

l. 236a/7, 236a/11

[=2]

lafiż (<Ar lafẓ) söz. →lafẓ

l.+(ma´nisi) 201a/6

[=1]

lafẓ (Ar) söz.

→lafiż

l.+(ma´nisi) 201b/2

l.+ıdur 216a/5

[=2]

laḥẓa (Ar.) çok kısa an.

l.+(bir) 192a/13, 214b/10

l.+da(bir) 187b/7

[=3]

laḳab (Ar.) takma ad, lakap.

l.+(dak-) 240a/11

[=1]

la´net (Ar.) Tanrı'nın af ve merhametinden uzak olma.

l.+(gel-) 199b/10

l.+(oku-) 200a/4

[=2]

laṭīf (Ar.) güzel, hoş, narin.

l. 215b/8, 226a/2

[=2]

laṭīfe (Ar.) hoş ve ince söz.

l. 188a/7, 189a/9, 190a/10, 191b/3, 204b/4, 204b/4, 208a/10, 210b/12, 214a/11

l.+leri 206a/7

l.+nüñ 206a/8

[=11]

laṭīflıḳ (<Ar. laṭīf+T. lıḳ) narin olma, narinlik.

l.+uña(latiflığuña) 182b/6

[=1]

lavaş (Far.) Mayalı hamurdan tandırda pişirilerek yapılan ve yapıldığı yere göre büyüklüğü değişen ince ekmek türü.

l. 191a/12

[=1]

lāyıḳ (Ar.) yakışan, uyan.

l. 191a/5, 191a/6, 207b/7

l.+dur 191a/9

l.+(olma) 214b/12

l.+sın 180b/2

[=6]

lāzım (Ar.) gerek, gerekli.

l.+(gel-) 193a/8

l.+(ol-) 196b/2, 230a/5, 232a/13, 232b/8, 233a/1, 233a/5

l.+(olma-) 198a/12, 230b/11

[=9]

lebbeyk (Ar.) "emir sizindir, buyrun efendim.".

l. 204b/1, 220a/2

[=2]

leṭāyif (<Ar. leṭā'if) latifeler, hoş sözler.

l.+den 226a/5

[=1]

levḥ (Ar.) Allah tarafından takdir edilen şeylerin yazılı bulunduğu levha.

l. 199a/6

[=1]

lezzet (Ar.) tat, lezzet.

l.+i 184a/2, 190a/10

l.+ine 206a/13

[=3]

lokma (Ar.) bir defada yutulacak kadar az olan yiyecek.

l. 232b/10, 234a/8

l.+'ı 234a/8, 234a/10

[=4]

luṭf (Ar.) iyilik, yardım, lütuf.

→ luṭuf

l.+a 207a/7

l.+ına 206a/6

[=2]

luṭuf (<Ar. luṭf) iyilik, lütuf, ihsan.

→ luṭf

l.+dan 214b/4

[=1]

M

maġlūb (Ar.) yenilmiş, yenilen (kimse)

m.+(maglub ol-) 193a/8

[=1]

mahabbet (Ar.) sevgi.

m. 193a/4, 193b/12

m.+(mahabbet ḳıl)- 193b/12

[=3]

maḥāll (Ar.) yer.

m.-dur 193b/10

[=1]

maḫlūḳ (Ar.) yaratılmış.

m.+dur 242a/9

m.+uñ 193a/8

[=2]

maḥrūm (Ar.) yoksun.

m. 213a/12

m.+(maḥrūm eyle-) 199a/4

m.+(maḥrūm ḳal) 183b/5

m.+(maḥrūm ḳalma) 185b/12

m.+(maḥrūm ḳılma) 180b/7

m.+(maḥrūm ol-) 183b/8, 200a/7, 214b/5

m.+dur 240b/8

[=9]

maḫṣūṣ (Ar.) başkasında bulunmayan, yalnız bir kimseye ait olan.

m.+(eyle-) 188b/2

[=1]

maḥv (Ar.) tas. kulun Tanrı'nın zatında varlığını yok etmesi.

m. 192a/9

m.+(maḥv maḳāmı) 194a/1

m.+(maḥv maḳāmına ir-) 193b/13

m.+(maḥv şarābı iç-) 192a/7

[=4]

maḫż (Ar.) sade, tam, katkısız.

maḥż-ı ḫalūḳ: güzel ahlakı tam (olan).

m.+(maḫż-ı ḫalūḳ) 193b/4

[=1]

maḫẓūm (Ar.) kendisine hizmet edilen, efendi.(Yazmada müellifin kendisi)

m. 232a/8, 239b/6, 239b/12, 246a/3, 246a/9

m.+a 215b/9, 246a/7

m.+uñ 225b/12

[=8]

maḫẕūm-zāde (Ar. maḫẕūm + Far. zāde) Efendi oğlu, evladı. (Yazmada müellifin oğlu)

m. 210b/11

m.+ye 240b/1

[=2]

maḳālat (Ar.) sözler, bahisler.

m.+ı 246a/6

m.+ında 192b/9

[=2]

maḳām (Ar.) kat, yer, mevki

m.+(maḳām- ı ibrāhīm) 186b/6

m.+(maḳām eyle-) 243b/7

m.+ıdur 204b/2

m.+ın 203a/9

m.+ına(maḥv maḳāmına ir-) 193b/13

m.+ında(ibrāhīm maḳāmı) 221b/7

m.+ında(maḥv maḳāmı) 194a/1

m.+lara 206b/3

[=8]

maḳbūl (Ar.) kabul edilen.

m.+dur 211b/11, 212a/1

[=2]

maḳṣūd (Ar.) istenen, amaçlanan, niyet edilen.

m. 195a/7

m.+a(maḳṣūda irme-) 183a/13

[=2]

māl (Ar.) varlık, servet.

m. 215a/9, 234b/8, 238a/12

m.+(māl deg-) 2141b/11

m.+(māl ü ten) 215a/3,

m.+ı 201b/6, 201b/9, 229b/9, 230b/10

m.+ı(ol) 216a/9

m.+ın 234b/9, 234b/12

m.+ınuñ 238a/12

m.+ıyla 231a/1

m.+um 234b/6

[=15]

māl-dār (<Ar. māl “varlık” + Far.-dār “tutan”) malı olan, varlıklı.

m. 215a/6

[=1]

ma´lūm (Ar.) bilinen, belli.

m. 235b/8

m.+(ma´lūm ol-) 227a/2, 239b/6, 240b/1, 242a/4

m.+dur 185b/6

[=6]

ma´nī (Ar.) I. anlam, mânâ.

m. 225b/6

m.+si 188a/2, 225b/4

m.+si+dür 225b/6

m.+sidür(lafz) 201b/2

m.+sinde 211a/2

m.+sine(lafiz) 201a/6

[=7]

II. iç, içyüz.

m.+(ma´nī göz) 191b/12

[=1]

manṣıb (Ar.) derece, makam.

m.+ı 245a/10

[=1]

maṣlaḥat (Ar.) rahat, huzur.

m.+ı 188a/10

[=1]

ma´ṣūm (Ar.) suçsuz.

m.+lardan 226a/2

[=1]

ma´şūḳ (Ar.) sevilen.

m.+(ma´şūḳ eyle-) 246a/7

m.+ı 225b/13

m.+ıdur 246a/8

[=3]

māt (Far.) satranç oyununda yenilme.

m.+(eyle-) 206a/7

[=1]

Mātürīdī Tirmidī Farre (Ar. ö.i.) Mâtürîdiyye mezhebinin kurucusu, müfessir ve fakih.

m.+ 200b/5

[=1]

maẓhar (Ar.) bir şeyin ortaya çıktığı göründüğü yer.

m.+dan 192a/9

m.+ı 193a/2, 193a/6

[=3]

meded (Ar.) yardım, imdat.

m.+(meded+ḳıl) 188a/5

[=1]

Mebsūṭ (<Ar. k.i. el-Mebsūṭ) Serahsî'nin (ö. 483/1090) Hanefî fıkhına dair eseri.

m. 215b/7

[=1]

medḫal (Ar.) dahil olma, karışma.

m.+i(yoḳ) 190b/4, 190b08

[=2]

Medine (Ar. y.i.) Hicaz'da Hz. Muhammed'in türbesinin bulunduğu şehir.

m.+den 216b/3

[=1]

meger (Far.) ed. meğer, –den başka, şartıyla.

m. 191b/2, 194b/13, 195a/11, 196b/7, 210b/12, 228b/12, 231a/2, 238a/5

[=8]

meḥek (<Ar. meḥekk) meheng taşı, ayar taşı.

m.+ine(mehegine) 244a/5

[=1]

mehleke (Ar.) tehlikeli iş, yer.

m.+den 191a/4

[=1]

mehlik (<Ar. mehlike) tehlikeli iş, yer. → mehleke

m.+i 191a/10

[=1]

Mekke (Ar.) Hicaz'da Kabe'nin bulunduğu kutsal şehrin adı.

m. 219a/10

m.+de 201b/11, 216b/9, 222a/11

m.+de-dür 222a/9

m.+nüñ 220a/7

m.+ye 224a/11, 224b/8

[=8]

mekr (Ar.) hile, aldatma.

m.+ine 205a/7, 205a/8

[=2]

mekrūh (Ar.) İslam dininde, dinî bakımdan yasaklanmadığı hâlde yapılmaması istenen.

m.+dur 196b/7, 196b/9, 196b/10

[=3]

mekteb (Ar.) okul, mektep.

mekteb oğlanları talebe, öğrenci.

m. (oğlanları) 204a/7

[=1]

mel'ūn (Ar.) Tanrı tarafından lanetlenmiş olan, lanetli.

m. 244b/6

m.+a 199a/4, 199b/2

m.+ı 199a/7, 199a/10, 199a/11, 199a/13, 199b/1

m.+uñ 199a/8

[=9]

melāḥat (Ar.) güzellik, yüz güzelliği.

m.+uña 182b/6

[=1]

melik (Ar.) han, hakan, padişah.

m.+lerdür 189a/10

[=1]

meni (Ar.) fizyo. erkeklerin cinsel organından salgılanan madde.

m.+(gel-) 196b/1

m.+si(gel-) 195b/5

[=2]

menzil (Ar.) yolculukta dinlenmek amacıyla durulan yer,i konak.

m. 218b/10, 219a/3

m.+den 218a/13

m.+e 218b/4

[=4]

mertebe (Ar.) aşama, derece, rütbe

m.+sin 204b/6

m.+ye(iriş) 201b/13, 203b/4

m.+yle 182b/12

[=4]

Merve (Ar.) Mekke'de hacıların yedi kez gidip geldikleri kutsal dağın adı.

m.+de 222a/8

m.+den 222a/5

m.+ye 222a/7, 224a/13

[=4]

mes'ele (Ar.) çözülmesi istenilen şey, sorun.

m. 226a/9, 226a/13, 226b/7, 226b/10, 227a/11, 227b/3, 227b/7, 227b/12, 228a/8, 228b/2, 228b/6, 228b/12, 229a/4, 229a/8, 229b/1, 229b/8, 229b/13, 230a/9, 230b/1, 230b/12, 231a/5, 231a/9, 231b/2, 231b/2, 232a/9, 232a/10, 232b/1, 232b/5, 232b/9, 233a/5, 233a/9, 233b/10, 234a/3, 234a/7, 234a/13, 234b/4, 234b/13, 235a/5, 235a/10, 235a/13, 235b/2, 235b/9, 236a/7, 236a/13, 236b/5, 236b/11, 237a/4, 237a/12, 237b/7, 238a/4, 238b/1, 238b/12, 239a/7

m.+'e 230b/9

m.+de 230b/8, 231b/8, 232a/4, 232a/5

m.+ler 226a/7

[=59]

mescid (Ar.) genellikle minaresiz, küçük cami.

m.+e 215a/5, 220a/13, 221b/8

m.+lerde 243a/6

m.+leri+dür 215a/3

[=5]

meşāyiḫ (Ar.) şeyhler, pirler.

m.+ler 193b/6, 242b/13

[=2]

meşġūl (Ar.) bir işle uğraşan.

m.+(ol-) 210a/13, 210b/4

m.+dur 182b/3

[=3]

meşhūr (Ar.) herkesin bildiği, tanınmış.

m.+dur 212b/7

[=1]

mevḳıt (Ar.) kararlaştırılan, tespit edilen yer ve zaman.

m. 223a/5

[=1]

Mevlāī (<Ar. Mevlā) Efendi, sahip. (Allah)

m. (Seyyid ü Mevlāī) 213a/12

[=1]

meyl (Ar.) istek, yönelme.

m.+i(meyli ol-) 244b/3

[=1]

mı (<ET. mU GABAIN 2007: § 356; <Orh T. mU TEKİN 2000: 250) soru edatı. → mi

m.+(comerdlıḳ) 214a/2

m.+(dırig mı ṭutam) 214a/11

m.+(ḳarkudan) 235b/8

m.+(ḳılmadum) 231a/11

m.+(maḥrūm) 214b/5

m.+(namāz) 231b/4

m.+(namāz) 231a/11

m.+(namaz ḳılmadum) 231b/4

m.+(oḳdan) 235b/9

m.+(revā) 226b/1, 226b/8

m. +(tutmaz) 244b/2

m.+(var) 181b/5

[=13]

Mışır (<Ar. Mışr) Mısır şehri. → Mışr

m. 205a/6, 205a/10

[=2]

Mışr (Ar.) Mısır şehri.

m.+(şehri) 181a/7

[=1]

Mışrī (<Ar. Mışr + Ar. -ī) Mısır ülkesiyle ilgili.

m.+(ḳızıl) 234a/2

[=1]

mi (<ET. mU GABAIN 2007: § 356; <Orh T. mU TEKİN 2000: 250) soru edatı.

→ mı

m.+(ben) 192a/2

m.+(degül) 226b/1, 226b/8

m.+(didük) 236a/5

m.+(düşmen) 244b/1

m.+(givüre) 184a/8

m.+(görmedüñ) 191b/10

m.+(ḥac) 211b/2

m.+(virdüm) 231a/10

m.+(virmedüm) 231a/10

m.+di 190b/5

m.+düñ(vire) 214a/7

m.+düñ(virmeye) 214a/7

m.+dür 190b/2, 190b/3

m.+dür(degül) 244a/13

m.+dür(sevgülü) 244a/13

m.+sin(bilmez) 181b/7

m.+sin(bilür) 213a/3, 213a/7, 213b/4

[=21]

miḥnet (Ar.) sıkıntı.

m.+(görme-) 185a/2

[=1]

mīl (Ar.) türlü işlerde kullanılmak için yapılan ince ve uzun metal çubuk.

m. 222a/5

m.+(mīl- iaḥżar) 222a/5

[=2]

milk (Ar.) birinin tasarrufu altında bulunan şey, mülk

m.+i(olma-) 227a/10, 227a/10

[=2]

millet (Ar.) çoğunlukla aynı topraklar üzerinde yaşayan, aralarında dil, tarih, duygu, ülkü, gelenek ve görenek birliği olan insan topluluğu, ulus.

m. 181a/1

[=1]

Mina (Ar.) Mekke ile Arafat arasında, ikisini birbirine bağlayan yol üzerinde bir yer.

m.+da 222a/13

m.+ya 222a/12, 223b/13

[=3]

minber (Ar.) camilerde hutbe okunan merdivenli, yüksekçe yer.

m.+e(çıḳ-) 214a/12

[=1]

mi῾rāc (Ar.) Hz. Muhammed'in Recep ayının 27. gecesi Tanrı'nın huzuruna yükselmesi.

m.+(mi῾rāc gicesi) 204b/5

m.+dan 183b/11

[=2]

mīrāṣ (Ar.) birine ölen yakınından kalan mal, mülk; kalıt.

m.+(mīrāṣ al-) 239b/3, 239b/5

m.+ı 237b/9

m.+ıdan 237b/9

[=4]

mīrāṣ-ḫōr (<Ar. mīrāṣ "miras" + Far. hōr "yiyen, yiyici") → mīrāṣ-ḫōra miras yiyen, mirasyedi.

m.+ları 239a/7

m.+larına 197a/5, 197a/8

[=3]

mīrāṣ-ḫōra (<Ar. mīrāṣ "miras" + Far. hōr "yiyen, yiyici") → mīrāṣ-ḫōr

m.+larına 241b/10

m.+sı 238b/8

[=2]

miskīn (Ar.) zavallı, aciz.

m. 182b/13, 187a/10

m.+ler 192b/7

m.+lere 215b/11

m.+leri 213a/11

[=5]

mismil (halk ağzında) eti yenebilen murdar olmayan

m.+dür 236a/10

[=1]

mu'āmele (Ar.) davranma, davranış.

m.+ye 210a/13

[=1]

mu'aẕẕablıḳ (<Ar. mu'aẕẕab + T. +lıḳ) eziyet, azap çektirme durumu.

m. 183a/4

[=1]

mūcib (Ar.) gereken, lazım olan.

m.+(mucib- i feyz) 193a/3

[=1]

mu'cizāt (Ar.) mucizeler.

m.+ın 240b/11

[=1]

mufaḳḳır (Ar.) güçlü, sağlam.

m.+(ol-) 193a/11

[=1]

muḥaḳḳık (<Ar.) tas. varlığın hakikati kendisine olduğu gibi görünen, delil aramadan Tanrı'yı gören.

m.+ler 184a/8

[=1]

Muḥammed (Ar. ö.i.) Hz. Muhammed, İslam peygamberi

→ Muṣṭafā, Resūl, Resūla'llāhi, Resūlu'llāh, Resūlu'llāhi

m. 202a/12, 205a/13, 214b/8

m.+(Muḥammed Muṣṭafā) 243b/10

m.+(Muḥammed yolları) 185b/10

m.+(Resūli'llāhi) 236a/8

m.+(Resūlu'lāhi) 236a/9, 236a/10, 236a/12

m.+üñ 210a/3

[=10]

muḥib (<Ar. muḥibb) seven, dost.

m.+leri(muḥibleri) 181b/7

[=1]

Muḥīṭ (<Ar. k.i. el-Muḥīṭ) Cüveynî'nin herhangi bir mezhebe bağlı kalmaksızın doğrudan hadislere dayanarak yazmaya başladığı bir fıkıh kitabı olan son eser.

m. 215b/7

[=1]

muḫliṣ (Ar.) dostluğu içten, gönülden olan.

m.+ler 185b/13

m.+lere 214a/1

[=2]

muḥtāc (Ar.) ihtiyacı olan.

m.+(olma-) 215b/10

m.+dur 231b/2, 231b/10

[=3]

muḥtāclıḳ (<Ar. muḥtāc + T. +lıḳ) ihtiyaç duyma durumu.

m.+ından(muḥtāclığından) 231b/11 m.+ına(muḥtāclığına) 232a/1

[=2]

muḳīm (Ar.) ikamet eden, oturan.

m.+(ol) 194a/12, 197a/3, 197a/7, 197a/10

m.+lere 194a/10

[=5]

mūnis (Ar.) cana yakın, can yoldaşı.

m.+üm 185b/9

[=1]

murād (Ar.) istek, dilek.

m.+ı 206a/11

m.+ına 188a/1

[=2]

murdār (Ar.) İslamî şeriat hükümlerine göre kesilmemiş (hayvan).

m. 185b/7, 226b/3, 226b/5, 240a/11

m.+(ol-) 235a/7

m.+dur 235a/6, 235b/1, 236a/9, 236a/11

[=9]

Mūsā (Ar. ö.i.) Musevî dininin kurucusu, Allah tarafından kendisine dört büyük kitaptan biri olan Tevrat'ın indirildiği peygamber.

m. 205a/4

m.+ya 180b/11, 204b/6, 223a/7

m.+yı 209a/4

[=4]

muṣāfaḥa (Ar.)tokalaşma, el sıkışma.

m.+yla 245b/11

[=1]

muṣāḥib (Ar.) sohbette bulunan, konuşan, arkadaş.

m.+üm 185b/9

[=1]

musannif (Ar.) kitap yazan.

m. 225b/5, 225b/9

m.+i 192b/10, 215b/7

m.+ler 231b/7

[=5]

Muṣḥaf (Ar.) Kur'ân.

m. 230b/11

m.+dan 230b/6

m.+ı 230b/4, 230b/6, 230b/10

[=5]

Muṣṭafā (Ar. ö.i.) Hz. Muhammed, İslam peygamberi.

→ Muḥammed, Resūl, Resūla'llāhi, Resūlu'llāh, Resūlu'llāhi

m. 204a/6

m.+nuñ 225b/13

m.+ya 204b/5

m.+yı(Muḥammed Muṣṭafā) 243b/10

[=4]

muştıla- (<ME. bultula- POPPE 1938: 72-2) sevindirici haber, müjde.

m.-mayınca 200a/1

[=1]

muṭāli´a (Ar).görüş, düşünce

m.+(muṭāli´a eyle) 246a/3

m.+(muṭāli´a ḳıl) 210b/12, 232a/9

m.+sı+yla 226a/9

[=4]

mu´teber (Ar.) saygın, itibarlı.

m.+(görün-) 192b/11

[=1]

mübāḥ (Ar.) Dinî bakımdan yapılmasında sakınca olmayan, yapılması günah veya sevap olmayan.

m.+(ḳıl-) 192a/3

[=1]

mübārek (Ar.) kutlu.

m. 189b/12

[=1]

mücellid (Ar.) kitap ciltleyen, ciltçi.

m.+i 246a/5

[=1]

mücerred (Ar.) yalnız, tek.

m.+(ol-) 193b/13

[=1]

müctemi´ (Ar.) toplu, birleşmiş.

m.+dür 236b/4

[=1]

müd (<Ar. müdd) iki avuç dolusu kadar bir ölçü, toplamda 875 gr. kadar.

m. 230a/11

[=1]

müderris (Ar.) medrese ya da camilerde ders okutan kimse.

m.+lerden 226a/4

[=1]

mü´ellif (Ar.) yazar.

m.+i 200b/7, 230b/7

m.+i(´afā allāhu ´anhu) 231b/1

[=4]

müezzin (Ar.) namaz vakitlerini bildirmek için ezan okuyan din görevlisi.

m. 181b/13

[=1]

müfīd (Ar.) faydalı, yararlı olan.

m.+lerüñ 186a/1

[=1]

mühr (Far.) damga, mühür.

m.+in 212b/7

[=1]

mühürle- (<Far. mühr+ T. +le-) mühürlemek, mühür basmak.

m.-di 212a/6

[=1]

mültefit (Ar.) iltifat eden, önem veren.

m.+(ol-) 183b/7

[=1]

Mültezem (Ar. ö.i.) Hacer-i Esved'in bulunduğu köşe ile Kâbe kapısı arasında kalan kısma verilen ad.

m. 224b/12, 225a/10

[=2]

mü'min (Ar.) İslam dinine inanmış, Müslüman.

m. 184a/4, 185a/13, 186a/7, 187a/7, 188a/10, 189b/11

m.+e 184a/5, 185a/11, 185b/1

m.+ler 202b/2, 202b/6, 203b/10, 204a/5

m.+lere 204b/3, 205b/11

m.+leri 184a/7, 184b/4, 202b/10, 203b/9

m.+lerüñ 184b/6, 210a/8

m.+üñ 184b/8, 206a/9

[=23]

münācāt (Ar.) Tanrı'ya dua etme, yakarma.

m.+(münacat+ḳıl) 211b/6

[=1]

münāsebet (Ar.) ilgi, yakınlık.

m.+i 189a/12, 189a/13

[=2]

münāsib (Ar.) uygun, yerinde.

m.+dür 198b/12

[=1]

münkir (Ar.) inkar eden.

m.+e 214b/13

[=1]

mürīd (Ar.) bir şeye bağlı olan kimse.

m.+ler 192a/6

[=1]

müsāfir (Ar.) konuk, yoldan gelen.

m. 194a/11

[=1]

müsāmaḥa (Ar.) göz yumma, hoş görme.

m.+(eylemek) 231b/11

[=1]

müsellem (Ar.) doğruluğu, gerçekliği herkesçe kabul edilmiş.

m.+(dut-) 192b/10

[=1]

müsta´mel (Ar.) yıpratılmış, kullanılmış.

m.+(ḳıldur-) 226a/2

[=1]

müstecāb (Ar.) kabul olunmuş.

m.+(ol-) 202a/10

m.+dur 225a/11

[=2]

Müsülmān (<Ar. Müselmān) Müslüman.

m. 181a/9, 181a/13, 195a/11, 200a/13, 214a/6, 217a/1, 239b/7, 243b/3

m.+(ol-) 194a/8, 196a/3, 197b/13, 244b/10

m.+a 241a/2

m.+lar 181a/2

m.+laruñ 245b/6

m.+likde 244b/12

m.+uñ 242a/3

[=17]

müşerref (Ar.) onur verilerek yüceltilmiş

m.+(dut-) 217a/2

[=1]

müşk (Far.) misk.

m. 226b/1

[=1]

müştāḳ (Ar.) fazla istekli.

m.+(müştāḳ ol-) 210a/7

[=1]

müte´ahhir (Ar.) sonraki, sonra gelen.

m.+ler 192b/10

[=1]

mütemeyyiz (Ar.) seçkin, seçilen.

m. 189a/12

m.+leri 189a/10, 189a/11

[=3]

müttakī (Ar.) haramdan ve günahtan çekinen, kendini Allah'ın yasakladığı şeylerden koruyan.

m.+de 242b/1

[=1]

Müzdelife (Ar.) Mekke'de Arafat ile Mina arasında bulunan ve Hac'da Arafat'tan sonra vakfe yapılan yer.

m. 223b/11

m.+ye 213b/1, 223b/2

[=3]

müzevir (Ar.) yalancı, aldatıcı, hilekar.

m.+lerdür 216a/3

[=1]

N

nāfe (Far.) derisi kürk yapımında kullanılan hayvanların postlarının karnı altındaki deri kısmı.

n.+y-ise 226b/2

n.+y-ile 226a/13

[=2]

nāfile (Ar.) farz ve vacipten başka zorunluluğu olmadığı halde yapılan ibadet.

n. 194b/6

[=1]

naḥīf (Ar.) zayıf, çelimsiz.

n. 246a/5

[=1]

nāḳıṣ (Ar.) eksik, tam olmayan, bitmemiş.

n.+(ol-) 193a/13

n.+(olmaḳ) 193a/13

[=2]

na´lin (<Ar. na´leyn) bir çift ayakkabı.

n.+in 199b/5

[=1]

nām (Far.) ad, isim

n.+ı 230b/10

[=1]

nā-maḥrem (<Far. nā + Ar. maḥrem) yabancı, el.

n.+e 190a/5

[=1]

namāz (Far.) İslam'ın beş şartından biri olan ve Müslümanların günde beş vakit, dinî kurallara göre yapmak zorunda olduğu ibadet.

n. 205b/11, 226b/4, 226b/8, 227b/7, 228b/12, 232a/2, 232a/7, 243a/3, 243a/3

n.+(isleri) 202a/12

n.+(ḳıl) 188b/6, 188b/12, 207b/13, 208a/7, 212b/2, 215a/6, 217a/3, 219a/13, 221b/6, 221b/7, 222b/7, 226b/1, 227a/12, 227a/13, 227b/9, 231a/11, 233b/4, 237a/9, 244b/12

n.+(ḳılmaḳ) 226b/11, 229a/9, 244b/13

n.+(vaḳti) 228b/5, 228b/6

namāza dur- namaza başlamak.

n.+a(namāza dur-) 229a/10

n.+da 228a/2, 228a/3

n.+da(ḳıl-) 237a/11

n.+da(ol-) 207b/10

n.+dan 212b/4, 227b/13, 228a/5

n.+dur 210b/1, 241a/10

n.+ı 200a/1, 216a/11, 223a/1, 226b/1, 226b/2, 226b/5, 227a/12, 227b/1, 227b/4, 227b/5, 227b/8, 227b/8, 227b/9, 227b/10, 227b/13, 228a/1, 228a/10, 228a/11, 228b/1, 228b/3, 228b/4, 228b/13, 229a/1, 229a/4, 229a/6, 229a/7, 229a/12, 241a/6, 241a/11

n.+ı(biş vaḳt namāz) 241a/2, 242b/9

n.+ı(biş vaḳt namaz ḳıl-) 233a/10, 233a/11

n.+ı(ḳıl-) 217b/5, 231a/12, 231b/4, 241a/4

n.+ı(ḳılın-) 231b/5

n.+ı(ḳılmaḳ) 232a/3

n.+ın 213b/10, 223a/1, 229a/2, 229a/3

n.+ın(ahşam namāzı) 223b/3

n.+ın(ikindü namāzı) 228b/3

n.+ın(irte namāzı) 210b/3, 222b/7, 223b/7, 228b/2, 233b/2, 233b/4, 233b/7

n.+ın(ḳıl-) 212a/11, 212b/3

n.+ın(öyle namāzı) 222b/13

n.+ın(yatsu namāzı) 223b/3

n.+ına 228a/7

n.+îla 214b/13

n.+ları 242b/13

n.+ların 229a/13

n.+um 237a/6

n.+uñ 190a/12, 231a/13, 231b/3, 241a/3

n.+uñ(ḳılın-) 231b/6

n.+uñuzı(ḳıl-) 208a/3

[=111]

Naṣrāni (Ar.) Hıristiyan.

n.+dür 193b/5

n.+ler 181a/2, 181a/5, 181a/8

n.+lerle 200a/7

[=5]

naṣīḥat (Ar.) öğüt.

n. 239b/6, 240b/12

[=2]

nāyib (<Ar. nāib) vekil, birinin yerinde geçen.

n.+iven 243b/8

[=1]

naẓar (Ar.) I. bakma, göz atma.

n. 184a/4

n.+(ḳıl-) 180b/4, 184a/1, 189b/12

[=4]

II. düşünme.

n. 230b/8

n.+(ḳıl-) 192b/12, 193b/11, 232a/4

[=4]

naẓarlu (<Ar naẓar + T.-lu) düşünceli.

n. 226a/1

[=1]

nāẓir (Ar.) benzer, eş.

n.+(yoḳ) 182a/11

[=1]

ne (<ET. ne EDPT. 774a) zm. ne.

n. 182b/7, 186a/13, 187a/7, 187a/8, 187a/8, 187a/8, 187a/8, 187a/9, 187a/9, 188a/3, 188a/6, 188a/9, 191b/5, 200b/10, 200b/11, 202a/3, 202a/9, 202b/5, 202b/8, 208b/5, 210a/6, 211b/3, 217b/2, 217b/2, 217b/4, 221b/7, 222a/10, 239a/9, 239a/10, 240a/12, 240b/1, 242a/11, 242b/12, 242b/12, 242b/13, 244a/1, 244b/11, 244b/12

n.+(dürlü) 194b/8

n.+(gel-) 185b/5

n.+(ḳıl-) 215b/6

n.+(ol-) 192b/6

n.+(varduġın) 244a/1

n.+dür 188a/2

n.+ler 189a/4

n.+y+ise 228a/2

n.+ydügin 216b/11, 232a/12, 243b/12, 244a/3

[=50]

II. her ne, her ne kadar.

n.+(ḳadar) 181b/11, 199b/9, 208b/12, 209a/4, 229b/12, 242b/5

n.+(ḳadarduġın) 196a/9

n.+(kim) 184b/7,194a/2

[=9]

nebī (Ar.) peygamber.

n.+ler 193b/7

[=1]

necīs (Ar.) kirli, pis.

n. 185b/8, 226a/1, 226a/5, 226b/9, 242a/8

n.+(eyle-) 226b/10

n.+den 242a/10

[=7]

necīslik (Ar. necīs + <T. +lik) kirli olma, pis olma durumu.

n. 214b/12

[=1]

neden (<ne+den → <ET. ne EDPT. 774a) zm. niçin.

n. 182b/5

[=1]

nefes (Ar.) soluk, söz, konuşma.

n.+i 191a/3

´**ayıblu nefes** kusurlu nefes, söz.

n.+inde(´ayıblu nefes) 215a/11

ṭāhir nefes temiz, kusursuz nefes, söz.

n.+ümde(ṭāhir nefes) 215a/12

[=3]

nefīs (Ar.) beğenilen, en güzel.

n. 246a/1

[=1]

nefs (Ar.) ruh, can.

n.+.üm 187b/11

n.+i 188a/10, 193a/12, 242b/2

n.+i-çün 245b/13

n.+inüñ 245a/1

n.+üm 199b/11, 209a/3, 214b/6, 243a/5

[=10]

Nekīr (Ar.ö.i.) mezarda ölüleri sorguya çekecek olan iki melekten biri.

n.+e 214b/13

[=1]

Nemrūd (Ar. ö.i.) kutsal kitaplarda Hz. İbrahim'i ateşe attıran acımasız kral.

n.+(nemrūd odı) 185a/6

[=1]

nesne (< ne+i-se+ne → <ET. ne EDPT. 774a; <ET. [1]ėr- EDPT. 193b) nesne, şey.

n. 183b/6, 187a/11, 195b/8, 196b/4, 196b/6, 196b/7, 219b/11, 227b/2, 231a/5, 232b/4, 234a/4, 237b/10, 238a/4, 238a/7, 238b/1, 238b/12, 239a/10, 239b/1

yaruya nesne virme- toprağını, çıkan ürünün yarısını almak koşuluyla, başkasının ekimine bırakmamak

n.+(yaruya nesne virme-) 241b/5

n.+'e 240b/3, 240b/4

n.+'i 214a/9

n.+ler 189a/4

n.+lere 240b/4

n.+nüñ 190b/7, 193a/12

n.+ñ 214a/5

n.+si 229b/8, 229b/10, 237b/9

n.+ye 183b/7, 227a/1, 239b/13

n.+yi 185a/4

[=34]

ne´uzubillāh (Ar.) Allah korusun.

n. 183b/6

[=1]

neye (ne+(y)e → <ET. ne EDPT. 774a) soru ed. niçin, neden.

n. 212a/13

[=1]

n'eyle- (<ne+ eyle- → < ET. ne EDPT. 774a; Uyg. T. *edle- <*ed+le- <e:d EDPT. 57a) ne yapmak, ne etmek.

n.-di 213b/5

n.-diyse 222a/8

[=2]

nice (<ni+ce → <ET. ne+çe EDPT. 775a) zf. nasıl, nasıl ki.

n. 199a/2, 241a/3, 241a/4, 241a/4

n.+si 188b/10

n.+si(eyle-) 215b/13

n.+si(ol-) 237b/1, 238b/5, 237a/7 239a/2, 239a/11

[=11]

nice-kim (<ni+ce → <ET. ne+çe EDPT. 775a; <ET. kim EDPT. 720b) ed. nasıl ki, olduğu gibi, zira.

n. 182a/4, 183b/5, 189a/13, 189b/1, 203b/11, 204b/8, 204b/10, 204b/12, 205a/1, 205a/11, 205b/2

[=11]

niçe (<ni+çe → <ET. ne+çe EDPT. 775a) sf. çok, birçok, pek çok.

n. 184a/6, 203a/7

n.+(bir niçe) 185a/8, 243b/7

n.+si(bir niçe) 197b/11

n.+sin(bir niçe) 234a/12, 234a/12

[=6]

n'içün (<ne+içün → <ET. ne EDPT. 774a; <ET. uçun EDPT. 28b) soru ed. neden, niçin.

n. 185b/7, 187b/1

[=2]

nifās (Ar.) loğusalık.

n.+dan 194a/9

[=1]

nikāḥ (Ar.) evlenme, nikah.

n.+(nikāḥ ḳılmaḳ) 182a/13

[=1]

ni'met (Ar.) iyilik, lütuf, ihsan.

n. 185a/3

n.+(bil-) 245a/2

n.+in 245a/6

n.+üñ 245a/2, 245a/5

[=5]

nişān (Ar.) iz, belirti.

n.+ın 244a/3

[=1]

n'it- (<ne+it- → <ET. ne EDPT. 774a; <ET. ė:t- EDPT. 36b) ne yapmak, ne etmek.

n.-erin(n'iderin) 180b/6, 183a/12

n.-tüñ 202a/4

[=3]

nite (<ne+teg → <Uyg. T. ne+teg EDPT. 776a) nasıl, ne şekilde.

n. 212a/13, 213a/12, 216b/11, 244b/10, 244b/10

n.+(ol-) 233a/13

[=6]

nitekim (<ne+teg+kim → <Uyg. T. ne+teg EDPT. 776a; <ET. kim EDPT. 720b) olduğu gibi, nasıl ki.

n. 189b/3, 189b/6, 207a/9

[=3]

nitelik (<ne+teg+lik → <Uyg. T. ne+teg EDPT. 776a) özellik, mahiyet.

n.+in(ḥā) 182b/13

[=1]

niyāz (Far.) yalvarma, yakarma.

n.+(niyāz eylemek) 210b/5

n.+a 210b/4

n.+ı 242a/4

[=3]

niyet (Ar.) Namaz kılmaya, oruç tutmaya, hacca gitmeye vb.karar verip başlama.

n.+(niyyet eyle-) 194a/13, 194a/13, 194b/5, 194b/9, 198a/2, 198a/3, 216b/13, 228b/13, 229a/1

n.+de 194b/6

n.+ile 194a/7

n.+in(niyyet eyle-) 194b/6, 229a/2

[=13]

noḳṣān (Ar.) eksik, tam olmayan.

n.+(noḳṣān gel-) 242a/9

[=1]

noḳṣānlıḳ (<Ar. noḳṣān + T. –lıḳ) eksiklik, tam olmama.

n.+(noḳṣānlıḳ olma-) 242a/10

[=1]

nūr (Ar.)I. aydınlık, ışık, parlaklık.

n.+dur 242a/12

n.+ı(gün nūrı) 242a/12

n.+ı (güneş nurı) 242a/8

n.+ına(güneş nūrı) 242a/9, 242a/9

[=5]

II. ilahi bir güç tarafından gönderildiğine inanılan parlaklık.

n. 187b/5, 209b/9, 210a/2

n.+dandur 209a/7

n.+ı 186a/6, 208b/10

n.+ı-dur(Tañrı nūrı) 242b/1

n.+ına(Tañrı Ta´ālā nurı) 242b/3

n.+îla 207a/2

[=9]

O/´O

ocaḳ (<Uyg. T. oçoḳ ~ oçaḳ EDPT. 22b) ocak.

o.+da 183a/9

[=1]

od (<ET. o:t (o:d) EDPT. 34b; <Orh. T. ōt TEKİN 2000 § 49) od, ateş.

o. 185b/2, 185b/4, 205a/2

o.+(heybetin) 203b/1

o.+a 183a/9, 243b/7

o.+a(oda yandur-) 183a/10

o.+dan(eyle) 199b/6

o.+ın 184a/4

o.+ın(Nemrūd odı) 185a/6

o.+ları 199b/2

o.+um 185b/5

[=12]

oda (<DLT otaġ CTD. III, 44) oda.

o. 183a/9

[=1]

oğlan (<oğul+an → <ET. oğul+an EDPT. 83b) (erkek olsun kız olsun) çocuk, evlat.

o. 197b/1, 197b/3, 197b/4, 197b/13, 236b/9, 237b/2, 237b/3, 237b/3, 237b/4, 239a/4

o.+a 196b/8, 216a/12

o.+larıdur 204a/7

o.+ların 245b/8

uşaḳ oğlan küçük çocuk, bebek.

o.+larına(uşaḳ oğlan) 201b/6

o.+larından 197b/2

o.+uñ 237b/12, 238a/2

[=18]

oğlancuḳ (<oğul+an+cuḳ → <ET. oğul+an EDPT. 83b) (erkek olsun kız olsun) küçük çocuk, evlat.

o.+a(oğlancuġa) 239a/10

o.+ı 237a/8

[=2]

oğlanlıḳ (<oğul+an+lıḳ → <ET. oğul+an EDPT. 83b) (erkek olsun kız olsun) çocukluk.

o.+ı(oğlanlığı) 216a/12

[=1]

oğrı (<Uyg. T. oğrı EDPT. 90a) hırsız.

o.+dan 219a/5, 220a/1

[=2]

oğrulıḳ (<oğru+lıḳ →<Uyg. T. oğrı EDPT. 90a) hırsızlık.

o.+dan 190a/3

[=1]

oğul (<ET. oğul EDPT. 83b) (erkek) çocuk, evlat.

o. 212a/5

o.+a 200a/10

o.+dan 200a/9, 215a/8

oġlı oġlı torun, oğlunun oğlu.

o.+ı(oġlı) 237b/6, 237b/13, 238a/1, 238a/2, 238a/3, 238a/3, 238a/3, 238a/4, 239a/5, 239a/6, 239b/4, 245b/9

o.+ın(oġlın) 203a/1

o.+ına(oġlına) 234b/10, 237b/12, 241b/6

o.+ından(oġlından) 206b/6, 206b/8, 216a/8

o.+um(oġlum) 192b/2

o.+umdur(oġlumdur) 204a/6

[=25]

oḳ (<ET. oḳ EDPT. 76a) ok.

o. 235b/12, 235b/13

o.+dan 236a/4

o.+dan-mı 235b/9

o.+ıla 235b/3

o.+ın(at-) 236a/1

o.+îla 244a/8

[=7]

oḳı- (Uyg. T. . oḳı- EDPT. 79a) I. çağırmak, davet etmek.

o.-dı 202b/10

o.-ya 222a/11

o.-yalar 197b/11

[=3]

II. sesli olarak söylemek. (duâ, Kur'an vb.)

→oku-

o.-duġıñdan(du´a okı-) 225a/11

o.-sa 201a/13

o.-sa(ḳur'ān okı-) 244b/11

o.-sun 217a/5, 218a/13

o.-ya 218a/7, 218b/5, 222a/9, 222b/12, 223a/7, 224b/4

o.-yalar 223b/4

o.-yan(ḳur'ān) 188b/8

o.-yup 221a/2

[=14]

oḳımaḳ (<oḳı-maḳ → <Uyg. T. oḳı- EDPT. 79a) sesli olarak söyleme.

o. 243a/4

o.+(ḳur'ān) 244b/13

o.+a(oḳımaġa) 230b/6

o.+da(ḳur'ān) 243a/11

o.+ıla 242a/1

[=5]

oku- (Uyg. T. . oḳı- EDPT. 79a) sesli olarak söylemek.

→okı-

o.-r 229a/3, 230b/2

o.-rdı 217b/6

o.-rlar(la´net oku-) 200a/4

o.-rsa 217b/2, 219a/3, 224a/8

o.-sun 217a/5

[=8]

ol (<ET. ol EDPT. 123a) I.zm. kişi zamiri "o".

o. 180b/7, 182b/4, 182b/7, 182b/11, 182b/13, 185b/8, 187a/2, 187b/12, 187b/13, 188a/1, 189b/5, 189b/6, 190b/3, 193a/12, 193b/2, 193b/10, 193b/12, 195a/3, 198a/9, 206a/12, 210a/4, 213a/4, 213a/8, 213a/8, 215a/12, 215b/3, 229a/4, 230a/10, 233a/7, 233b/13, 235a/1, 235a/4, 236a/1, 238b/4, 242b/13

o.+dur 230b/12, 243b/3

[=38]

anuñ (<*a+nuñ → <ET. anıñ EDPT. 123a) zm. onun

a. 181a/4, 181b/10, 182a/11, 182a/11, 182b/8, 186a/6, 187b/2, 187b/11, 188a/3, 188a/3, 189a/2, 189a/2, 189a/5, 189a/6, 189b/3, 190b/4, 191b/11, 192a/4, 193b/11, 195a/6, 199b/11, 199b/13, 200b/13, 201b/12, 209a/3, 209b/7, 214b/6, 223a/6, 226a/5, 226a/12, 227a/4, 227a/10, 228b/9, 231a/1, 231b/11, 235a/9, 240b/10, 240b/11, 242a/7, 242a/9, 243a/5, 245b/4

a.+(anuñ içün) 192b/13, 196b/10 226b/6, 227a/8, 227b/1, 227b/6, 227b/10, 228a/1, 228a/11, 228b/5, 228b/8, 229a/2, 229a/7, 229b/4, 229b/6, 229b/11, 230a/12, 230b/5, 231a/3, 231a/12, 231b/2,

232a/13, 232b/3, 232b/8, 233a/1, 235a/8, 235a/12, 235b/5 236a/2, 236a/10, 236b/2, 236b/9, 237a/3, 244a/2

a.+(üzerine) 181a/1

a.+ıla 198b/2

[=79]

aña (<*a+n+ġa → <ET.aṅga EDPT 123a) I. kişi zm. ona.

a. 182a/13, 183b/7, 187a/11, 188a/13, 188b/9, 189b/6, 190b/2, 190b/7, 194b/3, 199a/6, 202a/2, 204b/11, 212b/10, 215a/13, 215b/3, 216a/10, 226b/11, 227a/3, 227a/6, 230b/10, 234b/12, 235b/7, 238b/1, 239b/9, 240a/11, 240a/12, 244b/3, 245b/5

[=28]

II. oraya

a. 220a/7, 221a/2, 221a/3, 223a/5, 223b/12, 224b/12,

[=6]

anı (<*a+nı → <ET. Anı EDPT. 123a)

a. 180b/4, 180b/7, 180b/8, 181a/12, 188a/10, 188b/11, 188b/12, 191b/10, 193b/3, 193b/4, 193b/12, 194a/4, 195a/10, 195b/8, 197a/12, 203a/13, 203b/4, 203b/6, 203b/6, 203b/7, 203b/8, 204a/2, 205a/6, 208b/7, 208b/8, 209a/8, 210a/6, 210b/2, 210b/11, 212b/11, 214a/7, 215a/11, 215b/1, 216a/5, 217a/2, 222a/8, 222a/9, 223a/7, 229b/13, 231b/12, 235b/4, 235b/5, 235b/13, 236a/1, 239b/12, 240a/12, 241a/5, 244a/4, 244a/11, 244b/1, 244b/10

[=51]

anda (<*a+n+da → <ET. anda ~ anta EDPT. 176b) zm. orada

a. 192a/8, 201b/13, 201b/13, 202a/1, 202b/6, 209a/11, 221b/7, 221b/8, 221b/9, 223a/5, 223a/13, 223b/2, 223b/12, 224b/10

[=14]

andan (<*a+n+dan → <ET. andın ~ antın EDPT. 177b) I. zm. ondan

a. 183a/4, 183b/6, 184b/7, 185b/2, 189b/5, 193b/8, 204a/1, 207a/12, 209b/1, 214b/9, 215a/7, 220b/1, 221b/10, 223a/6, 224a/1, 224a/9, 228b/11, 237a/8, 239b/10, 244b/2, 245a/10

a.+(girü) 183a/6, 200a/7, 219b/5, 222a/9, 224b/4, 224b/8, 233b/3, 241a/11

a.+(öñdin) 204a/12

a.+(ṣoñra) 198a/11, 207a/6, 231a/6, 236b/12

a.+(ṣoñ) 181a/4

[=35]

II. sonra.

a. 180b/9, 180b/10, 181a/6, 181a/8, 181a/11, 181a/13, 181b/5, 181b/10, 182a/2, 182a/5, 182a/12, 182b/4, 182b/7, 182b/11, 182b/13, 183a/10, 184a/8, 184b/6, 184b/11, 185a/12, 185b/1, 185b/4, 185b/5, 185b/9, 186a/10, 186a/13, 186b/1, 186b/8, 187a/13, 187b/13, 188a/1, 188b/1, 188b/3, 189a/5, 190b/2, 190b/3, 190b/3, 190b/12, 191a/4, 191a/11, 191a/13, 191b/4, 191b/6, 191b/12, 192a/1, 192a/6, 192a/10, 192b/3, 192b/6, 192b/7, 192b/9, 196b/12, 197a/13, 198a/2, 198b/4, 199a/2, 200a/8, 200b/2, 202a/3, 202a/10, 202b/1, 202b/4, 202b/11, 203b/5, 204a/5, 204a/6, 204a/8, 204a/9, 204a/13, 204b/9, 204b/11, 204b/13, 205a/2, 205a/2, 205a/3, 205a/3, 205a/7, 205a/8, 205a/8, 205a/8, 205a/9, 205b/4, 205b/4, 205b/4, 205b/5, 205b/5, 205b/6, 205b/7, 205b/8, 205b/8, 205b/12, 206a/1, 206a/2, 206a/5, 206b/8, 206b/10, 207a/4, 207a/12, 207b/5, 207b/7, 208a/8, 208a/9, 208b/4, 208b/6, 208b/10, 210a/5, 210a/7, 210a/9, 211a/5, 211b/8, 212a/4,

212a/8, 212b/3, 212b/7, 212b/8, 213a/5, 213a/9, 214b/1, 214b/5, 215a/10, 216a/13, 217b/6, 218a/6, 219b/2, 220a/13, 220b/6, 221a/1, 221a/6, 221a/9, 221a/12, 221b/6, 221b/11, 221b/11, 222a/4, 222a/7, 222a/10, 222a/12, 222b/6, 222b/8, 222b/13, 223a/5, 223b/2, 223b/4, 223b/7, 223b/7, 223b/13, 224a/2, 224a/5, 224a/11, 224b/4, 224b/11, 224b/12, 225b/1, 225b/8, 230a/8, 234b/9, 234b/10, 234b/11, 234b/12, 237a/6, 237b/4, 237b/4, 237b/12, 238a/1, 238a/2, 238b/7, 238b/8, 238b/11, 239a/12, 239a/13, 239b/2, 239b/13, 240a/8, 240a/9, 243b/10, 244a/10, 244b/13, 246a/1, 249a/10

[=179]

anca (<*a+n+ça → <ET.ança EDPT 172b) zm. onca, öyle

a. 184a/3, 189b/6, 243b/2

[=3]

II. işaret zamiri “o”.

o. 190b/6, 193b/1, 198b/12, 207b/13, ,208a/4, 209a/12, 216b/7 237b/5

o.+idi 190b/6

o.+dur 184b/4, 184b/10, 185a/5, 185b/4, 185b/13, 189a/12, 189b/8, 193b/5, 195a/8, 200b/9, 201b/11, 202a/2, 202a/6, 202b/9, 206b/3, 236b/3, 237a/7, 237b/1, 238a/8, 238b/5, 239a/3, 239a/11, 240a/6, 245a/1

o.+dur(delīl) 193a/10

[=34]

III. işaret sıfatı “o, bu”

o. 180b/8, 180b/11, 181a/12, 181a/13, 181b/8, 182a/7, 182b/12, 183a/13, 183b/4, 183b/13, 186a/13, 187a/1, 187a/3, 187a/10, 187b/3, 187b/5, 187b/10, 188a/2, 189a/1, 189a/6, 189b/7, 189b/12, 190a/5, 190b/4, 190b/7, 192a/9, 192a/10, 193a/1, 193a/3, 193a/6, 193a/10, 193a/11, 193a/11, 193b/3, 193b/12,

194a/7, 194a/7, 194b/3, 194b/11, 195a/4, 197a/13, 198a/1, 198a/2, 198a/4, 198a/6, 198a/10, 198b/3, 198b/5, 198b/7, 198b/8, 198b/12, 199b/11, 200b/4, 201b/11, 202a/1, 202a/2, 202b/13, 203a/5, 203b/2, 205a/10, 206a/3, 206a/12, 206a/13, 206b/3, 206b/4, 206b/4, 208a/8, 208a/13, 208b/3, 209a/3, 209a/9, 209b/2, 209b/6, 209b/9, 209b/9, 209b/12, 210a/2, 210a/6, 210a/8, 210b/7, 211a/12, 211a13, 211b/1, 211b/9, 211b/12, 212b/9, 213a/13, 213b/3, 213b/3, 213b/6, 213b/7, 213b/10, 214a/6, 214b/6, 214b/10, 214b/10, 215a/10, 215b/6, 215b/8, 218b/10, 221a/2, 222a/5, 226b/10, 227a/4, 227a/7, 228b/13, 229b/3, 229b/11, 230b/10, 231b/4, 231b/5, 232a/4, 233a/13, 233b/3, 233b/7, 233b/9, 233b/9, 233b/10, 234a/1, 234a/8, 234a/10, 234b/1, 234b/3, 234b/3, 234b/7, 234b/11, 235a/4, 235a/6, 235b/3, 235b/8, 235b/10, 235b/11, 236a/6, 236b/12, 236b/13, 237a/2, 237a/7, 237b/7, 237b/12, 238a/2, 238a/9, 238a/11, 238a/13, 238b/9, 238b/10, 238b/11, 239a/8, 239a/12, 239b/3, 240a/1, 240b/3, 241a/3, 241a/11, 242a/4, 242a/7, 242a/11, 243a/4, 243a/13, 243b/1, 245a/2, 245a/2

[=161]

IV. öteki, diğer.

o.+(ol birisi) 213a/5, 233b/6

[=3]

ol- (ET. bol- EDPT. 331a; <Orh. T. bōl- TEKİN 2000: § 49) I. yar. ey. olmak.

o.-(ʿāşık) 183a/1, 183a/2

o.-(üç ṭalāḳ boş) 239a/5

o.-a 184a/3, 184b/9, 185b/1, 185b/1, 189b/6, 193a/6, 193a/12, 194a/7, 194a/7, 194a/8, 195a/11, 225b/9, 234a/5, 237a/7, 237b/11, 245a/8

o.-a(ʿāḳil ve bālig) 194a/8

o.-a(arı) 194a/9

o.-a(aydıñ) 188b/6

o.-a(bālig) 216a/7

o.-a(bāṭıl) 193b/1

o.-a(becīd) 243a/7

o.-a(ber-ḫōr-dār) 194a/2

o.-a(comerd) 243a/7

o.-a(degmez) 237b/11

o.-a(emīn) 219a/5

o.-a(eyü) 195a/12, 240a/6, 240b/2, 240b/9

o.-a(fikr eylememiş) 214b/11

o.-a(ġālib) 193a/9

o.-a(ḫalaḳ eylemeklik) 226a/12

o.-a(ḫıyre) 186a/6

o.-a(īmānı insafı) 225b/7

o.-a(imin) 188b/7

o.-a(ḳabūl) 201a/2

o.-a(ḳuvvet) 208b/12

o.-a(kendünüñ) 234b/8

o.-a(mālı) 216a/9

o.-a(maġlūb) 193a/8

o.-a(mücerred) 193b/13

o.-a(müstecāb) 202a/10

o.-a(nicesi) 237b/1, 238b/5, 239a/2, 239a/11

o.-a(nite) 233a/13

o.-a(pāre pāre) 208b/1

o.-a(revān) 225b/3

o.-a(ṣālih) 195a/8

o.-a(ṣaġ) 217b/3

o.-a(şefāʿatçı) 245b/5

o.-a(tamām) 217b/3

o.-a(varlu) 216a/7

o.-a(yidüresi) 196b/8

o.-a(ẕevk içinde) 226a/12

o.-a(ziyān) 240a/12, 242a/12

o.-acak(ortaḳlıḳ) 229b/5

o.-acaklardur(maḥrūm) 200a/7

o.-alar 202b/7, 206a/5

o.-alar(ḫōşnūd) 243b/3

o.-alar(ḫāżır) 243a/11

o.-alar(maḥrūm) 214b/5

o.-an 183a/3, 200a/13, 213b/6

o.-an(müsülmān) 244b/10

o.-andan(bī-ġayret) 244a/11

o.-ası(olası) 229b/8

o.-asıdur 244b/4

o.-asıdur(ḥāṣıl) 240a/3

o.-asın 183b/3, 183b/6

o.-asın(maḥrūm) 183b/8

o.-asız 208a/7

o.-avuz(va´deye vefā ḳılmış) 201a/8

o.-dı 180b/11, 203a/4, 212a/13, 239b/2

o.-dı(bāṭıl) 237a/7

o.-dı(delü) 198a/6

o.-dı(dīvān-gāh) 192b/1

o.-dı(görinmez) 211a/11, 212b/6

o.-dı(haseki) 191b/6

o.-dı(ḥayrān) 206b/9

o.-dı(ḫiṭāb) 211b/9

o.-dı(ḳabūl) 211b/5, 213a/9

o.-dı(ḳadarınca) 233b/9

o.-dı(ḳarañu) 190b/12

o.-dı(maḥv- ı ´adem) 192a/9

o.-dı(muḳīm) 197a/10

o.-dı(ne) 192b/6

o.-dı(ṣayru) 212a/8

o.-dı(sākin) 191a/12

o.-dı(tamām) 201a/4, 225b/3

o.-dı(yoḳ) 192a/8

o.-dı(yüklü) 239a/13

o.-dılar(ḥāżır) 192a/7

o.-duġı 193a/3

o.-duġı(muḳīm) 197a/3

o.-duġı-çun 242a/11

o.-duġına 232a/7

o.-duġına(āzād) 184b/13

o.-duġından 208a/11, 2141b/11

o.-duġından(bāliġ) 216b/1

o.-duġından(ma´lum) 242a/5

o.-duġından(yalıñuz) 195a/10

o.-duġîla 242a/8

o.-duġum(daşra) 185b/7

o.-duġumca(diri) 191b/2

o.-duġuñca(diri) 238b/3

o.-duḳların 242b/5

o.-dum(´āşık) 182b/7

o.-dum(ḫōşnūd) 189b/6

o.-dum(müştāḳ) 210a/7

o.-duñ(ʿāşıḳ) 182b/5

o.-dur 224b/7

o.-gıl(āzād) 239b/1

o.-gıl(üç ṭalāk boş) 233b/12, 234a/5, 234b/2

o.-ı(olıgör-) 207b/2, 207b/3

o.-ıcak 200a/2, 222b/13, 226b/6, 228a/13, 228b/9, 230a/7, 236b/2, 238b/10, 241b/8, 242b/10, 243a/8

o.-ıcak(artuḳ) 226b/4

o.-ıcak(aydın) 223b/13

o.-ıcak(eyle) 228a/7, 228b/11

o.-ıcak(fārig) 211b/1, 221a/1

o.-ıcak(ġāfil) 243a/11

o.-ıcak(gice) 200a/3

o.-ıcak(ḳarañu) 218b/10

o.-ıcak(muḳīm) 194a/12

o.-ıcak(yiñi) 226b/3

o.-ımazsañuz 207b/2, 207b/2, 207b/3

o.-madın 242b/9

o.-madın(eyü) 197a/4

o.-madın(muḳīm) 197a/8

o.-maz 188b/5, 202a/2, 236a/12, 241b/4

o.-maz(bāṭıl) 227a/9

o.-maz(boş) 234a/3

o.-maz(çift) 241b/6

o.-maz(dürüst) 241b/9

o.-maz(ḥelāl) 224a/11

o.-maz(ḫōş) 241b/8

o.-maz(ḥāṣıl) 242a/4

o.-maz(ḳabūl) 216a/12

o.-maz(kiñez) 241b/10

o.-maz(lāyık) 214b/13

o.-maz(lāzım) 196b/3, 198a/12, 232a/13, 232b/8, 233a/1

o.-maz(murdār) 235a/7

o.-maz(ṣābit) 241b/7

o.-maz(yimiş) 233a/4

o.-maz-ısa 208a/4

o.-mazsa 244b/2

o.-mış(āzād) 237a/10

o.-mışlar(gark) 192b/4

o.-mışsa-y-ıdı 241a/7

o.-sa 185a/9, 195a/5, 195a/5, 214a/6, 229b/9, 230a/11, 230b/4

o.-sa(bālig) 197b/13, 216a/13

o.-sa(berk) 242a/6

o.-sa(borcı) 197a/12

o.-sa(delü) 198a/6

o.-sa(eyle) 233a/4

o.-sa(eyü+ol) 198a/4

o.-sa(gerek) 192b/13, 193a/3, 240b/9

o.-sa(inzāl) 195b/4

o.-sa(ḳoca) 197b/5

o.-sa(müsülmān) 198a/1

o.-sa(ṣayru) 194a/10, 196b/12

o.-sa(seferde) 194a/11, 198a/2

o.-sa(zahm) 196b/5

o.-sañ(ṣusamış) 200b/3

o.-sun 190a/6, 190a/7, 190a/8, 190a/9, 190a/10, 195b/2, 235a/4, 235a/4, 242a/12, 242a/13, 242b/1, 242b/2

o.-sun(āzād) 234b/5

o.-sun(bayram ayı) 195b/2

o.-sun(becīd) 245a/9

o.-sun(eytmiş) 215b/8

o.-sun(fidī) 182b/4, 189a/7

o.-sun(kāfir) 196a/3

o.-sun(ma´lum) 227a/2, 239b/6, 240b/2

o.-sun(müsülmān) 196a/3

o.-sun(ṣadaḳa) 234b/6

o.-sun(üç ṭalāk boş) 234a/9, 234a/10, 234b/6, 235a/1, 235a/3

o.-sun(üzerü) 198b/6

o.-sunlar(becīd) 188a/7

o.-sunlar(ḥāżır) 212b/3

o.-uñ 207b/1

o.-uñ(ay) 207b/11, 208a/4

o.-uñ(becīd) 189a/8

o.-uñ(güneş) 207b/4, 208a/1, 208a/4

o.-uñ(namāzda) 207b/10

o.-uñ(ṭanuḳ) 200a/5

o.-uñ(uyanuḳ) 207b/13

o.-uñ(yılduz) 207b/4, 207b/4, 207b/8, 208a/4

o.-up(bölük bölük) 243b/6

o.-up(ġalebe) 221b/7

o.-up(temiz) 206b/6

o.-ur 185b/3, 185b/9, 193a/2, 193b/1, 206b/5, 208a/4, 210b/10, 213a/1, 219b/5, 224b/7, 226b/6, 227b/11, 228b/1, 232a/7, 235a/9, 237a/4, 237b/4, 238b/9

o.-ur(āzād) 238a/11, 239b/3

o.-ur(arı) 235b/7

o.-ur(bāṭıl) 227a/9

o.-ur(boġazlanmış) 236a/6

o.-ur(borçlu) 238b/4

o.-ur(boş) 238b/10, 239a/6

o.-ur(eyü) 240b/3

o.-ur(farīża) 201b/7

o.-ur(gibi) 236a/11

o.-ur(gibi) 233a/3, 233a/4

o.-ur(ḥelāl) 224a/10, 224b/4, 236a/13

o.-ur(ḳabż) 236b/11

o.-ur(ḳaravaş) 239b/4

o.-ur(ḳul) 239b/5

o.-ur(lāzım) 230a/5, 233a/5

o.-ur(nāḳış) 193a/13

o.-ur(olası) 229b/8

o.-ur(ṣābit) 194b/10

o.-ur(ṭamulıḳ) 201b/8, 216a/11

o.-ur(vācib) 224a/8

o.-ur(yazuklu) 194b/4

o.-ur(yigrenci) 233a/3

o.-ur-ısa 239b/1

o.-urdı(ʿāṣī) 180b/12

o.-urlar 243a/12

o.-urlar-ısa(yoldaş) 203b/13

o.-ursa 194b/8, 195a/7, 195a/13, 216b/9, 216b/10, 229b/5, 231b/13, 239b/1

o.-ursa(ʿömri) 226a/4

o.-ursa(artası) 196b/13

o.-ursa(cāẕib) 193a/7

o.-ursa 193a/11

o.-ursa(ḳanḳısı) 229b/7

o.-ursa(ḳılacaḳ) 223a/2

o.-ursa(meşġūl) 210b/4

o.-ursa(meyli) 244b/3

o.-ursa(ṣāliḥ) 195a/10

o.-ursa(ṣābit-ḳadem) 194a/1

o.-ursa(varlu) 229b/12

o.-ursa(yitesi) 201b/7

o.-ursañ 239a/4

o.-ursañ(ʿāşıḳ) 183b/3

o.-ursañ(mültefit) 183b/7

[=338]

olma- (<ol-ma- → <ET. bol- EDPT. 331a; <Orh. T. bōl- TEKİN 2000: § 49) I. yar. ey. olmamak.

o.-dı(ḳabūl) 212a/1

o.-dı(milki) 227a/10

o.-gıl(āzād) 239b/2

o.-gıl(ḫōşnūd) 199a/5

o.-sa 195a/9

o.-sa(gerek) 196a/4

o.-sa(lāzım) 230b/11

o.-sa(revā) 227b/12, 228a/8, 228b/1

o.-sa(zekāt) 230b/12

o.-sunlar(ortaḳ) 200b/1

o.-(yaḳın nesne)

o.-ya(āzād) 234b/9

o.-ya(boş) 233b/13, 234a/6, 234a/12, 234b/8

o.-ya(daşra) 239b/11

o.-ya(muḥtāc) 215b/11

o.-ya(ṣayru) 216a/7

o.-ya(yoḳsul) 216a/7

o.-yan(ḳabūl) 214a/1

o.-yanlardan(ḳabūl) 213b/7

o.-yıcak(noḳṣānlıḳ) 242a/10

o.-yınca 231b/2

o.-yınca(milki) 227a/10

o.-yınca(tamām) 219b/6

[=28]

II. kalmamak, eğlenmemek.

o.-dı 211b/6

[=1]

olmak (<ol-maḳ → <ET. bol- EDPT. 331a; <Orh. T. bōl- TEKİN 2000: § 49) yar. ey. olma.

o.+(göñli)193a/2

o.+(meşġūl) 210a/13

o.+(nāḳış) 193a/13

o.+(peşīmān) 215a/1

o.+(yaḳın) 214b/13

[=5]

olmamak (<ol-ma-maḳ → <ET. bol- EDPT. 331a; <Orh. T. bōl- TEKİN 2000: § 49) yar. ey. olmama.

o.+(boş) 234b/2, 235a/3

[=2]

oluḳ (<DLT. [1]ol-uk CTD. III, 40) oluk, yalak.

o.+ı(oluġı) 221a/5

o.+ından(oluġından) 226a/3

[=2]

omuz (<Rum. nomos) org. ad. omuz.

o.+ına 221b/3

[=1]

on (<ET. o:n EDPT. 166b; <Orh. T. on [ōn] TEKİN 2000: § 49) sıf. on, 10.

o. 195b/1, 197a/9, 210b/7, 218b/4, 226b/13, 226b/13, 230a/8, 230a/11, 233a/7, 238a/10, 238a/13

o.+ar 230a/6

[=12]

on iki on iki, 12.

o. 210b/9

[=1]

oruç (<Far. rūze) Tanrı'ya ibadet amacıyla yeme, içme vb. şeylerden belli bir süre kendini alıkoyma.

→ oruç

o.+ıdur 194b/7

[=1]

orta (<ET. ortu EDPT. 203b) orta.

o.+sında 200a/9, 222a/5, 240b/5

[=3]

ortaḳ (<Uyg. T. ortu+ḳ EDPT. 205a) ortak.

o.+(olma-) 200b/1

o.+(eyle-) 236a/11, 236a/12

[=3]

ortaḳlıḳ (<Uyg. T. ortu+ḳ+luġ EDPT. 211b) ortak olma durumu, ortaklık

o.+(ol-) 229b/5

[=1]

oruç (<Far. rūze) I. Tanrı'ya ibadet amacıyla yeme, içme vb. şeylerden bir süre kendini alıkoyma.

→orıç

o. 186b/2, 186b/3, 186b/4, 186b/5, 186b/5, 188a/9, 188a/11, 188b/3, 188b/4, 190b/4, 191b/9, 194a/5, 194a/5, 194a/10, 194b/8, 195b/2, 195b/3, 196a/6, 196b/7, 196b/12, 197b/2, 198b/10, 206a/1, 227a/9

o.+(ıdıġın) 232b/10

o.+(ada-) 194b/1

o.+(dut) 186b/2, 187b/4, 188b/9, 188b/13, 189a/1, 189a/3, 189a/5, 189b/4, 189b/8, 189b/10, 191a/3, 191a/7, 191a/8, 191b/1, 194a/8, 194b/3, 194b/6, 196a/6, 196b/12, 197a/2, 197b/9, 197b/11, 198a/1, 227a/1, 227a/7, 233a/7, 233a/8

o.+(dutma-) 197b/6

o.+(dutmaḳ) 188a/7, 189b/4, 194b/3, 194b/13, 197a/2, 198b/4, 227a/6, 233a/6, 233a/8

o.+(güni) 195b/12, 196b/9, 197b/13, 198b/1, 232a/10, 232b/2, 232b/6, 233a/2

o.+(sın-) 195b/9, 195b/12, 196a/1, 196b/5, 196b/6, 198a/13, 198a/13, 232b/5

o.+(ṭutmaḳ) 198b/6

o.+(yi-) 197a/7, 199a/4, 199a/5, 199a/6, 199a/11, 199b/1, 199b/8, 200a/13

o.+(yimek) 198b/13, 200b/10, 201a/1

o.+a(oruca) 189a/8, 198a/3

o.+da 190b/4, 196b/10

o.+dan 189a/4, 194b/5, 194b/8, 200b/11

o.+dur 194b/7

o.+ı(orucı) 188a/2, 188a/3, 188a/6, 190b/5, 194b/10, 197a/13, 197a/13, 199a/12, 199b/12, 200b/11

o.+ı(orucı) 196b/2, 198b/2, 232b/2, 232b/3

o.+ı(orucı)(yi-) 199a/7, 199a/9, 199b/2, 199b/10

o.+ı(ramazān) 198b/9

o.+ın(orucın) 197b/12, 198a/5, 198a/12, 200a/11, 200b/3

o.+ın(orucın)(yi-) 200a/6, 200b/9

o.+ıyıdı(orucıyıdı) 188a/3

o.+ları 191a/9, 243a/1

o.+suzda 196b/10

o.+uñ(orucın) 188b/3

o.+uñ(orucun) 190b/1

o.+uñ(orucuñ) 194a/3

o.+uñ-ıla 190b/9

[=134]

II. çok sevilen veya istenilen şeylerden uzak durma.

o. 189/13, 189/13, 190a/1, 190a/2

o.+ıdı(oruc-ıdı) 190a/3, 190a/5

o.+laruñ 190a/5

[=7]

ʿOşman (Ar.) Hz. dört halifeden biri, Hz. Osman.

ʿo. 245b/2

[=1]

ot (<Uyg T. ot: EDPT. 34b) ilaç.

o. 196a/1, 196b/5

o.+îla(şifā otı) 241b/8

[=3]

otur- (<ET. ol-tur~ol-ur-: EDPT. 133b, 151a) oturmaḳ.

yabana otur- kırda aptes bozmaya oturmak.

o.-amaz(yabana otur-) 244b/7

o.-urdum 186b/7

o.-urken 191a/1, 205a/6, 205b/1, 233b/2

[=6]

oturmak (<o(l)-tur-maḳ → <ET. ol-tur~ol-ur-: EDPT. 133b, 151a) oturma.

o. 220a/1

[=1]

otuz (<ET. ottuz ~ otuz 73a) sayı sıf. otuz, 30.

o. 187a/12, 187a/12, 187a/12, 194b/11, 198b/9, 209a/13, 238a/10, 238b/3

[=7]

otuz biñ sayı sıf. otuz bin 30.000

o.+(yıllıḳ) 186a/3

[=1]

otuz birinci sayı sıf. otuz birinci, 31.

o.+(gün) 194b/12

[=1]

oyna- (<Uyg. T. oy(u)n+a: EDPT. 275a) oynamaḳ.

o.-rın 244b/9

o.-yınca 244b/11

o.-yup 226b/8

[=3]

oynamaḳ (<oy(u)n+a-maḳ → <Uyg. T. oy(u)n+a: EDPT. 275a) oynama işini yapma.

o. 244b/6, 244b/12

[=2]

Ö/ʹÖ

öde- (<Uyg T. öte- EDPT. 43a) ödemek (borç).

ö.-medin 197a/12

ö.-meye 231b/10

ö.-yicek 210a/12

[=3]

ödemek (<öde-mek → <Uyg T. öte- EDPT. 43a) ödeme (borç).

ö.+ gerek 197a/13, 197b/1

[=2]

öden- (<öde-n- → <Uyg Tç öte- EDPT. 43a) ödenmek, ödeme işine konu olmak.

ö.-mez 216b/3

[=1]

ödük (<öd+ü-k → <Uyg. T. [1]öt ~ öd EDPT. 35b) korkak.

ö. 184b/1

[=1]

ögren- (<Uyg. T. *ögre-n- EDPT. 114b) öğrenmek, bellemek.

ö.-dügine 235a/13

[=1]

ögrenme- (<ögre-n-me- →<Uyg. T. *ögre-n- EDPT. 114b) öğrenmemek, bellememek.

ö.-dük 235a/9

[=1]

ögrenmek (<ögre-n-mek →<Uyg. T. *ögre-n- EDPT. 114b) öğrenme, belleme.

ö.+i 235a/8, 235a/9

ö.+ile 241b/9

[=3]

ögret- (<ögre-t- →<Uyg. T. *ögre-t- EDPT. 114a) öğretmek, belletmek.

ö.-ti-y-idi 223a/7

[=1]

ögüt (<ö-g-(ü)t → <Uyg T. ^{2}ö-g EDPT. 99a → Uyg. T. ögüt EDPT. 102a) öğüt, nasihat.

ö. 239b/12

ö.+ile 217a/1, 226a/7

ö.+ler 222b/13

[=4]

öl- (<ET. öl- EDPT. 125b) ölmek.

ö.-di 192b/2, 192b/2, 192b/3, 230a/3, 235b/4, 235b/5, 235b/8, 235b/9, 236a/1, 237a/5, 237b/5, 237b/8, 238a/1, 238a/2, 238a/5, 238a/12, 238b/8, 239a/7

ö.-dügi 238b/9

ö.-en 235b/8, 237b/5

ö.-enüñ 229b/7, 237a/8

ö.-icek 236b/11, 237a/1

ö.-medin 203a/3

ö.-mez 181b/7

ö.-miş 237a/10

ö.-se 229b/8, 229b/10, 236b/13, 237a/2

ö.-ürise 197a/8

ö.-ürse 197a/4, 201b/8

[=35]

ölçi (ölç-i → <CC. ölç- GRøNBECH 1942: § 34; ölç-e GRøNBECH 1942: § 34; <ME. ölç-(ü)ş- POPPE 1938: § 122-1) ölçü, mizan.

ö.+yle 209b/5

[=1]

öldürmek (<öl-dür-mek → <ET. öl-tür- ~ öl-dür- EDPT. 133b) öldürme.

ö.+(bit) 224a/10

[=1]

ölmeklik (<öl-mek+lik → <ET. öl- EDPT. 125b) ölme durumu.

ö. 181b/8

[=1]

ölü (<öl-ü → <ET. öl-(ü)g EDPT. 142a) ölü, ölen kimse.

ö. 181b/4, 203a/3, 229b/1

ö.+si, 229b/7

ö.+den 229b/4, 229b/6

ö.+ye 229b/6

[=7]

ölüm (<öl-(ü)m → <Uyg T. öl-(ü)m EDPT. 146a; <ET. öl- EDPT. 125b) ölme durumu..

ö. 181b/7, 206a/2, 229b/13

ö.+den 181b/4

[=4]

′Ömer (Ar.) Hz. Ömer, İslam'ın ikinci halifesi.

′ö. 245b/2

′ö.+(raziya'llāhu ′anhu) 189a/7

[=2]

′ömr (Ar.) yaşam, hayat.

′ö.+i 231a/13, 245a/8

′ö.+i(′ömr giç-) 245a/8

′ö.+i(′ömri ol-) 226a/3

′ö.+ini 199a/8

[=5]

öñ (<ET. [1]öñ EDPT. 167b) ileri, ön.

ö.+(öñ ṣoñ) 224b/7

ö.+ince 202b/13

ö.+ine 187b/6

ö.+ine(düş-) 187b/7

[=4]

öñdin (<öñ+din → <ET. öñ+dün EDPT. 178a) önceki, evvel.

ö.+(andan öñdin) 204a/12

[=1]

öp- (<DLT öp- CTD. III, 48; → <Uyg T. öp-(ü)ş- EDPT. 16b) öpmek.

ö.-erdi 212a/7

ö.-se 195b/7

[=2]

ört- (<ör-t- → <Uyg T. ört- EDPT. 202b → <DLT. ör- CTD. III, 48) örtmek, kapamak.

ö.-miş 186b/10

[=1]

örtmek (<ör-t-mek → <Uyg T. ört- EDPT. 202b →<DLT. ör- CTD. III, 48) örtme, kapama.

ö.+(baş) 237a/11

[=1]

örü (<Uyg. T. ör-ü EDPT. 197b →<Uyg. T. ör- EDPT. 195a) yukarı, dik.

örü ḳal- dik duruma gelmek, yukarıda kalmak.

ö.-ü(ḳal-) 182a/4

ḳuyruġı örü akrep, kuyruğu dik olan böcek.

ö.+ler(ḳuyruġı örü) 184b/10

[=2]

´öşir (Ar. ´öşr) ondalık, onda bir olarak alınan zekat. → ´öşür

´ö.+(virse) 230a/12

[=1]

´öşür (Ar. ´öşr) ondalık, onda bir olarak alınan zekat. → ´öşir

´ö.+(vir-) 230a/13

[=1]

öte (<öt-e → <Uyg T. [1]öt- EDPT. 39a) konuşanın temel olarak aldığı bir şeyden daha uzak olan yer veya şey.

ö. 235b/3

ö.+(git-) 231a/5

[=2]

ötürü (<Uyg. T. ötür-ü EDPT. 64b) bir şeyden dolayı, -den dolayı.

ö. 189b/10, 191a/1, 195a/11, 231b/11, 232a/4, 232a/5, 232a/6

ö.+(mu´az̲z̲ablıḳ sıfatından) 183a/4

[=8]

öyle I (<ol+ile → <ET. ayla: EDPT. 272a) onun gibi öyle

→ eyle

ö.+(olıcaḳ) 230a/7, 232a/7

[=2]

öyle II (<öd+le → <ET. öd EDPT. 35a) gün ortası, öğle.

ö. (olıcaḳ) 222b/13

ö.+(öyle namāzı) 222b/13

ö.+(öyle vaḳti) 223a/3

ö.+'i 223a/3

ö.+den 224b/5

ö.+ye 210b/3, 210b/5

[=7]

öz (<ET. ö:z EDPT. 278a) iç, nefis, derun.

ö.+i(göyün-) 192b/5, 192b/8

[=2]

özge (<Uyg T. özge EDPT. 285b) başka.

ö. 189a/4, 238b/7

[=2]

ʹözür (<Ar. ʹözr) bir kusurun hoş görülmesini gerektiren sebep.

ʹö.+siz 200b/3

ʹö.+süz 197b/10, 199a/1, 199a/8, 199a/9, 199a/12, 199b/2, 199b/10, 199b/12, 200a/6

[=10]

ʹözürsüz (<Ar. ʹözr + T. +süz) bir kusurun hoş görülmesini gerektiren sebep.

ʹö. 200a/11

[=1]

P

pāre (Far.) parça, kısım.

p.+(pāre pāre eyle-) 192a/5, 192a/5

p.+(pāre pāre ḳıl) 192a/13, 192a/13

p.+(pāre pāre ol-) 208b/1, 208b/1

[=6]

pādişāh (<Far. pād + Far. şāh) Tanrı, padişahlar padişahı.

p. 203b/5, 210a/4

p.+ı 189a/9, 203b/8

p.+lar 189a/9, 189a/10, 203b/8

p.+larınuñ 202a/6

p.+uñuzvan 206a/5

[=9]

panbūḳ (<Far.) pamuk.

p. 234b/3

[=1]

perde (Far.) örtü, görünmeye mani olan şey.

p. 205b/9

p.+ler 243a/8

p.+yi 188b/9

[=3]

perī (Far.) doğaüstü güçleri olduğuna inanılan, hayal ürünü varlık.

p.+den 219a/4

[=1]

pervāz (Far.) uçuş, uçma.

p.+(pervāz ur-) 181b/12

[=1]

peşīmān (Far.) yaptığı bir işin veya davranışın olumsuz sonucunu görerek üzülme.

p.+(olmaḳ) 215a/1

[=1]

peyġāmbar (Far.) peygamber, nebi.

p. 219a/2, 240a/8, 240b/10, 241a/1, 242b/12

p.+(ʿaleyhi's+selām) 198b/13, 199b/10, 243a/1, 243b/4

p.+(ḫıżır) 223a/6

p.+a 244a/9

p.+lar 185a/10, 214b/8, 240a/9, 244b/8

p.+sın 184a/6

p.+uñ 240b/12

[=17]

peyġāmbarlıḳ (<Far. peygambar + T. -lıḳ) peygamberlik.

p.+(peyġāmbarlıḳ vir-) 205a/11

[=1]

pişrev (<Far. pīş "öni ileri" + Far. -rev "giden") önden giden

p.+(pişrev+idin) 203a/10

[=1]

puḫte (Far.) pişmiş, kaynamış, olgun.

ḫām puḫte kıl- ham olanı olgunlaştırmak.

p.+(ḫām puḫte ḳıl-) 203a/6

[=1]

pūl (Far.) para, pul.

p.ı+ 211a/3

[=1]

R

Rabbānī (Ar.) Tanrı, Allah.

r.+yle 194a/2

[=1]

Rabbi'l-'ālemīn (Ar.) "âlemlerin Rabbi."

→ Rabb'ül-ālemīn

r.+(Resūla'llâhi) 210a/6

[=1]

Rabb'ül-'ālemīn (Ar.) "âlemlerin Rabbi."

→ rabbi'l-'ālemīn

r. 201a/11

[=1]

raġbet (Ar.) saygı, itibar.

r.+ler 204b/3

[=1]

raġbetsüz (<Ar. rağbet + T. +süz) isteksiz, gönülsüz.

r.+(idi) 203b/3

r.+dür 203a/7, 203b/11

[=2]

Raḥīm (Ar.) bağışlayan, Allah.

r. 191a/5

[=1]

Raḥmān (Ar.) bütün yaratıklara rızkını veren, Allah.

r.+(Raḥmān cemāli) 181b/9

[=1]

raḥmet (Ar.) acımak, esirgemek.

r. 183a/7, 204a/4

r.+(bul-) 213b/8

r.+(iste-) 215a/7

r.+(ḳıl-) 190b/9, 215a/10

r.+(ḳılma-) 199b/8

r.+i 214a/10, 245b/5

r.+lü 184a/6

r.+üm 215a/13, 215b/3

[=12]

raḥmeti'llāhi ta'ālā (Ar.) "Allahü Teala'nın rahmeti.".

r.+(ilā) 212a/9

[=1]

raḥmetu'llāhi 'aleyhi (Ar.) "Allah'ın rahmeti onların üzerine olsun.".

r. 186a/8

r.+(Bāyezīd- i Besṭāmī) 213b/11

r.+(Şeyh Ebū Bekir Şiblī) 190b/11

r.+(Veyse'l Ḳarāni) 188a/11

r.+(Yaḥyā bin Mu'āẕ er-rāzī) 191b/3

r.+(Ẕe'n-nūn- ı mıṣrī) 180b/12

[=6]

raḥmetu'llāhi 'aleyhi's selam "Allah'ın selamı ve rahmeti onun üzerine olsun.".

r.+(Ebū Ḥanīfe) 212b/12

[=1]

raḫt (Ar.) yol levazımı.

r.+ların 181b/8

[=1]

Ramażān (Ar.) kutsal ayların sonuncusu, oruç tutulan ay.

r. 194a/12, 194b/7, 195a/2, 195a/6

r.+(gel-) 197a/12

r.+(isleri) 202a/13

r.+(ayı) 194a/9, 194b/9, 198a/4, 198a/6, 198a/7, 198a/8

r.+(güni) 199a/1, 200a/11

r.+(orucu) 198b/9

r.+dan 197a/11

r.+ı 195a/1

[=17]

rāst (Far.) doğru, düzgün.

r.+(gel-) 231b/5

[=1]

rażiya'llāhu 'anhu (Ar.) "Allah ondan razı olsun.".

r.+('Āli) 208b/13

r.+('Ömer) 189a/7

r.+(Ṣuheyb) 214b/1

[=3]

rāz-daş (<Far. rāz + T. -daş) sırdaş.

r.+ı 209a/1

r.+um 209a/2

[=2]

red (<Ar. redd) geri verme.

r.+(redd eyle-) 244a/7

[=1]

redem (<Ar. redm) set, bent.

r. 220a/7

[=1]

renc (Far.) sıkıntı, eziyet.

r.+lerden 219a/5

[=1]

renclü (<Far. renc + T. +lü) sıkıntılı, eziyetli.

r. 207a/4

[=1]

resm (Ar.) tarz, üslup.

r.+e(bu) 225b/8

r.+e(şol) 222a/9

[=2]

Resūl (Ar.) Hz. Muhammed, İslam Peygamberi, Allah'ın elçisi.

→Muḥammed, Muṣṭafā, Resūla'llāhi, Resūlu'llāh, Resūlu'llāhi

r. 200b/7, 208a/9, 210a/11, 214b/5, 244a/10, 245b/4

r.+(ʿaleyhi's-selām) 186b/5, 198b/10, 200a/4, 200b/12, 207a/10, 207b/7, 208b/12, 210a/7, 214a/12, 217b/4, 245b/3

r.+(idügin) 241a/1

r.+(ḥażreti) 183b/11

r.+üñ 209a/1

[=20]

Resūla'llahi (Ar.) Hz. Muhammed, İslam peygamberi, Allah'ın elçisi.

→Muḥammed, Muṣṭafā, Resūl, Resūlu'llāh, Resūlu'llāhi

r. 210a/9, 214b/2

r.+(Muḥammed) 236a/8, 236a/12

r.+(rabbi'l ʿālemin) 210a/5

[=5]

Resūllik (<Ar. resul + T. +lik) Hz. Muhammed'in Allah'ın elçisi olma durumu.

r.+in(Ḥaḳḳ) 240b/13

[=1]

Resūlu'llāh (Ar.) Hz. Muhammed, İslam Peygamberi, Allah'ın elçisi.

→Muḥammed, Muṣṭafā, Resūl, Resūla'llāhi, Resūlu'llāhi

r.(Muḥammed) 207b/5

[=1]

Resūlu'llāhi (Ar.) Hz. Muhammed, İslam Peygamberi, Allah'ın elçisi.

→Muḥammed, Muṣṭafā, Resūl, Resūla'llāhi, Resūlu'llāh

r. 208a/8

r.+(Muḥammed) 236a/9

[=2]

revā (Far.) uygun, yerinde.

r. 228a/10

r.+(degül) 194b/9, 196b/1, 216b/9, 226b/5, 226b/11, 227a/4, 227b/1, 228a/1, 228a/11, 236b/7

r.+(gör-) 204a/4, 246a/8

r.+(görme-) 240b/4

r.+mı? 226b/1, 226b/8

r.+(ol-) 227b/12

r.+(olma-) 228a/7, 228b/1

r.+dur 194a/11, 194a/13, 194b/6, 194b/8, 196a/11, 196a/12, 196a/13, 197a/3, 197b/3, 198a/3, 216b/7, 219b/13, 220a/2, 226b/6, 227a/8, 227a/12, 227b/8, 227b/10, 227b/13, 229a/1, 230a/8, 236a/4, 236b/9, 237a/13, 237b/7, 238b/12

[=45]

revān (Far.) yürüyen, giden.

r.+(ol-) 225b/3

[=1]

reyḥān (Ar.) bot. fesleğen.

r. 185b/1

r.+(gül ü reyhan) 184a/5, 185a/7

[=3]

rezzāklıḳ (<Ar. rezzāḳ + T. +lıḳ) Allah'ın bütün mahlukların rızkını vermesi durumu.

r.+ı(rezzāklığı) 183a/3

[=1]

rıḥlet (Ar.) bu dünyadan göç etme, ölme.

r.+(eyle-) 212a/9

[=1]

rıżā (Ar.) isteme, razı olma.

r. 193a/4

r.+ñı 199a/6

[=2]

rıżālıḳ (<Ar. rıżā + T. +lıḳ) isteme razı olma durumu.,

r.+ın(rızalığın) 243b/12

[=1]

rızḳ (Ar.) Allah'ın herkese bahşettiği nimet, yiyecek.

r.+um 191b/11

[=1]

Rıżvān (Ar. ö.i.) cennetin kapıcısı olan büyük melek.

r. 187b/9

r.+a 187b/8

[=2]

rıżvānu'llāhi ʿaleyhim ecmaʿīn (Ar.) "Allah onların hepsinden razı olsun.".

r.+ 245b/2

[=1]

ribāṭ (Ar.) sınır boylarında ve stratejik noktalarda askerîamaçlı yapılara verilen ad.

r.+dın 220a/7

[=1]

rikāb (Ar.) üzengi.

r.+ınca 225b/11

[=1]

rikʿat (<Ar. rekʿat) namazda bir kıyam, bir rüku ve iki sücuddan ibaret olan hareket.

r. 210b/1, 213b/9, 215a/6, 217a/3, 219a/13, 221b/6

r.+in 228b/2, 228b/4

r.+te 217a/3, 217a/5

[=10]

risālet (Ar.) peygamberlik.

r.+üñ 207b/6

[=1]

rivāyet (Ar.) bir haber, söz ya da olayın hikayesi.

r. 232a/8

[=1]

riyāżet (Ar.) nefsi kırma, dünya nimetlerinden sakınma.

r.+in 203b/2

[=1]

rūşen (Far.) aydın, parlak.

r. 188b/10

[=1]

rūzī (Far.) nasip, kısmet.

r.+(ḳıl-) 204b/7, 215b/9

[=2]

rükn (Ar.) köşe, direk.

Yemen rükni Kabe'nin güney köşesi.

r.+ine (Yemen) 221a/9

rükn- i ʿIrāḳ Kabe'nin kuzey köşesi.

r.(ʿIrāḳ) 221a/2

rükn- i Şāmī Kabe'nin batı köşesi

r.ye+(Şāmī) 221a/6

[=3]

rükūʿ (Ar.) namazda kıraattan sonra eğilerek baş ile sırta düz bir vaziyet verme, öne doğru eğilme.

r. 228a/1, 228a/3

r.+(rükuʿ+eyle) 227b/13, 228a/3

[=4]

S/Ṣ/Ş

ṣāʿ (Ar.) bin dirhemlik bir tahıl ölçeği.

ṣ. 196a/9, 197a/7

ṣ.+(bir) 196a/8, 196a/8, 196a/8, 197a/6, 197b/8

ṣ.+(buçuḳ) 196a/7, 197a/6, 197b/7, 197b/7

[=11]

saʿādet (Ar.) mutluluk.

s. 240a/2

s.+dür 240a/4

[=2]

sā´at (Ar.) vakit, zaman.

s. 227a/8, 238b/9

şolọk sā´at tam o anda, o esnada.

s.+(şolok sā´at) 181a/10

[=3]

s̱ābit (Ar.) anlaşılmış, kesinleşmiş, ispat edilmiş.

s̱.+(ol-) 194b/10

s̱.+(olma-) 241b/7

[=2]

s̱ābit-ḳadem (<Ar. s̱ābit- + Ar. ḳadem) değişmez, devamlı.

s̱.+(s̱ābit ḳadem ol-) 194a/1

[=1]

ṣābūn (Ar.) sabun.

s.+ıla 231a/2, 231a/4, 231a/8

[=3]

saç (<ET. saç EDPT. 974a) saç

s.+ı 187a/12

s.+ın 187b/6, 219b/11

[=3]

saç- (<ET. saç- EDPT. 794b) saçmak, bir şeyi ortalığa dağıtmak.

s.-alum 203b/7, 203b/8

s.-ayın 203b/6

s.-dılar(saçu) 187b/10

[=4]

saçu (<saç-u → <Uyg T. saç-(ı)ġ EDPT. 796a) kimi düğün ve şenliklerde ortaya saçılması âdet olan maden para, inci, şeker, hububat gibi şeyler.

s.+lar(saç-) 187b/10

[=1]

ṣadaḳa (Ar.) Yardım amacıyla karşılıksız verilen şey, sadaka.

ṣ. 205b/12, 215a/8

ṣ.+(ol-) 234b/6

ṣ.+(vir-) 188b/7, 188b/11, 208a/7

ṣ.+nuñ 190b/1

ṣ.+sı 200a/1, 216a/11

[=9]

Ṣafā (Ar. y.i.) Mekke'de Mescid-i Haram içerisinde yer alan küçük tepe.

ṣ.+da 222a/8

ṣ.+dan 222a/4, 224a/13

ṣ.+ya 221b/10

ṣ.+yı 243a/13

[=5]

ṣāfī (Ar.) bir şeyle karışık olmayan, katkısız.

ṣ. 184b/9

ṣ. 206a/4

[=2]

ṣaġ (<Uyg. T. [1]ṣaġ EDPT. 803a) yaşayan, hayatta olan.

ṣ.+(bul-) 217b/4

ṣ.+(ol-) 217b/3

ṣ.+lara 194a/10

[=3]

ṣaġ (<ME. ṣaġ POPPE 1938: § 122-3) sağ (yan, taraf).

ṣ. 183b/12

ṣ.+ına 181a/12

ṣ.+ından 220b/6, 221a/1

[=4]

ṣaġal- (<ṣaġ+a-l- →<ME. ṣaġ+a-l-t- POPPE 1938: § 91-8; <Uyg T. ṣaġ EDPT. 803a) iyileşmek, düzelmek, sağlığına kavuşmak.

ṣ.-dı 197a/10

ṣ.-ıcak 194a/11

[=2]

ṣağlıḳ (<saġ+lıḳ → <Uyg. T. [1]ṣaġ EDPT. 803a) vücut esenliği, esenlik, hasta olmama.

ṣ. 185a/4, 245a/6

ṣ.+(vir-) 194b/2, 197a/1

ṣ. +ıla(ṣağlıġ-ıla) 245a/8

ṣ.+ın(ṣağlıġın) 245a/1

ṣ.+ıñuz(ṣağlıġuñuz) 245a/7

[=7]

ṣaḥābe (Ar.) Hz. Muhammet'in söylediklerini ve yaptıklarını, göz tanıklığına dayanarak anlatan kişi.

ṣ.+ler 204a/8, 207a/13, 207b/5, 242b/12, 244b/9

ṣ.+lere 214a/13

ṣ.+lerine 207a/11

ṣ.+lerüm 200a/13, 207b/1

[=9]

saḳız (<Uyg. T. saġız ~saḳız EDPT. 817b; Talat Tekin Makaleler)

s.+(çeyne) 196b/8

[=1]

sākin (Ar.) duran, hareketsiz olan.

s.+(ol-) 191a/11

[=1]

ṣaḳla- (<Uyg T. ṣaḳ+la- EDPT. 810a) saklamak, korumak, muhafaza etmek.

ṣ.-ya 246a/4

[=1]

ṣaklamaḳ (<ṣaḳ+la-maḳ → <Uyg T. ṣaḳ+la- EDPT. 810a) saklama, koruma, muhafaza etme durumu.

ṣ. 220a/2

[=1]

ṣalā' (Ar.) çağırı, davet.

ṣ.+dur 202b/5

[=1]

ṣāliḥ (Ar.) dinin buyurduğu şeylere uygun davranan.

ṣ. 195a/5

ṣ.+(ol-) 195a/8, 195a/10

[=3]

ṣan- (<Uyg. T. sa-n- EDPT. 833a) düşünmek, sanmak.

ṣ.-asın 187b/12, 206b/9, 226b/3, 228a/6

ṣ.-dı 228a/8

ṣ.-dılar 182a/3, 211a/12

ṣ.-duġı-yla 228a/12

ṣ.-sa 198a/9

ṣ.-sın 198a/12

ṣ.-up 198a/10

ṣ.-urdı 237a/9

[=12]

saña zm. sana. → sen

sar-(<ME. sar- POPPE 1938: § 94-3; <DLT saru- CTD. III, 155; EDPT. 844b) sarmak, dolamak.

→ ṣar

s.-dı(ayaḳların) 181a/11

[=1]

ṣar-(<ME. sar- POPPE 1938: § 94-3; <DLT saru- CTD. III, 155; EDPT. 844b) sarmak, dolamak.

→ sar-

ṣ.-dı(kefen) 212a/11

[=1]

sarāy (<Far serāy) saray.

s.+a 184b/13

s.+ı 202a/7

s.+ında 242a/13

[=3]

ṣarp (<Uyg T. ṣarp EDPT. 845a) güç, zor.

ṣ. 192a/2

ṣ.+dur 233a/9

[=2]

ṣaru (<ET. sarıġ EDPT. 848a) sarı.

ṣ. 186b/10, 199b/5

[=2]

ṣaruşın (<ṣaru + şın <ET. ṣarıġ EDPT. 848a) sarışın,

ṣ. 206b/13

[=1]

ṣat- (<Uyg T. sat- EDPT. 798b) mec. kendinde olmayan bir şeyi var gibi göstermek, taslamak.

ṣ.-arsın 214a/2

[=1]

ṣatu (<ṣat-u → <Uyg T. ṣat-(ı)ġ EDPT. 798b) ticaret, alışveriş.

ṣatu-bāzār eyle- alışveriş yapmak.

ṣ.+(ṣatu-bāzār eyle-) 241a/13

[=1]

ṣatun (<sat-un → <Uyg. T ṣat-ġın EDPT. 800a) satın.

ṣatun al- Bir nesneyi belirlenen fiyatını ödeyerek kendine mal etme.

s.+(ṣatun al-) 204a/10, 230b/13, 236b/6, 238a/9

[=4]

ṣattur- (<DLT ṣat-tur- CTD. III, 156; EDPT. 802b; → (<Uyg T. ṣat- EDPT. 798b) sattırmak.

ṣ.-dum 205a/8

şav- (<sav- → <DLT saw-ur- CTD. III, 157 <şav- EDPT. 788b) geçiştirmek, defetmek.

ş.-gıl 191a/11

[=1]

say- (<sa-y- → <ET. *sa- EDPT. 781a) saymak, farzetmek.

s.-a 245b/13

[=1]

şayru (<şayrı ~ sayru TS 194b) hasta.

ş. 194a/11, 196a/3, 197a/4

ş.+(ol-) 194a/10, 196b/12, 212a/8, 241b/7

ş.+(olma-) 216a/7

[=8]

şayrulıḳ (<sayru+lıḳ → <şayrılıḳ ~ şayrulıḳ TS 194a) hastalık.

ş. 181b/8

ş.+(görme-) 185a/3

ş.+ı 196b/13

ş.+ında(şayrulığında) 197a/9

[=4]

sebeb (Ar.) Bir şeyin olmasına veya belli bir hâlde bulunmasına yol açan şey.

s.+île 241b/11, 241b/10

[=2]

secde (Ar.) Genellikle namaz kılarken alnı, el ayalarını, dizleri ve ayak parmaklarını yere getirerek alınan durum.

s. 228a/4

s.+(eyle-) 228a/1, 229a/6

s.+(ḳıl-) 229a/5

s.+si(Ḳur'ān) 228a/5

s.+si(sehvi) 228a/6

s.+ye(var) 191b/4, 208b/11

[=8]

seç- (Uyg. T. seç- EDPT. 794b) seçmek, ayırmak.

s.-en 241a/10

[=1]

sefer (Ar.) yolculuk.

s.+(eyle-) 203a/8

s.+de 197a/7, 229a/8, 229b/2

s.+de(ol) 194a/11, 198a/2

s.+deki 197a/1

s.+deyiken 197a/9

s.+in(eyle-) 219a/10

s.+inde 217b/3

s.+lerde 219a/2

[=11]

segirt- (<DLT seg-ir-t- CTD. III, 158) koşturmak.

s.-i(segirdi segirdi) 215b/3, 215b/4

[=2]

sehel (<Far. sehl) kolay.

s.+(dutma-) 220a/3

[=1]

sehvī (<Ar. sehv + Ar –ī) yanlış olan, kusurlu.

sehvī secdesi bir namazın kusurlu kılınması halinde bu kusuru düzeltmek maksadı ile, namazın sonunda yapılan secde.

s.+(sehvī secdesi) 228a/5

[=1]

selām (Ar.) esenleme, selam.

s.+(ḳıl-) 184a/5, 189b/9

s.+(vir-) 182b/1, 185b/1, 188a/13, 188b/1, 217a/6

s.+(virme-) 200a/13

s.+ını 210a/3

s.+um 188b/8

[=10]

sen (<ET. sen EDPT. 831b) zm. sen

s. 180b/1, 185a/11, 189b/11, 190b/4, 190b/6, 191a/4, 191a/10, 205a/4, 205b/10, 206a/6, 210a/1, 211a/9, 214a/4, 214a/8, 214b/7, 233b/12, 234a/4, 239a/4, 239b/1

s.+sin 183a/12, 209a/3

saña (<sen+ge → <ET. saña EDPT. 831b) 182b/3, 183b/4, 183b/6, 185b/5, 185b/6, 185b/8, 190b/9, 205a/13, 205b/1, 205b/2, 214a/9, 233b/11, 234a/1, 235a/2

sende (<sen+de → <ET. sen+de EDPT. 831b) 189b/12

s.+ġı 234b/13

senden (sen+den →<ET. sen+din EDPT. 831b) 200b/4, 214a/7

seni (<sen+i → <ET. sen+ni EDPT. 831b) 180b/1, 182b/12, 209a/5, 213b/12

senüñ (<sen+üñ →<ET. sen+iñ EDPT. 831b) 180b/6, 185b/6, 185b/11, 186a/12, 186a/12, 186b/1, 189b/12, 199a/3, 202a/4, 205a/5, 207b/6, 208b/7, 208b/11, 211a/7, 211b/11, 212a/2, 214b/2, 214b/12, 214b/13, 215a/2

s.+içün 188a/2

s.+ven 205b/10

[=65]

şenā (Ar.) övme, övüş.

ş.+lar 225b/9

ş.+sın 210a/3

[=2]

sende zm. sende → sen

senden zm. senden → sen

seni zm. seni → sen

senüñ zm. senin → sen

ser (Far.) baş, kafa.

s.+üme 194b/1

[=1]

ser-gerdān (<Far. ser + Far. gerdān) şaşkın.

s. 206b/10

[=1]

ser-gerdānlik (<Far. ser + Far gerdān + T. +lik) şaşkınlık.

s.+de 187b/13

[=1]

ser-māye (<Far. ser + Far. māye) anamal (metinde kitap kastedilmektedir.)

s.+'e 226a/6

[=1]

sev- (<Uyg. T. sew- EDPT. 784b; <Orh. T. seb- TEKİN 2000: 252) sevmek.

s. 183a/2, 183a/3

s.-dügi 212b/2

s.-dügüñ 214a/5

s.-dükleri 205b/13

s.-düklerinde 189a/12

s.-e 244b/10

s.-er 244a/9, 244a/11

s.-er ise 244a/10

s.-erin 209a/5

s.-erler 189a/10, 191b/9

s.-erseñ 183b/1, 183b/12

s.-erven 191b/9

s.-mezler 189a/11, 189a/11

[=18]

şevāb (Ar.) Allah tarafından mükafatlandırılan davranış.

s.+(bulma-) 209b/12

s.+dan 214b/4

s.+ı 194a/3, 215a/4, 215b/12, 224a/8

s.+ın 190b/1, 213b/13, 214a/13

s.+ın(al-) 190a/13, 190a/13, 190b/1

[=12]

sevgü (sev-gü → <Uyg. T. sew-(i)g EDPT. 787b) sevgi.

s.+m 189b/2

s.+si 189b/1

s.+sin 193b/11

s.+sinden 190a/1

[=4]

sevgülü (sev-g+lü → <Uyg. T. sew-(i)g+lig EDPT. 788a) sevgili.

s.+dür 201b/10

s.+midür 244a/13

[=2]

sevin- (Uyg. T. sew-(i)n- "tu rejoice, be joyful" EDPT. 790b) sevinmek.

s.-düm 213b/9

s.-ü 212a/3

[=2]

sevme- (<sev-me- → <Uyg. T. sew- EDPT. 784b; <Orh. T. seb- TEKİN 2000: 252) sevmemek.

s.-dükleri 240a/12

[=1]

sevmek (<sev-mek → <Uyg. T. sew- EDPT. 784b; <Orh. T. seb- TEKİN 2000: 252) sevme.

s.+(gerek) 183a/6

[=1]

Seyyid (Ar.) Efendi, sahip. (Allah).

s. (Seyyid ü Mevlāī) 213a/12

[=1]

ṣı-(Uyg. T. ṣı- EDPT. 782a) I.bozmak.

ṣ.-sa(oruç) 197b/9

ṣ.-yanuñ(and ṣı) 227a/10

[=2]

II. yenmek.

ṣ.-yup 218b/1

[=1]

ṣıdḳ (Ar.) içten bağlılık.

s.+ıla 208a/10

s.+ları 240a/13

[=2]

ṣıfāt (Ar.) nitelikler,özellikler, vasıflar.

ṣ.+a 183a/1, 183b/2, 183b/3

ṣ.+ı 183b/4, 193a/8, 193a/8, 193a/13

ṣ.+ıdur 242a/11

ṣ.+ından(mu´azzablıḳ ṣıfātından ötürü) 183a/4

ṣ.+umdur 189b/3

ṣ.+uñ 193a/11

[=11]

ṣıġır (<DLT ṣıġır CTD. III, 161) sığır; büyükbaş hayvan.

ṣ. 209b/1

[=1]

ṣıġma- (<ṣıġ-ma- → <Uyg T. sıġ- EDPT. 804b) sığmamak.

ṣ.-yası 210b/5

[=1]

ṣıḥḥa (Ar. ṣıḥḥat) sağlık, esenlik.

ṣ. 210a/4

[=1]

sıma- (<sı-ma- → < Uyg. T. sı- EDPT. 782a) bozmak.

→ ṣıma-

s.-sa gerek 242a/8

[=2]

ṣıma- (<ṣı-ma- → < Uyg. T. ṣı- EDPT. 782a) bozmak.

→ sıma-

ṣ.-sa 197b/10

[=1]

sın- (<Uyg. T. sı-n- EDPT. 833b) I. kırılmak, parçalanmak.

→ ṣın-

ṣ.-dı-idi(gemi) 209b/6

[=1]

II. bozulmak.

ṣ.-ınca 230a/7

ṣ.-maz(oruç) 195b/9, 196b/6

ṣ.-ur(orucı) 196b/2

ṣ.-ur(oruç) 195b/12, 196a/1, 196b/5, 232b/2

ṣ.-ur(ṭonı sın-) 230a/6

[=9]

ṣın- (<Uyg. T. sı-n- EDPT. 833b) bozulmak. → sın-

ṣ.-dı(and) 227a/5

ṣ.-dı(oruç) 198a/13

ṣ-maz(oruç) 232b/3

ṣ.-ur(oruç) 198a/13, 198b/2, 232b/5

[=6]

ṣına- (<Uyg T. ṣına- EDPT. 835a) sınamak, denemek.

ṣ.-yu 180b/4

[=1]

ṣınan- (<ṣına-n- → <DLT ṣına-l- CTD. III, 162; <Uyg T ṣına- EDPT. 835a) sınanmak, denenmek.

ṣ.-mışdur 219a/6

[=1]

sıñar(ı) (<ET. sıñar EDPT. 841a) emsal, benzeri, arkadaş.

s.+ları 215b/1

[=1]

ṣınmaḳ (<ṣı-n-maḳ → <Uyg. T. sı-n- EDPT. 833b) bozma.

ṣ.+ın(Tañrı buyruġın) 201a/1

[=1]

Ṣırāṭ (Ar.) Sırat köprüsü, cennete gitmek için cehennemin üzerine kurulacak çok dar ve güç geçilir köprü.

ṣ.+a 239b/8

ṣ.+ı 187b/7

ṣ.+uñ 186a/2

[=3]

Sidretü'l Müntehā (Ar. ö.i.) arşın sağ yanında olan ve ötesine hiçbir mahlukun geçemediği ağaçtır.

s. 205b/4

[=1]

silaḥ (<Ar. silāḥ) silah.

s.+lar 192a/10

[=1]

sin (<Uyg. T. ^{2}sın EDPT. 832a) mezar.

s. 186b/3

s.+i 186b/10, 188b/6

s.+inden 186b/9, 187a/1

[=5]

siñek (<Uyg. T. siñ+ek EDPT. 838b; <DLT siñ CTD. III, 162) sinek.

s.+(gir-) 195b/7

[=1]

sinle (<sin+le → <Uyg. T. ^{2}sın EDPT. 832a) mezar.

s.+ye 214b/12

[=1]

siz (<ET. siz EDPT. 860a) zm. siz.

s. 207b/12, 208a/2

s.+den 189b/9

s.+e 210a/4

s.+i 245a/6

s.+ler 200a/5, 207b/9

s.+üñ 184a/10, 184a/11, 184a/12, 184b/1, 184b/3, 204a/11, 206a/5

[=14]

siz- (<ET. sė:z- EDPT. 860b) sezmek, hissetmek.

s.-erdüm 246a/6

[=1]

ṣoḥbet (Ar.) söyleşi, sohbet.

ṣ.+i 203a/11

ṣ.+inde 203a/13

ṣ.+lerinden(eyü) 185b/12

[=3]

ṣol (<Uyg. T. ṣo:l EDPT. 824a) sol, sağ karşıtı.

ṣ. 183b/13

ṣ.+ına 181a/12

[=2]

ṣoñ (<Uyg. T. ṣoñ EDPT. 823b) I. ilk karşıtı, son.

ṣ. 207a/11, 216a/5

ṣ.+ında 198b/12, 226a/8

ṣ.+(ön ṣoñ) 224b/7

[=5]

II.zf. sonra, daha ileriki bir zamanda.

ṣ.+(andan) 181a/4

[=1]

III. arta kalan, miras.

ṣ.+ın 239a/8

[=1]

ṣoñra (<ME. .ṣoñ+ra POPPE 1938: § 73-2; < Uyg. T. ṣoñ EDPT. 823b) sonra, daha ileriki bir zamanda.

ṣ. 181b/4, 187a/7, 198b/8, 205a/4, 205a/10, 209a/8, 209a/9, 209a/10, 209b/2, 209b/3, 209b/7, 212b/4, 2141b/11, 215a/3, 216b/1, 219b/12, 222b/8, 224a/9, 225a/11, 227a/2, 227a/12, 227b/1, 228a/9, 228a/10, 231a/11, 231b/3, 235b/2, 237a/2, 238a/11, 241a/1, 242a/5

ṣ.+(andan) 198a/11, 207a/6, 231a/6, 236b/12

[=35]

ṣor- (<ET. ^{2}ṣo:r- EDPT. 843b) sormak.

ṣ.-acak 226a/7

ṣ.-am 190b/2

ṣ.-ar 212a/13

ṣ.-dılar 244a/9

ṣ.-sa(gerek) 242b/11

ṣ.-up 226a/11

[=6]

ṣormaḳ (<ṣor-maḳ → <ET. ^{2}ṣo:r- EDPT. 843b) sorma.

ṣ. 215b/10

ṣ.+ gerek 215b/13

ṣ.+ıla 241b/5

[=3]

ṣovıt- (<Uyg. T. ṣoġı-t- EDPT. 806b) soğutmak.

s.-tı 185a/6

[=1]

ṣovuḳ (<Uyg. T. ṣoġı-ḳ EDPT. 806b) soğuk.

s. 243a/12

[=1]

söyle- (<Uyg. T. sö:z+le- EDPT. 863a) düşündüğünü veya bildiğini sözle anlatmak, söylemek.

s.-gil 207b/7

s.-r 207a/5

s.-r(küfür) 191b/13

s.-rler(yalan) 244b/8, 244b/9

s.-rsin(küfür) 192a/1

s.-sün 245b/1

s.-yen(küfür) 192a/5

s.-yesün 245a/13

[=9]

söylen- (<DLT sö:z+le-n- CTD. III, 167; <Uyg. T. sö:z+le- EDPT. 863a) söyleme işi yapılmak.

s.-ür 240a/9, 249a/10, 249a/10

[=3]

söyün- (<söy-(ü)n- → <Uyg. T. sön- EDPT. 834a) sönmek, parlaklığını yitirmek.

s.-sün 184b/2

[=1]

söyündür- (<söy-(ü)n-dür- → <Uyg. T. sön- EDPT. 834a) söndürmek, parlaklığını yitirtmek.

s.-düñ 186a/7

[=1]

söz (<ET. sö: z EDPT. 860b) söz.

s. 181a/3, 192a/4, 192b/12, 192b/12

s.+(herze) 190a/4

s.+de 193b/1, 193b/5

s.+den 193b/8

s.+i 192a/2, 214b/7

s.+ler 192b/11

s.+lerde 183b/9, 210b/11

s.+lerden(herze) 191b/8

s.+leri 192b/9, 209b/4

s.+ümüze 183b/10

[=17]

şu (<Uyg. T. su:w EDPT. 781a; <Orh. T. sub TEKİN 2000: 252) su.

ṣ. 184a/12, 200b/4, 227a/3, 227a/8, 228b/10, 228b/11, 229a/9, 229a/11, 229b/3, 229b/5

ṣ.+(iç-) 224b/12, 233b/2, 233b/3, 233b/5

ṣ.+(ṣun-) 200b/3

ṣ.+(vir-) 227a/3, 233b/1

ṣ.+da 243a/12

ṣ.+dur 203a/8

s.+ya 184b/6, 219b/13, 229a/12, 229b/3

ṣ.+yı 184b/7, 184a/10, 191a/10, 199b/5, 214b/12, 226b/11, 227a/4, 227a/11, 227b/1

ṣ.+yın 199b/4

ṣ.+yına 203a/7

[=34]

su'āl (Ar.) I. soru.

s.+(eyle-) 184a/7

[=1]

II. istenilen şey, istek

s. 180b/11

s.+(degül) 180b/10

[=2]

ṣubḥ (Ar.) sabah.

ṣ. 194a/6

[=1]

ṣucuḳ (<su+cuḳ → <Uyg. T. su:w EDPT. 781a; <Orh. T. sub TEKİN 2000: 252) az miktarda su.

ṣ.+da 233b/7

[=1]

Ṣuheyb (Ar. ö.i.) Hz. Muhammed'i görmüş ve sohbette bulunmuş olan müminlerden birisidir.

ṣ.+(rażiya'llāhu+'anhu) 214b/1, 214b/5

[=2]

sulṭān (Ar.) han, hakan, padişah.

s. 242a/13

s.+ı 213b/10

[=2]

sulṭānlıḳ (<Ar. sulṭān + T. +lıḳ) han, hakan, padişah olma durumu.

s.+ın(sulṭānlıġın) 205a/6, 205a/10

[=2]

ṣun- (<Uyg T. ṣun- EDPT. 834a) sunmak, uzatmak, takdim etmek.

ṣ.-arısa(ṣu) 200b/3

[=1]

ṣūr (Ar.) müz. İsrafil adlı melek tarafından kıyamet gününde üfleneciğine inanılan boru.

ṣ. 208b/3

ṣ.+ı 208a/12, 208a/12

ṣ.+uñ 208a/13

ṣ.+uñdan 208b/7

[=5]

ṣūret (Ar.) görünüş, biçim, kılık.

s. 211a/2

s.+(vir-) 188a/4

[=2]

ṣusa- (<Uyg. T. suw+sa- EDPT. 793a; → <Uyg. T. su:w EDPT. 781a; <Orh. T. sub TEKİN 2000: 252) susamak.

s.-mış(kişi) 243a/12

s.-mış(ol-) 200b/2

s.-r+ıduñ 187b/4

[=3]

ṣusuzlıḳ (<suw+sız+lık → <Uyg T. suw+sız EDPT. 792b) susama durumu, susuzluk.

s. 187a/8

[=1]

süçi (<ET. süçi-g EDPT. 796b) tatlı içki, şarap.

s. 234a/6

[=1]

sücūd (Ar.) secdeye varma.

s.+(eylemek) 228a/6

[=1]

süd (<Uyg T. süt EDPT. 798b) süt, anne sütü.

s.+den(kesil-) 197b/4

s.+i(südi) 236b/8, 236b/10

[=3]

sünnet (Ar.) Hz. Muhammed'in Müslümanlarca uyulması gerekli sayılan davranışları ve herhangi bir konuda söylemiş olduğu söz.

s.+dür 210b/2, 221b/9

s.+i 241a/5

[=3]

sür- (<ET. sür-t- EDPT. 846b) sürmek, değdirmek.

s.-erdi(yüzine) 212a/7

[=1]

sürme (<sür-me → <ME. sürme POPPE 1938: 178-7) kirpik diplerine sürülen siyah boya, sürme.

s.+(çekdür-) 195b/6

[=1]

Ş

Şa'bān (Ar.) ay takviminin sekizinci ayı, üç ayların ikincisi.

ş.+(ayı) 194b/2, 194b/10, 194b/13

[=3]

şād (Far.) sevinçli.

ş.+(şād u kām) 207a/3

ş.+(şād ḳıl) 225b/9

[=2]

şaḳıla- (<şaḳ(ı) "yansıma ses" +la- → <DLT şaḳıla- CTD. III, 172) şaklamak.

ş.-duġı(yıldırım) 186a/5

[=1]

şarāb (Ar.) içki, şarap, mey.

şarāb- ı ṭahūr şer'an içilmesine izin verilen içecek.

ş.+(şarāb- ı ṭahūr) 186b/13, 187b/2, 190a/8

maḥv şarabı iç- yok olmak, ölmek.

ş.+ın(maḥv şarabı iç) 192a/7

[=4]

şarıṭ (<Ar. şart) koşul, şart. → şarṭ

ş. 230b/1

ş.+dur 230a/12

[=2]

şart (Ar.) koşul, şart. → şarıṭ

ş.+ıla 194a/7, 234a/1

[=2]

şefā´at (Ar.) birinin suçundan geçilmesi veya dileğinin yerine getirilmesi için aracılık etme.

ş.+ümden 200a/7

[=1]

şefā´atçı (<Ar.şefā´at + T. +çı) birinin suçundan geçilmesi veya dileğinin yerine getirilmesi için aracılık eden kimse.

ş.+(ol-) 245b/5

[=1]

şefā´atçısuz (<Ar.şefā´at + T. +çı + T. +suz) birinin suçundan geçilmesi veya dileğinin yerine getirilmesi için aracılık etmeyen.

ş.+(eyle-) 199a/11

[=1]

şehādet (Ar.) işaret.

şehādet barmaġı işaret parmağı.

ş.+(şehadet barmaġı) 182a/4

[=1]

şeherlü (<Ar. şehr + T. +lü) şehirli, kentli.

ş.+nüñ 228b/10

ş.+y+ise 228b/8

[=2]

şehīd (Ar.) Kutsal bir ülkü veya inanç uğrunda ölen kimse.

ş.+ler 208b/3

[=1]

şehir (Ar.) şehir, kent. → şehr

ş.+lerde 214b/2

[=1]

şehr (Ar.) şehir, kent.

ş.+in 203a/1

ş.+inde(Baġdād) 212b/6

ş.+inden 204b/10

ş.+ine 198a/2

ş.+inüñ(şehri) 181a/7

[=5]

şehvet (Ar.) aşırı istek.

ş. 204a/1

[=1]

şek (<Ar.şekk) kuşku, şüphe.

Şek günü bu günün Şaban ayının son günü mü yoksa Ramazan

ayının ilk günü mü olduğundan şüphe edilen gün.

ş.+(gün) 194b/12

[=1]

şeker (Far.) şeker, tatlı.

ş.+den 206b/1

[=1]

şemme (Ar.) pek az, küçük miktar.

ş.+(bir şemme) 242b/5

[=1]

şerbet (Ar.) içilecek tatlı şey.

ş. 234a/13

ş.+i 187a/7, 234b/1, 234b/3

[=4]

şer'ī (Ar.) şeriata uygun, şeriatla ilgili.

ş.+ce 244b/7

ş. 238b/4, 239a/2

[=3]

şerī'at (Ar.) din yolu.

ş. 193b/6, 237b/3, 243b/3, 244a/5, 244a/6, 244a/8

[=6]

şeş- (<Uyg T. şeş- EDPT. 857a) çözmek.

ş.-di 227b/8

[=1]

şeşmek (<şeş-mek → <Uyg T. şeş- EDPT. 857a) çözme.

ş. 227b/11

[=1]

şevḳ (Ar.) aşırı istek, arzu.

ş.+ı 211a/1

[=1]

Şevvāl (Ar.) Hicri takvime göre ramazandan sonra gelen ay, bayram ayı.

ş.+(ayı) 194b/2

[=1]

şeyḫ (Ar.) tas. Tarikat kurucusu, bir tarikatta en yüksek dereceye ulaşmış olan kimse.

ş. 192a/1

[=1]

Şeyḫ Ebū Bekir Şiblī (Ar.ö.i.) mutasavvıf, evliya. → Şiblī

ş.+(raḥmetu'llāhi ´aleyhi) 190b/10

[=1]

Şeyṭān (Ar. ö.i.) Şeytan, İblis.

ş. 181b/9

[=1]

Şiblī (Ar. ö.i.) mutasavvıf, evliya. → Şeyḫ Ebū Bekir Şiblī

ş. 191a/5, 191a/11, 191a/13

[=3]

şifā (Ar.) hastalıktan kurtulma, onma.

ş.+(şifā otı) 241b/8

[=1]

şimdi (uş+imdi → <ET. oş EDPT. 254b; <ET. am:tı EDPT. 156b) şimdi, şu an.

ş. 190b/7, 209b/5

ş.+den(şimdiden girü) 246a/8

[=3]

şimdiki (uş+imdi+ki → <ET. oş EDPT. 254b; <ET. am:tı EDPT. 156b) bugün,şimdiki zaman.

ş. (zamān) 244a/1

[=1]

şīşe (Far.) şişe.

şīşe çekdür- ağrı dindirmek amacıyla içinde alev yakılarak havası seyreltilen özel bir şişeyi veya bardağı sırta yapıştırmak

ş.+(çekdür-) 195b/6

[=1]

şol (<ET. oş+ol EDPT. 261b → <ET. oş EDPT. 254b) işte, bu.

ş. 180b/13, 182a/9, 189b/9, 191a/8, 193a/2, 199a/1, 201a/4, 203b/4, 208b/8, 214a/8, 214a/9, 233a/4

ş.+(ḳadar) 186a/4, 186a/5, 190b/13, 212b/5, 214a/12, 216a/8

ş.+(şol resme) 222a/9

[=19]

şolaḳ (<uş+ol oḳ → <ET. oşol EDPT. 261b → <ET. oş EDPT. 254b; <uş+ol ECMANN 2007: § 61; <Uyg. T. ^{2}oḳ ~ ök "kuvvetlendirme edatı" EDPT. 76b) tam o anda, o esnada.

ş.+(şolok sā´at) 181a/10

[=1]

şöhret (Ar.) ad yapma, ün.

ş.+ile 200b/7

[=1]

şöyle (<şu+ile → <Uyg T. şo GABAIN 2007: § 196; <<ET birle EDPT. 364b; <DT. ile ECKMANN 1988: § 69a) zf. şöyle, şu şekilde

ş. 185b/3, 186b/7, 187a/10, 188a/5, 191b/6, 198a/12, 209a/9, 230b/9, 231b/2, 232b/1, 232b/9, 237b/11, 240b/9, 243a/11

ş.+dür 238b/4

ş.+dür 185b/13, 186a/2, 228a/3, 229b/13

[=19]

şu (<Uyg T. şo GABAIN 2007: § 196) iş.zm. şu, o.

ş.+ndan 199a/2

ş.+nı 208b/9

ş.+nuñ 184b/12, 187b/13, 216a/1

ş.+nuñıla 190b/9

[=6]

II. sf. şu, o.

ş. (ṭaġa) 180b/4

[=1]

şu´a´ (Ar.) ışın, Güneş'ten ya da başka bir ışık kaynağından gelen tel tel ışıklar.

ş.+ından 186a/6

[=1]

şunca (<şu+n+ca → <Uyg T. şo GABAIN 2007: § 196) şu kadar.

ş.+nca 214a/10

[=1]

şūm (Far.) uğursuz, şom.

ş. 200b/2

[=1]

şundak (<şu+n+da oḳ → <Uyg T. şo GABAIN 2007: § 196; <Uyg T. oḳ ~ ök "kuvvetlendirme edatı" EDPT. 76b) o anda, hemen.

ş. 212b/9

[=1]

şübhe (Ar.) kuşku.

ş.+den 190a/2

[=1]

şükr (Ar.) Tanrı'ya duyulan minneti dile getirme. → şükür

ş.+(eyle-) 184b/12

ş.+i 184b/12, 184b/13

ş.+in 245a/2

ş.+in(eyle-) 245a/5, 245a/7

[=6]

şükür (Ar.) Tanrı'ya duyulan minneti dile getirme. → şükr

ş. 213b/9, 245a/2

[=2]

şürūʿ (Ar.) başlama.

ş.+(ḳıl-) 201a/6

[=1]

T/Ṭ

tā (Far.) ed. –e kadar, -e dek.

t.184a/5, 185b/1, 199b/12, 203a/12, 203b/2, 223b/1, 227a/10

[=7]

taʿaccüb (Ar.) şaşma, şaşakalma.

t.+(içinde ḳal-) 212a/4

t.+(eyle-) 208b/4

[=2]

Taʿālā (<Ar. Teʿālā) "yüksek olsun." anlamında Allah'ın adıyla birlikte kullanılan bir söz.

→ Taʿālī

t.+(Ḥak) 184a/8, 185b/9, 186b/1, 202a/4, 202b/1, 202b/10, 208b/6, 241a/6, 243b/10

t.+(inşa'llahü) 216b/12, 246a/11

t.+(raḥmeti'llāhi) 212a/9

t.+(Tañrı) 183b/1, 183b/11, 184a/7, 184b/4, 185a/4, 185a/5, 185a/9, 185b/4, 186a/4, 187b/4, 188a/2, 188a/12, 188b/4, 189a/9, 190a/10, 190b/11, 191b/6, 192a/9, 193b/8, 194b/1 196b/13, 201a/9, 201b/4, 201b/10, 201b/12, 202a/4, 202b/8, 203b/11, 203b/12, 204a/9, 204b/4, 206a/9, 207a/6, 208a/6, 211a/4, 211b/8, 225b/12, 239b/7,

239b/11, 240b/7, 240b/13, 242a/10, 242b/3, 243b/12, 244a/2, 244a/9, 244a/10, 245a/3, 245b/5

t.+nuñ.(Tañrı) 209a/6

t.+yı(Tañrı) 188a/13

[=63]

Ta´ālī (<Ar. Te´ālā) "yüksek olsun." anlamında Allah'ın adıyla birlikte kullanılan bir söz.

→ Ta´ālā

t.+(Tañrı Ta´āli) 215b/8

[=1]

ṭa´ām (Ar.) yemek, aş.

ṭ.+dan 190a/2, 191b/7

ṭ.+ın 191b/2

ṭ.+larda 243a/13

[=4]

ṭā´at (Ar.) Allah'ın buyruklarını yerine getirme, ibadet.

ṭ. 188a/10, 189a/1, 205b/11, 206a/11, 206b/1, 215a/2

ṭ.+(eyle-) 208a/7, 245a/6

ṭ.+(iste-) 214b/9

ṭ.+(ḳıl-) 208a/2

ṭ.+(ḳılmaḳ) 245a/3, 245a/9

ṭ.+durur 188a/6

ṭ.+ı(yād) 228a/7

ṭ.+lar 206a/10

ṭ.+lar(işle-) 188b/1, 188b/5,

ṭ.+ları 206b/2

ṭ.+üñüz 184a/11, 184b/1

[=20]

ṭabaḳ (Ar.) tabak.

ṭ. 225b/5

[=1]

ta´bīr (Ar.) düş yorma.

t.+i 205a/11

[=1]

tābūt (Ar.) ölü taşınan sandık.

t. 181b/13, 212b/4

t.+a 204b/7

[=3]

tāc (Ar.) hükümdarların başlarına taktıkları süslü başlık, taç.

t. 187b/5

t.+(urın-) 187a/12

t.+ın 225b/11

t.+uma 203b/6

[=4]

ṭaġ (<ET. ta:ġ EDPT. 463a; <AT. *tāġ TEKİN 1995: 174) dağ.

ṭ.+a 180b/4, 180b/8

ṭ.+ı 180b/6

ṭ.+ı(´Arafāt) 222b/12

ṭ.+ına(´Arafāt) 202a/11, 211b/6, 222b/8

ṭ.+ında 212b/13

ṭ.+ında(´Arafāt) 223b/1

ṭ.+ından(´Arafāt) 213b/1

ṭ.+lar 199b/7, 208b/1

ṭ.+larda 243b/7

[=13]

ṭaġıl- (<ME. ṭaḳıl- POPPE 1938: 163-1; <DLT. tag-(ı)l- tıg-(ı)l- CTD. III, 189) dağılmak.

ṭ.-sunlar 184b/2

ṭ.-ur 207a/7, 232b/3

ṭ.-urlar 207a/8

[=4]

ṭahāret (Ar.) temizlik.

ṭ.+dür 241a/3

ṭ.+e 241a/3

[=2]

taḫıl (<Ar. daḫıl) buğday, arpa, mısır, yulaf, çavdar, pirinç gibi hasat edilen ürünler ile tohumlarının genel adı, hububat.

t. 230a/11

[=1]

ṭāhir (Ar.) temiz.

t.+(ṭāhir-nefes) 215a/12

[=1]

taḥḳīḳ (Ar.) doğru, gerçek

t. 183b/9, 210b/10

t.+ıla 215b/10

t.+ile 192b/12

[=4]

taḫt (Far.) hükümdarlık makamı, taht.

t.+uma 203b/6

[=1]

ṭahūr (Ar.) çok temiz.

şarāb-ı ṭahūr şer´an içilmesine izin verilen içecek.

ṭ.+(şarāb- ı ṭahūr) 186b/13, 187b/2, 190a/8

[=3]

taḳdīr.(Ar.) (değeri) üzerinde düşünme, (değerini) anlama.

t.+e 231b/2

[=1]

ṭalāḳ (Ar.) boşama.

bāyin ṭalāḳ vir-evliliği sona erdirmek.

ṭ.+(bāyin ṭalāḳ vir-) 234b/9

ṭ.+(´iddeti) 230a/4

ṭ.+(vir-) 233b/11

üç ṭalāḳ boş ol- evliliği sona erdirmek, üç talakla boşanmak.

ṭ.+(üç ṭalāḳ boş ol-) 230a/2, 233b/12, 234a/5, 234a/9, 234a/10, 234b/2, 234b/5, 235a/1, 235a/2, 239a/4

ṭ.+uñ.(üç ṭalāḳ vir-) 234a/1

[=14]

ṭama´ (Ar.) çok isteme, açgözlülük.

ṭ.+ına(uçmak ṭama´ına ḳullıḳ) 183a/5

[=1]

tamām (Ar.) tam, eksiksiz.

t. 196a/5, 198b/6, 213a/6, 221b/5, 237a/5, 244a/5, 244b/3

t.+(düz-) 229a/2

t.+(geçür-) 194b/12

t.+(ḳıl-) 226a/8

t.+(ol-) 217b/3

[=11]

II. bitirme, bitme, son.

t.+(eyle-) 213b/12, 221b/5, 221b/6

t.+(ol-) 201/3, 225b/3

t.+(olma-) 219b/6

t.+dur 216b/2

[=7]

tamāmen (<Ar. tamām +Ar. –en) tam olarak, eksiksiz.

t. 181a/8, 212a/12

[=2]

ṭamaḳ (<Uyg. T. ṭamġaḳ EDPT. 505a) org. ad. damak.

ṭ.+ı(ṭamaġı) 187a/10

[=1]

ṭamar (<Uyg. T. tamar ~ tamır EDPT. 508a) damar.

yir ṭamarı yer katmanı

ṭ.+ın (yir ṭamarı) 218b/3

[=1]

ṭamu (<tam-u → <Uyg. T. [1]ṭamu EDPT. 503a; <ṭamuġ ~ ṭamuḳ EDPT. 503a) cehennem.

ṭ. 184b/8, 185a/11, 185b/5, 186a/5, 199a/13, 208b/8

ṭamu ehli cehennem ehli, cehennem insanı.

ṭ.+(ṭamu ehli) 199b/4

ṭ.+(u)ñda 191a/6

ṭ.+da 188b/7, 199b/13

ṭ.+dan 185a/11

ṭ.+dur 184b/7

ṭ.+ı 186a/1

ṭ.+larum 186a/12

ṭ.+nuñ 185a/13, 199b/1

ṭ.+ya 183b/13, 184a/3, 184a/7, 184b/1, 184b/8, 184b/10, 207a/8, 239b/8

[=24]

ṭamulıḳ (<ṭam-u+lıḳ → <Uyg. T. [1]ṭamu+luġ EDPT. 506b) cehennemlik.

ṭ.+(ıdugın) 200a/1

ṭ.+(ol-) 201b/8, 216a/11

[=3]

ta´n (Ar.) ayıplama, yerme.

t.+(urmaḳ) 242b/3

t.+a 244b/1

[=2]

ṭañla (<ET. tañ+la EDPT. 516b) sabahleyin, sabah vakti.

ṭ. 210b/1

ṭ.+dan 210b/3, 210b/5

[=3]

ṭañla- (<Uyg. T. [2]ṭan+la- EDPT. 521a) şaşırmak, hayret etmek.

ṭ.-ġıl 208b/8, 208b/9

ṭ.-ya 208b/4

[=3]

ṭañlama- (<ṭañ+la-ma- → <Uyg. T. ^{2}ṭan+la- EDPT. 521a) şaşırmamak, hayret etmemek.

ṭ.-ġıl 208b/7

[=1]

ṭañlaş- - (<ṭañ+la-ş- → <Uyg. T. ^{2}ṭan+la- EDPT. 521a)hep birlikte şaşırmak.

ṭ.-dılar 211b/1

[=1]

Tañrı (<ET. Teñri EDPT. 523b) Tanrı.

t. 183a/3, 183a/6, 186b/12, 201a/1, 203a/1, 211b/4, 212b/2, 212b/10, 240a/8, 240b/4, 240b/9, 240b/12, 243b/2, 243b/8

t.+(adı) 236a/6

t.+(ḥaḳḳı) 214b/6

t.+(ḥakkı) 182b/12, 187b/10, 199b/11, 209a/3, 243a/4

t.+(nūrı) 242b/1

t.+(Tañrı Ta´ālā) 183b/1, 183b/11, 184a/7, 184b/4, 185a/4, 185a/5, 185a/9, 185b/4, 186a/4, 187b/4, 188a/2, 188a/12, 188b/4, 189a/9, 190a/10, 190b/11, 191b/6, 192a/9, 193b/8, 194b/1, 196b/13, 201a/8, 201b/4, 201b/10, 201b/12, , 202a/4, 202b/7, 203b/11, 204a/9, 204b/4, 206a/8, 207a/6, 208a/6, 209a/6, 211a/4, 211b/8, 225b/12, 239b/7, 239b/11, 240b/6, 240b/13, 242a/10, 242b/3, 243b/12, 244a/2, 244a/9, 244a/10, 245a/3, 245b/5

t.+(Tañrı Ta´ālī) 215b/8

t.+(Tañrı Tebareke ve Ta´ālā) 225b/4

t.+(Tebareke ve Ta´ālā) 201/3

t.+çun 202b/4, 246a/1

t.+dan 187a/6, 245a/1

t.+îla 236a/10

t.+m 186a/10, 186b/8, 214b/7

t.+ma 214b/7

t.+muz 213b/5

t.+nuñ 181b/7, 193a/13, 198b/5, 199a/1, 204a/2, 204a/12, 233a/6, 240a/2, 244b/4, 245b/5

t.+nuñ-dur 232a/2

t.+ña 191a/2

t.+van 192a/1, 193b/2, 193b/6, 243b/9

t.+ya 211a/9, 216a/4, 242b/8

t.+yı 186a/8, 191b/4, 210a/13, 214a/1

t.+y-ıla 183b/5

[=108]

Tañrılıḳ (<Tañrı+lıḳ → <ET. Teñri EDPT. 523b) Tanrılık.

t. 193b/2

t.+ı-çun(Tanrılığı-çun) 183a/6, 183b/1

[=3]

ṭanuk (<Uyg. T. ṭanu-ḳ EDPT. 518b) tanık, şahit.

ṭ. 203a/6

ṭ.+(dut-) 213b/13

ṭ.+(ol-) 200a/5

[=3]

ṭanuklıḳ (<DLT. ṭanu-ḳ+luḳ CTD. III, 176; <Uyg. T. ṭanu-ḳ EDPT. 518b) tanıklık, şahitlik.

ṭ.+(vir-) 195a/2, 195a/6, 195a/9, 204a/11, 204a/12, 244b/5, 245b/4

ṭ.+ın(ṭanuklığın) 195a/3, 195a/7, 195a/12, 195b/1

[=11]

ṭap- (<Uyg. T. [1]ṭap- EDPT. 435a) tapmak, tabi olmak.

ṭ.-arlardı 243b/7

ṭ.-mañ 191b/12

ṭ.-uñ 191b/11

[=3]

ṭapmaḳlıḳ (<ṭap-maḳ+lıḳ → <Uyg. T. [1]ṭap- EDPT. 435a) tapma, tabi olma durumu.

ṭ.+ı(ṭapmaḳlığı) 242b/8

[=1]

ṭapu (<ṭap-u → <Uyg. T. ṭap-(ı)ġ EDPT. 437a) I. hürmet, saygı.

ṭ.+(eyle-) 216a/2

[=1]

II. huzur, nezd.

ṭ.+sına 239b/6

ṭ.+sından 226a/4

[=2]

ṭar (<Uyg.T ṭa:r EDPT. 528a; <AT. *tār TEKİN 1995: 174) dar.

ṭ.+(ḳursaḳlu) 214a/4

[=1]

ṭara- (<DLT. tar-a- CTD. III, 179; <Uyg. T. tar- EDPT. 529a) taramak.

ṭ.-dı(saçın) 187b/6

[=1]

ṭaramaḳ (<ṭar-a-maḳ → <DLT. tar-a- CTD. III, 179; <Uyg. T. tar- EDPT. 529a) tarama.

ṭ.+(baş) 224a/9

[=1]

ṭarı (<Uyg. T. ṭarı-ġ EDPT. 537b) ekin, darı.

→ ṭaru

ṭ. 229a/6

[=1]

ṭaru (<Uyg. T. ṭarı-ġ EDPT. 537b) ekin, darı.

→ ṭarı

ṭ. 196a/9, 197a/6, 197b/8, 229a/8

[=4]

ṭaş (<ET. ṭa:ş EDPT. 557a; <AT. *tāş TEKİN 1995: 174) taş.

t. 183a/9, 224b/5, 224b/7

t.+(at-) 223b/13, 224a/2

t.+(ur-) 209a/10

t.+(yut-) 195b/11

t.+a 191b/11, 243b/6

t.+ı 224a/1

t.+lar 199b/7, 208b/1

t.+ları 224b/8

[=13]

ṭaşra (<ET. taş+ra EDPT. 565b; <ET. ta:ş EDPT. 556b) dışarı.

→ daşra

ṭ. 228a/5

ṭ.+(degül) 194a/2

ṭ.+dan 224b/10

[=3]

ṭatlu (<Uyg. T. ṭat-(ı)ġ+lıġ EDPT. 454a) tatlı.

ṭ. 206b/1

[=1]

Ṭayfūr (Ar. ö.i.) tas. Tayfuriye tarikatını kuran Beyazıd Bestami Ebu Zeyd Tayfur'un adı.

→ Bāyezīd-i Besṭāmī

ṭ. 214a/2

[=1]

ṭayife (Ar. ṭa'ife)bölük, takım.

ṭ.+sidür 242b/4

ṭ.+sine 242b/6

[=2]

ṭavāf (Ar.) hacı olmak için zamanında usülüne uygun olarak Kabe'nin etrafını dolaşarak ziyaret etme.

ṭ. 221b/1, 221b/5, 221b/8, 224b/2, 224b/9

ṭ.+(ṭavāf- ı ḳudüm) 221b/9

t.+(ṭavāf- ı ziyāret) 224b/1

ṭ.+(eyle-) 204a/2, 210a/2, 211a13, 222a/10, 224a/12, 224b/9

ṭ.+(eylemek) 209b/11, 209b/12, 210b/6

ṭ.+da 224b/3, 224b/3

ṭ.+ı 210b/8

ṭ.+ı(göñül) 210b/9

ṭ.+ı(ḳılmaḳ) 221b/10, 224b/11

ṭ.+ın(eyle-) 224b/2

ṭ.+ın(ḳıl-) 210a/5

[=24]

tazı (<Far.tāzī) tazı.

t. 235a/5

[=1]

Tebāreke ve Ta'ālā (Ar.) "mübarek ve yüce olsun." anlamında Allah'ın adıyla birlikte kullanılan bir söz.

t.+(Tañrı) 201/3, 225b/4

[=2]

tecellī (Ar.) tas. Tanrı'nın nurunun tesiriyle ilahi sırların kulların kalbinde görünmesi.

t. 192a/8, 193a/1, 193a/1, 193a/6, 193a/10, 194a/2

ḫāṣṣiyyet-i tecellī tecellinin gücü.

t.+(ḫāṣṣiyyet- i tecellī) 193a/7

t.+müzden 180b/7

t.+yise 193b/2

[=9]

tefsīr (Ar.) Kur'an-ı Kerim'in anlam bakımından yorumu.

t. 246a/5

t.+de 186a/2

t.+lerde 184a/6

[=3]

tekbīr (Ar.) "Allahü Ekber" deme.

t.+(getür-) 224a/2

t.+ler(getür-) 223b/7

[=2]

telbīs (Ar.) kendisini iyi niyetli imiş gibi gösterip aldatma.

t.+(eyle-) 183b/4

[=1]

temel (<Rum. temelion) bir yapının sağlam dayanak buluncaya kadar toprak içinde aşağıya doğru uzatılan dip duvarları.

t. 209a/9

t.+i 209a/10

[=2]

temīz (Ar.) temiz.

t.+(ol-) 206b/6

t.+dür 186a/1

[=2]

temme (Ar.) ey. "bitti, tamam oldu." anlamındadır.

t. 246a/13

[=1]

ten (Far.) gövde, vücut, beden.

t. 215a/9

ten incitmek: manevi ve bedensel açıdan kendini zorlama.

t.+(ten incitmek) 201b/9

t.+üm 182b/4

t.+üñ 190a/7

t.+üñi 190a/2

[=5]

tena´´um (Ar.) nimet içinde, bolluk içinde bulunarak rahat etme.

t.+ı 190a/9

[=1]

tena´´ümsüzlik (<Ar. tena´´um + T. +süz + T. +lik) nimet içinde, bolluk içinde bulunmamarahat etmeme durumu.

t. 204a/3

[=1]

teneşür (<Far. ten+ Far. şūy) Üzerinde ölü yıkanan ayaklı tahta, salacak.

t.+(teneşür üstine var-) 181a/11

[=1]

terāvīḥ (Ar.) Ramazan ayı boyunca, yatsı namazından sonra kılınan namaz, teravih namazı.

t.+(isleri) 202a/13

[=1]

terāzü (Far.) tartı, mizan.

t.+yi 186b/2

[=1]

terk (Ar.) bırakma, vazgeçme.

t.+(eyle-) 202b/12, 203a/1, 204a/13

t.+(it-) 215a/8

t.+(eylemek) 194a/6

[=5]

tesellüm (Ar.) İslam dinini kabul etme, Müslüman olma.

t. 193a/4

[=1]

teşrīḳ (Ar.) Arapların kurban etlerini güneşte kurutması.

eyyam-ı teşrīḳ Kurban bayramının ilk üç günü.

t.+(eyyam- ı teşrīḳ) 191b/2

[=1]

teṭavvu´ (Ar.) farz olmayan ibadette bulunma.

t. 197b/9, 197b/10

[=2]

tetimme (Ar.) bir eksiği tamamlamak üzere eklenen şey.

t.+si 206a/7

[=1]

tevbe (Ar.) işlediği bir günah veya suçtan pişman olarak bir daha yapmamaya karar verme.

t.+(ḳılmaḳ) 215a/1

t.+si 201a/2

[=2]

tevehhüt (Ar.) sınırlandırma.

t. 237b/9

[=1]

tevekkül (Ar.) herhangi bir işte elinden geleni yapıp daha sonrasını Allah'a bırakma.

t. 190b/11, 193a/4

t.+den 191a/1

[=3]

tevfīḳ (Ar.) Allah'ın yardımına kavuşma.

t. 215b/9

t.+(bağışla-) 216b/13

t.+i 225b/4

[=3]

tevḥīd (Ar.) Allah'ın birliğine inanma.

t.+(tevḥīd+dayiresi) 183b/2

[=1]

te'vil (Ar.) sözü çevirme, söze ayrı bir anlam vermeye kalkışma.

t.+den 200b/8

[=1]

teyemmüm (Ar.) su bulunmayan yerde su niyetiyle toprak, kum vb. şeylerle abdest alma.

t. 227a/9

t.+(almaḳ) 227a/3

t.+(eyle-) 229a/9

t.+(eylemek) 226b/11

t.+de 227a/8

t.+i 227a/4, 229a/12

t.+ile 227a/12

t.+leri 229a/13

[=9]

ṭıfil (<Ar. ṭıfl) küçük çocuk.

ṭ. 197b/1

[=1]

ṭırnaḳ (<Orh. T. ṭırnaḳ: TEKİN 2000: 254; <tırnak EDPT. 551b) org. ad. tırnak.

→ dırnaḳ

ṭ.+(kesmek) 224a/10

[=1]

tīz (Far.) tez, çabuk.

t. 186a/7, 245b/11, 245b/12

t.+cek 245b/11

t.+irek(tizirek ḳoşdur-) 199b/1

[=5]

ṭoġ- (<ET. tuġ- EDPT. 465a) I. dünyaya gelmek, doğmak.

→ ṭoḳ-

ṭ.-dı 237b/13, 239a/5

ṭ.-ıcaḳ 239a/6

[=3]

II. güneş, ay, yıldız ufuktan yükselerek görünmek.

ṭ.-ar 207b/8, 207b/12, 208a/1

ṭ.-ıcak(gün) 228b/5

ṭ.-sa(gün) 228b/3

[=5]

ṭoġan (<Uyg. T. ṭoġan EDPT. 470b; <Orh. T. ṭoġan TEKİN 2000: 254) doğan kuşu.

ṭ. 235a/7

[=1]

ṭoġır- (<Uyg. T. ṭuġ-ur- EDPT. 472a; <ET. tuġ- EDPT. 465a) doğurmak.

→ ṭoġur-

ṭ.-acak 239a/4

ṭ.-ıcak 197b/4

[=2]

ṭoġra- (<DLT. ṭoġra- CTD. III, 193) doğramak.

ṭ.-mışdı 192b/1

[=1]

ṭoġrı (<Uyg. T. ṭoġur-u EDPT. 473a) doğru.

ṭ. 243b/13

ṭ.+(ṭoġrı yola getürme) 199a/7

[=2]

ṭoġu (<ṭoġ-u → <ET. tuġ- EDPT. 465a) doğu.

ṭ.+sından(gün ṭoġusı) 216b/4

[=1]

ṭoġun- (<ṭoġ-(u)n- → <ET. tuġ- EDPT. 465a) gün doğmak.

ṭ.-dı(gün ṭogun-) 233b/8

[=1]

ṭoġur- (<Uyg. T. ṭuġ-ur- EDPT. 472a; <ET. tuġ- EDPT. 465a) doğurmak.

→ ṭoġır-

ṭ.-ur-ısa 239b/2, 239b/4

ṭ.-ursam 239a/9, 239a/10

[=4]

ṭoḳ- (<ET. tuġ- EDPT. 465a) gün doğmak.

ṭ.-dığından (ṣubḥ) 194a/6

[=1]

ṭolan- (<tola-n- → <Uyg. T. ṭolġa-n- EDPT. 497a) dolanmak.

ṭ.-urlar 202a/7

[=1]

ṭolın- (<ṭol-(ı)n- → <Uyg. T. ṭo:l- EDPT. 491a) gün batmak, gün dolmak.

→ ṭolun-

ṭ.-ıcak(gün) 228b/5

ṭ.-ınça(gün) 194a/6

ṭ.-ur 208a/2

[=3]

ṭolu (<dol-u → <Uyg. T. tol-u: EDPT. 491b) boş karşıtı, dolu.

ṭ. 186b/13, 187b/2, 243b/5

ṭ.+su 225b/6

[=4]

ṭolun- (<ṭol-(u)n- → <Uyg. T. ṭo:l- EDPT. 491a) gün batmak, gün dolmak.

→ ṭolın-

ṭ.-dı(gün) 228b/4

ṭ.-ınca(gün) 223b/1

[=2]

ṭon (<ET. ton EDPT. 512b; <Orh. T. ton [tōn] TEKİN 2000: § 49) elbise.

ṭ.+(gey-) 206b/8

ṭ.+(giy-) 187a/13

iç ṭon don, iç pantolonu.

ṭ.+(iç ṭon) 219b/9

ṭ.+(geyür-) 226b/13

ṭ.+(giymek) 224a/9

ṭ.+ı(ṭonı sın-) 230a/6

ṭ.+ıla 226b/8

ṭ.+ın 199b/5

ṭ.+ına 226b/8, 233b/6

ṭ.+lar 213a/2

ṭ.+ları 211a/7, 230a/7

[=13]

ṭonsuz (<ṭon+suz → <Uyg. T. ṭon+sız EDPT. 526a; <ET. ton EDPT. 512b; <Orh. T. ton [tōn] TEKİN 2000: § 49) elbisesiz.

ṭ.+ları 211b/8

[=1]

ṭoñuz (<Uyg. T. ṭoñuz EDPT. 527b) domuz.

ṭ. 244a/12

ṭ.+(yaġı) 233b/6

[=2]

ṭoprak (<DLT. ṭopra-ḳ CTD. III, 195; EDPT. 443a) toprak.

ṭ. 227b/2

ṭ.+dur 228b/9

ṭ.+ı(ṭopraġı) 186b/10

[=3]

ṭoyur- (<toy-ur- → <ET. ṭo:ḍ- EDPT. 451a; <Orh. T. *ṭo-ḍ- → ṭoḳ TEKİN 2000: § 219) doyurmak.

ṭ.-sa 196a/11

ṭ.-sa gerek 196a/7, 226b/13

ṭ.-ursa 196a/12

[=4]

toz (<Uyg. T. ^{1}to:z EDPT. 570b) toz.

t. 195a/5, 195a/8

[=2]

tuḥaf (Ar.) garip, anlaşılması güç.

t.+(tuhaf ´ālemler) 187a/6

[=1]

ṭur- (<ET. ṭur- EDPT. 529b) I.ayağa kalkmak.

→dur-

ṭ.-u(gel-) 181a/10

ṭ.-up(yayan) 224b/8

[=2]

II. hareketsiz durumda olmak.

ṭ.-ur 187a/10, 229a/7

[=2]

III. yar. ey. kök veya gövdeleri sonuna –a/-e; -ı/-i;/-u/-ü ve –p zarf-fiil eki almış fiillere gelerek süreklilik bildiren birleşik fiiller oluşturur.

ṭ.-urvan(göre) 202a/9

[=1]

ṭurmaḳ (<ṭur-maḳ → <ET. ṭur- EDPT. 529b) beklemek.

→ durmaḳ

ḳarşu ṭurmak karşısında beklemek.

ṭ.+(ḳarşu ṭurmaḳ) 220b/10

[=1]

ṭuṭ- (<ET. tut-: EDPT. 451a) I. avlamak.

→ dut-

ṭ.-tuġı 235a/11, 235a/12, 235b/1

ṭ.-tuġın 235a/8

[=4]

II. oruç tutmak.

ṭ.-sa gerek 196b/3

ṭ.-îdi(oruç) 188a/4

[=2]

III. saymak, kabul etmek.

ṭ.-ar mı(düşmen) 244b/1

ṭ.-maz mı 244b/2

[=2]

IV. yapmak, etmek.

ṭ.-ġıl(ḫōş) 185b/10

[=1]

V. esirgeme

ṭ.-am(dırīġ) 214a/11

[=1]

ṭutmaḳ (<ṭut-maḳ → (<ET. tut-: EDPT. 451a) oruç tutmak.

→ dutmaḳ

ṭ.+(gerek) 198b/10

ṭ.+(oruç) 198b/6

[=2]

II. yerine getirmek, söz dinlemek.

ṭ.+ıla(didügin ṭutmaġ-ıla) 242a/3

[=1]

ṭuzlu (<ṭuz+lu → <Uyg. T. ṭuz EDPT. 571a) tuzlu.

ṭ. 203a/7

[=1]

Türk (<ET. Türk EDPT. 542b; <Orh. T. Türk ~ Türük TEKİN 2000: 256) etn. ad.Türk.

t.+(Türk dili) 225b/10

[=1]

tütün (<Uyg. T. tütün → <tüte- EDPT. 457b; <DLT. tüt-(ü)n CTD. III, 206) tütün.

t.+(gir-) 195b/7

[=1]

U/ʻU

u (Far.) ed. ve.

→ ü

u.+(şād u kām) 207a/3

[=1]

ʻUbeydu'llāh (Ar.ö.i) Metinde sözü geçen meleklerden birisini adı

ʻu. 213b/4, 213b/5

ʻu.+ī 213a/3, 213a/5, 213a/6

[=5]

uç- (<ET. uç- EDPT. 19b) uçmak.

u.-ar 180b/1

u.-ar-ısa 244a/7

cān ḳuşu kafesinden uç- ruhu bedeninden ayrılmak, ölmek.

u.mışlar(cānları ḳuşları kafesinden uç-) 192b/5

[=3]

uçmaḳ (<DLT. uçmak CTD. III, 51; <Soğd. uştmaḫ EDPT. 257b) cennet.

u. 184b/13, 187b/8, 187b/11, 204b/2, 240a/3

uçmaḳ ṭama'ına ḳullıḳ cennet nimetleri için Tanrı'ya kulluk etme

u.+(uçmak ṭama'ına ḳullıḳ) 183a/5

u.+a 242a/2

u.+a(uçmaġa) 180b/1, 183b/13, 184a/1, 184b/9, 184b/11, 207a/8, 239b/8

u.+dan 240b/7

u.+ı(ḫuld) 186b/4, 190a/7,

u.+ıla(uçmaġ-ıla) 180b/1, 180b/2

u.+larum 186a/11

u.+uñ(uçmaguñ) 184a/1, 199a/12

u.+uñı(uçmaġuñı) 199a/3

[=23]

uġra- (<Uyg T. uġur+a- EDPT. 91a) karşılaşmak, rastlamak.

u.-dum 182a/10

u.-ya 221b/4

[=2]

uġrat- (<uġur+a-t- → <Uyg T. uġur+a- EDPT. 91a → <uġra-t- EDPT. 92b) (-a/-e) uğrama işini yaptırmak, uğramasına sebep olmak.

u.-tum (mekrine) 205a/7

u.-tum(belāya) 205a/9

[=2]

uġun- (DLT uw-(u)n- CTD. III, 56 → <uw-(u)n- EDPT. 12b) bayılmak, kendinden geçmek.

u.-dı 198a/4

u.-sa 198a/4

[=2]

uġur (<Uyg T. oġur ~ uġur EDPT. 89a) vakit, zaman.

bir uğurdan birden bire, bir anda..

o.+dan(bir uġur) 182a/12

[=1]

ulaşdurı (<ula-ş-dur-ı →<DLT ulaş- CTD. III, 53 →<Uyg T. ula- "to repair, to join together" EDPT. 126b) ardı kesilmeksizin, sürekli.

u. 196a/5, 198b/8

[=2]

ʹulemā (Ar.) ilim sahipleri, bilginler.

ʹu. 2141b/11, 214b/12, 214b/13, 240b/2, 240b/5, 240b/6, 241b/7, 241b/10, 242a/1, 242a/2, 242a/3, 242a/4, 242a/5, 242a/7, 242a/11, 242b/4

ʹu.+dan 241a/11, 241b/1, 241b/2, 241b/2, 241b/3, 241b/4,

241b/4, 241b/5, 241b/6, 241b/9, 242b/11

´u.+nuñ 241b/8

´u.+suz 241a/13

[=29]

ulu (<ul+(l)uġ → <ET. uluġ EDPT. 136b; <Orh T. *ul "temel, esas, başlangıç" Tekin 2000; 256) I. büyük.

u. 205b/5, 240a/4, 245a/1, 245a/1

[=4]

II. yüce, saygın, itibarlı.

u. 188a/5, 215b/12, 216a/2,

u.+lar 226a/4, 230b/9

[=5]

ululıḳ (<ul+(l)uġ+luḳ → <ET. uluġ EDPT. 136b; <Orh T. *ul "temel, esas, başlangıç" Tekin 2000; 256) büyüklük.

u.+ı(ululığı) 245a/10

[=1]

´umre (Ar.) hac mevsiminin dışında Kabe'yi ve Mekke-i Mükerreme'nin kutsal yerlerini ziyaret etme.

´u. 216b/9

[=1]

un (<DLT un CTD. III, 54) un.

u. 197b/7

u.+ı(buġday) 196a/7, 197a/6

u.+ı(ḳavut) 197a/6

u.+ın 232a/12, 232b/1

[=6]

unıt- (<ET. unıt- EDPT. 279b) unutmak.

→ unut-

u.-up(unıdup) 195b/4

[=1]

unut- (<ET. unıt- EDPT. 279b) unutmak.

→ unıt-

u.-tı 227a/11, 227a/13, 232b/10, 233b/1

u.-tîsa 227b/1

u.-up(unudup) 198a/12, 198a/13

[=7]

unẓur (Ar.) bak, gör anlamıdaki emir.

u.(emr) 180b/11

[=1]

ur- (<ET. ur- EDPT. 194b; <Orh. T. ur- [ūr] TEKİN 2000: § 51) I. koymak

u.-dı(taş ur-) 209a/10

[=1]

II. giydirmek, takmak.

u.-dı(başına) 187b/6

[=1]

III. kanat çırpmak.

u.-dılar(pervāz) 181b/12

[=1]

urın- (<ur-(ı)n- → <ET. ur-(u)n- EDPT. 235a) giyinmek, takmak

u.-ur(tācın) 225b/11

u.-ur(tāc) 187a/12

[=2]

urmaḳ (<ur-mak → <ET. ur- EDPT. 194b) bildirmek, ifade etmek.

ṭa´n ur- ayıplamak, kötülemek.

u.+(ṭa´n) 242b/3

[=1]

´usur (<Ar ´usr) güçlük, zorluk.

´u.+da 216a/6

[=1]

uş (<ET. oş EDPT. 254b) ed. işte, şimdi.

u. 182b/8, 182b/10, 209b/7, 229a/10, 237a/5, 246a/7

[=6]

uşaḳ (<Uyg T. *uwşa-ḳ EDPT. 16a) küçük, ufak.

u.+(oġlan) 201b/6

[=1]

utanmak (<uvut+a-n- →<DLT utan- ~ uvutlan- CTD. III, 57 ;<Uyg. T. uvut “to feel shy, bashful” EDPT. 7b) utanmak, çekinmek.

u.+(deñizleri) 205b/8

[=1]

uy- (<DLT uz̲- CTD. III, 52; <ET. u:d- EDPT. 38a) uymak, birine bağlı olmak.

u.-an 229a/3

u.-dı 228a/8, 228a/10

u.-duġı 228a/9, 228a/11, 228a/12, 228a/13, 228a/13

u.-ıcak 228a/11

[=9]

uyan (<uyan TS 233b) dizgin, yular.

u. 227b/11

u.+ın 227b/10

[=2]

uyan- (<ET. udı- EDPT. 42a; <udı-n- EDPT. 62a; <AT. u "uyku", *ūdı- "uyumak" TEKİN 1995: 179) uyanmak.

u.-u 213b/9

u.-u(uyanu gel-) 213a/9

[=2]

uyanla- (uyan+la- → <uyan+la- TS 233b) dizginlemek, yularlamak (at).

u.-dı(at) 227b/9

[=1]

uyanlamaḳ (uyan+la- → <uyan+la- TS 233b) dizginleme, yularlama (at).

u. 227b/12

[=1]

uyanuḳ (<uy(u)-(a)n-ıḳ → <ET. udı- EDPT. 42a; <udı-n- EDPT. 62a; <AT. u "uyku", *ūdı- TEKİN 1995: 179) uyumama durumu, uyumamış.

u.+(ol-) 207b/13

[=1]

uydur-(<uy-dur- → <DLT uz̲- CTD. III, 52; <ET. u:d- EDPT. 38a) uydurmak.

u.-ur 229a/3, 229a/4

[=2]

uyku (<Uyg T. udı-ḳ ~ udu-ḳ EDPT. 46a; <AT. u "uyku", *ūdı- TEKİN 1995: 179) uyku.

u. 207b/9

u.+(gel-) 213b/2

[=2]

uyma- (<uy-ma- → <DLT uẕ- CTD. III, 52; <ET. u:d- EDPT. 38a) uymamak, birine bağlı olmamak.

u.-mış 228b/1

[=1]

uyu- (<ET. udı- EDPT. 42a; <AT. u "uyku", *ūdı- TEKİN 1995: 179) uyumak.

u.-maz 207b/9

u.-r+ıdı 198b/2

[=2]

uzan- (<Uyg. T. ^{2}uza-n- EDPT. 289a) uzun sürmek, uzamak.

u.-ıcak 209b/4

[=1]

uzun (<ET. uzun <uza- EDPT. 288b) uzun.

u. 245a/8

[=1]

uzunluḳ (<uzun+lık → <ET. uzun <uza- EDPT. 288b) uzunluk.

→uzunluḳ

u.+ı(uzunlığı) 186a/2

[=1]

uzunluḳ (<uzun+lık → <ET. uzun <uza- EDPT. 288b) uzunluk.

→uzunlıḳ

u.+ı(uzunluğı) 209a/12

[=1]

Ü/ʼÜ

ü (Far.) ed. ve.

→ u

ü.+(gül ü reyḥan) 184a/5

185a/7

ü.+(ʼināyet ü faẓul) 203b/9

ü. (Seyyid ü Mevlāī) 213a/12

[=4]

üç (<ET. üç EDPT. 18b) sayı ismi, üç.

ü.+er 230a/7

ü.+i 181a/4, 229a/9

ü.+ini 237a/13

ü.+ñüz 229a/12

[=5]

II. sıf. üç.

ü. 180b/13, 195a/1, 198b/7, 224b/6, 227a/1,

228a/1, 229a/8, 233b/11, 238a/5, 238a/8

üç ṭalāḳ boş ol- evliliğin sona ermesi, üç talakla boşanma.

ü.+(ṭalāḳ boş) 230a/2

ü.+(ṭalāk boş ol-) 233b/12, 234a/5, 234a/9, 234a/10, 234b/2, 234b/5, 235a/1, 235a/2, 239a/4

ü.+(ṭalāk vir-) 234a/1

üç ülüde iki üçte iki

ü.+(üç ülüde iki) 238a/6

[=22]

üçünci (<ET. üç+ünç EDPT. 29a) sıf. üçüncü.

ü. 202b/9

[=1]

üç yüz altmış üç yüz altmış, 360.

ü. 189b/11

[=1]

üleş- (<Uyg T. üle-ş EDPT. 154a) paylaşmak.

ü.-ürler 239a/8

[=1]

üleşdür- (<*ül-e-ş-dür- → <Uyg T. üle-ş EDPT. 154a; <DLT *ül-e-ş- CTD. III, 59) paylaştırmak.

ü.-i(üleşdüri vir-) 209b/5

[=1]

ülü (<Uyg T. ülüg EDPT. 142b; <DLT *ül-(ü)g- CTD. III, 59) pay, kısmet.

üç ülüde iki üçte iki

ü.+de(üç ülüde iki ülü) 238a/6

ü.+si 232a/7, 238a/6, 238a/12, 238a/13

ü.+si(üç ülüde iki ülü) 238a/6, 238a/6

[=7]

ümīẕ (<Far. ümmid) ümit, umma, arzu.

ü.+(dut-) 201a/2

[=1]

ümmet (Ar.) bir peygambere inanıp bağlanan topluluk.

ü.+leri 202a/12

ü.+lerinden 214b/8

ü.+lerümdür 204a/7

ü.+ümde 243a/2

ü.+ümden 186b/9

ü.+üñ 215a/2

ü.+üñden 214b/13

ü.+üñe 188a/7

ü.+üñüñ 214b/3

[=9]

ün (<Uyg T. ün EDPT. 167a) yüksek ses, nida.

ü. 208b/5

ü.+(gel-) 212b/1, 212b/9

ü.+i 208a/13, 211b/12

ü.+i(git-) 186b/11

ü.+in 202b/1, 208b/3

[=8]

üründü (<üründü~üründi TS 236a) en iyi, en hayırlı olan.

ü.+si 240a/6

[=1]

üsküf (<Rum.) başlık, sarık.

ü. 219b/9

[=1]

üst (<DLT üst "over, above" CTD. III, 61; <Uyg T. üste- "to increase" EDPT. 243b; <ET. üze EDPT. 280b) I. yukarı, üzeri.

ü.+inde 222b/12

ü.+ine 189a/6, 200a/3, 231a/1, 242a/8, 245b/6

[=6]

II. bir şeyin yanı, taraf.

ü.+ine 209a/12, 212a/12, 229a/5, 229a/5, 229a/6

ü.+ine(tenāşür üstine var-) 181a/11

ü.+üñe 186a/12

[=7]

III. ed. ilişkin, dair, üzerine.

ü.+ine(bunuñ üstine) 187b/10

ü. +ine(demren) 236a/5

ü. +ine(velī) 212b/2

ü.+ine idi(ḳoyın) 236a/3

ü.+ine-y-idi(demren) 236a/4

[=3]

üş- (<DLT üş- CTD. III, 61; <üş- EDPT. 256a) toplanmak, üşüşmek.

üşe var- toplanmak, bir araya gelmek.

ü.-e(var-) 210a/1

[=1]

üşen- (<DLT üşkir- "hiss, whistle or shriek" CTD. III, 61; <üşen- "üzülmek, sıkılmak, rahatı kaçmak" TS 237a) üzülmek, sıkılmak, rahatı kaçmak.

ü.-üp 242b/3

[=1]

üzeri (<üz+eri →<ET. üze EDPT. 280b; <Orh. T. *üz+e <*üz "üst, üst taraf" TEKİN 2000: §149) I. vücut, beden.

ü.+ne 185a/7

[=1]

II. ed. ilişkin, dair, üzerine.

ü.+.ne(anuñ üzerine) 181a/1

ü.+ne(bu söz) 181a/4

[=2]

üzerü (<üz+erü →<ET. üze EDPT. 280b; <Orh. T. *üz+e <*üz "üst, üst taraf" TEKİN 2000: §149) ilişkin, dair, üzerine.

ü.+mden 191a/10

ü.+me 198b/3, 233a/6

ü.+me 198b/6

[=4]

üzre (<üz+re →<ET. üze EDPT. 280b; <Orh. T. *üz "üst, üst taraf" TEKİN 2000: §149) bir şeyin yanı, tarafı, üzeri.

ü.+sinde 242a/1

[=1]

üzüm (Uyg T. üz-(ü)m EDPT. 288a) bot. üzüm, meyve.

ü.+(ḳuru üzüm) 197b/7

[=1]

V

vācib (Ar.) İslam dinine göre yapılması gerekli olan.

v.+(ol-) 224a/8

v.+dür 194b/3, 224b/9

v.+leri 244b/4

[=4]

va´de (Ar.) Bir işin yapılması için tanınan süre, mühlet.

va´deye vefā eyle/ḳıl-- verilen sözde durmak.

v.+ye(va´deye vefā eyle-) 225b/5

v.+ye(va´deye+vefā ḳıl) 201a/7

[=2]

Vādi-i Muḥassar (Ar. y.i.) Meşar-i Haram ile Mina arasındaki vadi, burada vakfe yapılmaz.

v.+ 223b/12

[=2]

vaḳār (Ar.) ağırbaşlılık.

v.+dur 193a/5

[=1]

vaḳt (Ar.) zaman, vakit.

v. 232a/6, 233b/2, 233b/4, 233b/8

v.+(biş vaḳt namāz) 241a/2, 242b/9

v.+(biş vaḳt namaz ḳıl-) 233a/10, 233a/11

vaḳt girme- vakti gelmemek, zamanı gelmemek.

v.+(vaḳt girme-) 210b/3

v.+ça 186a/5

v.+e(degin) 194a/7

v.+i 231a/13, 231b/3, 231b/4, 231b/7, 233a/10, 233a/11, 233a/12, 233a/12, 233b/9

v.+i(namāz vaḳti) 228b/5, 228b/6

v.+idür 231a/13

v.+in 180b/13, 184a/5, 197a/3, 206a/4, 217b/2, 217b/3, 219a/3, 220a/3, 229a/10, 231b/6, 235b/13, 240b/3

v.+inde(ikindü vaḳti) 223a/3

v.+inde(öyle vaḳti) 223a/3

vaḳtlü vaḳt vakti vaktine, doğru, uygun zamanda

v.+inde(vaḳtlü vaḳt) 223a/4

v.+inden 231a/11

[=39]

vaḳtlü (<Ar.) vaḳt. + T. +lü) zamanında yapılan zamanında olan.

vaḳtlü vaḳt vakti vaktine, doğru, uygun zamanda.

v.+(vaḳtlü vaḳt) 223a/4

[=1]

vallāhü a´lem (Ar.) Allah en iyisini bilir. → va'llāhü a´lemü

v. 196b/11, 198b/10, 200b/8, 215b/4

[=4]

vallāhü a´lemü (Ar.) Allah en iyisini bilir. → va'llāhü a´lem

v. 239b/5

[=1]

vallāhi'm-mü´fiḳu (Ar.) Allah iyileştirendir.

v. 226a/13

[=1]

var (<ET. ba-r EDPT. 353a) var, mevcut.

v. 183b/9, 185b/2, 187a/12, 206a/8, 206a/10, 214b/3, 223a/13, 223b/12, 228b/11, 229a/11, 230a/9, 230a/10, 230b/2, 230b/8, 237a/8, 237a/12, 239b/7, 239b/9, 244b/13

v.+(ḳarṭaş) 237a/13

v.+(mı?) 181b/5

v.+(yazuḳ)

v.+(yazuġı) 200b/10, 206a/3

v.+(yürek) 208b/5

v.+dı(boyacı) 230b/13

v.+dur 209a/6, 210b/11, 211a/7, 227b/6, 232a/8, 240a/5

v.+ıdı 209a/1, 209a/2, 227a/11, 228b/7, 230a/1, 237b/2, 237b/2, 237b/6, 238a/1, 238a/8

v.+ısa 181b/11, 184b/8, 185b/8, 199b/9, 202a/9, 202b/5, 202b/8

v.+iken 198a/10, 238a/4

[=50]

var- (<ET. bar- EDPT. 354a) varmak, ulaşmak, gelmek.

v.-a 184b/8, 184b/9, 215b/9, 215b/11, 222a/12, 223a/5, 223b/13, 224a/11, 224b/5, 224b/8, 224b/12

segirdi segirdi ḳarşu var- koşa koşa yaklaşmak.

v.-a(segirdi segirdi ḳarşu var) 215b/4

v.-alar 223b/2

v.-alum 181a/5, 183b/10

v.-an 188b/8, 206b/4, 218b/2

v.-anlara 224b/10

v.-dı 206b/11, 206b/11, 211a/3, 238b/13

ere var- evlenmek.

v.-dı(ere var-) 238b/11, 239a/7

v.-dı(tenāşür üstine) 181a/11

v.-duġın(ne) 244a/1

v.-dum(ere var-) 238b/3

v.-dum 212b/13, 213b/2, 213b/12

v.-ıcaḳ .219a/11, 220a/7, 221a/5, 222b/6, 239a/5

yaḳın var- yaklaşmak.

v.-ıcak(yaḳın var-) 187b/8

v.-maz 242a/2

v.-maz+ısa 216a/10

v.-up 201b/5, 216a/9

v.-ur 207a/7, 207a/7

ḳarşu var- karşılık vermek.

v.-ur(ḳarşu var-) 215a/13

v.-ur-ısa 188b/12, 202a/1, 218a/13, 218b/2, 224a/13

v.-urlar 202b/6

v.-ursa 216b/3, 218b/1

[=50]

II. kök veya gövdeleri sonuna –a/-e; -ı/-i;/-u/-ü ve –p zarf-fiil eki almış fiillere gelerek süreklilik bildiren birleşik fiiller oluşturur.

v.-ıcak(ḳaynayu) 234a/7

üşe var- toplanmak, bir araya gelmek.

v.-ıcak(üşe) 210a/1

[=2]

III. yar. ey. isim+birleşik fiil

secdeye var- secde etmek

v.-a(secdeye var-) 208b/11

v.-dum(secdeye var-) 191b/4

v.-up(mescide) 215a/5

[=3]

varlu (<var+lu → <ET. ba-r EDPT. 353a) varlıklı, zengin.

v.+(ol-) 216a/7, 229b/12

v.+lara 216a/6

[=3]

varmak (<ET. bar- EDPT. 354a) varma, ulaşma, gelme.

v. 241a/4

v.+dan(ḥacca) 201b/11

[=2]

vaṣf (Ar.) nitelik,

v.+ın 182a/9

[=1]

vaṣiyyet (Ar.) Bir kimsenin ölümünden sonra yapılmasını istediği şey.

v.+(eyle-) 197a/5, 197a/11

v.+i 241b/9

[=3]

ve (Ar.) ed. ve

v. 181a/2, 181a/2, 181a/12, 181b/7, 181b/8, 181b/8, 181b/9, 181b/12, 182a/1, 182a/13, 182a/13, 182b/3, 182b/4, 182b/6, 182b/6, 182b/6, 183a/4, 183a/5, 183b/5, 183b/5, 183b/13, 184a/2, 184a/2, 184a/3, 184a/3, 184a/4, 184a/5, 184a/11, 184b/2, 184b/2, 184b/9, 184b/10, 184b/11, 184b/11, 184b/11, 185a/5, 185a/12, 185a/12, 185b/3, 185b/6, 185b/7, 185b/9, 185b/12, 185b/13, 186a/3, 186a/6, 186a/7, 186a/12, 186b/9, 186b/11, 186b/11, 187a/2, 187a/8, 187a/8, 187a/8, 187a/8, 187a/9, 187a/9, 187a/12, 187b/6, 187b/6, 188a/5, 188a/5, 188b/6, 188b/7, 188b/8, 188b/8, 188b/9, 188b/11, 188b/12, 189/13, 189a/1, 189a/6, 189a/11, 189b/2, 189b/4, 190a/1, 190a/1, 190a/1, 190a/2, 190a/2, 190a/3, 190a/4, 190a/4, 190a/4, 190a/7, 190a/7,

190a/8, 190a/9, 190a/11, 190a/12, 190a/13, 191a/3, 191a/4, 191a/5, 191a/8, 191a/13, 191b/2, 191b/7, 192a/3, 192b/10, 193a/4, 193a/4, 193a/4, 193a/4, 193a/4, 193a/5, 193a/7, 193a/8, 193a/12, 193b/1, 193b/5, 193b/6, 193b/6, 193b/7, 193b/7, 193b/9, 194a/1, 194a/3, 194a/5, 194a/7, 194a/7, 194a/8, 194a/8, 194a/9, 194a/9, 194a/9, 194a/10, 194a/11, 194a/12, 194b/4, 194b/12, 196b/9, 196b/10, 197b/6, 199a/4, 199a/5, 199a/6, 199a/6, 199a/7, 199a/8, 199a/10, 199a/12, 199a/13, 199b/1, 199b/3, 199b/3, 199b/4, 199b/5, 199b/5, 199b/6, 199b/7, 199b/8, 199b/9, 200a/1, 200a/1, 200a/2, 200a/3, 200a/3, 200a/10, 200a/10, 200b/1, 201b/6, 201b/8, 201b/9, 202a/13, 202a/13, 202b/9, 203a/2, 203a/3, 203a/7, 203a/7, 203a/7, 203a/9, 203a/10, 203a/11, 203a/11, 203b/1, 203b/2, 203b/3, 203b/3, 203b/5, 203b/6, 203b/6, 203b/9, 203b/13, 204a/1, 204a/4, 204b/10, 205a/4, 205a/5, 205a/10, 205a/11, 205b/1, 205b/13, 206a/1, 206a/13, 206b/1, 206b/7, 206b/7, 206b/10, 208a/3, 208a/7, 208a/7, 208a/13, 208b/1, 208b/2, 208b/3, 208b/3, 209a/2, 209a/7, 209b/4, 210a/3, 210a/13, 210b/2, 210b/5, 210b/12, 211a/7, 211a/7, 211a/8, 211b/7, 211b/7, 213a/13, 214a/5, 214b/2, 214b/12, 214b/13, 214b/13, 215a/1, 215a/8, 215a/8, 215a/10, 215b/7, 215b/7, 215b/10, 215b/10, 216a/2, 216a/2, 216a/3, 216a/4, 216a/7, 216a/9, 216a/9, 216a/10, 216a/11, 216a/11, 216b/11, 217a/2, 217a/5, 217b/2, 217b/4, 217b/5, 218a/12, 218b/1, 218b/2, 218b/4, 219a/2, 219a/3, 219a/4, 219a/4, 219a/4, 219a/4, 219a/5, 219a/5, 219a/11, 219a/11, 219a/12, 219a/13, 219b/7, 219b/7, 219b/13,

220b/10, 220b/10, 220b/13, 221b/2, 221b/3, 221b/3, 222a/6, 222a/11, 222b/13, 223a/3, 223b/3, 223b/3, 223b/11, 223b/11, 224a/9, 224a/9, 224a/10, 224a/10, 225b/4, 225b/7, 225b/9, 226a/3, 226a/4, 226a/4, 226a/10, 226b/12, 227b/8, 227b/9, 227b/11, 227b/12, 228a/5, 228b/5, 229a/3, 229a/12, 230a/5, 230a/6, 230a/9, 230a/10, 230b/3, 232a/1, 232b/7, 233a/8, 234a/4, 234b/5, 234b/6, 234b/8, 234b/9, 234b/10, 234b/12, 235a/9, 235a/11, 236a/8, 236a/10, 236b/10, 239b/7, 239b/8, 239b/8, 239b/8, 239b/13, 240a/1, 240a/2, 240a/2, 240a/3, 240b/5, 240b/8, 240b/12, 241a/1, 241a/4, 241a/5, 241a/7, 241a/7, 241a/8, 241a/8, 241a/10, 241b/1, 241b/1, 241b/3, 241b/9, 241b/9, 242a/1, 242a/2, 242a/2, 242b/7, 242b/12, 242b/12, 242b/13, 243a/3, 243a/3, 243a/4, 243a/6, 243a/7, 243b/4, 244a/3, 244a/6, 244a/6, 244a/12, 244b/6, 244b/7, 244b/9, 244b/10, 244b/13, 245a/6, 245a/8, 245a/11, 245a/13, 245b/2, 245b/2, 245b/7, 245b/7, 245b/9, 245b/11, 245b/12, 245b/12, 246a/3, 246a/4, 246a/6

[=387]

vech (Ar.) vesile, sebep.

v. 215b/6

v.+i 215b/6

[=2]

vefā (Ar.) sözünde durma, sözünü yerine getirme.

va´deye vefā eyle-/ḳıl- vermiş olduğu sözü zamanında yerine getirme.

v.+(va´deye vefā eyle-) 225b/5

v.+(va´deye vefā ḳıl-) 201a/7

[=2]

vefāt (Ar.) ölüm.

vefāt ´iddeti eşi ölen kadının yeniden evlenebilmesi için beklemesi gereken süre.

v.+(ʿiddeti) 230a/5

[=1]

veled (Ar.) çocuk.

v.+(eyle-) 241b/2

[=1]

ve'l ḥamdüli'llāhi (Ar.) hamd Allah'a mahsustur.

v. 201a/10

[=1]

velī (<Ar. veliyy) ermiş, eren.

v. 212b/2

v.+ler 191b/9, 193b/6, 193b/7, 249a/10

v.+lere 184a/9

v.+ven 243b/8

[=7]

vėr- (<ET. bėr- EDPT. 354b) vermek. → vir-

v.-eler 226a/6

[=1]

vesvese (Ar.) kuruntu, şüphe.

v. 203b/13

[=1]

veyā (<Ar. ve + Far. yā) ya da, yahut, veya.

v. 236b/7

[=1]

Veyis (<Ar. ö.i Veyse'l Ḳarānī) Tabiînin büyüklerindendir, evliya. →Veys, Veyse'l Ḳarānī

v. 188b/4, 189a/3, 189a/5

[=3]

Veys (<Ar. ö.i Veyse'l Ḳarānī) Tabiînin büyüklerindendir, evliya. →Veys, Veyse'l Ḳarānī

v.+ 188b/11

[=1]

Veyse'l Ḳarānī (Ar. ö.i.) Tabiînin büyüklerindendir, evliya. →Veys, Veyse'l Ḳarānī

→Veys, Veyse'l Ḳarānī

v.+(raḥmetu'llāhi ʿaleyhi) 188a/11

v.+ye 189a/7

[=2]

vir- (<ET. bėr- EDPT. 354b) I. vermek, eriştirmek. → vėr-

v.-di 212b/10, 212b/11, 237a/13, 238a/10, 238a/11, 243b/11

v.-dîdi 238b/7

v.-di(āvāz) 182a/5, 191a/2, 211b/12

v.-di(ḥaber) 188a/2

v.-di(ḥelvā) 191a/13

v.-di(hüccet) 211b/4

v.-di(ḳaftan) 191a/13

v.-di(ṣu) 227a/3

v.-di(selām) 188b/1

v.-diler(cevāb) 184a/8

v.-diler(ṭanuklıḳ) 204a/13, 244b/5

v.-diler+ise(ṭanuklıḳ) 204a/11

v.-dügüm 190b/7, 245a/5

v.-düm 205a/6, 205a/10, 205a/11

v.-düm(peyġāmbarlıḳ) 205a/11

v.-düm(ṣuret) 188a/4

v.-düm(selām) 182b/1

v.-düm(üç ṭalāk) 234a/1

v.-düm(zekāt) 231a/10

v.-e 197a/7, 197b/8, 222b/13, 223b/4, 243b/2,

v.-e(ḳuru üzüm) 197b/8

v.-e(selām) 185b/1

v.-e(midüñ?) 214a/7

v.-eler 237a/1

v.-eler(ṭanuklıḳ) 245b/4

v.-em 189b/6

v.-emez(cevāb) 214b/13

v.-emezler 187a/11

v.-en(ṣadaḳa) 188b/7

v.-en(zekāt) 188b/6

v.-ene 238a/13, 238a/13

v.-esiz 234a/2

v.-eyidüm 214a/8

v.-icek(ṣaglıḳ) 197a/1

v.-ipgil 238b/3

v.-iserven 188a/9, 189b/8

v.-mez 235a/4

yaruya nesne virme- toprağını, çıkan ürünün yarısını almak koşuluyla, başkasının ekimine bırakmamak

v.-mez(yaruya nesne virme-) 241b/5

v.-mez+isem(ṭalāḳ) 233b/11

v.-mezsem(ḥakkuñı) 235a/2

v.-miş-idi 238b/6

v.-se 232a/11

v.-se(´öşir) 230a/12

v.-se(buġday unı) 196a/7

v.-se(fidye) 197b/6

v.-se(ḳıymetin) 196a/9

v.-se(kefāret) 196a/2, 232b/12

v.-se(kefāret) 232b/7

v.-se(ṭanuklıḳ) 195a/2, 195a/9

v.-se(zekāt) 230b/4, 231a/2, 231a/10

v.-sün(bain ṭalāk) 234b/9

v.-sün(selām) 217a/6

v.-üñ 236b/12, 236b/13, 237a/2, 237a/2

v.-üp 226a/1

v.-ür 237b/7

v.-ür(eline) 187b/3

v.-ür(ḥaber) 188a/12, 204b/5

v.-ür(ṣadaḳa) 208a/7

v.-ürin 188b/3, 215a/4

v.-ürin(ṭanuklıḳ) 195a/6

v.-ürler 187a/1

v.-ürler-idi 243b/9

v.-ürse 196a/13

v.-ürse(bir kezden) 196b/1

v.-ürse(ṣaglıḳ) 194b/2

v.-ürse(zekât ve ṣadaḳa) 188b/11

v.-ürseñ 191a/6, 234b/2

v.-ürven 188b/5

[=97]

II. kök veya gövdeleri sonuna –a/-e; -ı/-i;/-u/-ü ve –p zarf-fiil eki almış fiillere gelerek tezlik bildiren birleşik fiiller oluşturur.

v.-di(alı) 237b/12

v.-di(eydi) 244a/3

v.-di(ḳılı) 185a/7

v.-diler(eydi) 192b/6

v.-düm(üleşdüri) 209b/5

v.-gil(eydi) 210a/7

v.-se(döndürü) 195b/10

v.-se(eydü) 215b/12

[=8]

virān (Far.) yıkık, yıkılmış.

v. 243a/6

[=1]

viribi- (vir-(i)p+i-di → <ET. bėr- EDPT. 354b; <ET. ı- "göndermek" EDPT. 37b) göndermek.

v.-di 203b/10, 238b/11, 243b/10

v.-se 193b/11, 238b/4

v.-se gerek 238b/12

v.-sün 238b/12

[=7]

viril- (<vir-(i)l- → <ET. bėr EDPT. 354b) verilmek.

v.-miş 231b/7, 231b/12

v.-miş(dibāġat) 226b/6

[=3]

virme- (<vir+me- → <ET. bėr- EDPT. 354b) vermemek.

v.-din(selām) 188a/13

v.-düm 231a/10

v.-düñüz 187b/1

v.-se(zekāt) 230a/10

v.-se(zekāt) 230b/2, 231a/2

v.-sünler(selām) 200b/1

v.-ye 246a/4

v.-ye(midüñ?) 214a/7

v.-ye(zekāt) 230a/13

v.-yeler 237a/3, 246a/9

[=10]

virmek (vir-mek → <ET. bėr- EDPT. 354b) I. verme, eriştirme.

virmek

v.+ gerek 231b/12

v.+(zekāt) 230b/10, 232a/2

v.+de(ʹöşür) 230a/13

v.+e(ṣu) 233b/1

v.+üñ(zekāt) 231a/13

[=6]

II. kök veya gövdeleri sonuna –a/-e; -ı/-i;/-u/-ü ve –p zarf-fiil eki almış fiillere gelerek tezlik bildiren birleşik fiiller oluşturur.

v.+(gösteri virmek) 219b/8

[=1]

virmeklik (<vir+mek+lik- → <ET. bėr- EDPT. 354b) verme durumu.

v.+de 231b/13

[=1]

viṣāl (Ar.) kavuşma, sevgiliye kavuşma.

v. 194a/1

[=1]

vur- (<ET. ur- EDPT. 194b) vurmak.

v.-ası 244a/5

v.-dı 235b/3

v.-ı (ḳoy-) 225a/12

[=3]

vücūb (Ar.) vacip ve lüzumlu olma.

v. 180b/9

[=1]

vücūd (Ar.) I. varlık, var olma.

v.+a(gel-) 201b/13

[=1

II. insan ya da hayvan gövdesi.

v.+uña 189b/12

[=1]

Y

yā (Ar.) ünl. ey!, hey!

y. 183a/6, 185B/7, 187b/9, 188b/4, 189a/8, 191a/2, 193a/1, 193a/1, 193a/2, 194a/11, 194b/2, 194b/6, 194b/6, 194b/7, 195b/5, 195b/5, 195a/5, 195a/5, 195a/5, 195a/7, 195a/8, 195a/8, 195a/9, 195a/11, 195a/13, 195a/13, 195b/1, 195b/1, 195b/3, 195b/3, 195b/4, 195b/4, 195b/6, 195b/6, 195b/6, 195b/7, 195b/7, 195b/7, 195b/8, 195b/8, 195b/11, 195b/11, 195b/11, 195b/13, 195b/13, 196a/1, 196a/4, 196a/4, 196a/4, 196a/4, 196a/8, 196a/8, 196a/8, 196a/9, 196b/4, 196b/4, 196b/4, 196b/7, 197a/6, 197a/6, 197a/6, 197a/6, 197a/9,

197a/10, 197b/1, 197b/7, 197b/7, 197b/7, 197b/8, 197b/8, 197b/8, 197b/13, 198a/10, 200b/8, 200b/10, 200b/11, 202a/13, 208a/9, 208a/10, 209a/5, 211b/3, 213a/4, 213a/12, 219b/6, 219b/7, 219b/8, 219b/8, 219b/9, 219b/9, 219b/9, 219b/9, 219b/10, 219b/10, 219b/10, 219b/11, 219b/11, 220a/1, 224a/12, 226a/5, 226b/13, 226b/13, 228b/9, 229a/5, 230b/13, 231a/3, 231a/4, 231a/7, 231a/8, 231a/10, 231a/11, 234b/1, 234b/1, 234b/10, 236b/8, 236b/9, 240a/12, 240b/11, 240b/11, 240b/11

[=119]

yā (Far.) ed. ya, ya da, yahut..

y. 180b/3, 183a/10, 183b/12, 186a/7, 186a/10, 186b/1, 188b/11, 189a/3, 191b/6, 191b/10, 191b/13, 192a/1, 200a/8, 202a/4, 202a/12, 205a/4, 205a/13, 207b/5, 208a/8, 208a/12, 208b/7, 209a/1, 209a/3, 209b/5, 209b/8, 209b/11, 209b/13, 210a/5, 210a/8, 210a/9, 210a/11, 210b/1, 213a/3, 213a/5, 213a/6, 214a/2, 214b/2, 214b/5, 214b/8

[=39]

yaban (<DLT yawa ~ yafa CYD III) sıcak, kuytu yer.

yabana otur- kırda abdest bozmaya oturmak.

y.+a(yabana otur-) 244b/7

[=1]

yad (<Uyg T.[1] yat EDPT. 882b) yabancı, garip.

yad kıl- yabancı saymak, uzak durmak.

y.+(ḳıl-) 183a/13

[=1]

yād (Far.) hatırlama, anma.

y.+(ṭā´atı) 228a/7

[=1]

yağ (<Uyg T. yağ EDPT. 895a) yağ.

y. 195b/5, 228b/11

y.+(dürtin-) 195b/5

y.+ı(ṭoñuz) 233b/6, 233b/8, 233b/9

[=6]

yaġ- (<ET. yaġ- EDPT. 896a) yağmak.

y.-a 245b/6

y.-dı(yaġmur) 190b/13

[=2]

yaġız (<ET. yaġ+(ı)z EDPT. 909a) esmer.

y.+(ḳara yaġız) 207a/1

[=1]

yaġmur (<Uyg T.T yaġ-mur EDPT. 903b) yağmur.

y. 245b/6

y.+lar 191a/12

y.+lar(yaġ-) 190b/13

[=3]

yāḫūd (Far.) ed. ya da, veya.

y. 196a/8

[=1]

Yaḥyā (Ar. ö.i.) büyük velîlerden olup ismi Yahyâ bin Muâz bin Câfer Râzî, künyesi Ebû Zekeriyyâ, lakabı Vâiz'dir.

→ Yaḥyā bin Mu´āẕ er-Rāzī

y. 191b/6, 191b/10

[=2]

Yaḥyā bin Mu´āẕ er-Rāzī (Ar. ö.i.) büyük velîlerden olup ismi Yahyâ bin Muâz bin Câfer Râzî, künyesi Ebû Zekeriyyâ, lakabı Vâiz'dir.

→ Yaḥyā

y.+(raḥmetu'llāhi ´aleyhi) 191b/3

[=1]

yaḳasuz (<yaḳa+suz → <ET. ^{2}yaḳ-a EDPT. 898a; <Orh. T. yaḳa "uç, sınır" TEKİN 2000: 258) yaka, elbise yakası.

y.206b/8

[=1]

yaḳın (<Uyg. T. yakın; <^{2}yaḳ- EDPT. 904a) yakın.

y. 183b/6

y.+(durmaḳ) 224a/11

y.+(gel-) 182a/12, 182b/1, 186a/2

y.+(olmaḳ) 214b/13

y.+(var-) 187b/8

[=7]

yaḳınlıḳ (<yaḳ-(ı)n+lıḳ → <Uyg. T. yakın; <[2]yaḳ- EDPT. 904a) yakın olma durumu.

y.+(eyle-) 195b/3

y.+(ḳıl-) 195b/13

[=2]

yāḳūt (Ar.) yakut, değerli süs taşı.

y. 187b/2

[=1]

yalan (Uyg. T. yalġan EDPT. 926b) yalan.

y.+(söyle-) 244b/8, 244b/9

y.+dan 190a/4, 191b/7

[=4]

Yalemlem (Ar. y. i.) Yemenlilerin ve o yönden gelen yabancıların mikat yeridir. dağın ismidir

y.+de 216b/6

[=1]

yalın (<Uyg. T. yalıñ; <*yal- EDPT. 929b) çıplak.

→ yalıñ

y.+(ayaḳ) 203a/4

[=1]

yalıñ (<Uyg. T. yalıñ; <*yal- EDPT. 929b) çıplak.

→ yalın

y.+(ayaḳ) 186b/10

[=1]

yalıncaḳ (<yal-(ı)n+caḳ → <Uyg. T. yalıñ; <*yal- EDPT. 929b) çıplak.

y. 186b/9, 187a/10, 219b/6

y.+ıdı(yalıncaġ-ıdı) 211a/2

y.+ları 211b/7

[=5]

yalıncaklıḳ (<yal-(ı)n+caḳ+lıḳ → <Uyg. T. yalıñ; <*yal- EDPT. 929b) çıplaklık.

y. 187a/8

[=1]

yalıñuz (<DLT. yalñus ; <*yal- "bare" CTD. 210, 211; <ET. yalġuz EDPT. 926b) yalnız, tek.

→ yaluñuz

y. 182a/10

y.+(ol-) 195a/10

[=2]

yaluñuz (<DLT. yalñus ; <*yal- "bare" CTD. 210, 211; <ET. yalġuz EDPT. 926b) yalnız, tek.

→ yalıñuz

y. 195a/1, 195a/5, 211a/3, 211b/11

y.+(bir) 232b/2

[=6]

yalvar- (<ET. yalbar- ~ yalwar- EDPT. 920b) yalvarmak.

y. 191a/2

y.-a 224b/13

y.-ur 232a/5

[=3]

yan (<ET. ya:n EDPT. 940a; <AT. *yān TEKİN 1995: 177) yan, yan taraf.

y.+ında 228b/12

[=1]

yan- (<DLT. *ya-n- ~ *ya-l- CTD. III, 208; <*[2]ya-n- EDPT. 942a) yanmak, tutuşmak.

y.-mış(iken) 185a/11

[=1]

yaña (<DLT. yaña; <yan+ġa ~yan+ḳa CTD. III, 212, 213; EDPT. 943b) yön, taraf, -e doğru.

y. 190b/11, 215a/12, 220a/7, 221b/11, 222a/5

y.+dan 220b/6, 221a/1

[=7]

yandur- (<*ya-n-dur- → <DLT. *ya-n- ~ *ya-l- CTD. III, 208; <*[2]ya-n- EDPT. 942a) yandırmak, tutuşturmak.

y.-ur(oda) 183a/10

[=1]

ya'nī (Ar.) şöyle ki, yani.

y. 181b/4, 182a/7, 182b/3,186a/11, 187a/6, 188a/9, 195b/4, 201b/3, 202b/2, 206a/8, 207a/11, 207b/8, 208a/1, 208a/4, 216a/8, 216b/4, 228a/5, 230a/5, 236b/4, 245a/5

[=20]

yap- (<Uyg. T. yap- EDPT. 870b) yapmak, inşa etmek..

y.-alar 243a/8

y.-alum 209a/11

y.-an 209b/9, 209b/9

y.-ar 183a/9

y.-arın 209b/4

y.-dı 209a/8

y.-dılar 209b/5

y.-duġı 210a/4

y.-dum 202a/4, 202b/5

[=11]

yapış- (<DLT. yap-(u)ş- CTD. III, 214; Uyg. T. yap- EDPT. 870b) yapışmak.

y.-ası 244a/6

y.-dı(ḳulaġına) 208b/13

y.-dı-ysa 226b/8

y.-duġından 235b/2

y.-ıcak 226b/9

y.-madın 235b/1

y.-sa 226b/7

y.-ur 226b/9

[=8]

yaprak (<DLT. yap-ur-ġa-ḳ CTD. III, 214; <ET. yapurġa:ḳ EDPT. 879b) yaprak.

y.+ı(yapraġı) 199a/2

[=1]

yara- (<Uyg. T. yara- EDPT. 956a) yaramak, yararlı olmak.

y.-maz 193a/6, 216a/5, 241a/11

y.-maz(eylemege) 193b/4

y.-r(dırīġ dutmaġa) 226a/1

y.-r(fidī ḳılmaġa) 232a/9

y.-r(niyāz eylemege) 210b/6

y.-r(oḳımaġa) 230b/6

[=8]

Yaradan (yarat-an → <DLT. yaratġan CTD. III, 216; <yara-t-ḳ/ġan EDPT. 960a) Yaradan, Allah.

y. 204a/10

[=1]

yaradılmış (<yarat-(ı)l-mış → <ET. yarat- EDPT. 959b) yaratılmış, mahluk.

y.+da 201b/12

y.+larda 240b/2

[=2]

yaralan- (<yar-a+la-n- → <Uyg. T. yar- EDPT. 954b; <AT. *yār- TEKİN 2000: 175) yaralanmak.

y.-mışlar 192b/8

[=1]

yarat- (<ET. yarat- EDPT. 959b) yaratmak.

y.-an(yaradan) 187a/6, 211a/9

y.-tum 214a/3

[=3]

yaratma- (<yarat-ma- → <ET. yarat- EDPT. 959b) yaratmamak.

y.-dı 241a/7

[=1]

yarıl- (<yar-(ı)l- → <Uyg. T. yar- EDPT. 954b; <AT. *yār- TEKİN 2000: 175) yarılmak.

y.-a 208b/2

[=1]

yarım (<Uyg. T. yar-(ı)m EDPT. 968b; <Uyg. T. yar- EDPT. 954b; <AT. *yār- TEKİN 2000: 175) yarı, yarım.

y.+dur 229a/4

[=1]

yarın (<Uyg. T. ^{2}yarın <yaru-n EDPT. 970a) tan atması, bir sonraki gün.

y. 202b/12

[=1]

yaru (<yar-u → <ME. yaru POPPE 1938: § 116-5; <Uyg. T. yar- EDPT. 954b; <AT. *yār- TEKİN 2000: 175) yarı, yarısı.

y.+sı 234a/4, 234a/4

yaruya nesne virme- toprağını, çıkan ürünün yarısını almak koşuluyla, başkasının ekimine bırakmamak

y.+ya(yaruya nesne virme-) 241b/5

[=3]

yaş (<ET. ya:ş EDPT. 975b; <AT. yāş TEKİN 1995: 175) I. yaş, kuru olmayan.

y. 213a/10, 226b/9, 226b/10, 232b/6, 232b/7

[=5]

II. gözyaşı.

y.+a 243a/6

[=1]

yat- (<ET. yat- EDPT. 884a) yatmak.

y.-dı 181a/11

y.-sa 198b/13

y.-tugı 181b/6, 183a/7

y.-ur-iken 213a/1

y.-urdı 209a/12

y.-ursañuz 208a/3

[=7]

yatlu (<yat+lu TS. 250b) kötü olan, uğursuz, adi.

y.+lar 240a/7

y.+ları 186a/1

[=2]

yatmaḳ (<yat-maḳ → <ET. yat- EDPT. 884a) yatma durumu.

y. 219b/6, 241a/7, 241a/7, 241a/9

[=4]

yatsu (<DLT. yat-ġa-ş-(u)ḳ CTD. III, 218; ET. yat- EDPT. 884a) güneşin batmasından bir buçuk, iki saat sonraki vakit.

y.+(yatsu namāzı) 223b/3

[=1]

yatur- (<Uyg. T. yat-ġur ~ yat-ur- EDPT. 888b; <ET. yat- EDPT. 884a) yatırmak.

y.-dı 235b/10

[=1]

yavlaḳ (<DLT. *yaw+la-ḳ CTD. III, 219; <Orh. T. yablaḳ TEKİN 2000: 257) pek, çok.

y. 190b/12, 208b/4, 210a/7

[=3]

yavuz (<DLT yawuz; <*yaw- CTD. III, 219; <Orh. T. yabız TEKİN 2000: 257) kötü, fena.

y. 207a/3

y.+(ad) 240a/5

y.+(eyle) 240b/6

y.+(ise) 240b/6

y.+dur 240b/7

[=5]

yavuzlıḳ (<yavuz+lıḳ → <DLT yawuz; <*yaw- CTD. III, 219; <Orh. T. yabız TEKİN 2000: 257) kötülük, fenalık.

y.+ından(yavuzluğından) 242b/2

[=1]

yaya (<ET. yadaġ EDPT. 887a → <ET. adaḳ EDPT. 45a) yürüyerek giden.

y. 224b/5

[=1]

yayan (<yaya+n → <ET. yadaġ EDPT. 887a → <ET. adaḳ EDPT. 45a) yürüyerek giden.

y.+(tur-) 224b/8

[=1]

yayıl- (<yay-(ı)l- → <ET. ya:d- EDPT. 883b) yayılmak.

y.-dı 233b/9

y.-madın 233b/8

[=2]

yaz- (<Uyg. T. [1]yaz- EDPT. 983b) yazmak, yazı yazmak.

y.-a(dur-) 231b/9

y.-alum 226a/9, 239b/12

y.-duġumuz 239b/9

y.-duḳ 225b/6

y.-up(biti) 197a/8

[=6]

yazıl- (<yaz-(ı)l- → <Uyg. T. [1]yaz- EDPT. 983b) yazılmak.

y.-mış 211b/13

y.-udur 187a/3

[=2]

yazma- (<yaz-ma- → <Uyg. T. [1]yaz- EDPT. 983b) yazmamak.

y.-duḳ 233a/9

[=1]

yazuḳ (<Uyg. T. [2]yazuḳ; <*yaz- EDPT. 985b; <Uyg. T. [2]yaz- EDPT. 983b) suç işlemek, günah.

y.+ı(yazuġı) 200b/10

y.+ları(var) 206a/3

[=2]

yazuklu (<yazuḳ+lu → <Uyg. T. [2]yazuḳ+luġ; EDPT. 986a; <Uyg. T. [2]yaz- EDPT. 983b) günahlı.

y.+(ol-)194b/4

[=1]

Yemen (Ar. y.i.) Arap yarımadasının güney-batı yönünü teşkil eden bölge.

y.+(rükni) 221a/9

y.+den 216b/6

[=2]

yemyeşil (<yem+yeşil → <ET. yaşıl; <yaş+sıl EDPT. 978a; <AT. yāş TEKİN 1995: 175) çok yeşil, yemyeşil.

y. 211b/13

[=1]

yeşil <ET. yaşıl; <yaş+sıl EDPT. 978a; <AT. yāş TEKİN 1995: 175) yeşil.

y. 213a/2

[=1]

yıġ- (<DLT. yıġ-CTD. III, 224; <ET. yıġ- EDPT. 987a) I.yığmak, toplamak.

y.ıcaḳ 236b/4

[=1]

II. yoksun bırakmak, men etmek.

y.-ası 237b/9

[=1]

yıḳ- (<Uyg. T. yıḳ- EDPT. 897b) yıkmak.

y.-asıdur 209b/8

[=1]

yıl (<ET. yıl EDPT. 917a) yıl, sene.

y. 198b/6, 210b/9, 211b/10, 212a/1, 213a/4, 226a/3, 231a/1

y.+(yüz) 214b/10

y.+dan 237a/9

y.+dur 237a/5

y.+ı 210b/7

y.+ın 213b/11

y.+lar 215a/9

[=13]

yılan (<Uyg. T. yılan EDPT. 930a) yılan.

y. 209a/11

y.+(eyle) 199b/3

y.+dan 219a/3

y.+ı 209b/2

y.+lar 184b/11

[=5]

yıldırım (<yıldır-(ı)m → <Uyg. T. yaltrı- "to shine, gleam" EDPT. 923b) yıldırım.

y.+(şaḳıla-) 186a/4

[=1]

yılduz (<Uyg. T. yultuz EDPT. 922b) yıldız.

y. 207b/1, 207b/1, 207b/8

y.+(ol) 207b/4, 207b/8, 208a/4

y.+lar 208b/2

[=7]

yılḳı (<Uyg. T. ^{2}yılkı EDPT. 925b) hayvan, hayvan sürüsü.

y.+dan 241a/10

y.+lar 241a/8

[=2]

yıllıḳ (<yıl+lıḳ → <ET. yıl EDPT. 917a) (…) yıl kadar, yıllık, senelik.

y. 186b/4, 237a/6

y.+(otuz biñ) 186a/3

y.+(yüz) 214b/9, 215a/1

[=5]

yi- (<ET. yė:- EDPT. 869b; <AT. *yė:- TEKİN 1995: 182) I. yemek yemek.

y.-di 198a/13

y.-dügi 235a/10

y.-medin 196a/5, 237a/2

y.-mezler 232b/1

y.-mezse 235a/11

y.-miş 233a/2, 233a/2, 233a/4, 233a/4

y.-r ise 194a/11, 195a/4, 197a/3, 235a/8

y.-rler 232b/1

y.-rse 232a/12, 235a/7, 235a/12, 235b/1, 235b/2

y.-se 195b/3, 195b/8, 195b/13, 198a/9, 198a/10, 198a/12, 235a/6

y.-se(buġday) 232a/10

y.-se gerek 196b/13

y.-yenler(bağlava) 200b/12

y.-yüp 191b/11

[=31]

II. oruç yemek, oruç tutmamak.

y.-di 197a/9

y.-miş(oruç) 197a/7

y.-r 200b/11

y.-rler ise 197b/3

y.-rse 200a/12

y.-se 198b/6

y.-se gerek 198b/4

y.-se(oruç) 197b/12

y.-ye 200b/12

y.-ye(oruç) 200b/9

y.-yen(oruç) 199a/4, 199a/6, 199a/8, 199a/9, 199a/11, 199a/13, 199b/1, 199b/2

y.-yenden(oruç) 199a/5

y.-yene(oruç) 199b/8, 200a/13

y.-yenler 198b/11

y.-yenler(oruç) 199b/12, 200b/3

y.-yenlerden 200a/6

y.-yenlere(oruç) 199b/10

[=26]

yidi (<ET. yėtti EDPT. 886a) sıf. yedi, 7.

y. 199a/8, 202b/2, 215b/2, 221b/1, 221b/5, 222a/9, 224a/2, 224a/12, 224b/9, 230a/8

y.+şer 224b/6, 224b/6

[=12]

yidür- (<yi-dür- → <ET. yė:- EDPT. 869b; <AT. *yė:- TEKİN 1995: 182) I. yemek yedirmek.

y.-esi(ol-) 196b/8

[=1]

yig (<ET. yėg EDPT. 909b) daha iyi. → yiy

y. 241a/10, 244a/9

y.+dür 229b/4, 229b/5, 244a/12

[=5]

yigirmi (<ET. yėgirmi EDPT. 915b) sıf. yirmi sayısı, 20

y.(ḳızıl) 238a/10, 238a/12

[=2]

yigirmi bir sıf. yirmi bir sayısı, 21

y. 224b/5, 224b/6, 233a/8

[=3]

yigirmi dört sıf. yirmi dört , 24

y. 213b/13

[=1]

yigirmi ṭoḳuzunçı sıf. yirmi dokuzuncu, 29.

y. 194b/11

[=1]

yigit (<Uyg. T. yigit EDPT. 911b) yiğit, genç.

y. 187a/11, 188a/2, 211b/1, 211b/3

y.+lerin 245b/7

[=5]

yigrek (<yig+rek → <ET. yėg EDPT. 909b) daha iyi.

y.+dür 197a/3

y.+i 224b/7

[=2]

yigrenci (<yig+re-n-ci → <DLT. yig+re-n- CTD. III, 225; <Uyg. T. yig "raw" EDPT. 910b) iğrenç, pis.

y.+(ol-) 233a/3

[=1]

yil (<Uyg. T. [1]yėl EDPT. 916b) yel, rüzgar.

y. 203a/11

y.+de 199a/2

y.+ler 190b/13, 191a/11

y.+leri 203a/10

[=5]

yil- (<DLT. yel- CTD. III, 222) koşmak..

y.-e 222a/5, 222a/6

y.-se gerek 221b/3

[=3]

yilmek (<yil-mek → <DLT. yel- CTD. III, 222) koşma durumu.

y. 222a/6

[=1]

yiliş- (yil-(ü)ş- → DLT. yel- CTD. III, 222) yarışmak.

y.-ürler 225b/11

[=1]

yime- (<yi-me- → <ET. yė:- EDPT. 869b; <AT. *yė:- TEKİN 1995: 182) I. yemek yememek.

y.-düm 191b/2

[=1]

yimek(I) (<yi-mek → <ET. yė:- EDPT. 869b; <AT. *yė:- TEKİN 1995: 182) yemek, aş.

y.+(yi-) 233a/2

[=1]

yimek(II) (<yi-mek → <ET. yė:- EDPT. 869b; <AT. *yė:- TEKİN 1995: 182) I. yemek yeme durumu.

y. 235b/4, 235b/5, 236a/1, 241a/7, 241a/7, 241a/9

y.+e 198a/2, 243a/7

y.+ile 198a/13

[=9]

II. oruç yeme, oruç tutmama.

y.+e(oruç) 199a/1

y.+i(oruç) 201a/1

y.+üñ(oruç) 200b/10

[=3]

yimemek (<yi-me-mek → <ET. yė:- EDPT. 869b; <AT. *yė:- TEKİN 1995: 182) I. yemek yememe durumu.

y. 189b/3

y.+dür 235a/8

[=2]

yimiş (<Uyg. T. yė-miş EDPT. 938b) meyve, yemiş.

y.+lerinüñ 184a/2

[=1]

yin- (<yi-n- → <ET. yė:- EDPT. 869b; <AT. *yė:- TEKİN 1995: 182) I. yemek yenmek, yenilmek.

y.-mez 232b/9

y.-ür 232b/9, 235a/8

[=3]

yindek (<yin(e) dek <ET. yana EDPT. 943a; <ET. teg EDPT. 475a) sürekli, daima.

y. 185b/8

[=1]

yine (<ET. yan-a EDPT. 943a) yine, böylece.

y. 180b/3, 197b/9, 200a/4, 209b/3, 209b/8, 212a/7, 213a/6, 213a/8, 213a/12, 213b/3, 221a/12, 222a/7, 230a/6, 233a/11, 233b/13, 237a/1, 237a/2

[=17]

yiñi (<ET. yañı EDPT. 943b) yeni.

y. 226b/2, 226b/3

[=2]

yiñi ay (<ME. yañı ay POPPE 1938: 39-7; <ET. yanı EDPT. 943b; ET. a:y EDPT. 265a; <Orh. T. āy TEKİN 2000: § 45) yeni ay, hilal.

y. 194b/10

[=1]

yiñile- (<DLT. yañı+la- CTD. III, 213; <ET. yañı EDPT. 943b) yenilemek.

y.-di 209a/8

y.-yiserdür 209b/8

[=2]

yiñilemek (<yeni+le-mek → <DLT. yañı+la- CTD. III, 213; <ET. yañı EDPT. 943b) yenileme durumu.

y.+e 209b/1

[=1]

yir (<ET. yė:r EDPT. 954a) I. yeryüzü, toprak parçası.

y. 235b/6, 235b/7

yir ṭamarı yer katmanı.

y.+(yir ṭamarı) 218b/3

y.+(yir yüzi) 181b/11, 189a/10, 191b/8, 199b/7

y.+de 205b/6,

y.+e 235b/6, 244a/8

y.+inden 230a/11

y.+ler 200a/4

[=12]

II. yer, mekan.

y. 223a/13, 223b/12

y.+(bul-) 221b/8

y.+(ḳıl-) 183a/7, 183a/8

y.+de 181b/6, 196b/2, 221b/7, 229b/2

y.+dür 223a/13, 223b/12

y.+e 219a/11

bāḳī ḳalacaḳ yir sonsuza dek kalınacak yer, öteki dünya, ahiret.

y.+e(bāḳī ḳalacaḳ yir) 181b/9

y.+i 223a/12

y.+in 203a/8

y.+inde 245b/7, 245b/7, 245b/8, 245b/9, 245b/9, 245b/10

y.+inde(dut-) 245b/10

y.+inden 203a/8, 208b/1, 212b/5

göñli yirinden ḳop- çok heyecanlanmak, kalbi çarpmak

y.+inden(göñli yirinden ḳop-) 213a/9

y.+ine 202b/8, 213a/10, 215a/2, 227b/2, 227b/2, 245a/2

y.+lerden 216b/8

y.+lerin 199b/13

[=34]

III. yerinde, uygun.

y.+ine(geçürmek) 226a/11

y.+ine(gel-) 206a/11

y.+ine(getür-) 202b/7, 206b/4

y.+ine(getürmek) 194b/4

y.+ince-dür 229a/13

[=6]

yit- (<Uyg. T. ^{2}yėt- EDPT. 884b) yetmek.

y.-e(güci) 216a/8

y.-er 229b/3, 239b/11

y.-erse(güci) 201b/5

y.-esi 229a/11

y.-esi(ol) 201b/7

y.-mez(gücі) 214b/4

y.-mez+ise(güçleri) 227a/1

y.-tükce(gücі) 243a/1

[=9]

yitincek (<yit-(i)n-cek → <yitincek TS 259b; <ET. [2]yėt- EDPT. 884b) yeni yetme, yeni yetişen, sonradan ortaya çıkan.

y. 226a/1

y.+ler 183a/1, 192b/13

[=3]

yitme- (<yit-me- → <Uyg. T. [2]yėt- EDPT. 884b) yetmemek.

y.-se(gücü) 196a/5

[=1]

yitmiş (<ET. yėtmiş EDPT. 891b; <AT. *yė:tmiş TEKİN 1995: 182) sıf. yetmiş sayısı, 70

y. 187b/5, 192a/13, 205b/9, 224b/7

[=4]

yitmiş biñ sıf. yetmiş bin, 70.000

y. 205b/6, 244b/8

y.+(ferişteh) 199b/13

[=3]

yiy (<ET. yėg EDPT. 909b) daha iyi.

→ yig

y.+idi 241a/9

[=1]

yiyesi (<yi-(y)esi → <ET. yė:- EDPT. 869b; <AT. *yė:- TEKİN 1995: 182) yemek, yiyecek.

y. 232b/10

y.+ler(ḫōş yiyesi eyle-) 196a/11

y.+sin 199b/3

[=3]

yoġunlıḳ (<yoġun+lıḳ → <Uyg. T. yoğu:n ~ yoġo:n EDPT. 904b) kalınlık

y.+ı(yoġunlığı) 209a/13

[=1]

yoḫsa (<yo-ḳ+ı-sa → <ET. [1]yoḳ EDPT. 895b; ET. [1]èr- EDPT. 193b) yoksa, aksi halde.

→ yoḳsa

y. 186a/7, 190b/2, 208b/12, 214a/7, 231b/4, 235b/8, 240a/7, 240a/13, 244a/13

[=9]

yoḫsul (yo-ḳ+sul → <Uyg. T. yoḳ+suz EDPT. 907b; <ET. [1]yoḳ EDPT. 895b) yoksul, varlıksız, fakir.

→ yoḳsul

y.+ı 196a/12

[=1]

yoḳ (<ET. [1]yoḳ ed 896b; <orh. t. *yō-ḳ tekin 2000: § 204) yok, bulunmayan nesne veya kimse.

y. 201b/12, 211a/8, 211a/8, 213a/8, 213b/5, 227a/5

y.+(göyündürmek) 185b/2

y.+(hīç kimsene) 182b/11

y.+(ḳażası) 198a/1

y.+(nāẓır) 182a/11

y.+(ol-) 192a/8

y.+dur 185b/7, 190b/4, 191a/7, 201b/13, 221b/10, 224b/11, 227b/6, 240a/1, 240a/5, 240a/7, 240b/3, 244a/2, 244b/12

y.+dur(medḫali) 190b08

y.+ıdı(yoġ.ıdı) 211a/3, 238b/8

y.+ısa(yoġ-ısa) 244b/11

y.+iken(yoġ-iken) 197b/9

[=29]

yoḳa- (yo-ḳ+a-- → <Uyg. T [1]yoḳ+la- EDPT. 902b; <ET. [1]yoḳ EDPT. 895b) dokunmak, yoklamak.

y.-ya 221b/5

y.-yu 221b/6

y.-yu(bil) 221b/4

[=3]

yoḳanma- (yo-ḳ+a-n-ma- → <Uyg. T [1]yoḳ+la- EDPT. 902b; <ET. [1]yoḳ EDPT. 895b) dokunmamak, yoklamamak

y.-sa gerek 242b/11

[=1]

yoḳış (<*yoḳ+(u)ş → <ME. yokuş POPPE 1938: § 10-2; <DLT. yoḳ yer "upward slope" CTD. III, 230; <[2]yoḳ

“high ground” EDPT.896a) yükselerek devam eden yol, yokuş.

y.+a(çık-) 219a/6

[=1]

yoḳsa (<yo-ḳ+ı-sa → <ET. [1]yoḳ EDPT. 895b; ET. [1]ėr- EDPT. 193b) yoksa, aksi halde.

→ yoḫsa

y. 200b/4, 201a/1, 244b/2

[=3]

yoḳsul (yo-ḳ+sul → <Uyg. T. yoḳ+suz EDPT. 907b; <ET. [1]yoḳ EDPT. 895b) yoksul, varlıksız, fakir.

→ yoḫsul

y. 188b/11, 196a/7, 206b/12, 207a/2, 231b/13

y.+(olma-) 216a/7

y.+a 210b/8

y.+dan 232a/5

y.+ı 196a/11

y.+lara 215a/10

y.+larınuñ 215a/2

[=11]

yol (<ET. yo:l EDPT. 917a; <AT. *yōl TEKİN 1995: 178) yol.

y. 186b/4

yol bul- fırsat bulmak.

y.+(bul-) 181b/7, 183b/4

yola getürme- yanlışı düzeltmemek.

y.+a(ṭoġrı yola getürme-) 199a/7

y.+dur 186a/3

y.+ı 186a/4, 218b/4, 243b/13

y.+ında 239b/11

y.+ların(Muḥammed) 185b/11

y.+um 186b/2

y.+umıza 217a/2

[=12]

yoldaş (<yol+daş → <ET. yo:l EDPT. 917a; <AT. *yōl TEKİN 1995: 178) yol arkadaşı, yoldaş.

y.+(eyle-) 203a/9

y.+(ol-) 203b/13

y.+lar-ıdı 229a/8

y.+ları 188b/12

[=4]

yoldaşlıḳ (<yol+daş+lıḳ → <ET. yo:l EDPT. 917a; <AT. *yōl TEKİN 1995: 178) yol arkadaşı olma durumu, yoldaşlık.

y.+a(yoldaşlıġa) 211a/5

[=1]

yönel- (<yön+el- <ME. yönen- POPPE 1938: 186-2; <ET. yan EDPT. 940a) yüzünü bir yöne çevirmek yönelmek.

y.-düm 190b/11

y.-e 222a/8

y.-se gerek 221b/11

[=3]

yöre (<DLT. yöre CTD. III, 232) yöre, çevre.

y.+sinde 204a/2, 204b/1

y.+sine 202a/8, 210a/1

[=4]

yören- (<yör(g)e-n- → <DLT. yörge-n- CTD. III, 232; <Uyg. T. yörge- EDPT. 965b) bir şeyin etrafını dolaşmak.

y.-ü(gör-) 210a/1

y.-ürise 210a/10

y.-ürse 209b/10

[=3]

yörenmek (<yör(g)e-n-mek → <DLT. yörge-n- CTD. III, 232; <Uyg. T. yörge- EDPT. 965b) bir şeyin etrafını dolaşma durumu.

y. 210a/10

y.+e 220b/7

[=2]

yöri- (<ET. yorı- EDPT. 957a; <AT. *yōrı- TEKİN 1995: 179) yürümek.

→ yörü-

y.-meye 224b/1

y.-se(gerek) 210b/4, 218b/3

y.+ye 192a/6

y.-yü 181a/10

y.-yüp 218a/7

[=6]

yörü- (<ET. yorı- EDPT. 957a; <AT. *yōrı- TEKİN 1995: 179) yürümek.

→ yöri-

y.-rken 184b/7

y.-rler 186b/13

y.-yü(yörüyü yörüyü gel-) 215b/3, 215b/3

[=4]

yörün- (<yürü-n- → <ET. yorı- EDPT. 957a; <AT. *yōrı- TEKİN 1995: 179) yürünmek.

y.-esi 221a/2

[=1]

yu- (<Uyg. T. yu- EDPT. 870a) yıkamak.

y.-dı 181a/12, 212a/11

y.-rsa 231a/8

y.-salar(yusalar) 230a/3

y.-yan 181a/13

y.-ymaz 244b/6

[=6]

yudurmaḳ (<yu-dur-maḳ → <Uyg. T. yu- EDPT. 870a) yıkattırma durumu.

y.+ıla(yudurmaġ-ıla) 214b/12

[=1]

yum- (<Uyg. T. yum- EDPT. 934a) yummak, kapamak.

y.-dılar 191b/12

[=1]

yumak (yu-maḳ → <Uyg. T. yu- EDPT. 870a) yıkama işi, durumu.

y. 219b/10

y.+(baş yumaġa) 224a/9

y.+a(yumaġa) 227a/13

[=3]

yumama- (<yum-a+u-ma- → <Uyg. T. yum- EDPT. 934a) yumamamak, kapayamamak

y.-dılar 182a/4

[=1]

yumıl- (<yum-(ı)l- → <Uyg. T. yum- EDPT. 934a) yumulmak, kapanmak.

→ yumul-

y.-a 182a/8

[=1]

yumşaḳ (<ET. yımşaḳ ~ yumşaḳ EDPT. 938b; <yumşa- EDPT. 939a) yumuşak.

→ yumuşaḳ

y. 245b/1

[=1]

yumşaklıḳ (<yumşa-ḳ+lıḳ → <ET. yımşaḳ ~ yumşaḳ EDPT. 938b; <yumşa- EDPT. 939a) yumuşak olma durumu, yumuşaklık.

y. 185a/2

[=1]

yumul- (<yum-(ı)l- → <Uyg. T. yum- EDPT. 934a) yumulmak, kapanmak.

→ yumıl-

y.-ıcak 243a/10

[=1]

yumurda (<yum-ur-t-(ġ)a → <DLT. yumurtġa; <*yum- CTD. III, 233; <Uyg. T. yumurḳa EDPT. 938a) yumurta.

y. 234a/7

[=1]

yumuşaḳ (<ET. yımşaḳ ~ yumşaḳ EDPT. 938b; <yumşa- EDPT. 939a) yumuşak.

→ yumşaḳ

y. 245a/13

[=1]

yun- (<yu-n- → <Uyg. T. yu- EDPT. 870a) yıkanmak.

y.-ıcak 231a/4

y.-sa(gerek) 229b/4

y.-ur 206b/7

[=3]

yunmaḳ (<yu-n-maḳ → <Uyg. T. yu- EDPT. 870a) yıkanma işi, durumu.

y. 206b/6

[=1]

yurd (<ET. yurt EDPT. 958a; <Orh. T. yurt TEKİN 2000: § 51) yurt.

y.+(eyle-) 199b/3

y.+ın 203a/8

[=2]

Yūsuf (Ar. ö.i.) Yusuf peygamber.

y.+ı 205a/5

[=1]

yut- (<DLT. yut- CTD. III, 235; <AT. *yūt- TEKİN 1995: 180) yutmak.

y.-arsañ(yudarsañ) 234a/8

y.-ıcak(yudıcaḳ) 232b/5, 233a/2

y.-maz-ısa 234a/10

y.-sa 195b/9, 232b/2, 232b/3, 232b/13

y.-sa(demür) 195b/11

y.-sa(ṭaş) 195b/11

y.-sun 234a/12

y.-tı 232b/6, 232b/8, 232b/11

[=14]

yuyıcı (<yu-(y)ıcı → <Uyg. T. yu- EDPT. 870a) yıkayan, yıkayıcı.

y. 181b/5, 181b/6

[=2]

yügriş- (<DLT. yügür-üş- CTD. III, 236; <ET. yügür- EDPT. 914b) koşuşmak.

y.-e 184a/2

[=1]

yüklü (<yük+lü → <ME. yüklü ~ yüklüg POPPE 1938: § 54-1; <DLT. *yü-k CTD. III, 235; <Uyg. T. [1]yük; EDPT. 910b) karnında yükü olan, hamile.

y. 197b/1, 197b/4, 236b/6

y.+(ol) 239a/13

y.+yidi 239a/3

y.+yin 239a/9

[=6]

yükselmek (<yükse-l- → <DLT. yükse- CTD. III, 236;- <Uyg. T. yükse-k EDPT. 915b) yükselmek.

y.-e 184a/2

[=1]

yüli- (<DLT. yüli- CTD. III, 236) saç kesmek, tıraş etmek.

y.-ye(baş) 224a/5

[=1]

yülime- (<yüli-me- → <DLT. yüli- CTD. III, 236) kesmemek, tıraş etmemek.

y.-yüp(baş) 224a/7

[=1]

yülimek (<yüli-mek → <DLT. yüli- CTD. III, 236) tıraş etme işi, durumu.

y. 219b/11, 224a/8

[=2]

yüñ (<Uyg. T. yuñ EDPT.941b) yün, koyun tüyü.

y.+i 236b/8, 236b/10

[=2]

yürek (<Uyg. T. yürek EDPT. 965a) korkusuzluk, cesaret.

y.+(var) 208b/5

[=1]

yüz (<ET. [2]yü:z EDPT. 983a; <AT. *yūz TEKİN 1995: 186) I. yüz, çehre.

y.+(göster-) 231b/9

y.+ine 212a/7

y.+ini 186b/10

y.+leri 191a/10

y.+üñ 214b/12

y.+üñüz 184a/10

[=6]

II. yüzey.

y.+inde(hevā yüzi) 181b/11

y.+inde(yiryüzi) 181b/11, 189a/10

y.+indeki(yiryüzi) 191b/8, 199b/7

[=5]

yüz (<ET. [1]yü:z EDPT. 983a; <AT. *yūz TEKİN 1995: 186) sıf. yüz sayısı, 100

y.+(yıl) 214b/10, 226a/3

y.+(yıllıḳ) 214b/9, 215a/1

y.+er 213b/7

[=5]

yüz biñ sıf. yüz bin sayısı, 100.000

y. 183b/9, 187b/9, 189a/6, 206b/12

[=4]

yüz biñ yigirmi dört biñ sıf. yüz yirmi dört bin, 124.000

y. 185a/9, 240a/9, 244b/7

[=3]

yüzsüzlik (<yüz+süz+lik → <ET. [2]yü:z EDPT. 983a; <AT. *yūz TEKİN 1995: 186) yüzsüz olma durumu, yüzsüzce davranış.

yüzsüzligi bīşe eyle-: yüzsüzlüğü huy edinmek, iş edinmek.

y.+i(yüzsüzligi) 226a/10

[=1]

Z/Ż/ŻẒ

za´feran (Ar.) safran.

z. 230b/13, 231a/7

z.+la 231a/3

[=3]

ẓāhir (Ar.) I. açıkça görünen, meydanda olan.

ẓāhir göz: vücut gözü.

z.+(ẓāhir göz) 191b/12

[=1]

II. zf.anlaşıldığı kadarıyla, görünüşe göre.

z.+de 230b/11

[=1]

żāhirlıḳ (<Ar. żāhir +T. +lıḳ) görünüş.

z.+um-ıla(zāhirlıġum-ıla) 182a/12

[=1]

zaḫm (Far.) yara.

z.+(ol) 196b/5

[=1]

zaḥmet (Ar.) sıkıntı, eziyet.

z.+(eyleme-) 245b/13

z.+(gör-) 197a/2, 213a/11

z.+(görmek) 203b/3

z.+in 204a/4, 205b/12

z.+ler(göster-) 205a/9

z.+lerden 205a/10

[=8]

ża´īf (Ar.) zayıf, güçsüz.

z. 214a/5, 231b/9, 232a/6, 246a/5

z.+(eyleme-) 197b/3

z.+dür 231b/10

z.+i 191a/4, 246a/10

[=8]

ża´īflıḳ (<Ar. ża´īf + T. lıḳ) güçsüz olma, zatıf olma durumu.

z.+ına(ża´īflığına) 232a/1

z.+ından(ża´īflığından) 232a/4

[=2]

ẕāke (Ar.) zm. bu, o

. → ẕālike

z. 227b/6

[=1]

zaḳḳūm (Ar.) zakkum ağacı, ağu ağacı.

z.+(eyle-) 199b/4

[=1]

ẕālike (Ar.)zm. bu, o

→ ẕāke

z. 227b/6

[=1]

zamān (Ar.) süre, vakit.

z. 238a/11

z.+da(şimdiki) 244a/1

z.+ında 237a/10

z.+lar 209a/9, 215a/9

[=5]

zārılıḳ (<Far. zārī + T. +lıḳ) ağlayıp, sızlama durumu.

z.+(ḳıl-) 212a/10, 213b/2, 224b/13

[=3]

ẕāt (Ar.) . öz, bir şeyi öbür şeylerden ayıran. tas. Zat, kendi kendine vardır, isim, naat ve sıfat onunla vardır.

z. 193b/4

z.+a 183a/1

z.+uñ.(ise) 193a/1

z.+uñdur 193a/1

[=4]

Ẕāt- ı Irḳ (Ar. y.i) Mekke'ye Irak yönünden gelenlerin mikatıdır.

z.+da 216b/5

[=1]

Zebānī (Ar.) Cehennem bekçisi.

z.+ler 184b/2, 188b/8

z.+leri 199a/13

[=3]

zebḥ (Ar.) kurban kesme, boğazlama.

z. 201a/13

[=1]

zekāt (Ar.) Zenginlerin sahip olduğu mal ve paranın kırkta birinin dağıtılmasını öngören, İslam'ın beş şartından biri.

z. 205b/12

z.+(al-) 230b/3, 230b/5

z.+(iste-) 215a/7

z.+(olma-) 230b/12

z.+(vir-) 188b/6, 188b/11, 230a/10, 230b/4, 231a/10, 231a/13

z.+(virme-) 230a/13, 230b/2

z.+(virmek) 230b/10

z.+ı 216a/11, 231b/10

z.+ın(vir-) 231a/1, 232a/1

z.+ın(virme-) 231a/2

z.+ında 230a/12

z.+um(vir-) 231a/9

z.+uñ 190a/12, 231b/6

[=23]

ẕekerī (<Ar. ẕeker) erkeklik organı.

z. 196b/6

[=1]

Zelīḫā (Ar. ö.i.) Hz. Yusuf'un eşi.

z. 205a/8

[=1]

Zemzem (Ar. y.i.) Kâbe civarındaki meşhur kuyu.

z.+(ḳuyusı) 224b/11

[=1]

Ẕe'n-nūn (Ar. ö.i. Ẕü'n-nūn) tasavvuf felsefesinin kurucularından ve ilk temsilcilerindendir. → Ẕe'n-nūn- ı Mıṣrī

z.+(Ẕe'n-nūn- ı Mıṣrī) 180b/13, 181a/1, 181a/2, 181a/3, 181a/10, 181b/5, 182a/1, 182a/9, 182b/5, 183a/6, 183a/10

z.+ı(Ẕe'n-nūn- ı Mıṣrī) 182a/3, 182b/5

[=12]

Ẕe'n-nūn- ı Mıṣrī (Ar. ö.i. Ẕü'n-nūn) tasavvuf felsefesinin kurucularından ve ilk temsilcilerindendir. → Ẕe'n-nūn

z. 182b/5

z.+(raḥmetu'llāhi ʿaleyhi) 180b/12

z.+nüñ 181a/7

[=3]

ẕerre (Ar.) pek ufak parça.

z. 214a/4

[=1]

zevāl (Ar.) öğle vakti.

z.+den 198a/3

[=1]

ẕevḳ (Ar.) hoşa giden durum, haz.

z. 226a/12

z.+ile 246a/4

z.+üñde 183b/3

[=3]

Zeyd (Ar. ö.i.) Ehli Beyt mensubu olup, Hazreti Hüseyin'in (r.a.) torunu ve on iki imamın dördüncüsü olarak kabul edilen Zeynelabidin'in oğludur.

z. 228a/12, 228a/13

z.+e 228a/10

z.+imiş 228a/9

[=4]

żıd (<Ar. żıdd) karşıt, ters.

ż.+îla 185a/4

[=1]

zihī (Ar.) I. ne hoş ne güzel.

z. 206a/6, 210b/10

[=2]

II. gerçekten.

z. 192a/2

[=1]

ẕikr (Ar.) anma, anılma.

z.+ile 212a/8

[=1]

ẕi'l ḳa'de (Ar.) ay takviminin on birinci ayı.

z.+(ayı) 194b/2

[=1]

zinā (Ar.) nikahsız çiftleşme.

z.+dan 190a/3, 205a/9

[=2]

zinhār (Far.) ed. kesinlikle, mutlaka.

z. 192a/3, 209b/13

z.+(zinhār zinhār) 189a/8, 189a/8

[=4]

zīrā (Far.) ed. çünkü, şu nedenle. →zīre

z. 206b/5, 228a/12, 241a/9

[=3]

zīr-dest (<Far. zīr + Far. dest) el altındaki ahali, halk.

z.+leri 189a/11

[=1]

zīre (<Far. zīrā) ed. çünkü, şu nedenle

→ zīrā

z. 218b/3, 227a/10, 241a/6

[=3]

zīrek (Far.) akıllı, zeki.

z. 226a/3

[=1]

ziyān (Far.) zarar, kayıp.

z.+(ol-) 240a/12, 242a/11

[=2]

ziyāret (Ar.) görmeye gitme.

z.+(ṭavāf- ı ziyāret) 224b/1

z.+(eylemek) 211a/4

z.+idür 201b/4

[=3]

zülāl (Ar.) saf, güzel soğuk su.

z. 243a/12

[=1]

Ẕü'l ḥaliyfe (Ar. y.i.) Medine'den gelenlerin ihram giydikleri yerdir, mikat.

ẕ.+de 216b/3

[=1]

Toplam kelime: 13261

Geçerli kelime: 13261

Geçersiz kelime: 0

Alt madde: 6289

Madde başı: 2107

SONUÇ

Lisansüstü tezi olarak üzerinde çalışmış olduğumuz *Aḥkāmü'l-Akāyid*, Merkezî Oğuz Türkçesi'nin üçüncü ve son dönemi olan *"Osmanlı dönemi Türkçesi"*'ne ait bir eserdir.

Çalışmamızın *Giriş* bölümünde, Oğuz Türkçesinin tarihsel gelişimi hakkında birtakım bilgiler vererek ve Merkezî Oğuz Türkçesi terminolojisini niçin kullanmış olduğumuzu açıklamış olup sonrasında yazmanın 180b-247. varaklarının Dilbilgisi İncelemesi, Çeviri yazılı Metni, Metnin Türkiye Türkçesine Aktarımı, Dizin ve Tıpkıbasımı yapılmıştır.

Çalıştığımız eserde, hem Arap ve Fars yazı dilinin hem de eski Uygur yazı dili geleneğinin etkisi görülmektedir. Merkezî Oğuz Türkçesi'nin genel özelliklerinin yanı sıra konuşma diline özgü ses özelliklerini ve söz varlığına ait yerel unsurları da yansıtan bir eser olması sebebiyle dikkat çekicidir.

KAYNAKLAR

I.Kitaplar

AKALIN, Mehmet, (1975), **Cemşid-ü Hurşid,** (İnceleme-Metin) Ankara, Sevinç Matbaası

AKKUŞ, Muzaffer (1995), **Kitāb-ı Gunya,** (doktora tezi), Ankara.

AKSAN, DOĞAN, (2007), **Türkiye Türkçesinin Dünü, Bugünü, Yarını**, Bilgi yayınevi, İstanbul

ALPAY, Gönül, (1973) **Ahmed-i Da'i ve Çengnamesi,** (Giriş-Tenkidli Değerlendirme- Dizin-Tıpkıbasım), (Doğu Dilleri ve Edebiyatlarının Kaynakları. Türkçe Kaynaklar: III), Harvard Üniversitesi

ARAT, Reşit R. (1987) "Anadolu Yazı Dilinin Tarihi İnkişafına Dair", **Makaleler,** C. I, TKAE, Yay. Ankara

ARGUNŞAH, Mustafa, (1999), **Muhammed b.Mahmud-ı Şirvanî, Tuhfe-i Muradî** (İnceleme-Metin-Dizin), Ankara

ATALAY, Besim, (1946), **Bergamalı Kadri, Müyessiretü'l- Ulûm**, *Tıpkıbasım-Çeviri-Yazılı Metin ve Dizin,* TDK, İstanbul

ATEŞ, Ahmet, (1954), **Süleyman Çelebi, Vesîletü'n Necât. Mevlid**, Ankara

AYAN, Hüseyin, (1979), **Şeyhoğlu Mustafa-Hurşid-nâme** (İnceleme-Metin-Sözlük-Dizin), Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, Erzurum

BANGUOĞLU, Tahsin, (1938), **Altosmanische Sprachstudien zu Süheylü Nevbahar**, Leipzig

BANGUOĞLU, Tahsin, (2001), **Türkçenin Grameri,** TDK, Ankara

BASKAKOV, N.A., (1975), **Türk Dillerinin Tarihi-Tipolojik Sesbilimi** (çev. Dr. Kenan KOÇ- Dr. Selim KARACA), İstanbul

BİLGİN, Azmi, (1996), **Nazmü'l– Hilâfiyyat Tercümesi,** tıpkıbasım, TDK, Ankara

BİLTEKİN, Halit, (2003), **Şeyhi Divanı,** İnceleme-Tenkitli Metin-Dizin (Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi

BOESCHOTEN, Hendrik (2011), **Doğumunu 990. Yılında Yusuf Has Hacip ve Kutadgu Bilig Bildirileri, (Karahanlı Türkçesinden Harezm Türkçesine Geçiş Sır İçinde mi Kalacak?)**, TDK yay., Ankara.

BOZKAPLAN, Şerif Ali, (1989), **Camasb-name, Dil Özellikleri** - *Transkripsiyon-Söz Dizini* (doktora tezi) Malatya

ÇAĞIRAN, Önder (1992), **Ahmed-i Da´î. Tıbb-ı Nebevî** *(Dil Özellikleri-Metin-Söz Dizini)*, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Anabilim Dalı Doktora Tezi, Malatya

CANPOLAT, Mustafa, (1965), **Behçetü'l Hada'ik fi Mev izeti'l-Hala'ik** *–Giriş, Yazı Özellikleri- Ses Özellikleri-Söz Yapılışı- Söz Bölümleri-Dizin* (-Doktora Çalışması-),AÜ. DTCF. Kütüphanesi Yazmalar Bölümü no,9

CANPOLAT, Mustafa, (1982), **Mecmû´atü'n- Nezâ´ir,** TDK, Ankara

ÇAVUŞOĞLU, Mehmet,(1979), **Yahyâ Bey, Yusuf ve Zelihâ,** İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul

CLAUSON, Sir Gerard, (1972), **An Etymological Dictionary Of Pre-Thirteenth-Century Turkish**, Oxford

CUNBUR, Müjgan, (1952), **Gülşehrî, ve Mantıkkuttayr'ı** (Doktora tezi), Ank. Üniv. DTCF. Kütüphanesi Yazmalar Bölümü, no:74

DANKOFF, Robert, KELLY, James, (1985), **Mahmud al-Kaşgari, Compendium of The Turkic Dialects, Part I-II-III,** Harvard University Printing Office 1982.

DEDES, Yorgos, (1996), **Battalname (**Giriş-İngilizce Tercüme- Transkripsiyon) I-II, Harvard University

DEMİR, Necati, (2002), **Danişmend-nâme,** (Tenkidli Metin-Türkiye Türkçesine Aktarılış-Dil Özellikleri-Sözlük-Tıpkıbasım) I-IV, Harvard Üniversitesi

DEMİRCİ, Jale, (2001), **Cihânşah Hakîkî Dîvânı** (İnceleme-Metin-Dizin), Ankara

DEMİREL, Mustafa (Editör: Gönül Alpay Tekin, Şinasi Tekin) (2004), **Kemal Paşa-zade Şemse'd-din Ahmed Bin Süleyman Yusuf u Zeliha,** The Department of Near Eastern Languages & Civilizations Harvard University

DİLÇİN, Cem, (1991), **Süheyl ü Nevbahar**, İnceleme-Metin-Sözlük, TDK, Ankara

DİLÇİN, Cem, (2011), **Yeni Tarama Sözlüğü,** TDK, Ankara

DİLÇİN, Dehri, (1946), **Şeyyad Hamza, Yusuf ve Zeliha**, TDK, Ankara

ECKMANN, Janos, (1988), **Çağatayca el kitabı** (çev. Günay Karaağaç), Edebiyat fakültesi basım evi

Eğirdirli Hacı Kemal, **Câmiü'n-nazâir**, İstanbul Bayezid Genel Kütüphanesi. No:5782

ERCİLASUN, Ahmet Bican, (2010), **Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi**, Akçağ yay. Ankara

ERGİN, Muharrem,(1958), **Dede Korkut Kitabı, I**. (Giriş- Metin- Faksimile), Ankara

ERGİN, Muharrem, (1963), **Dede Korkut Kitabı, II** (Indeks-Gramer), Ankara

ERGİN, Muharrem, (1972), **Türk Dil Bilgisi,** İÜ. Edebiyat Fakültesi yay., İstanbul

ERSOYLU, Halil, (2001), **Lokmanî Dede- Menâkıb-ı Mevlânâ** (Metin-Dil İncelemesi-Nüsha Farkları-Sölük-Tıpkıbasım),TDK, Amkara

ESATOĞLU, Ahsen, (2011), **Ahkām-ı Akā'id'in Söz Varlığı** *(doktora tezi),* Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili Ve Edebiyatı (Yeni Türk Dili)

GABAİN, A. Von, (2007), **Eski Türkçenin Grameri** (Çev. Mehmet Akalın), TDK. Ankara

GÖKYAY, Orhan Şaik, (1938), **Dede Korkut,** İstanbul

GÖLPINARLI, Abdülbaki, (1965), **Yunus Emre Risalat al-Nushiyya ve Dîvân**, İstanbul

GÖLPINARLI, Abdülbaki,(1943), **Yunus Emre Divanı** (Metin-Sözlük-Açıklama), Ahmed Halid Kitabevi, İstanbul

GÖLPINARLI, Abdülbaki, (1977), **Gülşehri, Tasavvuf'tan Dilimize Geçen Deyimler ve Atasözleri**, İnkılâp ve Aka, İstanbul

GRøNBECH, K, (1942), **Codex Cumanicus**, Kobenhavn

GÜLSEVİN, Gürer, (1997), **Eski Anadolu Türkçesinde Ekler**, Türk Dil Kurumu, Ankara 1997

GÜLSEVİN, Gürer, (1989), **Ahmed-i Da´î, Miftâhü'l- Cenne** *(*Metin-Dil Özellikleri-Söz Dizini) İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Anabilim Dalı Doktora Tezi, Malatya

HACIEMİNOĞLU, Necmettin (1984), **Türk Dilinde Edatlar**, İstanbul

Hadimî Muhammed Mevlana Ebu Sa´id**, Berîka (Tarîkat-i Muhammediye Şerhi),** (Trc. Bedrettin Çetiner vd.), İstanbul, 1988

JULİEN, Stanislas, (1944), **Kadı Burhanettin Divanı, I.** Tıpkıbasım, TDK. İstanbul

KARABACAK, Esra, (1994-1999), **Eski Anadolu Türkçesi Satır-arası Kuran Tercümesi,** I-II-III Cilt, Harvard Üniversitesi

KARABACAK, Esra, (2002), **Bergamalı Kadri-Müyessiretü'l-Ulûm,** (Metin-Terimler Dizini-Sözlük-Tıpkıbasım),TDK, Ankara

KARAHAN, Leyla, (1985), **Erzurumlu Darir, Kıssa-i Yusuf,** (Doktora Tezi) İnceleme, Metin, Dizin, TDK, Ankara

KILICOĞLU (HATİBOĞLU), Vecihe, (1956), **Cerrahiye-i İlhaniye**, DTCF. Ankara

KORKMAZ, Zeynep, (1973), **Sadrü'd-din Şeyhoğlu, Marzubân-nâme Tercümesi** (İnceleme-Metin-Sözlük-Tıpkıbasım), DTCF. Ankara

KORKMAZ, Zeynep, (2005), **Türk Dili Üzerine Araştırmalar**, C.I., TDK. Ankara

Kültürümüzde Ayet ve Hadisler (Ansiklopedik Sözlük), (Haz. Mehmet Yılmaz), Kesit Yay. İstanbul, 2013

LEVENT, Agah Sırrı, (1957), **Gülşehrî, Mantıkuttayr,** Tıpkıbasım, TDK. Ankara

MANSUROĞLU, Mecdud, (1956), **Ahmet Fakih, Çarhname**, İstanbul

MANSUROĞLU, Mecdud, (1958), **Sultan Veled'in Türkçe Manzumeleri**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayını, no: 765

MAZIOĞLU, Hasibe, (1974), **Ahmet Fakih, Kitâbu Evsâfu Mesâcidi'ş Şerîfe,** TDK, Ankara

MELİKOFF, Irene, (1960), **La Geste de Melik Dânişmend: Étude Critique du Dânişmendnâme I- II,** Paris

MENİNSKİ, F. M. (1680), **Lexicon Turcico-arabico-persicum** ,C. I, II, III, Vienne

OLCAY, Selahattin, (1965), **Ebu'l- Leys Semerkandî, Tezkiretü'l Evliyâ** *(*Tercümesi-İnceleme- Metin- İndeks), Ankara

ONAY, Talat, (1946), **Dâstân-ı Ahmet Harâmi,** T.D.K, İstanbul 1946 (metin ve sözlük)

ORTAYLI, İlber, (2008), **Tarihimiz Ve Biz** Timaş yayınları, İstanbul

ÖNLER, Zafer, (1990-1999), **Celaleddin el-Hattab Hızır b. Ali Konyevî Hacı Paşa, Müntehâb-ı Şifâ, I-II,** TDK, Ankara

ÖZÇELİK, Sadettin, (1990), **Nidâî Mehmet Çelebi, Menâfi'ün- Nâs** (Metin-Dil Özellikleri- Söz Dizini), İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Anabilim Dalı Doktora Tezi, Malatya

ÖZKAN, Mustafa, (1993), **Mahmud b. Kadî-i Manyas – Gülistan Tercümesi** (Giriş-İnceleme-Metin-Sözlük) Ankara

ÖZKAN, Mustafa, (2000), **Türk Dilinin Gelişme Alanları ve Eski Anadolu Türkçesi,** Filiz Kitabevi İstanbul

ÖZMEN, Mehmet, (2001), **Ahmed-i Dâ'î Divanı I** (Metin-Gramer-Tıpkıbasım); II (Dizin), TDK, Ankara

PEKOLCAY, Necla, **Süleyman Çelebi- Mevlid,** Dergâh Yayınları, İstanbul

POPPE, Nicholas, (1938), **Mongoliskiy Slovar Mukaddimet'ül- Edeb,** Leningrad

RÄSÄNEN, Martti (1969), **Versuch eines etymologischen Wörterbuchs der Türksprachen,** Helsinki

REDHOUSE, Sır James W., (2011), **Turkısh And Englısh Lexıon**, Çağrı Yay. İstanbul

ŞAHİN HATİBOĞLU, Hatice, (1994), **Ferahnâme,** (Dil Özellikleri-Metin-Söz Dizini), İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Anabilim Dalı Doktora Tezi, Malatya

SMİTH, Grace Martin, (1976), **Yûsuf-ı meddah – Varqa ve Gülşah,** Leiden

STEİNGASS, Ferdinand, (1892), **Persian-English Dictinary,** London

SÜMER, Faruk, (1999), **Oğuzlar(Türkmenler**), Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yay. İstanbul

SÜMER, Faruk, **Şerh-i Kaside-i İbnü'l Fâris,** İstanbul Beyazıd Kütüphanesi Veliyüddin Ef. Bölümü no: 1819

TARLAN, Ali Nihat, (1942), **Şeyhî Divanı, Tarama Sözlüğü ve Nüsha Farkları,** İstanbul

TAŞAĞIL, Ahmet, (2013), **Kök Tengri'nin Çocukları,** Bilge Kültür Sanat, İstanbul

TATÇI, Mustafa, (2012), **Yunus Emre Dîvân-ı İlâhîyât** (Transkripsiyonlu Metin-Sözlük-Şiir İndeksi) Kapı Yayınları, İstanbul

TDK., **Derleme Sözlüğü**, Cilt I-XII. Ankara, 1963-1972

TDK., **Türkçe Sözlük** (Haz. Şükrü Haluk Akalın) 11. Baskı, Ankara, 2011

TEKİN, Arslan, (1991), **Şirvanlı Mahmud, Tarih-i İbn-i Kesir Tercümesi** (Doktora tezi) İnceleme-Sözlük, İstanbul

TEKİN, Şinasi (1976), "Eski Türkçe", **Türk Dünyası El Kitabı**, Türk Kültürünün Araştırma Enstitüsü, Ankara.

TEKİN, Talat (1995), **Türk dillerinde birincil uzun ünlüler,** simurg yay. II. baskı Ankara

TEKİN, Talat, (2000), **Orhon Türkçesi Grameri,** Türk Dili Araştırmaları Dizisi, Ankara

TEKİN, Talat (2003), **Makaleler I, Altayistik** (Hazırlayanlar: Emine YILMAZ-Nurettin DEMİR), *Grafiker Yayınları, Ankara*

TEKİN, Talat, (2008), **Orhon Yazıtları,** TDK, Ankara,

TİETZE, Andreas, (2002), **Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı I (A-E),** Simurg yay. İstanbul,

TİETZE, Andreas, (2009), **Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı II (F-J),** Simurg yay. İstanbul,

TİMURTAŞ, Faruk Kadri (1994), *E*ski Türkiye Türkçesi XV. Yüzyıl (Gramer-Metin-Sözlük), Enderun Kitabevi,

TİMURTAŞ, Faruk Kadri, (1972), **Yunus Emre Divanı,** İstanbul

TOGAN, Zeki Velidi, (1970), **Umumî Türk Tarihine Giriş: En Eski Devirden 16. Asra Kadar,** İÜ. Edebiyat Fakültesi, İstanbul

TOPALOĞLU, Ahmet, (1976-1978), **Muhammed b. Hamza-XV. Yüzyıl Başlarında Yapılmış "Satır-Arası" Kur'an Tercümesi,** Cilt I (Giriş-Metin); Cilt II (Sözlük), Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul

TULUM, A. Mertol, (1973), **Sinan Paşa-Tazarru´nâme,** İstanbul

TULUM, A. Mertol, (2011), 17. Yüzyıl Türkçesi Ve Söz Varlığı, TDK. Ankara

YAVUZ, Kemal, **Şeyhoğlu Kenzü'l-Küberâ ve Mehekkü'l-Ulemâ,** TDK, Ankara

YELTEN, Muhammet, (1993), **Şirvanlı Mahmud, Kemâliyye**, (Cümle Bilgisi-Sözlük-Gramer), İstanbul Üniversitesi Basımevi.

YILDIZ , Osman, (2008), **Seyyad Hamza, Yusuf u Zeliha (Destan-ı Yusuf)**, Giriş-inceleme-Metin-Dizinler, Akçağ Yay., Ankara

II.Makaleler Ve Bildiriler

ALIŞIK, Eralp (Haziran 2003), "Hülagü Han", **Türk Yolu Dergisi,** "S. 7.

ATA , Aysu (2010), "Moğol Fütuhatı ve Doğu-Batı Türk Yazı Dili Kavramları Üzerine, **AÜ. DTCF Türkoloji Dergisi** 17.

CANPOLAT, Mustafa, "Eski Anadolu Türkçesindeki Belirtme Durumu (Accusativus) Ekinin Kökeni Üzerine", **Türkoloji Dergisi**, C. X, S. 1, s. 9-11.

GÜLSEVİN, Gürer (1998), "Köktürk Bengü Taşlarındaki Oğuzca Özellikler**", Kardeş Ağızlar/ (Türk Lehçe ve Şiveleri Dergisi)** S. 7, Ankara, s.12-18.

GÜLSEVİN, Gürer (2002) "Eski Türkiye Türkçesinde İstek Kipi Üzerine", **İlmi Araştırmalar**, C. XIII. İstanbul, s.35-50.

GÜLSEVİN, Gürer, (1992), "Eski Anadolu Türkçesinde Birleştirilmiş Özel Şekiller", **Türk Dili,** Sayı 489, Ankara

GÜLSEVİN,Gürer, (1990), "Türkçede -sA Şart Gerundiumu (zarf-fiil) Üzerine", **Türk Dili,** S. 467, Türk Dil Kurumu, Ankara, s.276-279.

GÜLSEVİN,Gürer, (1990), "Eski Anadolu (Türkiye) Türkçesinde 3. Kişi İyelik Ekinin Özel Kullanılışı", **Türk Dili,** S. 466, Türk Dil Kurumu, Ankara.

KORKMAZ, Zeynep, (1958),"Türk Dilinde +ça Eki ve Bu Ek İle Yapılan İsim Teşkilleri Üzerine Bir Deneme", **Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten,** s. 41-68

KORKMAZ, Zeynep (1964), Eski Anadolu Türkçesi'ndeki –van/ -ven; -vuz/ -vüz Kişi ve Bildirme Eklerinin Anadolu Ağızlarındaki Kalıntıları, **Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten**

KORKMAZ, Zeynep, (1973-74), "XI ve XII. Yüzyıllar Arasında Oğuzca", **Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten**, Ankara, s. 41-48.

KORKMAZ, Zeynep (1981), Anadolu Yazı Dilinin Gelişmesinde Beylikler Devri ve Türkçesinin Yeri, **VII. Türk Tarih Kongresi**

KORKMAZ, Zeynep, (1999), "Eski Türkiye Türkçesinin Türk Dili Tarihindeki Yeri", **Uluslararası Eski Türkiye Türkçesi Toplantısı Bildiriler**, Ankara, s. 75-80.

KORKMAZ, Zeynep (2010), "Oğuz Türkçesinin Tarihi Gelişme Süreçleri", **Journal of Turkish Studies, Vol:5**

MANSUROĞLU, Mecdut (1946), "Anadolu"da Türk Dili ve Edebiyatın İlk Mahsulleri", **İÜ TDED**, C. I, S. 1, İstanbul s. 17.

ÖZÖNDER, B., Sema (2002), "Eski Türklerde Dil ve Edebiyat" **Türkler Ansiklopedisi** C. III s. 481-501

ÖZÖNDER, B. Sema, (2003), "Türk Dilinin Tarihi Dönemleri Üzerine Birkaç Söz", **Türkbilig (Türkoloji Araştırmaları),** s. 203-210.

SEYHAN, O. Tanju (2007), Çağatayca İki Zafernāme Tercümesinde Kullanılan Bazı Uzunluk Ölçüsü Birimleri, **Modern Türklük Araştırmaları Dergisi,** C. 4, S.2, Ankara, s. 116-145.

SÜMER, Faruk, (2002), "Oğuzlar", **Türkler Ansiklopedisi,** Cilt 2, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, s. 289-315

TEKİN, Şinasi, (1991), "Mehemmed Bin Bālī'nin Eski Anadolu Türkçesine Aktardığı "Güzīde" Adlı Eserin Harezm Türkçesindeki Aslı ve Olġa-Bolġa Meselesi Hakkında", **Türklük Bilgisi Araştırmaları. Fahir İz Armağanı II** (15): s.405-420.

UĞURLU, Mustafa, (2011), "Oğuzca ve Anadolu Merkezli Oğuz Türkçesi", **Turkısh Study VI/I Winter**, s. 123-154

ÖZ GEÇMİŞ

1 Ekim 1985 tarihinde İstanbul'un Sarıyer ilçesinde doğdu. Lise öğrenimini İstanbul Şişli Yunus Emre Lisesi'nde (Y.D.A.) tamamladı. 2008-2012 yılları arasında Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Türk Dili Ve Edebiyatı bölümünde lisans eğitimini tamamladı.

TIPKIBASIM

اوجرامدی اگر سن اجنغلة انونسک اجنغلة سنی مودوم
جون اجنغلة الدنلدک امدی کلکم بنم حالما لایق سن ددی
بنا ایدر یا احمد موسی دعوی تسلدی کم بن دیدار ما
شتی ون بوانی صنایو ایتدک شو طاغه نظر قل دویه بلدر
سک جمالمز دخی کورسن ددک اگر ایتسه دی کم الهی
بن کروبی سنک جمالک کور مکا کزلرین بن طاغی ندرین
حقا تجلی مزدن انی محروم قلمیا یدق الا اول جون
طغا بقدی بوانی اول بقدغیله قوداق انظر الی الجبل
ددک بو استجاب امر در وجوب اجون دکلدر انون
انون علی التراخی در محور اجون دکلدر بس سوال
دکلدر اول سوالکم موسایه اولدی انظر امر ادیب
اگر بمعاذ سه عاصی اولدی ددی الحکایه ذالنون مصری رحمة
الله علیه سوله ذالنون کم دیدن کیدوکی وقتن اوج

ذالنون ملت

در لو ملت چکندر انک اوزرنه جهود لر ایتدر ذالنون
بزدندر و نصرانیلر ایتدیلر ذالنون بزدندر و مسلمانلر
ایتدیلر ذالنون بزدن در حق دعوی ایلدیلر بوسوز
اوزرنه اندن صوک اوچی ایتدیلر کلک دکلمز انک
حکمنه اولدم اگر نصرانیلر دیلر کوترد لر سا انلر دندر
اگر جهود لر دیلر کوترد لر سا انلر دندر اندن حاصله
کلدیلر مصر شهرینک جهود لری بر اوایه در شدر ذالنون
مصرینک بر بر مغن در دیلر اندن نصرانیلر تا مدتی در الیلر
بر بر مغن در دیلر بغز همین کم بز مسلمان اجرد
کردی قیودن شولق ساعت ذالنون طرو کلدی بر بر
تناشوب اوسنه وار دی یا تدی ابتلر بن سردی انون
اول غسال آنی یودی بر صاغنا دندردی و بر صولنا
دندردی اندن اول یوزین مسلمان ایدر کم یا سیدی

اَلْمَوْتَى بَعْدَ الْمَوْتِ فَضَحِكَ ذَالنُّونُ حَتَّى بَدَتْ نَوَاجِذُهُ
فَقَالَ يَا غَسَّالُ اِنَّ الْمَيِّتِينَ لَا يَمُوتُونَ بَلْ يَنْتَقِلُونَ
مِنْ دَارِ الْفَنَاءِ اِلَى دَارِ الْبَقَاءِ وَمِنْ جِوَارِ الشَّيْطَانِ
اِلَى لِقَاءِ الرَّحْمٰنِ يَعْنِي اِيْ اُولُو الْمُدَّنْ صُكْرَ كُرُو
دِرْلِكْ وَارِدِي اَنْدَنْ يُوزِ بُولَهْ دِيكَ ذَالنُّونْ مِصْرِي
يَنْدُوغِي يُرْدَهْ دِشْكُوي كُورْ بِنْجَا كَلْدِي دِخِي اَيْتْدِي اِي يُوزِجِي
بِلَمْ مِسِنِكِمْ تَكْرِ سِنِكْ مُجِلْرِي اُولَنْ دَالَمْ بِنْلَرْ يُولْ بُولَمْدَهْ
بِلَكِمْ اُولْمَكْلِكْ وَصِيرُولِقْ وَفَنَالِقْ اُولَنْدَنْ رَخْتْلَرِي اُولْ
بَاقِي قَلْجَقْ يُوزْ اِلَّرْلَرْ وَشَيْطَانْ فَتْنُولِغِنْدَنْ قُجُوبْ رَحْمَانْ
جَمَالِنَهْ اِيرِشْمَكْلَرْ اَنْدَنْ اَنَكْ جَنَازَهْ سِنِ كُتُورْدِيلَرْ قَتِي
اِسْتِيدِي يُرْيُورْنْدَهْ نَعْشِدَرْ تَخْلَرْ وَاَرْسَا هَوَا يُورْنْدَهْ
بُرَاقْ اُورْدِيلَرْ كَلْكَا اَيْلَدِيلَرْ وَبِزَارَاجْعَا اِيْتْشْدِلَرْ
كِمْ مُؤَذِّنْ بَكْلِيُو دُرْدِي اَكْسِرِينْ تَابُوتْ جَتْلَدِي اِجْدَنْ

ذَالنُّونْ اِلَى

ذَالنُّونْ اِلَى جِنَازَدِي وَبُو مَعْنَى كُتُورْدِي اَيْتْدِي اَشْهَدُ
اَنْ لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَاَشْهَدُ اَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللّٰهِ اَنْدَنْ صُكْرَا
يِتْمِشْلَرْ ذَالنُّونِي دِرْلَدِي صَانْدِيلَرْ اِيْتْدِرْدِيلَرْ كُورْدِيلَرْ
شَهَادَتَيْنِ يَرْمَعْنِي اُرُو قَلْمِشْسِنِ بِنْجَكْمْ دِرْشْدِلَرِي مَاسْدِيلَرْ
اَنْدَنْ هَاتِفْ اَوَازْ وَرْدِيكِمْ خَلَايِقْ اِيْشِتْدِيكَرْ دَعُوا
عَنْهُ فَاِنَّ اَصْبَعَهُ يَذْكُرُ اللّٰهَ تَعَالَى وَاَنْتَشَرَتْ فَلَا تَنْقِضُ
اِلَّا مَعَ وَيَذْكُرُ اللّٰهَ تَعَالَى يَعْنِي قُوكْ اُولْ بَرْمَعْنِي بِنِمْ اَدَمْ
اَيْتْدِي خَسِتَهْ لَهْ قَلْقَدِي كُرُو بِنِمْ جَانِمْ كُورَهْ بِمِلَا اِيْتْدِي
سُؤَالْ ذَالنُّونْ كِمْ وَصِفِنِ اِيْشِتْدِكْ اَيْتْدِي بِرْكُونْ بَادِيَهْ
كِدَرْدُمْ يَا لِكُوزَ اَكْسِرِينْ بَادِيَهْ اِيْجِنْدَهْ بِرْعُورَتَهْ اُوْغْرَدُمْ
كِمْ اَنَكْ حُسْنِ اِيْجِنْدَهْ نَاظِرْ بُقْمُوجُونْ بِلَرْ اَنَكْ خُوبْلِغِي قَاتِنْدَهْ
هِيْجْ اِيْدِي اَنْدَنْ يِتْمِشْ كَلْمَكْ قَمُوزَا يِنَهْ لِغُومِلَهْ بِرَاعْرَدِنْ
بِي اِخْتِيَارَا كَا قَابِلْدُمْ وَنِكَاحْ قِلْمَغَا هَوَسْ قِلْدُمْ وَدِرِي

یقین کلجک سلام ویردم دخی ایتدم یا جاریه کلی
بکلک مشغول ثم قالت اذن کلی بکلک مبذوله
یعنی جون ایتدم بنم جانم سکا عاشق در و مشغول در
اندن آکدخی ایتدی بنم دخی جانم و بنم فدیی اولسون
بکا ندن عاشق اولدک دیالنون ایدر بن ایتدم
کرکوکا و حسنکا و ملاحتکا و لطیف لغکا عاشق
اولدم اندن اول ایدر بنده نه کلجکلک کوردک
اوشن یقین قوندا شم ایدر مجا کرو کلی پوردر اکر انک
خوبلغن کورسیدک بیک بنم کبیا کوکل بغلمیا
یوک اوشن کلدی بق دیدی دندم بعدم هیچ کیسنا
بق دیمم کرو بو عورته بعدم اولدخی کیتمش اندن
بن ایتدم اول نکری حقی اجون کم سنی بو مرتبیله ایدی
بکا حال سنلکن بلدرکل اندن اول ایدر ای مسکین

صفاتم عاشق

صفاته عاشق اولمق بنجکلری اشی در ذاته عاشق
اولمق کامل ارندر اشیدر کریم لک اجون سوملک خوبلغلو
اشیدر نکری رازی قلبخون سوملک قرین قولی اولن کشلو
اشیدر و معده بلق صفاسندن اتر و اندن قرمق
حجابه قلمشلر اشیدر و اجاق طمعنا قلیق اتلر اشیدر
یا ذالنون نکری نکری یغیجون سوملک کوک اندن کرو
قلی بندکی کوکسا رحمت بلور جک یوقلسون کوکسا
خشم کور بجک یوقلسون عذاب قلسون بوکوبو
اود. یپار اوجاقده اود. قتلغنی طاشی قیور
اندن اود. یاندرر یا ذالنون اکر کرجک بکا عاشق
مسک قوقوندا شم کلور بق دیجک ایده. بدک کم
بنم سنسیلن بن قوقوندا شکی بن بدرین دیدک دیندی
اول مقصوده. ایرمدک بنده نه خی یا ده قلدک دیدی

اجماعه قلدوغلك نظر بركاتيله اجماعك اشكاري
يكسلمه وبر اقسامي يوكرشا وبيلونمك لذتي آرتمه
وحوري كرنمك حسن پيك آنجا اولا وطاموية بتدو غلك
بو نظر يركاتيدن دكمه يوكوزن واودن مؤمن كجه كي
وقتده بوكل ريحان قسلم تا مؤمنا سلام قلانلو وعاليكم
بلانلوكم بحه رحمتلو بغا مبرسن **امّا** تفسير لوده كوردم
سؤال ايلمشلر مؤمن اوي تكري تعالى قيامت كيتده طاموية
كورمي اذن محققلر **جواب** ويريلوكم حق تعالى
وليائه خطاب قلوايوركم اي بنم دوستلرم ديمدر بو
اوغ كناهلوي سزك يوزكوصوي بركاتده خوش
كجرودي اكر سزك طاعتكز وايلكلكز بركتي دكل مسيدي
براجم صونبلر ديمدر اجر ميسدك بس دنيادن بشلمش ترك
بركاتكز ده خوش كجديلر اوي اذي بكون دخي كلك بشلوركه

اجماع قلدغلك

طامیا قدم باصمق سزک طاعتکز هیچ‌بیتدن اودک
کوزلری سیندسون وزبانلری طاغلسون لرو وجسونلر
سزک کلمکزه بوکاتیدی بنلردخی آمین دیسونلر دخی
برجواب اولدیرکم سوءخاتمه‌لوی تکریی تعالی ایمسه قیامت
کونیدی کیکو ایلیسر درامدی عادت ایله درکم اکلک کیکو
الی صوبه التر آندن کردکا کیورر کرامدی سوءخاتمه‌لوک
دخی الی صوبی طاموددر آندن کچه بورر کن نکم علی عرش
وارسا سوءخاتمه‌لوک ایچیدی طاموبه وار طاموا جندهٔ دراکیه
صاغی قزل اتون اولا جقا اجماع وار ودخی **برجواب**
اولدیرکم طاموبه کرجک درلو درلو عذابلر ویرورلر اما
اولدیرمیه‌لر وجیانکر کورر آندن اجماعه کره واکی
درلو شکرایلیا پرشکری شونک کبی عذابدن خورتلمش
آزاد اولدیغنا کنی شکری اجماق کبی سرایه ایرشدوکنه

حکیم لوایدر

حکیم لوایدر **من لم یر الشدة لم یعرف النعمة** هرکم
قتلیق بلاسن جکمدی یمشلیق قدرین بلمز هرکم محنت
کورمدی نعمت قدرین بلمز هرکم ضیر ویرق کورمدی
صاغلیق قدرین بلمز امانکریی تعالی برنسنه ضدیله
بلدیرر بلمیانلر ودخی **برجواب** اولدیرکم تکریی تعالی
دنیاده نمرود اودین سوءخاتمه‌لوی صوندیری ابراهیم
اوزرینه دکمه برکوزین برکل وریجان فیلوزدی بر
بجاکا فرلرا شمدیلر هرکم امنده حاضر دی انمدی اما
بجی قیامت کونی اولسا نکریی تعالی امر ایلیسا یوز
بیک پیغامبر بلکه هم دورت بیک پیغامبر لرحاضر اکن
طاموهیچ‌بیتله یانیکن مومنا ایدر سن طاموون
کچکل بنم عظمتمی وکرمی ومفضلمی کسترین دیه آندن
مومن قدم بصه کچکه طامونک دکمه برکوزی برکل

اولا برر یمان اولا اندن مؤمنا سلام ویره تا عالم
بلکه کم اوده وار کویه مدر مکه بق جون اندن عنایت یتشه
شویله اولو الله وفقنا بغضلک ودفی برجواب
اولدرکم اوده بوکون ایکیدی اندن نکری تعالی اندر
ای بنم اوده نه کلدی سکا کم ایکرسن اندن طاموا یتدی
الهی سکا معلوم درکم بن سنک بیروغکدن وکلکدن
دشره اولدغم یقدر الهی یانیجون قندیبو مردار وقندیبو
نجس قندیبو سکا ایکی دیمی وارسا بکا یندک اول
کردند مصاحبم ومونسم بنلر اولو اندن حق تعالی
ایتدی ای بنم قولم کوکلکی خوش طوت غل کم دکلی محمد
یولکدین سنک ایکلدن قلامکم بنلرکن برکتلریله بر
کتلنا سین وایو صحبتلریندن محرومکم علمیا سین دیدی
ودفی برجواب اولدرکم شویله دیدکم مخلصلریله

مفتدلرک طاموتیز درتیلوری آلی قورایولو
یقین کلمز اما تفسیرده شویله درکم صراطک اوزرنلغی
اوتز یبک یللق یولدر قلدن آیخه وقلجدن اینی دردا اما
تکری تعالی عنایت قلدغی کیشی شولقدر یوکی یلدرم
شتلدغی وقت جهنم کچردی دیمی شولقدر یکن طاموا
انک ایمانی نوری شعاعندن وهیبتندن خیره اولا
وچاغده ایدیکم تبریک یا مؤمن تحسابنی سویندردیکل

الحکایة شیخ موصلی رحمة الله علیه برکیجه تکریی دیو
کوردم دیمی ایتدم الهی آرزومه ایرشدم الحمدلک
اندن تکرم بکا ایتدی یا فتح **فتحت لک ابواب الجنان**
وعلقت علیک ابواب النیران یعنی اچیق قلدم قپولرین
سنکچون اجدم وطاموکم قپولرین سنک اوستکا
بغلدم اندن بن ایتدم الهی نه عمل قلایین کم اول عمل

بنی سنگ خضر نوکا قلوز لیا انڈن حق تعالی ایتدی یا قلم
اورج دنیا کم اورنج بنم یوللم بها در لری ایشیدر تراز و
آخر قلیما الا اورنج قیامت کیتدی سنین اجدی ایدک
قلیما الا اورنج اچاغی بک یللق یوللی قوشو کتورمیا الا
اورنج قیامت کنی اسی سندن الا اورنج اکا رسول
علیه السلام بو کچه کعبیله مقام ابراهیم آراسنده
فکر ایدر اوتوردم اکشردم کزمدن حجاب کیتدی شویله
کشتردی تکریم بکا کم قیامت قوپمش اندن بو کوبم
امتمدن سیندن باش کتورر یالنجی باشی آجق و
یاکلک آیق بکزی صاروسین طراغی یزینی اورتمش
ایکی کوزی کوکه دیکلمش و قورقودن اکی کتمش فرشتهلر
کم بنلرکی چقلغی حسابین بوتکریی بلور آلنجی عرصه عرصات
قیلندی یورر لر قفلر آلندی ایچی طاو شراب طهور

هر کم اول حالنده سیندن باش قلدرمه یرقفی ویرر لر
اولدیغ اورایچر و ایچاک دیکی قیامت قورقسی اچندن
کلی کدر اول قفلک چیقسه آلتونله یازلو در کم هذا
من الرب الکریم الخالق الی عبده المؤمن الصادق من شرب
هذا الاجرع فیها ولا تعری ثم لا تظما ولا تضحی
یعنی بو قبی تحت عالمکری یارادن جورد نکریدن کرچک
مؤمن قولنا بو قدغی شربتی اچه کندن صکره ابرق نه ازرق
و نه صوسز لیق و نه یالنجی لیق و نه قورقملیق و نه ازملیق
و نه ازملیق و نه قرمزملیق کورمه سی و کل بو نلری اورلر
اجرلر الا اول سیکین یالنجی قورقلو طاغی قویوشویله
طورر اکا نسنه ورمزلر اکشردن بریکت کلور باشنده
پرتاج اورلو اوتوز کتورلو اوتوز بوللک ساچی وارد و اوتوز
قات طون کیر اندن بو قبلری کزدرجی فرشتهلر انلرر

بو خلان کیشیدہ بجون قف وزمدکن در قاقوکندو انلدہ
برقوزلی با قوت قف دوتار اچی طلوشراب طهور انک
آلیاورزدی ایدر زاچ ای اول کیشی کم دنیادہ ایشی انلدہ
اورزچ دوتار دک قچی صوصارہ دک نکری تعالی حور حوشدن
اچاز دک یتمش تمات ملہ اول کیشیہ کبور دی برنور تاج
باشنا اوردی وساچن طوردی انجو یلہ بزدی وبوانع اوکنہ
کتور دی بندر دی اوکنا دشدی کتدی بزاحطہ ہر اطلی
کچ دی حوحوشتر ایماق قپوسنا یتین وار رضوانہ
قیغردی ایدر یا رضوان حوشو کلسکا بو حور یک حور یلہ
کلدی بنک اوشنا سا بو لر سجدہ لو اول نکری چیقمحون نم
نعم انک قدرتی انلدہ در ایماق قپوسندن بر اغلہ کرجک
بن اردنکا بقا قسلدم اول کیتدی صنا سن دخی بقا در ورش
اندن بن ایقدم آلہی اول یکدرکم شونک کبی سرکر دان کلدہ

اولا اغلمشکن

اول اغلمشکن الن دوتدی مرا دنا دکردی عجبا یکدی اندن
نکری تعالی بکا خبر ورردی ایتدی ای بنم حبیبم اول یکت
انک اورزوجیدی بنم غنا یتومیلہ انک اورزجنا کم دنیادہ
بنم عشقما طوتیدی پدی صورت وردم کوری اچندہ ایشیلدی
وقیامت کشندہ دخی شویلکہ عدد قیلسر ورای بنم الوہ
عزتلو حبیبم ارزوی کزو کلہ کورردک کم نہ طاعتدر
امتوکا دکل اورزچ دتمقدہ بنجا اولونکردی لطیفہ
الاحوبتا ضدہ کلب درر ایدرکم الصوم لی وانا اجزی بہ
یعنی اروزچ بنم درجزا سینی دخی بن ورررون نہ در لو
طاعتکم مومن آنی قصور کندو بنتی مصلحتی اچون
اشکر لا اورزچ بنم اچون در انا وابن العوام رحمۃ اللہ
علیہ خبر ورر مدم بن حیان ایدر دوشمشدم کجسی نکری
تعالای دشمندہ کورردم بن اکا سلام ورمدم کندو بکا

سلام وردی اندن بن ایتدم الهی دکلی طاعتلر اشلیین
سنکجون اشلر معنی ندر کم اروح مخصوص ایلدک کندوکا
ایتدک اوروج بمدر اورجک جزاسن بن ورورن اندن
تکری تعالی ایدر یاویس اورج بنم دیکک قلانی ایروک
دیکک اولمز قاموطاعتلر بمدر دکلینک جزاسن بن ورورن
اما نمازقلتک سنی اجی ایدک اولا وزکوتا ورن قیامت
ایسی سندن ایمن اولا وصدقه ورن طاموده کیتیمیا
وحجا وارن زبانیلر النا کرمیا وقرآن اوقین بنم سلامم
ایتمه واورج دوتانه پرده کتورم دیدارم اکا کستره
باتش کوزیله کوکده کی بدر ای بنمسی کوردیکه دخی روشن
کورمه یاویس اکر بر کوزکوتا وصدقه ورمسه انی یقولن
کورمز حجا وارورسا انی یولدا اشلری کورمز ونمازقلورسا
جماعت کورمز الا اورج دوتانی بن کوروزن کسنا

اورج دوتغی

اورج دوتغی بلمز انجق بن بلورون واول طاعت
کم انک حقیقتینی بندن ارتش کسنا بلمیا انک جزاسی بنم
دیدار ندر یاویس بلیسه ک اکر اورج دوتلر بنم خوفندن
نکر یوزلرین رهیج اروجدن اوزکه نسنه اشلمیه ک
اورج دوتن بنم درد انک حاصلی بنون اندن ویس ایدر
اول حاصل اعشقنا وانک اوستنا یوزیمک جانلر فدی
اولسون عمر رضی الله عنه ویس القرنیه ایرنجک ایدر
یا امیر المؤمنین اورجانجه اولک زنهار زنهار دیدی

لطیفه نکری تعالی بیورزکم بنون پادشاهلر پادشاهی
پادشاهلکم یزیوزندن ملک لردر متمیزلری سورلر
جمریلری سوکرلر وزیردستلری سومرلر رایدی متمیزلری
سوردکلرندن حکمت اولدرکم متمیز مناسبتی کندولره
ارتوغرقدر بی تمیز لردن بکم بر کونک بر کوبه مناسبتی

ارتوغرقدرسوکوسی وخی ارتوغرقدر ایدی بکلم
بنم قلمدہ بنم خلقلدم ارتقدر سوکم وخی وعنایتم وخی
انک حقندہ ارتقدر یمک بنم صفاتم درتنکم قرآن اخلاص
پنورودم وهو یطعم ولا یطعم برکیم اوزج دوتدی اوزج
دیمکی پیشہ قیلدی اول بنم خلقم خلقلندی بن اندن خشنود
اولدم انجاورم اگاکم اولدخی بندن خشنود اولا تنکم
قرآن اخلاص پنورور رضی الله عنهم ورضوا عنه اما اول
بخشش کم اوزج دوتمه ورسرون اولورکم بلور
کلکه کلکه سلام قلم وخی ایدم بن سیزدن خشنود دن سوکل
اوزج دوتوغکزدن اترو بنم عزتم عظمتم حقی ایچون ای
مومن سن دینمدہ اکن برکونلکه برودن اوزج یوزه التمش
کز نظر سنک اول مبارک وجودکا وکلکه برکون بعد غد بسندہ
اوزج کورردم وورلو قدرلو اوزج کورودم کللکی دنیا

سوکوسیندن وهوادن وهوسندن اوزج کورودم و
تنکی طعامدن وحرامدن وشبهدن اوزج کورودم
بلرودم الکا اوردیدی اوغرلقدن وفرجکا زنادن
ودلکا بلاندن وقولاغکا برز اشتمکدن وکوزک
نامحرمه بقمقدن اوردیدی ایدی بوکن اول اوچلکک
پیرامن ایاکلی کوکل بکا ایرشمکلک پیرامندہ اولسون
وتنکا خدا اجاغی پیرامندہ اولسون مراکا قدرت
المدن شراب طهور المق پیرامندہ اولسون وفرجکا
حور یلکی تنعمی پیرامندہ اولسون وکوزک دیدارمه بقمق
لذتی پیرامندہ اولسون لطیفه تکری تعالی ایدر
ای بنم قلم وشمنلرک جقدر وعوچلرک جقدر برکشی
کلکه وعوی ایلسه زکوتنکا الا برودخی دعوچی کلا نمازک
ثوابن الا برودعوچی کلا حجک ثوابن الا برودعوچی کلا

صدقک توابین الابرد عویی کلا اورجک توابین ویا
اندن اکا صورم ایدم کم دعوک قول الا مدیخسا بنوملہ
مدر اندن اول ایدہ الہی فوتک الا در اندن بن ایدم
اورج بمدد انک اول اورجدہ مدخل یقدر سن دیا
ایشتمد گدی کم بن ایتدم ادی **الصوم لی** اورجی اندق
بن قبول قلدم ہوی سن دخی دعویہ گلمدین اول بنم اولہ ہوی
شمدی بن اگا وردوکم اول قبول قلدوغم نسنہ تک
عواض در بن قلدوغم احسانلرہ یکستک مدخلی یقدر
دعوجکی شو یکلہ دفع قیلم سکا اورجکلہ رحمت قیلام
دیدارم گسترم **الحکایۃ** شیخ ابو بکر شبلی رحمۃ
اللہ علیہ ایدر توکل الا تکریس تعالی اوندن یگا بتلدم
اندن برکیجہ برمادیدہ گیردم یولق قورگولق اولہ
تمی یلگز اسدی یغمور لر یغدی شو لقدر بکلدم کم نجام

حلقوم ہوہ گلدی الا توکلدن اوتر و خورقون اوتورکن
اکلمکا اگسزدہ یاتیب آواز ویردی کم یا ابا بکر یلوارنگ یگا
وعاجز لغک گسترا الا اپتکم الہی اورج دوتنلر نفسی حسرتیجون
بن ضعیف بو مہلکدن و بوگدن سن قورتر غل دیگل اندن
شبلی ایدر ای غفور ای رحیم اگر بن پچاریہ یگا لایق و نم
فعلم لایق عذاب ویرسک مرکز طاقتم یوقدن ایرتسی
عذاب یقدر الہی بن عاصیلہ فضلی ایتگل اورج دوتنلرک
اغزلری قوتوسیلہ و اتلرک قوتوسی مرتیجون شول اورج
دوتنلرکم بنلوگ اورجلری حفظ توگا لایق دوتنلرک
یوزلری صویی مرتیجون بو مہلکی بنم اوزرمدن سن
صوغل اندن شبلی ایدر دعام اغزمدن چقمدین یلگز ساکن
اولدی یغمور لر دگدی برگوگلدی یگا برقاچ لواشن اچدم
ایسی ملوا وردی و دخی برقرو قنتن ویردی اندن شبلی

ایدر اوروج دونتله عظمتین بلجک ایرق دنیاده دریی
اولدن نجا کندز طعامین یدم الا مکر پیرام کوتلری وایام
تشریق کوتلری لطیفه یحیی بن معاذ الرازی رحمة الله
علیه ایدر بر کجه دشمنه تکریی کورمدم اندن سجده وارمدم
ایتدم ایله ابو بایزید بسطامی نه عمل قیلدی کم حضرتو کورده
شویله خاصکی اولدی اندن تکریی تعالا ایدر یا یحیی قورتن
طعامدن بوتون قومانغله وقلقلرین یلاندن بوتون قومانغله
ویرن تهرز سوزلردن بوتون قومانغله بولدی یه
یوزندن یحیی ولیلرینی سوزلرین بایندیدی سوزلردن اوروج
بوگاتندی کورمدیکی بایحیا اسورج برگاتندی آنی ایتدم
انک دیله خلقا ایتدم کلک بکا طیمک بنم یزرقم یبوب طاشه
طیمک دیدم اندن بنلر مغنی کوزلرین یمدیلر ظاهره کوزلریله
بقدیلر وحی ایتدیلر یا بیازید کفر سوزلر کافر دردیلر یا تکری

الله ازین بلکه

ایتدیلر یا شیخ کفر سوزلرین تکری فتی دیرسن اندن بایزید
ایدر بنی دیرون الله دیر اگر بو سوزی بایزید دیرسا ایدی ضرب
ایله ایدی زنجعار بن کندو قاینی بباح قیلدم دیمز ایدم
ایلدم بن انک کبی سوزدیم یکمک یوزیرین یخی درتک بنی
پاره پاره ایلدک خبث دیرکم کفر سوزلرین دنیاده دریی
یوریا اندن بوم ریدیر کم کوکللری کوزی کورمزدی یحقلر
ایلدیکز حاضر اولدیلر همینکم بایزید محو شراین ایدی
بنی اولدیی تجلی کلدیکم بنزادن بنزاز بایزید کبی اندن
محو عدم اولدیی اول مظهر دن تکری تعالی تجلی نا ایتدی
اندن اول کوزسز لرکم تماج درلو سلملرکم الدیلردی کم یحاق
کم تیلج برگزدن دیرلدیلر بایزید حمله قیلدیلر سزکم بایزیدی
بغزندز کوزلدیی کندوزن بغزلدیی برکم قورتنا حمله قیلدی
کندوزن پاره پاره قیلدیی برلحظه کجمه یتمش کشی کندوزن

کندوزون طعنه مشدی بایزیدک اوی دیوانکا اولدی
کم ایدر او علم اولدی کم ایدر ایتم اولدی کم ایدر قرندا شم
اولدی اندن بایزید کندوزنا کلدی کور کم برجماعت
قوم دکلی فان اپچدن غرق اولمشلر جانلری قشلری قصدندن
اجمشلر انلری کوردی بایزیدک اوزی کویندی انلری
ایدر ایشبونلره نه اولدی اندن احوال ایدوب ورد یلر
اندن بایزید ایدر هذا من ترک الادب منکیتلر کندو
کوالیله کروکندو لر یر. لیمشلر دیدی حق اوزی کویندی
اندن بوسوزلری اویا مقالیشاد. کتورد یمشلر
ومتاخرون متکلم دونمشلر الا بوکتاب مصنفی عفا
الله عنه ایدر بوسوزلر اگرچه کم جاهللر قتند. متقدمین
کورنوز الا تحقیقله نظر قلبحق بوسوز ابوسوز دکلدر
بایزید بوحکایت بنیجکامز افتراس در اولسا کرک انکچونکم

بطلی ذاتکدر

تجلی ذاتکدر یا دکلدر ایدی اگر ذاتک اساسا اول تجلی
مظهری بایزیدک کوکلی او لمق اولور یا شول اعتبار ده
اولسا کرک کم اسباب جمع اولدغی موجب فیض در اول
اسباب توکل وتسلم ومحبت وعشق ورضا وحکم وفنا
وبقا در بو اعتبار لر بر بیعیله باطلدر ایدی پس
تجلی مظهری یر مزکم بایزیدک کوکلی اولا اما اول اعتبار
باطلدر ودخی اشبو دلیل کم ثابت تجلی جاذب اولرسا
لازم کلور کم حقک صفات مقلوب اولا ومخلوقک صفات
غالب اولا تعالی الله عن ذالک علوا کبیرا اکنچی اعتبار
باطل یعنی دلیل اولدیکم اگر اول تجلی فیض اجتماع
اسباب مفتقر اولسا اول صفاتک کمال اول اسبابله
اولر وهرنسنه نک کمال غیریله در اول کندو نفسی ایچون
ناقص اولور بو اعتبار دن تکرینک صفت ناقص المق

کلدرسن اولدخی باطل اولا ودخی برفساد بوسوزدر اولنور
کم اولدن تکریون حقنده دین تجلی یسا تکریلق اعتبارن
اولمهمات ایجندر کم بایزیدن آنی قلیبدر درر قطع
ایلمکایرامز اگر ذات درلرساوخود محض حلوک درآنی
دین نصرانی درر ودخی برفساد بوسوزدر اولدرکم بن
نکریون دمک شریعتا ایجندر ومشایخلر قاتلندر وو
لیلر قاتلندر ودخی کفردر وباطلدر ولیلر وبنی لرینک
کبی هرزه سوزدن پرهیزدر تکریی تعالی اندن دخی
عظیم رق درکم بزیچاره جهتلو وقوکو جهتلو قوکو
آدمی اجناکر اولخود محالدر الاعار فکر کوکلنا
عنایت قلنب نظر قلهکندوسوکو سن انک کوکلنا وپیدا
کندوانی محبت قلهاول محبت اول اختیاز قلیحق غیر
مجردن اولا اکر احکامن حق علمه کتورسا تحو مقامنا ایرر

تحو مقامندر ثابت قدم اولرسا آخرت علمندر وصال
وتجلی ربانیلهبرخوردار اولانکم اشبوندن طشره دکلدر
منتهه ودعا اعتبار ایلمک کرک اما اورجاق ثوابی دخی
جوغ قدر بوقدر کتابدر آنی بلدورلم **باب الصوم**
بوباب اروح باب درر اما اروح ایلکی اجکی وعورتیلهجماع
قلمغی ترک ایلمک درر اکنیچی صبح طقدغندن کون طورنجا
اول رقته دکن وکجدن نیتلهاولا واول شرطلهاولا
کم اوروج دوتن کیشی مسلمان اولا وعاقل وبالغ اولا
وآرسی اولا جنبلکدن وحیضدن ونفاسدن اما رمضان
آیی اروح فریضه درر متیملر وصاغلر اکر صیر واولسا
یاسفردر اولسا بیمار وادرصیه وصاغلجق ومسافر
مقیم اولحق کونلرنا کون قضا آیاسا کرک واکر رمضان
کونلرنده کجدن نیت ایلمایا قوشلغادکن روادر

تحو مقامنا

بر کوکندوزنا اورج ادسا ایتسالم اکرنکی تعالی سروده
صاغلق ورزسا شعبان آینی یاشوال آینی باذالقعده
آینی اورج دوتم دسا اول اورج اکاد تمق واجب در
واده. دوغن پرنه گونور مکه اگر اتمز سا بزقلوا ولر
بنک کبی اورجد. بنک کبی دخی قشلغاد کن نیت ایلسا
روادر یا نافله نیتین ایلرسا یانیتسده. اورج دوتارنه
دیب رمضان اورجدر یا اداد غم اورجدر دیرلرسا
روادر بوا کی درلو اورجدن ارتق نه درلو اورج او
لرسا کجدن نیت ایلمز لرسا روادکلدر امار مضان
آینک اورجی ثابت اولر یکی آی گورمکله شعبان آینک
یکرمی طقوزنجی کجه سی اگر آنی اول کجا گورمز لرسا اوتوز
کون تمام کجه سی وانوز بوزنجی پرآم اوسی آما شک
کون اورج دتمق حرامدر مگر شعبان آیندن دیلکه

امار مضان

امار مضان ایکی اورج کون قوشولمق حرامدر اما بیلکرز
کیشی رمضان آینی گورسا قاضی قاتندر. طانتلیق ورسا قاضی
طانتلیغن کجه سا اول آنی گوردم دیرسه وشاهد گرد ایتسه
برسا اول کون قضا ایاسا گونیاکون اگر گوگده بلیت
اولسا یا تونر یا بارق یا کرگ اولسا یرصاغی کیفی یا لکرز
ایدرسا طانتلیق ورزن کم رمضان آینی گوردم دیک
طانتلیغن ایشدکرز قلدی یا عورت دخی اولرسا مقبول
اولدرکم صاغی اولا اگر گوگده بولت یا تونر یا بارق
یا کرگ اولسا برکو طانتلیق ورسا کم برآم آینی گوردم
دیو انی ایشتیا کرا اگر صاغی دخی اولرسا یا لکرز اولدغندن
اولترو ایلا مکرز ایکی آزاد یا برآزاد ایو مسلمان اولا
ایکی ایو آزاد عورتکرا اولا اتلرک طانتلیغن ایشدکرز
اگر اعتلق اولرسا برکشینک یا ایکی کشینک یا بش کشینک

باوون کشنک طاغتلیغ اشتملر یاکی یوز کشی کورمیجه
کرکسه اورمق ای اولسون کرکسا پرام ایی اولسون **فصل**
اگر ارمق کشی یسا یا اجسا یا عورت پرله یتیشلیق ایلسا
اوندت باد شاهجما یا ازال اولسا بقعله یعنی عورتی
خرضه بعث منسی کلسا یاغ دیتسا یا باشنا یاغ دیتسا
یاشیشه چکدرسا یا کوزنه سورمه چکدرسا یا کندو ایله
قویسا یا عورتن اوپسا یا بغازنه تتن کرسا یا سیک کرسا
یا دشکرا ایشنه کجدن ازنسنا قلسا ایی یسا یا قشندوری
کلسا کرویتسا اشبو ملرک دکلسندر. اورمق سیمان اگر
قسا دخی قشندوسن کندو دیکیله کرو دندورسا
یا برمغلرن برغوب قسا یا لمش بتسا یا دمور بتسا
ارمق سیر الا کوتناکون تحفا ایلسا کرک برکم اورمق
کوندره. قصیده یسا یا اجسا یا عورتیله یتیشلیق قلسا

یا اوزاسا

یا اوت اجسا اورمق سیر کوننه کون تحفا ایلسا کرک دخی
کعارت ورسا کرک کعارت دوکمز برقل ازاد ایلسا کرک
کرکسا مسلمان اولسون کرکسا کافر اولسون الا صغیرو
یا کترم یا انثر یا ایتسز یا کوز سز اولسا کرک اگر قل
ازاد ایمکا کجی یتسا ایکی ای تمام دخی برکون یمدن اوشدوری
اورمق دتسا کرک اگر اورمق دخی دتمازسا اتمش
یقسول طعیور یسا کرک دکلسنا بحق صاع بعدای ورسا
کرک یا قوت یا خود برصاع یا برصاع ارزه یا برصاع
طارو یا تیمتش ورسا کرک صاع تقدرو وعن فطرو.
ابتدکدی بوزنه. ایکی لمیلو اگر ارتلو کلو اتمش
یقسول فوش پیاسلر ایلیوب طعیور رسا روادر
برنخسولی اتمش کون طعیور رسا روادر ارتلو کلو
اگر برکونسا اتمش دفعه دخی ورسا روادر اگر برکوندن

وَرَسَارَوَا وَكَلْدَرْ اگَرْ بَرْكُودَنْ مِنِي كَلْسَا عَوْرَتْ
قَرْجِنْدَنْ اَرْتُقْ يَرْدَه اُوْرْجِي سِنْزَا اِلَا كَفَارَتْ لَازِمْ
اُولْمَزْ كُونْتَاكُونْ طُوتْسَا كُوكْ اگَرْ بَرْكُويَه حَنَفِيَه تَعَسُّلْ
يَا بُوزْنَا يَا خُولَا غِنَا نَسْنَه دَمْزْرْسَلْرْ يَا كُودَه سِنْدَه
بَرْدَرِيكْ زَخْمِ اُولْسَا دَخِي اُوتْ اِجْنَا كِرْسَا اُوْرْجْ سِنْزْ
اگَرْ دُكْرِي دَلُوكِنَه نَسْنَه دَمْزْرْسَا اُوْرْجْ سِنْمَزْ اَمَا
مَكْرُوهْ دُرْ اُوْرْجْ كِشِيَه نَسْنَه دَتَمَتُّعْ يَا چِنْمَكْ اِلَا مَكْرْ
كِمْ كُوجُكْ اُوغْلَنَا يِدْرَسِي اُولَا اَمَا سِقْزْ چِنْمَكْ عَوْرَتْ
اُوْرْجْ كُونْدَه مَكْرُوهْ دُرْ وَاَرْكِشِيَه خُودْ هَمِيشَه
مَكْرُوهْ دَهَدَرْ اُوْرْجَه وَاُوْرْجِيرْدَه اَتِكْجُونْكِمْ كُنْدُونْ
عَوْرَتَه بَكْزَه دُرْ وَاللهُ اَعْلَمْ **فَصْل** اگَرْ
بَرْكُوصِيرْ وَاُولْسَا اَنْدَنْ اُوْرْجْ كَلْسَا اگَرْ اُوْرْجْ دُتَا
رِسَا صَيَه وَاِلَى اَرْتِسِي اُولْرْسَا اَبْتَشِرِيسَا كَرَكْ تَكْرِ تَعَالَى

صَاغْلِق وَرِجْلَر

صَاغْلِق وَرِجْكْ كُونِنَا كُونْ دُتَا كَرَكْ اَمَا سَنَه دَه بِكِي
كِشِي اگَرْ اُوْرْجْ دُتَمَقَدَه زَحْمَتْ كُورْمَزْسَا اُوْرْجْ دُتَدُغِي
يَكْرَكْدَرْ اگَرْ دُتَمَيَّبْ بِرْسَا دَخِي رَوَا دُرْ مُقِيمْ اُولَدُغِي وَقِتْ
كُدِنَا كُونْ دُتَا كَرَكْ اگَرْ صَيَرْ وَايْوَا اُولَدِيكِنْ اُولْرْسَا
مِيرَاثْ خُورْلَرِنَه وَصِيَّتْ اَيْلَمَا كَرَكْ وَكَيَه بَرْكُونْ اِجُونْ بَحْثِ
صَاغْ بَغْدَادِي اِبْنِي يَا خُوتْ اِبْنِي يَا بَرْصَاغْ اَرْبَه يَا طَرْوِيَا بَرْ
صَاغْ چِلْتَكْ وِرَه اَمَا سَنَه دَه اُوْرْجْ بِشْ كِشِي مُقِيمْ
اُولَدِيكِنْ اُولْرْسَا بِتِي يَا زَبْ مِيرَاثْ خُوارْلَرِنَه بَلْدَرْمَكْ
كَرَكْ اَمَا بَرْكُوصِيَه وَلِيَنْدَه يَا سَفَرْدَه يَكِنْ اُونْ كُونْ بِدِرْ
بِشِنْ كُونْ صَاغْلِدِي يَا مُقِيمْ اُولَدِي اِلِي اِرْدُكْجَه دُتَا
كَرَكْ فُلَانِ اِجُونْ وَصِيَّتْ اَيْلَمَا كَرَكْ اگَرْ بَرْكُونَكِي رَمَضَانِ
دَنْ بِرْ يَجْ كُونْ بُوزْجِي اُولْسَا اِنِي اُوَه مَدِنْ بَرْ رَمَضَانِ
دَخِي كَلْسَا بَوَاُولْ اُوْرْجِي اُودَمَكْ كَرَكْ اِمْدِنْ كَجِشْ اُوْرْجِي

اوروتمك كرك اگر يكلو عورت يا طفل اغلمن امرزدن
عورت اغلندرمدن احتياط ايلمسه كرك اورج بيلمي
ضعيف ايلكيا ديو يورلمسه روا در اغلمن امرزدن
عورت سندرمن كسلجك يكلو عورت اوغلن طغرجق
كتاكون قضا ايلمسه كرك اگر بركوكي قجا اولسا
اورج دتماكرك وفديه ورماكرك دكمه بركون اجتن
بحق صاغ بغداي يا الون يا قوت يا بحق صاغ قروا اونم
ورمه يا برصاغ ارپه يا ملزو يا چلتك ورمه اگر بركو بوردن
يوغكن تطوع اورج دتماد خي بياكرو صياكو تاكون
قضا ايلماكرك عذر سز صيماكرك اگر بركو تطوع
اورج اوتماكونك بربخسي كجماد خي قوشلغا اوقلر
اروجن يماكرك د خي كوتماكون قضا ايلماكرك
اگر اوغلن اورج كوتسه بالغ اولسا يا كافر مسلمان

اولسا اولكونك

اولكونك قلانن اورج دتسكرك ايرتى قضا سي يتى اگر
بركو سفر ده اولسا يكا يتت ايلسا اندن اول كون شهرا
كلسا زوالدن اكرو اورجا يتت ايلسا روا در اگر بركو
رمضان آيند اوغشاكرو ايو اولسا اول كون كم اغلدي
اروجن قضا ايلماكرك قلانن قضا ايلماكرك اگر بركو
رمضان آيى اجتند ولو اولسا اول كنكم ولو اولدي
قضا ايلماكرك قلانن قضا ايلماكرك اگر رمضان
آيى اجتند بلرا سا اگر رمضان آيى كاجنجه ولو كيى ايرسا
قضا ايلماكرك اگر بركو دون صنسا يسا اول خود ارته
يش يا كيجه صابت يسا هنوز كون وارمن اول كون
دتماكرك اندن صكره كون تاكون قضا ايلماكرك كفارت
لازم اولمز اگر بركو اوندب اروجن يسا شويله صانسكم
اوندب يمكله اورج صندى بغز اكلين يدى اورج صنر

الا کونیا کون قضا ایلماسا کرک بر عورت اوروج کونیدن
ایکی ردی اردی انوکله جماع ایلدی اوروجی صنر الا کونیا
کون قضا ایلماسا کرک اول عورت اگر برکو ایتسا ثم اوزره
کچی پرام کونی اوروج دخی کچی پرام کنی یسا کرک اندن بو کون
اول کون اچون قضا ایلماسا کرک اگر برکو ایتسا تکرنک ثم
اوزره اون بر نجی کون اوروج طهر پیش کون یسا
کرک اول پیش کون اکی پرام کوندن اوج کون دخی کچی
پرامدن صکره اولتشدرسی کندره اول پیش کون اچون پیش
کون قضا ایلمک کرک اوتوز کون دخی رمضان اوروجی اچون
طهر کرک والله اعلم رسول علیه السلام اوروج حضرتنه
قصد له بینلر حقنده برقاچ حدیث پیورب درر
اول حدیث شلردن بوتمک صوکندن ایتمک کرک اول من اتانی
پیغامبر علیه السلام ایدر اگر برکو قصد له یاسا اوروج

یکرمی عذر

یکرمی عذر رمضان کونلرنده تکرنک عزتی شول قدر
یلدر اغاج برغی بنجه دوتر سر شوندن قدر دوتر اندن
عرش ایدر الهی سنک عزتک عظمتک حقی اچون اجماغکی
اوروج بینن ملعونه حرام قیلغل ودیدار کدن محروم
ایلمکل وکرسی ایدر الهی اوروج بینن دن خشنود اولمغل
ورضاکی اکا حرام قیلغل ونوح ایدر الهی اوروج بینن
ملعونی طغرس یولکستورمکل وتسلم ایدر الهی اوروجی
عذر سز بینن ملعونک عمرنی ازایلکل ویوسی قات
کوکلر ترکزدن ایدر تر خواوندا اوروجی عذر سز بینن
ملعونی ایمانسز کندره کل وکوکلرده کی فرشتهلر ایدر
لر الهی اوروج بینن ملعونی اکی جهاندن شفاعتجی
سز ایلکل واجماغک حوری یوسی ایدر الهنا اوروجی عذر
سز بینن ملعونی اسیر کلکل وطامور زبانیلری ایدر

آلهنا اورج بینن ملعون یزه تیزرک قوشدرغل وطامو
نک اودوکری ایدرز آلهنا اورجی عذرسز بینن ملعونه
برزی یوزدایلکل وقتلی سین یلان ازدها ایلکل ویا
سی سین زقوم ایلکل وصویین طاموا هلندن آقن
صار وصویین ایلکل وطوتن قطران ایلکل وتغلیبین
اودون ایلکل وبوقوشلر هواده کی قشلر امین
درلرو طاغلر طاشلر یوبوزنده کی جناورلر ایدرلر
آلهنا اورج بینه عنایت ایلکل ورحمت قلمغل
ووکزلرده نقده بالقلر وارسا وکل ایدرلر آلهمی
اورجی عذرسز بینلر لعنت کلسون پیغامبر علیه
السلام ایدرز اول تکری حقیچون کم بنوم نفسم النگ قدرت
الندر درا اورجی عذرسز بینلر دنیادن چقمیلر تاکندو
یرلرین طامودر کعبه منبجه وحی یتمش بیک فرشته النگ

طامو لغتی اداغی

طامو لق اداغی مشتلمینجه وحی نمازی وصدا
قبول دگلدر وحی ازرته اوجق کون ایدنلغی
وکجه اوجق دون ترکولغی واوستنا بصدوغی
یرکرد کلی لعنت اوقرلرینا رسول علیه السلام ایدرز
ای بنم اصحابلرم سزلر طاتلی اولکزکم قصدله
عذرسز اورجی بینلردن بن یزاردن بنلر
بنم شفاعتمدن محروم اولجقلر درآندن کرو نصرانیلرله
قوشنلر کرکسه جهودلرله قوشنلر آندن ایتدی یا
ابی قصرت اشبو قوم اورتاسنده اغولدن
اوغوله وقردن ترزه بلدرسنلر وهم بلسونلرکم
عذرسز قصدله رمضان کونلرنده کم اورجی
یرسابنی المسنلرکم بن انلردن یزاردن ای بنم
صحابلرم مسلمان اولن کمسی اورج بینا سلام ویر

وَرَمَسْوَنْلَرِ وَقْتِنِي وَاوْرَقْ اوْلَمْسُونْلَرِ كِمْ بِنْلَرْ
شُومْ قَوْمْ دُرُرْ اَنْدَنْ عَلِي اَيْدَرْ اَكَرْ قَتِي صُوصَامِشْ
اُولْسَاكْ اوْرْجِنْ عُذْرْ سِزْ يِنَلَرْ صُوصْنَارِسَا
اَلَبْ اِجْمَكْلِي يُقْسَا اوْلْ صُوسُنْدَنْ اِعْتِقَادْ سِزْ
لِقِ قِيَارُورْ اَمَّا بُوحَدِيثْلَرْ مَاتُرِيدِي تِرْمِذِي قَدَّسَ
كُتُبُنْدَنْ وَرْ اِسْنَادْلَرِي كِي قَوِي وَرْ اِلَّا بُوكِتَابْ
مُؤَلِّفِي عَفَا اللّٰهُ عَنْهُ اَيْدَرْ رَسُولْ دِكْلِي شَهْرِ تَكِي
بُوبَابْ تَاوِيلْدَنْ خَالِي دِكْلَدَرْ وَاللّٰهُ اَعْلَمْ يَا
اُولْدُرْكِمْ بِرْكُوا اوْرْجِنْ بِيَادِنِي اَيْدَمْ كِمْ قِيرْمَاتْ
اوْنِجْ يِكَكْ نَه يَازْ وِغِي وَادِيَادِنِي بَنْ وُتْدُنْمْ
اوْرْجَدَنْ نَه كَلِمِي وَرْ دِيبْ يِزْيَادِنِي اوْرُوبِجِي
بَغْلَوَا يِدِينْكَرْ وَتُوتُونْكَرْ دِيبْ بِيَا اِيدِي رَسُولْ
عَلَيْهِ السَّلَامْ بِيُورْدِي غِي عَذَابْكَرْ اَنْكْ كِبِي كَرَهْ وَرْ

مِشَا اِيكَا

مِشَا بِرْكُوا اوْرْجِ يِكِي تِكْرِي بِيرْ وِغِي صَمَغِي كَنَا
بِلُورْسَا اِيمِدِي وُتَا بِرِينْكِمْ تَوْبِي قَبُولْ اوْلَا بُوقِسْمْ
وَنِي تِكْرِي تَبَارَكَ وَتَعَالَى عِنَايَتِيلَه وَفَضِيلَتِيلَه تَمَامْ
اُولْدِيَا اِيدِي دَنْ كِرُو شُولْ حَدِيثْدَنْ وَرْ
كِمْ وَجَّ الْبَيْتَ مَنِ اسْتَطَاعَ اِلَيْهِ سَبِيلًا
لَفْظِ مَعْنِيسَا شُرُوعْ قِلَا لُومْ
كِمْ وَعْدِيَه وَعَا قِلَمِشْ
اُولَا وُتِكْرِي
تَعَالَى فَضِيلَتِيلَه
وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ
رَبِّ الْعَا
لَمِينَ

ضحّ قربان اد جك
بوني اوقه
اللهم تقبل منا كما تقبلت
من ابراهيم خليلك
ومحمد نبيك
آمين

بسم الله الرحمن الرحيم

اما بو كتابك بر نجى قسمى اشبو لفظ معنيسى در

كم وجّ البيت من استطاع اليه سبيلا يعنى اسلام كم

دخى بر خيادى تكرى تعالى اوى زيارتى در اكر

كچى يرتسا وارب كروا ودا وتجاكندويه اوتا

قولنا قرا اوتسا واشق اوغلنلرنا قومغا مالى

يتسى اولرسا حج ايلمك فريضه اولر اكر حج قلدين

اولرسا عاصى وطاموقى اولر اما حج اكى درلو

عبادتدر بريسى مالى خدى قلمق در وبريسى تن اجتمكدر

بنكا اكسى دخى تكرى تعالى حضرتنا سوكلو در ايدى

حكمت حجه وار معنادن برا ولدركم نكره اول كامل

نفسكم بر دلشده انك كبى كيمسه الو تكرى تعالى

حضرتنده يقدر اندن وجود كلدى اندن مرتبا

ايرشدى

ايرشدى مركم اندن وار ورسا اول كمالدن

اكا بر تقوه يكنجا اولماز اكنجى حكمت اولدركم اول

كرجك اتمز ابراهيم خليل عليه السلام كعبه بنيادى

ايلمكه حق تعالى ايتدى يا خليل بندكى ايتدى

بندمه بقول قلدم بنى اسرائيلدن خبر ايله قصه

ايت قولكرك عبادت اولدركم پادشاهلكى

سرايى چورسندن طلو تور اوايدى كلسونلر

بنم اوزم بوره سنا بنله بنى كور مزليا اوزده

بن بلكى كوره طورروز نه دكلكى وار يا

دلسونلركم مستجاب اولا اندن ابراهيم

عليه السلام عرفات طاغنه چقدى دخى تعوذى

ايتدى ياكوزم چراغى محمد امتلرى اى پيشمازز

اسلكى اى رمضان وتراويح اسلكى يا آدينه

وَاذِينه كجسى ايشلرى اندن حق تعالى ابراهيم اوزين
ارواح عالمنده يعنى پيدى قات كوكده مومنلر جانكر
ينه ايشتدردى اندن بنلرك ايتديكزه بقورسنين اى
يوم كرجك اعلم اندن ابراهيم ايدركى بكون بوكون
ببدم صلاة دركاكت جانكز متغلغنانه دلكلرواريسا
وكلنه ايوشاسزايدى مومنلرك اندن وارزلركم
ثم ابراهيم دعوتين يرينه كتورمش اولاكريم تكرى
تعالى متغلغنند ملك نه دلكى وارسا يرنا كلاه
اجنجى كلمت اولدركم غريبلق ادى بشرزه وتمام
يعنى كدرز حق تعالى مومنلرى جكا اوقدى ركم
غريبلقده كونيشلرك اندن حق عشقنا برفح كون
اولرين خاناكلرين ترك ايلسونلركم ياديين قيامت
كونند فرشتهكر اوكنجا قيغرلر بودراولكشى كم

اعلم قرن

اعلم قرن اون شهرين جملسن ترك ايلدى تكرى
خشنود ولغن ايشيوكلدى وغريبلغا دشدى
اولمدين كفن كيدى وكندوزين اولوحسابنده
قدى باش اجق بالين ايماق اولدى ايدى بكون
اول كونه دركم درلو درلو عسرتلر بولا اتا غريبلق
تمام بحنه فلور دوكمز طاتلق ايشيوسك باتمك
دكز صويندركم پنجه طوزلو واجى ودوتسز ورغبتسز
صودر اما يرندن سفر ايليب يرين يوردن
ومقامن وكثرت بلدى يولداش ايلنب
ثم صحبت ادنو ويلكرى پيش رواديوز بلت
ويل صحبت بركاتنده دوتسز لغى واجى لغى كدر
بغرز كوزه كه بردكن اياغنه باتش قوز تابركول
اغاجى انى كندويه قبول تلنجا بركل صحبتنده بز

تاج کون دور حتی نجا اودی هیبتن وفرع انیق
ریاضتن چکر تا کلاب آدن آدر تنجا اول آجی ودتسز
ورعبتسز ادی برتاج کون غریلیق وزحمت کورمک
برکا تندی. شول مرتبیا ایرشدی کم غطار انی غزتله
وحرمتله کلابدان اجنا قیار آندن پادشاه ایدر
انی بکا کتورتا جما وتختما سجاین وعالملر ایدر انی
بز. کتورک عالملرومز ساجلم درویشلر ایدر انی
کتورک انی خرقه مزه ساجلم آتا پادشاهلر پادشاهی
کرم قلدی وعنایت وفضل ایلدی مومنلری
کندولرینا قمدی کعبیا وریدی اندی مومنلر
بکلم ویلدرندی. ورعبتسز درتاج کون تکری
تعالی عشق اجون اون خاتمانن قیب حاجیلر یله
یولداش اولولر یاکل وسوسه اجی لغی وهوای
وشهوت واتسز لغی اندن کی. اکو برتاج کون کعبه
یورسندی. طواف ایلر یانکرنک قبول کلمای انی
کندویه تبول قیلغه اگر بزاکی کون شعورلک
زحتن کندویه رواکورور سارحمت وعنایت
کلابدانیاکر. آندن ابراهیم ایدر. مومنلرینم
اغلم درتم قنوغم درکا کوک آندن مصطفی ایدر
آلهی بنلرینم مکلم اغلنلری درتم امنلرم در
ایکری بکا کوک آندن صحابلر بنلر بزم خلدا تسلم
مزدر بزه. کوک آندن تکری تعالی ایدر. وکلکتردن
بکا حیز قلدیکم یراون بتون بتم عیبلر یله صاتون
الان بتون اگر بسز ک آدی لغوکز طانقلق ور
ویلر یا آندن اوکدن بن تکرینک بولکینا طانقلق
ور ویلر آندن بتم عشقما کلکز خاتمانکرین توک

ایلدیلر بیم اوزم یورمسنده عاشقانه لبیک
دیدیلر اندن اچاق بنلرک مقام دردیدار بنلرک
خلعت در بور غبتلرد کلی مومنلره حج برکاتیدر
لطیفه اللهم ارزقنا لطیفه تکرر تعالی
مصطفایه معراج کجمی خبر ورر ایدر ای بنم
جبلیم فاورادم موسایه کلملکم مرتبسین انکسز
دوزی قلیدم الا الکن تابوته قیدم دیکز
بو قدر دم بکم قرآن اخذ یورر فاذا
خفت علیه فالقیه فی الیم اندن اعزی اخذ
دلن کویندردم و نشر اندن قودم بکم قرآن
یورر فخرج منها خائفا یترقب اندن آکا
اجلق کسترودم بکم قرآن اخذ یورر لما
انزلت الی من خیر فقیر اندن چوبانلق ایلدم

علم قرآن

بکم قرآن اخذ یورر فلما موسی الاجل وسار
باهله اندن قرقولق کسترودم اندن اود کسترودم
اندن دره کسترودم اندن اغاج کسترودم قو
سندن صکره ایتدم یا موسی سن کلیمسن و بنوت
سنکدر سنکله تاورودم کم یوسفی اناسی قاتنده
او تورکی مصر سلطانلغن ورودم الا الکن آنی
قوندا شکری بکرنا اوغرتدم اندن قیو بلاسن کسترودم
اندن صاتودم اندن زلیخا کوفنه کرفتار قلدم اندن
زندان بلاسنه اوغرتدم اندن چی زحمتلر کسترودم
اول زحمتلردن صکره مصر سلطانلغن ورودم و
پنا مبرلق ورودم و وحی تعبیر علمن ورودم بکم قرآن
یورر رب قد اتیتنی من الملک و علمتنی من تاویل
الاحادیث ایدی یا محمد قاورودم کم سکا حرم

اچندہ اوتورکن جمابلکہ کوتوردم ودیدارکی سکا
کستردم الا الکن یکاقوسی کستردم بکمیم
قرآن اچندہ پیورر سبحان الذی اسری بعبدہ لیلا
اندن کوکلکہ کستردم اندن فرشتہلری اندن سدرۃ
المنتہی کستردم اندن اوفرشتلر کستردم اندن
یتمش بیک فرشتہ کستردم دکل یردہ بکلر کہ بیدی اوندن
حرت وکزلرین کستردم اندن دہشت وکزلرین
کستردم اندن اونتمق وکزلرین کستردم اندن
یتمش یردہ کوتردم دخی ایتدم ای بنم حبیبم بن بنم
دیدارم کم سن بنم سن بن سنکون اچون قادر دردم
کم مومنلرہ طاعت پیورمیادم الا الکن نماز پیدرم
کم قولقی رحمتم بلاکور اکر اندن زکوۃ صدقہ
پیوردم کم سودکلری دنیالک فراقن کور کرو

واوچ پیوردم کم اچلقی بلاسن کورر کرو اندن
اوچ پیوردم کم غربتلی بلاسن کورر کرو اندن اوچ
پیوردم کم وارباز فکرلری اول جان اچون کوردکلری
کلر بنم حضرتمہ کلدکلری وخلق صافی قول التون
یکی اولالر اندن ایتدم بن سزک پادشاہکزم
بلکر ایتدیلرسن بزم خالقمزسن اچون زہی لطیفہ
کم بوردرز قولطیفلرین مات ایلدی دخی بویتہ
سی وارمولطیفلرہ ایکن ایکن غریبدرر یعنی تکری
تعالی ایدر مومنلرہ بزوں درلو درلو دکلکری
وارہ بزوں اتمدون درلو درلو طاعتلر ایسترکم
ومکر بوطاعتلر کاتبدہ بزدرلو مرادی یرینہ کلا
اچون اول دکلکریکم بزوں اول دکلر اکر نجاتلہ
واعتقادلہ دلرسا اول دلکنا ومکسی لذاتنا

یاغز ابدی قیامت کستند. دخی کمی مژده یای
کمی مژده یقسول کمی ایمان تورلیله گلمک کمی کفر قرار
کلوب غیله چرکن کمی ایو عملیله شاد و کام کمی یوز
عملیله رنجلو اندن عرفات دکلی دکسز دور بک
سیلو قیامت کوستند. دخی دکلی دکسوز دور اکر
تکری تعالی ایده. لمن الملک اندن صکره دکلی
طاغلی کمی لطعا و اوزرکی قهره. و اوز قیامتده دخی
حسابکا اندن طغلر لر کمی اجتماع کیدر کمی طاموغه
کیدر تکلم قرآن اچدن. پیور. فریق فی الجنة و
فریق فی السعیر لطیفه رسول علیه السلام
ابدر صحابلریله حجة الوداع کنی یعنی صوک
حج کونی کم اندن ایرق حج ایلمدی اندن بلاله قعر
عرم کلسون لر قعر دیلر صحابلره دکلی درستدر ابدر

هر بر طاعت شکر دن دخی طتلو کرنا اکر جامع و
دکولسا طاعتلری ایشدیجک اغزکه بس دیکلرین
دور قله درویخی حکمت اولدرکم اول عزیز معاد یلر
و اندن اول ایرو غی یرنه کتورن اول قیامت
کونی کوزیله کورمش کمی اولر زیرا کم عمل ایلیب
احرام کیمک ممیز اولب حق کمی دوا و غلندن
قرندن ایریلیر و یونر و احرام کیور ایله دوه
اوغلندن قرندن ایرلدی یتیشر طون کیدی اندن
کعبه حالنه حیران اولدی کلدی ضنانسن کم دنیادن
قصرتا الدیکر اندن حیران و سرکردان عرفاته
وارمدی ایله دوت کم غرصات عرصه سنا وارمدی
یوزیک درلو قوم کورمدی کمی بای کمی یقسول
کمی کوچک کمی چرکین کمی صاره رشین کمی قره

یاغزامدی

ای بنم صحابکرم یلدوزه اولک اگر یلدوز اولی
اولمز سکوز ای اولی کورک اگر ای اولمز
سکوز کنش اولی کورک کنش دخی اولمز سکوز
یلدوز دخی اولک ای دخی اولک کنش دخی اولک
اندن صحابکز طکاشدلر ایتدلر یا رسول الله
سنک رسالتک دلین یز یلمز ز اکلیو نماز قیلور
بزم قرسقوز لایق سویلکل اندن رسول علیه
السلام یلدوز اولک یعنی یلدوز اختام طغر
ارتیه دکن ایو مز سز لر دخی کوز لر کوز ه ایتمو
حرام ایلک اختامدن ارتیه دکن نماز ده اولک
اگر الکوز دن کلمز سا ای اولک ای دونک یر
نخشند طغر ایدی سز دخی دونک یز نخشند
اویا تق اولک نماز قلک اگر اولدخی الکوز دن

یادی کنش اولک

یادی کنش اولک یعنی کنش کندوزین طغار
کیجه طولیز ایدی سز دخی کندوزن طاعت
قلک ودین فریضه نماز کزی قلب یاتر سکوز
اولر اگر اولدخی اولمازسا ای اولک تم کنش اولک
تم یلدوز اولک یعنی الی اندن یوسن اشلک
دلر سکوز نکری تعالی حضرتنده بم دن تم کندوزین
نماز قلزکی وطاعت ایلرکی وصدقه ورزکی اولا
سز اندن ایدیلم یا رسول الله اول الی ایش
قتفی در اندن رسول ایدر یا اخلاص لیخ ایلک
یا صدقه غزا قلک لطیفه قحن قیامت
کنی اولدغندن خطاب کله اسرافیل علیه السلام کم
یا اسرافیل صورک چل اسرافیل صورک النا آله
چاله اول صورک اوینی قتلغندن وهیبتندن

طاغلر يرتدن قوپاروب طاشلر پاره پاره اولاوب
كوكلره پاره له ويلدوزلر كوكدن يرتى كبى دوكله
وشهيد لر اول صورا ونى ايشتملر وبكلميلر
آندن اسرافيل بولتى طكلميا تعجب ايليا ايدر
كم ايشبو جماعتدن نه مودك وار كم ايشبو اون
هيبتى بنلرك قولاغنه كرمدى آندن حق تعالى
ايدر يا اسرافيل آنى طكلما غل كم سنك صورلدن
بنلر بكلمه يكر آنى طكلغل كم طاموشول تمى خشيله
نكرى درلو ميسر درد خى شونى طكليغل كم كورزدى
قشمدين خى نورى ارتسر درآندن اسرافيل عليه
سجده وار ايدر يم آلهى اصل سنك غنا يتكدر
بخشه بنلره نقدر قوتك اولا أما رسول عليه السلام
بركون عليسنك رضى الله عنه قولاغنه ايتمى پيشدى

ايشدى يا على

ايشدى يا على بر بوز رسولك راز داشى وار يدى
وتم دردى وار دى ايدى بنم راز داشم هم دردم
سنسين يا على اول تكرى حقيچون كم بم نفسم آنك
قدرت الندن درهرون موسايى نقدر دلرسا
بن سنى دخى آر تو غرق سورين ايدى يا على بلكل
كم تكرى تعاليسنك اكى كعبه سى وار در برسى بلحقدندر
وبرسى نوردندر بلحق كعبه ابراهيمدن الدو
آدم ييدى ابراهيم آنى يكلدى ابراهيمدن صكره
زمانلر شويله تمال قلندى صكره عبد المطلب اول
تمال بوبحق طاشلر دردى دخى قدى صكره عرب يكلدى
يا لوم ديو يكشدلر آندن بو يكلان چقردى
اول ديوادا اوستنه قور لور يا تو ردى اوزن
تلغى اوتزارشون ادى بو غنلغى بو در كبيدى

باشی صغر باشی کبی یدی اندن صور تورلو یدی یکلمه
صکره بو وحشی اندی کوکدن اول یلان کرکدی
کیدی صکره یه عرب بکلری چکیندیلر دکس ابتدی
بن پیغمبرین وسوزلری اوزاجق بنی حکم ایدندن
بن اوچیله اولسدری وردم یا بدیلر یا علی تدی
بو اول عمار تدر اغاجی قیسرندن بر کمی صنعتی ادی
انک اغاچندن ورامدی اوش بوزدن صکره بو
حجاج اولوکتی یتا سیدره یتا یکلیسه ورامدی یا علی
اول یلچی کعبه یی بان خلیل ورا اول نور کعبه یی بانی
جلیل ورمکم خلیل کعبه سن یور نور ساچدی بو له
یا علی بیک کز خلیل کعبه سن طواف ایلمکدن طواف
اول قدر ثواب بلمیا کم بر کز خلیل کعبه سن طواف
ایلمکدن بولا ایدی ریتغار یا علی خلا یتکر خلیل

کعبه سی اولسن

کعبه سی یور سنا اوسنا ایدی حضرت خلیل کعبه سن یور
تورکور اول نوره کچیمیا طواف ایلینلرین کور جک
بن محمد کن سلامیی وشناسین انکره دکر کل ایتکل کم
محمد سلامکم اول مجون یا وشناه یعنی کعبینک
طوافن یتمکه کور اندن علی ایدر یا رسول الله
رب العالمین اول کعبه یو کعبه ورانی یکا ایدی
یور کل کم یولق مشتاق اولدم اندن رسول علیه
السلام ایدر یا علی اول کعبه کر جک مومنلرک
کوکلدر اندن علی ایدر یا رسول الله خلیل کعبه سنا
یتمیه ورمکم بر کو خلیل کعبه سن یور مور میا نوض
بوینندن دوشر رسول ایدر یا علی فرض حجه یتمز
دیمز الا فریضه سی بر کز اوکه کلک ثواب اینلن
وتکریسی بلمق استیلن بو معلیا مشغول اولسن

کرگ یا علی طکلا درت رکعت نماز دور اکسی فریضه
و اکسی سنت دیر آنی قلجق ایرتی یکسنا فریضه ابو بکر
وقت کرمیشجا ارته نماز دین قلن کشی طکلدن اویکیه
دکن ایلتی یورسا کرگ اکر یاده مشغول اولسا
طکلدن اویکیه دکن عرش و کرسی یه متعلقی بی نماز
ایلمکه یارر آنا خلیل کعبیدر طواف ایلمک بر
اکی آی اون کوندر دخی بر نیل کچمیجا اول فریضه
سرکز ایر شلمز الا بلیل کعبی طواف یا ره تشویل
یل اون اکی آی حاضر در کوکل طواف دیمک
کوکل استیجی دمک اولر اندی زهی تحقیق بو
سوز لردر واردر محدوم زاده آنی فکر له
مطالعه قله آکلیا لطیفه و حکایت بکر
بو درویش کوردی بر بولک کاروان کلمشلر

کعبیه کدر لر بنگ دخی کعبه شوقی ایچنه دشدی
صورت الحدن بلنجا غدی دنیا لک متعلقندن بر
یاکز یولی یوا غدی وار دی کاروان باشینه
ایدر بندخی تکری تعالی اون زیارت ایلمکا کدن
بنی دخی یولدا شلغا قبول قلک آندن بو کاروان
باشی کلدی ایدر بو کدنلرک دکلنک دوه لری
و طوغن لری وار تسلری وار در سک آرو غ
لق و بندک دخی یوق فقا کدرسن درویش ایدر
اکر سن دوه یه آنا نوسکت بن دوه یی یاردن تکرما
آنا نوون بو درویشی الا الدیلر کاشد بکر بو
کاروان آنی قویمی درویش کیتدی کور بر اولدی
صاندیلر کم کروندی اول کنلر خرم اچنا کردیلر
کوردیلر اول درویش طواف ایلیو یور دکلی

ملکلشدی لو حجدن فارغ اولجق بر یکیت اول در
ویشه ایدرسه حج ایلدیکی درویش ایدرسه حج ایلدم
یا حجتک قانی دیدی درویش ایدنده حجت یکیت
ایدرسه تکری یولیچی برسه حجت ویردی یکم حجکز قبول
اولدی دیو بو درویش کروندی قیزی کوردیلر
اولدی کیدی عرفات طاغنا چیقدی مناجات قیلور
ایدرسه الهی بایلری اغزلدک ودوه لولری ویلنجلری
طونلری خورایلدک اندن تکری تعالی حضرتندن
خوشنودلره خطاب اولدی یکم چوجوق اول برم
دستور زکم بو یل الی یوز بیک آدمی حج ایلدکه
انجق بر یکیت سنک حجک مقبولدر هاتف
آواز ویردی اول اون اشدجک ایدر الهی حجتم
کرک هوادن برمیثل حجت آق خطله یزلش یکم

بحکم مقبولدر

حجک مقبولدر بو یل برکم حج قلدیسه قبول اولمادی
الا دکلمی سنک ایچون باغشلدق دیو کوندرلدی انله
اندی درویش حجت النا الدی سوینوب توتوب توممه کلدی
حجت کسترندی دکلی تعجب ایچندی قیلدلر اندن برخواجه
درویش اوغلی ایدندی حجتن النن الدی بوحیا
ایدی مهمر لدی کزلیو قدی کندی بوکز چیقوردی
اوپوندی یوزنه سوردی یته حیه قویودی کزلودی
اندن بر کون درویش صیرو اولدی حضورله ذکرله
فنا اولدن الی رحمت الله تعالی اولدیغنده
ایلدی بوخواجه چق زارلیق قیلدی درویشی
یودی کفن صاردی دلویی کم نمازن قیلکوردی
تمامت بغداده خلایق بودرویشک اوستنا
درشدلر خواجه صورزکم دیه اولدی نیا کلدکوندن

بنلرا ایدرلر بو وقتی اوزن کلدی کوکلن برکم دیو سا
نکری سودکی ولی اوستنه غاز قلا فلان کشنک
قپوسنا ماهرا اوسونکر دیو اذان نماذین قیلدی
غازدن صکره کوراجه قمغا دوتلدین تابوت
طقمغا بشلدی یوزن قلقدی همایه چقدی شول
قدر دکدی کم کورنمز اولدی بغداد شهرندن بو
احوال مشهور در اذان بوخواجه حسنک مهرین
کدردی حتی چقاریب المغا بوتلدی اذان قوتلرین
انجه مکا بشلدی شندق یواوزن کلدیکم اول
تکری کم محبت اکاوردی حقدن الدی کوواسی الله
وردی درویش انی محبت ادنسی درقیامت کشنده
برزم خفر تلمزدن دوی حکایت ابوحنیفه رحمة
الله علیه السلام ایدر بوکزه جاوارده عرفات طاغنده

باتیکن دیو

باتیکن دیو ثم اوتوکوب اذانی بتیرسه کلیوزن
انا اکسی دیمی بشل طوتکر کیرلر بوبرسنا ایدر
یا عبید الله صبح بلوسنین قلاریکا دیمی بو
بل حج ایلمکا کلدیکز اول ایدر یا عبید الله بلمزن
اذن اول برسنی ایدر یا عبید الله الذی بوزن
بیک اوی کلدی عالم الکلفا ایدر یا عبید الله
الله بوالذی یوزیک کشنک کحیک حج قبوله اوزن الیوم
اول ایدر بلی یا اول ایدر الذی کشنک حج قبول
اولدی الحق اذن بلکلیو اویا نو کلدکم کوکلم مزن
قوبیش کوزیدن باش یره قان اقدی اذن ایتدکم
الهی اسنجا ایلکین لاجلکم زحمت کوردیکز
درکا ایلکدن محروم قلمکز ایتدم الهی یا سید
من لاذن واه ابوحنیفه اکر اول الیتدن برسی کلسه

اغلبوا اغلبو عزمات طاغدق ايدم ولغيا
وارديم نه ايلدي قلوركن كرومه اينغو كلدي كورر
بن بنه اول ايكي قرنشه كلدي بلور انيلر اول عبد الله
اولوسي عبيد الله اولوسنا يتيلر بلور سيتين كم
تكرمش فاجيلر يله ديلكه عبيد الله ايدرلر بن يلمرين
عبد الله ايدرلر اول الحج قبول اولمن كشيلر
اول قبول اولمشلر دن يورر يكن ياغشلدي
دكلي رحمت بولدي يكي ابو حنيفه ايدر بلكليو
اولمايو كلدم دوكلدم سوندم يكرمي ركعته شكر
كزارين قيلدم حكايت اول عارف قدس سلطانه
بايزيد بسطامي رحمة الله عليه ايدر بر يلين حجا
وارديم حج عام ايكدم دخي بن ايتدم الهي سني
طانق دوتدون بن يكرم دورت حج ثوابن حج
قبول اولمايان

قبول اولميان مغلسلر ياغشلدم كاتكري دشمدر
كوردم بكا ايدر باكليمور بره جورمدلق مي صانرسن
قمو جورمدلغي جورمده بن يارتدم دكلي جورمدلك
جورمدلغي بنم كرمم دكزيدر ذره دكلدر سنكم زطار
دسكلو ضعيف آدمي سن بركي سوه كك دوكلو فسنك
اولسا اول التي يوزيك مسلمان اغزيه كدر
ساكر آني سندن كسلر ويريدك تخمر
مياديك بن ايتدم الهي ويريدم ايدرسن شول
ازكر سكا كوكلو فسنغ دريغ دوتمياسن بن شول
حق كرمكه رحمتي بكا كرمكن شنجا دليجيدن دوه
طوغماي طوتام قاشايزم كرمورمن لطيفه
رسول عليه السلام بركون منبره چقدي شول قدر
ايتدي حج ايليسلر ثوابن كم صحابلر دكلي كمنولردن

کیدیلر اندن صهیب رضی الله عنه دروکلدی
ایدوب یا رسول الله کوشکرده وشهر لرده سنک
امتک تغیر لری وارده کلی حج ایلمکا کلمز لر کلدی
بنم الدندن کلهن اندهی بونلکی بوتوا بدن بو لطفدن
محروم می اولالر اندن رسول ایدوب یا صهیب
اول تکری حقیجونکم بنم نعشم انک قدرت الندهدر
سن بکا دوکک سوزی بندهی تکرمه دوم تکریم
بکا ایتدی یا محمد ایوق پیغامبر لر امتلرندن
خاصلیکله استسابن اندن یوز یللق طاعت
استردوم بکی اول یوز یل ایچنده بولحظه اول
کناه فکون ایلمش اولالر اگر کرمز ساعذابه
کرفتاره قلردم ایدی سنک یوزک صوبی یوکاردندر
همکم سنک امتکدن یقین اولمق استرسابرکز

21/65

ایشیتنه پیغمبران اه یلق ایله توبه قلمق یوزه یوز یللق
طاعت برینه کجرن سنک امتک یتسه لرینک کعبه
منجد دری بای کشیلر بنجه مال فرج ایله وکندن صکره
بنجا ای غسر یللق چکیب بولدیغی ثوابی قدر و شلو
اخرینه کنی غسل ایلیوب متجده وارب ایکی
رکعت نماز قلجقدر بولره ایریم جهنم مالدار کشی
یندن رحمت استیجاک بن اندن زکوة استرون
وصدقه استرون وخاجاتن توک ایدوب اغلدن
قوون ایرلب یللر زمانلر مالتن غیری یللدیغی
استراون اندن رحمت قلدون واول یتیللر
همیشکیم کندو عیبلو نیسندر بنی اکدیکدن اندی کندو
طاهر نفسلدر اکر اون اکر اول بندکا یکا یوز شکر
کلور پایم رحمتم اکا یک تلاج قرشو اوندن اکر

21/65

انکریتی یدقاچ سکزلری قاتندہ اگر سابقی انی
یدی قات کوکلہ مرتبتی قاتندہ اگر دون اگر
اول بگا یودمویوریو کلہ سابقم رحمتم اگا سکردی
سکردی کلمہ قرشیو وارہ واللہ اعلم اما حجاب
احکامی اوندن جنب کعبدن کروا ونہ
کلتجانہ قلابیلی یدوجہ ایدیلم کم اول وجہ
محیط اسی ومبسوط اسی وہدایہ مصنفی
اول لطیف حسلہ ایتمش اولسون تکری تعالی
مخذومہ توفیق رفیقی قسلہ کم حجاز وارہ
وحجی تحقیقلہ قیلہ وکملہ صورتی محتاج
اولمیا ان شاء اللہ تعالی حجہ وما مسکنلرہ
ایلکدرسا ثوابی حق وحی الوقتیہ رکلہ رفیقہ
لقی دعوسن قلورلر بنلرہ مرتبتی کوکلم حجی بجلی

ایلکدرکر

ایلمک کرک دلمہ یوک وعاصی شنبکی درد یو اگر
بلرلریسا الوقتیہ لوذرعزت وحرمت وطبوا تلک
اگر بلمزلریسا قلماشکر درو مزوذ لوذر قوا ایلمزسہ
ایلیسا لوکم تکریا بہتان ایلمکی توسنلر دیو وبوحد
صوک لفظ درد کلمن ایدب انی قضا یرامز فصل
دکلی عمرہ حج برکز فریضہ در واگر لوذر حجنکم بالغ
اولا وصیرو اولیسا واگر لوا اولا یشول اولیسا
یعنی شول قدرہ کچی یتکم اوندن بوتندن اغلندن
وقرندن وقلتجاریندن ارتسی مالی اولا وارب
کرو حرتجاج قلمق اگا فریضہ در واگر واگر مزیسا
عاصی وطامولق اولو نمازی زکوتی وصدقسی
قبول اولماز اتا اوغلنہ حج فریضہ دکل اغلانکی
حالندہ احرام کیسہ اندن بالغ اولسا اگر اکلیسن

حج احرامین گیرسا بالغ اولدقدن صکره حج
تمامدر اگر اولدقلرینی احرامله قیلسه یورجی
اولدقدن اگر حج قیلمغا مدبندن وارسادر الخلیفه
و احرام کیکه بغلنسا کوک اگر کن طعوسندن یعنی
عاقدن کلوسا ذات عرقدن احرام بغلنسا کوک
اگر عمدن کلوسا یالململدن احرام بغلنسا کوک
اگر اولدنی احرام بغلنوبسا وادر اگر بکلیو
بلوبسا الابواسطه و کمزیولدن احرام سزکچه
سارواد کلدر مکده اتیکنی عمره احجون اولوسا
حلدن بغلنسا کوک اگر حج احجون اولوسا حدندن
بغلنسا کوک احرام بندوکن ونیه بغلنلدوغن
ایده وزانشاالله تعالی فصل برکیوبه
توفیق بغشلیب حجه کتمکه نیت ایلیجک اول بر

مسلمان کشی

اولیو مسلمان کشی الاکتور بسن کم اکودله دینلکه
ودیانتله یول مسرافی مشرف دوتا اوتوزن
جعدین اکی رکعت عمار قلسن اول رکعتده
وقل یا ایها الکافرون لا اعبد ما تعبدون
اکنجی رکعتده فاتحه وقل هو الله احد اوقوزن
برکز سلام ویرسون اکی این کوتورسون بوده
اینسون اللهم انت صاحب السفر وانت الخلیفه
فی الاهل والمال والولد والاصحاب احفظنا
وایاهم من کل آفه وعاهه اللهم انا نسالک
تطوی لنا الارض ویهون علینا السفر وان
توزقنا سلامت البدن والدین والمال وبلغنا
مامولنا اللهم انا نعوذبک من وعثاء السفر
وکابه المنقلب وسوء المنظر فی الاهل والمال و

وَالْوَلَدِ وَالْاَصْحَابِ ماه بَرِكَم بُودُعَايِي كُونَاسِي
وَقِتِنْ اُوقُرسَانَه اِشَاوَنَه كَاكِم كُونُلرِاِيسَا
اِشِنِي تَمَام اُولَاسُونْدَه صَاغ اُولَا كُوكُلدِكِي وَقِتِنْ
قَوْمِنْ وَقَبِيلَسِنْ صَاغ بُولَه رَسُولْ عَلَيْهِ السَّلَامْ نَه
دُرلُوا اِشَاكُوتلسَا بُونَمَازِي تِلكُدِي وَيُودُعَايِي
اُوقُدِي اَنْدَن قِيُوسَنَا چِقِنْجَه اَتلَنَمَدِن اَيدَه ماه
بِسْمِ اللّٰهِ تَوَكَّلْتُ عَلَى اللّٰهِ لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ اِلَّا بِاللّٰهِ
رَبِّ اَعُوذُ بِكَ اَنْ اَضِلَّ اَوْ اُضَلَّ اَوْ اَذِلَّ اَوْ اُذَلَّ اَوْ
اَظْلِمَ اَوْ اُظْلَمَ اَوْ اَجْهَلَ اَوْ يُجْهَلَ عَلَيَّ
اَللّٰهُمَّ اِنِّي لَمْ اَخْرُجْ اَشَرًا وَلَا بَطَرًا وَلَا رِيَاءً وَلَا
سُمْعَةً خَرَجْتُ فِرَارًا مِنْ سَخَطِكَ وَابْتِغَاءَ
مَرْضَاتِكَ وَقَضَاءِ فَرْضِكَ وَاتِّبَاعِ سُنَّةِ
نَبِيِّكَ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ شَوْقًا اِلَى لِقَائِكَ

اَنَا بِكَ اَيه

اَنَا بِكَ اَيه ماه سُبْحَانَكَ الَّذِي سَخَّرَ لَنَا هٰذَا وَمَا
كُنَّا لَهُ مُقْرِنِينَ بِسْمِ اللّٰهِ وَبِاللّٰهِ وَاللّٰهُ اَكْبَرُ تَوَكَّلْتُ
عَلَى اللّٰهِ وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ اِلَّا بِاللّٰهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ
مَا شَاءَ اللّٰهُ كَانَ وَمَا لَمْ يَشَاءْ لَمْ يَكُنْ اَللّٰهُمَّ اِنِّي وَجَّهْتُ
اِلَيْكَ وَجْهِي وَفَوَّضْتُ اَمْرِي اِلَيْكَ كُلَّهُ وَتَوَكَّلْتُ فِي
جَمِيعِ اُمُورِي عَلَيْكَ اَنْتَ حَسْبِي وَنِعْمَ الْوَكِيلُ اَنْ
اَتِيَ بِوُرْبُ اِشِجَكَ اِنشِبُو دُعَايِي اَيْتِمَه ماه اَللّٰهُمَّ
لَكَ اَسْلَمْتُ وَبِكَ اعْتَصَمْتُ وَاِلَيْكَ تَوَجَّهْتُ
اَنْتَ غِنَايَ وَاَنْتَ رَجَائِي فَاكْفِنِي مَا اَهَمَّنِي وَمَا
لَا اَهْتَمُّ بِهِ وَمَا اَنْتَ اَعْلَمُ بِهِ عَزَّ جَارُكَ وَجَلَّ ثَنَاؤُكَ
وَلَا اِلٰهَ غَيْرُكَ اَللّٰهُمَّ زَوِّدْنِي التَّقْوَى وَاغْفِرْ لِي
ذُنُوبِي وَوَجِّهْنِي لِلْخَيْرِ اَيْنَمَا تَوَجَّهْتُ ماه وَهَرْبُو
مَنْزِلْدَن كِدِجَك بُودُعَايِي اُقسُون اَكَرْچَرِيَا وَاَرْرِسَا

مینوب کلا و بازرگانلغه و اورساجی اصیله
دنا و حجا و اورساخ قلیندونا اتا محه و ارن
کشی دنکه یورساکرک زیره. فرشتهلر دنکه برطبرن
دررلر اوون کنلک یولی پیش کونلک قلورز و میرله
ایوجک بودعائی ایقیا ۵ اللهم رب السموات
السبع و ما اظللن و رب الشیاطین و ما اضللن
و رب الریاح و ما ذرین و رب البحار و ما جرین
اسالک خیرین هذا المنزل و خیر اهله و اعوذ من
شر هذا المنزل و شر ما فیه اعرف عنی شر شرارم
۵ اول منزل قوکوا و جق ایتمون ۵ یا ارض ربی و
و ربک الله اعوذ بالله من شرک و شر ما فیک
و شر ما دب علیک اعوذ بالله من شر کل اسد
و حیة و عقرب و من شر ساکن البلد و والد و ما ولد

ولا تسکن

ولا تسکن فی اللیل و النهار و هو السمیع العلیم
۵ بو دعائی سفاعبر دعاس در سرکم بیکار لرده. و سعد
لرده. منزل قندعی و قاتن او قوساحر امیدن بویلان
و چیاندن عقربدن و بودن و دیودن و پریدن
و اغریدن و دررلو دررلو ربخارلردن امین اولا
صبا تشدرا ما یقشا چیقمق ایده. ۵ اللهم لک
الشرف علی کل شرف و لک الحمد علی کل جمال ۵
ان شا الله کن ایمده. ۵ سبحان الله و الحمد لله و لا
اله الا الله و الله اکبر و لا حول و لا قوة الا بالله
العلی العظیم اگر مکه سفرین ایلرسا امرام کیسی
یره. و ارجق غسل ایلیه و دررغض و یسغن کسه
و خوش قوقولی دررتنا بغه آق بز و کلمدک بلنا
دوتا و بر بز اکتنا الا اکی رکعت نماز قلادی

مینوب کلا و بازرگانلغه وارورسانچی اصیله
دنا وحجا وارورسانچ قلیندونا اتاجه وارن
کشی دنکله یورسا کرک زیره فرشتهلر دنکله برطهرن
دررلر اوتن کنلک یولی پیش کونلک قلورلر وبرلهر
ایوجک بودعائی اوقیا اللهم رب السموات
السبع وما اظللن ورب الشیاطین وما اضللن
ورب الریاح وما ذرین ورب البحار وما جرین
اسالک خیر هذا المنزل وخیر اهله واعوذ من
شر هذا المنزل وشر ما فیه اعرف عنی شر شرارم
اول نزل قرکوا وجق ایتسون یا ارض ربی و
وربک الله اعوذ بالله من شرک وشر ما فیک
وشر ما دب علیک اعوذ بالله من شر کل اسد
وحیة وعقرب ومن شر ساکن البلد ووالد وما ولد

ولا تسکن

ولا تسکن فی اللیل والنهار وهو السمیع العلیم
بو دعائی پیغامبر دعاسی در سرکم بیکار لرده وسعد
لرده منزل قندغی وقتین اوقوسا حرامیدن ویلاندن
وچیاندن عقربدن وبودن ودیودن وپویدن
واغریدن ودرلو درلو زیانکاردن امین اولا
صبا تشدرا ما یقشا چیقمق ایده اللهم لک
الشرف علی کل شرف ولک الحمد علی کل جمال
ابتدا ایدکن ایمده سبحان الله والحمد لله ولا
اله الا الله والله اکبر ولا حول ولا قوة الا بالله
العلی العظیم اگر مکه شریفه ایلرسا امرام کیسی
یره وارورجق غسل ایلیه ودرنغن ویسغن کسه
وخوش قوقولی درینا بغه آق بز وبکلدک بلنا
دوتا وبر بز اکتنا الا اکی رکعت نماز قلادی

ایدر ۞ اللهم انی ارید الحج فیسره لی وتقبله
منی ۞ اندن ایدر لبیک اللهم لبیک الخیر کله
بیدک والرغبة الیک لبیک بحجة حقا تعبدا
ورقا اللهم صل علی محمد وعلی آل محمد ۞ اشبو ایتدکلرمز
ایدیجک احرام تعلقمش اولو اندن کرو
حج عام اولیجقا عمره یله یتمق یا یالنجق تجشتی
وجماغ کلجکن ایتمک حرام دکل ودخی آو آولمق یا
اولیانه کشتی ورمک باقلا وزلامق یاد کلمش
کوکلک یا اینج طون یا اسکنف یا دبلند یا خفتان
یا ادک یکمک حرامدر یا باشن خطمیله یومق یا
خوش قوقولو سنه کزمک یا ساچن یلمک یا کسمک
حرامدر احرام کیدوکندن صکره دشاجکجک
مثل اینکک والی صویه کرمک روادر کعبه کلکار

یاکندو جاوری

یاکندو وجاوری کلکسیندن اورمق حیاتین اغردن
تعلمق اجون روادر الاهر یرکالدر. لبیک دیکی
سهل دیمکدر اما کعبه حرمنه کردکی وقتن ایدر
۞ اللهم هذا حرمک فحرم لحمی ودمی وبشری
علی النار وامنی من عذابک یوم تبعث عبادک
واجعلنی من عبادک اولیاءک واهل طاعتک
۞ کلدکن رباطدن یکارردم درلر اکا وارمق کرکی
کعبیه دکر کعبه کورجک ایدر. ۞ لا اله الا الله
والله اکبر اللهم انت السلام ومنک السلام وحیاک
السلام تبارکت یا ذا الجلال والاکرام اللهم هذا
بیتک عظمته وکرمته وشرفته اللهم فزده تشریفا
وتعظیما ومهابة وزد من شرفه وعظمته ممن حجه
واعتمره من الشیطان الرجیم ۞ اندن مسجد یکره

بوشیبه قیوسیندن اندن ایده ☙ بسم الله وبالله
ومن الله والی الله وفی سبیل الله الذین
اصطفی اللهم صل علی محمد عبدک ونبیک وعلی
ابراهیم خلیلک اللهم انی اسالک بحرمة هذا البیت
ان تقبل توبتی وتجاوز عن خطیئتی برحمتک یا ارحم
الراحمین ☙ اندن قیوقیندن صاغندن یکادن
یورنکه بشلیا وخی ایده ☙ اللهم هذا البیت بیتک
وهذا الحرم حرمک وهذا الامن امنک وهذا
المقام العابذ بک من النار ☙ الا بحر الاسود
قورشو طورمق وکورنک کورک وبقا دورکن ایتمک
کورک لا اله الا الله محمد رسول الله اللهم ایمانا بک
تصدیقا بکتابک ووفاء بعهدک واتباعا
لسنة نبیک ☙ وبحر الاسود دعاسندن فارغ

اولجی اندن

اولجی اندن قیوقیندن صاغندن یکادن ایتدکدن
دعاسی اوقیوب یورکنی اول بحاغه دکن کم اکادکن
عراق وذرا اکا کلمه ایده ☙ اللهم انی اعوذ بک من
الشر والشرک ونفاق وسوء الاخلاق ☙ اعصنک
اولغی اتندن وارتق ایده ☙ اللهم اسقنی بکاس
محمد شربة لا اظمأ بعدها ابدا ☙ اندن رکن شامیا
یوجک ایده ☙ اللهم اجعله حجا مبرورا وسعیا
مشکورا وذنبا مغفورا وتجارة لن تبور
☙ اندن یمن رکنیا یوجک ایده ☙ اللهم انی
اعوذ بک من الکفر واعوذ بک من الفقر والذل
ومن عذاب القبر ومن فتنة المحیا والممات ☙
اندن یشه بحر الاسود کلمک ایده ☙ اعوذ بوجه
هذا الحجر الاسود من الدین والفقر وضیق

الصدر وعذاب القبر ۞ بر طواف ابشبو درديكن
چورتساكوك واكنند. كيدوكن قوتلغي التندن
امرنا بوعيت يلساكرك وردوني اكول قلوه وديكه
كوزجرالاسود. اغريا يكه انجمدن يقيا يولبرسا
يقيا يدي طواف تمام ايليجك حجرالاسود. تمام
يتيو تمام ايليا اندن اكي ركعت نماز قلهابراهيم
مقامنده. اكر غلبا اولسه اندن نماز ظهرني سانه يوده.
كم يولورسا متجهده. اندن. قلابو ايتدكدن صكره طواف
طواف قدوم درلو بوسنده واشردن كلنا اندن.
دران كتنا بو طواف قلمق يكدر اندن صفايه چقسا
كرك اندن كعبه دن يكا يلساكرك اندن ايتساكوك
الله اكبر الله اكبر الحمد لله على ما هدانا لا اكبر. الا
الله وحده لا شريك له له الملك وله الحمد يحيي ويميت

وهو حي لا يموت

وهو حي لا يموت بيدكا الخير وهو على كل شئ قدير
اللهم انا نسالك ايمانا صادقا وقلبا خاشعا
ولسانا ذاكرا واسالك العفو والعافية والمعافاة
الدايمة اللهم صل على محمد وعلى آل محمد ۞ اندن صفادن
انه مروه دن يكا يلا ميل اخضر دكن اول ميل ارتسنده
يله ويلمك حالنده. ايده. ۞ رب اغفر وارحم واعف عما
تعلم فانت الاعز الاكرم ۞ اندن ينا مروه يه چقا
كعبيا ينله صفاده. يندليسا مروده. دخي اني اشلبا
اني اچيا يدي كز شوط رسمه اشليا اندن كروملكده در
نقده. كوكلي دلرسا طواف ايليا اندن عرفه دن بر
كون اول ويغداي كني امام مكده. خطبيه اقيا وخج
احوالن خلايقا بلدوره. اندن بغداي كني منيه وارده
بنده ايده. ۞ اللهم اني اعلم ان ذنوبي لم تبق لي

جاناً عندک و لا الاعتذار وجهاً و لکنک اکرم
الاکرمین و ارحم الراحمین الهی ان لم اکن
اهلاً ان ابلغ رحمتک و انت اهل ان تبلغنی
وجهک و رحمتک الیق وسعت کل شیء و انا شیء الهی
انت انت و انا انا انا الفواد الی الذنوب و انت
الغفور الی المغفرة ☆ اندن عرفاته و ارجق ایرته
غازین قلکی قراکوده تحرمه کسنلر غازی قلدوغندن
صکره عرفات طاغنه چقه اندن ایده ☆ الهی و قدمنا
الی بیتک الحرام و وقفنا هذه المشاعر العظام
و شاهدنا هذه المشاهد الکرام رجاء لما عندک
لا تخیب رجائنا برحمتک یا ارحم الراحمین ☆ ایام
عرفات طاغ اوستنده بر خطبه اوقیه خلقه
اوکتاره ورره اندن اوبله اوله جق اوبله غازین واکندو

نمازین بکه قلمه برکز بکلیا اکی کز قامت کترلر اکی غازی
اما بله قلجق پیله برکزدن بله باشنه قلجق اوزره
اوبله اوبله وقتلنده واکنده ویی اکندو وقتلنده قللا
حج قلمین کتی خود وقتلو وقتلنده قللا کرک اما بله کرک
یلکوز ☆ اندن موقیت درلر اکا وارره اندن حیل
الرحمه درلر انک قاتلنده درره اندن خفر پیغامبر
وعاسن کم مسایه اوکرتدیدی انی اقبا دعاسی
بودر ☆ یا من لا یشغله سمع عن سمع و لا تشتبه علیه
الاصوات یا من لا یغلطه کثرة المسایل و لا تختلف
علیه اللغات یا من لا یبرمه الحاح الملحین
فی الدعاء اذقنا برد عفوک و حلاوة رحمتک
یا ارحم الراحمین ☆ اما عرفات یری دکلی درجق
یزدر الا بزیر وارکا بطن عرفه درلر اندن

درمق کوک تاکن طلو تنجه عرفات طاغندر درلر
اندن مزدلفیا وارلر قوح درلر اندن خنکلرایکم
اخشام نمازین وتیسو غازین برباک وبرقامتله قیلی
ورلر اندن ایشو وعایی اوقیلر اللهم بحق المشعر
الحرام والبیت الحرام والرکن والمقام بلغ روح
محمد منا التحیة والسلام یا ذا الجلال والاکرام
اندن ازتسی قراکورلر ازته نمازین قیلر اندن تکبیر
ترکاتورلر ترایدرلر الله اکبر الله اکبر لا اله الا الله
والله اکبر الله اکبر ولله الحمد ماشاء الله کان ومالم
یشاء لم یکن لا حول ولا قوة الا بالله العلی العظیم
ومزدلفه دخی وکلی دورلب دعا قیلمق وحاجت
دیلمک یزدرالا بویله وارلر اکا وادی محسر درلر اندن
درمق کوک اندن کی ایدین اوبخی بیسیاوارلر طاش

اته کمان کورلر

قتی بر میبا بو طواف طواف زیارت در زر
بو طواف فریضه ده بو طواف کم ایلمیر ساجح
باطلدر بو طواف قده دخی اکر او کی طواف قده دخی دعا
کری ایقیا اندن کرو عورت دخی حلال اولز اکر
پرآم ایتمسی اولدن کرو میبا وار. بکرم بر طقن
اوج دفعه بدشر یدشر آته بکرم بر دخی ایرتسی
آته هر کل اوک صوک بیتش طاش اولر بکرمی اولدیکم
لهاشکری بیان طوریب اکر اندن کرو بکمه وار.
کله کرو دیوی کر طواف ایلیا بو طواف دخی واجب
طشروون وار نکری قاساکرک اندن. دربت کیتسنلر.
بو طواف قلمق بعده اندن کله زمزم قیوسندن چق
صوایجا اندن کیمه. ملتزم دیرلر اکا وارده دخی
دوره. زار لق قیله یلوار. دخی ایده. اللهم بیتک
بیتک والعبد عبدک وابن عبدک حملتنی علی ما سخرتلی
من خلقک حتی سترتنی فی بلادک وبلغتنی بنعمتک
حتی اعنتنی علی قضاء مناسکک هذا وان انصرا
فی ان اتوتنی غیر راغب عنک ولا عن بیتک اللهم
لا تجعل هذا آخر عهدی من بیتک الحرام وان جعلت
آخر عهدی فعوضنی عنه الجنة اللهم انا سالک
العافیة فی بدنی والعصمة فی دینی واحسن منقلبی
وارزقنی طاعتک وارزقنی ما ابقتنی واجمع
لی خیر الدنیا والآخرة انک علی کل شیء قدیر
ملتزم دیو کر حجر الاسود له قیوار ایدر
البتده. دعا مستجاب در دعا او قدغندن صکره
حزین کعبه دیوارنه وارمه قویه دخی اغلیا اغلیه
درز کن ایده. یارب البیت العتیق اعتق رقبتی

مِنَ الْبَادِ وَاعِذْنِي مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ آمِينَ

كَعْبَهْ اَسْتَانِيَا قَجِنْ قَجِنْ چِقَا فَرَاقِنْدَنْ اِكْلِيُو

يُكْلُو چِقَادِغِي كِدِهْ رَوَانْ اُولَا تَامَامْ اُولَدِي حَجِّ

اَحْوَالِي وَحَدِيثْ مَعْنِيسِي تَكْرِي تَبَارَكَ وَتَعَالَى تَوْفِيقِ

اِلَهِ وَعَدِيهِ وَفَا اَيْلَدُكْ مُصَنِّفْ اَيْدِرْ اِلَى طَبَقِ خَشَبِي

كَاغِدْ طُلُوسِي مَعْنِي يَازُدُقْ دِكْلِي بِرْ حَدِيثْ مَعْنِيسِي

دَرْ هَرْ كِمْ بُوكِتَابْ يَتَا اِيمَانْ وَاِنْصَافْ اُولَه اَلْبَتَّهْ

اِقْرَارْ قِلَاكِمْ بُورْسَمْ كِتَابْ عَزِيزْ اَيْلَمَدِكْدَنْ اَنْزَنْ

اَغِزْنِكْ وَدُعَالَرُونَا اَلَرَاوْلَا مُصَنِّفْ شَادْ قِلَالِمْ

بُوكِتَابِكْ لَنَاجِسِ تَرْكِ دِنْجَه دِرْ اِلَّا تَمُوعِنْجَه نَكْ

تَاجِنْ اُوهِ نُورْ بُوكِتَابَكْ رُنْكْ رَكَابِنْجَه يَاشْرَلَرْ فَقَهَكْ

جَانِي بُوكِتَابِكْ دِرْ اَمَا تَكْرِي تَعَالَى مُحَذُّومِكْ خَصْمِ

مُصْطَفَانِكْ دَعْوِنْجِسِي دِرْ اَكَرْ بُو مَعْنُوقِ كِمْ جَانْدَنْ

اَنْ تَمَّ وَلَمْ تَمَّ

اِرْمِنْ دُوعَا يَرْدِكْمَه بِنْجَكْ نَجِسِ نَظَرْ اِيلَه اَلْبَادِ وَرْبِ

بُو مَعْصُومِلَرْدَنْ اِرَاقِ لَطِيفْ كِتَابْ سَتَعْمِلْ قِلْدِرْدِيَا

اَمَا بِرْكُوكِي زِيرَكْ وَدَوَلَتْلُو اُولُوغَنْدَنْ يَزِيلْ عُمَرِ

اُولُرْسَا وَمُدَرِّسْ كِلَرْدَنْ وَاُولُرْ طِيُوسِنْدَنْ اِرْلَمِزْسَا

اَنَكْ اَلْبَادِ بُولَطَايِنْدَنْ بِرْنَجِسِ اَلْبَاكِرْ يَاكِرْمِيَا اَيْدِي

تَسِ حَيْفْ دُرْكِمْ بُوسَرْمَايَهْ دِكْمَه كِشِي اَلْبَادِرْ لَرْ

اَمَا بِرْنَجِ صُورَتِ مَسْئَلَه لَازِمَه بِرْنَجِ اُوكُتْ اَلَه بُوكِتَابِ

تَمَامْ قِلُورْزَا اِنْشَاءَ اللَّهُ تَعَالَى اَيْدِي كِتَابَكْ صُونْكِنْدَه

بِرْنَجِ مَسْئَلَه كِهْ كُلْ اِيلِمَا عَجُونْ بِرْنُمْ كِمْ اَرْ مَطَالِعِ سِيلَه

وَاَرَا يُوزْسُزْ لِكِي بِتْ اَيْلِيُوبْ وَجَاهِلْ كَلَرِينْ عِلْمِ

بِرْنَاكْجِكْ مَكَا اِسْتِينْلَرْ نِيلَرِسِ صُورَتِ خَلْقِ اَيْلِمَكْ لَكْ

اُولَا ذُوقِ اَجِنْدَه اُولَا اَنَكْ كِبِي كِشِلَرِسِ خَلْقِ اَيْلِمَكْ

غَزَا اِيْزِ وَاَيْلَه اَلْمُوَفِّقْ مَسْئَلَه اَكَرْ بِرْكُونَا فِيلَه

مشک کوتوسا وخی غاذ قلسا غازی روای دکلمی
اگر یکی نافرسا باطلدر اگر اسکیسا غازی درستدر
انکجون یکی اولجق صنایس مرداد کوتورمشدر
درمدن ارتق اولجق برکو غازاجقدر بودرمدن
ارتق مرداد کوتوسا غازی روا دکلدر اسکی
اولجق قورزدباغث ودیلش کبی اولر انکجون روادر
مسئله اگر برکونک اتکنا ایت یا پیش یا
طونیله غاز روای دکلمی اگر اینایب یا پشدیسا طونه
یاش وکر نجس ایلر قاچیب یا پشجق دیشله یا پشه
دیشندر اول یاش کمدر نجس ایلمز مسئله
برکو صویی بلور اکا تیمم ایلمک نماز قلمق روا دکل
ویره کو اندا جسا اندنا در مسابر قل اذا دایاسا گرگ
یا اون کشی ارنلو کجلو طویسا گرگ یا اون کشیا طون

کیرسا گرگ اگر مسیح نسنیه کمجی بترسا اوج کون اوچ
دنسا گرگ بوحکم بلدکندن صکره معلوم اولسون کم بر
کوصو بلمدی تیمم ایلمق ایستدی برکوا کا صو وردی
ایدی مانک تیمم روا دکل اول صویی اسا گرگ ایدیسه
قاسا گرگ برکونک اندی صندیس الا قوی یق اذا دقلسه
بغز اوزج دتمق ایستدی برکوا کا قلی بغشلدی
آل اذا دقل دیو اگر اول قلی قبول قلمایب اوزج
دوتار سا روادر انکجون تیمم دخی صو بلندغی ساعت
تیمم باطل اولور الا قل بلندیغیجون اوزج باطل اولمز
تا اندن صیانک بلکلی دیلیمجا انک بلکلی اولدی زیره
قبول قلدی مسئله برکو صویی وارد یا اوشتدی
تیمملا نماز قلدی صکره اکدی غازی روادر برکو
ابدستا لدی برقلن یمغا اوندی نماز قلدی

صکره اگدی نمازی روا دکل انکجون صوی اوندن
یسا یرنه طرق قدمی الا قبلی یرنه تسنه اشلمدی
مسئله برکو قوانده تلک الدار الاخره
دیسه دی ذلک الدار الاخره دیدی نماز در شدر
الا ذاک الدار الاخره دیدی سا نمازی درست
دکل انکجونکم ذالک قوانده واردور ذاک بعدده
مسئله برکو نمازه اچنده ارسکن بعلدی
نمازی باطل در وارسکن ششدی نمازی روادر
برکو نمازه قلرکن اتن اوینکدی نمازی باطل در
اتی باشندن اویانن الدی نمازی روادر انکجونکم
ششمکه واین المق ازاشدره برایله اولر الا
بغلمق واینلمق حورواو المسارک مسئله
اگر برکو نمازدن اکی رکوع ایلسا نمازی روادر

انجمایس

اوچ سجده آیاسنا نمازی روا اوکلدر انکجونکم رکوع
باشنا عبادت دکلدر نمازده درمق نیا
رکوع دخی شویله در ایکی کز رکوع ایلیین کشی نمازده
ارتوغرق درمق کبیدر الا سجده باشنا عادت در
یعنی نمازدن طشره قوان سجده سی کبی وسهوی
سجده سی کبی اندی بسار تق سجوده ایلمک صنا سن
کم بویاده طاغی نمازنه کوره دی بس آیله اوبجق روا
اولماسا کرک مسئله برکو امامه اویدی صندی کم
اویدغی امام زیدی بش صکره بلدیکم عمر امامش
نمازی روا برکو زیده اویدی صکره بلدی کم عمر امامش
نمازی روا اوکل انکجونکم امام اوبجق اویدغی امام
زیدی صندی وغیلکه اویدغی باطل وکل زیرا کم حقیقتده
اویدغی اماندن الا بعضا اویدغی زیده اوبجق محمد تحقیق

کیسیا اویمش اولر بس نمازی روا اولماسا کرک

مسئله برکو اوارته نمازین قیلسا برر رکعتن قیلمش

کون طعنا نمازی باطل اولور برکو اکسندو نمازین قیلوب

برر رکعتن قیلمش کون طولندی نمازی درست اولور

انکچون نکم کون طوغمش نماز وقتی قلمز و کون طوغمش

نماز وقتی کرز **مسئله** برکو غسل ایلدی درینغ

اچندی چرک وار یدی کیمدی ایدی اگر غسل ایلین

کویلو یسه جنبلکی کدر شهر لو یسا کتمز انکچون نکم کویلو

اولجق درینغی اچندی کی باطراق دراناک

اکسندن دخی صوبکمز اما شهر لونک درینغی اچندی

یاغ وار صوانمدن بکمز ایله اولجق جنبلکی کیتمز

مسئله تکرا کی کشی بری بری یکیندی نماز قیلورکن

بری بیسی نیت ایلدی کم اول بیسنک ایاغ یدن نمازی

روا اولور

روا اولور الا بیسی برر سنا نیت ایلرسا نمازی درست

و کل انکچون نکم اماملق ایتمین ایلین کندو نمازین تمام

قیلور و قوان اوقرالا بو اوین نمازین ایکی برنا اویدرر

اول دخی بکا اویدرر اکسندخی نمازی یارم قیلور **مسئله**

برکو بغدای اوستنه یا ارپه اوستنه سجده قیلسا

نمازی درست اگر طاری اوستنه سجده ایلسا

نمازی درست و کل انکچون نکم بغدای ارپه طورر

طارو و رمان **مسئله** اوج کشی سفره یا لدا شلر

یدی اویجی دخی صوبولدی تیمم ایلدیلر نماز قلمغا

نماز وردوقلری وقتین برکو ایدرر اوشبنده

بیرکزی یتمسی صوو ار قنتکن کرکسا ابدست السون

دکانوک نمازی و تیمم باطلدر اگر بو صویه اوچکن

بانه السون درسا نمازلرین بترسا لرکرک تیمم لرین بچکرر

مسئله بر جنب بر حیضلی آرمش عورت برلله
برآبدستنه کشی دکلی بر یوده سفرده یوقلیقدر
برنرصو بولمدی بر سنایه آنجق اول صیاجیت
یوسا کرک انکجونکم الودن دری یکدر عورتدن آر
یکدر اگر صوا ورتعلق اولجی اولرسا دکلدن
اولویه حق انکجونکم دکلی بعشکیو یلوز اما الودن
بعشلمق کلمز قنعتی اولرسا بو اولنک اولسی بلکه
اولسی اولر مسئله آرا اولسا بیچ نسنی
قلمسا عورتنک حق مالی اولسا عورت کفن آیلیمیا آرنه
اگر عورت اولسا نسنی قلمسا کفن آیلیمجک آری
کفن آیلسا کرک انکجونکم اول حال دخی درلک حالی
کیدر دریکن عورت نعدر وارلو اولرسا آری
آپی بسلسا کرکدر الم حالی دخی شو بلکه در مسئله

برکونکا

برکونکا کی عورتی وارسی آیدرکم ایکی کون پرکز
اوچ طلاق بوشادر ایکیدن صنعتی ادوعن بللو
آیلیمی آرا اولدی ایدی اکسی دخی بوارسیکه یسا کرک
ایکسنا دخی کابنلری وکز ایکیدن دخی بر طلاق عدتی
وبرو قات عدتی لازم اولر یعنی دکلسی بوکون درد
آی اون کون کچر سلر کرک وینا اگر طنی سنر عورتلو
اوچرکز طنلری سنجا متلنسلر کرک آیله اولجی
دکلسی بدی اون کون ورسا کرک اندن آرا لنق مدتور
مسئله برکونک درم باشی وار وبیک درم کشی
برجی دخی وار اول زکوة ورسا کرک وبرکونک
بیک درم کشی بورجی اولسا یدندن اون مدتحیل کردی
عشر ورسا کرک انکجونکم زکا تیدر بایلیق شرط در
بورجلو بای دکلدر زکات درمیه عشر ورمکدر

باتلق شرط وكلدى مسئله بركونتك بيك درهم
كمشى وكر كتابلرى وارايسه قوزكوة وير ماسا كرك
وكندو زكوة آلماسا كرك الا بركونتك بيك درهم وكر
مضحف اولسا زكوة وير ماسا كرك كندو دخى كسدن
زكوة آلر ماسا حرامدن انكجونكم بيك درهم كمشى لك
مضحف كدر ب الى آخر تعليق مضحفدن اقتفا يرز الا
كتاب بلنمز اما بوكتاب موافق عفا الله عنه
ايدر بو اكى مسئله ثم فاتحده نظر اولنه اكر جكم
الور بو مسئله شويله دمشكم الا بيك درهم كمشى لك
مضحف تكم مال نام دكلى اكا زكوة وير مك اولن
مضحف اجون لازم اولماسا كرك اما ظاهر در
اولدرم زكوة اولماسا كرك مسئله بربانى
بوبحى واردى اصبغ جكين يا زعفران صلتن آلما

اوشتنا بوبل

اوشتنا بوبل كجا قلمن ما يله بله انك دخى زكوتن
وير ماسا كرك الا مكر صابونله جوعن زكوتن وير ما
كرك انكجونكم بربى اصبغ جكيلكه يا زعفران له بو
بنجق بتر ده كر نو در الا صابونله يا چغاتله بنجق
اوتا كورنسه كورنو قلمز مسئله
بركو بركودن بر آلماكوج ايلسا اندن صكره اصبغ
جكيلكه يا زعفران اله يويا بر اسى بوى المادن
بهاسن الور اما صابونله يا چغاتله بور ماسا كرك بودن
الور مسئله بركوكانه كلماسكم غجيتن دكاتم
زكوة وير دمى يا وير مدم مى دماكليتن وير ماسا كرك دخى
بركوكانه كاسه وتختيدن صكره نماز قيلدمى يا قيلمدمى
دماز مى اكليتن قيلماسا كرك انكجونكم آدمك
اب غيرى زكوة وير ملك وقيدر الا نماز ك وقتى

بالوجه دور الا بو کتاب موفقی عفا الله عنه ایدور
بو مسئله تقدیر محتاج دور انکچون تکم مسئله شویله اولماسه
کم برکشی نمازک وقتی چقدوغندن صکره کمانه کلسا کم
بن اول وقتی کچمش نمازی قلدم دیه تخمینه قلمدم دیو
دیو اول نمازی قلمش دوتلی ایدی راست کلمز
کم نمازک وقتی کرک قلمش دوتا ازکوتک
وقت برکه دکل ویرلمش دلمزلر نمو مصنف کرک بو
مسئله فرق اشبو بحثون ایتملرا لحق الا بن
ضعیف بزا دورکن بو فرق بوزکتردی ایدرون
کم زکوة اودیمادکوادی ضعیف دور محتاج دور
انک حقنده محتاج لغندن اثرو مسامحه ایلمک کرک
کمانه کلکک انی اکلین ویرمک کرک اکر ویرلمش دی
اولرسا دی اکلین ویرمکدر بزیقسول دکلنوز

لکن قال الضعیف

بس قال ضعیف لغنا و محتاج لغنا بحق رکاتی اکلین
ویرمک کرک امامه تکرینک در ان الله غنی عن
العالمین ایدی نمازی اکلین قلمقدر کم قل قللقی دور
نظر قلمق کرک ضعیف لغندن اثرو اول مسئله
بیاقدر یقسولدن اثرو بو مسئله بایکر بابنه یکوادر
ضعیف قلدن اوثرو بو خرق اکن خوبدر الا وقت
چقدوغی چقمدوغی نمازه حنفیه نزالبی اولرا اویله او
لدغنا ابو حنیفه دن روایت وار در ایدی مخدوم
خوش مطایبه قلسون جانکر دیدی قلمغا یدر بو مسئله
اچون مسئله ترکواودیج کیندی بغدای یسا
برکون قضا دتساکرک دی کفارت ویرساکرک
کفارت کیندکن پسان ایلمدک اکر بغدای اوبن یوسا
برکون قضا دتساکرک کفارت لازم اولمز انکچون کم

عاد تدر بغدایی ستویلمز یرلرا اوزن یغوزلر **مسئله**
برکوا اوروج کوبتدہ بویالکون بغدای یمسا اوروجی سنمز
چینلیب یمسا اوروج صنمز انکون تکم طاغلر بغاز تونا
اشغاز تسه اثر وشلری اراسندہ قلون
بوشلکه یودجق هب بوغزا اینوا اوروج صنمز **مسئله**
برکوا اوروج کوبتدہ بویاش باوام یوتدس برکون قضا
ایلماگرک وکفارت ورماگرک اما برکو بویاش قون
یتدس برکون قضا ایلیه کفارت لازم اولمز انکون
باوام قابیلمه ستویلمز قون چیلیه ینمز **مسئله** برکو
اوروج اداوغن اوتدس برلقمه یمسی اغزنه قویدی چیندی
چینلیو دوزرکن اگدی وحی یتدس برکون قضا ایلماگرک
وحی کفارت ورماگرک اگر چینلیو دوزرکن اکسا وحی
اغزنون چوسا وحی کرو اغزنه قیسا یتا برکن قضا

ایلماگرک

ایلماگرک انجق کفارت لازم اولمز انکون ینمز چینلیب
چقوردن یودجق اوروج کوبتدہ. تحصیله یمک یمش
کبی اوزم چوب کرو اغزنه بیجق یکرمجه اوزم کاکله
یمش اولمز شول تسدیسن یمش کبی اوزم سن ایله اوله
برکون قضا لازم اولز انجق **مسئله** برکو ایتسا
یکونک بنم اوزرما اولسون بنجا کون اوروج دیمک
اول اون کون اوروج دیماگرک اگر ایدرسا کم بنجا
وبنجا کن اوروج دیمک یکرم برکون اوروج دیماگرک
دیلسه صرمدہ یازمدق **مسئله** برکو بوایدسه له
پیش وقت نمازدن قلدی درت وقتی درست یرینه
قتی باطل اوزره برکو بنا بوایدسه له پیش وقت نمازدن
قلدی برو وقت درست قرار درت وقتی باطل اوزره
بنا اولابونک **جواب** اما اول کتبی جنب ایدی

خصی ایلدی اغزنه صوو دیمکله اوشتدی ارته
نمازین قیلدی بوزو وقت اوتوردکن صوو اجدی
صوو اجمکله اغزی ارتوز اندن کروا اول ابدست له
درست وقت نمازین قیلدی درست دکلدر الا ارته نمازین
صوو اجدن قیلدیدی درست دکلدر کروه ندر سا
کرک اول پرسنک طوغرنه طوکرنا غی دکدی ایدی ارتاجق
ابدست آلدی ارته نمازین قیلدی صوو جقدی اول
ناغ یالمدن درست دکلدر بوزو وقت کچکک کون طقندی
اول ناغ یالدی ایه قدرین نجا اولدی اول درست وقتی
اول ابدستله قیلدی درست دکلدر مسئله
پرکو عورتنه ایدرسه اگر بکن بن سکا اوچ طلاق وررم
سن بندن اوچ طلاق بوشسن اولیغل دیسا اگر ویرسا
یکم عورت بوشسن اولمیا اول بنا عورتنا ایدر یکم بنا

سکا اوچ طلاق

سکا اوچ طلاق ورردم اول شرطله یکم بکا پسک
مصری قیزل ورایسه عورت ایدر گوکمز بوشسن
اولمز مسئله پرکو عورتنا ایدرسه بوکون حرایدر
سن یرتشه بشمز مزسک یکم یرویس حلال ویرویس حرام
اولابس بندن اوچ طلاق بوشسن اولیغل دیسا اگر
ویرسک یکم عورت بوشسن اولمیا حرانیا سنجی تویه
بتنیوه ایرجی اچنه قبلو یمردی تویا بشره مسئله
پرکو اغزنه پرلقمه قیدی وجی پرکو ایدرسه اول لقمه دیدرسک
عورتم اوچ طلاق بوشسن اولسون دیرده جی پریا ایدرسه
اول لقمه یتمزسک بنم عورتم اوچ طلاق بوشسن او
لسون دیسا ایدی اگر ویرسک یکم اکیشوک وجی عورتی
بوشسن اولمیا پرنجسن یتسون پرنجسن پرقسون
مسئله پرعورتنه الندی شهرت دونا ریدی

اری ایدر اگر اول شدیتی اچوسک یا وگر سک یا کیسا
ورر سک اوچ طلاق بوش اولغل بوش اولملا متی
کر کیسا یرز یتبوق یا صسونکز اول جنغا اول شرتی
اچا مسئله برکو ایدر بن فلان ایشی ایشلرسم
قل لرم آزاد اولسون دیدی وعورتم اوچ طلاق
بوش اولسون دیدی ومالم هب صدقه اولسون
دیدی اگر دلرسک کم اول ایشی ایشلیکین عورت
بوش اولمیا مال کتسون انک اولا وقللرم آزاد
اولمیا عورتینا برباین طلاق ورسون اندن ومالین
وقللرین عورتینا یا اوغلنا یا غشلسون اندن
اول ایشی ایشلسون اندن عورتینا کابین چیقسون
اندن مالین وقللرین بغشلدغی کبی اکا بغشلسون
مسئله برکو برکویه ایدر اگر بن سنا غی چم

الا رسم عورتم اوچ طلاق بوش اولسون بغرا ولدغی
ایدر بکن سکا حتکی ورمرسم عورتم اوچ طلاق بوش
اولسون اگر اکسیوک دغی عورتی بوش اولمق استرسک
اول حنی ایسی کجلا الور اولسون اول ورمرا اولسون
کجلا السون مسئله تا زمانیتا ولدغی جنور کن
ایتدن یسا اول اولا دغی جنا ورک اتی مردار در
طغان اولا دغی جنا ورک ایتدن یسا مردار اولمز
یزانکجو تکم ایت اوکرنکی طوقوغن یمکدر اوکریسا
اوکرنکدک اولر و قشک اوکرنکی کلدکی در بس انک
یدکی قیمز مسئله ایت دتدغی اوک قابن
اچرسا وابن یمرسا طتدغی حلال در اگر ابن دغی
یرسا طتدغی حرامدر انکجو تکم قابن اچ ابن
قورسا اگر تدوکینا دیلدز مسئله

اگر ایت اوندن ایسی یا پشمدین پرسا طتدغی مردار در

ایسی یا پشمدو غندن صکره پرسا حلال در مسئله

برکو بر جانور در دی او قله دغی اول جانور اوته

پر دیوار ه دغندس دغی اولدی انی یمک حلال در اگر

بر قوریه دغندس دغی اولدی انی یمک حرامدر انجونکم

دیوار بر کبی در زیرا دشسا ری در دیوار دن دغنجق

دغی ری اولز قوش بر کبی دکولدر اندس اگا دغنب

اولن معلوم دکولدر کم قرقدن می اولدی یخسه اول

اوقدن می اولدی مسئله برکو بر تویني بغز لمغا

یا تردی بحق الذی بسم الله دیدی اول یخی قدی دغی

بر بحق الذی بسم الله دیدی اول تویني بغز لدی

حلال در برکو بر اوق الله الذی بسم الله دیدی ایسی

وقتن انی قدی دغی بر اوق الله الذی بسم الله دیکری

اون اوچی

اون ایکدی جانور در دغندی اول جانور اولدی انی یمک

حلال دکلدر انکچونکم بحق دوتر کن دیدکی تعیین بسم الله

تویني اوستنه ادی کر کسا بحق دکشوب سون گرک دکشمسون

رد ادر الا اوقدن ایر لن بسم الله دمرن اوستنا

یدی آو اوستنا دمز لر بسم الله دیکی دمرن د

دکشر یمک اول آو نکری ادنسر اولر بغز لنمش اولر

لاجرم حرامدر مسئله برکو بر تویني

بغز لمغا کر دی دغی ایتدی بسم الله و محمد رسول الله

بغز لدغی مردار در اگر بسم الله محمد رسول الله دیا

بغز لدغی مسلمدر انجونکم و محمد دیمک تکری یلا

یکسنی ارتق ایلمش کبی اولر لاجرم مردار در

محمد رسول الله دیمک ارتق ایلمش اولمز حلال

اولر مسئله برکو اکی کشیه بر او

بغسلسا درست دکلدر الا اکی کشی بوکشیه بغسلسا
درست در انکچون بکم بغسلمان اکیسا اولجق قبض بولمامز
تربیسی آلدغی دخی برکونک در امدی حتی اولدرکم
تربیسی کندو حتی اله الا بوکشیسا بتحق مجتمع در یعنی
اکدن یره دکندکی قبض بولمز مسئله
برکو بوبکلو قوواشی صاتون آلدی قوین درغی برکویه
بغسلدو باقوین قوبندغی برکویه بغسلدرواد کلدر
اکر قبن آرقسندکی یکی یا امکندکی سندی بغسلدیسا
رواد در انکچون بکم قوواشی قوبندغی اغلی یا قوین قوبندغی
قوین بغسلمان کبی قبض ایلیمز الا قوین یکی وسایری قبض
اولور مسئله برکو ایتسا بن اولجک اشبو بری
فلان کشیه ورک اندن صکره اولدیرسه کندوسا الا
دکردیدین اولسا ایدوسا اولدیرسه ورک دوکی کشیه

ویره لرسا برکو ایدرسه بن اولجک اشبو قوبنی فلان کشیه
ورک صکره سنا بنم اولسا الا یمدین اولسا اولدورک
دوکی کشیه ویرمیلر انکچون بکم بوکسمکله آدی دکشمز الا
قوین بغسلنجق آدی آشاولور مسئله
برکو برعورته ایندرلر فلان کشی اولدی اوشتمام بیش یلدر
اندن برعورت ایدرای دیر تعاپرشس یللق نمازم باطل
اولدی یوخسه اولا جواب اولدرکم برعورت اول
اولانک قوواشدرم اندن اغلنجغی وارکندوا غدرسن
دیری صاتوردی باش اچق نمازقلدی بیش یلدن
برو اغدرسن اولمش بوازاوه اولمش ازاولغی زمانندن
باش اچق قلدیغی نمازدر باشن اورتمک فریضه در
ادی مسئله برکونک آدمی وار ایکی قرنداشی
طلاشی وارلر عصاوجنی برارا وردی رواد در بو

Ali Nihat Tarlan

یخشی اولا **جواب** اولدیکم اکی آزاد اسندہ
برقوا اوشی واردی بوقوا اوشدن بزاوغلن اولدی
اکیسیدخی ایتدی اغلان بمدت اندی شریعت حکمنجہ اوغلان
اکیسیدخی دخی پسله اولز اندن بو اوغلن بویدی اندن
انکیسی اولدی اول ایکی اوزن اتانک اکی ایزق عورتدن
بردہ قزکزی واردی بوقوا اوشی اوغلی کندو اتاسنی
اول اکی قزقرنداشی بزاردہ وردی **مسئلہ**
برکو اولدی بوآتہ انہ برقرنداشی قدری هیچ قرنداشی
میراث شدن یغسی نسنسی توهمت عورت میراث عورت
قرنداشی الورآتہ انہ برقرنداشنہ نسنہ دکمز
اولا **جواب** شویله اولاکم برکو بر عورت الدن
اول عورتدن اتاسن اوغلنہ الوردی اندن اوغلنک
عورتدن بزاوغلی طغدی کندونک دخی بر

اتہ انہ برقرنداش

اتہ آنہ قرنداشی واردی اندن الکن اوغلی اولدی
اندن گندو اولدی اول اوغلنگ اغلی اتاسنگ
عورتی قرنداشی دیمک اوغلی اوغلی دخی دیمک اوغلی
اوغلی وارکن قرنداشنہ دکمز **مسئلہ**
برکو اولدی اوچ قزی قلدی برسنا دکر اتاسی
اوچ الوب اکی الوسی گیزیر الوسی دخی برسنا دکر بو
برقزا هیچ نسنہ دکمز بکا **جواب**
اولدیکم برقلک اوچ قزی واردی بوسی قوا اوشدن
اکیسی آزاد دزا اول اکی آزاد قزلر اتالرین صاتوب
الدیلر اوچنجی قزله یکرمی قزل بوسی وردی اول قزل
بوسی وردی تمام اول آزادلرنان آزاد اولصکرہ
حق مال قزندی اولدی مالینگ اکی الوسی یکرمی قزل
ورنہ دکر بزالوسی اون قزل ورنہ دکر اول

بر قزنکم قوداشی در اکا هیچ نسنه دکمز مسله
برکو یه عورتندن بیتی کلدی کم ای ارکن برایرق ارد
وارمدم بکا دیری اولدغکجا ایدر. اوقزاجه ورمکل
شرعی شویلدر تم اولدخی برخلو اولر ویرمساکرکدر
بوبحثی اولا جواب اولدرکم برکو کندو قزنی
آزادسز قلنا ویرشدی کابنله عورتیله کلدی اول
قحم ویردیسی آندن بوکشنک بوقزدن اوزکه
میراث خور. سی بوغدیسی آندن بوکشی دشدیسی اولدی
اولدکی ساعت بوحول بوقزک اولرین اول
قزک اولحق کندوسی اول قلدن بوش اولنجه
کچدی دخی برار. وارمدی آندن اول قولنا بتی ویرمدی
کم نسنه ویرسون بش ویرساکرک روادر مسله
برکو بازارده. وارمدی کابنلو عورتن اوینه قدی

بازاردن کلدی

بازاردن کلدی کوردیکم عورتن بوقدر
آمالمش شرع کابنله بوبحثی اولا جواب
اولدرکم بوعورت یکلودیدی ایدی اینمشدیکم اکر
اوغلن طغرمش اولرسک سن بندن اوچ طلاق بوشش
اول دمشدی ارباز. وارمش اوغلی طغمدی
اوغلی طغمش بوش اولرسم عدتی کچر برار. دخی
وارمدی مسله برکو اولدی میراث خور
اولی دیدیلر صوکن اولنلر بوعورت کلدی اول قومه
ایدر اوماک بن یکلودن اکرارطغورسم نه بکا
دکونسنه نه اغلنجغا دکر اکر قزطغورسم بم
بکا دکر بم قزادکر بوبحثی اولا جواب اولدرکم
برکو بر قرداشی الدی کابنله اندن اول قرداشی
یکلو اولدی اندن افندیسی ایدر اکر قزنکدغی قزن

اولوسانس آزاد اولغل اگر اوغل اولوبسا آزاد
اولمغل اندن بوآده اولدی اگر قزطغورسا
اناسی آنادن اولو اول قوندغی میراث الوز اگر
اردطغورسا اناسی قرواش اولو اوغلی دخی قتل
اولونجه اناسندن میراث المز والله اعلم

نصیحت ایدی مخدوم طایوسنا معلوم اولسون کم
هر بر مسلمان کم تکری تعالی برکنه اعتقاد وارو
قیامت کونینه وصراط وطامویه واجماعه اعتقاد
وارا کا فریضه در کم بوکتابده یازدغومز پیشن
شنه کم دینک بنیادودر فریضه بلیب اندن دخی
اولیا تکری تعالی بولندغ عملی کیمکا بویسون خود بیر
الا پرقاج اوکتدخی یازالوم کم مخدوم آنی پیشه
ایلیب واندن ایرقس سنیا اعتقاد بغلیما

واولا اعتقاد له

واولا اعتقاد له در لنجک هیچ کمان یقدر کم دینادغ
سعادت وایواده بولب ده واجوقدر تکرنک خا
صکی لطفی دخی اجماق حاصل اولا سیدر وایواده
کی الوسعادت در اما ایواده ارماده میسلم اجدر
قرنساکرک جاهیلکدا اجدر ایواده یقدر یوزاو وارد
پس اوردسی اولدرکم کرجک اده یلکدا اجدر ادی ایواولا
یخشا بتلولا اجدر چنکی اوک اعتبارک یقدر ایدی
پیغامبر حضرتینک ایواده کی تکری حضرتیدر اندن قوشغلی
اجدر سویلیز اندن یوزیک یکرم درت یک پیغامبر
لرا جدر سویلیز اندن ویلیا اجدر سویلیز ایدی
برقاج مردار کافرا کالعقب وقد قلری ایجون
یا انی سومدکلری ایجون اکا نه زیان اولادن ایدی
اصل صدقه سی کرجک اده یلکدر یخشا یلکدر

قلماق شکره نه اعتبار درامدی محقوم زاده معلوم
اولسونلکم برکونک آدی علما اجتدی ایوا اولا یرلیلرده
تنکری یتدی اول وقتلی آدایوا اولکم فاسد سنه
تنکری پیر مدعی سنه دیار روا کورمدکی سنکر اعتقاد
ایتمه واعتقاد ایلمک دینسز لکدر علما اوزره سند
آدن بوندن ایلری هرکمک علما اجتدآدی بودر اساتکری
تعالی حضرتلری آدی بوزدر اجاقدن بی نصیب در
ودیدار دن محروم در بی دولت در امدی مرکم دلو
آدی ایوا اولا ایلک اعتقاد شویله اولسا کرکدر کم تکری
نوزدر انک برلکین یکه باش کوزیله کورمدی پیغامبر
کورب یا انک معجزاتین یاد عوتین کورب یا اغزندن
فصیحات ایشتمدی اما تکری برلکین وپیغامبر حق
رسول لکین عاملردن ایشتدی تکری تعالی برلکین

وپیغامبر حق

وپیغامبر حق رسولی لکین بلدکدن صکره هربر
مسلمان فریضه ده پیش وقت نمازی فریضه بلمک
قلماق اندی اول نمازک الک طهارت در طهارتسز نجه
وآرمق آبدستسز نجه اللق کرک ونمازی نجه قلق
کرک سنتی قنوتی وفریضه سی قنوتی بلمک کرک آنی بلمین
بو تحقیق نمازی قبول وکلدر زیرا کم حق تعالی آدمی
یمک ویتمق اچون یر تعدی اکر یمک ویتمق الرمش
سایدی خدا یلقلی وخاورکی ودلسز لردن بر تلر
الا یشمدی زیرا کم یمک یتمق بتلردن چوقدر بس
بلدکلکم آدملری یلقدن یجن ویک قلن نماز در
اول نمازی بلمک یرمازالا علما دن اندن کرکم
آدمیلر لا اله الا الله محمد رسول الله بلکدر درلو درلو
اشی اجرو دشر علمسز بیمز اکر ضتو بازار آیلرسا

حلال و حرامین بلمز الا علمادن و دیو اولر
حلالین بلمز الا علمادن و لدا بلرسا بلمز الا علما
قل قل کیمز الا علمادن و قرا و آش قرا و آش کیمز
الا علمادن آرتق اولمز الا علمادن بلمکلا کبا
اصسز یا رویه سنر و رمز الا علمادن صورتلا
عورتلا جنت اولمز الا علمادن اوغلان قزنا حلال
زاده لق ثابت اولمز الا علمادن ستورلیه ضرر و
اوبلیق خوش اولمان الا علمانک شفا اولیله
و وصیتی درست اولمان الا علمادن اوکز بکله و جان
اجس کلکز اولمز الا علما سبیله میراث خوارلر
کرسا مال و کمز الا علما سبیله اولدغندن صکره
بخشیک کیمز الا علما یدر مغلره و سنلیا دخی لایق
اولمان الا علما زیاده و منکر و نکیره جواب ویرمز

اوزرینه

اوزرینه علما قرآن اوقیغلره و قرآن برکاتیله
و اجماعه و فی و آرمز الا علما ختم برکاتیدر و ویدار
دخی کورمز الا علما دیدکلری طوتما غلبس مسلمانک
دینی بیلمز ماضیلر اولمز الا علما علیمیله اول معلوم
اولدغندن صکره اعتقادی علما حقندر کی برکن
اولسا کرک تمو عالملره فساد تجسه فساد بر عالمدن
کلور سبا انکا اعتقادی اول علما حقندر ابوق
سیما کوک کنش نوری بخش اوستینا اولدغیله
نورانا نقصان کلمز کنش کم مخلوقدر انک نوریه
نجسدن نقصان لیق اولمایجق علیم کم تکری تعالی
صفتندر فاسقدر اولدغجون اول علمانه زیان
اولمان اما کون نوری تمامن نور در کوک کلخاندر او
نسون کوک سلطان سرایندر اولسون علیم دخی تمامن

تکری نوری در کوک فاستد اولسه اکر تیقید
اولسون ایدی بو بدختک نفس یاوز لغندن
اوشانیب تکری تعالی نوری ناطعن اورمق کبی
دکلدر آما بوکم علما طایفه سیدر ایشده بلدوک
تقدیر کوکلو اولدقلرین بوشمه ایدوک ایدی کلام
درویشلر طایفه سنا بودرویشه اعتقاد ایلکم
دنیادن درد ی وهوایی وهوسی کیدوردی
ارنلوک قشقن قشتدی دنی کونی تکریه طپمغلغی کیدوردی
ایشی ایدندی درویش اولمادن پیش وقت نمازی
جماعتله قیلدی درویش اولدقدن صکره ترکی
ایوق ایشاکیا بوقدر کوک بردم علمادن صورسا
کوک پیغامبره ایشلدوکن وصحابلره ایشلدوکن و
منیا تخلره ایشلدوکن اولدقدن صکره نمازی و

اوچ اولدقدن

اوروج اولدقدن صکره پیغامبر علیه السلام بیر
ایوزکم بنم امتمدر درویشلر انلردر کم کوزلری ایدکلری
بلمیا الا نمازا جیدر ودیلمز لر الا غازا جیدر ودیلمز
ودیلمز لر الا قرآن اوقمق اجیدر اول تکری یه تیقیجون
کم بنم نفسم انک قدرتی النده درکه انلر بنی بلمیا لر الا
ویران جاعتسز تیجلرده وبنلرک کوزلری بشا
جوزه اولا اغزلری کلمکا دیمکا اجمکا بجه اولا
آما کما اولدقدن صکره پیا لر یرده لر اصحابلر بیردوست
دوشیله خلوات ایلیا لر بونکر بنمله خلوات ایلیا
دوکل کوزلری بنلرک کوزلری اجله دکل عاملا
اولدقدن بنلر حاضر اولا لر بنلر قرآن اوقمقدن بشوکه
اولولرکم صوصمش کیشی زلال کبی صوق صوبیجه
اول صغایی بولیمیا لر دنی کی آچ کیشی کوکلو طعامکر

اول چاشنی بلمیا درویشلر بلکر در خاصلکی تر
بلکر در تکری بلردن خشنود در انجاوره بلکر
کم بلکر خی خشنود اولا لر مسلمان اولدرکم شریعت
امام وجراغ قلاوز آیکنا انا پیغامبر علیه السلام
کلمدین دنیا طلوتوا کولق ادی قرآن کلمدین دنیا
خبط ادی خلق بلک بلک اولب کم طاشره کم اغاجه
کم اود کم دیو طیرلودی بر بنجا کشلر طاغلرده مقام
ایلمشلر دی کم ولیلون در دی کی تکری نا بیلون
در دی کی تکری ون در دی غایبدن خبر ور لر دی
اندن حق تعالی محمد مصطفایی ویر بدی قرآن
چراغ ین النا ور دی کلدی کوز سوز لرک
کوز لرین اجدی تکری تعالی رضالغن بیلدکین
بلدر دی طوغری یولی تنتی ادوغن کشتر دی

الحمد لله

244

بیلمدکی زمانده فلانک اجنده نه وار دوغن بوله
بلالم دیمک بیلمدر انکچون تکری تعالی کلام قدیم اجنده
درویش بیلدوکن بلدر دی وشاین ایدی وزدی بر
کوده عدی ایلیمک کم بن درویش ون الی قرآن
محکمه ورسی اگر شریعت اجنده تمام عیار ساقبون
ایلیسی واتکنا یا پشی ودعاسن السی اگر شریعت
بیر قلمزنده قلبسار ده ایلیسی اگر کوکده اوچار سا
وخی شریعت اوقبله دین غشقنا یره اندوره سی
پیغامبر صور دیلکم تکری تعالی قلمزنده یکی یک سوز
اندن رسول ایدر قرکم دین کی سوار سانکری تعالی
وخی آنی کی سوده ایدی دین اجنده بی غیرت اولندن
قاشایت وطلوز یلدز اتا بر کوده توساکم کندو
دینی قاتنده سوکلو مدر یخشا دکلمدر بر دین

خورلیجی کوجکم دینه طعنه قورقانی دشمن طوتوبی
یتسا طوتمزمی اگر دینده اندن قتی دشمنی اولمزسا
تمام دین اسی دگل اگر اکا میلی اولوسا بلکه باقی بلسنکم
وبنسز درایا نسز دراوه ایسه زرا تکرینک بلکه وجهلری
برکردن اغزبوکدرب طاتلیق ورر دیلرکم دنیاده
اویمق وارملق هراندزبه نلغونکم کوتن یوغازه
وبنباشرعجا اولوماز ایدرکم یوزیک علم بیلرم
درت یک پیغامبر کویلان سویلر لوزیتمش یک
صحابه کویلان سویلر لوربن اویناربن وارلاربن
درامدی انی مسلمان اولان نیته سوره ونیته استیا
اکرام زالغی یوغسا ازلیتجا قرآن اوقسانه اویما
بنجه تازقلسانه مسلمانلکده اویمق ازملق بیلمز
الغاز قلمق وقرآن اوقمق وازاندن دخی بیله

الوایش اولدر

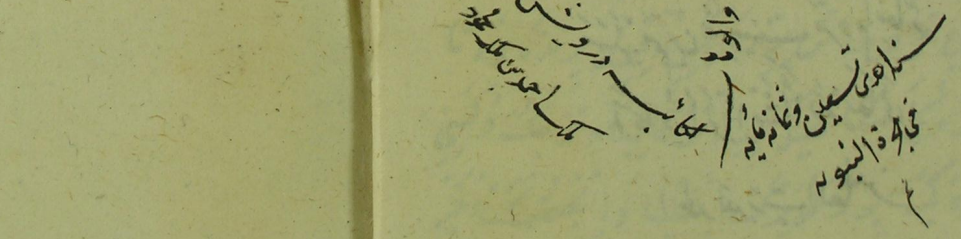
الوایش اولدرکم نعمتک شکرین ازبیلمز
نعمت بلیب اول نعمتک شکرین بیرنه کتورر اول شکر
طاعت قلمق ورتکری تعالی قرآنده بیورور لئن
شکرتم لازیدنکم ولئن کفرتم ان عذابی
لشدید یعنی اگر وردکم نعمتک شکرین ازبلمز
سکوندسزی ازتوردم وصاغلیق نعمتن طاعت
ایلمکله شکرین ازبلرسا کوندصاغلیغنکی ازتوردم بترکم
ولرسکم عمرین اوزن اوله وصاغلیغله عمرین کچا
طاعت قلمغا یکدا اولسون اگر ولرسکم برکولتن
منصبی اندن کیمسه کوندن الوبغی ازته ورکندو
دن اشغاکندو دن اشغا کرو والی التندغی کری
ایرکسین بترکم ولرسکم کورعذابن کورمیه قلینا
وقرا واشنا یمشق سویلسون بترکم ولرسکم حورلر

كندو حلالنه يشتي سويلشورلر سزلرسزلرسزلرس

تمت العقايد بعون الله وحسن التوفيق وكرمه
وجوده وفضله من اوايل شهر الاجمادى الاخر
من يوم الجمعة من وقت الصلوة فى تحرير درويش
محمد بن ملك احمد محمود بن ملك محمود غفر الله له ولوالديه
واحسن اليهما واليه ولجميع المؤمنين والمؤمنات
والمسلمين والمسلمات برحمتك يا ارحم الراحمين صاحبه
ومالكه درويش محمد بن ملك احمد غفر الله له

اليهما واليه الكتاب

بعون الله الملك

قال الله تعالى يا ايها الذين آمنوا انما الخمر والميسر الآية
قال ابن عباس رضي الله عنه المراد من الميسر الحشيش
المزيل لعقل الفقراء قال النبي عليه السلام الغبيرا أشد
تحريما من الخمر الفرراة لان من شرب الخمر يكون مذنبا
ومن اكل الغبيرا يكون كافرا الاسلام له ولا دين له
ولا زكوة له ولا حج له ولا جهاد له فانه ملعون في
التورية والانجيل والزبور والفرقان قال الله
تعالى حرم عليكم الخبائث والمراد منه الحشيش
وفي الرواية اخرى جعل النبي عليه السلام الغبيرا
ولحم الخنزير والدم والميتة سواء وهذا
النقل امخ من تفسير طيبي

اگر سگا مور لرسه سنك امامگ كلدر جواب
ور كلكم تنم امام محمد در جانم امام قراندر كوكلم اما محمد در
امام جبرائيل در عقلم امام سيكا ميلدر

فهم

فان قيل الايمان مخلوق ام غير مخلوق
فعل الايمان اقرار وهداية اما الاقرار صنع
العبد وهو مخلوق واما الهداية فهو صنع
الرب وهو غير مخلوق

احکام العقائد

صلوٰۃ

۱۲